

FEDERAAL MILIEURAPPORT 2004-2008

Finaal rapport

.be

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
DG Leefmilieu

Beknopte inhoudsopgave

Beknopte samenvatting	1
Algemene inleiding	3
Deel 1: Toestand van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België	29
1. Inleiding: context.....	33
2. Fysisch kader	36
3. Eutrofiëring	44
4. Vervuiling	53
5. Menselijke activiteiten op zee: druk en impact	68
6. Biodiversiteit.....	89
7. Besluiten: een ecosysteemaanpak	97
Referenties.....	99
Lijst van figuren.....	105
Lijst van tabellen	106
Deel 2: Het federale milieubeleid	107
Hoofdstuk 1 : Ontwikkeling en belang van het milieurecht.....	113
Hoofdstuk 2 A: Productbeleid.....	137
Hoofdstuk 2 B: Stoffenbeleid	175
Hoofdstuk 2 C: Inspectie	199
Hoofdstuk 3 : Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid.....	209
Hoofdstuk 4 : Bescherming van de biodiversiteit	267
Hoofdstuk 5 : Marien milieubeleid	297
Hoofdstuk 6 : Klimaat.....	317
Hoofdstuk 7 : Stratosferische ozonlaag	337
Lijst van figuren.....	339
Lijst van tabellen	340

Deel 3: Het federale beleid met een impact op het leefmilieu 341

Horizontale Maatregelen 347

Hoofdstuk 8 : Justitie 371

Hoofdstuk 9 : Wetenschapsbeleid..... 379

Hoofdstuk 10 : Energie 397

Hoofdstuk 11 : Economie..... 413

Hoofdstuk 12 : Financiën..... 431

Hoofdstuk 13 : Mobiliteit..... 447

Hoofdstuk 14 : Binnenlandse Zaken 459

Hoofdstuk 15 : Defensie 463

Hoofdstuk 16 : Volksgezondheid en Voeding..... 469

Hoofdstuk 17 : Buitenlandse zaken..... 487

Hoofdstuk 18 : Ontwikkelingssamenwerking..... 497

Hoofdstuk 19 : Duurzame Ontwikkeling..... 513

Lijst van figuren 523

Lijst van tabellen 523

Algemene conclusies 525

Bedanken 537

Beknopte samenvatting

Uit het eerste federale Milieurapport 2004/2008 kunnen we vooral besluiten dat belangrijke milieubevoegdheden, of bevoegdheden die hier verband mee houden, nog altijd voorbehouden zijn voor het federale niveau; ofwel expliciet ofwel residuair. Ook tal van hefbomen voor sectorale acties bevinden zich op federaal niveau.

De analyse moet gebeuren op verschillende niveaus, waarvoor de conclusies verschillend zijn:

Op het niveau van de toestand van het marien milieu, is de beoordeling van de toestand van het mariene milieu is gesteund op een goed uitgewerkte wetenschappelijke basis; die echter nog verder moet uitgewerkt worden, vooral in de zoektocht naar krachtige en internationaal aanvaarde indicatoren die gebruikt moeten worden bij de uitwerking van een mariene strategie van de EU. De waargenomen pollutentenaanvoer vanaf land vertoont duidelijk een dalende trend. Voor het bijzondere geval van stikstof zal een vermindering van de eutrofiëring van de kustwateren zich kunnen doorzetten van zodra de verbintenissen tot vermindering van de aanvoer vanaf het land nageleefd worden. De illegale lozingen van koolwaterstoffen door schepen zijn op 10 jaar tijd met de helft verminderd. Bruinvissen zijn opnieuw een vertrouwde verschijning geworden.

Op het niveau van de milieubevoegdheden zoals omschreven in de bijzondere wet tot hervormingen van de instellingen: ze zijn de basis van het milieubeleid in de "Belgische" context: de productnormen in de brede betekenis van het woord, de kernenergie, de import/export/doorvoer van dier- en plantensoorten en de doorvoer van afvalstoffen; de Er is een potentieel dat niet ten volle benut wordt, met name om een normatief kader vast te stellen waarmee voorzorgs- en preventiebeginselen kunnen worden toegepast volgens een aanvaardbaar risiconiveau of met betrekking tot de bescherming van het milieu en de ecosystemen. Vaak blijven acties beperkt tot het omzetten van de Europese wetgeving, terwijl het ook mogelijk zou zijn om federale acties te ondernemen wanneer geharmoniseerde Europese normen ontbreken; concrete voorbeelden: de verminderde kwaliteit van binnenhuislucht door de impact van producten en de normen voor toestellen die elektromagnetische stralingen uitzenden.

Op het niveau van bevoegdheden die niet expliciet zijn toegewezen, zoals het klimaat, de biodiversiteit, de Noordzee, de ecologische duurzaamheid, werden nieuwe beleidslijnen opgestart vanaf de jaren 90, ten gevolge van de internationale en Europese engagementen. Maar zowel de intrafederale opbouw als de samenhang met de gewestelijke entiteiten kunnen verbeterd worden.

In het sectorale beleid bevinden belangrijke drijfveren voor de uitvoering van het beleid zich buiten de ecologische context: onderzoek en wetenschap, fiscaliteit, openbare markten, energie, bescherming van de volksgezondheid voor de gebruiker, enz. Deze laatste zijn verdeeld over een groot aantal overheden en actoren. Deze verdeling betekent zonder uitzondering een obstakel voor het gevoerde beleid, net zoals het gebrek aan kwalitatieve of kwantitatieve strategische doelstellingen die vaak voortvloeien uit bevoegdheden van de Gewesten.

ALGEMENE INLEIDING

1. Oorsprong van het federaal rapport inzake milieu

Het wettelijk en reglementair kader: De wet van 5 augustus 2006 betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie

De verplichting om een federaal verslag over het milieu op te maken, vindt zijn oorsprong in richtlijn 2003/4/EG van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2003 inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie¹. Artikel 7.3. van de richtlijn stelt inderdaad dat: *“Onverminderd eventuele specifieke rapportageverplichtingen uit hoofde van de Gemeenschapswetgeving treffen de lidstaten de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat nationale en, waar passend, regionale of lokale verslagen over de toestand van het milieu met regelmatige tussenpozen van ten hoogste vier jaar worden gepubliceerd; deze verslagen moeten informatie bevatten over de kwaliteit van en de druk op het milieu.”*

Dit rapport is nieuw, zoals gesteld in de memorie van toelichting van de wet van 5 augustus 2006² betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie, die voormelde richtlijn omzet: *“In het licht van een volledige en geïntegreerde omzetting van de richtlijn, maar ook van een goed milieubeheer, voorziet dit ontwerp van wet in de invoering van een vierjaarlijks rapporteringssysteem, dat in het kader van de federale milieubevoegdheden is opgesteld, meer in het bijzonder met betrekking tot de staat van het federale milieubeleid en de staat van het mariene milieu. Deze nieuwe verplichting is zeer belangrijk, daar zij het voor het eerst mogelijk maakt dat op federaal niveau aan de Kamers en het publiek verslag wordt uitgebracht over het gevoerde milieubeleid, naar het voorbeeld van wat er reeds lang op gewestelijk vlak gebeurt.”*³. Artikel 17§1 van de wet voorziet dat de definitieve goedkeuring van het rapport onder de bevoegdheid valt van de Minister van Leefmilieu, die het ter informatie neerlegt bij de wetgevende kamers.

Werkkader: het koninklijk besluit van 28 september 2007 betreffende de regels voor het opstellen van het federale milieurapport

De publicatie van het eerste rapport is in de wet voorzien tegen eind juni 2010 zodat een overzicht kan worden gegeven van de evolutie van het federale milieubeleid gevoerd van 2004 tot 2008. Het rapport wordt om de vier jaar opgesteld. Halverwege elke rapporteringcyclus moet een nota over de milieu-indicatoren worden opgesteld waarin de belangrijkste vastgestelde evoluties worden weergegeven. Dit federale rapport wil zich tevens tot het publiek richten, waarbij er precieze wetenschappelijke en technische informatie zal worden verstrekt. Het geeft de toestand weer van het mariene milieu in het rechtsgebied van België en beschrijft de doeltreffendheid van het federale milieubeleid. Een dergelijk rapport is niet alleen vernieuwend maar ook zeer bijzonder omdat de klassieke weergaven van de toestand van het milieu vaak tot doel hebben om uitsluitend de nabije ecosystemen of milieuelementen (bodem, water, lucht, natuur, enz.) en de positieve of negatieve evoluties te belichten, gemeten ten opzichte van een fysieke omgeving, dat wil zeggen de ons omgevende natuurelementen. Gelet op de specifieke federale bevoegdheden inzake leefmilieu, die alleen voor het mariene milieu rechtstreeks van toepassing zijn op een natuurlijk/territoriaal “federaal” leefmilieu, wijkt dit rapport dus af van deze klassieke aanpak en wil het het volledige federaal gevoerde milieubeleid evalueren.

¹ PBEG, PB W 41 van 14 februari 2003.

² Belgisch Staatsblad van 28 augustus 2006, 1^e uitg.

³ 51^e zittingsperiode (2003-2007), Parlementair document nr. 2511, Wetsontwerp betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie. www.dekamer.be/FLWB/PDF/51/2511/51K2511001.pdf.

Dit rapport komt dus bovenop de drie reeds bestaande regionale rapporten betreffende de toestand van het milieu en samen vormen deze rapporten, in de zin van richtlijn 2003/4/EG, het “nationale” rapport betreffende de toestand van het milieu in België.

Het DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu heeft voor de opstelling van de tekst zowel het rapporteringproces als de bijdragen van elke betrokken federale instantie (die een milieubeleid voert) gecoördineerd via een door elke voogdijminister aangeduid “milieurapporteringscontactpunt”⁴. Om een goede intrafederale samenwerking te verzekeren, werd een Begeleidingscomité opgericht, die het verloop van het rapporteringproces opvolgt, voor een correcte opname in het rapport van de ontvangen milieu-informatie zorgt en de inhoud van het rapport goedkeurt.

Box 1: Samenstelling van het begeleidingscomité

Volgende administraties hebben aan het begeleidingscomité deelgenomen overeenkomstig het koninklijk besluit: FOD Justitie, POD Wetenschapsbeleid, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, FOD Financiën, FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu (met inbegrip van de dienst Marien Milieu), FOD Binnenlandse Zaken, Ministerie van Defensie, FOD Buitenlandse Zaken (met inbegrip van de Directie-Generaal Ontwikkelingssamenwerking), POD Duurzame Ontwikkeling, FOD Mobiliteit.

Er werd ook een wetenschappelijk comité opgericht dat advies verleent over de opstelling van de vragenlijsten die door de betrokken instanties moeten worden ingevuld en over de blauwdruk van het rapport, en dat het rapportontwerp vanuit wetenschappelijk standpunt naleest. Dit comité werkt onder het voorzitterschap van het DG Leefmilieu en is samengesteld uit acht wetenschappelijk gevormde leden, vertegenwoordigers van het DG Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie, van de Task Force Duurzame Ontwikkeling van het Federaal Planbureau, het Federaal Wetenschapsbeleid en waarnemers van de gewestelijke overheden.

2. Toegepaste methodologie

De krijtlijnen van het federaal milieurapport worden vrij precies vastgelegd in het Koninklijk Besluit. In de voorbereiding van het rapport werd het accent gelegd op volgende aspecten:

- het rapport dient zo volledig mogelijk te zijn;
- een objectief verslag over beleidsaspecten wordt het best ondersteund door middel van gegevens en indicatoren;
- het rapport geeft niet enkel verslag van de beleidsaspecten, maar evalueert ook dit beleid.

De invulling van het milieubeleid op Belgisch niveau resulteert vaak in een zeer gefragmenteerd beleid op federaal niveau. Het feit dat het federaal leefmilieubeleid zeer gefragmenteerd is, heeft een grote impact op het rapport:

- in de eerste plaats is het definiëren van indicatoren en/of het vinden van sluitende gegevens ter ondersteuning van het gevoerde beleid hierdoor een moeilijke opdracht. Een voorbereidende studie toonde ook aan dat slechts een beperkt aantal bestaande indicatoren kunnen gebruikt worden voor het rapporteren over de bestaande beleidsaspecten of voor de evaluatie ervan;

⁴ Zie box 1

- ten tweede bemoeilijkt het gefragmenteerde beleid het rapporteren over *alle* beleidsaspecten. Wanneer is het rapport volledig? Sommige aspecten zijn misschien niet doorslaggevend genoeg of dusdanig detaillistisch dat rapporteren hierover weinig zinvol lijkt. Een tweede voorbereidende studie, met name het opstellen van een blauwdruk diende reeds in grote mate de te vermeldde beleidslijnen te omschrijven. De blauwdruk toonde, na analyse van het wetenschappelijk comité, duidelijk aan dat coherentie en een gelijk niveau van detail in het rapport een duidelijk probleem zou worden.

De bekomen blauwdruk van het rapport werd niet gezien als een absolute basis voor het eerste milieurapport. Teneinde zeker te zijn dat het rapport alle beleidsaspecten zou bevatten en alle nodige informatie te verzameld, werd voor het schrijven van het rapport zelf een algemene vragenlijst opgesteld die voor elk beleidsaspect diende te worden ingevuld. De antwoorden op de vragenlijst (goedgekeurd door het wetenschappelijk en begeleidingscomité van het rapport) werden gebruikt als basistekst voor het rapport. Vretrekken van deze basistekst werden vervolgens meer specifieke vragen gesteld om de resterende hiaten in de informatie op te vullen. In parallel met dit proces werden de antwoorden van de verschillende vragenlijsten naast elkaar gelegd om te zien of er in het geheel niet opnieuw beleidsaspecten ontbraken. Waar dit het geval was, werd dit rechtgezet, wat resulteerde in extra bijdragen van onder andere het FAVV, het WIV, de federale wetenschappelijke instellingen, Fedesco, enz.

Na dit proces van bevraging ging de eigenlijke redactiefase van start. De antwoorden op de verschillende vragenlijsten werden in een tekst gegoten en de verschillende hoofdstukken werden tegen elkaar afgewogen in het licht van coherentie en eenzelfde niveau van detail. Ook in dit proces werden nog punctuele extra vragen naar informatie gesteld.

De structuur van het rapport

De opbouw van het rapport wordt in grote mate bepaald door het feit dat de informatie opgevraagd werd door middel van vragenlijsten. Hierdoor werd het een onmogelijke opdracht om verschillende beleidsaspecten samen te brengen onder eenzelfde thema.

Om dit concreter te maken met een voorbeeld: zo is het volledige federale beleid omtrent biodiversiteit terug te vinden op verschillende plaatsen in het rapport, met name in de tekst die gebaseerd is op de vragenlijst biodiversiteit, maar deels ook in de tekst afkomstig uit de vragenlijst marien beleid, mobiliteit, energie, ontwikkelingssamenwerking, ...

Met het volle besef dat dit de zaken niet vereenvoudigt voor de lezer zijn er overzichtstabellen per deel die verwijzen naar de specifieke verwante onderwerpen, indien men een volledig beeld wil krijgen van een bepaalde thematiek.

De milieu-indicatoren

Dit punt wordt slechts summier aangehaald omdat de milieu-indicatoren het voorwerp zullen uitmaken van een specifieke nota halverwege het federale rapport, meer bepaald in 2010, waarin de vastgestelde belangrijke evoluties zullen worden weergegeven.

In 2004 heeft de Task Force Duurzame Ontwikkeling van het Federaal Planbureau de indicatoren omschreven als instrumenten die een synthetische of vereenvoudigde maat zijn van relevante gegevens met betrekking tot de toestand of de evolutie van bepaalde verschijnselen. Het zijn communicatie- en hulpmiddelen tot besluitvorming, die zowel kwantitatief als kwalitatief van aard kunnen zijn. De indicatoren zijn dus middelen waarmee bepaalde verschijnselen kunnen worden voorgesteld en geanalyseerd. Het gebruik van

de indicatoren is dus gedeeltelijk afhankelijk van een beleidskeuze. Dat verklaart waarom het probleem van de indicatoren vaak zeer “gevoelig” ligt⁵.

Het Europees Milieuagentschap stelde in 1999⁶ dat communicatie de belangrijkste functie is van de indicatoren: zij kunnen de uitwisseling van informatie over het probleem dat zij behandelen, mogelijk maken of bevorderen. Het doel ervan is normaal gezien een complexe realiteit te vereenvoudigen door nadruk te leggen op bepaalde, belangrijk geachte aspecten, waarover gegevens beschikbaar zijn.

Wat de uitwerking van de beleidslijnen betreft, worden de milieu-indicatoren voor drie belangrijke doelstellingen gebruikt:

1. informatie verschaffen over milieuproblemen zodat besluitvormers de eventuele ernst ervan kunnen inschatten;
2. de uitwerking van een beleid en het stellen van prioriteiten ondersteunen door de belangrijkste factoren die aan de oorsprong liggen van de druk op het milieu te identificeren;
3. toezien op de gevolgen van de reacties van het beleid.

De milieu-indicatoren kunnen bovendien worden gehanteerd als een krachtig instrument om het publiek te sensibiliseren voor de milieuproblemen.

Het Europees Milieuagentschap heeft de indicatoren in 4 grote categorieën ingedeeld, de beschrijvende indicatoren, de prestatie-indicatoren, de milieu-efficiëntie-indicatoren en de welzijnsindicatoren.

In het geval van het voorliggend rapport is de keuze van indicatoren is in grote mate gebaseerd op de beschikbaarheid ervan.

Evaluatie

Voor de evaluatie van de beleidsaspecten werden de teksten gebaseerd op volgende antwoorden van de vragenlijst:

- doeltreffendheid (bereikt het gevoerde beleid zijn initiële doelstelling?);
- het reële effect van het beleid;
- de efficiëntie van het beleid (de relatie tussen de ingezette inputs en het bereikte resultaat);
- de coherentie van de doelstellingen;
- beleidsintegratie (synergieën tussen beleidslijnen en/of de link met andere pijlers van duurzame ontwikkeling).

Het beantwoorden van dit deel van de vragenlijst bleek voor vele experts geen eenvoudige opdracht omwille van volgende redenen:

- afwezigheid van indicatoren en/of cijfermateriaal om de uitspraken te staven;
- het gekozen beleid is te “geïsoleerd” en er werd geen evaluatie op gemaakt;
- de nieuwheid van de materie.

Dankzij een specifieke coaching brachten veel experts toch nog waardevolle informatie aan omtrent de evaluatie van de beleidsaspecten.

⁵N. Zuinen: “Indicateurs pour un Développement durable: aspects méthodologiques et développements en cours», Task Force Développement durable du Bureau fédéral du Plan, working paper 04-04, februari 2004. www.plan.be/admin/uploaded/200605091448101.WP0404fr.pdf.

⁶EEA Technical report N° 25: “Environmental indicators: Typology and overview” prepared by Edith Smeets and Rob Weterings (TNO Centre for Strategy, Technology and Policy, The Netherlands), Copenhagen 1999.

3. Het institutioneel kader van de federale staat

3.1 *België is een federale staat*⁷

Van 1830 tot 1970 was de Belgische staat een gedecentraliseerde eenheidsstaat. Deze keuze berustte op het beginsel van de eenheid van wetgeving en regering voor het hele Belgische grondgebied. Wel werden er door de grondwetgevende macht twee gedecentraliseerde machtsniveaus erkend: de gemeenten en de provincies. Deze oefenden de uitvoeringsbevoegdheden uit die hen werden verleend door de centrale overheid en bleven ook onder haar voogdij staan.

Sinds 1970 werd de Belgische Grondwet vijf maal herzien (1970, 1980, 1988-89, 1993 en 2001). Deze herzieningen hebben de eenheidsstructuur van de staat grondig gewijzigd en bevestigden het federale karakter van België.

Artikel één van de *Grondwet van 17 februari 1994* geeft concreet weer wat het in 1970 aangevangen staatsvormingsproces inhoudt. Het luidt als volgt: "*België is een federale staat, samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten*" (zie figuur 1).

In artikel 2 en 3 van de Grondwet wordt bepaald dat er drie gemeenschappen zijn: de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap en de Duitstalige Gemeenschap en drie gewesten: het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Er dient te worden opgemerkt dat de instellingen van de Vlaamse Gemeenschap ook de bevoegdheden van het Vlaamse Gewest uitoefenen. Deze deelstaten beschikken over eigen politieke instellingen: een éénkamerparlement, een regering en een administratie. Hun normatieve handelingen nemen de vorm aan van decreten (behalve voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat via verordeningen handelt) met eenzelfde juridische impact en waarde als de federale wet.

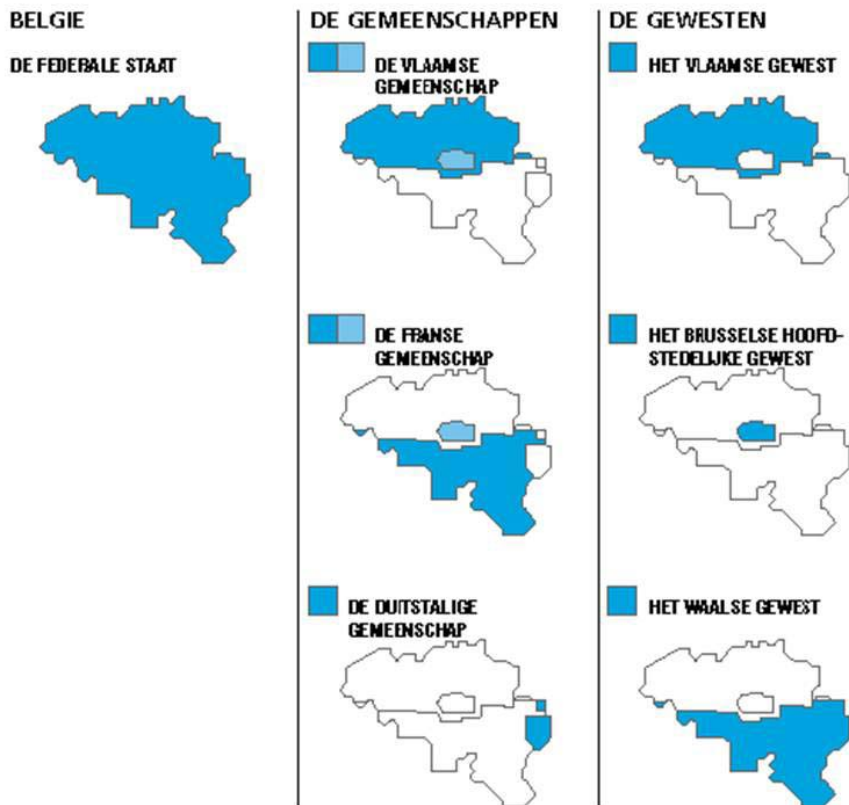
De federale overheid is belast met aangelegenheden van algemeen belang voor alle Belgen, los van enige taal-, culturele of territoriale overwegingen, maar ook met de bescherming van de Belgische belangen in het buitenland, bijvoorbeeld: het rechtssysteem, de ordehandhaving (federale politie), landsverdediging en civiele bescherming, de Economische en Monetaire Unie, de sociale zekerheid, de arbeidsreglementering en de bescherming van de werknemers, het buitenlands beleid, met inbegrip van buitenlandse handel en immigratiebeleid, het territoriale zeebeleid, de exclusieve economische zone en het Continentaal Plat.

De gemeenschapsinstellingen zijn belast met aangelegenheden betreffende de personen zoals cultuur, onderwijs, gezondheid, de hulp aan personen, enz.

De gewestinstellingen zijn dan weer belast met aangelegenheden betreffende een bepaald domein, zoals leefmilieu (waarbij de federale overheid toch nog bepaalde bevoegdheden behoudt), ruimtelijke ordening en stedenbouw, economisch beleid, landbouw, werkgelegenheid, enz.

⁷ J. Brassinne de la Buissière : « La Belgique fédérale », Dossier du Crisp N°40, Bruxelles, 1994.

Figuur 1: Organisatie van de Belgische federale staat⁸.

Box 2: Enkele belangrijke kenmerken van het Belgische federalisme:

- Het Belgische federalisme verkeert in staat van “ontbinding”, zo wordt gezegd, aangezien de deelstaten bevoegdheden uitoefenen die langzamerhand van de centrale macht worden onttrokken;
- Afwezigheid van hiërarchie van normen tussen de (federale) wet, het decreet en de verordening (deelstaten): de federale normen staan dus niet boven de gewest- en gemeenschapsnormen⁹;
- Verlenging van de interne bevoegdheden van de Gewesten en Gemeenschappen op internationaal niveau;
- De verdeling van de bevoegdheden is hoofdzakelijk gebaseerd op de regel van toekenning op een bepaald machtsniveau, het Belgische federalisme kan maar weinig gebruik maken van het systeem van concurrerende bevoegdheden zoals dat in andere federale staten bestaat;

⁸ Kaart geleverd door de Federale Overheidsdienst Informatie.

⁹ De wetgever heeft een uitzondering voorzien om de internationale rol en de functie van Brussel als hoofdstad te behouden. De federale regering kan bij koninklijk besluit een verordening opheffen en dit uitsluitend voor de volgende drie domeinen: stedenbouw en ruimtelijke ordening, openbare werken en vervoer. In dat geval kan de Kamer van Volksvertegenwoordigers, binnen een welbepaalde termijn en onder bepaalde voorwaarden, deze verordening vernietigen.

3.2 De verdeling van de bevoegdheden tussen de federale staat en de gewesten op het gebied van leefmilieu

Historische inleiding

De voorloper van het huidige kader van de milieureglementering in België was een wettekst over geklasseerde inrichtingen, aangenomen sinds 1810. De Wet op de jacht, het Bos- en het Veldwetboek, die alle drie meer dan een eeuw hebben bestaan, behoren tot de eerste voorbeelden van milieuwetgeving in België: hoewel herhaaldelijk gewijzigd, zijn deze teksten nog steeds gedeeltelijk in werking. Tussen het milieu van de jaren 60 en het milieu van de jaren 70, werden een aantal nationale wetten afgekondigd om aan de verschillende milieubekommernissen tegemoet te komen, meer bepaald betreffende de lucht-¹⁰ en de waterverontreiniging¹¹, natuurbescherming¹², geluidshinder¹³ en gevaarlijk afval¹⁴.

In januari 1973 werd dan voor het eerst bij de “centrale” regering een minister aangesteld die bevoegd was voor het leefmilieu. Vanaf 1974 werd voorlopig en proefondervindelijk met de overdracht van bepaalde milieubevoegdheden aan de gewesten begonnen. De Wet Perin-Vandekerckhove van 1 augustus 1974 richtte daarom “ter voorbereiding” gewestinstellingen op, die hun beleid, meer bepaald op het gebied van de jacht, visserij, en bos- en waterbeleid vrij konden bepalen. Vervolgens werd met de goedkeuring van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, bevestigd dat ook milieubescherming, natuurbehoud, afval- en waterbeheer onder gewestelijke bevoegdheid kwamen.

3.2.1 De federale bevoegdheden op milieugebied

In het federale België zijn vooral de gewesten bevoegd inzake milieubescherming (principeel gewestelijke bevoegdheid). De federale staat behoudt echter significante bevoegdheden. Het gaat hier, volgens de juridische terminologie, ofwel om expliciete bevoegdheden ofwel om restbevoegdheden.

Expliciete federale milieubevoegdheden

Het gaat om een uitzondering op de principeel gewestelijke bevoegdheid. Deze zogenaamd expliciete federale bevoegdheden worden opgesomd in de bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8 augustus 1980.

Het gaat om:

- het vaststellen van de productnormen;
- de bescherming tegen ioniserende stralingen, met inbegrip van het radioactief afval;
- de doorvoer van afvalstoffen;
- de in-, uit- en doorvoer van uitheemse plantensoorten evenals van uitheemse diersoorten en hun krengen.

¹⁰ Wet van 28 december 1964 betreffende de bestrijding van de luchtverontreiniging.

¹¹ Wetten van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging en op de bescherming van het grondwater.

¹² Wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud.

¹³ Wet van 18 juli 1973 betreffende de bestrijding van de geluidshinder.

¹⁴ Wet van 22 juli 1974 op de giftige afval.

Federale bevoegdheden die niet rechtstreeks aan het milieu zijn voorbehouden maar er wel van groot belang voor zijn.

Er dient te worden opgemerkt dat ook op het **gebied van energie**, waar de integratie met het milieu onvermijdelijk blijkt, de federale overheid bevoegd is voor:

- het nationaal uitrustingsprogramma in de elektriciteitssector;
- de kernbrandstofcyclus;
- de grote infrastructuren voor de stockering, het vervoer en de productie van energie.

Op het gebied van **landbouwbeleid**, blijft de federale overheid bevoegd voor de voorbereiding van de onderhandelingen en de beslissingen, alsmede voor de opvolging van de activiteiten van de Europese instellingen.

Residuaire bevoegdheid

Het gaat om de bevoegdheden die niet expliciet zijn voorbehouden, noch aan de deelstaten noch aan de federale overheid. Artikel 35 van de grondwet voorziet in de overdracht ervan aan de deelstaten. Deze bepaling treedt in werking zodra de Grondwet de lijst van exclusieve bevoegdheden van de federale overheid heeft opgesteld en een bijzondere wet de uitoefeningsvoorwaarden van de residuaire bevoegdheid door de deelstaten heeft bepaald. Bij gebrek aan dergelijke bepalingen op dit ogenblik, blijft de federale overheid de residuaire bevoegdheden uitoefenen. Het gaat onder andere om:

- de bescherming van het mariene milieu;
- de toelating tot doelbewuste introductie van genetisch gemanipuleerde organismen.

Complexiteit van het Belgische federale systeem

Het Belgische federale systeem is bijzonder ingewikkeld en de milieubevoegdheden kunnen niet helemaal gescheiden worden uitgeoefend. De vertegenwoordiging van België op internationaal vlak of nog de ontwikkeling van een coherent beleid op bepaalde gebieden vereist bijvoorbeeld de invoering van verschillende coördinatiemechanismen tussen de verschillende overheden.

- * Deze mechanismen kunnen rechtstreeks worden voorzien door de wet tot hervorming der instellingen, het gaat meer bepaald over associatie en overleg. Zo is een associatie met de gewesten bijvoorbeeld vereist voor het vaststellen van productnormen en de doorvoer van afvalstoffen.
- * Overeenkomstig de wet tot hervorming der instellingen, kunnen de federale staat, de gewesten of de gemeenschappen samenwerkingsakkoorden afsluiten die meer bepaald betrekking hebben op de gezamenlijke oprichting en het gezamenlijke beheer van gemeenschappelijke diensten en instellingen, op de gezamenlijke uitoefening van eigen bevoegdheden, of op de gemeenschappelijke ontwikkeling van initiatieven.

Voor bepaalde domeinen dient te worden opgemerkt dat de wet tot hervorming der instellingen vereist dat een dergelijk akkoord wordt afgesloten¹⁵.

¹⁵ Op het gebied van milieu moeten de federale staat en de gewesten een dergelijk akkoord afsluiten voor de toepassing op federaal en gewestelijk niveau van de door de Europese Gemeenschap vastgestelde regels betreffende de risico's op grote ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten (SEVESO-richtlijn). Dit geldt eveneens voor de vertegenwoordiging van België bij internationale of supranationale organisaties, zie infra punt 2.2.

15 Samenwerkingsakkoorden verbinden de federale overheid momenteel inzake milieubescherming (Zie technische bijlage nr. 2).

Met het oog op het bevorderen van het overleg en de samenwerking tussen de entiteiten, heeft het Overlegcomité ten slotte in haar midden *interministeriële conferenties* opgericht. Zo bestaat er een *Interministeriële Conferentie Leefmilieu* (ICL), samengesteld uit de ter zake bevoegde ministers.

Tabel 1: Overzicht van de verdeling van de bevoegdheden.

Thema	Gewestelijk	Federaal	Overleg ¹⁶	Associatie	Medewerking/ Samenwerking
Bevoegdheden per rechtstreeks op het milieu betrokken domein					
Productnormen	-	√	-	√	-
Geluidshinder van machines	-	√			
Biobrandstoffen	-	√			
Afvalstoffen	√ (behalve doorvoer)	-	-	-	-
Doorvoer van afvalstoffen	-	√	√	-	√
Biodiversiteit	√	√	-	-	-
in-, uit- en doorvoer van uitheemse soorten	-	√	-	-	-
CITES	√	√	-	-	-
Natuurbehoud	√	√ (marien milieu)	-	-	-
Antarctica	-	√	-	-	-
Internationale Walvisvaart-commissie	-	√	-	-	-
Jacht/vogeljacht	√	-	-	-	-
Bioveiligheid (GGO)	√	√	-	-	√
Handel in duurzaam hout	-	√	-	-	-
Bosbouw	√	-	-	-	-
Ioniserende stralingen	-	√	-	-	-
Marien milieu (Noordzee)	-	√	-	-	-
Oppervlakte- en grondwater	√	-	-	-	-
Bodems	√	-	-	-	-
Geluidshinder	√	-	-	-	-
Beleid inzake klimaatverandering	√	√	-	-	√

¹⁶ De mechanismen voor associatie, overleg of mede- of samenwerking zijn uitsluitend bedoeld zoals voorzien tussen de deelstaten en de federale overheid en omvatten niet de mechanismen die uitsluitend tussen de deelstaten zouden zijn voorzien.

Thema	Gewestelijk	Federaal	Overleg ¹⁶	Associatie	Medewerking/ Samenwerking
Bestrijding van de luchtverontreiniging	√	-	-	-	-
Ruimtelijke ordening	√	√ (marien milieu)	-	-	-
Vergunningen voor verontreinigende werkzaamheden	√	√ (marien en nucleair milieu)	-	-	-
Toegang tot informatie	√	√	-	-	-
Deelname van het publiek	√	√	-	-	-
Toegang tot justitie	-	√	-	-	-
Milieufiscaliteit	√	√	-	-	-
Bevoegdheden per sectoraal domein met een impact op het milieu					
Thema	Gewestelijk	Federaal	Overleg ¹⁷	Associatie	Medewerking/ samenwerking
Visserij	√	-	-	-	-
Visteelt	√	-	-	-	-
Maricultuur	-	√	-	-	-
Energie	√	√	√	-	-
Bescherming van de consumenten	-	√	-	-	-
Landbouwbeleid	√	√ (voedselveiligheid)	√	-	-
Vervoer	√	√	√	√	-
Ontwikkelings-samenwerking	√	√	-	-	-
Wetenschappelijk onderzoek	√ (en Gemeenschappen)	√	-	-	√
Economie	√	√	-	-	-
Defensie	√	-	-	-	-

3.2.2 De internationale betrekkingen in de Belgische staat¹⁸

Algemeen principe

Volgens het Grondwettelijk Hof geven de internationale betrekkingen aanleiding tot de parallelle uitoefening van exclusieve bevoegdheden tussen de federale staat en de deelstaten. Aangezien de wetgever uitging van het principe van de voortzetting op internationaal vlak van de interne bevoegdheden, deed zich het probleem van samenhang

¹⁷ De mechanismen voor associatie, overleg of mede- of samenwerking zijn uitsluitend bedoeld zoals voorzien tussen de deelstaten en de federale overheid en omvatten niet de mechanismen die uitsluitend tussen de deelstaten zouden zijn voorzien.

¹⁸ Ch-Etienne Lagasse: « Le système des relations internationales dans la Belgique fédérale », *Courrier hebdomadaire du CRISP* n° 1549 – 1550, Bruxelles, 1997

van internationale actie van België voor omdat het internationaal publiekrecht, behoudens uitzondering, alleen de rechtspersoonlijkheid van de staten kent.

Sinds de bijzondere wet van 5 mei 1993, zijn de drie gewesten door de Grondwet gemachtigd om internationale akkoorden te ondertekenen betreffende zaken die onder hun uitsluitende verantwoordelijkheid zijn geplaatst (water, bijvoorbeeld). Na afloop van een verplichte voorafgaande procedure in het kader van de Interministeriële Conferentie voor het buitenlands beleid, kunnen zij dus onderhandelen, verdragen invoeren en internationale akkoorden afsluiten, zonder via de regering noch via het parlement op federaal vlak te gaan. Hierbij komt nog de mogelijkheid om hun eigen beleid uit te werken om de samenwerking met andere landen in welbepaalde milieudossiers te bevorderen en bepaalde internationale milieugerichte activiteiten te financieren. De bijzondere wet voorziet ook de mogelijkheid voor de federale staat om in een beperkt aantal gevallen de afsluiting van een verdrag door een deelstaat op te heffen of, onder strikte en beperkende voorwaarden, de plaats in te nemen van een deelstaat die verantwoordelijk is voor een veroordeling van de Belgische staat door een internationale of supranationale rechtbank. Andere domeinen vallen onder de exclusieve bevoegdheid van de federale staat (marien milieu bijvoorbeeld), de gewestelijke overheden moeten toezien op de naleving van de internationale akkoorden op hun niveau en zijn nauw verbonden met de bepaling van de koers, de missies en de posities van België op internationaal vlak. Er vallen echter veel domeinen voor milieusamenwerking onder de "gemengde" bevoegdheden tussen de federale en de gewestelijke overheden. In dat geval worden de verdragen ondertekend, hetzij door de vertegenwoordigers van de federale en de gewestelijke overheden, hetzij door de federale minister van Leefmilieu of een vertegenwoordiger van de minister van buitenlandse zaken, in naam van de twee regeringsniveaus. De bekrachtiging is onderworpen aan de goedkeuring door het federaal parlement en de gewestelijke parlementen (van alle betrokken gewesten). Er is bijgevolg een sterke deelname van alle betrokkenen, maar er zijn ook strikte termijnen die tijdens de onderhandelingen en vóór de concretiseringfase moeten worden nageleefd. Een specifiek samenwerkingsakkoord¹⁹ regelt deze materie en heeft binnen de Interministeriële Conferentie voor Buitenlands Beleid (ICBB) een permanent overlegorgaan, genaamd Werkgroep Gemengde Verdragen, die de associatie van alle partijen die betrokken zijn bij de onderhandelingen en de goedkeuring en de uitvoering van het betreffende internationale instrument regelt.

Uitvoering

België dient een unieke onderhandelingspositie ten opzichte van de internationale organisaties en de Europese Unie aan te nemen. Om dit te bereiken op een manier waarbij alle machtsniveaus een stem in het kapittel hebben, moet wat het milieubeleid betreft met drie samenwerkingsakkoorden rekening gehouden worden. De wetgever had overigens voorzien in de verplichte afsluiting van twee samenwerkingsakkoorden tussen de federale staat en de deelstaten. Het eerste, dat dateert van 8 maart 1994, betreft de vertegenwoordiging van België in de Ministerraad van de Europese Unie²⁰. Het tweede betreft het Kaderakkoord van 30 juni 1994²¹ betreffende de internationale organisaties waarvan de werkzaamheden betrekking hebben op gemengde bevoegdheden. Gelet op de specifieke aard van het leefmilieu, hebben de federale staat en de drie gewesten op 5 april 1995 een afzonderlijk samenwerkingsakkoord²² voor het internationaal milieubeleid gesloten.

¹⁹ Samenwerkingsakkoord van 8 maart 1994 over de nadere regelen voor het sluiten van gemengde verdragen, Belgisch Staatsblad van 17 december 1994.

²⁰ Belgisch Staatsblad van 17 november 1994.

²¹ Belgisch Staatsblad van 19 november 1994.

²² Belgisch Staatsblad van 13 december 1995.

- De vertegenwoordiging van België in de Ministerraad van de Europese Unie

Het samenwerkingsakkoord van 8 maart 1994 bepaalt de wijze van vertegenwoordiging van België in de Ministerraad van de Europese Unie. Het Verdrag betreffende de Europese Unie vermeldt dat de lidstaten gedurende de hele zittingsperiode van de Raad zijn vertegenwoordigd door één enkele minister, de “zetelende minister” genoemd. Hij is de enige officieel aangestelde woordvoerder en beschikt over stemrecht. Ingevolge een beslissing van de ICBB is de zetelende minister, in het geval van de Milieuministerraad, op basis van een semestriële beurtrol, één van de gewestelijke milieuministers. Deze minister wordt bijgestaan door een minister-assessor, meer bepaald de minister of staatssecretaris belast met het leefmilieu binnen de federale regering. De federale minister kan in de dossiers betreffende de federale bevoegdheden en in de internationale dossiers tussenkomen.

- Internationaal milieubeleid²³

Aangezien het leefmilieu een zeer specifieke materie betreft, hebben de federale overheid en de gewesten op 5 april 1995 een afzonderlijk samenwerkingsakkoord voor het internationaal milieubeleid gesloten. Dit akkoord is ontstaan uit volgende vaststelling: de activiteiten van talrijke internationale organisaties die zich met milieu bezighouden zijn dermate ingewikkeld in verband met de verdeling van de bevoegdheden in België dat er een voorafgaande coördinatie is vereist om te kunnen spreken over één enkele stem tijdens de internationale onderhandelingen. Dat is de reden waarom dit akkoord een specifiek comité heeft opgericht, meer bepaald het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid, afgekort CCIM²⁴.

4. De betrokken actoren in het federale milieubeleid

Definities van het maatschappelijk middenveld, de belanghebbenden en de actoren in het milieubeleid

De UNESCO definieert het maatschappelijk middenveld als de zelfbeschikking van de maatschappij buiten het staats- of commerciële kader, dit wil zeggen een geheel van organisaties of groepen die min of meer formeel zijn samengesteld en die niet tot de regerings- of commerciële sfeer behoren.

De Europese Commissie definieerde het maatschappelijk middenveld in haar witboek over governance²⁵ als het geheel van syndicale en patronale organisaties (de “sociale partners”), niet-gouvernementele organisaties (NGO), beroepsverenigingen, liefdadigheidsorganisaties, basisorganisaties, organisaties die de burgers in het lokale en gemeentelijke leven betrekken, met een specifieke bijdrage van de kerken en de godsdienstige gemeenschappen.

Voor de Economische en Sociale Raad van de Europese Unie²⁶, kan het maatschappelijk middenveld, op abstracte wijze, worden gedefinieerd als het geheel van alle organisatorische structuren waarvan de leden het algemeen belang dienen via een democratisch proces op basis van dialoog en consensus en eveneens de rol van bemiddelaar spelen tussen de overheid en de burgers.

Men zou het maatschappelijk middenveld ook dynamisch kunnen omschrijven als een collectieve leerschool. Hierin zijn meer bepaald vervat:

²³ Wat het ministeriële proces van het WGO betreft, vereiste de betrokkenheid van de gemeenschappen de ontwikkeling van een onderscheiden samenwerkingsakkoord met de specifieke organen in dit verband. Voor meer informatie, zie de website: www.nehap.be.

²⁴ FOD Volksgezondheid, DG Leefmilieu « CCIM, Eén unieke stem op de internationale milieuscène », 2007, ISBN 978-90-78772-07-1.

²⁵ COM(2001) 428 slot van 25 juli 2001.

²⁶ Advies van het Economisch en Sociaal Comité over “De rol en bijdrage van de maatschappelijke organisaties bij de opbouw van Europa”, Publicatieblad nr. C 329 van 17 november 1999, p. 0030.

- wat men de “actoren van de arbeidsmarkt” noemt, dit wil zeggen de sociale partners (werkgevers en vakbonden);
- de organisaties die de socio-economische milieus vertegenwoordigen en die geen sociale partner in strikte zin zijn;
- de NGO's, die personen voor gemeenschappelijke doeleinden samenbrengen, bijvoorbeeld de organisaties voor milieubescherming, de organisaties ter verdediging van de rechten van de mensen, de verbruikersverenigingen, de liefdadigheidsverenigingen, school- en opleidingsverenigingen, enz.;
- de basisorganisaties (dit wil zeggen de organisaties die zijn ontstaan uit het midden en de basis van de maatschappij en die gericht zijn op hun leden), bijvoorbeeld jeugdbewegingen, familiale verenigingen en alle organisaties die gericht zijn op de deelname van de burgers aan het lokale en gemeentelijke leven;
- de godsdienstige gemeenschappen.

De actoren van het federale milieubeleid

Op deze basis werd het begrip van belanghebbende ontwikkeld en wordt dit momenteel vooral gebruikt in verband met overleg. Het verwijst naar een persoon of een organisatie die een rechtmatig belang heeft in een project of een entiteit. Bijvoorbeeld in de context van het milieubeleid gaat het om:

- de overheid (Verenigde Naties, Europese Unie, nationale administratie, lokale en regionale overheden,...);
- economische en sociale actoren (werkgevers en vakbonden);
- NGO's en verenigingen voor milieubescherming, bescherming van inwoners of buurtbewoners, enz.

Dat zijn dus de drie grote categorieën van actoren in het milieubeleid. Wij bespreken hier alleen de actoren van het milieubeleid die onder de overheid op federaal niveau vallen, met uitsluiting van de wetgevende macht en de raadgevende commissies.

1. Behoudens uitzondering vallen de federale milieubeleidslijnen die werden ontwikkeld in de delen 1 en 2 van het federale milieurapport, volledig of gedeeltelijk onder de bevoegdheid van de federale overheidsdienst (FOD) Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu, en in het bijzonder van het DG Leefmilieu en het DG Dier, Plant en Voeding.
2. De beleidslijnen met betrekking op het milieu, die in deel 3 van het federale milieurapport zijn ontwikkeld, vallen onder de bevoegdheid van volgende federale overheidsdiensten (FOD) en programmatorische federale overheidsdiensten (POD):
 - FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
 - FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie;
 - FOD Financiën;
 - FOD Binnenlandse Zaken;
 - FOD Justitie;
 - FOD Mobiliteit en Vervoer;
 - Ministerie van Defensie;
 - POD Duurzame ontwikkeling;
 - POD Wetenschapsbeleid.
3. Ook organismen van openbaar belang, parastatalen, federale wetenschappelijke instellingen en publiekrechtelijke naamloze vennootschappen hebben bijgedragen aan de drie delen van het federale milieurapport, het gaat om volgende instellingen:
 - Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen;
 - Het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle;
 - Nationale Instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen (NIRAS);
 - Het Federaal Planbureau;

- Het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen, in het bijzonder het departement Beheer van het Mariene Ecosysteem, evenals het Belgisch Nationaal Knooppunt voor het Verdrag inzake biologische diversiteit;
- Het Belgisch Instituut voor Ruimte-Aëronomie;
- Het Koninklijk Meteorologisch Instituut;
- Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika;
- De Nationale Kruidtuin;
- Het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid;
- FEDESCO, 100% dochtermaatschappij van de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij op het gebied van energiediensten;
- Het Fonds ter reductie van de globale energiekost (FRGE), dochtermaatschappij van de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij.

Technische bijlage 01: De belangrijkste strategische, wettelijke en reglementaire federale maatregelen ingevoerd sinds 1999

Deze maatregelen zullen in dit deel van het rapport niet verder worden besproken. Zij worden gewoon in een overzicht weergegeven. Wat de inhoud en de doeltreffendheid van deze maatregelen betreft, verwijzen wij naar de volgende hoofdstukken. Er dient ook rekening te worden gehouden met het feit dat het milieubeleid niet alleen verbeterd is door een beroep te doen op juridische instrumenten, maar ook dankzij een *heel pakket van actiemiddelen*, zoals economische instrumenten (bijvoorbeeld belastingen en fiscale stimuli), informatiecampagnes en vrijwillige acties ondernomen door de industrie of in samenwerking hiermee (milieucertificering, sectoraal akkoord, productetikettering, enz.).

2009

- Beleidsplannen voor de mariene beschermde gebieden in de Belgische Noordzee;
- Federaal plan voor de integratie van biodiversiteit in 4 federale sleutelsectoren (economie, ontwikkelingssamenwerking, vervoer en wetenschapsbeleid);
- Federaal Actieplan ter bestrijding van de luchtvervuiling 2009-2012;
- Federaal Productplan 2009-2012;
- Nationaal Klimaatplan 2009-2012.

2007

- Koninklijk Besluit van 5 juni betreffende de beoordelingsprocedure van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's die in een grensoverschrijdende context aanzienlijke milieugevolgen kunnen hebben;
- Koninklijk Besluit van 28 september betreffende de regels voor het opstellen van het federale milieurapport.

2006

- Wet van 13 februari betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's en de inspraak van het publiek bij de uitwerking van de plannen en programma's in verband met het milieu;
- Koninklijk Besluit van 5 maart tot instelling van een gericht marien reservaat in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België;
- Wet van 5 augustus betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie;
- Nationale Biodiversiteitsstrategie 2006-2016.

2005

- Koninklijk Besluit van 22 februari betreffende het eerste reductieprogramma van de gewasbeschermingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik en de biociden;
- Koninklijk Besluit van 14 oktober tot instelling van speciale beschermingszones en speciale zones voor natuurbehoud in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België;
- Omzendbrief van 18 november betreffende het aankoopbeleid van de federale overheid ter bevordering van het gebruik van duurzaam geëxploiteerd hout.

2003

- Koninklijk Besluit van 9 april inzake de bescherming van in het wild levende dier- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer (gewijzigd in 2007);

- Koninklijk Besluit van 9 september houdende de regels betreffende milieu-effectenbeoordeling in toepassing van de wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het marine milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België;
- 1^e Nationaal Actieplan voor Milieu en Gezondheid (NEHAP) 2003-2008;
- Federaal plan ter bestrijding van verzuring en troposferisch ozon 2004-2007.

2002

- Nationaal Klimaatplan.

2001

- Koninklijk Besluit van 26 oktober 2001 houdende de maatregelen inzake de invoer, de uitvoer en de doorvoer van bepaalde wilde, niet-inheemse vogelsoorten (gewijzigd in 2007);
- Koninklijk Besluit van 21 december betreffende de soortenbescherming in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België.

1999

- Wet van 20 januari ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, amendement aan het gerechtelijk wetboek (gewijzigd in 2005 en 2007);
- Wet van 22 april betreffende de exclusieve economische zone van België en de Noordzee.

1998

- Wet van 21 december betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid (gewijzigd in 2003, 2004 en 2007).

Technische bijlage 02: Samenwerkingsakkoorden die de federale staat verbinden

Datum	Domein	Titel
2006/06/01	SEVESO/zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot wijziging van het samenwerkingsakkoord van 21 juni 1999 tussen de Federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken.
2005/12/21	Mariene milieu/exploitatie	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Overheid en het Vlaamse Gewest betreffende het onderzoek naar de invloed van de exploratie- en exploitatieactiviteiten op het Belgisch Continentaal Plat op de sedimentafzettingen en op het mariene milieu.
2005/07/08	Mariene milieu/kustwacht	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en het Vlaamse Gewest betreffende de oprichting van en de samenwerking in een structuur Kustwacht.
2003/12/10	milieu/gezondheid	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie,

Datum	Domein	Titel
		het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest, voor de samenwerking tussen de beleidsdomeinen van milieu en gezondheid
2003/06/18	Landbouw/visserij	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot de uitoefening van de geregionaliseerde bevoegdheden op het gebied van Landbouw en Visserij.
2002/11/14	Klimaatverandering	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende het opstellen, het uitvoeren en het opvolgen van een Nationaal Klimaatplan, alsook het rapporteren, in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering en het Protocol van Kyoto.
2002/10/17	Nucleair	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Gewesten met betrekking tot het beheer van vrijgegeven afvalstoffen
2000/09/06	Marien milieu	Samenwerkingsakkoord tot wijziging van het samenwerkingsakkoord van 12 juni 1990 tussen de Belgische Staat en het Vlaamse Gewest ter vrijwaring van de Noordzee van nadelige milieu-effecten ingevolge bagger-specieelossingen in de wateren die vallen onder de toepassing van de Conventie van Oslo.
2000/04/28	Internationaal milieubeleid	Financieel protocol van 28 april 2000 bij het samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 tussen de Federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest inzake het internationaal milieubeleid.
1999/06/21	SEVESO/ zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken.
1997/04/25	Bioveiligheid/GGO	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Gewesten betreffende de administratieve en wetenschappelijke coördinatie inzake bioveiligheid.
1995/12/21	Milieugegevens	Samenwerkingsakkoord tussen de Belgische Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest betreffende de structurering van de gegevens inzake Leefmilieu bestemd voor het Europees Milieuagentschap.
1995/04/05	Internationaal milieubeleid	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot het internationaal milieubeleid.
1995/03/30	EMAS	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de uitvoering van de Verordening 1836/93/EEG van de Raad van 29 juni 1993 inzake de vrijwillige deelneming van bedrijven uit de industriële sector aan een communautair milieubeheer- en milieu-auditsysteem.
1994/10/26	Doorvoer van afvalstoffen	Samenwerkingsakkoord tussen de Belgische Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, betreffende de coördinatie van het beleid inzake invoer, uitvoer en doorvoer van afvalstoffen.
1994/03/08	Internationaal beleid	Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, Gemeenschappen en het Verenigd College van de gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie over de nadere regelen voor het sluiten van gemengde verdragen.

Technische bijlage 03: Het federale milieubeleid sinds 2003²⁷

In 2007, bij de publicatie van haar rapport over de tweede evaluatie van de milieuprestaties van België, oordeelde de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)²⁸ dat: *“In een land dat zo dichtbevolkt en economisch ontwikkeld is als België bestaat er een heel grote milieudruk. Liefst één vierde van het grondgebied is bebouwd of bedekt met dichte netwerken van wegen, spoorwegen en kanalen voor scheepvaart. De industrie, het zware vracht- en passagiersvervoer en de intensieve veeteelt en plantaardige productie vormen eveneens een belasting voor de lucht, de bodem, de waterreserves en de natuur. In deze context is het een uitdaging om de ontwikkeling op economisch, sociaal en ecologisch vlak duurzaam te maken. Doordat België een heel open economie heeft (de uitvoer bedraagt 83% van het BBP en de invoer 81%), en door zijn ligging, bestaan er heel wat fysieke en economische verwevenheden tussen België, zijn Europese partners en daarbuiten. Dit verklaart de heel proactieve houding die België aanneemt tegenover internationale milieukwesties.*

Tot 1993 vonden in België een aantal institutionele hervormingen plaats die het land omvormden tot een federale staat, opgebouwd uit drie regio's en drie taalgemeenschappen. Sindsdien zijn de milieubevoegdheden duidelijk afgebakend en hebben de federale, regionale, lokale en gemeenschapsoverheden behoorlijk wat gedaan om hun inspanningen te versnellen om de vervuiling te verminderen, de natuur en de biodiversiteit te beschermen en ook duurzame ontwikkeling te bevorderen.

België is echter nog steeds de achterstand aan het inhalen die het in het verleden had opgelopen op milieuvlak. De uitdaging zal er nu in bestaan om: i) inspanningen te leveren om het milieubeleid effectief en efficiënt toe te passen; ii) milieuaspecten verder te integreren in economische en sociale beslissingen; en iii) de internationale verbintenissen na te komen die België op het gebied van milieu is aangegaan.”

Wij zullen hierna dus de grote lijnen van het federale milieubeleid bekijken, door ons hoofdzakelijk te buigen over de verschillende regeerakkoorden die sinds 2003 werden afgesloten en de daaropvolgende algemene beleidsverklaringen.

De regeerakkoorden sinds 2003

Aan het begin van elke legislatuur legt de federale regering aan de Kamer een programma voor waarop zij haar prioriteiten en doelstellingen voor de volgende jaren weergeeft, zoals deze algemeen zijn aanvaard door de politieke partners van de coalitie. Dit programma, dat een hoge politieke waarde heeft, geeft een goed idee van het belang en de aandacht die aan het milieu worden toegekend. Sinds 2003 werden achtereenvolgens twee coalitieakkoorden aan de Kamer voorgelegd: het akkoord van juli 2003, “Een creatief en solidair België” (paarse coalitie) en het coalitieakkoord van 18 maart 2008.

Het regeerakkoord van 2003

De plaats die wordt toegekend aan leefmilieu, mobiliteit en duurzame ontwikkeling is hierin erg belangrijk. Deze zaken worden voorgesteld als *“noodzakelijk voor het vrijwaren van het welzijn van de komende generaties”*. Vooreerst wordt de aandacht gevestigd op de recente oprichting van het Federaal Agentschap voor de Voedselveiligheid (FAVV), dat wordt voorgesteld als een grote vooruitgang waarvoor de voortdurende steun van de regering vereist was. De andere prioriteiten zijn: 1° De klimaatverandering, 2° De biodiversiteit, 3° Duurzame ontwikkeling, 4° Het geïntegreerd productbeleid, 5° De Noordzee.

²⁷ D. Misonne « Belgium-Planning environmental Policy for the years 1999-2005 », FUSL, CEDRE (Centre d'étude du droit de l'environnement), 2005.

²⁸ Evaluatie van het milieubeheer door de OESO, België, Parijs 2007; www.oeso.org/document/20/0,3343,fr_2649_34307_38173460_1_1_1_1,00.html.

1. UITVOERING VAN HET KYOTO-PROTOCOL

Voor de vermindering van broeikasgassen wil de regering enerzijds optimale voorwaarden creëren (ook vanuit fiscaal oogpunt) om te evolueren naar energie-efficiënte technologieën en anderzijds wil zij flexibele mechanismen aanwenden.

Om het energieverbruik in woningen te verminderen zal, rekening houdend met sociale overwegingen, een trapsgewijze aanpassing van de energiebelasting worden doorgevoerd. De overheidssector zal inspanningen moeten leveren bij de keuze van minder vervuilende energiebronnen, met de steun van wat men de “derde investeerder” van de financiële structuren noemt.

Wat energie betreft, moet een nieuw indicatief uitrustingsplan worden opgesteld, waarin meer bepaald de ontwikkeling van offshore windmolenparken wordt opgenomen. Het onderzoek naar hernieuwbare energiebronnen is een absolute prioriteit, dat in samenwerking met de gewesten moet worden gevoerd. Het onderzoek naar kernfusie en het beheer van nucleair afval moeten worden voortgezet.

2. BIODIVERSITEIT EN DE GGO's

Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan (tropische) bossen en biodiversiteit in het productbeleid en in het eigen gebruik van ontwikkelingsmechanisme. De overheid moet zelf het voorbeeld geven door voor haar eigen behoeften alleen nog hout te gebruiken dat afkomstig is van verantwoord bosbeheer. Er zullen meer financiële middelen van ontwikkelingssamenwerking worden ingezet voor een beter beheer en een betere bescherming van de bossen. Illegaal gekapte exotische houtsoorten moeten op de Belgische markt geweerd worden. Er zal een nieuw wetgevend kader voor de GGO's worden uitgewerkt, in toepassing van de Europese wetgeving en in naleving van het voorzorgsbeginsel. Het Protocol van Cartagena en het Verdrag van Rotterdam “PIC” zullen in het Belgisch recht worden opgenomen.

3. EEN BELEID VAN DUURZAME ONTWIKKELING

In de diverse federale overheidsdiensten zullen cellen van duurzame ontwikkeling worden opgericht, die alle belangrijke beslissingen zullen beoordelen op hun effect inzake duurzame ontwikkeling, zonder het beslissingsproces te vertragen. Er is ook beslist dat de Ministerraad de vooruitgang op het gebied van duurzame ontwikkeling voortaan jaarlijks onderzoeken. Deze rapporten zullen ook aan het Parlement worden voorgelegd.

4. EEN INTEGRAAL PRODUCTBELEID

De federale regering speelt een belangrijke rol in de ontwikkeling van een geïntegreerde productstrategie. Er zal aandacht worden besteed aan geschikte instrumenten ter bevordering van duurzame productie- en verbruiksmethoden. Inzake het beleid inzake van chemische producten, moeten de bescherming van de gezondheid en de transparantie worden bevorderd (in het kader van REACH), onder voorbehoud van de concurrentie of de innovatie.

5. DE BESCHERMING VAN DE NOORDZEE

Er moet een lange-termijnstrategie worden uitgewerkt voor de belangrijkste problemen van de visserij, de zandwinning, de zeevaart en de natuurlijke bronnen. Er moeten meer financiële middelen worden ingezet voor de bescherming van de zee tegen verontreiniging door koolwaterstoffen. Om een goed geïntegreerd Noordzeebeleid te voeren, zal de regering één van haar leden belasten met de coördinatie van de verschillende bevoegdheden in dit verband.

Op basis van dit coalitieakkoord werden er tijdens de legislatuur acht essentiële milieuprioriteiten uitgewerkt: 1° productbeleid, 2° risicobeheer, 3° biodiversiteit en bioveiligheid, 4° inspectie, 5° klimaatverandering, 6° internationaal milieubeleid, 7° toegang tot informatie, inspraak van het publiek, toegang tot justitie, verantwoordelijkheid, 8° milieu en gezondheid.

Regerakkoord van 18 maart 2008

Het coalitieakkoord stelt de milieu-uitdagingen, het welzijn van de planeet, waarvoor radicale maatregelen zijn vereist, bij de belangrijkste uitdagingen waarvoor België. In een kader van duurzame ontwikkeling, willen de coalitiepartners een nieuw evenwicht tot stand brengen tussen welvaart en welzijn, tussen eigen verantwoordelijkheid en solidariteit, tussen economische groei en leefmilieu, tussen openheid op de wereld en geborgenheid in de eigen leefomgeving. Deel 7 van het akkoord heet *“Een werkelijk milieu-engagement ten dienste van de komende generaties”*. Duurzame ontwikkeling wordt de leidraad voor het beleid en het handelen van de regering. Ze zal in samenwerking met de Gemeenschappen en de Gewesten een federale strategie inzake duurzame ontwikkeling uitwerken. De regering zal een uitgebreide raadpleging organiseren om zo snel mogelijk tot concrete engagementen te komen voor de best mogelijke coördinatie tussen de verschillende plannen met betrekking tot het leefmilieu (plan milieu-gezondheid, plan biodiversiteit, plan producten, ...). Daartoe zal overleg gepleegd worden met de Gewesten. Tegen de achtergrond van de klimaatverandering en opwarming van de aarde, zal de regering coördinerend en stimulerend optreden om de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen. Ze zal de inspanningen voortzetten met het oog op het bereiken van de doelstellingen waartoe ze zich verbonden heeft in het Kyoto-protocol. Om deze doelstellingen te behalen en op basis van de werkzaamheden van een task force klimaat, waarin de socio-economische, academische en milieu-actoren zijn vertegenwoordigd, zal de Nationale Klimaatcommissie aan het Overlegcomité voorstellen dat de federale regering en de deelregeringen een federaal klimaatplan zouden uitwerken en in werking stellen, waarin ambitieuze en gedetailleerde doelstellingen worden bepaald in het kader van de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, alsook een lijst van mogelijke maatregelen om ze te behalen. Hiervoor zullen nieuwe investeringen in hernieuwbare energie worden aangetrokken, in het kader van een energiemix die voldoende gediversifieerd is en in termen van CO₂ gunstig werkt. De regering zal de Gewesten voorstellen hun krachten te bundelen met die van de federale overheid om de investeringen in zuinige energie en in werk in die sector te bevorderen, ieder binnen zijn bevoegdheden en in het kader van een alliantie voor werk en milieu. Er zal een uitgebreid plan worden gelanceerd om de energie-efficiëntie in de publieke sector te verbeteren (gebouwen, voertuigen, openbare aanbestedingen, dienstverplaatsingen). De regering zal in samenwerking met de Gewesten een hervorming van de milieufiscaliteit op gang brengen, toegespitst op een evaluatie van het geheel van de huidige maatregelen met het oog op hun verbetering en op de definiëring van een alomvattend gecoördineerd belastingbeleid en van andere milieumaatregelen om het gedrag van de burgers, bedrijven en publieke overheden te sturen. De regering keurt productnormen goed die toelaten de afvalhoeveelheid aan de bron en het energieverbruik te verminderen. Zij maakt meer gebruik van productnormen en rationaliseert het gebruik van labels, meer bepaald de labels voor materialen die een duurzaam energiegebruik mogelijk maken en voor de ecologische voetafdruk van het product, om zo de keuze van de consument te begeleiden. In de totaliteit van het milieubeleid doet de regering bijzondere inspanningen voor mensen met een bescheiden inkomen. Een andere, meer duurzame mobiliteit kan en moet een belangrijke bijdrage leveren aan de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen. Om het autogebruik te verminderen in het woon-werkverkeer, zal de regering overleg plegen met de sociale partners over het aanmoedigen van het openbaar vervoer, de mogelijkheid tot veralgemeende terugbetaling van het openbaar vervoer door de werkgever bovenop

de tussenkomst van de overheid, flexibele werktijden, telewerken, telematica, carpoolen, het gemeenschappelijke bedrijfsvervoer en het langzaam verkeer.

De algemene beleidsnota's van de Minister van Klimaat en Energie

In de eerste plaats acht de Minister van Klimaat en Energie de federale maatregelen op gebied van leefmilieu, naast het klimaatbeleid, verre van verwaarloosbaar. Er is politieke ambitie nodig om het hoofd te bieden aan nieuwe globaalmaatschappelijke en geïntegreerde uitdagingen zoals de klimaatverandering, het verlies van biodiversiteit, de overexploitatie van natuurlijke hulpbronnen, milieu en gezondheid (chemische en andere risico's, luchtkwaliteit, golven en geluidshinder), het design en de ecologische impact van producten. De antwoorden op deze uitdagingen zullen samen met de juiste en doeltreffende beleidslijnen tot een goed einde moeten worden gebracht in het kader van een transversale, integrerende en federatieve benadering met de Gewesten en de andere betrokken FOD's. De interesse voor interactie tussen de sociale en milieudimensies is relatief recent en de gegevens betreffende de wederzijdse effecten zijn nog beperkt. Hoewel er op wereldvlak duidelijk ecologische ongelijkheden bestaan en deze vooral in onze Noord-Zuidrelaties naar voren komen, bestaan ze ook bij ons, net zoals er belangrijke verschillen zijn in de blootstelling aan natuurlijke, industriële en technologische risico's, hinder voor het milieu en de gevolgen hiervan voor de gezondheid. Verder bestaan er ook verschillen in de toegang tot natuurlijke hulpbronnen of tot producten die milieuvriendelijker zijn en/of minder energie verbruiken, tot stedenbouw of nog tot mobiliteit.

Deze "ecologische" ongelijkheden gaan vaak samen met andere vormen van sociale ongelijkheden, op het vlak van loon, werkgelegenheid, verbruik, mobiliteit, toegang tot een sociale woning, toegang tot een gezonde en waardige woning, ... Er dient meer rekening te worden gehouden met de sociale dimensies van het federale milieubeleid. Algemeen kan gesteld worden dat in alle plannen en milieumaatregelen sociale bekommernissen moeten geïntegreerd worden teneinde de ongelijkheid op het vlak van de aantasting van het milieu en van de te leveren inspanningen te verminderen. Dit alles teneinde een federaal milieubeleid uit te werken dat meer gericht is op de mens/het sociale aspect en dat resoluut past in het kader van de duurzame ontwikkeling.

De sensibilisering van het publiek is één van de succesfactoren van milieubeleid. Rond het thema "het leefmilieu beschermen: de beste investering", dat als rode draad zal dienen voor de communicatieacties, zullen concrete acties dicht bij de burger worden opgezet om de impact op de koopkracht te benadrukken, alsook op de bescherming van de consument, de gezondheid en het leefmilieu van de federaal genomen maatregelen rond mobiliteit, huisvesting en energie en courante aankopen. Deze acties zullen de burger stimuleren om nieuwe consumptiegewoonten aan te nemen of zijn gedrag aan te passen ter bescherming van het milieu, wat op zijn beurt aanpassingen van de kant van de producenten zal teweegbrengen. Naar bedrijven, NGO's, vakbonden en de wetenschappelijke wereld toe zal er naast communicatie en sensibilisering ook moeten worden gewerkt aan meer participatie door op een hoger niveau met hen af te stemmen en hen te betrekken bij het uitwerken van nieuwe initiatieven.

In deze geest van samenwerking met de gewestelijke overheden en de collega's in de regering, van sensibilisering van het publiek en van dialoog met de burgerlijke samenleving, werd in april 2008 "de Lente van het Leefmilieu", een groots participatieproject over de milieubeleidslijnen, gelanceerd. Verschillende thema's kregen bijzondere aandacht: de strijd tegen klimaatveranderingen, duurzame energie, biodiversiteit, milieu en gezondheid, duurzame productie en consumptie, vervoer en mobiliteit, fiscaliteit. Het grote publiek werd eveneens betrokken aangezien alle belangstellenden op het internet de debatten konden volgen of eraan deelnemen. Op 22 april werd in de Koninklijke Bibliotheek van België

de slotzitting van de Lente van het Leefmilieu gehouden. Twee jaar na de lancering van dit actieprogramma maakte de Minister van Klimaat en Energie in aanwezigheid van de deelnemers de balans op. Ongeveer 80% van de in het plan voorziene acties werden verwezenlijkt. En we blijven verder werken aan besluiten en akkoorden om dit resultaat nog te verbeteren. Er werd uiteindelijk slechts van 5% van de voorziene acties afgezien. Onder de talrijke maatregelen die uit deze oefening voortvloeiden, vermelden we de vereenvoudiging van de procedure voor de toekenning van concessies voor de oprichting van windmolenparken in de Noordzee, waardoor er binnen een termijn van drie maanden een beslissing kan worden genomen; de verhoging van de financiële middelen van FEDESCO (werken aan de vermindering van het energieverbruik in de federale gebouwen) en van het FRGE (het fonds voor de reductie van energieverbruik van particulieren); het eerste "federaal geïntegreerd Luchtplan" dat de uitstoot van verschillende vervuilende stoffen vermindert; het "federaal productplan" dat strengere milieunormen oplegt aan bouwmaterialen, huishoudproducten, verwarmingstoestellen, voertuigen, biologische materialen en biobrandstoffen en voedingsproducten; het federaal Biodiversiteitsplan met het verbod op de invoer, uitvoer en doorvoer van 20 uitheemse invasieve dier- en plantensoorten of nog de valorisatie van hout.

Het productbeleid is een essentiële pijler van het beleid inzake de duurzame productie- en consumptiepatronen. De doelstelling bestaat erin producten op de markt te brengen met betere milieuprestaties. Het eerste federaal Productplan, dat in juni 2009 door de Ministerraad werd goedgekeurd, vormt de kern van een ruimere strategie die de productie- en consumptiepatronen duurzamer wil maken. Dit plan, dat na jarenlange besprekingen werd afgerond, werd ingegeven door de vaststelling dat de huidige consumptie- en productiepatronen op lange termijn niet houdbaar zijn. De grootste aandacht van het plan gaat uit naar de milieuproblematiek zoals klimaatverandering, luchtvervuiling, de beperking van niet-hernieuwbare bronnen, het verlies aan biodiversiteit en de wisselwerking tussen gezondheid en leefmilieu. Naast transversale acties zullen er specifieke acties worden voorgesteld voor de producten die als prioritair werden bestempeld: bouwmaterialen, verwarmings- en warmteproductietoestellen, voertuigen, elektrische en elektronische toestellen, producten die de luchtkwaliteit aantasten (VOS), biobrandstoffen. De evaluatie van de milieu-impact van bouwproducten dient dan ook te gebeuren op gebouwniveau.

In mei 2009 werd door de Ministerraad een plan tegen de verontreiniging van de binnen- en buitenlucht 2009/2012 goedgekeurd – het stiefkind van het overheidsoptreden terwijl de sociale ongelijkheden op dit gebied overduidelijk zijn. Fijne stofdeeltjes in de winter, ozon in de zomer en chemische dampen binnen zijn drie structurele problemen die ondanks de al geleverde inspanningen nog niet zijn geregeld. Het actieplan berust op zes pijlers: de transversale maatregelen, de bevordering van duurzame mobiliteit van personen en het vervoer van duurzame goederen, de prestatie van de motoren, de verbetering van de milieukwaliteit van de energieproducten, een milieuvriendelijkere huishoudelijke warmteproductie, het ontwerp en het onderhoud van milieuvriendelijkere woningen.

Wat de biodiversiteit betreft, wordt de Nationale Strategie van België voor de Biodiversiteit (2006-2016) hét referentiekader voor het uitwerken van acties in het kader van de Federale Actieplannen conform het federaal plan inzake duurzame ontwikkeling om zo de biodiversiteit te bevorderen in vier federale sleutelsectoren (vervoer, economie, ontwikkeling en onderzoek). In 2009 werd een actieplan voor de integratie van de biodiversiteit in 4 federale sleutelbeleidsmaatregelen aangenomen. Dit plan identificeert de concrete maatregelen van sectorale integratie van de biodiversiteit in de Economie, het Wetenschapsbeleid, de Ontwikkeling en het Vervoer. Bij de concrete acties van het actieplan zal een federaal wetgevend kader ter preventie van de invasieve exotische soorten uitgewerkt worden en, zoals bevestigd gedurende de Lente van het Leefmilieu,

eveneens worden aangenomen. Deze wetgevende maatregelen zullen getroffen worden om de invoer en de handel in de invasieve exotische soorten die nog niet in België werden geïnventariseerd te verbieden, op basis van een alarmlijst, alsook van de soorten van de zwarte lijst die op nog geïsoleerde wijze op ons grondgebied aanwezig zijn. Drie acties zullen gevoerd worden: de ontwikkeling van een werktuig van informatie voor het grote publiek, de uitwerking van een educatieve kit voor het onderwijsmilieu en de gecoördineerde deelname van de overheid en NGO's aan de volksmanifestaties en -gebeurtenissen. De federale overheid zal haar aankoopbeleid ter bevordering van het gebruik van duurzaam geëxploiteerd hout voortzetten (omzendbrief P&O/DD/2). Bijgevolg zullen alle federale overheidsdiensten en -instellingen enkel nog duurzaam gecertificeerd hout mogen kopen, het aankoopbeleid zal aan een grondige evaluatie worden onderworpen om de toepassing ervan te optimaliseren. Ook de toeleveranciers van de federale overheid zullen gesensibiliseerd worden. Zo zullen er ondermeer met de betrokken sectoren duidelijke en ambitieuze gedragscodes worden uitgewerkt. In deze context zal getracht worden om samen met de privésector een toename te bereiken van het aanbod van producten die voortkomen uit duurzaam beheerde wouden en om een informatiecampagne te voeren ter promotie van duurzaam geëxploiteerd hout. Dit beleid dient te worden verbonden met het Federaal Actieplan Duurzame Overheidsopdrachten 2009-2011 dat in juli 2009 door de Ministerraad werd goedgekeurd.

Ten slotte zal voor het beleid inzake Leefmilieu/Gezondheid, fase 2008/2013 van het NEHAP worden aangestuurd door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu/Gezondheid, die gericht is op de vermindering van de gevolgen van ademhalingsproblemen, in de eerste plaats bij kinderen, en die voorzien is van een geleidelijk aan toenemend budget teneinde de absoluut noodzakelijke prioritaire projecten tot een goed einde te brengen.

Technische bijlage 04: Lijst van ministers en staatssecretarissen die sinds 2003 met leefmilieu belast zijn geweest

Periode	Titularis	Titel
12/07/2003 - 18/07/2004	Mevr. Freya VAN DEN BOSSCHE	Minister van Leefmilieu, Consumentenbescherming en Duurzame Ontwikkeling
18/07/2004 - 21/12/2007	Dhr. Bruno TOBBACK	Minister van Leefmilieu
21/12/2007	Dhr. Paul MAGNETTE	Minister van Klimaat en Energie

1

TOESTAND VAN HET MARIENE MILIEU IN DE ZEEGEBIEDEN ONDER DE RECHTSBEVOEGDHEID VAN BELGIË

“Dit rapport is een gezamenlijke bijdrage van de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM), departement van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen van het Federaal Wetenschapsbeleid. www.mumm.ac.be”

Referentie: - Wet van 5 augustus 2006 betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie, artikel 17.
- K.B. van 28 september 2007, artikel 2, paragraaf één, deel twee, 2°.

**Om uw informatie te vervolledigen,
kan u ook volgende hoofdstukken raadplegen:**

Partie 1		Toestand van het mariene milieu	
Deel/hoofdstuk	Deel 1	Deel 2	Deel 3
Toestand van het mariene milieu		1. Ontwikkeling en belang van het milieurecht	i SEA
		4. Biodiversiteit	10. Energie
		5. Marien milieubeleid	11. Economie (11.3)
			13. Mobiliteit
6. Klimaat	14. Binnenlandse Zaken		

Inhoudsopgave

1.	Inleiding: context.....	33
2.	Fysisch kader	36
2.1	Bathymetrie en het mariene landschap.....	36
2.2	Meteorologische invloeden.....	38
2.3	Hydrodynamica.....	38
2.4	Temperatuur.....	39
2.5	Saliniteit.....	41
2.6	Watermassa's.....	41
2.7	Suspensiemateriaal en troebelheidsmaximum	42
2.8	Gevolgen van de klimaatveranderingen.....	43
3.	Eutrofiëring.....	44
3.1	Gevolgen van de eutrofiëring.....	45
3.2	Nutriënten.....	46
3.3	Het fytoplankton.....	48
3.4	Het zoöplankton	50
3.5	Gelatineus plankton	50
3.6	Wetenschappelijke benadering en beheersondersteunende instrumenten	50
4.	Vervuiling.....	53
4.1	Problematiek van de gevaarlijke stoffen.....	53
4.2	Evaluatie	53
4.3	Monitoring van de chemische kwaliteit.....	60
4.3.1	OSPAR.....	60
4.3.2	Europa	63
4.4	Stand van zaken.....	63
5.	Menselijke activiteiten op zee: druk en impact.....	68
5.1	Zand- en grindontginning op zee.....	68
5.2	Storten van baggerspecie in zee.....	73
5.2.1	Langdurige invloed van infrastructuurwerken op het sediment.....	77
5.2.2	Efficiëntie van stortplaatsen.....	78
5.2.3	Monitoring van de biologische, chemische en biochemische effecten op sediment en de bodemfauna	78
5.2.4	Kwaliteit van de baggerspecie.....	79
5.3	Windmolenparken op zee.....	79
5.3.1	Onderwatergeluid.....	80
5.3.2	Begroeiing van de harde ondergrond.....	80
5.3.3	Macrobenthos in de zachte substraten	81
5.3.4	Epibenthos in de zachte substraten en vissen	81
5.3.5	Zeevogels.....	81
5.3.6	Zeezoogdieren.....	81
5.4	Scheepvaart	82
5.5	Gedumpte munitie	83
5.6	Onderwatergeluid.....	85
5.7	Marien zwerfvuil	86
6.	Biodiversiteit.....	89
6.1	Macrobenthosgemeenschappen in zachte substraten.....	89
6.2	Macrobenthosgemeenschappen van harde substraten	91
6.3	Niet-inheemse soorten.....	92
6.4	Zeezoogdieren: de bruinvis.....	94
6.5	Zeevogels.....	96

7. Besluiten: een ecosysteemaanpak.....	97
Referenties.....	99
Lijst van figuren.....	105
Lijst van tabellen.....	106

1. Inleiding: context

Lange tijd waren de zeeën een *res nullius*. In de loop van de twintigste eeuw werden belangrijke juridische voorschriften ingevoerd betreffende scheepvaart, visvangst, exploitatie van minerale rijkdommen en later het milieu. Het was echter wachten tot de goedkeuring van het Zeerechtverdrag van de Verenigde Naties (1982) – zowat de wereldwijde oceanengrondwet – voordat de mariene rechten en plichten van de Staten gestructureerd werden.

De bekrachtiging ervan had voor België (1998) een dubbel gevolg: definitieve afbakening, in overleg met de buurlanden, van de territoriale wateren (12 mijl) waarbinnen ons land soevereine rechten uitoefent, en afbakening van de exclusieve economische zone in de Noordzee waarbinnen ons land bepaalde soevereine rechten uitoefent. Tegelijk vaardigde België een belangrijke kaderwet tot bescherming van het mariene milieu uit. Eén van de belangrijkste bepalingen zegt dat voor elke menselijke activiteit die op zee uitgeoefend wordt, een vergunning of machtiging vereist is. Op die manier kwamen de procedures tot stand inzake mariene milieueffectrapportering, procedures die als geroepen kwamen voor de Staat, die zo beter tred kon houden met de snelle ontwikkeling van bijvoorbeeld windmolenparken in zee.

Grenzen mogen dan heel belangrijk zijn om de verantwoordelijkheden geografisch af te bakenen, stromingen en vissen trekken er zich niets van aan! Met andere woorden, bescherming van het mariene milieu veronderstelt logischerwijze doorgedreven internationale samenwerking. De oude Verdragen van Parijs (verontreiniging vanaf het land) en Oslo (voorkoming van de verontreiniging op zee door dumping) werden in 1992 versmolten tot het OSPAR-verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu in het noordoostelijk deel van de Atlantische Oceaan. Aangezien de bevoegdheden van dit verdrag uitgebreid werden naar de bescherming van de mariene biodiversiteit, vormde dit het belangrijkste instrument dat België hanteerde bij zijn inspanningen tot een optimaal beheer van het mariene ecosysteem. Stippen wij aan dat één van de meerwaarden van OSPAR de start was van een gemeenschappelijk monitoringprogramma, dat een geharmoniseerde methodiek vastlegt voor het afleveren van vergelijkbare gegevens. Om de tien jaar, de periode die als voldoende geacht wordt om relevante veranderingen te kunnen opmerken, mondt dit programma uit in de publicatie van een "Quality Status Report", waarvan de volgende editie midden 2010 verwacht wordt. Naast het OSPAR-systeem werd, van 1984 tot 2002, op ministerieel niveau een cyclus van Internationale Conferenties voor de bescherming van de Noordzee gehouden. Deze Conferenties hebben allerlei niet-afdwingbare afspraken gemaakt, met als belangrijkste een vermindering (over 10 jaar vanaf 1985) van de aanvoer van stikstof, fosfor en 36 gevaarlijke stoffen vanaf land. Met uitzondering van stikstof werden deze doelstellingen gehaald, soms na een langere termijn dan gepland.

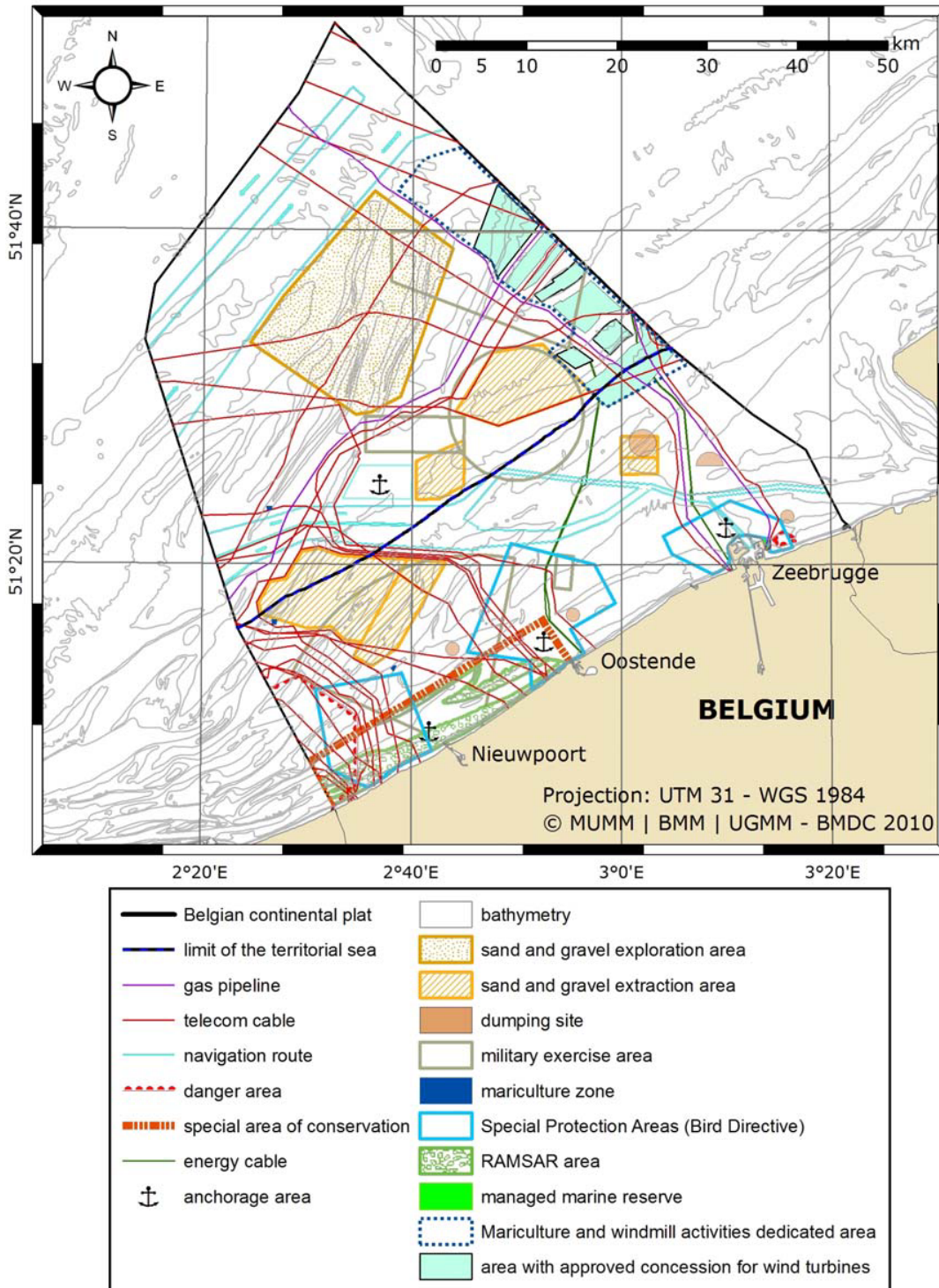
Op Europees vlak is er niet alleen de mariene toepassing van de Vogel- (1979) en Habitatrichtlijn (1992), ook de Kaderrichtlijn Water (2000) wil werk maken van een verbetering van de waterkwaliteit tegen 2015. Deze richtlijn was oorspronkelijk uitgewerkt voor zoet water, maar de kustwateren werden er in laatste instantie aan toegevoegd. Volgens de richtlijn moeten de territoriale wateren een goede chemische en ecologische toestand bereiken. Aangezien deze richtlijn bovendien oproept tot een beheer per stroomgebied, werden de Belgische kustwateren ondergebracht in het stroomgebied van de Schelde, waarbij de genomen of te nemen maatregelen voor dit stroomgebied overlegd worden binnen de Internationale Scheldecommissie. Daarin zetelen Frankrijk, Nederland, de drie Belgische gewesten en de Belgische federale staat. De richtlijn eist ook een beheersplan 2010–2015, waarin beschreven wordt hoe de goede toestand behaald zal worden. Na dit eerste zesjarenplan volgen er waarschijnlijk nog meer, want het "one out, all out"-principe dat op de criteria voor het bepalen van de goede toestand toegepast wordt, maakt 2015 als

doeljaar onrealistisch. De Kaderrichtlijn betreffende de Mariene Strategie (2008) geldt voor alle Europese zeewateren en vraagt om tegen 2020 te komen tot een goede ecologische toestand (GES). Voor de definitie van deze GES moeten elf " descriptoren " van het mariene ecosysteem in aanmerking genomen worden. Alles wijst erop dat het zeemilieubeleid van de Lidstaten de komende decennia zal focussen op de uitvoering van deze belangrijke richtlijn, misschien ten koste van regionale zeeverdragen zoals OSPAR. Vanzelfsprekend kunnen de Lidstaten aarzelend staan tegenover het aangaan van verbintenissen met niet duidelijk afgebakende doelstellingen en zonder gedetailleerde budgettraming, en kunnen zij de richtlijn meer zien als een nadrukkelijke uitnodiging om vooruitgang te boeken, meer dan als een normatieve verplichting.

Het internationale recht verleent een Kuststaat de bevoegdheid over het kustgebied dat onder zijn rechtsbevoegdheid valt, maar de Staat mag delegeren. Op Belgisch vlak hebben de institutionele hervormingen van 1988 het Vlaamse Gewest bevoegdheid verleend voor havens, zeekering, dijken, loods- en bebakeningsdiensten van en naar havens, reddings- en sleepdiensten op zee, alsook het recht om de werken en activiteiten uit te voeren, met inbegrip van het baggeren, die noodzakelijk zijn voor de uitoefening van deze bevoegdheden. Met de hervormingen van 2004 werd de zeevisserij overgedragen aan het Vlaamse Gewest. Deze herschikking van bevoegdheden (die trouwens niet alleen het Vlaamse Gewest aanbelangt, aangezien bijvoorbeeld Brussel en Luik het statuut van zeehaven hebben) heeft zich vertaald in nieuwe samenwerkingspraktijken Staat/Gewest(en). Zo is baggeren een Vlaamse bevoegdheid, maar het storten in zee van baggerspecie en de milieu-impact ervan zijn federale bevoegdheden: hiervoor werd dan ook een specifiek samenwerkingsakkoord gesloten. In het kader van het externe visserijbeleid van de Europese Commissie, waarin het Vlaamse Gewest geen belangen heeft maar dat bedreigde soorten kan aanbelangen, kan de Federale Overheid haar bekommernissen inzake bescherming van de mariene biodiversiteit via het CCIM (Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid) vertolken. Voor het operationele beheer van het Belgische deel van de Noordzee, onder meer bij ongevallen, blijkt dat 17 federale en Vlaamse besturen op een of andere manier bevoegd zijn. Een kustwachtstructuur werd opgericht in 2005 om de uitoefening van eenieders bevoegdheden te harmoniseren en te coördineren.

De Belgische kustzone heeft twee eigenschappen: zij is open en "druk bezet". Openheid om te beginnen: de toestand ervan is meer afhankelijk van de grensoverschrijdende stromingen, dan van de processen die zich binnen de zone zelf afspelen. Dit betekent dat de Belgische verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van zijn mariene ecosysteem niet onbeperkt is, en eens te meer illustreert dit het belang van Europese en internationale samenwerking. Hoewel de zone klein is (3454 km²), zijn de activiteiten binnen het gebied toch erg talrijk en verscheiden: drukke internationale zeeroutes, havenactiviteiten, windmolenparken, visserij, zand- en grindwinning, maricultuur, baggeren en storting van baggerspecie, militaire activiteiten, pleziervaart, enz. (figuur 1). Een zone voor de bouw van windmolenparken werd toegewezen in 2003 en dit ging gepaard met de nodige herschikkingen van de zandwinningsgebieden en compensaties voor de visserijsector via de aanmoediging van maricultuur. Er was daarnaast ook de afbakening (in 2005) van bijzondere zones voor natuurbehoud in het kader van de Habitat- en Vogelrichtlijnen. Deze twee acties vormden een belangrijke oefening in ruimtelijke planning, die pragmatisch tot een goed einde gebracht werd. Deze oefening moet voortgezet worden met het oog op verdere optimalisering en om nieuwe beschermde gebieden aan te duiden, in het besef dat de verhouding vraag/aanbod van beschikbare ruimte de mogelijkheden sterk inperkt.

Figuur 1: Het Belgisch Continentaal Plateau.

2. Fysisch kader

Dit hoofdstuk reikt de belangrijkste elementen aan om te begrijpen welke bepalende invloed de fysische omgeving uitoefent op het mariene ecosysteem en op alle activiteiten van de mens op zee. Naast de bathymetrie, die de geometrische beperkingen in kaart brengt, zijn dit de belangrijkste parameters om de mariene omgeving van de Belgische kustwateren te beschrijven:

- de stromingen en de turbulente diffusie, die de advectie-diffusieprocessen van de opgeloste stoffen en van alle deeltjes in suspensie in het zeewater controleren;
- de temperatuur, saliniteit en turbiditeit, zijn bepalend voor de densiteit en controleren de biologische activiteit en chemische processen.

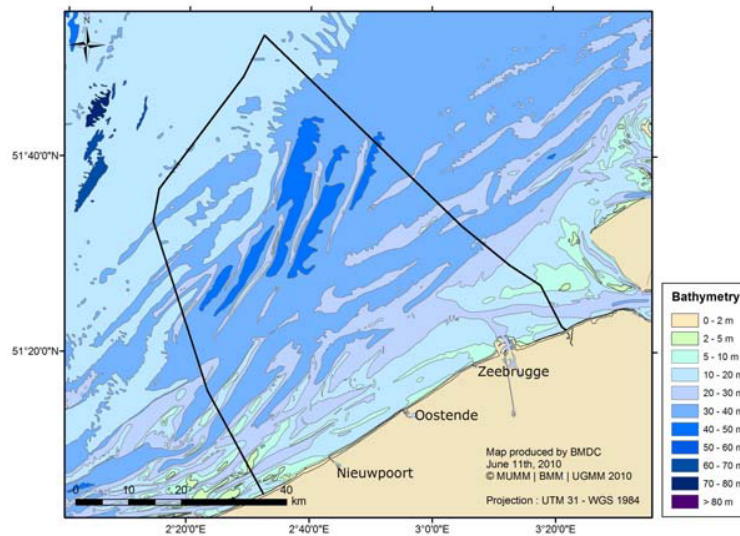
Deze oceanografische parameters worden op hun beurt beïnvloed door de weersomstandigheden (luchttemperatuur, wind, wolken, regen, verdamping,...) en door de getijden. De dynamica van het suspensiemateriaal controleert het sedimenttransport, de afzetting en resuspensie van materiaal en bepaalt dus ook de morfologie van de zeebodem.

Omdat fysische verschijnselen niet aan territoriale grenzen gebonden zijn, is het vaak noodzakelijk om naar grotere geografische zones te kijken dan de Belgische kustwateren, zoals het Kanaal en de zuidelijke Noordzee. En omdat fysische processen een brede tijdschaal bestrijken, zullen we ons in hoofdzaak toespitsen op de processen die enkele uren tot enkele dagen duren, alsook op de seizoenscycli. Het laatste deel zal in het kort handelen over de gevolgen voor het klimaat (op de lange termijn).

2.1 Bathymetrie en het mariene landschap

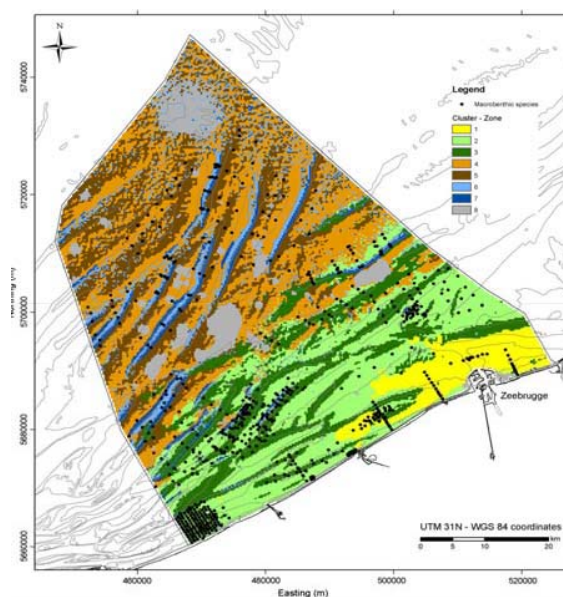
Figuur 2.1 toont de topografie of bathymetrie van de zeebodem over de 3454 km² die de Belgische kustwateren groot zijn. Dichtbij de kust is de diepte doorgaans gering en neemt dan geleidelijk toe tot ongeveer 45 m op de grens van de Belgische zone in volle zee. Kenmerkend voor de zeebodem is dus een regelmatige glooiing, die verder bezaaid is met talloze onderzeese zandbanken. De Vlaamse Banken lopen quasi evenwijdig met de kust, zijn ongeveer 15 km lang en hebben een doorsneehoogte van 20 m. De vaarroutes naar de havens van Zeebrugge, Oostende en Antwerpen vormen diepe geulen en fungeren als slibvangen. Grote hoeveelheden aan vooral fijnkorrelige sedimenten worden door baggerwerken verplaatst om de maritieme toegang tot de havens te vrijwaren (Fettweis en Van den Eynde, 2003; Lauwaert *et al.* 2008, 2009).

Figuur 2.1: Bathymetrie van de Belgische kustwateren.

Aan de hand van een studie van het mariene landschap en de verschillende soorten habitats kunnen wij de topografische beschrijving van de zeebodem verfijnen. Door geavanceerde geostatistische analysetechnieken toe te passen op gegevenssets van sedimentologie, de samenstelling van het substraat (grind, zand, klei of slib), de richting van de glooiing van de bathymetrie, de ruwheid van de bodem, de schuifspanning op de bodem, de maximale snelheid, de chlorofyl a-concentratie en de concentratie van deeltjes in suspensie, hebben Verfaillie *et al.* (2009) het Belgisch deel van de Noordzee in 8 verschillende mariene zones opgedeeld (figuur 2.2).

Figuur 2.2: Opdeling van de zeebodem in 8 onderscheiden zones - Verfaillie *et al.* (2009).

Zone 1 (geel) is ondiep, troebel, in hoofdzaak bestaande uit klei en slib, en wordt gekenmerkt door sterke stromingen en hoge concentraties chlorofyl. Zone 2 (lichtgroen) is ondiep, licht troebel en bestaat uit fijn zand. Ook hier vinden we hoge concentraties chlorofyl. De zone 3 (donkergroen) verschilt van zone 2 grotendeels door een iets grovere korrel van het zand. Zij komen in hoofdzaak overeen met de hellingen van de ondiepe, zuidoostelijk gerichte zandbanken. De zones 4 (lichtbruin) en 5 (donkerbruin) bestaan uit zand met middelgrote korrel en komen overeen met diepe terrassen en de voet van de hellingen van afgelegen zandbanken (respectievelijk noordwestelijke en zuidoostelijke helling). De zones 6 (lichtblauw) en 7 (donkerblauw) komen overeen met de pieken en het bovenste deel van de hellingen van diepe zandbanken. Tot slot bestaat zone 8 (lichtgrijs) hoofdzakelijk uit grind en stukjes schelp. Aangezien deze indeling uitsluitend op abiotische parameters berust, kunnen er geen conclusies getrokken worden over de ecologische relevantie van de indeling.

2.2 Meteorologische invloeden

Samen met de zwaartekracht die de getijden veroorzaakt, zijn de meteorologische omstandigheden (wind, neerslag, wolken, lucht-temperatuur aan het zeeoppervlak) de belangrijkste beïnvloedende factoren van de natuurkundige processen die zich in de Belgische kustwateren afspelen. Grotendeels volgen zij een seizoenscyclus, met daarbovenop een sterke variabiliteit gespreid over enkele uren of enkele dagen afhankelijk van het voorbijtrekken van lagedrukssystemen. Deze laatste kunnen aanzienlijke gevolgen hebben voor de hydrodynamiek. Zo kan het voorbijtrekken van een lagedrukgebied de dagelijkse ritmiek van water-, zout-, warmte- of nutriëntentransport volledig verstoren, stijgingen van het oppervlaktewaterpeil veroorzaken met meerdere meters (2,25 meter in Oostende door de storm van 1953; Dehenauw 2003), de hoogte van de golven en de turbulentie in de waterkolom sterk opdrijven en tot slot grote hoeveelheden sediment opnieuw in suspensie brengen.

De interjaarlijkse variabiliteit van de meteorologische omstandigheden verklaart ook de interjaarlijkse variabiliteit van heel wat oceanografische parameters zoals de temperatuur of het transport van watermassa's. De interjaarlijkse variabiliteit van de meteorologische parameters in het noorden van de Atlantische Oceaan en Europa is verregaand gecorreleerd met de NAO-index (North Atlantic Oscillation, Hurrell, 1995), die op grote schaal de onregelmatigheid van de drukgradiënt tussen de depressie boven IJsland en de anticyclon van de Azoren meet. Een positieve index staat voor een versterking van deze drukgradiënt en vertaalt zich onder meer in een hogere windsnelheid in de zuidwestelijke sector van het Kanaal. Daarom stelt men in periodes met een positieve NAO-index doorgaans een toename vast van het watermassavervoer van het Kanaal naar de zuidelijke Noordzee (Breton *et al.* 2006).

2.3 Hydrodynamica

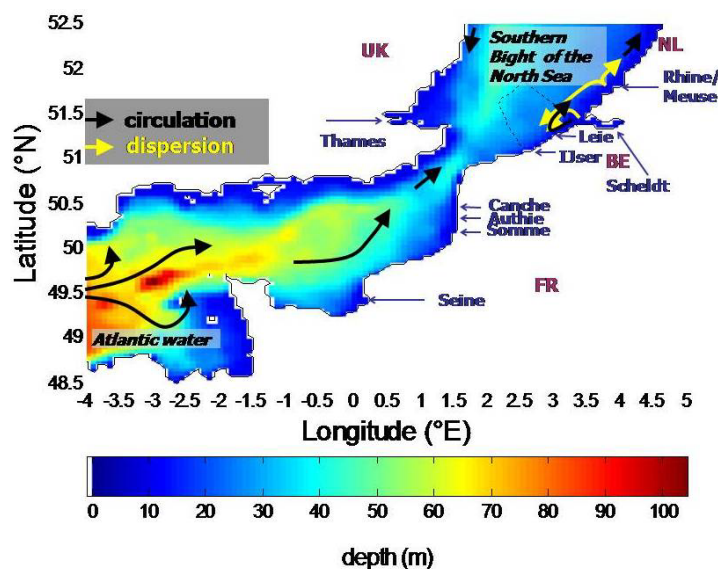
De zuidelijke Noordzee is een gebied met sterke halfdaagse getijden, waarbij de stromingen snelheden kunnen halen van 1 m/s of meer (Nihoul *et al.*, 1984; Otto *et al.*, 1990). De gemiddelde amplitude van het getij daalt van 2 m aan de kust tot 1 m op volle zee, en wordt voor ongeveer 30% gemoduleerd door de 14-daagse getijdencyclus van springtij en doortij. Alhoewel hun richting plaatselijk gewijzigd kan worden door bathymetrische kenmerken (Yang, 1988) worden de getijdenstroomellipsen meer asymmetrisch naar de kustzone toe, met de hoogste snelheden evenwijdig aan de kust.

De gemiddelde getijdenstroming over een geheel aantal getijdencycli wordt de nettoreststroming genoemd. De doorsnee amplitude van deze reststroming bedraagt 0,01 tot 0,1 m/s. Ter vergelijking, de winden die gepaard gaan met het voorbijtrekken van

een lagedrukgebied, kunnen gedurende enkele uren of dagen stromingen veroorzaken van 0,3 m/s. Als men de eigen dynamiek van de estuaria en de pluim van de Rijn en de Maas buiten beschouwing laat, zijn de dichtheitsgradiënten in het zeewater te klein om significante stromingen te veroorzaken.

De combinatie van de getijdenreststromen en de door de wind veroorzaakte stromingen en golven is het belangrijkste fysische proces dat aan de grondslag ligt van het transport van watermassa's en andere bestanddelen in oplossing of suspensie in de waterkolom (zout, pollutanten, nutriënten, sedimenten...). Bij zwakke wind verloopt het watertransport in de Belgische kustwateren doorgaans van Frankrijk naar Nederland. Evenwel zorgt de halfdaagse schommeling van de getijdenstromingen voor een beduidende stijging van de horizontale dispersie van de watermassa's (Lacroix *et al.* 2004). Deze dispersie is het grootst in de richting evenwijdig met de kust en kan oorzaak zijn van een transport van massa's water, zout en andere nutriënten in de tegengestelde richting van de reststromen (figuur 2.3).

Figuur 2.3: Bathymetrie van het OPTOS_SNS-model.

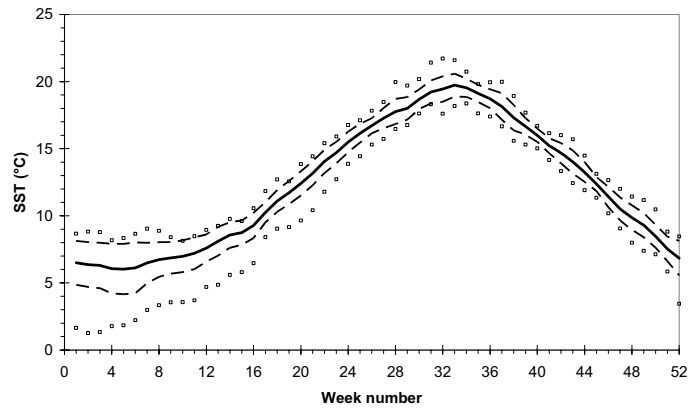
De zwarte pijlen staan voor de gemiddelde reststroming over één jaar. De gele pijlen markeren de gevolgen van de horizontale dispersieprocessen op het transport van watermassa's met betrekking tot de Schelde en de Rijn/Maas.

Aangezien de horizontale stromingen ondiep zijn en doorgaans geen verticale stratificatie vertonen, blijft de verticale variatie beperkt tot de laag die aan de bodem grenst, dit zowel naar richting als naar intensiteit. De verticale stromingen in de Belgische kustwateren zijn doorgaans zwak en hangen af van de bathymetrische kenmerken.

2.4 Temperatuur

De temperatuur van het water in de Belgische kustwateren volgt een uitgesproken seizoenscyclus met een temperatuurverschil tussen winter en zomer van circa 15°C (figuur 2.4). De zeewatertemperatuur vertoont een interjaarlijkse variabiliteit van 1 tot 3 °C en is sterk gebonden aan de NAO-index (Tsimplis *et al.* 2006).

Figuur 2.4: Oppervlaktetemperatuur in station 330 (51°26'N, 2°48.5'E) over de periode 1991-2004.

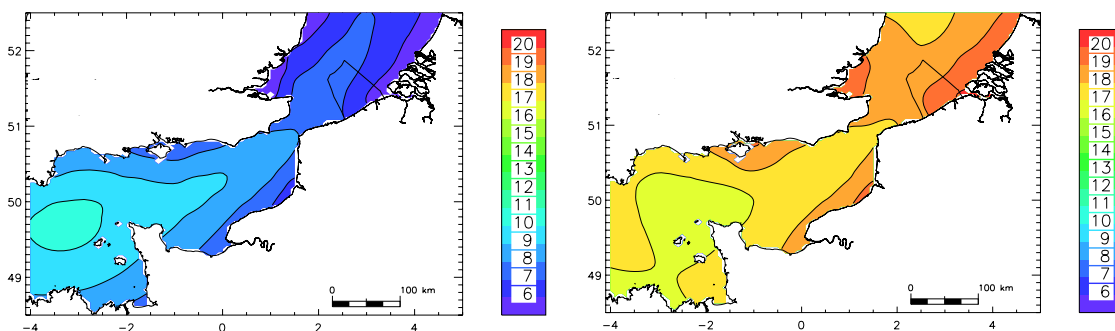

De doorlopende lijn staat voor het gemiddelde voor alle beschouwde jaren; de stippellijnen tonen de interjaarlijkse standaardafwijking; de vierkantjes de maximum- en minimumwaarden voor de hele periode (Ruddick en Lacroix, 2006).

Figuur 2.5 toont de ruimtelijke schommeling van het maandelijks gemiddelde van de oppervlaktetemperatuur aan het einde van de winter (maand februari) en de zomer (maand augustus). In de winter zorgt een tong warm water afkomstig van het Kanaal voor een temperatuurverschil van 1 tot 3° C tussen het midden van de zuidelijke Noordzee en de kust. In de zomer is dat temperatuurverschil omgekeerd vanwege de snellere opwarming van de minder diepe kustwateren.

Aangezien de Belgische kustwateren doorgaans goed verticaal gemengd worden, zijn de verticale temperatuurschommelingen over het algemeen kleiner dan 1° C.

Figuur 2.5: Maandgemiddelde van de temperatuur aan het oppervlak over de periode 1993-2003.

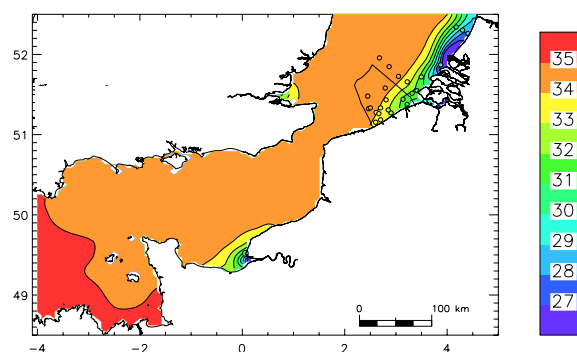

Links: februari. Rechts: augustus (Ruddick en Lacroix, 2006).

2.5 Saliniteit

Figuur 2.6 toont de saliniteitsdistributie op lange termijn in de zuidelijke Noordzee en het Kanaal. Aangezien het verschil tussen neerslag en verdamping in de zuidelijke Noordzee verwaarloosbaar is, wordt de saliniteit van het zeewater in de Belgische kustwateren in hoofdzaak beïnvloed door de wisselwerking tussen de aanvoer van zoet water door de grote rivieren en de aanvoer van zout water vanuit de Atlantische oceaan. De zoetwaterpluimen van de Seine, de Schelde, de Rijn, de Maas en andere kleinere rivieren variëren in breedte van 10 tot 40 km en blijven tegen de kust hangen. De saliniteit kan er variëren van 25 tot 34 PSU (practical salinity unit). Ter vergelijking, de saliniteit van het zeewater bij het binnenstromen van het kanaal bedraagt ongeveer 35 PSU.

Figuur 2.6: Gemiddelde saliniteit aan het oppervlak (in PSU) over de periode 1993-2002 zoals berekend door Lacroix et al. (2004).

De in-situ gemeten waarden zijn in de gekleurde cirkels aangebracht.

De saliniteitsdistributie op lange termijn wordt beïnvloed door de windomstandigheden, die de waterpluimen van de rivieren min of meer ver in zee of langsheen de kust kunnen verplaatsen. Voorts kunnen de seizoensgebonden windcyclus, de neerslag en dus de debieten van de rivieren eveneens seizoensschommelingen van de saliniteit in de Belgische kustwateren veroorzaken.

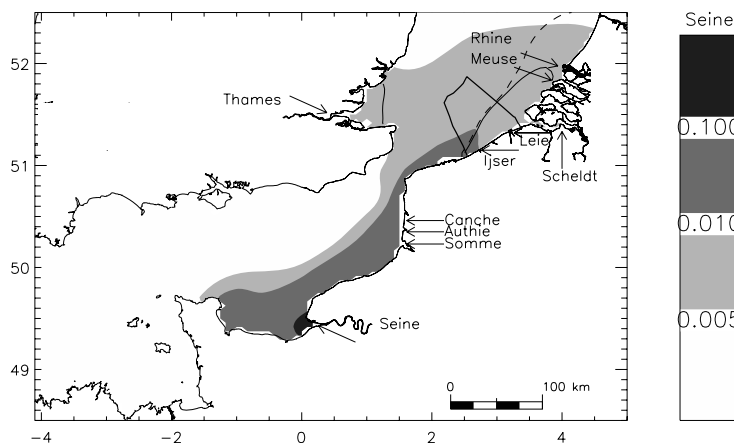
Aangezien de Belgische kustwateren doorgaans goed verticaal gemengd zijn, zijn de verticale saliniteitsschommelingen in de Belgische kustwateren over het algemeen beperkt (< 0,2 PSU). Deze stratificatie is evenwel niet meer verwaarloosbaar in de pluim van de Rijn/Maas (tussen 1 en 4 PSU).

2.6 Watermassa's

In kustwateren is het praktisch om het concept watermassa naar herkomst te definiëren. Het vormt een interessant instrument om de herkomst van diverse opgeloste passieve pollutanten in de zee te bepalen. Gekoppeld aan het concept ouderdom (Deleersnijder *et al.* 2001; Delhez *et al.* 2004) zou het concept watermassa ook de mogelijkheid kunnen bieden om de herkomst van actieve bestanddelen zoals nutriënten te bepalen.

Met behulp van instrumenten voor wiskundige modellering hebben Lacroix *et al.* (2004) aangetoond dat het zeewater in een staal genomen in volle zee in de Belgische kustwateren voor meer dan 95% bestaat uit water afkomstig van de Atlantische Oceaan, waarbij het saldo afkomstig is van de zoetwaterafvoer door de Rijn/Maas, Schelde, Seine en kleinere rivieren. Figuur 2.7 toont dat de langetermijndistributie van de verschillende estuariumbijdragen. De relatieve bijdrage van de Seine neemt beduidend toe naarmate men verder van de Belgische kust verwijderd is. In het grootste deel van de Belgische kustwateren is de invloed van de watermassa's van de Rijn en van de Maas ook minstens even groot als de invloed van de Schelde. Tot slot toont deze studie een extreme temporele variabiliteit in frequentie (voorbijtrekken van een lagedruksysteem) en ook tussen verschillende jaren (nadrukkelijk gekoppeld aan de NAO-index).

Figuur 2.7: Relatieve distributie van de watermassa's afkomstig van de Seine en andere Franse rivieren (gemiddeld) over de periode 1993-2003 (grijschaal: 0,5 %, 1 %, 10 %) volgens het model van Lacroix *et al.* (2004).

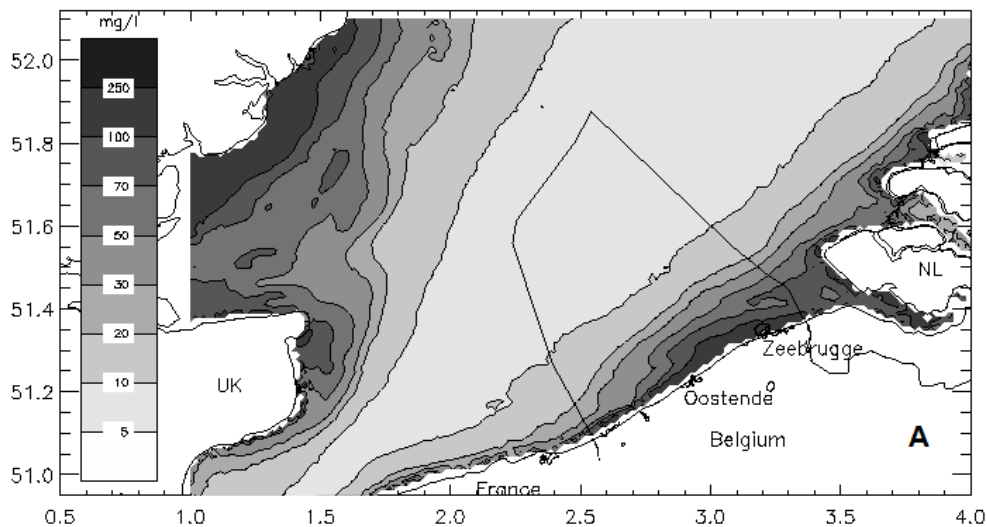

De doorlopende lijn staat voor de 1% isolijn voor de watermassa afkomstig van de Schelde en de Thames. De onderbroken lijn staat voor de 1% isolijn voor de watermassa afkomstig van de Rijn/Maas.

2.7 Suspensiemateriaal en troebelheidsmaximum

Suspensiemateriaal bestaat uit minerale en organische bestanddelen. Het vormt een troebelheidsmaximum tussen ongeveer Oostende en de monding van de Westerschelde (figuur 2.8). De suspensieconcentratie varieert hier tussen 20-70 mg/l en maximum 100 tot meer dan 1000 mg/l tijdens rustige weersomstandigheden; lagere waarden (<10 mg/l) treden meer zeewaarts op (Fettweis *et al.* 2007). Tijdens stormen kan de concentratie oplopen tot meer dan 3000 mg/l en kunnen zich vloeibare sliblagen vormen ter hoogte van Zeebrugge (Fettweis *et al.* 2010b). De belangrijkste bronnen van het suspensiemateriaal in de Belgische kustzone zijn de Franse rivieren, erosie van de krijtrotsen te Cap Griz-Nez en Cap Blanc-Nez en de erosie van de Holocene sliblagen in het kustgebied.

Figuur 2.8: Diepte gecorrigeerde concentratie aan suspensiemateriaal (mg/l) in de zuidelijke Noordzee, afgeleid van 370 SeaWiFS beelden (1997-2002) en in situ metingen, (Fettweis et al. 2007).

2.8 Gevolgen van de klimaatveranderingen

Van den Eynde *et al.* (2009) hebben recent alle huidige kennis over de impact van de klimaatverandering (op lange termijn) voor de Belgische kustwateren gebundeld.

Een analyse van de historische datasets heeft de volgende feiten aan het licht gebracht:

1. Het zeeniveau in Oostende is gemiddeld met 1,69 mm per jaar gestegen over de periode 1927-2006. Sinds 1992 lijkt die stijging zich versneld door te zetten en haalt 4,41 mm per jaar.
2. De temperatuur van het Noordzeewater stijgt momenteel met een snelheid tussen 0,023° C en 0,053° C per jaar.
3. De windsnelheid in de Belgische kustwateren, de hoogte van de golven en de stormfrequentie lijken geen bijzondere trends te vertonen, tenzij buiten een heel kleine daling sinds de jaren 1990-1995. De tijdreeksen van deze parameters vangen echter maar bij het einde van de jaren '70 aan en zijn nog te kort om definitieve besluiten te trekken.

Van den Eynde *et al.* (2009) menen dat een stijging van het zeeniveau met 60 cm tegen het jaar 2100 een gematigd realistisch scenario is. Evenwel werden voorafgaande digitale simulaties doorgevoerd voor een rampscenario waarbij een stijging van het zeeniveau met 2 m verondersteld werd. Die simulaties wijzen op een stijging van de stromingen met zowat 10% ter hoogte van Nieuwpoort en een beduidende stijging van de hoogte van de golven tegen de kust. Deze resultaten moeten in de toekomst verder verfijnd worden.

Omdat veranderingen in ecosystemen zich heel plotseling kunnen voordoen, wagen Van den Eynde *et al.* (2009) zich niet aan enige voorspelling over de impact van de stijging van de zeewatertemperatuur op de biologische en chemische parameters. Toch lijkt het vast te staan dat de stijging van de temperatuur een weerslag zal hebben op de verschillende niveaus van de voedselketen, op de beschikbaarheid van voedsel, de spreiding en de levenscyclus van verschillende soorten.

3. Eutrofiëring

In heel wat streken van de wereld is het nutriëntgehalte (stikstof N, fosfor P) in de aquatische ecosystemen aanzienlijk toegenomen als gevolg van de bevolkingsgroei, het gebruik van meststoffen in de landbouw, de industriële ontwikkeling en de verstedelijking. Dit heeft zich vertaald in een toenemende groei van het fytoplankton (dit zijn ééncellige microscopische algen, zie figuur 3.1a), in een veranderende samenstelling van de planktonsoorten (bijvoorbeeld sterke lentebloei van *Phaeocystis* in de Noordzee, zie figuur 3.1b), en in veranderingen in de structuur van de ecosystemen, de vernietiging van habitats en een verschraving van de biodiversiteit (OSPAR Commission, 2008).

Eutrofiëring is “het gevolg van een verrijking van het aquatische systeem met nutriënten te wijten aan de door de mens gegenereerde aanvoer, die zich vertaalt in een versnelde algengroei [...] waardoor een ongewenst onevenwicht ontstaat in de natuurlijke samenstelling van de organismen in het water en een verslechtering van de waterkwaliteit [...]”

Gedeelte van de definitie van eutrofiëring door het OSPAR-verdrag (2008) – vertaling; vergelijkbaar met de definitie die in de wetgeving van de Europese Unie inzake eutrofiëring gehanteerd wordt.

In de Noordzee blijft eutrofiëring een probleem, waarvoor alle grensstaten zich inzetten. Het OSPAR-verdrag is een voorbeeld van internationale samenwerking, die onder meer tot doel heeft besluitvormingsondersteunende instrumenten te ontwikkelen om de eutrofiëring aan te pakken.

Figuur 3.1: (a) Foto van de *Chaetoceros* sp. (kiezelalg, hier in kolonie), staal genomen in station 330 in het midden van de Belgische kustwateren, bewaard in lugol-glutaraldehyde. (foto V. Rousseau).

Figuur 3.1: (b) Schuim ontstaan door *Phaeocystis*-kolonies op een strand aan de Noordzee.

Foto Jan Haelters, KBIN

3.1 Gevolgen van de eutrofiëring

Het OSPAR-verdrag heeft een opeenvolging van problemen door eutrofiëring opgelijst. Deze gevolgen reiken van een verrijking met nutriënten tot verstoringen van het ecosysteem, die bijvoorbeeld gekoppeld zijn aan een daling van de concentratie opgeloste zuurstof in het water en in de sedimenten van de bodem.

Om aan fotosynthese te kunnen doen en dus te groeien, heeft het fytoplankton licht en nutriënten nodig (N, P, en voor de diatomeeën opgeloste Si). Alhoewel de biomassa van de waterplanten in haar geheel slechts 1% uitmaakt van de biomassa van alle planten op aarde, vindt 40% van de jaarlijkse fotosynthese op aarde plaats in een wateromgeving (Falkowski and Raven 1997). Ondanks een grote aquatische productiviteit heeft dit opslagverschil te maken met het feit dat de ééncellige zeealgen op een heel korte tijd (week-seizoen-jaar) groeien en afsterven, daar waar de biomassa van de planten aan land van jaar tot jaar opgeslagen kan worden. Zoals bij de systemen aan land wordt een deel van het organische materiaal dat tijdens de fotosynthese aangemaakt wordt, doorgegeven naar de hogere voedingsniveaus (zoöplankton, zoöbenthos, vissen, zeezoogdieren, vogels). Na het afsterven van het fytoplankton wordt het organisch materiaal dat niet naar de voedselketen overgedragen wordt, door bacteriën afgebroken. Tijdens dit recyclageproces wordt opgeloste zuurstof verbruikt en wordt het organisch materiaal opnieuw omgezet in anorganische nutriënten (N en P).

Een buitenmatige aanvoer van nutriënten of “eutrofiëring” in aquatische middelen versterkt de processen met betrekking tot fytoplanktonproductie. Dit kan leiden tot een buitensporige groei van het fytoplankton. Dat bestaat vaak uit opportunistische soorten, waarbij de organische stoffen niet goed worden doorgegeven naar hogere trofische niveaus. Het afsterven van het fytoplankton vertaalt zich na enkele weken in een overmatige en snelle daling van het zuurstofgehalte in de waterkolom en de sedimenten. Een toestand van hypoxie (lage O_2 -concentraties) kan leiden tot het afsterven van hogere organismen (o.a. vissen). Anderzijds veroorzaakt een toestand van anoxie (O_2 -concentratie gelijk aan nul), zoals die vaak in de sedimenten voorkomt, de productie van waterstofsulfide (H_2S), een stof die – in niet-geïoniseerde vorm – voor alle levende organismen dodelijk is.

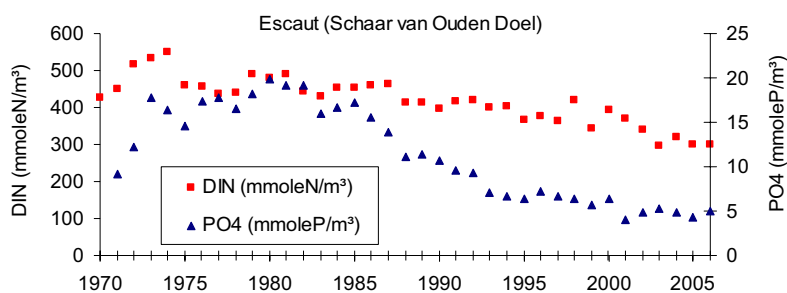
3.2 Nutriënten

Menselijke activiteiten zijn oorzaak van de aanvoer van nutriënten via puntbronnen (b.v. bedrijven, zuiveringsstations) en via diffuse bronnen (b.v. landbouw, woningen die niet op het waterzuiveringsnet aangesloten zijn, wateroverlast, stikstofaanvoer uit de atmosfeer). De strijd tegen de eutrofiëring is één van de doelstellingen van de OSPAR-Eutrofiëringstrategie. Deze wordt gevoerd door het beperken en controleren van de lozingen door de mens, en krijgt invulling in ruimere verplichtingsvelden voor de Verdragsluitende partijen, zoals de Europese richtlijn inzake de behandeling van Stedelijk Afvalwater (91/271/EEG), of de Europese Nitratenrichtlijn (91/676/EEG).

De nutriënten die afgegeven worden door diffuse bronnen of puntbronnen kunnen vóór zij de kustzone bereiken, omgezet, afgevoerd of vastgehouden worden. De estuaria, en algemener genomen de overgangszones, spelen hier een heel belangrijke rol, want het zijn plaatsen waar talloze biogeochemische transformaties plaatsvinden (Soetaert en Herman 1995). Het gecombineerde effect van alle processen die inwerken op de voorbijkomende componenten, wordt "filter" genoemd, en de werkzaamheid van deze "filters" neemt toe naarmate de wateren langer in het systeem in kwestie verblijven (Soetaert *et al.* 2006). Daarom is er niet noodzakelijk een rechtstreeks verband tussen de nutriëntenemissies in de rivieren en de nutriëntenbelasting die afgeleverd wordt door het estuarium in het kustgebied. Een raming van de nutriëntenbelasting moet vaak een beroep doen op ingewikkelde wiskundige modellen (Lancelot *et al.* 2007). Voor het Belgische kustgebied zorgt het estuarium van de Schelde voor de grootste bijdrage van alle stikstof- of fosforaanvoer via rivieren. Voor het jaar 2009 wordt de nutriëntenbelasting die de Schelde in zee aflevert, geraamd op 39,94 kton voor N en 2,87 kton voor P. Deze waarden zijn gelijk aan respectievelijk 70% en 65% van de Belgische aanvoer naar de kustwateren (Brion *et al.* 2008).

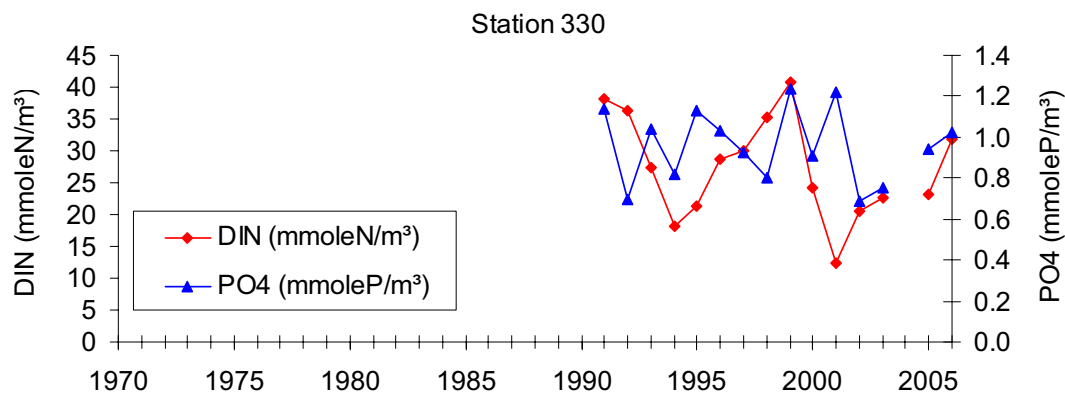
Tijdens de decennia 1960-1980 zijn de gehalten N en P zowel in de Belgische rivieren als in de Belgische kustwateren aanzienlijk toegenomen. De interjaarlijkse evolutie van de nutriëntconcentraties toont dat de eutrofiëring in de Schelde (zie figuur 3.2) in de jaren 1970 een piek bereikt heeft. Nu wordt deze piek gevolgd door een periode van de-eutrofiëring, wat te danken is aan de inspanningen om de stikstof- en fosforlozingen te beperken. Een belangrijke vaststelling daarbij is dat de gecombineerde inspanningen zich vertaald hebben in een snellere vermindering van de fosforconcentraties dan die van de stikstofconcentraties, met een onevenwicht van de verhouding N: P tot gevolg (Brion *et al.* 2008).

Figuur 3.2: Gemiddelde nutriëntenconcentraties op jaarbasis gemeten in Doel.

DIN: opgeloste anorganische stikstof en PO₄: fosfaten.
Gegevensbron: DONAR (www.waterbase.nl)

Figuur 3.3: Gemiddelde nutriëntenconcentraties tijdens de winter (dec-feb) in de Belgische wateren (station 330, 51°26'N, 2°48'30"E).

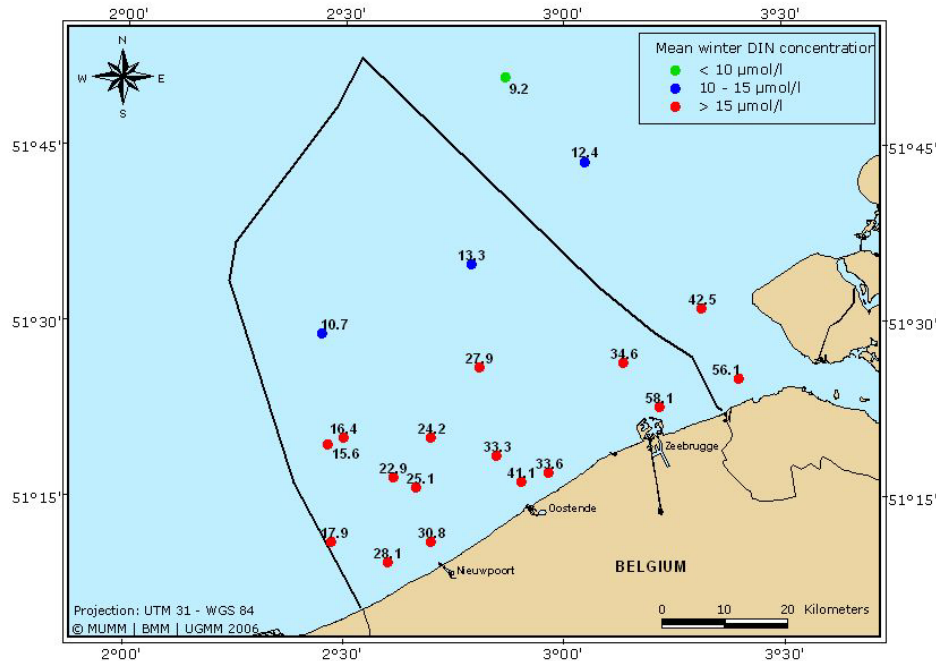
DIN: opgeloste anorganische stikstof en PO4: fosfaten.

Gegevensbron: Belgian Marine Data Center, BMDC (www.mumm.ac.be/datacentre/)

Als we figuur 3.2 en 3.3 vergelijken zien we dat de nutriëntenconcentratie in de Schelde groter is, aangezien ze door de mens gegenereerde aanvoer ontvangt. De verdunning in het minder geconcentreerde zeewater leidt tot een sterke daling van de nutriëntenconcentraties (met ongeveer een factor 10). In het Belgische kustgebied (station 330; figuur 3.3) blijken de dalingen van de nutriëntenconcentraties minder duidelijk. Hiervoor zijn twee redenen. We beschikken over onvoldoende gegevens om een representatief interjaarlijkse profiel van de nutriëntenevolutie in zee op te stellen, dit bij gebrek aan frequentie in de metingen en bij gebrek aan een lange meetperiode (decennia). En, de dalende tendens van de nutriëntenconcentraties in volle zee wordt voor een deel gemaskeerd door andere verschijnselen, die een doorslaggevende invloed uitoefenen op de concentraties. Het betreft hydroklimatologische verschijnselen, die de regenval en het debiet van de rivieren bepalen (en dus gedeeltelijk de hoeveelheid nutriënten die het kustgebied bereiken), maar ook de richting en de kracht van de winden (en dus de richting en de draagwijdte van de pluim van de rivieren in zee) (zie Breton *et al.* 2006).

Figuur 3.4 toont de horizontale variatie van de opgeloste anorganische stikstof in het Belgische deel van de Noordzee. We kunnen twee zones onderscheiden: de kustzone die onder de invloed staat van de aanvoer door de rivieren en die een probleemzone blijft volgens het OSPAR-verdrag; en de zone op volle zee die onder de invloed staat van het Kanaal en die een mogelijk problematische of niet-problematische zone is.

Figuur 3.4: Gemiddelde van alle concentraties opgeloste anorganische stikstof tijdens de winter voor alle winterperiodes van 2000 tot 2005.

De punten zijn de meetstations; de kleuren geven de toestand aan, van problematisch (rood), via mogelijk problematisch (blauw) tot niet-problematisch (groen) volgens het OSPAR-verdrag (OSPAR 2008).

3.3 Het fytoplankton

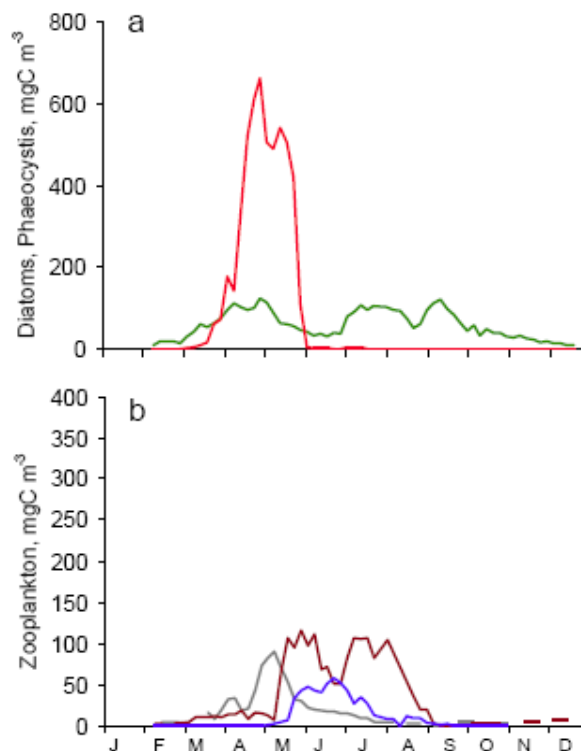
De verschillende soorten fytoplankton die in de Belgische kustwateren leven, worden in twee hoofdgroepen ingedeeld: de diatomeeën die silicium (Si) gebruiken om hun pantser te vormen, en de flagellata of zweepdiertjes, met als belangrijkste soort in de Belgische kustwateren *Phaeocystis*. De snelle groei van de diatomeeën zorgt doorgaans voor de eerste verschijning ervan in de waterkolom bij het einde van de winter, wanneer het water rijk is aan nutriënten en er opnieuw meer licht doorkomt, de noodzakelijke voorwaarde voor groei (figuur 3.5a).

Van *Phaeocystis* is de meest voorkomende soort in de Noordzee *P. globosa*, met een heteromorfe levenscyclus. De cyclus wisselt kolonies diploïde cellen (niet-flagellaten) af met een stadium van haploïde cellen, die los staan van de andere en erg klein zijn (flagellaten) (Rousseau *et al.* 2008). In het Belgische deel van de Noordzee veroorzaakt *P. globosa* een sterke bloei tijdens het voorjaar (figuur 3.5a). De bloeiende kolonies verschijnen en verdwijnen heel snel, en de overgang tussen de vrije cellen en de kolonies is nog grotendeels een raadsel. Om de koloniestructuur te vormen, produceren de cellen een gelatineachtige mucus.

De grootte van de kolonies en de aard van het gelatineachtige mucus dragen bij tot verminderde mogelijkheden voor het herbivore zoöplankton om zich met kolonies *P. globosa* te voeden. Daardoor wordt ook de overdracht van organisch materiaal en energie vanuit het fytoplankton naar het zoöplankton en daarna naar de hogere trofische niveaus, verminderd (Rousseau *et al.* 2008). In een recente studie die terreinwaarnemingen en

modellering combineert, wordt de drempelwaarde van de grootte van de kolonies vanaf waar de trofische efficiëntie vermindert, geraamd op 4×10^6 cell l^{-1} . Nu is dat aantal cellen vergelijkbaar met het geraamde aantal van een oorspronkelijk ecosysteem, waarvan de nutriëntenconcentraties gelijk zouden zijn aan de concentraties van vóór het industriële tijdperk (Lancelot *et al.* 2009). Dit laat vermoeden dat een gezond ecosysteem lage concentraties *Phaeocystis* zou vertonen en dat de eutrofiëring aan de grondslag ligt van de overmatige bloei en van de vorming van kolonies *P. globosa*.

Figuur 3.5: Seizoensdistributie van het fytoplankton en het zoöplankton in de centrale zone van het Belgisch gedeelte van de Noordzee: gemiddelde resultaten over de periode 1988-2004.

(a) fytoplankton: kolonies van *Phaeocystis* (rood) en diatomeeën (groen). (b) zoöplankton: microprotozoöplankton (grijs), copepoden (violet) en de zeevonk *N. scitillans* (blauw) (Daro *et al.* 2008).

Eén van de gevolgen van de eutrofiëring, en ook van de de-eutrofiëring, is een verandering in het nutriëntenevenwicht, waarbij men vaststelt dat de verhoudingen N : P en Si : P toenemen met de sterke stijging van fosfor sinds 1985 (Philippart *et al.* 2007). Dit onevenwicht kan op zijn beurt omslaan in een ander onevenwicht in de samenstelling van de fytoplanktonsoorten, dit ten voordele van *Phaeocystis*. Het succes van deze fytoplanktonsoort heeft alles te maken met het feit dat zij in staat is de door de mens gegenereerde stikstof te gebruiken in omstandigheden met lage concentraties fosfor (Rousseau *et al.* 2000) en het feit dat, door haar kolonievorming, de soort meer bestand blijkt tegen grazing door het zoöplankton (Gasparini *et al.* 2000). De meeste negatieve gevolgen van de bloei van *Phaeocystis*-kolonies in het zuidelijke deel van de Noordzee hebben te maken met de levende hulpbronnen, de visindustrie en het toerisme, die duidelijk economische belangen in de regio uitmaken.

3.4 Het zoöplankton

Het zoöplankton bestaat uit een sterk heterogene groep van microscopische (ééncellige en meercellige) organismen, die zich voeden met levend organisch materiaal (fytoplankton, zoöplankton) en in mindere mate en onder bepaalde voorwaarden, detritus (afgestorven materiaal). Figuur 3.5b toont de seizoensafwisseling van de belangrijkste groepen in de Belgische kustwateren: microzoöplankton, copepoden en de gelatineuze zeevonk (*Noctiluca scintillans*). De copepoden vormen de grootste groep en zij voeden zich hoofdzakelijk met kleine diatomeeën en amper met *Phaeocystis*. Dit kan te wijten zijn aan het niet op elkaar afgestemd zijn van prooi-roofdier (vanwege de grootte), aan een remming van de voeding vanwege de exopolymeren die aangemaakt worden door de kolonies *Phaeocystis*, of aan de lage voedingskwaliteit van de *Phaeocystis* (hun lage inwendige verhouding stikstof / koolstof wijst op een laag eiwitgehalte) (Daro *et al.* 2008). *Noctiluca scintillans* is een heterotrofe dinoflagellaat die zich met organisch materiaal voedt, in hoofdzaak grote diatomeeën, maar ook met eieren van copepoden. Als dusdanig speelt deze soort in de zomer een controlerende rol over de diatomeeën en copepoden. Vanwege het gebrek aan overeenstemming in grootte heeft de *N. scintillans* waarschijnlijk minder invloed op de bloei van *Phaeocystis*. Als gelatineuze soort is *N. scintillans* als prooi nauwelijks gegeerd bij de hogere soorten, en ze vormt als dusdanig een doodlopend punt in de voedselketen (Daro *et al.* 2008).

3.5 Gelatineus plankton

Zowel de eutrofiëring als de de-eutrofiëring veroorzaken onevenwichten in de nutriëntenverhoudingen alsook veranderingen in de samenstelling van de planktonsoorten. Zij tasten ook de overdrachten van materie en energie tussen de voedingsniveaus aan. Op verschillende voedingsniveaus lijkt zich dat te vertalen in de heropleving van gelatineus plankton, dat geringe nutritionele eigenschappen heeft voor de volgende trofische niveaus: bijvoorbeeld de kolonies *Phaeocystis* bij de primaire producenten (Lancelot *et al.* 2009), *N. scintillans* bij de secundaire producenten (Daro *et al.* 2008), maar ook de kwallen ten koste van de vissen. Volgens sommige auteurs zouden de kwallen beter gedijen dankzij de eutrofiëring en door omstandigheden met lage concentraties opgeloste zuurstof (Richardson *et al.* 2009, Purcell *et al.* 2007).

3.6 Wetenschappelijke benadering en beheersondersteunende instrumenten

De ideale wetenschappelijke benadering om de eutrofiëring in de kustwateren te bestuderen en te begrijpen, behelst een combinatie van minstens drie methodes: staalnames, satellietbeelden en modellen.

Bemonstering op het terrein en analyses in het laboratorium geven resultaten die het meest representatief geacht worden voor de toestand van het systeem op een bepaald punt en op een bepaald tijdstip. Dit is essentiële informatie over de ecosystemen, zeker wanneer deze met hoge regelmaat (wekelijks) en over lange periodes (decennia) ingezameld wordt want zij brengt zowel kortetermijn- als langetermijntendensen aan het licht (Baretta-Bekker *et al.* 2009). Nadeel van de methode is dat zij het volledige ruimtelijke gebied niet ogenblikkelijk kan bestrijken en dat de tijdsresolutie doorgaans erg beperkt is omdat campagnes op zee moeilijk uitvoerbaar zijn en erg duur uitvallen.

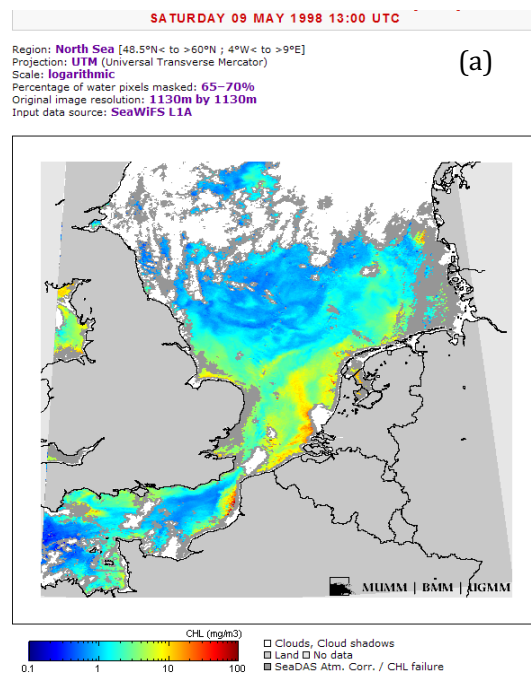
Satellietbeelden leveren informatie op die ruimtelijk minder versnipperd is en kunnen onder meer dienen om de bloei van het fytoplankton aan het oppervlak (figuur 3.6) of nog de transparantie van het water over grote oppervlakten te volgen. Deze informatie kan ook

gebruikt worden als randvoorwaarden voor wiskundige modellen (Lacroix *et al.* 2007). Beelden die onbruikbaar zijn door bijvoorbeeld de aanwezigheid van wolken buiten beschouwing gelaten, bedraagt de tijdsdekking zowat 1 tot 2 dagen, en is zelfs heel wat korter (15 minuten) bij de nieuwe generaties geostationaire satellieten. Satellietbeelden leveren echter geen informatie op over de toestand van het systeem op grote diepte.

Wiskundige modellen zijn onmisbare beheersondersteunende hulpmiddelen want zij maken een raming mogelijk van de materiaalbalansen, zij verschaffen inzicht in de complexiteit van de ecologische en hydrodynamische mechanismen (Lancelot *et al.* 2008), kunnen dienen om beheersscenario's of -strategieën te testen (Lenhart *et al.* 2010., Lancelot *et al.* 2007), en om gebeurtenissen in "real time" te voorspellen (b.v. golven, waterstanden). Bijzonder interessant aan deze modellen is dat zij ruimtelijk zeer gedetailleerde informatie kunnen verstrekken, ook in de diepte, en dat hun tijdsresolutie doorgaans erg fijn is. Wel vereisen modellen een toetsing van de resultaten en een permanente input van noodzakelijke gegevens (meteorologie, debieten en nutriëntenaanvoer door de rivieren, concentratie van deeltjes in suspensie...). Dit op zijn beurt versterkt de noodzaak om de bemonsteringen op het terrein voort te zetten en om satellietbeelden te stockeren.

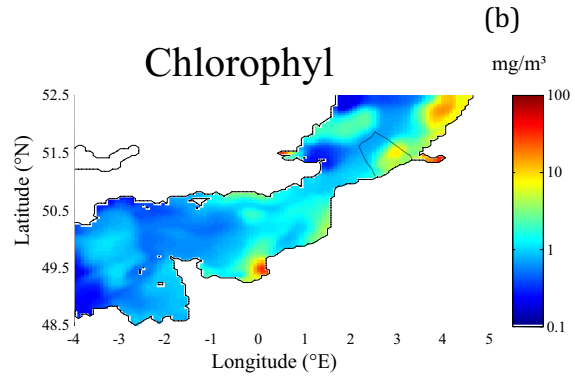
Komen daarbij tot slot nog observaties vanuit de lucht met een vliegtuig op lage hoogte, waardoor het bijvoorbeeld op het zicht mogelijk wordt om de geografische omvang van een fytoplanktonbloei in te schatten. Sommige wetenschappers zijn trouwens van plan om de biomassa van kolonies *Phaeocystis* via dergelijke waarneming in te schatten (Lagring 2009).

Figuur 3.6: (a) Satellietbeeld van de chlorofyl a-concentratie aan het oppervlak in de Noordzee (genomen op 9 mei 1998).

Er werd geen resultaat opgetekend voor de grijze zones (effect van de kusten) en de witte zones (wolken). Uit het beeld kunnen we afleiden dat het fytoplankton tot ontwikkeling komt nabij de kusten, waar de nutriënten overvloediger zijn en de dieptes geringer.

Figuur 3.6: (b) Resultaten van het MIRO&CO-3D-model: chlorofyl a-concentraties in het Kanaal en in de Belgische kustwateren op 30/06/2006 (Lacroix et al. 2007).

4. Vervuiling

4.1 Problematiek van de gevaarlijke stoffen

Industrie, landbouw en huishoudelijke activiteiten veroorzaken emissies van allerlei chemische stoffen in het milieu, die uiteindelijk via rivieren en de atmosfeer in zee belanden in opgeloste vorm of geadsorbeerd aan zwevende deeltjes. Door de beperkte oppervlakte van het Belgische deel van de Noordzee, is de atmosfeer een minder belangrijke bron dan de aanvoer via water.

Momenteel zijn binnen de Europese Unie zowat 100.000 chemische stoffen bekend, waarvan 30.000 met een jaarlijkse productie van meer dan één ton (OSPAR, *In druk*). Vanzelfsprekend is het onmogelijk elk van die stoffen in het leefmilieu te volgen. Daarom werden selectiecriteria vastgelegd om stoffen aan te merken waarvoor er ernstige redenen zijn om aan te nemen dat zij een reëel gevaar vormen voor mens en milieu (Roose en Binkman, 2005).

De belangrijkste criteria houden verband met de toxiciteitseigenschappen, de bioaccumulatie en de persistentie van die stoffen. De vierde Internationale Conferentie over de bescherming van de Noordzee (Esjberg, 1994) heeft deze criteria uitgebreid naar de eigenschappen die een gelijkwaardige bezorgdheid veroorzaken als gevolg van de synergetische effecten die deze stoffen genereren en de toxiciteit van hun afbraakproducten. In een reactie op de verklaring van Esjberg heeft OSPAR (2000) 33 prioritaire gevaarlijke stoffen geïdentificeerd. OSPAR maakt niet per se monitoring van deze 33 stoffen in het mariene milieu verplicht want – niettegenstaande diverse methodologische problemen – informatie over het op de markt brengen of de emissies aan de bron kunnen een betere manier zijn om de toestand te controleren.

Korte tijd later heeft ook de Europese Unie, in het kader van de Kaderrichtlijn Water (KRW) een lijst van 33 prioritaire gevaarlijke stoffen gedefinieerd die de OSPAR-lijst ruimschoots overlapt maar toch niet identiek is. Het verschil tussen de OSPAR- en de EU-lijst heeft te maken met het feit dat andere selectiecriteria gehanteerd werden, en meer bepaald met het feit dat men aan Europese kant rekening heeft gehouden met de (gemodelliseerde) blootstelling van ecosystemen aan de stoffen in kwestie. De KRW maakt monitoring van deze stoffen in de territoriale wateren van de zee verplicht (12 mijl). *Grosso modo* worden twee types monitoring onderscheiden. Er is toezichtsmonitoring, wat slaat op de stoffen waarvan men gedurende een jaar, via een beheersplan moet nagaan dat zij zich onder de normen voor goede chemische toestand bevinden. Er is ook operationele monitoring, die op maandbasis uitgevoerd wordt voor de stoffen waarvan de concentraties boven de normen liggen, en waarvan men wil nagaan dat zij naar die normen evolueren.

4.2 Evaluatie

Een evaluatie van de chemische vervuiling van het mariene ecosysteem, houdt automatisch de vastlegging van kwaliteitsnormen in.

OSPAR heeft “Background concentrations” (BC's) vastgelegd, die gelijk zijn aan nul voor alle synthetische stoffen en verschillend van nul voor de natuurlijke stoffen, zoals zware metalen. Omdat internationale verplichtingen, zoals deze van OSPAR, streven naar waarden die “dicht tegen” de achtergrondwaarden zitten en omdat elke meting aan een zekere variabiliteit onderhevig is, zag OSPAR zich verplicht “Background Assessment Concentrations” (BAC's) te definiëren die hoger liggen dan de BC's. De evaluatie gebeurt door vergelijking van de BAC met het gemiddelde van de over een jaar gemeten concentraties, plus

een betrouwbaarheidsinterval van 95% van de waarnemingen. Daarnaast heeft OSPAR ook nog "Environmental Assessment Criteria" (EAC's) vastgelegd, dit zijn concentraties boven de BC's maar waaronder geen enkel negatief effect verwacht moet worden. Voor het bijzondere geval van de zware metalen in biota komen de EAC's overeen met de normen voor levensmiddelenkwaliteit zoals die gelden ter bescherming van de consument. Het zwakke punt van OSPAR is dat meerdere van die EAC's een voorlopig karakter behouden.

De Europese Unie van zijn kant heeft via haar Richtlijn 2008/105/EG voor de chemische kwaliteit, zogenaamde "Environmental Quality Standards" (EQS) vastgelegd, met name twee types: jaargemiddelden (AA: Annual Average) en aanvaardbare maxima (MAC: Maximum Allowable Concentrations), zonder dat statistische methodes vastgelegd werden om de variabiliteit van de metingen in te calculeren. Met uitzondering van kwik, hexachloorbenzeen en hexachloorbutadieen, betreft deze richtlijn de watermatrix, die niet de meest betekenisvolle is aangezien heel wat stoffen hydrofoob zijn. De Lidstaten kunnen – onder strikte voorwaarden – kiezen voor sediment en/of biota als matrix. De hoop bestaat dat ze in dat geval – bij voorkeur gezamenlijk – zullen putten uit de ervaring die OSPAR inzake BAC's en EAC's opgedaan heeft.

Tabel 4.1 geeft de OSPAR-lijst van gevaarlijke stoffen, met opgave van de stoffen waarvoor monitoring gebeurt in het mariene ecosysteem, de betrokken matrices en de overeenkomstige BAC's en EAC's.

Tabel 4.2 geeft de KRW-lijst van gevaarlijke stoffen, met opgave van de AA-EQS en MAC-EQS, met onderscheid tussen de stoffen waarvoor operationele monitoring plaatsvindt en de stoffen waarvoor verplicht aan toezichtsmonitoring gedaan moet worden.

Tabel 4.1a: OSPAR Stoffen waarvoor evaluatie bestaat.

Stoffen of groepen van stoffen ¹	Matrices en grenswaarden ²							
	Sediment (µg/kg drooggewicht)				Biota (bivalven) (µg/kg drooggewicht)			
	BAC	EAC ³	BAC	EAC ³	BAC	EAC ³	BAC	EAC ⁴
Oude organochloorverbindingen								
Endosulfan								
<u>Hexachlorocyclohexaan isomeren (HCH)</u>								
Gepolychloreerde bifenylen (CBs):								
CB28	0,05	3	0,97	1,45	11	
CB52	0,22	1,7	0,75	3,2	0,1	0,1	64	
CB101	0,12	2,7	0,75	5,4	0,08	0,08	108	
CB105	0,14	3	0,7	6	0,08	0,08	120	
CB118	0,75	...	0,08	0,08	...	
CB138	0,17	0,6	0,6	1,2	0,1	0,1	24	
CB153	0,15	7,9	0,6	15,8	0,09	0,09	316	
CB156	0,19	40	0,6	80	0,1	0,1	1600	
CB180	0,6	...	0,08	0,08	...	
0,1	12	0,6	24	0,11	480	
Non-ortho en mono-ortho CBs ⁵	
Gepolychloreerde dibenzodioxines (PCDDs)	
Gepolychloreerde dibenzofuranen (PCDFs)	
PAKs								
Nafthalene (NAP)	8	160	...	340	
Fenantreen (PA)	32	240	11	1700	
Anthraceen (ANT)	5	85	...	290	
Dibenzotiofeen	...	190	
Fluorantheen (FLU)	39	600	12,2	110	
Pyreen (PYR)	24	665	9	100	
Benzo[a]anthraceen (BAA)	16	261	2,5	80	
Chrysene (CHR)	20	384	8,1	

Tabel 4.1a: OSPAR Stoffen waarvoor evaluatie bestaat.

Stoffen of groepen van stoffen ¹	Matrices en grenswaarden ²					
	Sediment (µg/kg drooggewicht)			Biota (bivalven) (µg/kg drooggewicht)		Biota (vissen) (µg/kg versgewicht of vetgewicht [PCBs])
	BAC	EAC ³	EAC ³	BAC	EAC ³	
Benzo[a]pyreen (BAP)	30	430	1,4	600		
Benzo[ghi]peryleen (BGHHP)	80	85	2,5	110		
Indeno[1,2,3-cd]pyreen (ICDP)	103	240	2,4	...		
Gealkyleerde PAKs		
Zware metalen en aanverwante verbindingen						
Cadmium (CD)	310	1200	960	5000	26	1000
Lood en organische loodverbindingen (PB)	38000	47000	1300	7500	26	1500
Kwik en organische kwikverbindingen (HG)	70	150	90	2500	35	500
Organische tinverbindingen (TBT)	5	12		

¹ Onderlijnde stoffen of groepen van stoffen zijn gemeenschappelijk met de KRW, stoffen in een groen veld maken deel uit van de CEMP en worden gemonitord, stoffen in een geel veld: monitoring is gepland; ² grijze velden = niet relevant; "...": worden verwacht; ³ Voor zware metalen en PAKs is de EAC gebaseerd op de US-EPA ERL waarden; ⁴ Voor metalen in vis is de EAC gebaseerd op de EC voedselnorm; ⁵ monoortho (CB105, 114, 118, 123, 156, 157, 167 and 189) and nonortho substituted CBs (CB81, 77, 126 and 169); ⁶ Voor deze verbindingen wordt water ook als een geschikte matrix gezien.

Tabel 4.1b: Stoffen waarvoor nog geen normen bestaan.

Nieuwe pesticiden

Dicofol

Methoxychlor

Pentachlorofenol (PCP)Trifluralin**VOCs**1,2,3-Trichlorobenzeen1,2,4-Trichlorobenzeen**Gebromeerde vlamvertragers****Gepolybromeerde difenylethers (PBDEs)****Gepolybromeerde bifenylyl (PBDs):****Hexabromocyclododecaan (HBCD)****Nieuwe organochloorverbindingen**Gechlororeerde kortketen paraffines (SCCPs)Tetrabromobisfenol A (TBBP-A)**Endocrien verstorend**Nonylfenol/ethoxylates (NP/NPEOs) en verwante verbindingenOctylfenolfthalates: dibutylfthalate (DBP), diethylhexylfthalate (DEHP)**Diverse organische stoffen**

2,4,6-Tri-tert-butylfenol

4-(dimethylbutylamino)-Difenylamin (6PPD)

Pharmaceutische producten

Clotrimazole

Diosgenin

Musk xyleen

Neodecanoic acid, ethenyl ester

Perfluorooctanol sulfonic acid and its salts (PFOS) ⁶

Tabel 4.2: Overzicht van de KRW gevaarlijke stoffen, matrices, monitoring en evaluatiecriteria.

Stof of groep van stoffen ¹	Water			
	AA-EQS ² µg/l	MAC-EQS ³ µg/l	Gemeten waarden ⁴ µg/l	Bron
Alachlor (ANT)	0,3	0,7	<EQS	Prognose
Anthraceen	0,1	0,4	<0,1	ENDIS-RISKS (station S01)
Atrazine	0,6	2	<0,02	ENDIS-RISKS (station S01)
Benzeen	8	50	<0,1	Huybrechts et al. 2003
Penta BDE (pentabromodifenylether, een OSPAR PBDE)	0,0002	NA	<0,01	ENDIS-RISKS (station S01)
Cadmium en -verbindingen	0,2	?	0,019	IDOD
Chloroalkanen, C10-13 of Short-chain chlorinated paraffins (SCCPs)	0,4	1,4		
Chlorofenylphos	0,1	0,3	<0,02	VMM (Scheide, Zandvliet)
Chlorpyrifos	0,03	0,1	<0,01	VMM (Scheide, Zandvliet)
1,2-Dichloroethaan	10	NA	<0,1	Huybrechts et al. 2003
Dichloromethaan	20	NA	<0,1	Huybrechts et al. 2003
Di(2-ethylhexyl)phthalaat (DEHP)	1,3	NA	Near EQS	ENDIS-RISKS
Diuron	0,2	1,8	<0,02	Waterbase.nl ⁵
Endosulfan	0,0005	0,004	<0,001	Waterbase.nl ⁵
Fluorantheen⁵	0,1	1	<0,1	ENDIS-RISKS (station S01)
Hexachlorobenzeen (HCB)	0,01	0,05	<0,01	ENDIS-RISKS (station S01)
Hexachlorobutadieen	0,1	0,6	0,00265	IDOD
Hexachlorocyclohexaan (lindaan) (HCHG)	0,002	0,02	<0,01	ENDIS-RISKS (station S01)
Isoproturon	0,3	1,0	<0,024	Waterbase.nl ⁵
Lood en -verbindingen (PB)	7,2	NA	0,086	IDOD
Kwik en -verbindingen (HG)	0,05	0,07	0,00094	IDOD
Naphthaleen⁵	1,2	NA	<0,1	ENDIS-RISKS (station S01)
Nikkel en -verbindingen (NI)	20	NA	0,593	IDOD
Nonylphenolen	0,3	2,0	<0,024	VMM (Scheide, Zandvliet)
Octylphenolen	0,01	NA	<0,025	VMM (Scheide, Zandvliet)
Pentachlorobenzeen	0,0007	NA	<0,002	VMM (Scheide, Zandvliet)
Pentachlorophenol	0,4	1	<0,4	Waterbase.nl ⁵
Polyaromatische koolwaterstoffen (PAH)				
(Benzo(a)pyreen) (BAP)	0,05	0,1	0,06	ENDIS-RISKS (station S01)
(Benzo(b)fluorantheen) (BBF)	Σ=0,03	NA	0,04	ENDIS-RISKS (station S01)
(Benzo(g,h,i)peryleen) (BGHIP)				

Tabel 4.2: Overzicht van de KRW gevaarlijke stoffen, matrices, monitoring en evaluatiecriteria.

Stof of groep van stoffen ¹	Water			
	AA-EQS ² µg/l	MAC-EQS ³ µg/l	Gemeten waarden ⁴ µg/l	Bron
(Benzo(k)flourantheen) (BKF) (Indeno(1,2,4-cd)pyreen) (ICDP)	Σ=0,002	NA	0,04	ENDIS-RISKS (station S01)
Simazine	1	4	< 0.02	ENDIS-RISKS (station S01)
Tributyltin verbindingen (TBT)	0,0002	0,0015	0,017	ENDIS-RISKS (station S01)*
Trichlorobenzenen	0,4	NA	<0.1	Huybrechts et al. 2003
Trichloromethaan (chloroform)	2,5	NA	<0.1	Huybrechts et al. 2003
Trifluralin	0,03	NA	<0.002	VMM (Scheide, Zandvliet)
DDT totaal	0,025	NA		
para-para-DDT (DDTPP)	0,01	NA	<0.01	ENDIS-RISKS (station S01)
Aldrin (ALD)	Σ=0,005	NA	<0.001	Waterbase.nl ³
Dieldrin (DIELD)			<0.01	ENDIS-RISKS (station S01)
Endrin			<0.001	Waterbase.nl ⁵
Isodrin				
Koolstoftrichloride	12	NA	<0.1	IDOD
Tetrachloroethyleen	10	NA	<0.17	IDOD
				Biota
	EQS in µg/kg ww			
Hexachlorobenzeen (HCB)	10		0,05	IDOD (periode 1998-2000) Mytilys edulis
Hexachlorobutadieen	55			Prognose
Kwik en -verbindingen (HG)	20		18-300	IDOD (min - max periode 1998-2000) verschillende soortenweefsels
Onder de EQS				
Boven de EQS				
Geen analytische methode, analyse nog niet mogelijk				
Toezichtsmonitoring				
Operationele monitoring				

¹ Onderlijnde stoffen gemeenschappelijk met OSPAR; ² EQS voor jaarlijks gemiddelde; ³ Maximum toegelaten waarde; ⁴ range of gemiddelde van recente gegevens; ⁵ Data voor kuststations in Nederland (10 km); ⁶ Operationele monitoring enkel in het kader van OSPAR verplichtingen

4.3 Monitoring van de chemische kwaliteit

Het monitoringsnetwerk dat bijgewerkt werd in 2007, is te zien in figuur 4.1. Het telt 10 stations (W01 tot W10) die mooi verspreid liggen in de zeegebieden onder Belgische rechtsbevoegdheid.

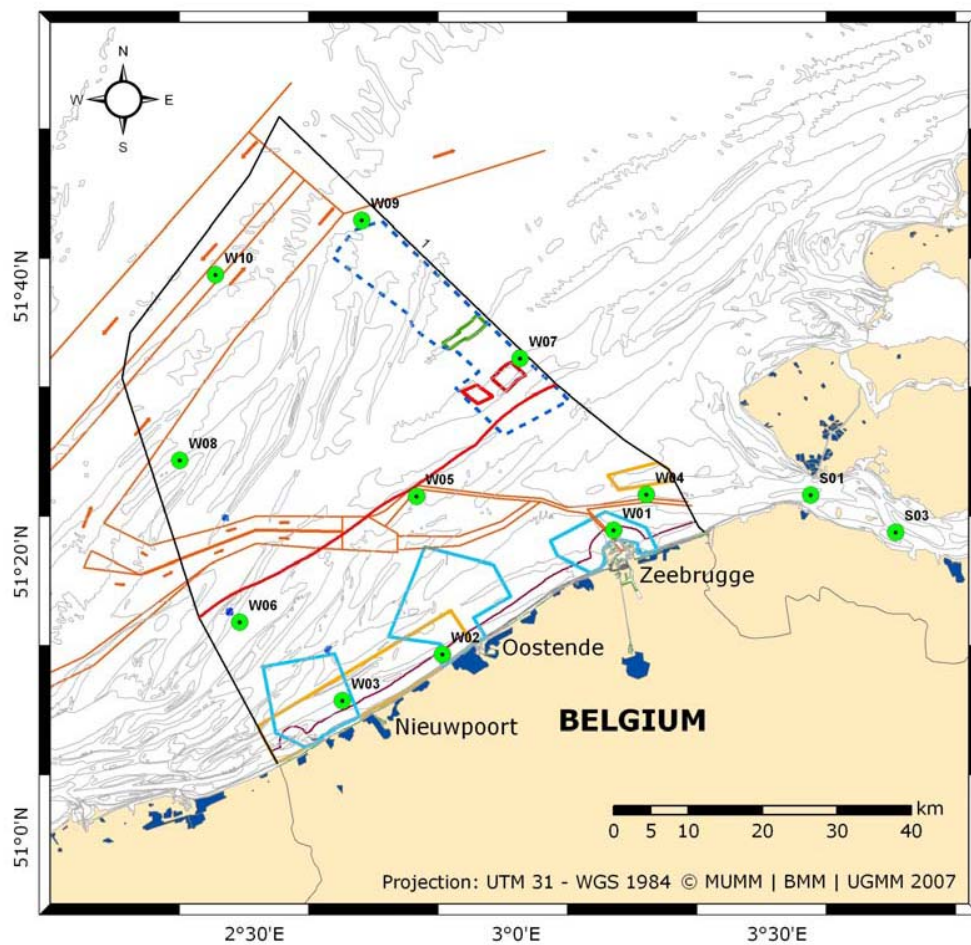
Het netwerk werd opgevat met het oog op de OSPAR-monitoring maar de ligging van de 10 stations werd met meerdere functies in het achterhoofd gekozen. Zo zijn de stations in de territoriale wateren nuttig voor de KRW en de stations W01, W02 en W03 bevinden zich in speciale beschermingszones (natuurbehoud). Station W06 bevindt zich dicht bij de zones waar aan mosselcultuur gedaan wordt en W07 bevindt zich in de zone die onder de invloed staat van de offshore windmolenparken. De meetresultaten van deze stations kunnen dus voor meerdere doeleinden gebruikt worden.

Voor de opvolging van de vervuiling in organismen werd voor vissen (in ons geval de bot), een fictief station gedefinieerd waarrond een overeengekomen aantal vissen wordt gevangen en geanalyseerd. Dit station, verder "botstation" genoemd, is gelegen in het midden van de Belgische mariene zone. Voor de doelsoort mosselen, worden op 3 locaties (golfbrekers in Knokke, Oostende en Nieuwpoort) stalen in 5 grootteklassen genomen.

4.3.1 OSPAR

Historisch gezien was het OSPAR dat via zijn CEMP (Coordinated Environmental Monitoring Programme; Ref. OSPAR: 2008-8) het eerste gestructureerde, nauwgezette en verplichte programma ter bewaking van de kwaliteit van het mariene milieu heeft opgezet (tabel 4.1). OSPAR heeft bepaald dat de opname van een pollutant (in een matrix) in het CEMP inherent gekoppeld is aan de beschikbaarheid van voldoende kwaliteitsborging en de nodige beoordelingsinstrumenten zoals BAC's en EAC's.

Figuur 4.1: Monitoringstations sinds 2007.

OSPAR is zich bewust van het feit dat het CEMP slechts een beperkt aantal van haar lijst van prioritaire stoffen bestrijkt. OSPAR werkt dan ook aan methodologieën en evaluatiecriteria voor de opvolging van alle andere stoffen wat uiteindelijk tot monitoring ervan kan leiden.

Verder geeft het CEMP, al is het nauwgezet op methodologisch vlak, enkel kwalitatieve aanwijzingen qua tijd en ruimte van de te volgen monitoringstrategie. Dit is een zwak punt. Het CEMP heeft daarentegen wel gezorgd voor lange tijdsreeksen van hoogkwalitatieve resultaten die onmisbaar zijn gebleken voor het bepalen van statistische trends, in weerwil van de grote natuurlijke variabiliteit. Het is dus aangewezen om deze inspanning aan te houden.

Tabel 4.3 toont de uitvoering van dit CEMP door België, met opgave van de matrix, de stof, de gemonitorde stations, de staalnamefrequentie. OSPAR heeft goed begrepen dat de pollutanten in de watermatrix meestal in erg lage concentraties aanwezig zijn, dicht tegen de opsporingsgrenzen van krachtige maar niet hypergesofisticeerde instrumenten. Dit veroorzaakt allerlei problemen op het vlak van methodologie en interpretatie. Daarom wordt de nadruk gelegd op de sediment- en biotamatrices, die veel significanter blijken.

Tabel 4.3: Matrix, stof, stations en frequentie van de uitvoering van CEMP.

Matrix	Stof	Stations	Frequentie
Biotum	Cd, Hg, Pb	Mosselstation Botstation	1x per jaar
	PCB (7 congeners)	Mosselstation Botstation	1x per jaar
	PAK's (9 congeners)	Mosselstation	1x per jaar
	TBT-Biological effects	- zie tekst -	
	HBCD	- zie tekst -	
	PBDE (9 congeners)	Mosselstation	1x per jaar
Sedimenten	Cd, Hg, Pb	W01 – W10	2 x per jaar
	PCB (7 congeners)	W01 – W10	1x per jaar
	PAK's (9 congeners)	W01 – W10	2 x per jaar
	TBT	W01 – W10	2 x per jaar
	HBCD	- zie tekst -	
	PBDE (9 congeners)	W01 – W10	2 x per jaar
	DBE 209	W01 – W10	2 x per jaar

Tabel 4.3 verdient een aantal toelichtingen. Om te beginnen zijn alle beoogde metingen omringd door begeleidende parameters zoals temperatuur, saliniteit, deeltjes in suspensie, granulometrie, gehalte aan organisch materiaal, enz. Verder is de parameter "biologische effecten van TBT" niet uitgevoerd om verschillende redenen, waaronder de moeilijkheid om in de Belgische zone doelsoorten te verzamelen zoals bepaald in de protocols. Ter compensatie verricht men de directe meting van de TBT-concentratie in de organismen, eens per jaar in de drie mosselstations. Tot slot werd de monitoring van de vervuiling door gebromeerde vlamvertragers (waarvan de twee families HBCD's en PBDE's zijn), in 2007 in het CEMP opgenomen. Momenteel is de meting van HBCD's niet betrouwbaar.

Al deze gegevens worden verzameld door het Belgian Marine Data Center (BMDC) en jaarlijkse overgemaakt aan ICES (International Council for the Exploration of the Sea) in Kopenhagen, dat voor OSPAR het databeheer op zich neemt. De toelevering via deze nationale

en internationale databases veronderstelt de aanlevering van omvangrijke metadata, die ervoor zorgen dat de gerapporteerde gegevens volledig gedocumenteerd zijn. Via die weg worden zij ook onderworpen aan systematische kwaliteitscontrole, die elk verdacht gegeven aanmerkt en in vraag stelt. Van zodra de Belgische gegevens overgemaakt zijn aan ICES, worden zij geïntegreerd, geïnterpreteerd... maar ook samengevat in allerlei rapporten die OSPAR opstelt, en waarvan het belangrijkste allicht het tienjaarlijks Quality Status Report is.

4.3.2 Europa

Voor de KRW geeft tabel 4.2 een overzicht van de toestand voor de Belgische zeewateren. De 33 prioritairere stoffen zijn ingedeeld in een "groep van 25", een "groep van 7" en het bijzondere geval van de chlooralkanen, waarvoor op Europees vlak erkend is dat er methodologische problemen zijn.

De "groep van 25" betreft de stoffen waarvoor de (quasi) zekerheid bestaat dat zij een stuk onder de EQS zitten. Zij moeten dus onderworpen worden aan toezichtscontrole: 12 maandelijkse staalnames gedurende 12 opeenvolgende maanden, in te plannen tussen nu en eind 2015.

De "groep van 7" zijn de stoffen waarvan men niet weet of ze boven of dicht tegen de EQS zitten of waarvoor informatie ontbreekt. Voor deze stoffen geldt de verplichte operationele controle. Het betreft alachloor, penta-BDE, drin's, lindaan, pentachloorbenzeen, PAK's en TBT. Maatregelen werden getroffen voor de twee meest kritieke stoffen, de PAK's en TBT. De capaciteit bestaat om de operationele controle te realiseren voor de 5 ander stoffen, onder voorbehoud van validering van de methodes en met de moeilijkheid dat de EQS die vastgelegd werden voor penta-BDE, lindaan en pentachloorbenzeen onder de detectiegrenzen liggen die de meeste Europese laboratoria halen, ook de allerbeste.

De mogelijkheid die de KRW biedt om voor andere matrices te opteren dan de watermatrix, wordt nog niet benut. Deze optie is wetenschappelijk meer gegrond en laat toe in te haken op de verwezenlijkingen en de ervaring van OSPAR. Zij geeft meer zekerheid over de correcte inschatting van de kwaliteit van het mariene milieu. Zij valt lichter uit op analytisch en logistiek vlak maar is strenger en "delicater". Erg veelzeggend hier is het voorbeeld van kwik, waarvan men zeker is dat de stof onder de EQS ligt in water maar erboven in biota.

4.4 Stand van zaken

Voor de watermatrix werden de metingen van de concentraties zware metalen in de jaren 1980 stopgezet omdat zij bijzonder laag waren. Blijkt dat zij minstens van een grootteorde waren die onder de EQS lagen zoals nu door de KRW bepaald. In 2008 overschreden de TBT-gehalten in het water de EQS, altijd voor de jaargemiddelden (~1,6 ng/l) en vier keer op vijf voor de aanvaardbare maxima (~3,2 ng/l).

Tabel 4.4 toont de resultaten 2008 voor PDBE in het water. Er is een overschrijding van de norm voor de congeners 47 en 99 in het station vóór de monding van de Schelde, waar de industrie een bekende bron van vervuiling is.

Tabel 4.4: Resultaten voor PDBE in water in 2008 (in ng/l).

Congener	W01	W05	W06
PBDE 100	0,143	0,033	0,023
PBDE 153	0,005	0,170	0,005
PBDE 154	0,005	0,048	0,008
PBDE 28	0,168	0,013	0,005
PBDE 47	1,228	0,220	0,155
PBDE 99	0,705	0,160	0,190

Tabel 4.5 toont de resultaten 2008 voor PAK's in het water. De KRW geeft EQS voor 8 van de 23 gemeten PAK's. Van deze acht stoffen zijn er zes waarvoor de gemiddelde jaarnorm nageleefd wordt. Voor benzo(k)-fluorantheen en indeno (1,2,3-cd) pyreen wordt die overschreden. Ook zien we enkele overschrijdingen van de aanvaardbare maxima. Goedkeuring van kwaliteitsstandaarden voor alle PAK's zou de weg effenen naar een volledige evaluatie van de toestand.

Tabel 4.5: Resultaten voor PAK's in water in 2008 (in ng/l).

PAK	W01	W02	W03	W04	W05	W06
1-methylnaphthalene	1,8	1,3	1,9	2,3	1,5	1,7
1-methylphenantrene	0,5	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
2,3,5-trimethylnaphthalene	0,4	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3
2,6-dimethylnaphthalene	4,2	14,0	5,5	21,0	3,3	2,6
acenaphthene	0,9	0,8	0,4	0,1	0,4	0,7
acenaphthylene	1,2	0,8	0,6	0,6	0,4	0,2
anthracene	1,0	0,4	0,1	0,2	0,3	0,1
benz(a)anthracene	1,8	1,0	0,1	0,1	0,3	0,1
benzo(a)pyrene	3,6	2,0	0,1	0,1	1,3	0,8
benzo(b)fluoranthene	21,4	24,0	18,0	22,0	14,4	13,9
benzo(e)pyrene	3,3	2,2	0,2	0,3	0,7	0,5
benzo(ghi)perylene	2,6	2,1	0,3	0,5	0,5	0,3
benzo(k)fluoranthene	7,4	3,9	2,1	3,1	4,1	4,2
biphenyl	1,0	1,4	1,4	1,8	0,9	0,9
chrysene	2,4	2,0	0,1	0,1	0,4	0,1
dibenz(a,h)anthracene	1,0	1,4	0,2	0,2	0,3	0,2
fluorantene	4,3	3,4	0,8	0,9	1,2	0,7
fluorene	1,3	1,1	1,1	1,1	0,7	0,7
indeno(1,2,3-cd)pyrene	3,7	3,3	0,2	0,2	0,6	0,3
naphthalene	10,4	12,0	11,0	10,0	10,0	8,6
perylene	1,8	0,4	0,8	0,8	0,6	0,6
phenanthrene	3,1	1,7	1,7	1,3	1,6	1,5
pyrene	3,6	2,6	0,4	0,6	1,0	0,5

Tabel 4.6 geeft een overzicht van de pollutie van 2008 van de sedimenten voor de Belgische territoriale wateren, met de volgende kleurencodes: blauw onder de BAC's, groen tussen de BAC's en de EAC's, rood boven de EAC's.

De eerste kolommen tonen de feitelijke evaluatie van 2008. De toestand is goed in 16% van de gevallen, middelmatig in 70% en ongunstig in 14%. De tweede kolommen geven dezelfde evaluatie voor 2008 maar hier wordt geen rekening gehouden met de natuurlijke variabiliteit van de voorbije 5 jaar. Dit is een omzichtiger aanpak, en die leidt tot minder bemoedigende resultaten. Hier zien we dat de toestand goed is in 6% van de gevallen, middelmatig in 63% en ongunstig in 31%. De derde kolommen tot slot geven een indicatie van de mogelijke statistisch significante evoluties in de tijd, in de veronderstelling van een vervuiling/verslechtering die lineair is in de tijd. In één geval op 81 noteert men een merkwaardige toename, die geanalyseerd moet worden. In 55% van de gevallen is geen enkele trend merkbaar: de toestand is stabiel. In 5% van de gevallen is er een neerwaartse trend maar die is zo gering dat het onmogelijk is om een betrouwbare verbeteringsprognose te maken. In 38% van de gevallen tenslotte geeft men het jaar op waarin een verandering van klasse (van slecht naar middelmatig, of van middelmatig naar goed) verwacht mag worden. Die jaren moeten in perspectief geplaatst worden met de streefdata zoals door de Europese en internationale voorschriften vastgelegd, waarbij de huidige regel van "one out, all out" zeker opnieuw bekeken moeten worden.

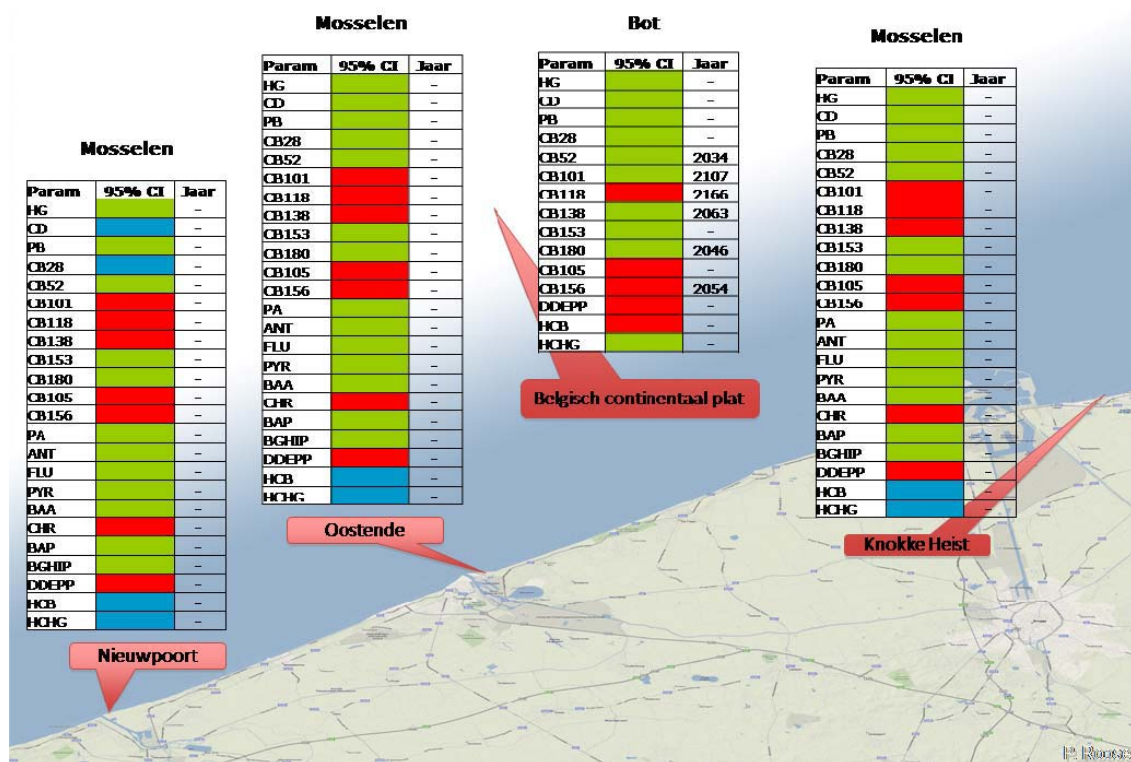
Tabel 4.6: Vervuiling van sediment in 2008.

W01	Param	Data	95% CI	Jaar	W03	Param	Data	95% CI	Jaar	W04	Param	Data	95% CI	Jaar
	CU			-		CU			2008		CU			-
	CR			-		CR			-		CR			-
	CD			-		CD			-		CD			-
	HG			-		HG			2016		HG			-
	PB			-		PB			-		PB			-
	ZN			-		ZN			2088		ZN			-
	CB28			2020		CB28			-		CB28			-
	CB52			2032		CB52			*		CB52			*
	CB101			-		CB101			2022		CB101			2012
	CB118			-		CB118			2020		CB118			2008
	CB138			2050		CB138			2032		CB138			-
	CB153			-		CB153			-		CB153			-
	CB180			2025		CB180			-		CB180			2011
	BAA			2013		BAA			2009		BAA			-
	PA			-		PA			-		PA			2010
	PYR			-		PYR			2011		PYR			-
	ICDP			-		ICDP			-		ICDP			-
	BAP			2010		BAP			2010		BAP			2008
	NAP			-		NAP			2020		NAP			-
	FLU			-		FLU			-		FLU			2009
	BGHIP			-		BGHIP			2010		BGHIP			-
	ANT			2010		ANT			2009		ANT			2010
	CHR			-		CHR			-		CHR			-
	DDEPP			-		DDEPP			*		DDEPP			*
	DIELD			2051		DIELD			-		DIELD			up
	HCB			2022		HCB			-		HCB			-
	HCHG			2018		HCHG			2031		HCHG			2019

“-” geen tendens, “*” niet bepaald

Op dezelfde manier geeft figuur 4.2 een samenvatting van de vervuiling in 2008 van biota in de Belgische territoriale wateren, waarbij de natuurlijke schommeling hier rechtstreeks ingecalculereerd is. De toestand is goed in 9% van de gevallen, aanvaardbaar in 60 en ongunstig in 31%. Bemerkt dat bot de voorgeschreven gezondheidsnormen haalt om op de markt gebracht te worden maar dat mosselen die op de golfbrekers ingezameld werden voor monitoringdoeleinden niet voor menselijke consumptie geschikt zijn. Bij statistisch onderzoek van de jaarlijkse evolutie over meerdere jaren ziet men geen verslechtering; in 86% van de gevallen noteert men niet de minste evolutie, noch neerwaarts noch opwaarts, en voor de 6 PCB's noteert men een afname van de concentraties in de spierweefsels van de bot. Hierdoor hopen we op goede verbetering tegen halverwege de eeuw.

Figuur 4.2: Vervuiling in het biotum in 2008.

5. Menselijke activiteiten op zee: druk en impact

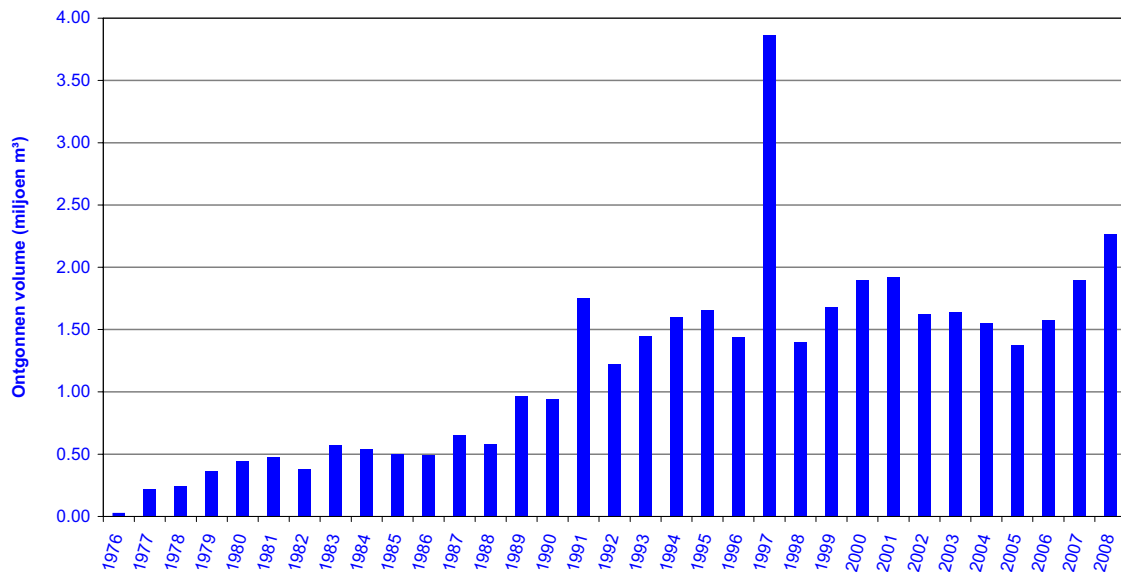
Zoals uit figuur 1 blijkt, zijn de kustwateren onder Belgische rechtsbevoegdheid het toneel van talloze menselijke activiteiten. Voor elk van die activiteiten wordt een specifieke monitoring georganiseerd, die ervoor moet zorgen dat aanvaardbare omstandigheden voor het mariene ecosysteem blijven bestaan. Dit is een moeilijke opdracht aangezien de antropogene gevolgen vaak door een sterke natuurlijke variabiliteit gemaskeerd worden. De resultaten van genoemde monitoring kunnen desgevallend leiden tot beleidsacties (b.v. sluiting van zones die ingekleurd zijn voor de exploitatie van niet-levende rijkdommen). De visvangst, een Vlaamse bevoegdheid, komt in dit verslag niet aan bod.

5.1 Zand- en grindontginning op zee

Zand- en grindontginning op zee is één van de menselijke activiteiten op het Belgisch continentaal plat. Al gedurende enkele decennia wordt zand en in mindere mate grind ontgonnen op de zeebodem. De ontginning gebeurt door sleephopperzuigers die vanuit een haven naar het concessiegebied varen. Daar laten ze een sleepzuigbuis neer en aan een minimumsnelheid van 1,5 knopen zuigen ze zeebodem materiaal over een breedte van 1-3 m en een diepte van 20-50 cm op. Tijdens het baggeren, stromen het opgezogen water (overvloeiwat) en het zeer fijne zand overboord via het dek of overvloeikokers. Het zwaardere materiaal bezinkt in de opslagplaats. Eens het schip volgeladen is, worden de sleephopperbuizen gespoeld en terug aan boord gebracht waarna het schip terugvaart naar de loslocatie. Zeeaggregaten worden aangewend voor drie specifieke toepassingen: in de bouwsector, voor strandsuppleties en voor landwinning (dit laatste gebruik is vrij uitzonderlijk in België).

Op het Belgisch continentaal plat (BCP) wordt sedert 1979 zand en grind ontgonnen. De evolutie van de mariene zand- en grindontginning sedert 1979 wordt gegeven in figuur 5.1. De piekjaren 1991 en 1997 zijn te verklaren door de aanleg van onderzeese gasleidingen (Zeepipe en Norfra), waarbij grote hoeveelheden grind nodig waren voor het bedekken van de pijpleidingen.

Figuur 5.1: Ontgonnen volume van mariene aggregaten op het BCP.

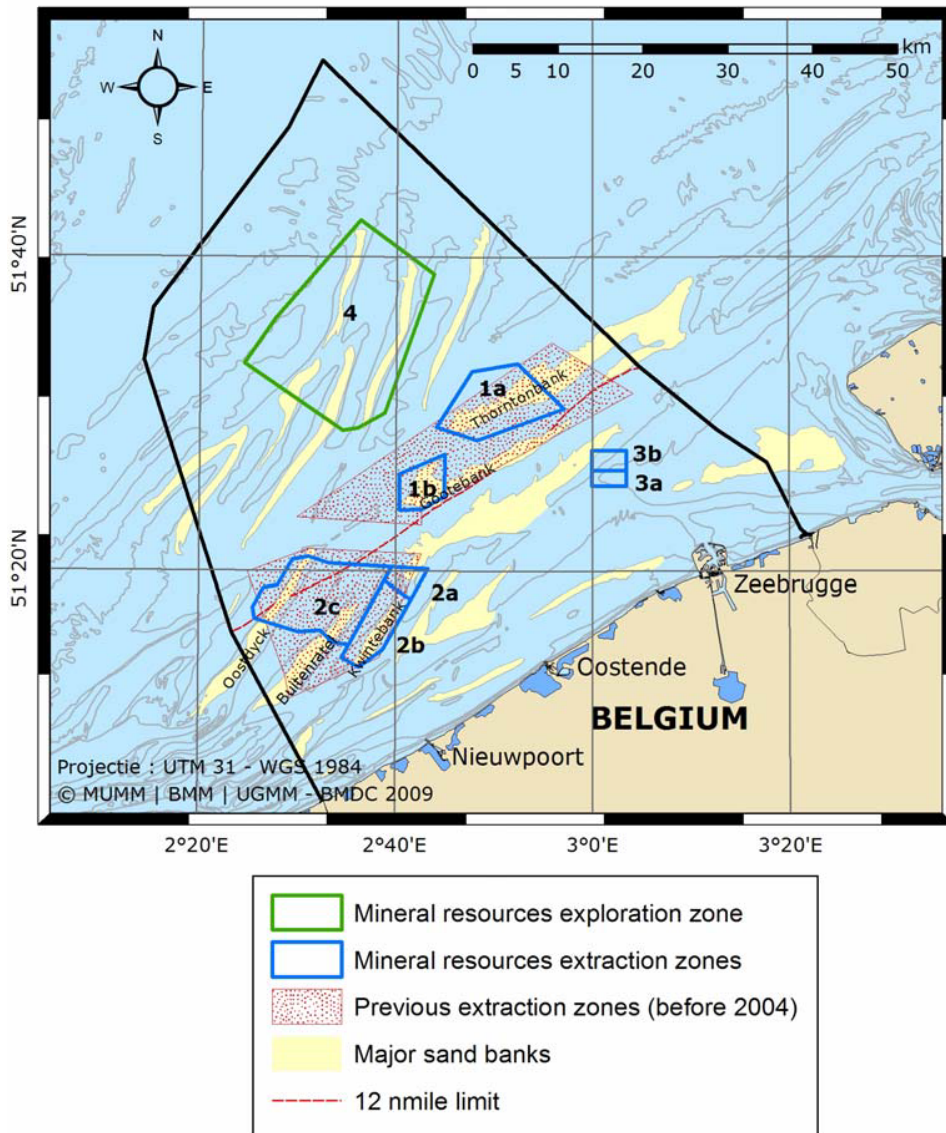

Bron: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie-Kwaliteit en Veiligheid-Kwaliteit en Innovatie-Continentaal Plat
Opmerking: Aanleg van onderzeese gasleidingen in 1991 en 1997.

De voorwaarden van ontginningen op zee worden bepaald in de wet inzake de exploratie en exploitatie van niet-levende rijkdommen van de territoriale zee en het continentaal plat. Een groot aantal deelaspecten van de reglementering werden vastgelegd in meerdere wetten en koninklijke besluiten:

- het vastleggen van de procedure voor een concessieaanvraag in 1974;
- de eerste definiëring van de wingebieden in 1977;
- de oprichting van het Fonds voor Zandwinning in 1990 en het vastleggen van de vergoedingen in 1993;
- de oprichting van de raadgevende commissie en het vastleggen van een driejaarlijkse studiedag in 1999;
- het moderniseren van de procedure, het invoeren van de milieu-effectenrapportering en de herdefiniëring van de ontginningszones sinds 2004 (zie figuur 5.2).

Figuur 5.2: Ontginningszones op het BCP.

Het beheer van zand- en grindwinning berust op een viertal pijlers:

- een eenvoudige en transparante administratie;
- de ontwikkeling en actualisering van een specifieke regelgeving;
- een grondige kennis van de aanwezige zand- en grindvoorraden;
- een continue en correcte controle op de ontginningen en op de toepassing van de regels.

Continu onderzoek naar de invloed van de exploitaties op het mariene milieu, inclusief sedimentafzettingen, wordt wettelijk opgelegd.

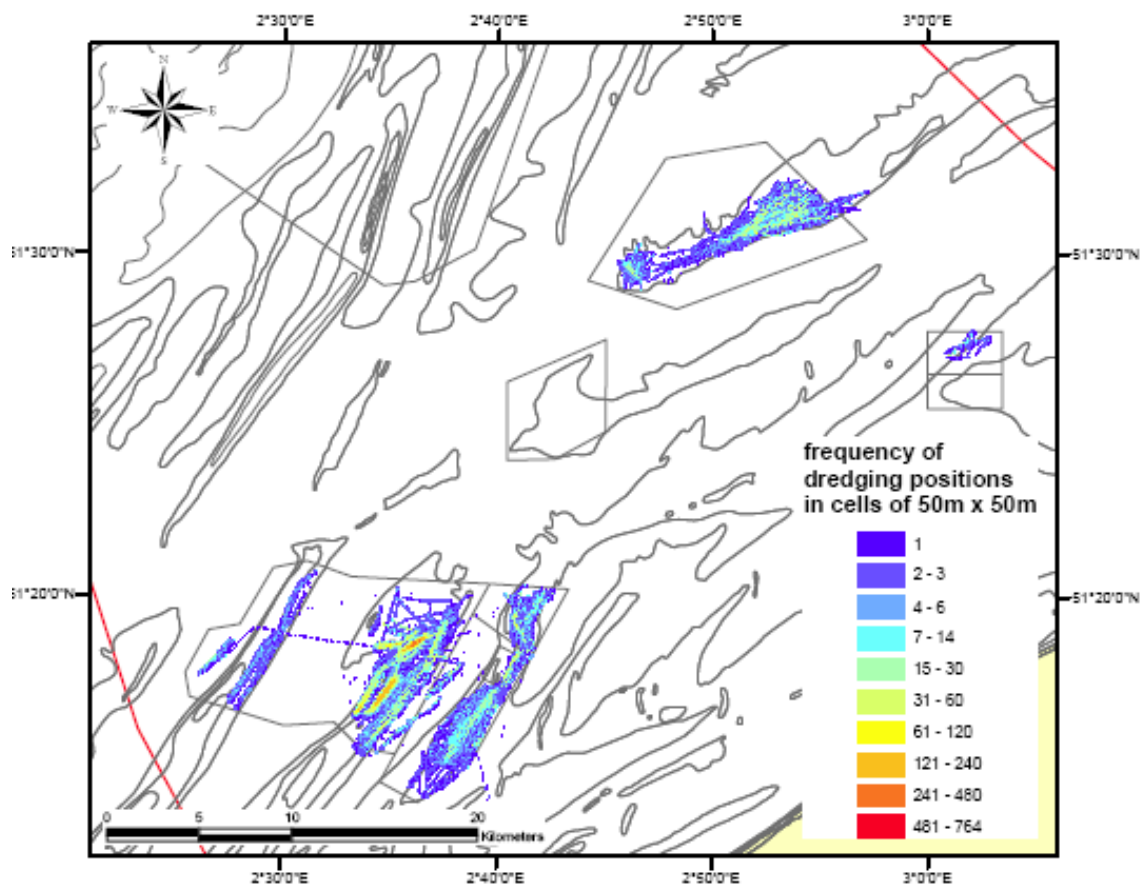
De monitoring van zand- en grindwinning gebeurt met de volgende middelen: maandelijkse verklaring door elke exploitant, een black-box geïnstalleerd aan boord van elk

ontginningsvaartuig, een register, een systematische kartering van de zeebodem en specifieke studies gevraagd aan verschillende universiteiten op ad hoc basis. Om de veranderingen in de diepteligging van de zeebodem ten gevolge van de ontginningen te kunnen waarnemen, wordt gebruik gemaakt van een multibeam sonar die zich aan boord van het oceanografisch schip *Belgica* bevindt (Degrendele *et al.* 2010, Bellec *et al.* 2010).

Er zijn studies over de dynamiek van het suspensiemateriaal en het sediment die verstoord worden door de exploitaties. Een reeks modellen die rekening houden met de bathymetrische variaties, de wijzigingen in de stromingen en de variaties van de sedimentatie- en erosieprocessen zijn in continue ontwikkeling en worden gevalideerd met behulp van alle beschikbare gegevens, verworven sedert het begin van de monitoringsoperaties (Van den Eynde *et al.* 2010).

Figuur 5.3 toont de gebieden waarin ontgonnen werd in 2008 en de intensiteit van de extracties.

Figuur 5.3: Overzicht van de gebieden waarin ontgonnen werd in 2008 en intensiteit van de extracties in deze gebieden.

Van den Branden *et al.* 2009

Er wordt ook nagegaan welke effecten zandwinning heeft op de biodiversiteit in en op de bodem, de fysico-chemische samenstelling van het sediment, de chemische contaminatie van sediment en biota, de remobilisatie van contaminanten in sediment en de algemene gezondheid van de organismen die in de zandwinningsgebieden leven (Vanaverbeke *et al.* 2007, 2008, Vandendriessche *et al.* 2009, Bonne, 2010, Van Lancker *et al.* 2009, 2010a, 2010b). Langetermijndatareeksen laten toe trends in de verschillende parameters te bepalen.

Conform de regelgeving worden driejaarlijks studiedagen georganiseerd om de laatste onderzoeksresultaten voor te stellen. De resultaten van de laatste driejaarlijkse studiedag (Fod Economie, Brugge, 20 oktober 2008), kunnen als volgt worden samengevat:

- Qua impact van de zandwinning in de concessiezones op de kustveiligheid werd via verschillende scenario's aangetoond dat er slechts een verwaarloosbaar direct effect is op de kustveiligheid bij storm en dit vooral ten gevolge van de relatief grote afstand van de zandwinning tot de kust.
- Qua verstoring van het zeebodemmilieu, tonen de continue monitoring en recente impactstudies slechts lokale effecten aan. Uit terreingegevens blijkt dat de zandextractie een lokale niet-cumulatieve impact heeft en dat er geen natuurlijk potentieel tot herstel is. Toch suggereren modellen over de sedimentdynamiek een mogelijkheid tot herstel en het ontstaan van een nieuw evenwicht. Voor de onderzochte locaties blijkt dat op een tijdschaal van 10 jaar het ontgonnen zand niet hernieuwd wordt.
- Ondanks de oppervlakkige ontginning van de zanden, wordt gepleit om bij de opvolging van de zandextractieactiviteiten rekening te houden met de beschikbare zandvoorraden en gebieden te vermijden waar het Quartair dek minimaal is. Bovendien wordt aanbevolen vooral te ontginnen in zones waar een natuurlijke sedimentatie van de zeebodem verwacht wordt en aldus hernieuwing van sedimenten meer waarschijnlijk is. Steunende op een integratie van kennis en data werden criteria voorgesteld voor een meer duurzame ontginning van de grondstoffen en aldus de graad van impact te minimaliseren.
- Het onderzoek van "baseline"-situaties is belangrijk voor de kennis, het beheer en de bescherming van ecosystemen. Op basis van zulke baselinestudies kunnen gebieden afgebakend worden waar o.a. zandontginning verboden zou moeten worden.

Het nagaan van de biologische waarde van de exploitatie- en exploratiezones is bovendien niet gemakkelijk. Het bepalen van de biologische waarde wordt bemoeilijkt doordat de zones zich in verschillende zandbankcomplexen met hun eigen karakteristieken bevinden, alsook door de grote interannuele en seizoenale variabiliteit van de verschillende ecosysteemcomponenten. Extractiezone 2, de meest ontgonnen zone, ligt in een gebied dat over het algemeen gekenmerkt wordt door een lagere biologische waarde. Er is echter niet noodzakelijk een relatie tussen een lagere biologische waarde en de intensievere zandontginning in zone 2. Gezien de geulen een grotere soortenrijkdom vertonen, werd er aanbevolen dat er bij de afbakening van ontginningszones in exploratiezone 4 hiermee rekening dient gehouden te worden. Tevens werd de nood aan referentiezones voor allerlei impactstudies aangehaald.

5.2 Storten van baggerspecie in zee

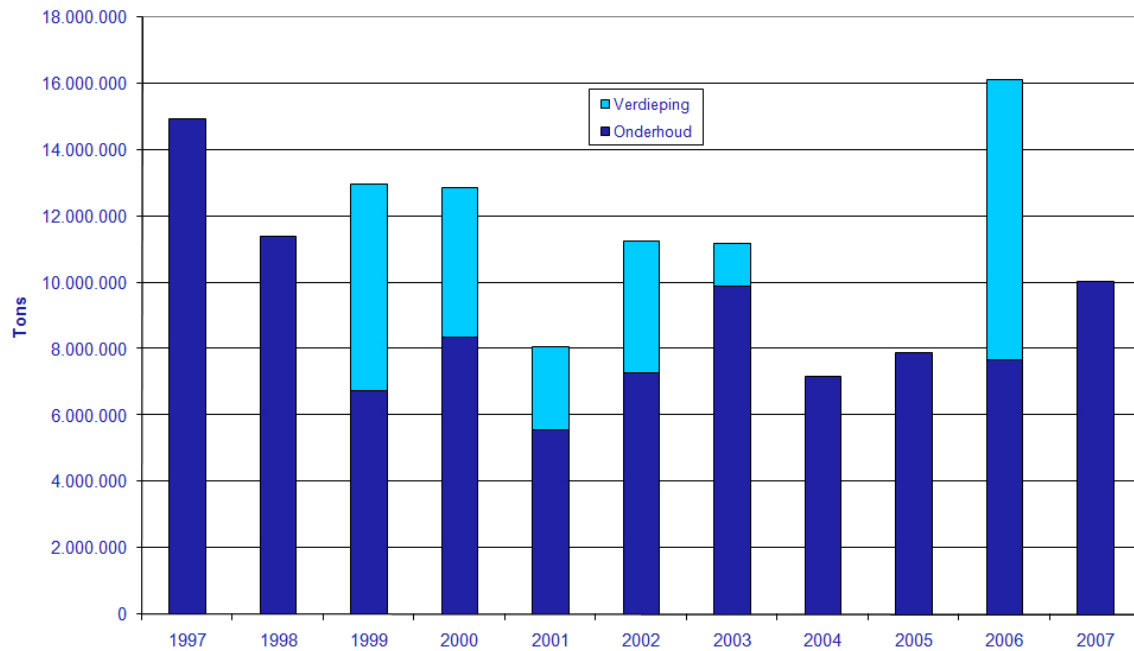
Voor het instandhouden van de maritieme toegangswegen tot de Belgische kusthavens en het op diepte houden van de kusthavens zelf, wordt er gebaggerd (Vlaamse bevoegdheid). Bij het baggeren maakt men een onderscheid tussen onderhoudsbaggerwerken (bijna continu) en verdiepingsbaggerwerken (initiële verdieping van een gebied). Het totale volume aan baggerspecie wordt in zee gestort. De bevoegdheid voor het storten in zee van baggerspecie komt toe aan de Federale Staat. Het beheer van baggermateriaal in België is dan ook een gemengde bevoegdheid. Hiertoe werd een samenwerkingsakkoord afgesloten tussen het Vlaamse Gewest en de Federale Staat (1990).

Het storten in zee van baggerspecie wordt uitgevoerd conform de MMM-wet van 20 januari 1999 en een vergunning wordt gegeven overeenkomstig de procedure gedefinieerd in het KB van 12 maart 2000. Overeenkomstig art. 10 van dit KB dient een syntheseverslag (milieueffectenrapport) te worden opgesteld per machtigingsperiode, vergezeld van aanbevelingen ter ondersteuning van de ontwikkeling van een versterkt milieubeleid.

Op international vlak valt het storten in zee van baggerspecie onder het OSPAR-Verdrag (1992) en het Verdrag van Londen (1972). Deze verdragen en hun richtlijnen houden rekening met de aanwezigheid van contaminanten in het sediment en of alternatief '*beneficial use*' mogelijk is. Het implementeren van de richtlijnen gebeurt o.a. door het vastleggen van sedimentkwaliteitscriteria, de keuze van de stortplaatsen en een permanent monitoring- en onderzoeksprogramma uit te voeren.

De hoeveelheden in zee gestorte baggerspecie worden bijgehouden sedert 1991, het jaar waarin de eerste vergunningen voor het storten in zee van baggerspecie, werden afgeleverd. Figuur 5.4 geeft het overzicht van de in zee gestorte hoeveelheden baggerspecie sedert 1997 waarbij de hoeveelheden zijn uitgedrukt in droge ton. Van 1991 tot 1997 werden de data uitgedrukt in natte ton en een vergelijking tussen beide is niet mogelijk, vandaar dat deze data niet werden toegevoegd in figuur 5.4.

Figuur 5.4: Hoeveelheden in zee gestorte baggerspecie in droge ton.

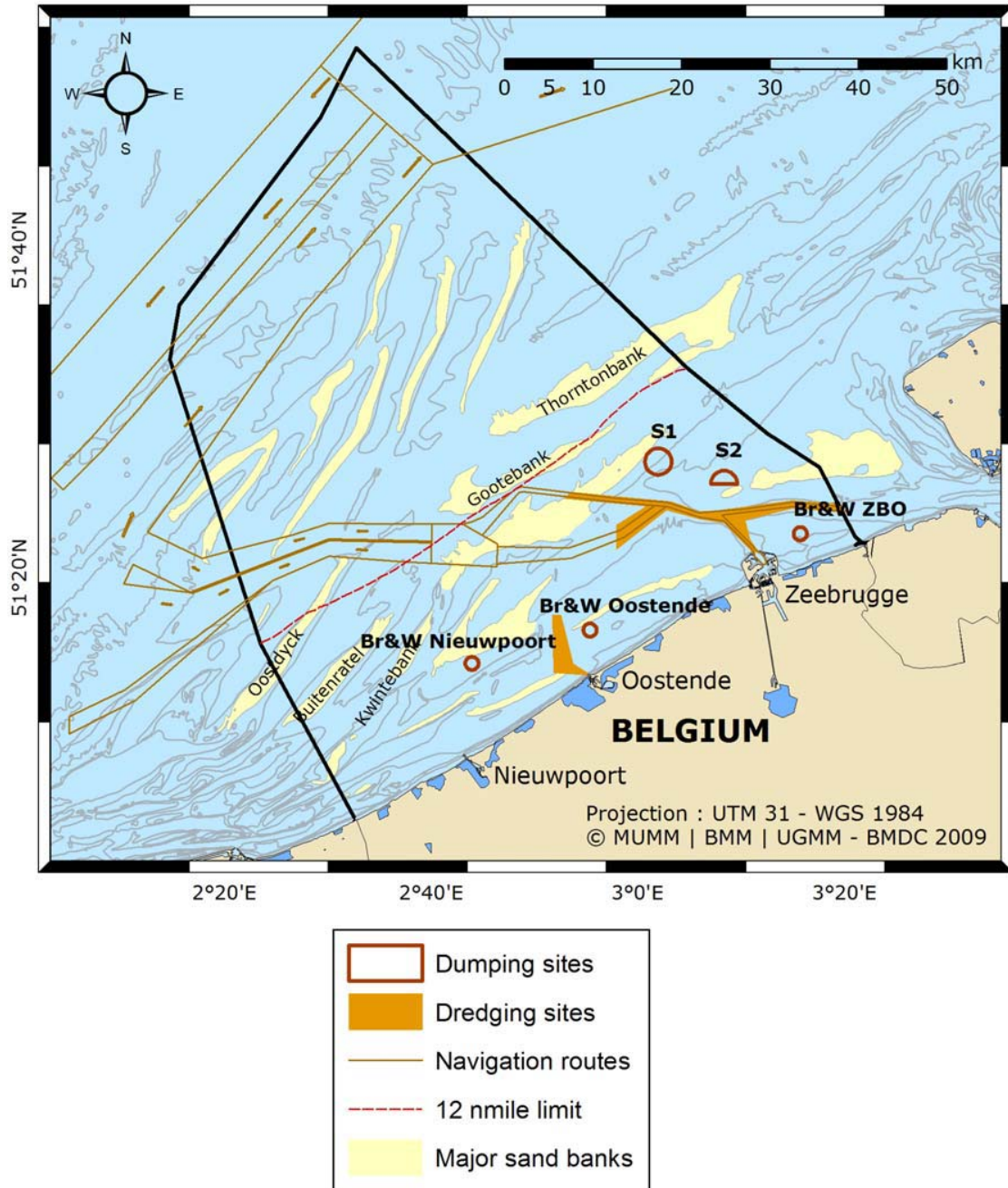
De statistische periode begint in april en eindigt in maart van het volgende jaar.

Bron: BMM, 2009

Eind 2009 werden voor onderhoudsbaggerwerken voor de vergunningsperiode januari 2010 - december 2011, vier vergunningen afgeleverd voor de Afdeling Maritieme Toegang en drie vergunningen voor het Agentschap Maritieme Dienstverlening en Kust. Bovendien werd één bestaande vergunning van 2008 voor het project "Nieuwe vaargeul Oostende" verlengd tot 31 december 2010.

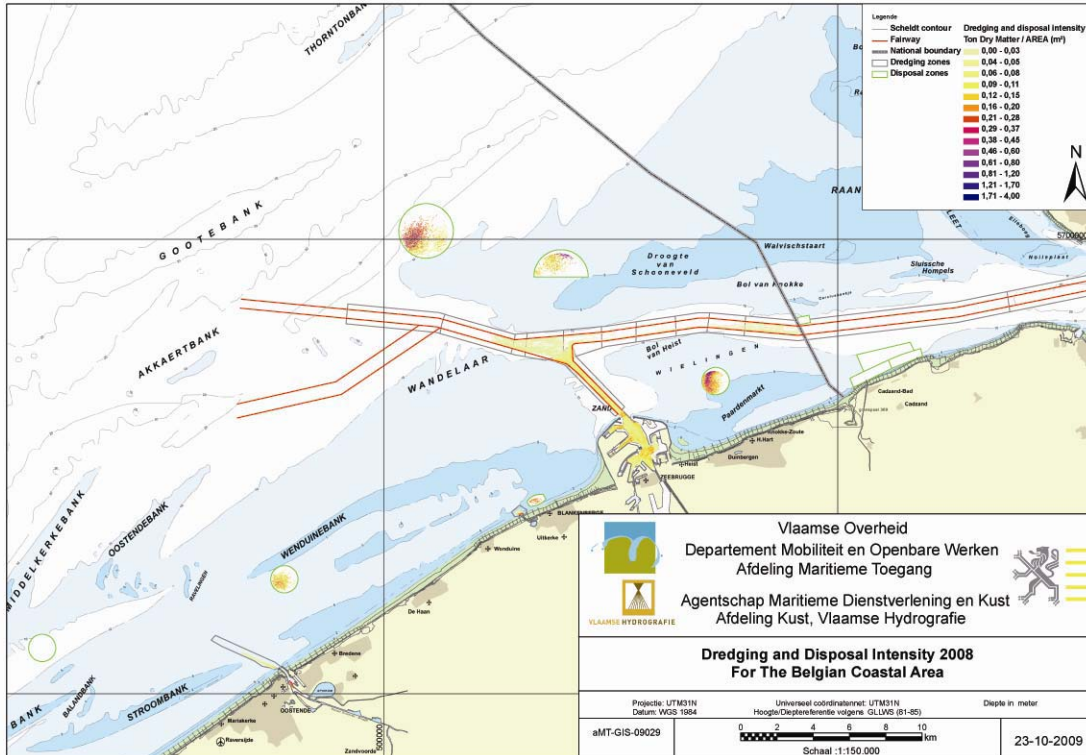
Figuur 5.5 geeft een overzicht van de stort- en baggerplaatsen op het BCP.

Figuur 5.5: Stort- en baggerplaatsen op het BCP.

Figuur 5.6 geeft voor het baggerjaar april 2007-maart 2008 een overzicht van de bagger- en stortintensiteit op die verschillende plaatsen.

Figuur 5.6: Bagger- en stortintensiteit voor het jaar 1 april 2007 tot 31 maart 2008.

De sedimentkwaliteitscriteria die momenteel in België gehanteerd worden, bevinden zich in tabel 5.1. Ze vormen de basis voor het al dan niet storten in zee van baggerspecie. Indien gelijktijdig de grenswaarde (action level 2) van drie van de criteria overschreden wordt, mag de baggerspecie niet in zee gestort worden. Indien het analyseresultaat zich bevindt tussen de streefwaarde (action level 1) en de grenswaarde (action level 2) moet het aantal stalen worden opgedreven tot het vijfvoudige en moeten nieuwe analyses gebeuren. Als de nieuwe analyseresultaten de vorige bevestigen, moet worden overgegaan tot bioassays die op internationaal vlak worden voorgeschreven. Negatieve resultaten van deze bioassays kunnen leiden tot een verbod op het storten in zee van de baggerspecie afkomstig uit deze afgebakende gebieden.

Tabel 5.1: Sedimentkwaliteitscriteria die in België gehanteerd worden.

d.w. basis	Action level 1	Action level 2
Hg	0,3 ppm	1,5 ppm
Cd	2,5 ppm	7 ppm
Pb	70 ppm	350 ppm
Zn	160 ppm	500 ppm
Ni	70 ppm	280 ppm
As	20 ppm	100 ppm
Cr	60 ppm	220 ppm
Cu	20 ppm	100
TBT	3 ppb	7 ppb
mineral oil	14 mg/g _{oc}	36 mg/g _{oc}
PAKs	70 µg/g _{oc}	180 µg/g _{oc}
PCBs	2 µg/g _{oc}	2 µg/g _{oc}

Ook hier worden in het kader van de vergunningen onderzoeks- en monitoringsprogramma's uitgevoerd. De resultaten van de laatste twee jaar kunnen als volgt worden samengevat (zie Lauwaert *et al.* 2009).

5.2.1 Langdurige invloed van infrastructuurwerken op het sediment

Langdurige veranderingen in de verdeling van slibrijke sedimenten in de Belgisch-Nederlandse kustzone zijn het gevolg van menselijke activiteiten (havenbouw, verdieping van vaargeulen, bagger- en stortoperaties) en van natuurlijke schommelingen tengevolge van getijden en meteorologische effecten. Het onderzoek naar de langdurige veranderingen in sedimentsamenstelling steunt op een gecombineerde analyse van recente en historische (100 jaar geleden) sedimentstalen en bathymetrische kaarten. De dataverwerking werd vooral gebaseerd op de beschrijvingen van de stalen (consolidatie, dikte) en op de bathymetrische kaarten van 1866–1911.

De resultaten tonen aan dat de verdeling van vers afgezet slib en van suspensiemateriaal veranderd is tijdens de laatste 100 jaar, tengevolge van vooral maritieme toegangswerken en havenwerken. De meeste afzettingen van zacht slib (dikte >30 cm) hebben een antropogene oorzaak.

De resultaten duiden verder aan dat erosie van oudere Holocene sliblagen toegenomen is in de laatste jaren en dat, als gevolg hiervan, grotere hoeveelheden aan fijn sediment nu in de zuidelijke Noordzee terechtkomen (Fettweis *et al.*, 2009a).

Verder hebben in situ metingen van materie in suspensie aangetoond dat door de aanleg van vaargeulen, de bouw van havens en de daarmee gepaard gaande bagger- en stortoperaties er meer fijn sediment beschikbaar is dat significant bijdraagt tot de vorming van hoge concentraties aan suspensiemateriaal of vloeibare sliblagen. Uit het onderzoek kan worden geconcludeerd dat hoge concentraties van materie in suspensie zoals ze nu worden opgemeten, waarschijnlijk niet of althans minder frequent voorkwamen vóór de aanleg van de havens en vaargeulen (Fettweis *et al.* 2010b).

5.2.2 Efficiëntie van stortplaatsen

De baggerspecie uit de haven van Zeebrugge wordt voornamelijk op de stortplaats B&W Zeebrugge Oost in zee gestort. Deze stortplaats is ongeveer 4,5 km ten oosten van de havenmond van Zeebrugge gelegen. De baggerspecie bestaat vooral uit slib (>90%) dat tengevolge van de hoge stromingen voor een groot deel in suspensie blijft of op korte termijn in suspensie gebracht wordt. Gezien de geringe afstand tussen de bagger- en stortlocatie kan er verwacht worden dat er recirculatie van het gestorte materiaal naar de nabij gelegen baggerplaatsen (haven van Zeebrugge en Pas van het Zand) optreedt. Hierdoor neemt de sedimentatie toe en daalt de efficiëntie van de baggerwerkzaamheden. Het doel van deze studie was de efficiëntie van de bestaande stortlocaties (B&W Zeebrugge Oost, B&W S1, B&W S2) en van een fictieve stortlocatie (Zeebrugge West) te berekenen. Verder werd ook een getijgebonden stortschema beschouwd, hiermee wordt bedoeld dat tijdens vloed gestort wordt op B&W Zeebrugge Oost en tijdens eb op Zeebrugge West. Zo werden 5 verschillende scenario's onderzocht en dit voor vier verschillende meteorologische condities (geen wind, NE, SW en NW wind), zie Fettweis et al. (2009b, 2010a).

De studie werd uitgevoerd met behulp van mathematische modellen (Luyten *et al.*, 1999; Fettweis en Van den Eynde, 2003). Uit de resultaten werd afgeleid dat door B&W Zeebrugge Oost door Zeebrugge West te vervangen en in mindere mate door een getijgebonden stortschema, de recirculatie naar de haven van Zeebrugge en het Pas van het Zand significant daalt. De recirculatie naar de kust nabije baggerplaatsen (Pas van het Zand en haven van Zeebrugge) is verwaarloosbaar bij het gebruik van de stortplaatsen B&W S1 en B&W S2. Indien de recirculatie naar alle baggergebieden in rekening gebracht wordt, dan is de stortplaats B&W S2 de meest efficiënte bij windstilte, SW en NW.

Bijkomend onderzoek werd verricht naar de invloed van het storten van gebaggerd materiaal op de sedimentologie en morfologie van de oude en nieuwe stortplaats S1. Op basis van een kwantitatieve analyse van bathymetrische veranderingen en terreinverificatie tonen Du Four & Van Lancker (2008) verschillende sedimentatiepatronen aan voor beide locaties. Na het stopzetten van de activiteiten op de oude stortplaats, in 1999, werd op korte termijn het natuurlijk evenwicht hersteld en treden terug bodemvormen op. Waar gestort werd op de topzone van de ondiepe zandplaat Vlake van de Raan, is het sedimentatiepatroon zandig en kunnen de sedimenten hergebruikt worden voor extractiedoeleinden. Voor de nieuwe stortplaats, dat vooral in een geulomgeving is gelegen, is het sedimentatiepatroon veel complexer, bestaande uit zand, slib en klei. Een stortefficiëntie werd berekend van 30-40% wat zou leiden tot een jaarlijkse sedimentatie van 380.000 m³. Bovendien werd aangetoond dat de sedimentatie zich buiten de stortzone uitstrekt, en dit vooral naar het zuidwesten, in de richting van de navigatiekanalen.

5.2.3 Monitoring van de biologische, chemische en biochemische effecten op sediment en de bodemfauna

Bij het sediment varieert de mediane korrelgrootte van ongeveer 50 µm tot 500 µm, waarbij een dalende trend is waar te nemen. De metaalconcentraties lijken weinig beïnvloed door het storten van baggerspecie. De concentratie aan organische contaminanten is vrij laag, evenals voor gechlorineerde pesticiden.

Het macrobenthos is een goede indator voor het bestuderen van de impact van stortactiviteiten op het lokale habitat. Het is bekend dat de benthische gemeenschappen gedeeltelijk weerstand kunnen bieden aan sedimentbedekking, maar dat ze moeilijkheden hebben met chronische stortactiviteiten. De grootste impact op benthos wordt waargenomen op de stortplaats S1 (zie figuur 5.4 en figuur 5.5) en ook gedeeltelijk op de stortplaats Zeebrugge Oost waar zelfs plaatsen zonder macrobenthos werden aangetroffen. De impact op

de andere stortplaatsen is lager en de benthische patronen tonen aan dat het benthos zich kan aanpassen aan de actuele stortintensiteit. Uiteraard dient deze stelling genuanceerd te worden aangezien de huidige gemeenschapsstructuur van macrobenthos in het Belgisch deel van de Noordzee reeds heel lang aan een sterke antropogene druk werd blootgesteld, waardoor kan worden aangenomen dat momenteel voornamelijk de minder gevoelige soorten soorten domineren; dit ten koste van de meer langlevende, gevoeliger soorten.

Niettegenstaande epibenthos mobiel is en dat er verwacht wordt dat het de gebieden met impact snel zal herkoloniseren, is er toch een meetbaar effect op de twee stortplaatsen hierboven vermeld. Vermits macrobenthos een belangrijke voedselbron voor epibenthos vormt, is de impact op het epibenthos vermoedelijk een gevolg van de verarming van de macrobenthosfauna.

Om de impact van baggerspeciéstortingen op demersale vis in te schatten, werd een algemene analyse van alle visdata gedaan. De stortplaats en het seizoen zijn de belangrijkste structurele factoren die de variatie in de data verklaren. Er werd geen significante impact gevonden door het storten van baggerspecie. Nochtans duiden sommige indicatoren erop dat de demersale vis kan reageren op de veranderingen in de macro- en epibenthische gemeenschappen in de hogervermelde stortplaatsen.

5.2.4 Kwaliteit van de baggerspecie

Naast de in de vergunningen opgelegde onderzoeks- en monitoringsprogramma's wordt ongeveer 10-jaarlijks een grootschalig monitoringsprogramma uitgevoerd op de baggersites. Dergelijke programma's werden uitgevoerd in 1990, 2001 en 2007. De resultaten ervan laten toe om een uitspraak te doen over de evolutie van de kwaliteit van het baggermateriaal.

Deze monitoring, die al 20 jaar uitgevoerd wordt, toont aan dat we onder de streefwaarde voor arseen blijven, dat we sinds 2000 onder de streefwaarde voor cadmium blijven, maar dat we in de meeste gevallen boven de limietwaarde voor TBT zitten.

5.3 Windmolenparken op zee

De Europese richtlijn 2001/77/EG heeft elke Lidstaat voor 2010 een streefcijfer opgelegd voor zijn bijdrage tot de opwekking van elektriciteit uit hernieuwbare energiebronnen. In deze context hebben twee ondernemingen – C-Power en Belwind – een vergunning gekregen tot het bouwen en uitbaten van een windmolenpark op respectievelijk de Thorntonbank (60 windmolens, 300 MW) en de Bligh Bank (110 windmolens, 330 MW). In 2008 heeft C-Power 6 windmolens geplaatst (met gravitaire fundering). Belwind heeft zijn werken in september 2009 aangevat. Een derde onderneming, Eldepasco, heeft op 19 november 2009 haar milieuvergunning ontvangen. De vergunning omvat de verplichting tot het uitwerken van een monitoringsprogramma om de eventuele negatieve effecten van de activiteiten te minimaliseren. Ook moet het programma ervoor zorgen dat de BMM de milieueffecten van offshore windmolenparken kan beoordelen en uiteindelijk begrijpen, dit tot ondersteuning van het beleid, het beheer en het ontwerp van toekomstige windmolenparken op zee.

De eerste resultaten van dit programma (Degraer en Brabant 2009) laten zich als volgt samenvatten:

5.3.1 Onderwatergeluid

De toename van de geluidsniveaus onder water die op de C-Powerwerf gemeten werden tijdens de bouwfase (2008) was gering (5 tot 25 dB hoger bij 50 Hz tot 3 kHz). Het is vergelijkbaar met het algemene scheepvaartgeluid zoals tijdelijk aanwezig in een groot deel van de Belgische kustwateren, en in het bijzonder bij zeehavens en vaargeulen. Daarom wordt dit niet als bijzonder verontrustend voor zeezoogdieren beschouwd. Toekomstige projecten zullen gebruik maken van monopalen waarvan de plaatsing veel hogere geluidsniveaus bereikt.

5.3.2 Begroeiing van de harde ondergrond

Eén van de meest directe en zichtbare gevolgen van de bouw van zes windmolens op de bouwplaats van C-Power was de snelle en dichte kolonisatie van de betonnen funderingen, een verschijnsel dat typisch is voor de eerste fase van de ecologische successie (figuur 5.8). Na 3,5 maanden werd een verrassend rijke soortenrijkdom aangetroffen (49 soorten), met een dichte deken van de harige vliescelpoliep (*Electra pilosa*), wat meteen een habitat creëert voor talloze andere soorten zoals kleine schaaldieren (*Crustacea*), borstelwormen (*Polychaeta*), mossel (*Mytilus edulis*) en wijde mantelschelp (*Aequipecten opercularis*).

Tijdens het eerste jaar werden drie verticale zones onderscheiden: (1) een intertidale en splash zone, die gekenmerkt wordt door de dominantie van de larven van de dansmug *Telmatogeton japonicus* en de aanwezigheid van vier draadalgen, (2) een ondiepe subtidale tot laag intertidale zone die gedomineerd wordt door zeepokken en de vlokreeft *Jassa*, en (3) een diepere subtidale zone met een dichte laag *E. pilosa*.

De aanwezigheid van de niet inheemse zeepok *Balanus perforatus*, een soort uit warme zuidoostelijke wateren, en de exotische reuzenzeepok *Megabalanus coccopoma* in de zeepokkenzone illustreren het voordeel dat kunstmatige harde oppervlakken bieden aan zuidoostelijke en uitheemse aangroeisoorten, die zich daardoor in de Noordzee kunnen vestigen en verspreiden. Dit mogelijke stapsteeneffect, dat soorten in staat stelt zich over grote afstanden te verspreiden via een reeks van dicht bij elkaar gelegen kolonisatie-eilanden, is in het bijzonder relevant voor soorten zoals *Jassa* spp. en *T. japonicus*, die geen planktonisch larvaal stadium hebben.

Figuur 5.8: Ontmoeting met een spinkrab op de erosiewerende bescherming (-25m) van een C-Powerwindmolen.

Foto Alain Norro (KBIN)

5.3.3 *Macrobenthos in de zachte substraten*

Tijdens het eerste jaar na de opstart van het C-Power windmolenpark, werden geen verregaande gevolgen van de zes windmolens voor de sedimentkarakteristieken en het macrobenthos in de concessiezone vastgesteld. Ze blijven zeker ondergeschikt aan de seizoensgebonden en jaarlijkse variabiliteit. De jaarlijkse variabiliteit (2005 versus 2008) bleek groot te zijn, met doorgaans hogere densiteiten en soortenrijkdom in 2008: maximum 1300 individuen/m² en 16 soorten/0,1m² in 2005 tegenover 2500 individuen/m² en 26 soorten/0,1m² in 2008. Deze schommeling kon niet gekoppeld worden aan de plaats van de zes windmolens. Vanwege de geplande uitbreiding van het windmolenpark en de mogelijke langetermijn-effecten is een voortzetting van het monitoringsprogramma voor macrobenthos in de zachte substraten verantwoord. Die voortzetting moet leiden tot de evaluatie en kwantificering van zowel het effect van de aanleg van het windmolenpark en het erop volgende successieherstel, als ook het effect van het visserijverbod in het gebied. Verwacht wordt dat dit laatste alleen op de lange termijn merkbaar zal worden.

5.3.4 *Epibenthos in de zachte substraten en vissen*

Bij het vergelijken van de gegevens voor 2005 en 2008 wordt duidelijk dat de belangrijkste factoren achter de variatie tussen stalen zijn: seizoenaliteit, interannuele verschillen, en ruimtelijke verschillen (bovenzijde van zandbanken en geulen). Beduidende verschillen vanwege de bouw van de zes huidige windmolens werden tot nu toe niet vastgesteld, en zullen allicht pas merkbaar worden na de voltooiing van alle bouwwerken. Toch betekent dit niet dat er geen effecten zouden zijn. De resultaten geven aan dat de (plaatselijke) effecten van de bouwactiviteiten tot nu toe ondergeschikt blijven aan de natuurlijke variabiliteit binnen het ecosysteem. Gevolg is dat de opsporing van mogelijke gevolgen in hoofdzaak afhangt van gedetailleerde vergelijkingen van impactstations versus referentiestations per jaar en per seizoen, meer dan van langetermijntrends per station.

5.3.5 *Zeevogels*

In vergelijking met het referentiegebied zijn de densiteiten van jan-van-genten in het concessiegebied van C-Power zowat gehalveerd ($\pm 0,63 \rightarrow \pm 0,38$ ind./km²). De densiteit van de visdief is echter sterk toegenomen ($\pm 0,06 \rightarrow \pm 0,35$ ind./km²). Toekomstige monitoring zal moeten uitwijzen of beide veranderingen echt aan de aanwezigheid van windmolens toegeschreven kunnen worden.

Op basis van een evaluatie van het aanvaringsrisico, rekening houdend met de vlieghoogte, de geraamde micro- en macrovermijdingscijfers en het aantal windmolens, werd het verwachte soortgebonden aanvaringsrisico geraamd volgens een "worst case"-scenario. De oefening bewijst het relatief lage aanvaringsrisico voor soorten zoals alken, sterns en dwergmeeuwen (<0,02%) maar ook het hogere aanvaringsrisico voor meeuwen, grote jagers en jan-van-genten (0,05-0,22%).

5.3.6 *Zeezoogdieren*

Het preliminair onderzoek heeft aangetoond dat Belgische wateren seizoenaal belangrijk zijn voor de bruinvis. Voor het bepalen van effecten die vooral tijdens de constructiefases belangrijk kunnen zijn werd een aantal technieken ontwikkeld.

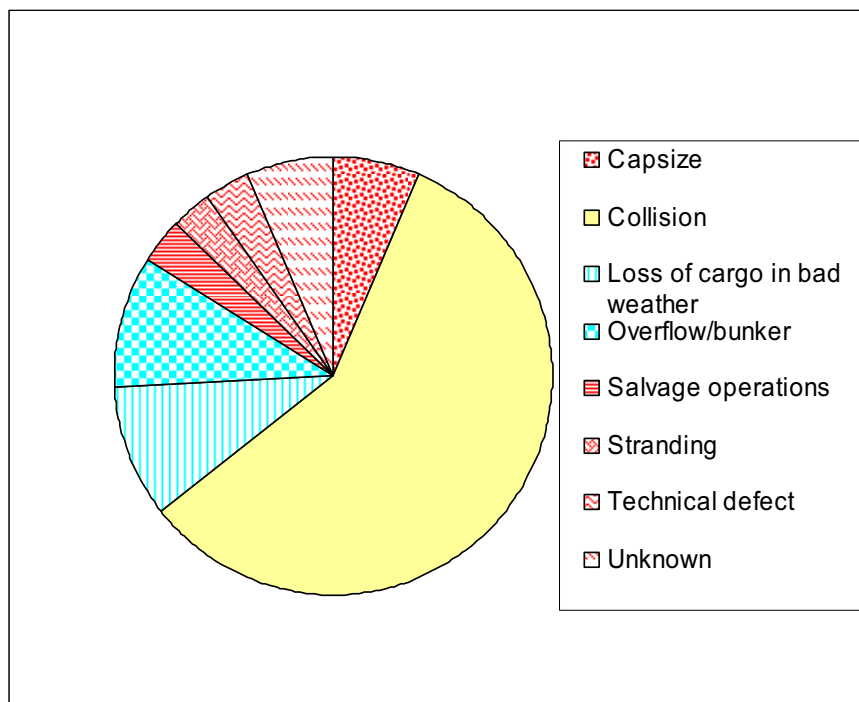
5.4 Scheepvaart

De Belgische zeegebieden behoren tot de meest intensief bevaren wateren ter wereld. Ze bevatten twee cruciale scheepvaartroutes: de centrale route Noordhinder TSS (Traffic separation scheme of verkeersscheidingstelsel) die de hoofdverbinding vormt tussen het Kanaal en de Dover Strait met de grote Noordzeehavens, en de Westhinder TSS, die in Franse wateren een aftakking vormt van de Noordhinder TSS in de richting van de Schelde. Daarnaast zijn er nog dwarse routes van/naar het Verenigd Koninkrijk en kustroutes.

In totaal varen jaarlijks ongeveer 150.000 schepen door de Belgische zeegebieden, met inbegrip van de Noordhinder TSS, waarvan ongeveer 15% tankers (olie-, chemicaliën- en gastankers), en bijna de helft (ongeveer 50%) containerschepen en RoRo's (Roll-on Roll-off schepen). Ladingen van olie en andere schadelijke of (milieu)gevaarlijke stoffen worden grotendeels vervoerd aan boord van tankers, containerschepen en RoRo's.

Deze scheepsbewegingen zorgen voor een verhoogd risico op olieverontreiniging. Een olievervuiling kan optreden na een ongeluk (figuur 5.9), maar olieresten worden eveneens in geringe hoeveelheden, maar bij talrijke gelegenheden, moedwillig overboord gepompt; de zogenaamde operationele olielozingen. Het Belgische programma voor toezicht vanuit de lucht, geeft een duidelijke indicatie van de grootteorde van oliepollutie weer.

Figuur 5.9: Herkomst van 31 gevallen van oliepollutie op zee (%), van 1987 tot 2008.

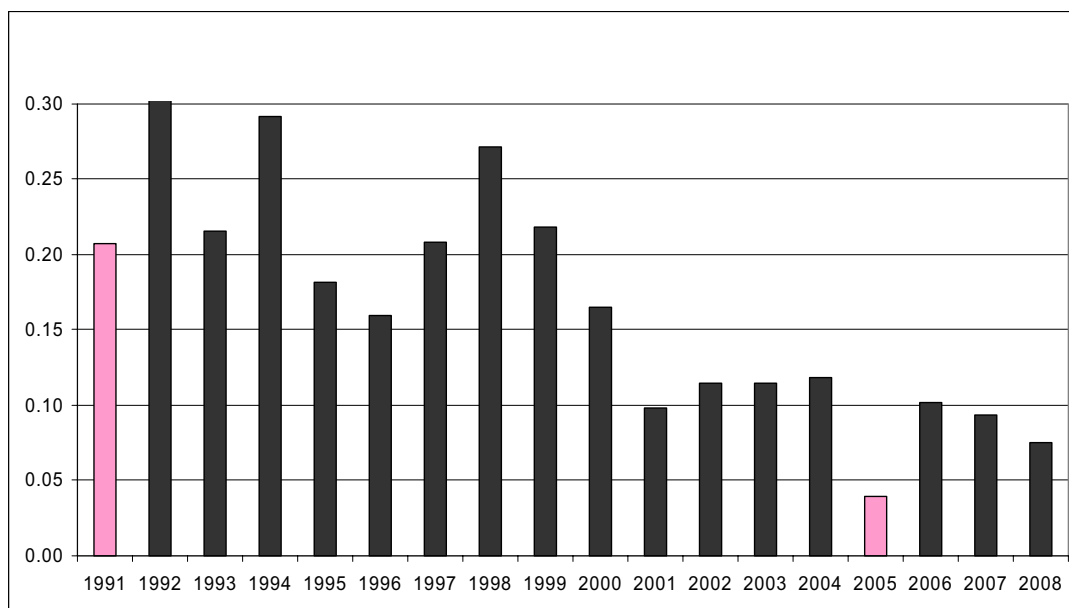

* Gevallen van olievervuiling op zee = ongevallen op zee in of rond de Belgische kustwateren met (grote) risico's op zeevervuiling.

Bron: BMM.

Ondanks de toename van het maritieme transport tonen de resultaten van het luchttoezicht, van mid-1991 tot en met 2008, een duidelijk dalende tendens in het jaarlijks aantal opgespoorde olieverontreinigingen in de Belgische verantwoordelijkheidszone (figuur 5.10). In de jaren 1990 werden jaarlijks ongeveer 50 olielozingen opgemerkt wat overeenstemt met één opsporing om de 4,5 vlieguur. Sinds 2000 worden jaarlijks nog slechts een dertigtal lozingen opgemerkt wat overeenstemt met één opsporing om de 9 vlieguren.

Figuur 5.10: Aantal vastgestelde gevallen van vervuiling door koolwaterstoffen per vluchtuur.

In het roze: jaar met minder bewaking.

Bron: BMM-gegevens.

Ook het totale volume van de lozingen loopt terug. De reden van de algemeen dalende tendens kan worden gevonden in het strengere beleid en wetgevingskader aangaande veiligheid van en pollutie door schepen enerzijds en anderzijds door het ontradende karakter van de huidige toezichtmiddelen.

5.5 Gedumpte munitie

Na de eerste Wereldoorlog bleven in heel België grote hoeveelheden oorlogsmateriaal achter. Omdat de ontmanteling van de munitie nog te veel risico inhield, besliste de regering eind 1919 de munitie in zee op de Paardenmarktsite te storten. Hoewel er geen officiële cijfers werden gerapporteerd, wordt het totaal, gebaseerd op ooggetuigenissen, op 35.000 ton gedumpte munitie geschat. Daar het aandeel van chemische wapens op het einde van de oorlog ongeveer 30% bedroeg, kan het totaal aan chemisch materiaal op 500 ton geschat worden of een totaal van 12.000 ton chemische munitie.

De studie van Francken en Hafez (2009) modelleert de dispersie van Yperiet (mosterdgas) en de arseen bevattende strijdstoffen CLARK I en II in sedimenten, afkomstig van de gedumpte chemische oorlogswapens. Simulaties, gebaseerd op conceptuele modellen, werden uitgevoerd voor de dispersie van Yperiet en CLARK I en II in de omgevende mariene

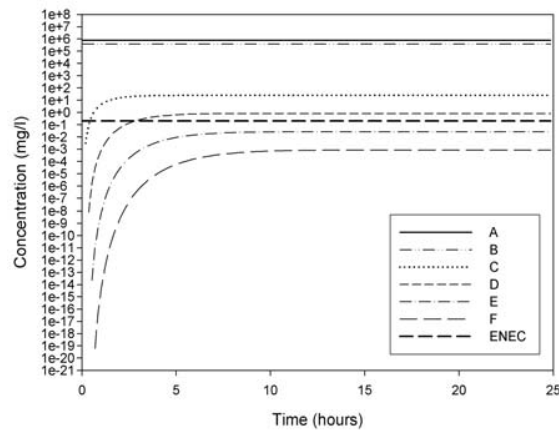
sedimenten waarbij concentraties op temporele en ruimtelijke schaal werden verkregen in het geval geïdealiseerde munitie begint te lekken. Uitgaand van de simulaties kan gesteld worden dat Yperiet toxische effecten zal vertonen tot op slechts enkele centimeters van het lekkende omhulsel (figuur 5.11 en figuur 5.12). Gebruik makend van een obus met een geschatte inhoud van 44 g arseen voor de CLARK I en II simulaties, zullen de arseenhoudende afbraakproducten in de sedimenten een sfeer met een radius van 0,5 m na een periode van 10 jaar aan de Estimated No Effects Concentration (ENEC) pollueren, die in drievoud toeneemt na 100 jaar.

Figuur 5.11: Concentratie van opgelost Yperiet in en rondom de obus (horizontaal vlak) na 0, 1, 2, 4, 8 en 16 uur.

Francken en Hafez (2009)

Figuur 5.12: Tijdreeks van de concentratie aan Yperiet op de vaste punten A, B, C, D, E en F op verschillende afstanden van het oppervlak van de obus vergeleken met de ENEC limiet.

Francken en Hafez (2009)

5.6 Onderwatergeluid

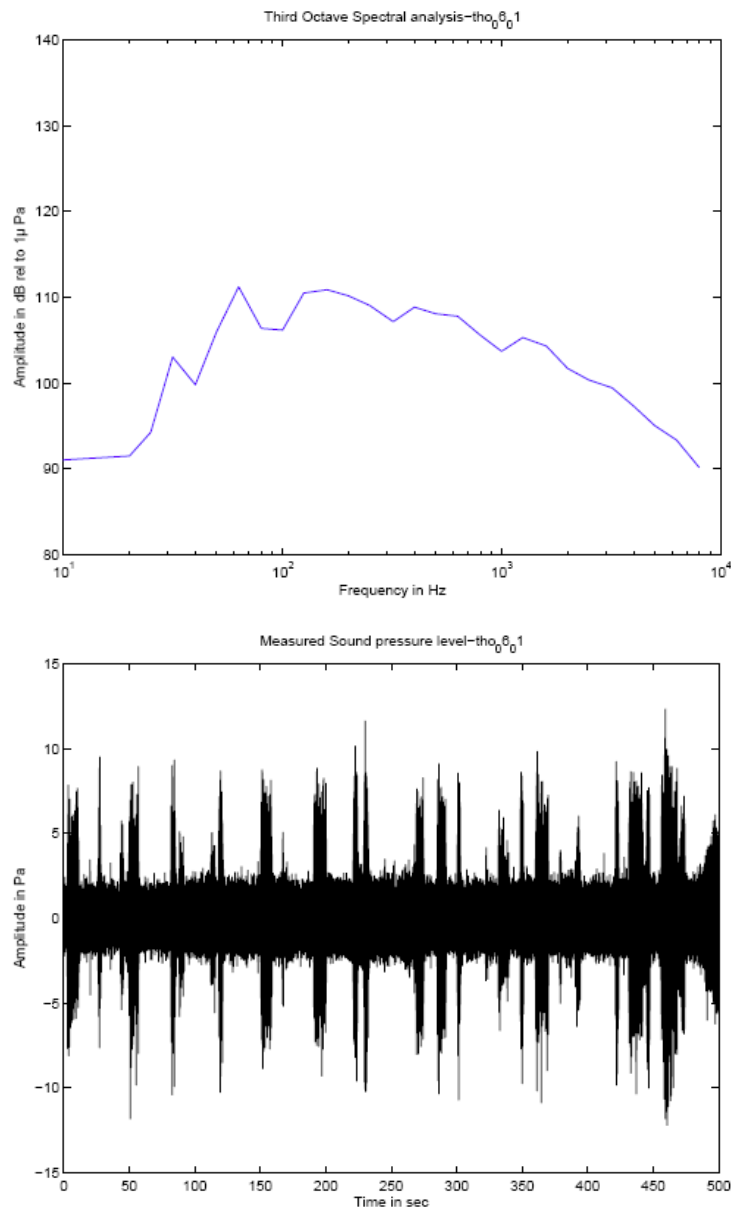
De onderwaterwereld op zee is zeker geen wereld van stilte. Heel gewone natuurlijke verschijnselen (regen, golven) veroorzaken geluiden in het water. Ook de biologische bedrijvigheid is oorzaak van onderwatergeluiden en lawaai: dit gaat van de communicatie tussen zeezoogdieren tot het geklepper van sommige tweekleppigen. De menselijke activiteiten zijn allicht de meest lawaaiigste voor de onderzeese wereld. Denk maar aan de scheepvaart, bouwwerken in havens en op zee, alsook militaire activiteiten zoals het gebruik van SONAR (laag- en middenfrequentie) en het uitvoeren van gecontroleerde ontploffingen onder water.

Eigen aan het onderzeese milieu is dat geluid, eigenlijk een compressiegolf, zich in water vijf keer sneller verplaatst dan in lucht, terwijl de demping van de geluidsenergie afhangt van de frequentie (0,1 dB/km bij 1 kHz en 30 dB/km bij 100 kHz).

Met de bouw van de eerste windmolens op zee, werd gestart met monitoring van het onderwatergeluid om de effecten op zeezoogdieren te evalueren. De geluidssignalen worden ontvangen door één of meer hydrofonen en er wordt een spectrumanalyse van de akoestische druk uitgevoerd.

Figuur 5.13 is representatief voor de geluiden die door de scheepvaart veroorzaakt worden en geeft het resultaat van een dergelijke analyse (links) voor een meting van het omgevingsgeluid op de Thornton Bank in september 2008 (rechts).

Figuur 5.13: Frequentiespectrum en geluidsdrumniveau op de Thorntonbank op 10 september 2008.

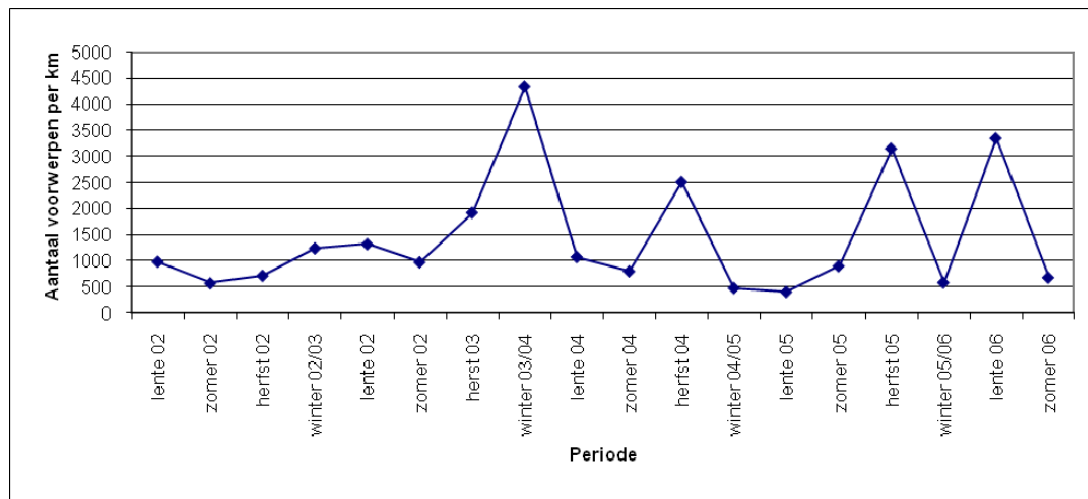
Haelters et al. (2009)

5.7 Marien zwerfvuil

Zwerfvuil op de stranden heeft economische en ecologische effecten. Door het zwerfvuil worden de stranden minder aantrekkelijk en dat kan gevolgen hebben voor het kusttoerisme. Daarnaast ondervinden heel wat organismen nadelige gevolgen van vooral plastic afval. Zo bleek uit een Nederlands onderzoek in 2003 dat ongeveer 95 % van de aangespoelde Noordse Stormvogels (*Fulmarus glacialis*) plastic afval in hun maag hebben (van Franeker et al. 2005).

Tussen 2002 en 2006 werd in het kader van het OSPAR pilootproject *Monitoring Marine Beach Litter* het zwerfvuil op 2 Belgische stranden, Oostende en Koksijde, seizoenal onderzocht. Tijdens de OSPAR-meetcampagnes werden in deze periode gemiddeld ongeveer 1000 voorwerpen per kilometer verzameld met een piek van 4340 tijdens de winter 2003/2004 (figuur 5.14).

Figuur 5.14: Gemiddeld aantal zwerfvuilvoorwerpen per km (beide referentiestranden Belgische kust, 2002-2006).

Bron: BMM.

De grote schommelingen die worden geobserveerd zijn te wijten aan de invloed van de weersomstandigheden (vnl. windrichting en stromingen) en de momentopname van de OSPAR-monitoring. Vooral bij noordwestelijk wind wordt veel afval uit zee aangevoerd terwijl tijdens periodes van zandafslag aangespoeld afval, dat eerder onder het zand verdwenen was, geremanieerd wordt. Zo valt de piek tijdens de winter 2003/2004 te verklaren door het feit dat, afhankelijk van de omstandigheden, het zwerfvuil op het referentiestrand van Oostende ophoopt door een gebrek aan verspreidingsmogelijkheden. Door de dijk blijft het afval immers gevangen terwijl bij open stranden het afval zich veel sneller kan verspreiden naar achterliggende terreinen.

Omdat de data een zeer grote variantie vertonen kan er net zoals voor het hele OSPAR gebied en voor elk van de andere deelnemende landen afzonderlijk ook voor de Belgische data geen trend vastgesteld worden.

Met een aandeel dat schommelt rond de 80 % blijkt plastic veruit het meest voorkomende materiaal onder het zwerfvuil te zijn. Daarnaast wordt er ook regelmatig papier en karton, rubber, hout, metaal en glas gevonden op onze stranden.

Hoewel er ook in de herkomst van het afval een grote variatie optreedt, blijkt toch dat de scheepvaart (visserij en commercieel) een groot aandeel heeft. Nylon netten waren het meest aangetroffen voorwerpen op de Belgische stranden. Maar ook toerisme is niet onbelangrijk. Geregeld blijken ook nieuwe voorwerpen op te duiken zoals kartonnen hulzen van vuurwerk of nieuwe verpakkingen. Tijdens de onderzoeksperiode was het opvallend dat resten van ballonnen steeds aangetroffen werden, net zoals sigarettenpeuken.

Met uitzondering van onopzettelijk vrijgekomen afval bijvoorbeeld als gevolg van ladingverlies, is het grootste deel van het mariene en kustzwerfvuil te vermijden door eenvoudige procedures en een verantwoordelijke houding van de betrokkenen. Er worden maatregelen genomen om het zwerfvuil te verminderen op allerlei niveaus, van het bannen van plastic zakken in de supermarkt tot het internationaal reguleren van scheepsafval, en de kustgemeentes lanceren allerlei sensibiliseringprojecten en campagnes om de hoeveelheid zwerfvuil te reduceren. Wanneer de effecten van deze maatregelen zichtbaar en meetbaar zullen zijn is moeilijk te bepalen, precies omdat het voorkomen van zwerfvuil zo een grillig patroon kent.

6. Biodiversiteit

Mariene biodiversiteit is de verscheidenheid aan levende zeeorganismen en de ecologische complexen waarvan zij deel uitmaken. Het Verdrag inzake de Biologische diversiteit (Rio, 1992) heeft overheden en burgers ertoe aangezet eindelijk ook aandacht te schenken aan deze milieudimensie, met name de verscheidenheid aan levende wezens.

Hoe hoog de soortenrijkdom van onze mariene organismen is, is moeilijk in te schatten. In het Noordzeebekken kennen wij een honderdduizendtal soorten, maar naar schatting zouden er niet minder dan 3 miljoen soorten leven. De mariene biodiversiteit staat onder druk en is waarschijnlijk aan het afnemen, maar ons gebrek aan kennis over de grote rijkdom van alles wat in de zee leeft, noopt tot minder nauwkeurige uitspraken dan men zou hopen.

Met zijn activiteiten drukt de mens zijn stempel op de mariene biodiversiteit van het begin tot het einde van de voedselketen. Bij het begin leidt eutrofiëring van de kustwateren tot overheersing van één fytoplanktonsoort (zie hoofdstuk 3), en aan het einde tast overbevissing de structuur van de visbestanden aan. Zodanig zelfs dat zij voor diverse soorten, bijvoorbeeld de kabeljauw, zelfs leidt tot een meetbare genetische modificatie, waardoor de vissen jonger seksueel rijp worden. Voorts kunnen bepaalde ingrepen door de mens tegenstrijdige gevolgen hebben: zo blijkt het verbod op het zeer giftige TBT in antifoulingverven voor schepen de weg te effenen voor de woekering van niet-inheemse soorten, die hier door de drukke internationale scheepvaart terechtkomen. Anderzijds zorgt de teruggooi van bijvangst en visafval voor een groei van bepaalde zeevogelpopulaties.

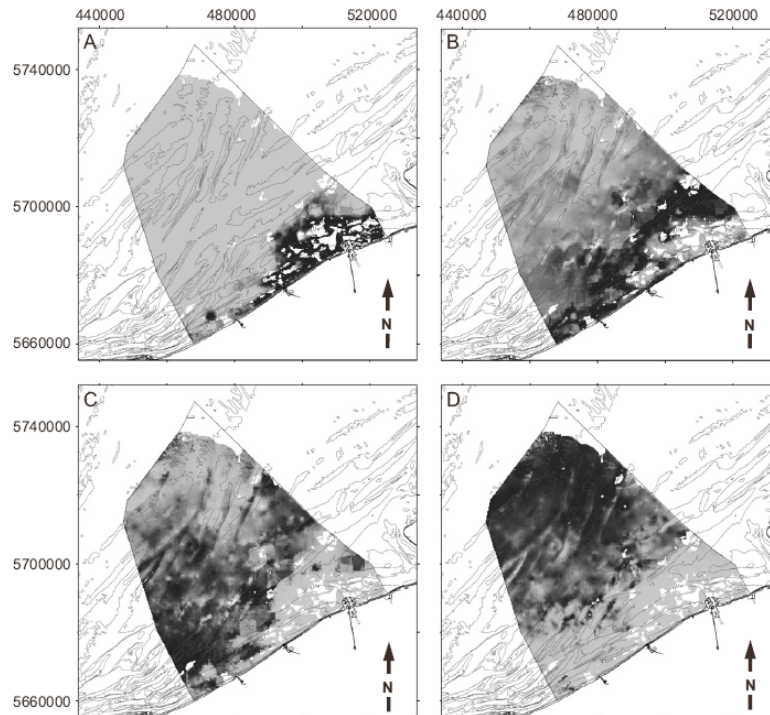
Het is tegenwoordig moeilijk om een holistische kijk op de mariene biodiversiteit aan te houden. Vandaar dat we ons beperken tot een opeenvolging van case studies, waarvan wij verder in dit document enkele voorbeelden geven. Kerckhof en Houziaux (2003) hebben een poging tot synthese gedaan.

6.1 *Macrobenthosgemeenschappen in zachte substraten*

De macrobenthosgemeenschappen in de zachte substraten vormen een belangrijke indicator voor de gezondheid van het mariene ecosysteem en zij werden dan ook in de Belgische kustwateren heel intensief bestudeerd. Na samenvoeging van de gebundelde resultaten van vele jaren is gebleken dat er vier subtidale gemeenschappen onderscheiden worden, elk verbonden met een specifieke habitat: de *Macoma balthica* gemeenschap, de *Abra alba* gemeenschap, de *Nephtys cirrosa* gemeenschap en de *Ophelia limacina Glycera lapidum* gemeenschap (Van Hoey *et al.* 2004, Degraer *et al.* 2008). Bovendien werden meerdere overgangsgemeenschappen gedefinieerd, die voor een ononderbroken overgang zorgen tussen deze vier basisgemeenschappen.

Dankzij het grote aantal waarnemingen en de voortreffelijke correlatie met de karakteristieken van de sedimenten die bij de stalen horen, was het mogelijk punctuele resultaten te extrapoleren en voor deze gemeenschappen distributiekaarten op te stellen (figuur 6.1), die gevalideerd werden en in 80% van de gevallen een correcte classificatie opleverden.

Figuur 6.1: Voorspelde distributiekaarten (geschiktheidskaarten) voor de gemeenschappen van *Macoma balthica*, *Abra alba*, *Nephtys cirrosa* en *Ophelia limacina Glycera lapidum*.

Wit: geen gegevens beschikbaar. Licht grijs: 0% habitat-geschiktheid. Zwart: Maximale geschiktheid. (Degraer et al. 2008).

Tabel 6.1: Kwaliteitscriteria (BEQI) voor verschillende ecosystemen.

Habitat	Parameter		poor	moderate	good	high
Abra alba habitat	Density (ind/m ²)	Min	1147	2295	3443	4908
		Max	17829	14263	10698	7384
	Number of species		25	51	76	85
	Similarity		0.26	0.52	0.78	0.82
Macoma balthica habitat	Density (ind/m ²)	Min	93	187	280	496
		Max	2761	2209	1657	998
	Number of species		13	25	38	46
	Similarity		0.21	0.42	0.63	0.72
Nephtys cirrosa habitat	Density (ind/m ²)	Min	68	136	204	272
		Max	907	726	544	396
	Number of species		13	25	38	47
	Similarity		0.22	0.43	0.65	0.73

Deze ruimtelijke kartering van het macrobenthos zegt evenwel niets over de kwalitatieve toestand van dit ecosysteem. De Kaderrichtlijn Water zet de overheden ertoe aan kwaliteitscriteria uit te werken. In dit verband is België de initiatiefnemer achter en gebruiker van de BEQI-methode (Benthic Ecosystem Quality Index). Voor de drie gemeenschappen die terug te vinden zijn in de zone van één mijl vanaf de kust, waarop

de KRW van toepassing is, geeft tabel 6.1 de toepasselijke criteria. De drempelwaarden werden vastgelegd via statistische verwerking van alle beschikbare benthosgegevens die, voor wat de Belgische kustwateren betreft, gelukkig zeer uitgebreid zijn. Deze methode heeft beperkingen. Enerzijds omdat zij werkt met beschikbare gegevens: of een ecosysteem nu, absoluut gezien, van uitstekende of ongunstige kwaliteit is, de statistische verwerking van de gegevens door dat systeem genereert hoe dan ook altijd klassen die van slecht tot uitstekend variëren. Anderzijds omdat het hoog tijd is om de methodes en praktijken te harmoniseren met die in de buurlanden, in de wetenschap dat mariene ecosystemen – en dus ook de kwaliteit ervan – uiteraard geen administratieve grenzen kennen. Dit wordt op internationaal vlak geëvalueerd (Teixeira *et al.* 2010).

6.2 *Macrobenthosgemeenschappen van harde substraten*

De Belgische mariene zone wordt vooral gedomineerd door zandige en slibrijke sedimenten. Daarom handelt de overgrote meerderheid van de studies van het mariene benthos van de laatste tientallen jaren over dit soort type van bodem. Nochtans hebben verschillende geomorfologische studies aangetoond dat er grindbedden voorkomen in de geulen gelegen tussen de zandbanken buiten de kust (Vlaamse banken, Hinderbanken en Zeelandbanken) (Van Lancker *et al.* 2007). De precieze natuur van deze afzettingen is echter nog slecht gekend, en hun biodiversiteit is in de laatste honderd jaar niet grondig bestudeerd. Toch zijn er teksten uit de tweede helft van de 19de eeuw, die aangeven dat er echte natuurlijke harde substraten voorkomen. Deze werden gekoloniseerd door een rijke benthische fauna (Houziaux *et al.* (2008). Dankzij de gegevens uit de “collectie Gilson” met stalen genomen tussen 1899 en 1914, heeft het KBIN het bestaan hiervan kunnen aantonen. Uit de historische gegevens blijkt dat dergelijke bodems er drie grote ecologische waarden vertegenwoordigen.

1. De unieke biologische rijkdom zorgt in deze grindbedden voor een grote trofische complexiteit en dat heeft een impact op de samenstelling van de hogere niveau's zoals commercieel belangrijke vissen.
2. Vóór 1870 herbergden de stenen van de Westhinder ook natuurlijke banken van de inheemse platte oester (*Ostrea edulis*). Zulke biologische riffen zijn van groot ecologisch belang. Het herstel van dergelijke oesterbanken staat op het programma in verschillende buurlanden (Nederland, Frankrijk, UK) en o.a. OSPAR.
3. Sinds de 12de eeuw tot de tweede helft van de 20ste eeuw was visserij op haring zeer belangrijk. De industrialisatie van deze visserij wordt verantwoordelijk geacht voor het instorten van de stocks. Deze stenenrijke habitats hadden een kraamfunctie, wat zeer belangrijk is voor het functioneren van het ecosysteem van de Noordzee, want de haring is een goede prooi voor de hogere trofische niveau's (grote vissen, vogels, zeezoogdieren). In de jaren 1950-1960, waren er veel visserijactiviteiten op de plaats op deze stenenrijke sedimenten, met alle nefaste gelogen van dien.

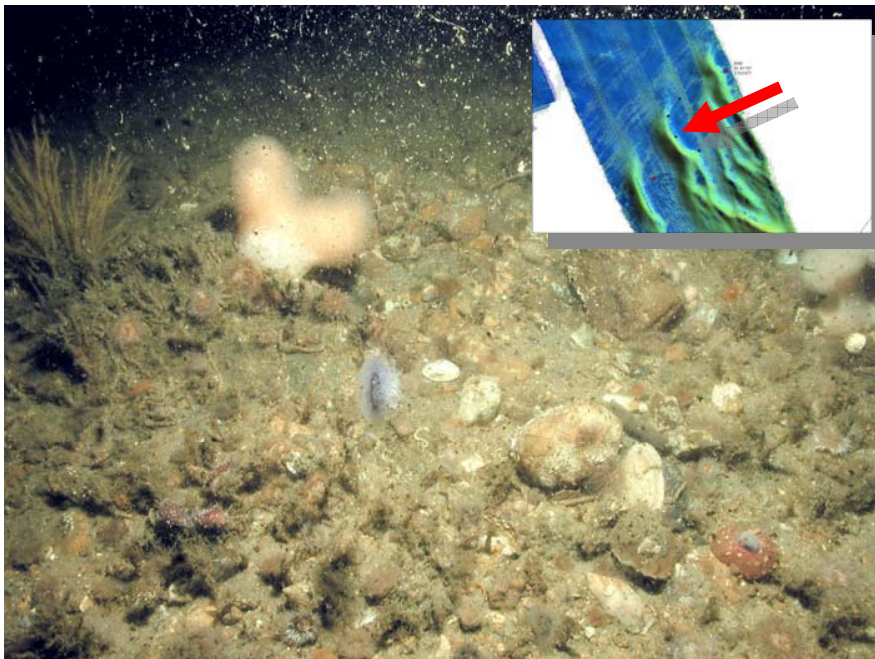
In 2005 werden opnieuw staalnames uitgevoerd in deze zone waarbij een grote impact van de boomkor vastgesteld werd (Houziaux *et al.* 2008). Dat blijkt uit de *quasi* permanente omwoeling van de talrijke stenen in de geulen. Het is niet zeker dat de bodem nog lijkt op die van 1900, maar de onderwaterbeelden bevestigen dat het habitat van deels uit het zand uitstekende stenen, nog steeds aanwezig is. Soorten die gevoelig zijn aan de boomkor werden opgemerkt in de natuurlijke zones die weinig door boomkorvisserij werden aangetast. Deze niet-geïmpacteerde zones geven waarschijnlijk een goed idee van het type gemeenschap waaraan we ons kunnen verwachten indien de directe impact in de geulen vermindert (figuur 6.2).

Het geheel aan samengebrachte elementen van het onderzoek van Houziaux *et al.* (2008) bevestigt de grote ecologische waarden van deze stenenrijke bodems, ook al is hun

oppervlakte relatief gelimiteerd. Bijkomende studies en beschermingsmaatregelen in het kader van OSPAR of Natura2000 illustreren dit verder (Haelters *et al.* 2007, Degraer *et al.* 2009).

Door hun nabijheid en hun uitgestrektheid (geul tussen Westhinder en Oosthinder, oppervlakte 20km²), vormen deze harde structuren in de sedimenten meer dan waarschijnlijk een belangrijke bron van organismen voor de kolonisatie van de windmolenparken.

Figuur 6.2: Beeld (A.Norro, 2007) van de stenenrijke bodem op de westelijke flank van de Oosthinderbank, in een zone die natuurlijk beschermd is tegen boomkorvisserij door een grote duin.

Rode pijl: plaats waar foto genomen is; blauwe zones: grind; gele zones: zandbank.
Akoestische kaart: M. Roche, Ministerie van Economische zaken, Fonds voor zandwinning.

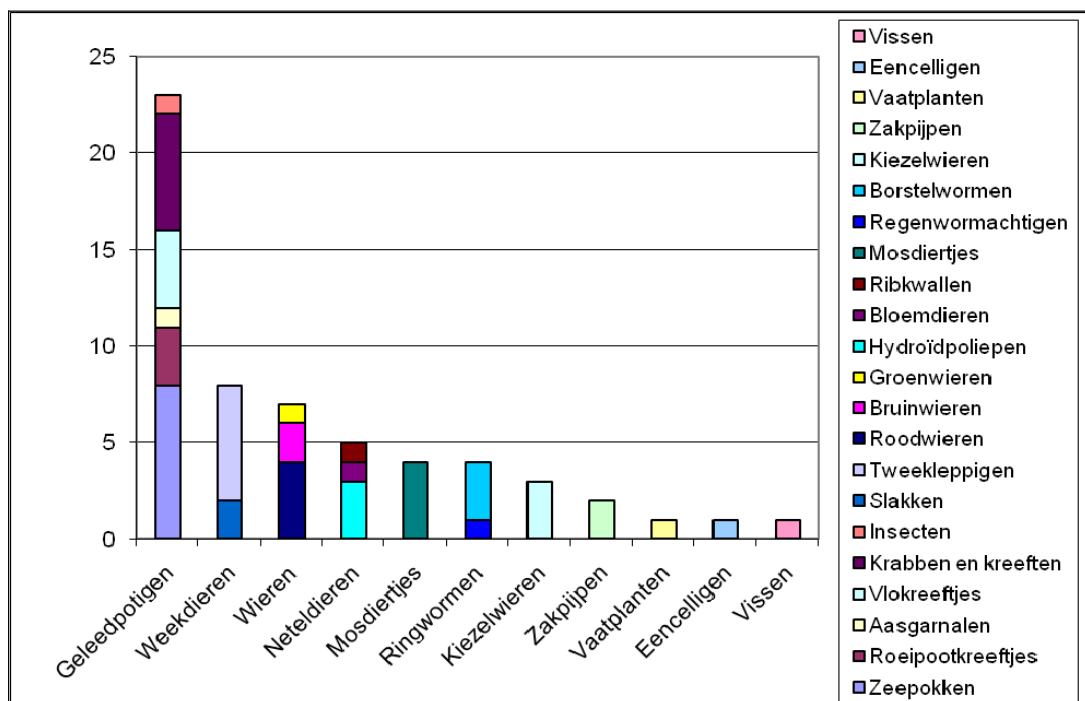
6.3 Niet-inheemse soorten

In kustgebieden is de kans op nieuwe introducties als gevolg van menselijke activiteiten (transport) en klimaatsveranderingen (uitbreiding van het biogeografische areaal van soorten) zeer hoog. Zo werden in de Belgische kustwateren, met inbegrip van de zeehavens en het Schelde-estuarium, reeds een honderdtal niet-inheemse soorten gesignaleerd, inclusief dwaalgasten.

Kerckhof *et al.* 2007 geven een overzicht de van niet-inheemse soorten in het mariene en brakwater milieu in België. De eerste waarnemingen van niet-inheemse soorten dateren uit de 19e eeuw maar uit archeologische bronnen blijkt dat een aantal soorten hier al eerder voorkwamen. Het aantal waarnemingen vertoont een stijgende trend met vooral na 1975 een opvallende toename, die deels te wijten is aan meer gerichte en intensievere waarnemingen.

Geleedpotigen (Arthropoda, waarin inbegrepen kreeften en krabben, zeepokken en andere kreeftachtigen, maar ook insecten), tellen het grootste aantal niet-inheemse soorten (figuur 6.3). Het grote aandeel van de zeepokken is merkwaardig. Zeepokken leven vastgehecht op allerlei ondergedompelde harde substraten. Ze profiteren blijkbaar van de toenemende beschikbaarheid van door de mens gemaakte constructies zoals haveninstallaties, scheepswanden, boeien (Kerckhof en Cattrijsse, 2001) en meer recent ook de bouw van windmolens. Dat is ook het geval voor wieren. Ook weekdieren vormen een grote groep. De waarnemingen betreffen vooral grotere organismen. Kleinere soorten en ééncelligen zijn ondervertegenwoordigd omdat ze moeilijker waar te nemen zijn en de taxonomische expertise ontbreekt om ze te herkennen.

Figuur 6.3: Aantal niet-inheemse gevestigde soorten per taxonomische groep, in de Belgisch deel van de Noordzee en aanpalende estuaria.

Bron: F. Kerckhof et al. (2007).

Vier soorten, de Amerikaanse zwaardschede *Ensis directus*, de Japanse oester *Crassostrea gigas*, de Nieuwzeelandse zeepok *Elminius modestus* en het muiltje *Crepidula fornicata*, zijn tegenwoordig zelfs dominant aanwezig in de mariene kusthabitats. Het zijn opportunistische soorten die, gezien hun groot aanpassingsvermogen en snelle voortplantingscycli, een belangrijke bedreiging vormen voor de inheemse flora en fauna. Het zijn echte invasieve soorten.

Er vinden op dit moment nog steeds nieuwe introducties plaats. Introducties van de laatste jaren zijn de macroalgen *Undaria pinnatifida* (2000) en *Polysiphonia senticulosa* (2001), de penseelkrab *Hemigrapsus penicillatus* (2003), de rugstreepgarnaal *Palaemon macrrodactylus* (2004), de blaasjeskrab *Hemigrapsus sanguineus* (2006) en de Leidy's ribkwal *Mnemiopsis leidyi* (2007). Op het moment van hun ontdekking bleken deze soorten al vrij talrijk voor te

komen en goed gevestigd. Zoals nogal wat recente introducties zijn de meeste soorten afkomstig uit de gematigde west Pacificke zone, behalve de Leidyi's ribkwal die afkomstig is van de Amerikaanse oostkust. Ze bereikten de Belgische wateren nadat ze werden geïntroduceerd in naburige landen.

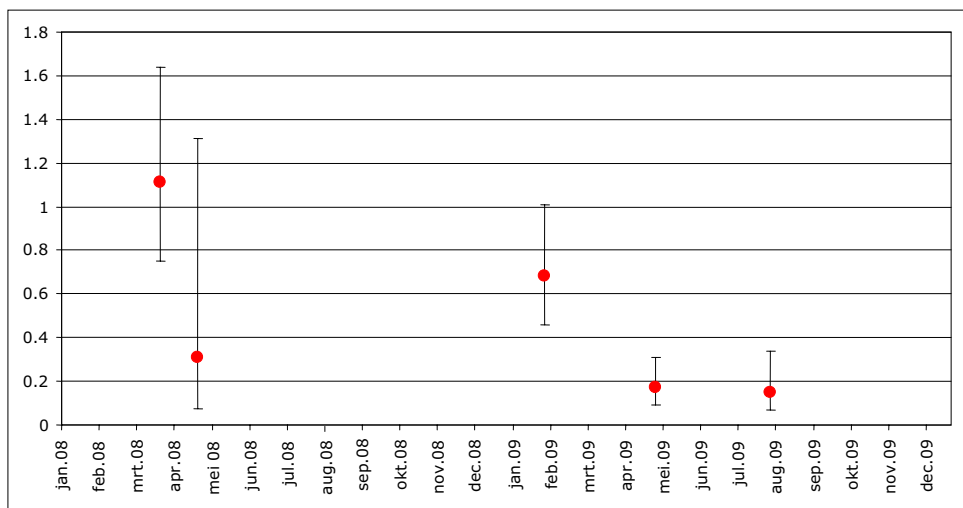
Geïntroduceerde soorten hebben een duidelijke impact op de biotopen in de kustgebieden. Ze veranderen de oorspronkelijke habitats, verdringen de inheemse soorten en wijzigen bijgevolg de biodiversiteit en biomassa.

6.4 Zeezoogdieren: de bruinvis

De bruinvis *Phocoena phocoena* is de kleinste, en tevens meest algemeen voorkomende walvisachtige van de Noordzee. Het is, net zoals alle andere zeezoogdieren, een beschermde diersoort. De bruinvis was in het begin van de jaren 1950 nagenoeg volledig verdwenen uit het zuidelijk deel van de Noordzee, maar maakte er op het einde van de jaren 1990 een spectaculaire come-back (Haelters en Camphuysen, 2009). Tegenwoordig is de soort seizoensaal opnieuw een algemene verschijning in Belgische wateren.

Sinds 2008 worden er goed georganiseerde tellingen gehouden vanuit een vliegtuig. De eerste resultaten (figuur 6.4) tonen een seizoenale fluctuatie, waarbij er meer bruinvissen zijn in de winter en in het begin van de lente. De geschatte dichtheid aan bruinvissen in Belgische wateren varieerde van 0,2 tot 1,1 dieren per km².

Figuur 6.4: Densiteiten van de bruinvis zoals geschat aan de hand van de tellingen vanuit de lucht (de 90% betrouwbaarheidsintervallen worden aangegeven).

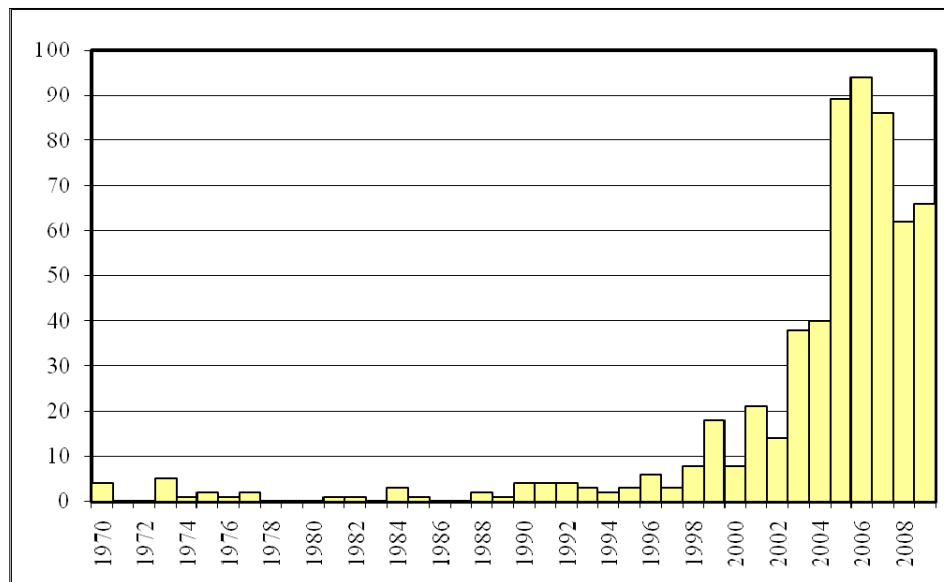

Bron: BMM: niet gepubliceerd

De terugkeer van de bruinvis wordt het best geïllustreerd aan de hand van strandingsgegevens. Terwijl in de jaren 1970 en 1980 slechts een handvol strandingen geregistreerd werden, strandden de laatste 10 jaar in totaal niet minder dan 518 bruinvissen (figuur 6.5).

De strandinggegevens duiden ook op het seizoensaal voorkomen van de soort: ze zijn algemeen in de winter en vroege lente, en zeldzamer gedurende de rest van het jaar. Terwijl de oorzaak voor het verdwijnen van de soort in de jaren 1950 een mysterie blijft, wordt de terugkeer veroorzaakt door een verschuiving van de Noordzeepopulatie naar het zuiden, vermoedelijk als gevolg van verslechterde voedselomstandigheden in het noorden van de Noordzee. Mogelijk liggen klimaatsveranderingen hiervoor aan de basis.

Figuur 6.5: Aantal in België gestrande bruinvissen tussen 1970 en 2009.

Aangepast naar Haelters & Camphuyzen (2009)

Het grondig onderzoek van de vele gestrande bruinvissen bracht één van de belangrijkste doodsoorzaken aan het licht: bijvangst in visnetten. Deze bijvangst, die vrijwel exclusief voorkomt in kieuw- en warrelnetten, wordt in de Noordzee en de aanpalende Atlantische Oceaan beschouwd als de belangrijkste menselijke bedreiging voor de soort. Het visserijsysteem dat de bruinvissen in problemen brengt, wordt anders als relatief milieuvriendelijk beschouwd: er is een geringe bijvangst aan niet doelsoorten, de bodem wordt niet aangetast, en er is een relatief laag energieverbruik. Vandaar dat actief gezocht wordt naar aanpassingen om bijvangst van zeezoogdieren te voorkomen. Eén van de veelbelovende mogelijke oplossingen is het gebruik van pingers: apparaatjes die aan het net bevestigd worden, en een voor bruinvissen alarmerend of afschrikkend signaal produceren.

Ook vervuiling, klimaatsverandering en overbevissing hebben een invloed op de populatie bruinvissen in de Noordzee, maar het is zeer moeilijk hiervoor oorzaak-gevolg relaties te bepalen. De constructie van offshore windparken, waarbij geluid met een zeer hoge intensiteit kan ontstaan, vormt een nieuwe bedreiging voor deze dieren; ze zijn immers voor oriëntatie, communicatie en voedselzoeken volledig afhankelijk van hun sonarsysteem.

In diverse projecten worden de doodsoorzaken, de impact van visserij, en de mogelijke effecten van de constructie van offshore windparken onderzocht. Daarvoor is ook een goede kennis van de bruinvisspopulatie noodzakelijk. Een goede kennis van deze toppredator in het Noordzee-ecosysteem kan ons immers veel leren over de toestand van ons marien milieu in het algemeen.

6.5 Zeevogels

Dankzij de gestandaardiseerde sloopstellingen die sinds 1992 door het Instituut van Natuur- en bosonderzoek (INBO) worden uitgevoerd, bestaat er een goede kennis van de verspreiding en de densiteit van zeevogels die zich regelmatig in het Belgisch deel van de Noordzee bevinden. Tabel 6.2. geeft een overzicht van de gemiddelde densiteit van de algemeen voorkomende soorten tijdens het seizoen waarin ze in het grootste aantal voorkomen. In de laatste kolom worden die densiteiten gegeven als een percentage van de geschatte biogeografische populatie van de soort. Volgens internationale standaarden geldt dat een soort plaatselijk belangrijk is wanneer zij meer dan 1% van de totale populatie uitmaakt. Ondanks de beperkte grootte van het Belgisch deel van de Noordzee is dit het geval voor dwergmeeuw *Larus minutus* en grote mantelmeeuw *Larus marinus*.

Deze waarnemingen worden beïnvloed door een grote variabiliteit, zowel ruimtelijk (gradiënt kust/volle zee) als in de tijd (seizoen, succes van de reproductie, afhankelijk van de weersomstandigheden). Dit betekent dat zij moeilijk bruikbaar zijn als indicatoren voor milieukwaliteit en dat de in tabel 6.2. opgegeven percentages sterk kunnen schommelen. De maximale densiteiten kunnen tijdelijk veel hoger zijn dan de weergegeven waarden. Zo wordt de 1%-drempel voor de grote stern *Sterna sandvicensis* in goede jaren rond Zeebrugge ruimschoots overschreden.

Het zuidelijke deel van de Noordzee is ook een belangrijke migratieroute, waarbij de vorm van de kusten een bottleneck vormt. Er wordt geschat dat niet minder dan 1 tot 1,3 miljoen zeevogels jaarlijks doorheen deze bottleneck migreren (Stienen *et al.* 2007). Zo wordt aangenomen dat meer dan de helft van de populaties van grote jager *Catharacta skua*, dwergmeeuw, grote stern en visdief *Sterna hirundo* via die weg passeren. Voor dwergmeeuw zou dit zelfs de volledige biogeografische populatie kunnen zijn! Het effect van de Belgische offshore windmolenparken die eens volledig aangelegd als het ware een loodrechte barrière zullen vormen op de kust, zal dus zeker zorgvuldig onderzocht moeten worden.

Tabel 6.2: Densiteiten van zeevogels tijdens het seizoen met de grootste aantallen in het Belgisch deel van de Noordzee, en percentages van de biogeografische populatie.

Soort	Seizoen	Gemiddeld aantal	Ratio %
Roodkeelduiker	Winter	730	0.24
Fuut	Winter	1,300	0.36
Zwarte zee-eend	Voorjaar	1,900	0.12
Dwergmeeuw	Voorjaar	2,400	1.95
Stormmeeuw	Winter	5,100	0.26
Kleine mantelmeeuw	Voorjaar	9,000	0.97
Zilvermeeuw	Zomer	3,000	0.12
Grote mantelmeeuw	Winter	5,400	1.23
Drieteenmeeuw	Winter	5,800	0.29
Grote stern	Zomer	1,000	0.59
Visdief	Voorjaar	3,100	0.24
Noordse stormvogel	Najaar	3,200	0.04
Jan van Gent	Najaar	3,300	0.35
Grote jager	Najaar	150	0.31
Zeekoet	Winter	12,200	0.17
Gewone alk	Winter	2,600	0.15

7. Besluiten: een ecosysteemaanpak

Dit rapport getuigt in de eerste plaats van een uitstekende kennis van de Belgische zeegebieden alsook het beheersen van alle oceanografische technieken nodig om die kennis te structureren. Dit is vooral te danken aan de aanhoudende inspanningen op dit vlak door het federale Wetenschapsbeleid. Op binnenlands vlak betekent dit dat de politieke besluitvorming op wetenschappelijk gegronde adviezen kan terugvallen. Op internationaal vlak betekent dit dat naar België geluisterd wordt, meer dan in verhouding tot de oppervlakte van zijn zeegebieden.

Het Belgische deel van de Noordzee maakt deel uit van een groter geheel: de oceanen. Het ontsnapt niet aan de wereldwijde invloeden zoals de gevolgen van de klimaatsverandering of de verschraling van de biodiversiteit te wijten aan de mondialisering van het verkeer. Het is ook een open gebied en wat buiten zijn grenzen gebeurt, kan belangrijker zijn dan wat zich binnen de grenzen voltrekt. Het is een dynamisch stuk zee, dat blootstaat aan sterke schommelingen waarin het onderscheid tussen natuurlijke en antropogene actoren moeilijk te maken is. Een waarneming krijgt pas waarde wanneer zij ingebed is in grote reeksen van gegevens. De monitoringwerkzaamheden zijn dan ook van strategisch belang en moeten met het fundamenteel onderzoek verbonden blijven.

Dit rapport toont aan in welke mate ons deel van de Noordzee, ondanks zijn kleine oppervlakte, aan menselijke druk blootstaat. Hoe weerstaat het eraan?

Er zijn elementen die ons hoopvol kunnen stemmen: de waargenomen pollutenaanvoer vanaf land vertoont duidelijk een dalende trend. Voor het bijzondere geval van stikstof zal een vermindering van de eutrofiëring van de kustwateren zich kunnen doorzetten van zodra de verbintenissen tot vermindering van de aanvoer vanaf het land nageleefd worden. De illegale lozingen van koolwaterstoffen door schepen zijn op 10 jaar tijd met de helft verminderd. Bruinvissen zijn opnieuw een vertrouwde verschijning geworden.

Sinds 50 jaar staat het marien ecosysteem echter onder zware menselijke druk. De tijd dat "alles mag op zee" is trouwens lang voorbij: voor elke op zee uitgeoefende menselijke activiteit is enerzijds een vergunning vereist en wordt anderzijds controle georganiseerd, waardoor de overheid bij inbreuken kan optreden. Dergelijk optreden zal des te sneller kunnen gebeuren naarmate de ontwikkelingen in operationele oceanografie die mikken op realtime-doorgeven van informatie, zich echt doorzetten. Toch zal het veel geduld en vastberadenheid vergen voordat het mariene ecosysteem significant verbetert. Dertig jaar geleden ging het debat nog over de aanvaardbaarheid van industriële afvallozingen in zee. Tegenwoordig gaat het over de inhoud van beheersplannen voor beschermde zeegebieden. Er is dus duidelijk vooruitgang, zij het dat deze blijkbaar generaties tijd vergt.

De kwaliteit van het mariene milieu bepalen is een heikele zaak, die verder moet reiken dan het oordeel van individuele experts. Gekwantificeerde criteria zijn nodig om vast te leggen tussen wat aanvaardbaar is en wat niet. Dit dient te berusten op wetenschappelijk gegronde argumenten, maatschappelijke aanvaardbaarheid en de politieke wil. En dit zowel om daarvoor criteria vast te leggen als om het eens te raken over de manieren en middelen om ze binnen de overeengekomen termijnen te realiseren.

Dergelijke criteria bestaan, zij het versnipperd en sectorgebonden, waardoor het momenteel onmogelijk is om de impact van twee onderscheiden menselijke activiteiten objectief met elkaar te vergelijken. Naast de noodzaak om waargenomen veranderingen in het mariene milieu te begrijpen, is er dan ook nood aan de invoering van een pakket pragmatische, relevante, gedegen, statistisch significante, methodologisch onaanvechtbare en internationaal

geharmoniseerde indicatoren. Dit wordt allicht dan ook de echte intellectuele en politieke inzet van de praktische uitvoering van de kersverse Kaderrichtlijn Mariene Strategie.

Referenties

- Baretta-Bekker JG, Baretta JW, Latuhihin MJ, Desmit X and Prins TC (2009) Description of the long-term (1991-2005) temporal and spatial distribution of phytoplankton carbon biomass in the Dutch North Sea. *Journal of Sea Research* 61 (1-2), 50-59.
- Bellec, V, Van Lancker, V, Degrendele, K, Roche, M, Schotte, P & Le Bot, S (2010). Geo-environmental characterization of the Kwinte Bank. *Journal of Coastal Research* 51.
- Bonne, W (2010). Macrobenthos characteristics and distribution during recovery within a depression created by sand extraction on a subtidal sandbank. *Journal of Coastal Research* 51.
- Breton E, Rousseau V, Parent J-Y, Ozer J and Lancelot C (2006) Hydroclimatic modulations of diatom/*Phaeocystis* blooms in nutrient-enriched Belgian coastal waters (North Sea). *Limnol. Oceanogr.* 51(3), 1401-1409.
- Brion N, Jans S, Chou L and Rousseau V (2008) Nutrient loads to the Belgian coastal zone. *In Current Status of Eutrophication in the Belgian Coastal Zone*. Rousseau V, Lancelot C, Cox D (eds), Presses Universitaires de Bruxelles, Brussels, N° dépôt legal: D/2006/1191/45.
- Daro M-H, Breton E, Antajan E, Gasparini S and Rousseau V (2008). Do *Phaeocystis* colony blooms affect zooplankton in the Belgian Coastal Zone? *In: Current Status of Eutrophication in the Belgian Coastal Zone*, Rousseau V, Lancelot C and Cox D (eds), Presses Universitaires de Bruxelles, Brussels, N° dépôt legal: D/2006/1191/45.
- De Backer A., Moulaert I., Hillewaert H., Vandendriessche S., Van Hoey G., Wittoeck J. & Hostens K. (2010) Monitoring the effects of sand extraction on the benthos of the Belgian Part of the North Sea. ILVO report, 117p.
- Degraer S, Verfaillie E, Willems W, Adriaens E, Vincx M & Van Lancker V, (2008). Habitat suitability modelling as a mapping tool for macrobenthic communities: An example from the Belgian part of the North Sea. */Continental Shelf Research/,* 28(3):369-379.doi: 10.1016/j.csr.2007.09.001.
- Degraer S, Braeckman U, Haelters J, Hostens K, Jacques T, Kerckhof F, Merckx B, Rabaut M, Stienen E, Van Hoey G, Van Lancker V & Vincx M (2009). Studie betreffende het opstellen van een lijst met potentiële Habitatrichtlijn gebieden in het Belgische deel van de Noordzee. Eindrapport in opdracht van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Directoraat-generaal Leefmilieu. Brussel, België. 93 pp.
- Degraer S & Brabant, R (Eds.) (2009) Offshore wind farms in the Belgian part of the North Sea : State of the art after two years of environmental monitoring. Royal Belgian Institute for Natural Sciences, Management Unit of the North Sea Mathematical Models. Marine ecosystem management unit. 287 pp. + annexes.
- Degrendele K, Roche M, Schotte P, Bellec V & Van Lancker V (2010). Morphological Evolution of the Kwinte Bank Central Depression Before and After Cessation of Aggregate Extraction. *Journal of Coastal Research* 51.

- Dehenaauw D (2003). The flood of 1 February 1953: can such a disaster be predicted more accurately now? [De stormvloed van 1 februari 1953: is een dergelijke catastrofe nu beter voorspelbaar?]. *De Grote Rede* 7: 11-14
- Deleersnijder E, JM Campin, and EJM. Delhez. (2001). The concept of age in marine modelling I. Theory and preliminary results. *Journal of Marine Systems* 28: 229-267.
- Fettweis, M., Van den Eynde, D. 2003. The mud deposits and the high turbidity in the Belgian-Dutch coastal zone, Southern bight of the North Sea. *Continental Shelf Research*, 23:669-691. doi: 10.1016/S0278-4343(03)00027-X
- Delhez EJM, AW Heemink, and E Deleersnijder. (2004). Residence time in a semi-enclosed domain from the solution of an adjoint problem. *Estuarine, Coastal and Shelf Science* 61: 691-702.
- Du Four I & Van Lancker V (2008). Changes of sedimentological patterns and morphological features due to the disposal of dredge spoil and the regeneration after cessation of the disposal activities. *Marine Geology* 255(1-2), 15-29.
- Falkowski PG and Raven JA (1997) Aquatic photosynthesis. Blackwell Science Ltd.
- Fettweis M and Van den Eynde D, (2003). The mud deposits and the high turbidity in the Belgian-Dutch coastal zone, Southern bight of the North Sea. *Continental Shelf Research*, 23, 669-691.
- Fettweis M, Nechad B, Van den Eynde, D (2007). An estimate of the suspended particulate matter (SPM) transport in the southern North Sea using SeaWiFS images, in-situ measurements and numerical model results. *Continental Shelf Research*, 27, 1568-1583.
- Fettweis M, Houziaux, JS, Du Four I, Van Lancker V, Baeteman C, Mathys M, Van den Eynde D, Francken F, Wartel S (2009a). Long-term influence of maritime access works on the distribution of cohesive sediment: Analysis of historical and recent data from the Belgian nearshore area (southern North Sea). *Geo-Marine Letters*, 29, 321-330. doi: 10.1007/s00367-009-0161-7.
- Fettweis M, Van den Eynde D, Francken F, Van Lancker V (2009b). MOMO activiteitsrapport (januari 2009 – juni 2009). BMM-rapport MOMO/4/MF/200912/NL/AR/2. 33pp + app.
- Fettweis M, Van den Eynde D, Francken F, Van Lancker V (2010a). MOMO activiteitsrapport (juli 2009 – december 2009). BMM-rapport MOMO/4/MF/201003/NL/AR/3. 39pp + app.
- Fettweis M, Francken F, Van den Eynde D, Verwaest T, Janssens J, Van Lancker V (2010b). Storm influence on SPM concentrations in a coastal turbidity maximum area with high anthropogenic impact (southern North Sea). *Continental Shelf Research* (in revision).
- Francken F, Hafez AM (2009) *Marine Technology Society Journal* (43, 4, Winter 2009), dedicated to the 2nd International Dialogue on Underwater Munitions, 25-27 February 2009, Honolulu, Hawaii. A case study in modelling dispersion of Yperite and Clark I and II from munitions at Paardenmarkt, Belgium.
- Gasparini S, Daro M-H, Antajan E, Tackx M, Rousseau V, Parent J-Y, and Lancelot C (2000) Mesozooplankton grazing during the *Phaeocystis globosa* bloom in the Southern Bight of the North Sea. *Netherlands Journal of Sea Research* 43, 345-356.

- Haelters J, Kerckhof F en Houziaux JS (2007). "De mogelijke uitvoering door België van OSPAR aanbeveling 2003/3 m.b.t. een netwerk van mariene beschermde gebieden." (Possible execution of OSPAR recommendation 2003/3 by Belgium: implementation of a network of Marine Protected Areas). Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Beheerseenheid Mathematisch Model Noordzee (BMM), Brussel, 39 p.
- Haelters J & C.J. Camphuysen (2009). The harbour porpoise (*Phocoena phocoena* L.) in the southern North Sea: Abundance, threats, research- and management proposals. Royal Belgian Institute of Natural Sciences (RBINS), department Management Unit of the North Sea Mathematical Models (MUMM) & Royal Netherlands Institute for Sea Research (NIOZ).
- Haelters J, Norro A, Jacques TG (2009) Underwater noise emission during the phase I construction of the C-Power wind farm and baseline for the Belwind wind farm. p17 - 37. In De Graer S en Brabant R (Eds.) (2009) Offshore wind farms in the Belgian part of the North Sea : State of the art after two years of environmental monitoring. Royal Belgian Institute for Natural Sciences, Management Unit of the North Sea Mathematical Models. Marine ecosystem management unit. 287 pp. + annexes.
- Houziaux JS, Kerckhof F, Degrendele K, Roche M and Norro A (2008). "The Hinder banks : yet an important region for the Belgian marine biodiversity?" ('HINDERS'). Belgian Science Policy Office, programme SPSP-II, Final report. 249 pp. Available online at the URL: http://www.belspo.be/belspo/home/publ/pub_ostc/EV/rappEV45_en.pdf
- Hurrell JW (1995). Decadal trends in the North Atlantic Oscillation: regional temperatures and precipitation. *Science* 269: 676-679.
- Kerckhof F (2002). Barnacles (Cirripedia, Balanomorpha) in Belgian waters, an overview of the species and recent evolutions, with emphasis on exotic species. *Bull. Kon. Belg. Inst. Natuurwet. Biologie* 72(Suppl.): 93-104
- Kerckhof F, Haelters, J, Gollasch, S, (2007). Alien species in the marine and brackish ecosystem: the situation in Belgian waters. *Aquatic Invasions* 2(3): 243-257.
- Kerckhof F and Cattrijsse A (2001). Exotic Cirripedia (Balanomorpha) from buoys off the Belgian coast. *Senckenb. Marit.* 31(2): 245-254.
- Kerckhof F and Houziaux JS (2003) : "Biodiversity of the Belgian marine areas". In "Biodiversity in Belgium". Peeters, M., Franklin, A. and Van Goethem, J.L.. Eds, RBINS, Brussels, 350-385.
- Lacroix G, Ruddick KG, et al. (2004) Modelling the impact of the Scheldt and Rhine/Meuse plumes on the salinity distribution in Belgian waters (southern North Sea). *Journal of Sea Research* 52(3), 149-163.
- Lacroix G, Ruddick K, Park Y, Gypens N, and Lancelot C (2007) Validation of the 3D biogeochemical model MIRO&CO with field nutrient and phytoplankton data and MERIS-derived surface chlorophyll *a* images. *Journal of Marine Systems* 64, 66-88.
- Lagring R (2009) Plankton Blooms in the Belgian part of the North Sea. Report from Aerial Survey, MUMM, Belgium.

- Lancelot C, Gypens N, Billen G, Garnier J and Roubex V (2007) Testing an integrated river-ocean mathematical tool for linking marine eutrophication to land use: the *Phaeocystis*-dominated Belgian coastal zone (Southern North Sea) over the past 50 years. *Journal of Marine Systems* 64, 216-228.
- Lancelot C, Lacroix G, Gypens N and Ruddick K (2008) Ecological modeling as a scientific tool for assessing eutrophication and mitigation strategies for Belgian coastal waters. *In: Current Status of Eutrophication in the Belgian Coastal Zone*, Rousseau V, Lancelot C and Cox D (eds), Presses Universitaires de Bruxelles, Brussels, N° dépôt legal: D/2006/1191/45.
- Lancelot C, Rousseau V, and Gypens N (2009) Ecologically based indicators for *Phaeocystis* disturbance in eutrophied Belgian coastal waters (Southern North Sea) based on field observations and ecological modelling. *Journal of Sea Research* 61, 44-49.
- Lauwaert B, De Brauwer D, Bertheloot M, Fettweis M, Hillewaert H, Hostens K, Mergaert K, Moulaert I, Parmentier K, Van den Broeck R, Vanhoey G (2008). Synthesis report on the effects of dredged material disposal on the marine environment (licensing period 2006-2008). BMM, ILVO, AK & aMT report, BL/2008/01, 111pp.
- Lauwaert B, Bekaert K, Berteloot M, De Backer A, Derweduwen J, Dujardin A, Fettweis M, Hillewaert H, Hoffman S, Hostens K, Ides S, Janssens J, Martens C, Michielsen T, Parmentier K, Van Hoey G, Verwaest T (2009). Synthesis report on the effects of dredged material disposal on the marine environment (licensing period 2008-2009). Report by BMM, ILVO, CD, aMT and WL BL/2009/01. 73pp.
- Lenhart HJ, Mills DK, Baretta-Bekker H, van Leeuwen SM, van der Molen J, Baretta JW, Blaas M, Desmit X, Kühn W, Lacroix G, Los HJ, Ménesguen A, Neves R, Proctor R, Ruardij P, Skogen MD, Vanhoutte-Brunier A, Villars MT and Wakelin SL (*in press.*) Predicting the consequences of nutrient reduction on the eutrophication status of the North Sea. *Journal of Marine System*.
- Loewe P (2003). Weekly North Sea SST Analyses since 1968. *In* O. d. a. h. b. B. f. S. u. Hydrographie [ed.].
- Luyten PJ, Jones JE, Proctor R, Tabor P, Tett P and Wild-Allen K, (1999). Coherens - A coupled hydrodynamical-ecological model for regional and shelf seas: User Documentation. Technical Report, Management Unit of the Mathematical Models of the North Sea (RBINS-MUMM), Belgium 1999. Available at <http://www.mumm.ac.be/coherens>.
- Maes F, and Gaufre Project. (2005). A flood of space: towards a spatial structure plan for sustainable management of the North Sea. Belgian Science Policy.
- Ministerie van Openbare Werken, (1980). Vlaamse Banken bathymetric map D11.
- Nihoul JCJ, & Hecq JH, (1984). Influence of the residual circulation on the physico-chemical characteristics of water masses and the dynamics of ecosystems in the Belgian coastal zone. *Continental Shelf Research*, 3 (2), 167-174.
- OSPAR Commission (2008) Second OSPAR integrated report on the eutrophication status of the OSPAR maritime area. EUC 09/2/Info.1-E
- OSPAR Commission (2000) Quality Status Report 2000. OSPAR Commission, London. 108 + vii pp.

- OSPAR Commission (*In press*) Quality Status Report 2010. OSPAR Commisison, London.
- Otto L, Zimmerman JTF, Furnes GK, Mork M, Saetre R, & Becker G, (1990). Physical Oceanography of the North Sea. *Netherlands Journal of Sea Research*, 26: 161-238.
- Philippart CJM, Beukema JJ, Cadée GC, Dekker R, Goedhart PW, vanIperen JM, Leopold MF, and Herman PMJ (2007) Impacts of nutrient reduction on coastal communities. *Ecosystems*.
- Purcell JE, Shin-ichi U and Wen-Tseng L (2007) Anthropogenic causes of jellyfish blooms and their direct consequences for humans: a review. *Mar. Ecol. Prog. Ser.* 350, 153-174.
- Richardson AJ, Bakun A, Hays GC and Gibbons MJ (2009) The jellyfish joyride: causes, consequences and management responses to a more gelatinous future. *A Review. Trends in Ecology and Evolution*, Vol. 24 No. 6, 312-322.
- Roose P and Binkman UATH (2005) *Trends in analytical chemistry*, Vol. 24 No 11, 897-926.
- Rousseau V, Becquevort S, Parent J-Y, Gasparini S, Daro M-H, Tackx M, and Lancelot C (2000) Trophic efficiency of the planktonic food web in a coastal ecosystem dominated by *Phaeocystis* colonies. *Journal of Sea Research* 43, 357-372.
- Rousseau V, Park Y, Ruddick K, Vyverman W, Parent J-Y and Lancelot C (2008) Phytoplankton blooms in response to nutrient enrichment. *In: Current Status of Eutrophication in the Belgian Coastal Zone*, Rousseau V, Lancelot C and Cox D (eds), Presses Universitaires de Bruxelles, Brussels, N° dépôt legal: D/2006/1191/45.
- Ruddick K and Lacroix, G. (2006). Hydrodynamics and Meteorology of the Belgian Coastal Zone (BCZ). *In: Rousseau V., Lancelot, C. And Cox, D. (2006). Current Status of Eutrophication in the Belgian Coastal Zone*, Presses Universitaires de Bruxelles, 122p.
- Soetaert K, Herman PMJ (1995) Carbon flows in the Westerschelde Estuary (the Netherlands) evaluated by means of an ecosystem model (Moses). *Hydrobiologia* 311:247-266.
- Soetaert K, Middelburg JJ, Heip C, Meire P, Van Damme S, Maris T (2006) Long-term change in dissolved inorganic nutrients in the heterotrophic Scheldt estuary (Belgium, the Netherlands). *Limnol Oceanogr* 51(1, Part 2):409-423.
- Stienen EWM., Van Waeyenberghe J, Kuijken E & Seys J (2007) Trapped within the corridor of the southern North Sea: the potential impact of offshore wind farms on seabirds. *In: de Lucas, M., Guyonne, F.E. & Ferrer, M. (2007) Birds and wind farms: risk assessment and mitigation*, p. 71 – 80.
- Teixeira H, Borja A, Weisberg S, Ranasinghe J, Cadien D, Dauer D, Dauvin J, Degraer S, Diaz R, Grémare A, Karakassis I, Llanso R, Lovell L, Marques J, Montagne D, Occhipinti-Ambrogi A, Rosenberg R, Sarda R, Schaffner L, Velarde R (2010). Assessing coastal benthic macrofauna community condition using best professional judgement – Developing consensus across North America and Europe. *Marine Pollution Bulletin* 60, 589-600.
- Tsimplis M N, Shaw AGP, Flather RA, and Woolf DK. (2006). The influence of the North Atlantic Oscillation on the sea-level around the northern European coasts reconsidered: the thermosteric effects. *Philosophical Transactions of the Royal Society A* 364: 845-856.

- Vanaverbeke J, Deprez T, Vincx M (2007). Changes in nematode communities at the long-term sand extraction site of the Kwintebank (Southern Bight of the North Sea). *Mar. Pollut. Bull.* 54(9): 1351-1360.
- Vanaverbeke J and Vincx M (2008). Short-term changes in nematode communities from an abandoned intense sand extraction site on the Kwintebank (Belgian Continental Shelf) two years post-cessation. *Mar. Environ. Res.* 66(2): 240-248.
- Van den Branden R, De Schepper G, Pollentier A (2009) Zand- en grindwinning op het Belgisch continentaal Plateau: Statistieken en visualisatie van de gegevens van het jaar 2008 van de automatische registreersystemen geïnstalleerd aan boord van de Zandwinningsschepen. BMM-MDO/2009-22/Zagri.
- Vandendriessche S, De Backer A, Wittoeck J, Hostens K (2009). Natural vs. anthropogenically induced variability within communities of demersal fish and epibenthos in the Belgian part of the North Sea: implications for impact monitoring. Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO-Visserij).
- Van den Eynde D, De Smet DL, De Sutter R, Francken F, Maes F, Ozer J, Polet H, Ponsar S, Van der Biest K, Vanderperren E, Verwaest T, Volckaert A and Willekens M. (2009). Evaluation of climate change impacts and adaptation responses for marine activities "CLIMAR". Final Report phase 1. Brussels: Belgian Science Policy. 81p.
- Van den Eynde D, Giardino A, Portilla J, Fettweis M, Francken F and Monbaliu J (2010). Modelling the effects of sand extraction on the sediment transport due to tides on the Kwinte Bank. *Journal of Coastal Research* 51.
- Van Franeker JA, Heubeck M, Fairclough K, Turner DM, Grantham M, Stienen EWM, Guse N, Pedersen J, Olsen KO, Andersson PJ, Olsen B (2005). 'Save the North Sea' Fulmar Study 2002-2004: a regional pilot project for the Fulmar-litter-EcoQO in the OSPAR area. Alterra-Rapport, 1162. Alterra: Wageningen, The Netherlands. 70 pp.
- Van Hoey, G., S. Degraer & M. Vincx (2004). Macrobenthic communities of soft-bottom sediments at the Belgian Continental Shelf. *Estuarine, Coastal and Shelf Science*, 59: 601-615.
- Van Lancker V, Du Four I, Verfaillie E, Deleu S, Schelfaut K, Fettweis M, Van den Eynde D, Francken F, Monbaliu J, Giardino A, Portilla J, Lanckneus J, Moerkerke G and Degraer S (2007). *Management, research and budgeting of aggregates in shelf seas related to end-users (Marebasse)*. Brussel (B), Belgian Science Policy (D/2007/1191/49), 139 pp. + DVD [GIS@SEA](#) + Habitat Signature Catalogue.
- Van Lancker V, Du Four I, Degraer S, Fettweis M, Francken F, Van den Eynde D, Devolder M, Luyten P, Monbaliu J, Toorman E, Portilla J, Ullmann A, Verwaest T, Janssens J, Vanlede J, Vincx M, Rabaut M, Houziaux J.-S, Mallaerts T, Vandenberghe N, Zeelmaekers E, & Goffin A (2009). QUantification of Erosion/Sedimentation patterns to Trace the natural versus anthropogenic sediment dynamics (QUEST4D). Final Report Phase 1. Brussels: Belgian Science Policy 2009 – 63p + Annexes. (Research Programme Science for a Sustainable Development)
- Van Lancker V, Bonne W, Collins M.B & Uriarte A (Editors) (2010a). European Marine Sand and Gravel Resources, Evaluation and Environmental Impact of Extraction. *Journal of Coastal Research*, Special volume 51.

Van Lancker V.R.M, Bonne W, Bellec V, Degrendele K, Garel E, Brière C, Van den Eynde D, Collins M.B & Velegrakis A.F (2010b). Recommendations for the sustainable exploitation of tidal sandbanks. *Journal of Coastal Research* 51.

Verfaillie E, Degraer S, Schelfaut K, Willems W and Van Lancker V(2009). A protocol for classifying ecologically relevant marine zones, a statistical approach, *Estuarine Coastal and Shelf Sciences*, 83 (2):175-185, doi:10.1016/j.ecss.2009.03.003.

Yang L (1988). Modelling of hydrodynamic processes in the Belgian coastal zone. Faculteit Wetenschappen (Issue) (p. 214): Katholieke Universiteit Leuven.

Lijst van figuren

Figuur 1: Het Belgisch Continentaal Plateau.....	35
Figuur 2.1: Bathymetrie van de Belgische kustwateren.....	37
Figuur 2.2: Opdeling van de zeebodem in 8 onderscheiden zones - Verfaillie et al. (2009).	37
Figuur 2.3: Bathymetrie van het OPTOS_SNS-model.....	39
Figuur 2.4: Oppervlaktetemperatuur in station 330 (51°26'N, 2°48.5'E) over de periode 1991-2004.....	40
Figuur 2.5: Maandgemiddelde van de temperatuur aan het oppervlak over de periode 1993-2003.....	40
Figuur 2.6: Gemiddelde saliniteit aan het oppervlak (in PSU) over de periode 1993-2002 zoals berekend door Lacroix et al. (2004).....	41
Figuur 2.7: Relatieve distributie van de watermassa's afkomstig van de Seine en andere Franse rivieren (gemiddeld) over de periode 1993-2003 (grijschaal: 0,5 %, 1 %, 10 %) volgens het model van Lacroix et al. (2004).....	42
Figuur 2.8: Diepte gecorrigeerde concentratie aan suspensiemateriaal (mg/l) in de zuidelijke Noordzee, afgeleid van 370 SeaWiFS beelden (1997-2002) en in situ metingen, (Fettweis et al. 2007).....	43
Figuur 3.1: (a) Foto van de <i>Chaetoceros</i> sp. (kiezelalg, hier in kolonie), staal genomen in station 330 in het midden van de Belgische kustwateren, bewaard in lugol-glutaraldehyde. (foto V. Rousseau).....	44
Figuur 3.1: (b) Schuim ontstaan door <i>Phaeocystis</i> -kolonies op een strand aan de Noordzee... 45	45
Figuur 3.2: Gemiddelde nutriëntenconcentraties op jaarbasis gemeten in Doel.....	46
Figuur 3.3: Gemiddelde nutriëntenconcentraties tijdens de winter (dec-feb) in de Belgische wateren (station 330, 51°26'N, 2°48'30"E).....	47
Figuur 3.4: Gemiddelde van alle concentraties opgeloste anorganische stikstof tijdens de winter voor alle winterperiodes van 2000 tot 2005.....	48
Figuur 3.5: Seizoensdistributie van het fytoplankton en het zoöplankton in de centrale zone van het Belgisch gedeelte van de Noordzee: gemiddelde resultaten over de periode 1988-2004.....	49
Figuur 3.6: (a) Satellietbeeld van de chlorofyl a-concentratie aan het oppervlak in de Noordzee (genomen op 9 mei 1998).....	51
Figuur 3.6: (b) Resultaten van het MIRO&CO-3D-model: chlorofyl a-concentraties in het Kanaal en in de Belgische kustwateren op 30/06/2006 (Lacroix et al. 2007).....	52
Figuur 4.1: Monitoringstations sinds 2007.....	61
Figuur 4.2: Vervuiling in het biotum in 2008.....	67
Figuur 5.1: Ontgonnen volume van mariene agregaten op het BCP.....	69
Figuur 5.2: Ontginningszones op het BCP.	70
Figuur 5.3: Overzicht van de gebieden waarin ontgonnen werd in 2008 en intensiteit van de extracties in deze gebieden.	71
Figuur 5.4: Hoeveelheden in zee gestorte baggerspecie in droge ton.	74
Figuur 5.5: Stort- en baggerplaatsen op het BCP.....	75

Figuur 5.6: Bagger- en stortintensiteit voor het jaar 1 april 2007 tot 31 maart 2008.....	76
Figuur 5.8: Ontmoeting met een spinkrab op de erosiewerende bescherming (-25m) van een C-Powerwindmolen.....	80
Figuur 5.9: Herkomst van 31 gevallen van oliepollutie op zee (%), van 1987 tot 2008.....	82
Figuur 5.10: Aantal vastgestelde gevallen van vervuiling door koolwaterstoffen per vluchtuur.	83
Figuur 5.11: Concentratie van opgelost Yperiet in en rondom de obus (horizontaal vlak) na 0, 1, 2, 4, 8 en 16 uur.....	84
Figuur 5.12: Tijdreeks van de concentratie aan Yperiet op de vaste punten A, B, C, D, E en F op verschillende afstanden van het oppervlak van de obus vergeleken met de ENEC limiet.....	85
Figuur 5.13: Frequentiespectrum en geluidsdruk niveau op de Thorntonbank op 10 september 2008.....	86
Figuur 5.14: Gemiddeld aantal zwerfvuilvoorwerpen per km (beide referentiestranden Belgische kust, 2002-2006).....	87
Figuur 6.1: Voorspelde distributiekarten (geschiktheidskaarten) voor de gemeenschappen van <i>Macoma balthica</i> , <i>Abra alba</i> , <i>Nephtys cirrosa</i> en <i>Ophelia limacina</i> <i>Glycera lapidum</i>	90
Figuur 6.2: Beeld (A.Norro, 2007) van de stenenrijke bodem op de westelijke flank van de Oosthinderbank, in een zone die natuurlijk beschermd is tegen boomkorvisserij door een grote duin.....	92
Figuur 6.3: Aantal niet-inheemse gevestigde soorten per taxonomische groep, in de Belgisch deel van de Noordzee en aanpalende estuaria.....	93
Figuur 6.4: Densiteiten van de bruinvis zoals geschat aan de hand van de tellingen vanuit de lucht (de 90% betrouwbaarheidsintervallen worden aangegeven).....	94
Figuur 6.5: Aantal in België gestrande bruinvissen tussen 1970 en 2009.....	95

Lijst van tabellen

Tabel 4.1a: OSPAR Stoffen waarvoor evaluatie bestaat.....	55
Tabel 4.1b: Stoffen waarvoor nog geen normen bestaan.....	57
Tabel 4.2: Overzicht van de KRW gevaarlijke stoffen, matrices, monitoring en evaluatiecriteria.....	58
Tabel 4.3: Matrix, stof, stations en frequentie van de uitvoering van CEMP.....	62
Tabel 4.4: Resultaten voor PDBE in water in 2008 (in ng/l).....	64
Tabel 4.5: Resultaten voor PAK's in water in 2008 (in ng/l).....	64
Tabel 4.6: Vervuiling van sediment in 2008.....	66
Tabel 5.1: Sedimentkwaliteitscriteria die in België gehanteerd worden.....	77
Tabel 6.1: Kwaliteitscriteria (BEQI) voor verschillende ecosystemen.....	90
Tabel 6.2: Densiteiten van zeevogels tijdens het seizoen met de grootste aantallen in het Belgisch deel van de Noordzee, en percentages van de biogeografische populatie.....	96

2

HET FEDERALE MILIEUBELEID

**Om uw informatie te vervolledigen,
kan u ook volgende hoofdstukken raadplegen:**

Partie 2		Het federale milieubeleid	
Deel/hoofdstuk	Deel 1	Deel 2	Deel 3
1. Ontwikkeling en belang van het milieurecht	Deel 1	5. Marien milieubeleid	i SEA
			8. Justitie
			14. Binnenlandse Zaken
			17. Buitenlandse zaken
2.A Productbeleid		2.B Stoffenbeleid	ii Europese Verordening EMAS
		2.C Inspectie	10. Energie
		3. Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid	11. Economie
		6. Klimaat	12. Financiën
			13. Mobiliteit
			16. Volksgezondheid en Voeding
2. B Stoffenbeleid		2.A Productbeleid	19. Duurzame Ontwikkeling
		2.C Inspectie	
2.C Inspectie		2.A Productbeleid	
		2.B Stoffenbeleid	
		3. Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid	
		4. Biodiversiteit	
		7. Stratosferische ozonlaag	
3. Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid		2.A Productbeleid	i SEA
		2.C Inspectie	16. Volksgezondheid en Voeding
4. Biodiversiteit	Deel 1	2. C Inspectie	9. Wetenschapsbeleid
		6. Klimaat	13. Mobiliteit
			15. Defensie
			17. Buitenlandse zaken
			18. Ontwikkelingssamenwerking

Partie 2		Het federale milieubeleid	
Deel/hoofdstuk	Deel 1	Deel 2	Deel 3
5. Marien milieubeleid	Deel 1	1. Ontwikkeling en belang van het milieurecht	10. Energie
			11. Economie
6. Klimaat	Deel 1	2.A Productbeleid	10. Energie
		4. Biodiversité	11. Economie
		7. Stratosferische ozonlaag	12. Financiën
			13. Mobiliteit
			17. Buitenlandse zaken
18. Ontwikkelingssamenwerking			
7. Stratosferische ozonlaag		2.C Inspectie	
		6. Klimaat	

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 : Ontwikkeling en belang van het milieurecht	113
1.1 Internationale verankering.....	114
1.1.1 Grote groei van het internationaal milieurecht.....	114
1.1.2 Europese verankering: Impuls van het gemeenschapsrecht	115
1.2 Milieurechten voor een beter milieubeheer.....	120
1.2.1 Toegang tot milieu-informatie	120
1.2.2 Inspraak van het publiek bij de uitwerking van plannen en programma's	124
1.2.3 Toegang tot de rechter	127
1.3 Toezicht op het naleven van het milieurecht: Administratief toezicht en inspectie.....	129
1.4 Milieuaansprakelijkheid: voorkomen en herstellen van schade.....	132
Hoofdstuk 2 A: Productbeleid	137
2.1 Producten met eco-keurmerk.....	139
2.2 Motorvoertuigen en niet voor de weg bestemde machines of hoe men milieuvriendelijkere voertuigen op de markt brengt	146
2.3 Van Biomassa afkomstige producten	150
2.4 Elektrische en elektronische apparaten	154
2.5 Batterijen en accu's	158
2.6 Verpakkingen	162
2.7 Bouwproducten	167
2.8 Verwarmingsvoorzieningen en -installaties	169
2.9 Onderhouds- en huishoudproducten	173
Hoofdstuk 2 B: Stoffenbeleid	175
2.10 Chemische stoffen	176
2.11 Pesticiden en biociden	182
2.11.1 Pesticiden.....	182
2.11.2 Biociden	185
2.12 Duurzaam gebruik van pesticiden en biociden.....	189
2.13 Nanomaterialen	194
Hoofdstuk 2 C: Inspectie.....	199
2.14 Algemene gegevens alle controles door elkaar gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen	201
2.15 Productnormen.....	202
2.16 Andere controles uitgevoerd op het gebied van gevaarlijke stoffen en preparaten.....	205
2.17 Algemene gegevens van alle controles door elkaar in de sector pesticiden en biociden.....	206
Hoofdstuk 3 : Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid	209
3.1 Leefmilieu en Gezondheid.....	210
3.2 Luchtverontreiniging.....	225
3.2.1 Federaal Plan ozon en verzuring	225

3.2.2	Vermindering van de hoeveelheid op de markt gebrachte vluchtige organische stoffen, precursoren van ozon	231
3.3	Nucleaire en radiologische risico's.....	235
3.3.1	Inleiding en bescherming van de bevolking	235
3.3.2	Controle van de installaties.....	243
3.3.3	Het beheer van radioactief afval en verrijkte splijtstoffen.....	248
3.4	Niet-ioniserende stralingen (NIS).....	256
3.5	Geluidshinder.....	260
3.6	Doorvoer van afvalstoffen.....	264
Hoofdstuk 4 : Bescherming van de biodiversiteit		267
4.1	Verdrag inzake Biologische Diversiteit (CBD)	270
4.2	CITES Conventie.....	277
4.3	Bioveiligheid en GGO's	282
4.4	Handel in duurzaam hout.....	289
4.5	Internationaal beleid ter bescherming van walvissen	292
4.6	Belgisch Antarcticabeleid voor het behoud van levende zee-organismen in de Zuidelijke Ijszee (2006-2009)	295
Hoofdstuk 5 : Marien milieubeleid		297
5.1	Duurzaam beheer van menselijke activiteiten op zee	301
5.2	Bescherming en behoud van mariene biodiversiteit	303
5.3	Controle van de kwaliteit van het mariene milieu	306
5.4	Voorkoming en bestrijding van mariene verontreiniging	308
Hoofdstuk 6 : Klimaat.....		317
6.1	Nationaal Klimaatplan: coördinatie van het federale luik	319
6.2	Flexibiliteitsmechanismen (JI/CDM).....	324
6.3	Het Belgische nationale register voor broeikasgassen.....	328
6.4	Communicatie (sensibilisatie en educatie).....	332
6.4.1	De rekenmodule www.energievreters.be en zijn campagne	332
6.4.2	Het educatief dossier "In de weer voor het klimaat"	334
6.4.3	Subsidies voor lokale sensibilisatie-initiatieven.....	335
Hoofdstuk 7 : Stratosferische ozonlaag.....		337
Lijst van figuren		339
Lijst van tabellen.....		340

Hoofdstuk 1: Ontwikkeling en belang van het milieurecht

De belangrijkste te onderzoeken punten inzake milieurecht, zijn de volgende vier:

- 1) de Europese en internationale verankeringen;
- 2) milieurecht voor een beter bestuur (toegang tot de informatie, deelname van het publiek, toegang tot Justitie);
- 3) toezicht op het naleven van het milieurecht;
- 4) de milieuaansprakelijkheid.

1.1 Internationale verankering

1.1.1 Grote groei van het internationaal milieurecht¹

Het huidige milieurecht inspireert zich vooral op internationale bronnen. Het ontstond ergens midden twintigste eeuw wanneer de eerste milieugeschillen tussen Staten ontstonden. Zij erkennen, door middel van het afsluiten van bilaterale of regionale overeenkomsten, dat het uitoefenen van hun rechten samengaat met bepaalde grenzen, meer bepaald op het gebied van visvangst maar ook van fauna en flora.

In de periode na de tweede wereldoorlog ontstonden er een reeks verdragen of overeenkomsten met een multilateraal karakter, hoofdzakelijk op het gebied van visvangst of natuurbehoud². Het beheer en de opvolging van deze conventies gebeurt onder toezicht van de Verenigde Naties of onder die van de nieuwe internationale organen die speciaal hiervoor werden opgericht en die geen institutioneel verband hebben met de Verenigde Naties (bijvoorbeeld: de Internationale WalvisvaartCommissie).

Hoewel de milieubescherming, in de jaren 50, hoofdzakelijk voortvloeit uit een optreden van de Verenigde Naties, moet benadrukt worden dat dit thema niet wordt opgenomen in haar Handvest waarin het mandaat van deze instelling bepaald wordt, opdat er internationaal zou worden opgetreden. Een bepaald aantal van deze organen hebben zonder een bijzonder mandaat op dit vlak activiteiten op milieugebied ontwikkeld. Ten gevolge van verschillende milieurampen begint de milieubescherming in de jaren 60 aan belang te winnen, vooral bij de overheden. In 1972 vond in Stockholm de Conferentie over het Menselijk Leefmilieu plaats ter oprichting van een Programma van de Verenigde Naties voor het Milieu (UNEP). Het werd inderdaad noodzakelijk om een unieke structuur te creëren, onder het toezicht van de Verenigde Naties, om de wereldwijde ontwikkelingsproblematiek aan te pakken. UNEP is geen orgaan van de Verenigde Naties, maar een programma dat verantwoording verschuldigd is aan de Algemene Vergadering via het Economisch en Sociaal Comité. Haar hoofdplicht is om de rol van centraal orgaan inzake milieu bij de Verenigde Naties te vervullen. Buiten haar officiële hoofdplicht als internationale coördinator inzake leefmilieu, is UNEP een belangrijke motor in de ontwikkeling van het internationale milieurecht met betrekking tot biodiversiteit, bescherming van de ozonlaag, chemische producten, ...

De periode van de Conferentie van Stockholm (1972) tot de Conferentie van Rio (1992) wordt gekenmerkt door een ongekennde internationale groei. Onder toezicht van UNEP maar ook onder het toezicht van VN-organen, worden er in die periode een dertigtal Verdragen, Conventies of Protocollen afgesloten.

De Wereldconferentie van de Verenigde Naties over Milieu en Ontwikkeling (Rio, 1992) is een zeer belangrijke stap voor het milieurecht, aangezien er op het einde van deze conferentie drie belangrijke conventies werden aangenomen: Het Verdrag inzake biologische diversiteit en het Verdrag inzake Klimaatverwarming en het Verdrag inzake verwoestijning.

Naar aanleiding van de impulsen die uitgaan van Rio waren de jaren 90 bijzonder productief en zal het internationaal milieurecht kunnen groeien in gebieden die nog niet waren gedekt waren door internationale overeenkomsten, zoals chemische stoffen, de milieubeoordeling van plannen of genetisch gemodificeerde organismen.

¹ Philippe Sands, "Principles of International Environmental Law", s.e., Cambridge University Press, 2003.

² Bijvoorbeeld het Verdrag tot regeling van de walvisvangst (1946), het Internationaal Verdrag ter voorkoming van de verontreiniging van de zee door olie (1954), het Antarctisch Verdrag (1959).

Momenteel bestaan er meer dan 500 multilaterale milieuovereenkomsten (wereldwijd of regionaal), en bovenop de UNEP zijn er meer dan een dozijn VN-organisaties die milieuactiviteiten ontwikkelen. België is een overeenkomstsluitende Partij voor een vijftigtal akkoorden.

Tabel 1: De multilaterale akkoorden die door België zijn afgesloten en waar de federale overheid in functie van hun werkgebied bij betrokken is.

	Biodiver- siteit	Antarc- tisch	Landbouw/ Biotech- nologie	Chemicaliën	Lucht/ Klimaat	Diversen	Water/ Marien milieu
Totaal	15	2	2	3	9	8	25
Algemeen totaal	64						

1.1.2 Europese verankering: Impuls van het gemeenschapsrecht

Inleiding

Het eerste milieubeleidsplan van de EEG werd in 1972 aangenomen op basis van twee artikelen van het EEG-Verdrag betreffende de interne markt. Dit werd beschouwd als onderdeel van een gedeelde bevoegdheid tussen de Gemeenschap en de lidstaten. Het milieubeleid is officieel erkend in het Verdrag van Amsterdam en werd later bevestigd. Het beoogt bij te dragen tot het behoud, de bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu, de bescherming van de gezondheid van de mens, het behoudzaam en rationeel gebruik van natuurlijke hulpbronnen, de bevordering van internationale maatregelen bestemd om het hoofd te bieden aan regionale of mondiale milieuproblemen, en in het bijzonder de strijd tegen de klimaatverandering.

Het is gericht op een hoog niveau van bescherming en is gebaseerd op voorzorgsmaatregelen en preventief optreden, het beginsel dat milieuaantastingen aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt.

Het wordt uitgevoerd door middel van algemene actieprogramma's waarin de te behalen prioritaire doelstellingen worden vastgesteld, en later goedgekeurd door het Europees Parlement en de Raad. Deze meerjarenprogramma's liggen aan de oorsprong van kaderrichtlijnen, richtlijnen (die beide omgezet moeten worden in de nationale wetgeving) en verordeningen (rechtstreeks toepasselijk), die algemeen beschouwd de basis vormen van 80% van de bepalingen die de lidstaten inzake milieuaangelegenheden aannemen.

Het Verdrag van Lissabon, dat eind 2009 in werking trad, doet geen afbreuk aan de Europese verwezenlijkingen hieromtrent. Dit is titel XX en artikelen 191-193 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) die nu de rechtsgrondslag voor communautaire milieumaatregelen is. We benadrukken echter een aantal nieuwe aspecten:

- de noodzaak om milieubescherming te integreren in de definitie en de uitwerking van het beleid en de handelingen van de Unie om de duurzame ontwikkeling te bevorderen is momenteel versterkt, en wordt met het Verdrag van Lissabon beschouwd als een bepaling van algemene toepassing en niet meer als een "beginsel", zoals onder het oude verdrag (bv. art 6 TCE);
- het milieubeleid wordt in het VWEU expliciet gedefinieerd als een gedeelde bevoegdheid tussen de Unie en de lidstaten (artikel 4 VWEU);

- de strijd tegen de klimaatverandering wordt expliciet bepaald in artikel 191 van het VWEU als onderdeel van de doelstellingen van het milieubeleid van de EU, in het kader van de bevordering op internationaal niveau van de maatregelen om de regionale of planetaire milieuproblemen aan te pakken.

Uitvoering en resultaten: Status van de uitvoering van de richtlijnen die zijn vastgesteld sinds 2006

De Europese Commissie publiceert twee keer per jaar een scorebord van de interne markt, waarin de percentages berekend worden van de tijdige omzetting van de regels van de interne markt in het nationaal recht van iedere Lidstaat, waarbij ze geklasseerd worden in functie van hun goede of minder goede prestaties betreffende hun omzettingsinspanningen.

België kende hier de afgelopen jaren een groot tekort en bleef achter ten opzichte van de andere EU-landen. Het moet echter worden opgemerkt dat er jaar na jaar echte vooruitgang wordt geboekt. Op federaal niveau zijn er in de milieusector in 4 jaar tijd (van 2006 tot 2009) 145 richtlijnen die zijn omgezet of in een omzettingproces verkeren. Van 2006 tot 2008, zijn er op federaal vlak 104 milieurichtlijnen omgezet of in omzetting, terwijl er in totaal – alle sectoren samen - 238 richtlijnen (waarvan 110 op tijd en 128 te laat) zijn omgezet.

De overtredingsprocedures

Elke lidstaat (LS) is verantwoordelijk voor de uitvoering (omzettingstermijn, conformiteit en correcte toepassing) van het gemeenschapsrecht in zijn nationale rechtsorde. Bij de uitoefening van zijn functie als hoedster van de verdragen garandeert en ziet de Commissie toe op de naleving van deze wet.

Er zijn drie soorten misdrijven:

- de niet-mededeling van de nationale maatregelen tot uitvoering van de richtlijnen binnen de door haar voorgeschreven termijn;
- de niet-naleving, wanneer de Belgische wetgeving niet conform is met het gemeenschapsrecht, of m.a.w. onjuist of onvolledig omgezet is;
- de onjuiste toepassing waarbij de Belgische autoriteiten niet de naleving van de door het gemeenschapsrecht voorgeschreven verplichtingen garandeert.

Op basis van artikel 226 van het verdrag kan de Commissie een procedure inleiden tegen een lidstaat die haar verplichtingen niet nakomt, eerst door een ingebrekestelling, en later eventueel door een met redenen omkleed advies en uiteindelijk door een besluit om de zaak voor het Europees Hof van Justitie te brengen.

Indien het Hof vaststelt dat er een inbreuk op het verdrag is, dient de betreffende lidstaat de nodige maatregelen nemen om te voldoen aan de communautaire regelgeving.

Volgens artikel 228 van het verdrag, kan de Commissie een lidstaat die niet voldoet aan een eerder arrest van het Hof van Justitie vervolgen, door haar opnieuw een eerste schriftelijke waarschuwing (“schriftelijke aanmaning”) te sturen, en daarna een tweede en laatste waarschuwing (“met redenen omkleed advies”). De Commissie kan het Hof dan vragen om de beschuldigde lidstaat een financiële sanctie³ op te leggen⁴.

³ In België zijn ze vastgesteld op een forfaitair bedrag van minimum van 2.905.000 euro en een geldboete van 3.486 tot 209.160 € / dag.

⁴ Sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon, kan een lidstaat bij de eerste veroordeling door het Hof streng worden bestraft in het kader van het niet-meedelen van nationale maatregelen tot omzetting van richtlijnen.

Eind 2009 waren er voor de milieusector volgens de Commissie 451 inbreukprocedures⁵ lopende. In 2009 kennen de sectoren “Belastingen en douane-unie” en “milieu” nog altijd het grootste aantal overtredingen; die twee samen behalen bijna 50% van de inbreukprocedures⁶. In juli 2009 waren er door de Europese Commissie 88 inbreukprocedures tegen België opgestart wegens het niet-naleven van de communautaire wetgeving (tegen 59 in 2006). Daarvan waren er 29 overtredingen met betrekking tot het milieu (de meerderheid ging over lucht, afval, natuur en water, chemicaliën en milieu-impact). Een twaalfstal van deze strafbare feiten betrof het federale niveau, al dan niet samen met de Gewesten.

Wat het aantal geopende zaken betreft, bevindt België zich op de 9^e plaats tussen de lidstaten. Met 3 gevallen in het stadium van artikel 228 EG (2 ingebrekestellingen en 1 met redenen omkleed advies), zit België ook hier op de 9^e plaats tussen de lidstaten⁷.

De onderstaande tabel toont in chronologische volgorde de strafbare feiten. In totaal, voor de precontentieuze procedure, zijn er 23 overtredingen die meer bepaald betrekking hebben op 12 gevallen van niet-mededeling, 7 van niet-naleving en 4 van onjuiste toepassing.

Met betrekking tot de procedures voor geschillen voor het Hof van Justitie is er momenteel één enkele zaak. Zaak C 100/08 betreft een beroep wegens verzuim op basis van artikel 226 EG. Dit verzuim van de Staat dat heeft geleid tot het arrest van 10 september 2009 betreffende de bescherming van in het wild levende dieren- en plantensoorten – meer bepaald de Verordening betreffende het houden en verhandelen van vogels die in gevangenschap geboren en gekweekt worden en rechtmatig in de handel gebracht in de lidstaten.

⁵ Tabel inzake milieuovertredingen van de EU-lidstaten gevonden op de site van DG Milieu van de Commissie: <http://ec.europa.eu/environment/legal/law/statistics.htm>.

⁶ Scorebord voor de interne markt: de lidstaten voldoen aan het vastgestelde doel maar moeten zich inspannen om de regels correct toe te passen, gevonden op de site Press releases van Europa: <http://europa.eu/rapid/> Referentie: IP/09/1149 van 16/07/2009.

⁷ Bilaterale pakketvergadering tussen België en DG Milieu (DGM COM) van de Commissie van 17.03.2009 over de tenuitvoerlegging van de communautaire milieuwetgeving, Mevr. Blin van DGM COM.

Tabel 2 (aangenomen op 02 mei 2010): Strafbare feiten waar de FOD Volksgezondheid bij betrokken is (hetzij samen met een andere FOD's, een gewest, hetzij alleen). De gesloten overtredingen staan in het vet.

N° Overtreding	Type	Europese normen	Sleutelwoorden	Toestand van de situatie
2004/0398	Niet-naleving	Richtlijn 2001/42	Beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's	Geklasseerd
2004/2301	Niet-naleving	Richtlijn 2000/53	Autowrakken	Lopende
2004/5122 (C-100/08)	Onjuiste toepassing	Richtlijn 79/409	Behoud van de vogelstand	Lopende
2005/0265	Niet-mededeling	Richtlijn 2003/4	Vrije toegang voor het publiek van leefmilieu-informatie	Afstand van Rechtsvordering
2005/ 2406	Niet-mededeling	Richtlijn 2003/35	Deelname van het publiek	Geklasseerd
2006/0196	Niet-mededeling	Richtlijn 2006/0195	Beperking van emissies van vluchtige organische stoffen	Geklasseerd
2006/2269	Niet-naleving	Richtlijn 85/337/EE G	Beoordeling van de gevolgen	Lopende, maar effectieve omzetting (in orde) op federaal niveau
2006/2410	Niet-mededeling	Richtlijn 2003/30/EG	Biobrandstoffen	Lopende
2006/2477	Niet-naleving	Richtlijn 1999/31/EG	Afvalopslag	Lopende
2007/0715	Niet-mededeling	Richtlijn 2004/35	Milieuaansprakelijkheid	Afstand van Rechtsvordering
2007/0877	Niet-mededeling	Richtlijn 2006/139	Beperking van het op de markt brengen en van het gebruik van arseen	Geklasseerd
2007/2112	Niet-naleving	Richtlijn 1994/22	Exploitatie van koolwaterstoffen	Lopende
2008/0730	Niet-mededeling	Richtlijn 2006/66/EG	Batterijen en accu's	Lopende (Federale wordt in MED vermeld, maar is niet meer betrokken)
2008/0368	Niet-mededeling	Richtlijn 2006/7	Het beheer van de zwemwaterkwaliteit	Geklasseerd
2008/2184	Onjuiste toepassing	Richtlijn 96/62/EG	Kwaliteit van de omgevingslucht	Lopende
2008/2283	Niet-naleving		Kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd water	Lopende
2008/4647	Onjuiste toepassing	Richtlijn 1999/94/EG	Brandstofverbruik en de CO2-uitstoot - nieuwe personenauto's	Lopende

N° Overtreding	Type	Europese normen	Sleutelwoorden	Toestand van de situatie
2009/0133	Niet-mededeling	Richtlijn 2008/103/EG tot wijziging van richtlijn 2006/66/	Batterijen en accu's	Geklasseerd
2009/0434	Niet-mededeling	Richtlijn 2007/2	INSPIRE	Lopende
2009/2066	Onjuiste toepassing	Richtlijn 280/2004/EG	Broeikasgassenuitstoot – Protocol van Kyoto	Lopende
2009/2101	Niet-mededeling	Richtlijn REACH	Chemicaliën (sancties)	Lopende maar OK op federaal niveau
2009/2232	Niet-naleving	Richtlijn 2001/42	SEA	Lopende

Evaluatie van het beleid

Eén van de redenen voor dit hoge aantal overtredingen is dat het milieu één van de zeer complexe transversale dossiers is die door verschillende federale en gefedereerde administraties moeten worden omgezet en waarvoor vele omzettingsmaatregelen nodig zijn. De omzettingskalender – die tijdens de onderhandelingen werd vastgesteld – is veel te optimistisch. Dit zijn richtlijnen die vallen onder de categorie die meer dan twee jaar vertraging oplopen bij de omzetting, bij gebrek aan een vroege opvolging.

Daarom wilde België speciale aandacht besteden aan dit soort complexe richtlijnen vanaf hun publicatie in het Publicatieblad, zodat er voor alle betrokken entiteiten onmiddellijk een follow-up met een omzettingskalender is.

In de praktijk zet de federale minister van Leefmilieu of de Staatssecretaris deze richtlijnen op de agenda van het Overlegcomité en van de Raad van Ministers. De betrokken departementen worden uitgenodigd om een tijdschema voor de uitvoering in te dienen.⁸

Ongeveer de helft van de federale richtlijnen zijn dus omgezet (of bevinden zich in het omzettingsproces) door de administraties die betrokken zijn bij milieuaangelegenheden in de ruime zin. België staat zeer slecht geklasseerd tussen de lidstaten, zowel betreffende de omzetting als het aantal overtredingen.

⁸<http://www.senate.be/www/?Mlval=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=3&NR=1967&VOLGNR=1&LANG=fr>.

1.2 Milieurechten voor een beter milieubeheer

Het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak bij besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden is een uitdrukking van het beginsel van de inspraak in het internationale recht. Deze overeenkomst, algemeen bekend als het Verdrag van Aarhus, is in 2003 door België geratificeerd. Deze essentiële internationale tekst moet een bijdrage leveren om het vertrouwen van de burgers ten opzichte van de instellingen te bevorderen, en ruimer bekeken ten opzichte van de democratische werking. Door de burger een plaats te geven in de milieudebatten, kunnen de transparantie- en proximateitsvereisten waargenomen worden, die synoniem staan voor een goed openbaar bestuur.⁹

Box 1: Citaat van Koffi A. Annan, gewezen secretaris-generaal van de Verenigde Naties (1997-2006), naar aanleiding van het Verdrag van Aarhus

“Het toepassingsgebied van het Verdrag van Aarhus is regionaal, maar wel van mondiaal belang. Dit is veruit de meest indrukwekkende toepassing van beginsel 10 van de Verklaring van Rio, waarin de noodzaak van burgerparticipatie en een toegang tot milieu-informatie waarover overheidsinstanties beschikken, benadrukt wordt. Als zodanig gaat het om het meest ambitieuze project op het gebied van milieu in het kader van milieudemocratie, aangenomen onder de auspiciën van de Verenigde Naties.”

Kofi A. Annan, voormalig secretaris-generaal van de Verenigde Naties (1997-2006) (vertaling)

1.2.1 Toegang tot milieu-informatie

Juridische basis:

Richtlijn 2003/4/EG inzake de toegang van het publiek tot milieu-informatie, omgezet bij de Wet van 5 augustus 2006 betreffende de toegang van het publiek tot milieu-informatie en zijn uitvoeringbesluiten:

- Koninklijk besluit van 20 december 2006 betreffende de samenstelling en de werkwijze van de Federale Beroepscommissie voor de toegang tot milieu-informatie;
- Koninklijk besluit van 21 april 2007 houdende de benoeming van de leden van de Federale Beroepscommissie voor de toegang tot milieu-informatie, gewijzigd bij het koninklijk besluit van 28 september 2007 en bij het koninklijk besluit van 19 september 2008;
- Koninklijk besluit van 17 augustus 2007 tot vaststelling van het bedrag van de vergoeding verschuldigd voor het ontvangen van een afschrift van een bestuursdocument of een document met milieu-informatie.

Definitie van het beleid

De toegang tot overheidsdocumenten¹⁰ is een fundamenteel recht en is een onderdeel van het goede bestuur van de democratische samenlevingen. In België is dit recht op toegang van overheidsdocumenten trouwens voorzien als een grondwettelijk recht (artikel 32 van de Grondwet).

⁹ Bron: www.aarhus.be.

¹⁰ Het concept van “openbaarheid van bestuur” wordt identiek gebruikt.

Toegang tot milieu-informatie is de eerste pijler van het Verdrag van Aarhus. De uitvoering ervan op federaal niveau zorgt voor transparantie van informatie betreffende het milieu in het bezit van de federale overheid (in de wet "milieu-instanties" genoemd).

Deze openbaarheid van milieu-informatie is op twee manieren beschikbaar: onder de vorm van passieve openbaarheid, waarbij het betrokken publiek toegang aanvraagt aan een milieu-instantie, en onder de vorm van actieve openbaarheid waarbij een spontane verstrekking van milieu-informatie via het internet door bepaalde milieu-instanties beoogd wordt.

De goede toepassing van dit recht wordt anders geïnterpreteerd naargelang men zich aan de zijde van de administratieve overheid of die van het publiek bevindt. De overheden hebben eerst en vooral een belangrijke rol te vervullen aangezien zij de correcte uitoefening van de wet moeten garanderen door het nemen van beslissingen op verzoeken tot toegang van informatie, die conform is met de van kracht zijnde regels. Het is daarom van essentieel belang dat de overheden die de wet moeten toepassen, op de hoogte zijn van hun verplichtingen. In die context hebben ze instrumenten van passieve openbaarheid ontwikkeld (onder meer via informatiebalijs) en van actieve openbaarheid (door het creëren van een internetsite). Vervolgens zou het publiek ook op de hoogte moeten zijn van haar rechten om ze te kunnen uitoefenen. Overheden hebben dus ook een verantwoordelijkheid om informatiecampagnes te organiseren voor het publiek.

Uitvoering en behaalde resultaten

In september 2006 werd er een enig informatieloket¹¹ voor het publiek ter beschikking gesteld bij het Directoraat-generaal Leefmilieu van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Dit informatieloket centraliseert en verwerkt alle aanvragen voor milieu-informatie die binnenkomen op de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

Het informatieloket heeft in 2007 gemiddeld (buiten publicatieopdrachten) een zestigtal aanvragen per maand ontvangen, in 2008 gemiddeld 120 en in 2009 gemiddeld 140. Het gaat in dit geval om allerlei soorten aanvragen (dus ook voor informatie, zowel schriftelijke als mondeling), waarvan slechts een kleiner deel valt onder de wet van 5 augustus 2006 betreffende de toegang voor het publiek tot milieu-informatie. De meeste vragen (90%) worden binnen de 15 dagen beantwoord. De onderwerpen die in een verzoek vaak aan bod komen (cijfers voor 2008) gaan voornamelijk over "zuinige auto's" (over de federale lastenverlaging) (26%), "chemische stoffen" (zoals biociden, gevaarlijke producten en detergenten) (26%) (vooral van bedrijven), "elektromagnetische velden" (GSM-antennes, radiogolven en hoogspanningsleidingen) (9%) en "asbest"(4%).

Ongeveer een derde van de verzoeken gaan over zaken waar andere milieu-instanties voor bevoegd zijn (hoofdzakelijk de Gewesten). Deze verzoeken worden aan de betreffende bevoegde instantie overgedragen.

Enkele verzoeken werden in de loop van 2007, 2008 en 2009 verworpen:

- Op basis van de uitzondering van de vertrouwelijkheid van commerciële en industriële informatie:

(1) gegevens over de werkzame stoffen in pesticiden;

¹¹ Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen / Focal Point voor het Verdrag inzake biologische diversiteit ontvangt verzoeken om informatie over biodiversiteit en de uitvoering van het verdrag inzake Biologische Diversiteit. Ze zijn goed voor een gemiddelde van dertig aanvragen per maand. Alle verzoeken worden binnen de maand behandeld. Er wordt geen informatie geweigerd.

- (2) gegevens over de werkzame stoffen in biociden ¹²;
- (3) de aard en het percentage van de oplosmiddelen gebruikt in biociden;
- (4) contracten voor de aankoop van de rechten op de uitstoot van broeikasgassen (6 gedeeltelijke verwerpingen).
- Op basis van het feit dat het gevraagde document onvolledig is en dat de openbaarmaking ervan kan leiden tot vergissing:
 - het ontwerp van koninklijk besluit tot omzetting van Richtlijn 2006/66/EG van 6 september 2006 inzake batterijen en accu's en afgedankte batterijen en accu's en tot intrekking van Richtlijn 91/157/EEG.
- Vier aanvragen betreffende de brute gegevens uit een databank op het gebied van verontreiniging van nieuwe auto's (uitzondering: intellectuele eigendom).

Gevalen van weigeringen van milieu-informatie zijn van essentieel belang omdat ze duidelijk maken hoe de milieu instanties de toegang tot informatie aanwenden. En het is uiteraard het meest gevoelige onderdeel gezien de vereiste vertrouwelijkheid. Om de negatieve beslissingen van een federale overheid op een verzoek van het publiek te behandelen, werd er een onafhankelijke beroepscommissie opgericht. Die is operationeel sinds het 2^e semester van 2008. Sindsdien werden er vijf beroepen en een adviesaanvraag ingediend.

Tabel 3: Beroep tegen een besluit tot weigering van de toegang tot informatie.

Jaar van raadpleging	Betreffende	Betrokken federale overheid	Verzoeker	Referentie van de beslissing	Soort beslissing
BEROEP					
2008	Financiële provisies van de nucleaire passiva	NIRAS	Burger	CFR/2008 /1	Niet-conformiteit van de beslissing van de administratieve autoriteit
2008	Gegevens betreffende bestrijdingsmiddelen	FOD Volksgezondheid	Vereniging ter bescherming van het milieu	CFR/2008 /2	Niet-conformiteit van de beslissing van de administratieve autoriteit
2009	Gegevens met betrekking tot biociden	FOD Volksgezondheid	Vereniging ter bescherming van de consument	CFR/2009 /3	Conformiteit van de administratieve beslissing
2009	Koolstofmarkt-Contract "Green investment scheme"	FOD Volksgezondheid	Burger (journalist)	CFR/2009 /4	Niet-conformiteit van de beslissing van de administratieve autoriteit

¹² Voor deze twee laatste beslissingen werd er een beroep gedaan de op de Federale beroepscommissie voor de toegang tot milieu-informatie (zie tabel 3).

Jaar van raadpleging	Betreffende	Betrokken federale overheid	Verzoeker	Referentie van de beslissing	Soort beslissing
BEROEP					
2009	Gegevens betreffende ziekenhuisinfecties	Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid	Vereniging ter bescherming van de consument	CFR/2009/5	Niet-conformiteit van de beslissing van de administratieve autoriteit aangezien ze zich onbevoegd verklaart op basis van de wet van 2006 Conformiteit van de beslissing om de informatie niet vrij te geven maar op basis van een andere uitzondering dan de ingediende
ADVIES					
2008	Advies met betrekking tot de toepassing van de wet	-	FOD Volksgezondheid	CFR/2009/1	

Evaluatie van het beleid

Het eerste Federaal rapport inzake de uitvoering van Richtlijn 2003/4/EG is voorgelegd aan de Europese Commissie in februari 2009. Dank zij de samenstelling van dit rapport kon men waardevolle informatie verzamelen voor de evaluatie van het federale beleid op het gebied van bestuurlijke transparantie. Het is beschikbaar op de website www.aarhus.be.

Hoewel een algemene beoordeling moeilijk uit te voeren lijkt, gezien de diversiteit van de betrokken openbare actoren, kan echter een goede algemene kennis van Richtlijn 2003/4/EG bijgebracht worden aan de federale instellingen die rechtstreeks verbonden zijn met de bescherming van het milieu, voor zowel actieve als passieve openbaarheid.

Omgekeerd lijkt het erop dat de instellingen waarvan de voornaamste activiteit niet milieu-geïntereerd minder vertrouwd zijn met hun verplichtingen in dit verband. Deze instanties zijn zich misschien nog niet bewust geworden van de brede reikwijdte van het begrip "milieu-informatie", dat nochtans in brede zin bekeken moet worden.

Bij het interpreteren van de statistieken bij het Informatieloket van Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, bewijst het groeiend aantal aanvragen dat het publiek meer en meer gebruik maakt van haar toegangsrecht tot milieu-informatie, al dan niet strikt in het kader van de wet van 2006. Ten slotte moet ook nog het operationele karakter van de federale beroepscommissie voor de toegang tot milieu-informatie benadrukt worden.

1.2.2 *Inspraak van het publiek bij de uitwerking van plannen en programma's*

Juridische basis:

Wet van 13 februari 2006 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's en de inspraak van het publiek bij de uitwerking van de plannen en programma's in verband met het milieu en zijn uitvoeringbesluiten:

- Koninklijk besluit van 22 oktober 2006 betreffende de organisatie en de werking van het Adviescomité voor de beoordelingsprocedure van de gevolgen van de plannen en programma's die aanzienlijke effecten kunnen hebben op het milieu;
- Koninklijk besluit van 5 juni 2007 betreffende de beoordelingsprocedure van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's die in een grensoverschrijdende context aanzienlijke milieugevolgen kunnen hebben.

Definitie van het beleid

De inspraak van het publiek op het leefmilieu is het tweede procedurerecht bedoeld in het Verdrag van Aarhus. Deze tweede pijler creëert het inspraakconcept gebaseerd op principe 10 van de verklaring van Rio: *“Milieuvraagstukken worden het best aangepakt met deelneming van alle betrokken burgers op het relevante niveau”*. Dit is een onweerlegbaar democratische principe aangezien het de mogelijkheid biedt om een stem te laten horen maar ook omdat het een bijdrage levert tot de transparantie van de overheidsbeslissingen. De actieve deelname van de burgers aan het beslissingsproces moet in principe ook alle milieugerelateerde keuzes van het publiek versterken.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het recht om een inspraak te hebben in het beslissingsproces moet voor twee soorten beslissingen worden uitgevoerd:

1. alvorens de vergunningen te leveren voor sommige activiteiten of installaties;
2. bij het uitwerken van milieuplannen of –programma's.

Dit deel van het verslag vermeldt enkel de ontwikkelingen van de pijler inzake plannen en programma's. Het gaat meer bepaald om de uitwerking van de wet van 13 februari 2006 inzake de beoordeling van de gevolgen voor het milieu en de inspraak van het publiek bij de uitwerking van de plannen en programma's in verband met het milieu (gedeelte Aarhus). Het gedeelte dat betrekking heeft op de raadpleging van het publiek en de vergunningen voor projecten wordt uitgewerkt onder de betreffende thematische hoofdstukken: Marien (hoofdstuk 5) en Nucleair (hoofdstuk 3) milieu. Van 2006 tot 2009 werden 7 raadplegingen uitgevoerd bij de uitwerking van plannen en programma's.

Tabel 4: Raadpleging van het publiek over de plannen en programma's inzake het milieu.

Raadpleging Als bijlage toe te voegen	Jaar	Aantal Deel- nemers	Individueel	Als vertegen- woordiger van een instelling	Voorgaande interventie van de stakeholders ¹³	Interventi- e van de advies- organen	Aantal raad- plegingen	Algemeen totaal Aantal raad- plegingen	Aanneming plan	Raad- pleging enkel via internet
Stroomgebieden: 22/12/08 - 9/08/09: Raadpleging van het publiek inzake het ontwerp van het stroomgebied-beheerplan voor de Belgische kustwateren voor de implementatie van de Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG)	2009	3	100%	-	✓	-	-	3	7/12/2009	✓
NEHAP: 15/01/09 - 15/03/09: Raadpleging van het publiek over het voorontwerp van het nationaal actieplan voor leefmilieu-gezondheid 2008-2013	2009	17	47%	53%	✓	✓	9	26	8/12/2009	✓
Productplan: 3/11/08 - 5/01/09: Raadpleging van het publiek over het voorontwerp van het federaal actieplan Producten 2009-2011 en van het federale Plan inzake de strijd tegen de luchtverontreiniging	2009	14	28%	72%	✓	✓	1	15	26/6/2009	✓
Plan lucht 3/11/08 - 5/01/09 Raadpleging van het publiek over het voorontwerp van het federaal actieplan Producten 2009-2011 en van het federaal plan inzake de strijd tegen lucht- verontreiniging	2009	10	30%	70%	✓	✓	2	12	29/4/2009	✓

¹³ Het gaat om de voorafgaande interventie van de stakeholders bij de uitwerking van het plan (informele en legaal niet voorziene raadpleging).

Raadpleging Als bijlage toe te voegen	Jaar	Aantal Deelnemers	Individueel	Als vertegenwoordiger van een instelling	Voorgaande interventie van de stakeholders ¹⁴	Interventies van de adviesorganen	Aantal raadplegingen	Algemeen totaal Aantal raadplegingen	Aannameplan	Raadpleging enkel via internet
Biodiversiteit (sectoriële integratie): 3/11/08 - 1/01/09 Raadpleging van het publiek over het ontwerp van federaal plan voor de integratie van de biodiversiteit in 4 federale sleutelsectoren	2009	180	87%	13%	✓	✓	1	181	27/11/2009	✓
Beschermde mariene gebieden: 1/11/08 - 30/12/08: Raadpleging van het publiek over het beleidsplan voor mariene beschermde gebieden in het Belgische deel van de Noordzee	2008	1	-	100%	✓	-	-	1	25/7/2009	✓
persistente organische verontreinigende stoffen 29/04/08 - 27/06/08 Raadpleging van het publiek inzake het ontwerp voor een nationaal implementatieplan van het Verdrag van Stockholm inzake persistente organische verontreinigende stoffen (POP's)	2008	0	-	-	-	-	-	-	1/2/2009	✓
Biodiversiteit (nationale strategie) 3/04/2006-01/06/2006: Raadpleging van het publiek inzake de biodiversiteitsstrategie voor België 2006-2016	2006	175	91%	9%	✓	✓	4	179	26/10/2006	✓

¹⁴ Het gaat om de voorgaande interventie van de stakeholders bij de uitwerking van het plan (informele en legaal niet voorziene raadpleging).

Evaluatie van het beleid

Omdat de wet vrij recent is en de toepassing ervan in de kinderschoenen staat, zijn er momenteel onvoldoende gegevens beschikbaar om de werkelijke gevolgen van de invoering van de participatieve processen op het gebied van milieu op federaal niveau te beoordelen. Opvallend zijn de lage waargenomen participatiegraad en het opmerkelijke verschil vastgesteld tussen de participaties op biodiversiteitsvlak en op het vlak van andere milieudomeinen.

1.2.3 Toegang tot de rechter

Juridische basis:

- Gerechtelijk Wetboek, artikelen 17 en 18;
- Gecoördineerde Wetten van 12 januari 1973 op de Raad van State, artikel 19;
- Wet van 12 januari 1993 betreffende een vorderingsrecht inzake bescherming van het leefmilieu.

Definitie van het beleid

De toegang tot de rechter is de derde en laatste pijler van het Verdrag van Aarhus. Het bestaan ervan versterkt de andere twee pijlers van het Verdrag in die zin dat het zorgt voor de juiste uitvoering. Het geeft burgers en milieuverenigingen het recht om het falen van de overheid betreffende de toegang tot informatie en inspraak in de besluitvorming te betwisten. Meer algemeen beoogt de toegang tot de rechter ook de mogelijkheid om elke overtreding van de milieuwetgeving, al dan niet door een publiekrechtelijke rechtspersoon, te betwisten.

Uitvoering en behaalde resultaten

Er bestaan in België verschillende trajecten voor de toegang tot de rechter in het kader van de uitvoering van de bepalingen van het Verdrag van Aarhus of van het milieurecht, met name voor de rechter of de Raad van State. Ze zijn toegankelijk voor natuurlijke en rechtspersonen, zoals milieuverenigingen.

De FOD Justitie beschikt over statistieken betreffende het aantal geopende en gesloten gevallen met betrekking tot verweer voor de hoven en rechtbanken van de Rechterlijke Orde. Informatie over de jaarlijkse statistieken van de hoven en rechtbanken is beschikbaar op de volgende site <http://www.just.fgov.be/nl/htm/informatie/statistiek/statistiek.htm>. Deze gegevens zijn bedoeld om een overzicht te geven van de activiteiten van deze hoven en rechtbanken te bieden; bovendien is een classificatie in verschillende rubrieken, waaronder "milieu" en los daarvan ruimtelijke ordening. Er bestaat momenteel echter geen eenduidige informatie dat een algemeen beeld geeft van de milieugegevens voor het geheel van alle civiele en strafrechtelijke rechtbanken.

Sinds 2007 zorgt DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu voor een financiële steun voor de opleiding voor rechters in het milieurecht, georganiseerd door het Instituut voor gerechtelijke opleiding.

Evaluatie van het beleid

De doeltreffendheid van milieurechtsvorderingen is een complexe taak aangezien deze evaluatie in wezen gaat over een beoordeling van de toepassing van de wetgeving en dus ook van de rechtspraak. Dit werk werd op federaal niveau nog niet uitgevoerd, hoewel deze kwestie het onderwerp is geweest van een kort debat in 2006, toen er een klacht is ingediend voor de niet-naleving door België van bepalingen inzake de toegang tot de rechter door een milieuvereniging tot het "Compliance Committee", meer bepaald het Internationaal Comité dat de correcte toepassing van de bepalingen van het Verdrag van Aarhus moet controleren. Dit Comité was van oordeel mening dat de haar voorgelegde jurisprudentie van de Raad van State, wat in feite overeenkwam met reeks arresten die dateren van vóór de inwerkingtreding van het Verdrag van Aarhus in België, de mogelijkheid voor de milieuorganisaties beperkte om in rechte op te komen. Ze zouden dus compatibel kunnen zijn met het Verdrag van Aarhus indien de arresten na de inwerkingtreding van de Overeenkomst voor België deze jurisprudentie zouden bevestigen. Direct na dit besluit werd er door middel van een wetsvoorstel een parlementair initiatief opgestart tot wijziging van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, om de verenigingen het recht toe te kennen om een vordering van collectief belang in te dienen¹⁵.

¹⁵ Dit voorstel dat werd ingediend tijdens de zittingsperiode 2003-2007 werd door de overheid van verval verheven, en werd tijdens de zittingsperiode 2007-2010 niet afgehandeld. Op verzoek van de voorzitter van de Kamer, heeft de Raad van State een advies van 04 april 2010 (N°46.643/AV) ingediend.

1.3 Toezicht op het naleven van het milieurecht: Administratief toezicht en inspectie

Definitie van het beleid¹⁶

Om het op federaal niveau vastgestelde recht te laten naleven en om erop toe te zien dat de begunstigden van toegekende vergunningen hun activiteiten kunnen uitoefenen in overeenstemming met de normen die hen worden opgelegd, is het noodzakelijk om een controle uit te voeren om eventuele overtredingen vast te stellen en te bestraffen. Deze controle wordt in het algemeen uitgeoefend door een inspectiedienst van de administratieve instelling die verantwoordelijk is voor de goede toepassing van de wet. In principe wordt er een proces-verbaal (PV) opgemaakt indien er bij de controles een overtreding wordt vastgesteld (artikel 29 van het wetboek van strafvordering). De rechterlijke macht kan dan zorgen voor een vervolging op administratief of op strafrechtelijk niveau.

Op administratief niveau beschikt de beambte die instaat voor het toezicht over verschillende al dan niet juridische hulpmiddelen, om op te treden wanneer er een overtreding is vastgesteld.

Hij kan de overtreder ofwel een waarschuwing afleveren, die hem aanmaant om zijn overtreding binnen een bepaalde termijn te beëindigen. Dit is een niet-juridisch en informeel middel dat in de meeste gevallen echter volstaat om de situatie recht te trekken. Dit leidt niet noodzakelijk tot een PV.

Er kunnen ook administratieve sancties met een juridisch karakter genomen worden, die ofwel strafmaatregelen (bvb administratieve boetes) zijn, ofwel herstellende of mogelijkmakende maatregelen, die meer bepaald bedoeld zijn om de situatie op een bevredigende manier te herstellen, bijvoorbeeld de regularisatie of nog de schorsing en de stopzetting van een activiteit, of van het op de markt brengen van een product.

Niet alle vastgestelde overtredingen worden dus systematisch geverbaliseerd. Via een waarschuwing zonder verbalisering kan men sneller en tegen een lagere prijs een wetsovertreding teniet doen. In die gevallen hebben de beambten dus een zekere beoordelingsvrijheid, in het bijzonder wanneer de referentiewetgeving onachtzaamheid niet voorziet als een moreel gegeven, dat bepalend is voor de strafbaarstelling. Wanneer er een PV wordt opgemaakt, wordt het naar het parket gestuurd, dat als enige zal beslissen over de vervolging van het dossier.

Uitvoering en behaalde resultaten

Er zijn verschillende federale inspectiediensten die verantwoordelijk zijn voor de handhaving van de milieuwetgeving, vaak in samenwerking met andere actoren zoals de federale politie, de douane of de gewestelijke inspectiediensten.

¹⁶ Inleiding gebaseerd op de studie van PODO II - Proost S. & Lavrysen L., "Law & Economics en de handhaving van het milieurecht", s.e., 2005.

Tabel 5: De federale Inspectiediensten.

Domein	Verantwoordelijke instelling	Dienst
Nucleair /Bescherming tegen ioniserende stralingen	ONDRAF	Inspectiedienst
Productnormen	FOD Volksgezondheid	DG V (Milieu) – Inspectiedienst
REACH (gevaarlijke stoffen)	FOD Volksgezondheid	DG V (Milieu) – Inspectiedienst
Pesticiden en biociden	FOD Volksgezondheid	DG V (Milieu) – Inspectiedienst
Doorvoer van afvalstoffen	FOD Volksgezondheid	DG V (Milieu) – Inspectiedienst
Stoffen die de ozonlaag afbreken	FOD Volksgezondheid	DG V (Milieu) – Inspectiedienst
GGO (veldproeven en het in de handel brengen van GGO's of van producten die er bevatten)	FOD Volksgezondheid	DG IV (Dieren, plant en voeding)
CITES	FOD Volksgezondheid Federale Politie	DG IV (Dieren, plant en voeding)

De Inspectiedienst van het DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, waarvan de bevoegdheden gepreciseerd zijn in bovenstaande tabel 5, is een vrij jonge dienst aangezien hij maar vanaf maart 2002 bestaat als onafhankelijke eenheid. Sindsdien is de dienst voortdurende geëvolueerd en zag hij zijn personeelsbestand stijgen van 23 naar 32 medewerkers. Hiervan zijn er 10 administratief afhankelijk van de FOD Financiën ("ex-douaniers" genoemd, die gedetacheerde personeelsleden zijn).

De dienst is onderverdeeld in twee grote delen: een interne afdeling van 4 mensen en de externe dienst. De laatste is samengesteld uit drie kernteams voor de verschillende bevoegdheidsgebieden:

- 1) 7 inspecteurs: wet Productnormen (toezicht in de volgende gebieden: REACH – etikettering, indeling en verpakking van stoffen en gevaarlijke preparaten, ...)
- 2) 6 technische experts: wet Productnormen (toezicht in de volgende gebieden: het op de markt brengen van pesticiden en biociden – toezicht van de verkopers/erkende gebruikers, controle van producten, ...)
- 3) 15 doorvoercontroleurs (waaronder 10 "gedetacheerde personeelsleden", zoals hierboven vermeld): doorvoer van afvalstoffen (weg- en havencontroles van afvalstoffen in doorvoer door het Belgische grondgebied).

Inspecteurs/ technische deskundigen/ controleurs vervullen hun respectieve controles in een bepaald geografisch gebied. Alle medewerkers (zowel intern als extern) zijn statutaire ambtenaren; dit is een noodzakelijke voorwaarde voor het goed uitvoeren van de controles en voor het bestraffen van de vastgestelde overtredingen.

Een nieuwe meer systematische en geplande benadering van de inspecties heeft geleid tot de ontwikkeling van een jaarlijkse activiteitenplanning (JIP – jaar inspectie plan) georganiseerd in inspectiecampagnes. De eerste jaarlijkse inspectieplanning ontstond in de loop van het tweede semester van het jaar 2004. Deze wordt telkens voor het volgende jaar uitgewerkt op basis van een risicoanalyse (gezondheid en milieu) maar ook van een evaluatie tijd/opdracht. Die laatste analyse voorziet het aantal uit te voeren inspecties en de nodige personeelsbezetting, rekening houdend met de geplande en niet-geplande inspecties. Deze niet-geplande inspecties zijn spontaan en moeten prioritair behandeld worden. Ze vloeien veelal voort uit een bijzonder verzoek van de minister of van de strategische diensten, uit een verschenen persartikel, uit een incident op een bepaald product, uit een klacht. Een campagne bestaat er dus in om in een bepaald gebied en

gedurende een bepaalde tijd controles uit te oefenen. De controles zijn op die manier gericht en gelimiteerd in de tijd.

De campagnes zijn volgens de gebieden verdeeld in 3 groepen. Sommige campagnes zijn, in functie van het onderwerp, gemeenschappelijk voor de inspecteurs en de technische experts. Ieder jaar moet die planning voor de uitvoering worden goedgekeurd door de hiërarchie en de bevoegde minister.

De BPR heeft ook een opvolgingssysteem voor de uitgevoerde controles ontwikkeld via "key-performance indicators" (KPI's) (oorspronkelijk 5 KPI's, momenteel 8 in totaal). Deze laatste houden bijvoorbeeld rekening met het aantal controles uitgeoefend ten opzichte van het voorziene aantal, het aantal dagen op het veld, de termijnen waarin de verslagen zijn ingediend, ...

Ook op het gebied van sancties hebben de BPR iets nieuws bijgebracht door intern en op basis van de opgedane ervaring een classificatie van de overtredingen op te maken, met drie niveaus en de meest aangepaste hierop betrekking hebbende sancties:

- de **kritieke overtredingen** zijn overtredingen die bewezen risico's vertonen en/of rechtstreekse gevolgen hebben voor de volksgezondheid en/of het milieu. De te nemen maatregelen kunnen onder andere onmiddellijke PV's zijn, een waarschuwing aan het crisisnet van de FOD, een inbeslagname/ verzegeling, het nemen van stalen, de publicatie van een ministerieel besluit, de publicatie van een perscommuniqué, het intrekken van een toelating, het blokkeren van een lading en/of het intrekken van de markt.
- de **belangrijke inbreuken** zijn inbreuken die risico's en/of directe of indirecte gevolgen kunnen vertonen voor de volksgezondheid en/of het milieu. Die worden opgevolgd door verschillende maatregelen waaronder een pv, een aangetekende waarschuwing, een beslaglegging/verzegeling, het nemen van stalen voor analyse, ...
- "**andere**" **overtredingen** zijn degene die niet vallen onder de twee voorgaande categorieën. De hierop betrekking hebbende acties kunnen een geschreven kennisgeving zijn, al dan niet aangetekend, en/of een verbale aanmaning.

Evaluatie van het beleid

Dit punt wordt hoofdzakelijk beschreven in hoofdstuk 2C van Deel 2 voor de producten en stoffen. De details voor de andere onderzochte sectoren zijn te vinden in de overeenstemmende hoofdstukken van deel 2 (stratosferische ozon, de doorvoer van afvalstoffen, nucleair, GGO, CITES). De strafvervolging wordt behandeld in Deel 3, hoofdstuk 8.

1.4 Milieuaansprakelijkheid: voorkomen en herstellen van schade

Juridische basis:

Richtlijn 2004/35/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 april 2004 betreffende milieuaansprakelijkheid met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade omgezet door:

1. **Marien Milieu:** Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België (artikelen 21 tot 24 ter) en Koninklijk besluit van 25 oktober 2007 betreffende herstelmaatregelen ingevolge de aanmerkelijke aantasting van het mariene milieu en de terugvordering van de kosten voor de preventieve maatregelen, inperkingsmaatregelen en herstelmaatregelen;
2. **GMO:** Koninklijk besluit van 3 augustus 2007 betreffende de preventie en het herstel van milieuschade bij het in de handel brengen van genetisch gemodificeerde organismen of van producten die er bevatten;
3. **Vervoer van uitheemse soorten en transit van afvalstoffen:** Koninklijk besluit van 8 november 2007 betreffende de preventie en het herstel van milieuschade tengevolge van het vervoer over de weg, per spoor, over de binnenwateren of in de lucht van : uitheemse plantensoorten evenals van uitheemse diersoorten en hun krennen, naar aanleiding van de in-, de uit- en de doorvoer ervan; alsook van afvalstoffen bij hun doorvoer;
4. **Civiele Bescherming:** Wet van 31 december 1963 betreffende de civiele bescherming (gewijzigd door de Wet van 25 april 2007) en Wet van 15 mei 2007 betreffende de civiele veiligheid (ter opheffing van de wet van 31 december 1963 – nog niet inwerkingtreding);
5. Artikel 2277ter van de Burgerlijk Wetboek: Rechtsvorderingen tot vergoeding van de kosten voor maatregelen tot voorkoming en tot het herstel van milieuschade verjaren door verloop van vijf jaar.

Definitie van het beleid

Sinds 2007 is er een federaal mechanisme in werking voor het voorkomen en herstellen van bepaalde milieuschade om de toepassing van de richtlijn inzake milieuaansprakelijkheid te verzekeren. Dit is een administratief systeem dat gebaseerd is op het principe dat de vervuiler betaalt, en heeft tot doel ervoor te zorgen dat het voorkomen en herstellen van milieuschade; veroorzaakt door bepaalde professionele activiteiten, uitgevoerd en/of financieel gesteund wordt door de exploitant. Deze verplichting wordt opgelegd in geval van schade aan beschermde soorten en natuurlijke habitats, aan water of bodem of bij onmiddellijke dreiging ervan. Alleen die gebeurtenissen of incidenten die zich na 30 april 2007 afspeelden, worden in aanmerking genomen.

Box 2: Andere systemen die een milieuaansprakelijkheid invoeren

Andere mechanismen dan degene die zijn opgelegd in Richtlijn 2004/35/EG kunnen van toepassing zijn. De klassieke burgerlijke aansprakelijkheid zoals bedoeld in artikel 1382 CC wordt gebruikt om de elders veroorzaakte schade te herstellen. Enkel bepaalde zogenaamde traditionele schadegevallen (de schade aan personen en aan goederen) kunnen het voorwerp zijn van zulke burgerlijke aansprakelijkheidsvordering.

Er zijn ook mechanismen van milieuaansprakelijkheid op sectoraal niveau, met name voor verontreinigingen veroorzaakt door nucleaire activiteiten, verontreinigingen van de zee door olie, betreffende het lucht- en landvervoer van gevaarlijke stoffen, ...

De publieke overheid moet via de door haar bevoegd verklaarde diensten controleren of de maatregelen ter voorkoming en/of herstel geschikt zijn, en of ze effectief veroorzaakt zijn door de vervuiler.

De publieke overheid zal in sommige gevallen zelf maatregelen tot voorkoming en herstel nemen, terwijl de financiële last in principe aan de vervuiler toekomt (behalve indien die niet geïdentificeerd kan worden bijvoorbeeld). Dan kan een dekking overwogen worden bijvoorbeeld in de vorm van een bankgarantie of door het storten van een waarborgsom.

De reikwijdte van de milieu-aansprakelijkheidsregeling verschilt afhankelijk van de aard van de professionele activiteiten. De schade veroorzaakt door de activiteiten die zijn opgenomen in bijlage III van de richtlijn wordt automatisch gedekt, zelfs als er geen fout kan worden toegeschreven aan de exploitant. Het gaat dan om aansprakelijkheid buiten schuld. Voor andere soorten van activiteiten zal enkel schade veroorzaakt aan beschermde soorten en natuurlijke habitats gedekt worden, maar op voorwaarde dat een fout of nalatigheid van de exploitant kan worden vastgesteld.

Natuurlijke personen en rechtspersonen kunnen gevolgen ondervinden van de schade, en milieuorganisaties kunnen bij de bevoegde autoriteiten tussenkomen om hen in te lichten over het voorval van een ecologische schade, of van het risico hierop, en ze kunnen verzoeken om maatregelen te nemen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Op Belgisch niveau is de omzetting van deze richtlijn vrij complex omdat de op te richten mechanismen voor het voorkomen en herstellen van schade de bevoegdheidsverdelende regels moeten respecteren. Op het gebied van milieubevoegdheden, waarbij het juridische beginsel in aanmerking genomen wordt op basis van de volgende adviezen van de Raad van State¹⁷, is de federale staat bevoegd om een mechanisme uit te werken waarin de pijler "preventie en herstel" worden overgenomen in het kader van haar exceptiebevoegdheden, terwijl enkel de pijler "herstel" kan worden uitgevoerd door de federale overheid in het kader van haar residuaire bevoegdheden (uitgezonderd het marien milieu aangezien de federale bevoegdheid wordt uitgeoefend op een grondgebied dat valt onder de federale staat).

Concreet zal het milieuaansprakelijkheidsregime op federaal niveau vijf soorten activiteiten betreffen: het optreden van de civiele bescherming, de activiteiten in de Noordzee, het op de markt brengen van genetisch gemodificeerd materiaal of producten die dit bevatten, en het vervoer over de weg, per spoor, over de binnenwateren of in de lucht van uitheemse plantensoorten en van uitheemse diersoorten en hun krengen, naar aanleiding van de in-, de uit- en de doorvoer ervan alsook van afvalstoffen bij hun doorvoer.

Iedere wetgeving voorziet de uitvoering van mechanismen voor de coördinatie met andere betreffende federale diensten, de Gewesten maar ook de andere Lidstaten. Dit mechanisme is des te meer noodzakelijk in België, aangezien Richtlijn 2003/35/EG zowel onder de federale als onder de gewestelijke bevoegdheid valt.

¹⁷ Advies 42.574/VR/3 en 42.590/VR/ 3 van 17 en 24 april 2007 en 42.872/3 van 15 mei 2007.

Tabel 6: De bevoegdheden van de federale overheden op het gebied van milieuaansprakelijkheid.

Domein	Preventieve pijler	Pijler herstel	Juridische basis	Verantwoordelijke Autoriteit
Zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België	X	X	Wet van 20 januari 1999 (marien milieu) zoals gewijzigd door de wet van 21 april 2007 KB 25 oktober 2007	FOD Volksgezondheid (DG Leefmilieu)
Het op de markt brengen van GGO's	X	X	KB 3 augustus 2007	FOD Volksgezondheid
Doelbewuste introductie van GGO's	X ¹⁸ maar onverminderd de regionale bevoegdheid op dit gebied	Regionale bevoegdheid	KB 21 februari 2005	FOD Volksgezondheid (DG Dieren, planten en voeding)
Transport van niet-inheemse soorten	X	X	KB 8 november 2007	FOD Mobiliteit en Vervoer
Transport van afvalstoffen	X	X	KB 8 november 2007	FOD Mobiliteit en Vervoer

Tot nu toe werd er geen toepassing van milieuaansprakelijkheidsregeling uitgevoerd voor het in de handel brengen van GGO's, de niet-inheemse soorten en de doorvoer van afvalstoffen. In het kader van het mariene milieu bedraagt het aantal aanvragen met betrekking tot onmiddellijke bedreigingen minder dan 15 tussen 2007 en 2009, maar er werd geen schade aan het milieu vastgesteld of hersteld.

Het systeem houdt een grote vrijheid in voor de 'overheden met bevoegdheid op zee' om oordeelkundige dringende maatregelen te (laten) nemen ingeval van een incident. Dit is al talloze keren in de praktijk toegepast. Het nemen van niet-dringende herstelmaatregelen, geformaliseerd binnen het Koninklijk besluit Herstelmaatregelen, biedt meer garanties op inspraak aan de vervuilende persoon (natuurlijke persoon of rechtspersoon).

Een aantal interventies hebben plaatsgevonden, maar het aantal volledig geslaagde terugvorderingen van de gemaakte kosten is schaars. We merken wel dat bij de "bestemmingen" van deze regelgeving, zoals de scheepseigenaars en de exploitanten, een groeiend besef van medeverantwoordelijkheid voorhanden is, wat gedeeltelijk te maken heeft met de ontwikkeling van dit systeem.

Hoewel niet opgenomen in tabel 6, spelen de brandweerlieden en de DG Civiele bescherming van de FOD Binnenlandse zaken een bijzondere rol in de milieuschade.

De opdrachten inzake milieuschade kaderen in een reeks opdrachten van de brandweer en de civiele bescherming ter bescherming van de bevolking en haar goederen. Het belang van de interactie tussen de verschillende bevoegde instanties (hulpdiensten, politie, milieudiensten, andere FOD's) is voornamelijk voelbaar op het interventieterrein. Door de omzetting van de richtlijn 2004/35/EG, werden de bepalingen hieromtrent aangepast.

¹⁸ Op basis van het Koninklijk besluit van 21 februari 2005 tot regeling van de doelbewuste introductie in het milieu en het op de markt brengen van genetisch gemanipuleerde producten of producten die er bevatten.

De wet van 31 december 1963 is dus wel degelijk gewijzigd omwille van deze richtlijn (art. 220 -223 wet van 25 april 2007 houdende diverse bepalingen).

De opdracht van de brandweer en de civiele bescherming inzake milieuschade bestaat erin om in dringende gevallen tussen te komen om de schade te beperken, te voorkomen dat er meer schade ontstaat en om de schade zo goed mogelijk op te ruimen. Vóór de wetwijziging van 25 april 2007, die de richtlijn milieuschade heeft omgezet voor wat betreft de civiele veiligheid, konden de gemaakte kosten voor deze interventies enkel gefactureerd worden aan de eigenaar van de vervuilende producten. Sinds de wetwijziging wordt in de eerste plaats gefactureerd aan de exploitanten en bij gebrek hieraan, aan de eigenaars. Buiten het feit dat sinds de richtlijn ook de administratiekosten worden aangerekend, is momenteel geen verandering van het bedrag van de claims of het aantal claims waargenomen voor wat betreft de civiele bescherming. De kostenrecuperatie van de interventies van de brandweer zijn een gemeentelijke aangelegenheid, waar de federale overheid geen zicht op heeft.

Het is momenteel niet mogelijk om een vergelijking te maken tussen de toestand voor en na de wetwijziging van 25 april 2007. De recuperatie van de kosten van een belangrijk aantal interventies kon tot nu toe nog niet worden afgerond, omdat nog verder politieel en gerechtelijk onderzoek nodig bleek. Zo werden in 2008 348 vervuilingdossiers geopend, voor een totaal te recupereren bedrag van 460 937,35 euro. Vandaag werden daarvan 106 dossiers positief afgerond en werd 245 109,52 euro gerecupereerd. 199 andere dossiers moesten zonder gevolg geklasseerd worden omdat de exploitant noch de eigenaar konden worden geïdentificeerd. De 43 overige dossiers zijn momenteel nog in behandeling. De exploitanten zijn zeer divers en van verschillende nationaliteiten. Er worden echter geen statistieken bijgehouden van het type of de nationaliteit van de exploitanten.

Evaluatie van het beleid

De huidige situatie met betrekking tot de uitvoering van het mechanisme voor milieuaansprakelijkheid verloopt gelijkaardig voor de vier activiteitendomeinen: het marien milieu, het op de markt brengen van GGO's, het transport van niet-inheemse soorten en de doorvoer van afvalstoffen. Deze procedures worden nog niet toegepast omdat ze pas in 2007 zijn ingesteld en een relatief omvangrijke milieuschade vereisen alvorens ze toegepast kunnen worden. Ook de in de Koninklijk besluit Herstelmaatregelen opgenomen procedures tot terugvordering van de vervuiler van de gemaakte kosten worden nog niet toegepast, eveneens omwille van de recente datum van deze Koninklijk besluiten.

Zoals reeds werd aangehaald is één van de problemen waarvoor nog een oplossing moet worden gevonden, de afdwingbaarheid van instructies aan de (potentiële) vervuiler om een bepaalde maatregel te nemen.

Men kan moeilijk inschatten of de beleidsdoelstelling benaderd/ bereikt is, onder meer omdat deze niet in cijfers is uitgedrukt. Ze komt wel min of meer neer op een nultolerantie. Er moet onderzocht worden of de kwantificering, met tussentijdse beleidsdoelstellingen, de komende vier jaar niet versterkt moet worden.

De specifieke beleidsmaatregelen dragen bij tot het realiseren van de beleidsdoelstelling, zonder dat deze beleidsdoelstelling al volledig bereikt is. Dit heeft te maken met de formulering van de beleidsdoelstelling (niet in concrete cijfers uitgedrukt), maar ook met een aantal zwakheden van het van toepassing zijnde systeem. Eén van de belangrijkste problemen is de afdwingbaarheid van de toepasselijke regelgeving en het gebrek aan een voldoende budgettaire buffer om een eventuele niet-terugbetaling door de vervuiler van de door de bevoegde overheid gemaakte kosten op te vangen.

De beleidsdoelstelling om het aantal gevallen van milieuschade terug te dringen is nog niet volledig bereikt. Bij de interventies van de civiele bescherming en de brandweer gaat het soms wel eens om moedwillige vervuiling, maar vaak ook om ongevallen, waardoor

milieuschade dreigt of ontstaat. Die laatste gevallen kunnen echter nooit volledig geëlimineerd worden.

De wetswijziging heeft het aantal inzetbare middelen niet gewijzigd. Het effectief aantal ingezette middelen hangt uiteraard af van het aantal incidenten dat zich voordoet.

Om de recuperatie van de kosten van de interventies van de civiele bescherming te garanderen volstaat de wetswijziging van 25 april 2007.

Gezien het zeer specifieke en punctuele karakter van de wetswijziging kunnen geen andere milieueffecten dan diegene die met het beleid werden beoogd, worden vastgesteld.

Kortom, met uitzondering van het alleenstaande geval van civiele bescherming kunnen we vaststellen dat het mechanisme van milieuaansprakelijkheid nog niet werd toegepast op federaal niveau. In twee jaar tijd werd er immers nog geen enkel geval van voorkoming of herstel opgestart onder de geldende wetgeving, met uitzondering van enkele gevallen van herstel in het kader van het marien milieu.

Hier zijn vier verklaringen voor:

De eerste is historisch en verbonden met de richtlijn zelf, in die zin dat de onderhandelingen op Europees niveau voortvloeien uit zeer verschillende beginsituaties en uitmonden in een weinig samenhangend regime dat moeilijk uit te werken is voor de lidstaten.¹⁹

De tweede en derde reden houden meer verband met de inhoud. Enerzijds kunnen we het vrij nieuwe karakter van de sinds eind 2007 toegepaste verplichtingen aanhalen. Anderzijds blijkt dat de huidige bepalingen versterkt zouden kunnen worden op het niveau van dekkingsmechanismen, zoals trouwens toegestaan door de Koninklijke besluiten die de richtlijn omzetten (voor de GGO's en voor het afval evenals via artikel 40 van de wet marien milieu). Ten slotte kan de afwezigheid van het operationele coördinatiemechanisme op federaal niveau en tussen de federale Staat en de deelstaten inzake de milieuaansprakelijkheid ook beschouwd worden als een potentieel obstakel voor de goede toepassing van de richtlijn.

Een eerste evaluatie van de richtlijn heeft ten laatste in april 2014 plaats op Europees niveau. Een eerste verslag over de uitvoering van de richtlijn op Belgisch niveau moet tegen april 2013 overhandigd worden.

¹⁹ Lombaert Bruno, « *Conclusions générales de la transposition malaisée d'une directive complexe* », in la responsabilité environnementale. Omzetting van Richtlijn 2004/35 en gevolgen in het binnenlands recht, Onder de leiding van het Centre d'Etude du Droit de l'Environnement (CEDRE), Facultés Saint-Louis, Anthemis, 2009, p. 304.

Hoofdstuk 2A: Productbeleid

Inleiding

Producten in de brede zin van het woord (consumptieartikelen, voertuigen, apparaten, verscheidene instrumenten, brandstoffen, enz.) zijn een bron van de zogenaamde diffuse vervuiling waarvan het aandeel geleidelijk aan toeneemt, dit terwijl de vervuiling veroorzaakt door de zogenaamde vaste installaties beheerst wordt.

Voor ieder product dat we consumeren en gebruiken, kunnen de invloeden schematisch als volgt worden samengevat:

Effect van een product = Productie-effect (winning, transformatie, transport, distributie) + **Effect van het gebruik** (consumptiegoederen zoals brandstoffen, water, energie, papier, detergents, ...) + **Effect op het einde van het leven** (transport, afval, ...)

Gezien de complexiteit van de effecten van producten in hun geheel, moeten twee benaderingen gecombineerd worden om te weten waar de belangrijkste effecten zijn: top-down, vanaf de grote nationale tellingen, en bottom-up, vanuit bestaande statistieken of extrapolaties.

Deze aanpak werd al met succes angewend om de productcategorieën met de sterkste effecten te onderscheiden (producten die met transport, woonruimte en voeding verbonden zijn); dit moet nog worden uitgediept voor de particuliere productcategorieën.

Deze gedetailleerde kennis van de markten is noodzakelijk voor de uitwerking van het milieubeleid van producten. Het beleid zelf is ontwikkeld op basis van studies waarin rekening wordt gehouden met de technische gegevens van de markt. Een tekortkoming van deze studies is dat men niet heeft overwogen om indicatoren uit te werken voor elke beleidsakte.

Men moet in acht nemen dat het moeilijk is om toegang te krijgen tot deze gegevens, omwille van de commerciële belangen die op het spel staan, met name om de betrouwbaarheid van hun cijfers te garanderen. In feite zijn het vaak wettelijke verplichtingen (belastingen, terugnameplicht, informatieplicht, ...) die nuttige informatie verstrekken, maar die echter niet altijd aangepast zijn aan de evaluatie van het beleid.

De Europese Unie waarborgt het vrije verkeer van goederen; de binnenlandse markt is een doelstelling die evenveel erkend wordt als de milieubescherming. Twee van de eerste EG-richtlijnen die gericht zijn op het combineren van deze twee doelstellingen dateren uit 1967 (classificatie verpakking, etikettering van de chemische producten) en uit 1976 (beperkingen chemische stoffen in voorwerpen).

De toenemende mondialisering heeft het verkeer en de handel van goederen vergemakkelijkt, en dus hun effecten "gemonialiseerd".

Om te voldoen aan deze dubbele uitdaging, werd het concept "geïntegreerd productbeleid" ontwikkeld. Dit is ontstaan uit de Mededeling van de Commissie van 2003: "een geïntegreerd productbeleid - voortbouwen op een milieugericht levenscyclusconcept". Via deze mededeling verzoekt men om de producteffecten gedurende de hele levenscyclus te analyseren, vanaf de extractie van de grondstoffen tot aan het beheer van verbruikte goederen aan het einde van hun levenscyclus. Dit met de bedoeling om te weten waar zich de effecten op het milieu bevinden en om te vermijden dat deze effecten worden doorgegeven (van één fase van de levenscyclus naar een andere, ofwel van een soort effect naar een ander) bij de verbetering van de milieuprestatie van een bepaald product. Men nodigt ook uit om alle actoren die op één of andere manier tussenkomen in het beheer (of het niet-beheer) van de effecten te mobiliseren, om coherentie te creëren in de acties en beleidsvormen. Ten slotte

worden er voorstellen gedaan om acties te ontwikkelen die gebaseerd zijn op een reeks instrumenten, meer bepaald de wetgeving, de economische instrumenten (premies, taksen, fiscale aftrek, ...) en communicatie-instrumenten.

De start was echter al gemaakt vóór deze mededeling. De eerste wetgeving die de verschillende aspecten van de levenscyclus van de producten integreerde, is de Richtlijn betreffende het verpakkingsafval van 1994. Deze Richtlijn is een mijlpaal omdat in éénzelfde tekst de ontwerpeisen en het begrip terugnameplicht geïntegreerd worden. Dit model werd herhaald voor voertuigen, elektrische en elektronische uitrustingen, enz.

Vandaag hebben de laatste belangrijke wetgevende ontwikkelingen betrekking op het ecologisch ontwerp van producten en de duurzaamheid van de biomassa, in het bijzonder voor energiedoelinden.

Het huidige Europese referentiekader hieromtrent is het Actieplan inzake duurzame consumptie en productie en een duurzaam industriebeleid van 2008. Dit plan pleit voor de versterking en een betere coördinatie tussen de bestaande instrumenten. Hoewel het zich positioneert op het terrein van de duurzame ontwikkeling, houdt het plan weinig rekening met de sociale dimensie, wat vragen doet rijzen met betrekking tot de bewerking op productniveau.

Parallel met deze ontwikkelingen in Europa, werd er in 1998 aan het Belgisch wettelijke kader een vernieuwende wetgeving toegevoegd: de Wet betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid. Deze wet vormt de basis voor proactieve wetten inzake producten die op nationaal niveau ontwikkeld zijn, alsook voor de omzetting van Europese akten met betrekking tot de voorwaarden voor het in de handel brengen.

Dit hoofdstuk gaat over de productcategorieën die onder de federale bevoegdheid leefmilieu vallen. Zo worden de conventionele brandstoffen, de elektrische apparaten, de voertuigen, de pesticiden en biociden, de meststoffen, de geneesmiddelen, de cosmetica, enz. ... besproken in de hoofdstukken die specifiek zijn toegekend aan deze zaken.

Tot slot, in dit hoofdstuk wordt een eerste gedeeltelijke evaluatie van het productbeleid op het niveau van de federale overheid ontwikkeld. Deze beoordeling is nog te gefragmenteerd en dient te worden vervolledigd. Acties in deze richting zijn al aanbevolen in de lucht- en productplannen (2009-2012).

2.1 Producten met eco-keurmerk

Betrokken dienst:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen, Leefmilieu (VVVL) – DG Leefmilieu

Juridische basis:

Op Europees niveau:

- Verordening (EG) 180/2000 van het Europees Parlement en de Raad van 17 juli 2000 inzake een herzien communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren;

Op Belgisch niveau:

- Wet van 14 juli 1994 inzake de oprichting van een comité voor het toekennen van het Europese milieukeurmerk en Errata;
- Koninklijk besluit van 29 augustus 1997 betreffende het Comité voor het toekennen van het Europese milieukeurmerk en Erratum, gewijzigd bij koninklijk besluit van 11 juni 2003;
- Koninklijk Besluit van 13 januari 1999 tot bepaling van het bedrag en de wijze van betaling van de kosten en rechten verbonden aan het Europese milieukeurmerk, gewijzigd bij Koninklijk Besluit van 11 juni 2003.

Inleiding

De consumenten worden vandaag geconfronteerd met een wildgroei aan keurmerken en dit is eerder een bron van verwarring dan een kostbare hulp bij het kiezen. Deze complexiteit is voornamelijk te wijten aan de verspreiding van informatie via grafieken (pictogrammen, logo's, labels) die weinig bekend en niet altijd even betrouwbaar zijn, en die vaak verkeerd begrepen worden door de consument. De keurmerken kunnen echter een nuttig instrument zijn voor de erkenning van milieuvriendelijke producten. Ze worden toegekend op basis van de naleving van een uitgebreide reeks milieucriteria. Ze kunnen ook dienen als een bron van inspiratie voor ontwerpers en ontwikkelaars die bij het ontwerpen van hun producten ook de milieubekommernissen willen integreren.

Tabel 7: De verschillende milieukeurtypes.

Type I (ISO 14024)	Type II (ISO 14021)	Milieuverklaringen type III (ISO 14025)
Deze labels volgen onafhankelijke criteria, geverifieerd door een derde partij.	Keurmerken gebaseerd op eigen verklaringen zonder controle door een derde partij.	Deze keurmerken van het type III waarop een externe en onafhankelijke controle wordt uitgevoerd, kunnen dienen om aan te tonen dat voldaan is aan de opgestelde criteria.
Voorbeelden: Agriculture Biologique, Biogarantie, Ecolabel, Forest Stewardship Council (FSC) Milieukeur, PEFC 	Er bestaan vele voorbeelden, zoals "made from x% recycled material" Deze laatste bieden slechts weinig ernstige garantie en zullen in geen geval erkend of bevorderd worden door de openbare autoriteiten.	Bijvoorbeeld: Volvo's productprofiel voor de S80 personenwagen Zie Global Type III Environmental Declarations Network (http://www.gednet.org)

Voor de federale autoriteiten blijft het Europese ecologische label (Ecolabel) – "het bloempje" – een niet te verwaarlozen referentie.

Definitie van het beleid

Het "communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren" is ontstaan uit de conclusies van de Raad van de Europese Gemeenschappen die, in haar resolutie van 7 mei 1990 (PB nr. C 122 van 18/05/1990), de Europese Commissie heeft uitgenodigd om een voorstel in te dienen om een communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren uit te voeren, dat rekening houdt met de impact van het product op het milieu gedurende de hele levenscyclus.²⁰

Het "communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren" ofwel het "ecolabel" doelt op het promoten van producten (goederen, apparatuur en diensten) die de negatieve effecten op het milieu zouden kunnen verminderen in vergelijking met producten uit dezelfde categorie, en op het verstrekken van nauwkeurige, juiste en wetenschappelijk vastgestelde raadgevingen en informatie over deze producten aan de consument.

Het doel van het keurmerk is niet alleen het informeren van de consument. Het is inderdaad zo dat in tegenstelling tot de andere informatie op de verpakking van consumptieproducten niet de bescherming van de consument op korte termijn beoogd wordt, maar dat men eerder een collectief bewustzijn voor de milieuproblemen wil creëren, en de actoren wil stimuleren om te zorgen voor het behoud van de levenskwaliteit op lange termijn voor alle burgers.

²⁰ Deze resolutie is een samenvatting van de voorgaande werken op het niveau van de Europese Unie:

Het Europees Parlement heeft in zijn resolutie van 19 juni 1987 over afvalbeheer en voormalige vuilstortplaatsen (PB nr. C 190 van 20.07.1987) steun betuigd voor een communautair label voor schone producten. Het vierde actieprogramma inzake het milieu van de Europese Gemeenschappen 1987 - 1992 (PB nr. C 328 van 07.12.1987) benadrukte het belang om een beleid op te starten ten gunste van schone producten. Het belang van een milieukeursysteem werd vervolgens nog eens beklemtoond door een Mededeling van de Commissie op het Geïntegreerd Productbeleid COM(2003)302 final en in het Zesde communautaire milieuetactieprogramma (Besluit nr. 1600/2002/CE).

Het "ecolabel" kan steunen op een groot aantal actoren en op een institutionele en wetenschappelijk solide structuur, wat het groeiende succes en de geloofwaardigheid verklaart. De Federale Staat speelt hier een specifieke rol in.²¹

Uitvoering en behaalde resultaten

De FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu coördineert de ontwikkeling, de uitvoering en het beheer van het ecolabel zowel op Europees als op nationaal niveau. De FOD baseert zich voor haar opdrachten op een belangrijke juridische basis ter garantie van de conformiteit van het Belgische recht met de Europese regelgeving. Deze zijn rechtstreeks van toepassing op het nationaal recht.²²

Om deze conformiteit te garanderen moet iedere Lidstaat een bevoegd organisme aanduiden dat instaat voor het uitvoeren van de opdrachten die gedefinieerd worden in de Europese reglementering. In België is het Comité voor het toekennen van het Europese milieukeurmerk het bevoegde orgaan in het kader van de Europese regelgeving. Het werd opgericht bij wet van 14 juli 1994 voor het beheer van het ecolabel op nationaal gebied. De betrokkenheid van de gewesten is vereist bij het uitwerken van de productnormen, wat tot uiting komt in de vertegenwoordiging van de drie Gewesten bij het Comité voor het toekennen van het Europese milieukeurmerk.²³

Het Comité valt onder de dubbele bevoegdheid van de Minister die bevoegd is voor economie en die van de Minister die bevoegd is voor het milieu, aangezien het zowel gaat om het informeren van de consument als om de bescherming van het milieu gaat.

De opdracht van het Comité is tweeledig:

1. meewerken aan het definiëren van een Europees milieukeurbeleid²⁴ door middel van entiteiten zoals het BMEU²⁵, haar ad hoc werkgroepen, de Management Groups, het reglementaire Comité;
2. in België de toekenning, de controle op het gebruik en de eventuele terugname van het toegekende keurmerk beheren; het verspreiden van informatie over het Europese milieukeurmerk bij ondernemingen, dienstverleners, verdelers, consumenten.

De dubbele opdracht van deze Commissie verdeelt zich over de periode 2004-2008 en 2009 door de volgende strategische doelstellingen:

- op Europees vlak ervoor zorgen dat het "ecolabel" haar doelstellingen met betrekking tot het efficiënt gebruiken van bronnen blijft nastreven in het belang van een hoog milieubeschermingsniveau, waarbij de vertegenwoordiging van de producten op de Europese markt gerespecteerd moet worden;
- op nationaal niveau, op de binnenlandse markt de vraag en het aanbod van producten met het logo van het communautaire milieukeurmerk bevorderen; om deze doelstelling na te streven moeten de consumenten en/of producenten duidelijke, juiste en wetenschappelijk onderlegde raadgevingen en informatie krijgen over deze producten.

Op ecologisch gebied richten de strategische doelstellingen zich vooral op volgende algemene lijnen:

- de groei van de globale milieuprestatie van de producten;

²¹ De rol van de verschillende interveniërende partijen komt uitgebreid aan bod in de afdeling over de uitvoering van het beleid en de modaliteiten.

²² Het gaat om een conformiteit met de Europese wetgeving, niet om een omzetting in het Belgische recht, want de Reglementen en Besluiten zijn rechtsreeks toepasbaar door de lidstaten.

²³ De samenstelling van het Comité wordt omschreven in de uitvoeringsmodaliteiten.

²⁴ De deelname aan de communautaire procedure tot bepaling van de productcategorieën en specifieke criteria waaraan de producten uit elk van deze categorieën moeten beantwoorden. Deze taak is van bijzonder belang omdat de posities die door België verdedigd worden tijdens het reglementaire Comité gebaseerd zijn op de adviezen van het Comité.

²⁵ Bureau voor de milieukeur van de Europese Unie.

- de groei van de vrijwillige deelneming van de producenten en hoofdzakelijk van de KMO's;
- de groei van de marktcapaciteit (*capability*²⁶) inzake het aanbieden (producenten-verdelers), verspreiden (consumenten) van hoge prestaties leverende producten en het van de markt halen van in onbruik geraakte producten (vernieuwing van het park);
- de capaciteit om toepassingen op het milieubeleid bij de KMO's (EMAS, Corporate governance, enz.) toe te passen.

Aan de hand van deze strategieën kon het Comité tussen 2004 en 2008 de volgende onmiddellijke of operationele doelstellingen plannen:

- Op Belgisch niveau, het "ecolabel" bekend maken en de verschillende productcategorieën en criteria in verband hiermee voorstellen aan de fabrikanten, verdelers en consumenten, door middel van informatiecampagnes (zie uitvoeringsmodaliteiten).

De criteria van het milieukeurmerk "het Bloempje" worden gedefinieerd per productcategorie²⁷ en zijn gebaseerd op een globale "multicriteria"-benadering (analyse van de levenscyclus) die de milieudruk van het product tijdens iedere etappe van zijn levenscyclus bepaalt, vanaf de extractie van de grondstoffen tot aan de uiteindelijke afvalverwerking, via de vervaardiging, distributie (inclusief de verpakking) en het gebruik.

De categorieën van producten die gedekt zijn door het communautair systeem voor de toekenning van milieukeuren en de criteria hieromtrent kunnen geraadpleegd worden op de volgende websites:

- <http://ec.europa.eu/ecolabel>
- <http://www.ecolabel.be>

Op nationaal vlak was de ambitie voor de periode 2004-2008 om het aantal in België aangevraagde licenties te verhogen en om de markt van de geïmporteerde producten met "het bloempje" uit te breiden. De aanvragen voor een communautair milieukeurmerk kunnen worden ingediend door fabrikanten, importeurs, dienstverleners, handelaars en detailhandelaars²⁸; de aanvragen gebeuren op vrijwillige basis. De resultaten zijn dus aselekt: verschillende factoren beïnvloeden de deelname, zoals de grootte van de ondernemingen (KMO's zijn in België in de meerderheid), de kosten van de laboratoriumtesten om te voldoen aan de criteria, de dossierkosten voor de aanvraag van het keurmerk, de kosten voor de gebruiksvergoeding, enz.

De instrumenten voor het milieukeurmerksysteem variëren naargelang de subsidiariteit van de uitvoering en volgens de actoren die betrokken zijn: een reglementair instrument voor de lidstaten, vrijwillige instrumenten voor de markt.²⁹

²⁶ Zie het begrip "capability" ontwikkeld door Amartya Sen.

²⁷ Onder "categorie" vallen goederen, uitrustingen of diensten met een gelijkaardige bestemming en die gelijkwaardig zijn wat betreft het gebruik en de perceptie van de consument.

²⁸ Handelaars en detailhandelaars mogen enkel een keurmerkverzoek indienen voor producten die onder hun eigen handelsnaam op de markt gebracht zijn.

²⁹ Actie 17 (bevordering van het ecolabel) van het *federaal plan Producten 2009-2012*, veronderstelt de samenwerking tussen de federale Leefmilieu-administratie en het Comité voor het toekennen van het Europese milieukeurmerk. Verschillende instrumenten zullen hier vanaf 2009-2010 voor gebruikt worden:

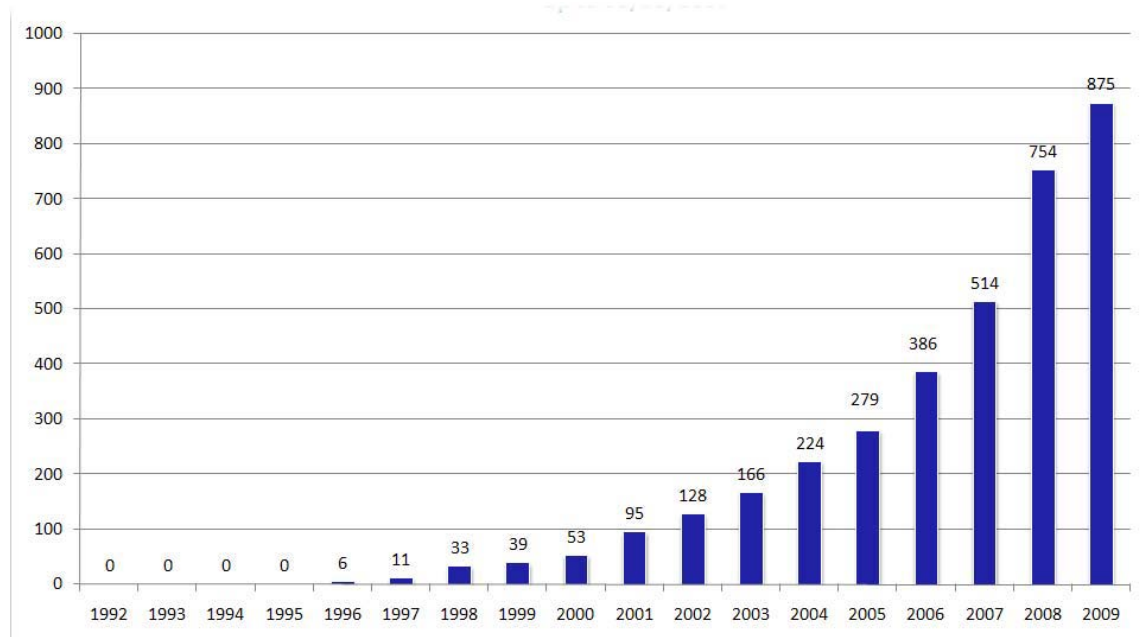
- administratieve regels voor de aankoop van producten die beantwoorden aan de criteria voor het Europese keurmerk in het kader van de openbare markten
- economische instrumenten: op EU-niveau, btw-verlaging voor producten met keurmerk,
- vrijwillige overeenkomsten: verbetering van de zichtbaarheid van de milieukeurmerkproducten in winkels, via een kaderakkoord met de distributiesector,
- bewustmaking van de industrie en van de consumenten via specifieke informatiecampagnes.

De tot nog toe behaalde resultaten op Europees niveau zijn:

- 25 productcategorieën waarvoor het Europese milieukeurmerk vandaag kan worden aangevraagd en toegekend werden gedefinieerd (figuur 3);
- 3 nieuwe productcategorieën worden momenteel ontwikkeld;
- 11 bestaande productcategorieën worden momenteel herzien.

In 2000 bedroeg het aantal vergunningen in de EU 53. In 2009 waren dit er 875 (figuur 1).

Figuur 1: Evolutie van het Totaal Aantal Vergunningen van 1992 tot 2009.*

* Tot 30/06/2009

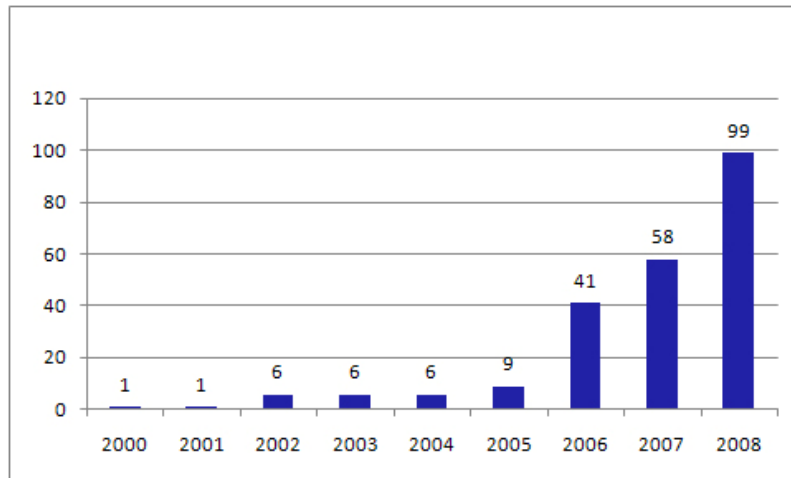
Op Belgisch niveau is het Comité voor het toekennen van het Europese milieukeurmerk in werking getreden in september 1998.

Sinds die datum en tot in 2008 (gegevens waargenomen in maart 2009):

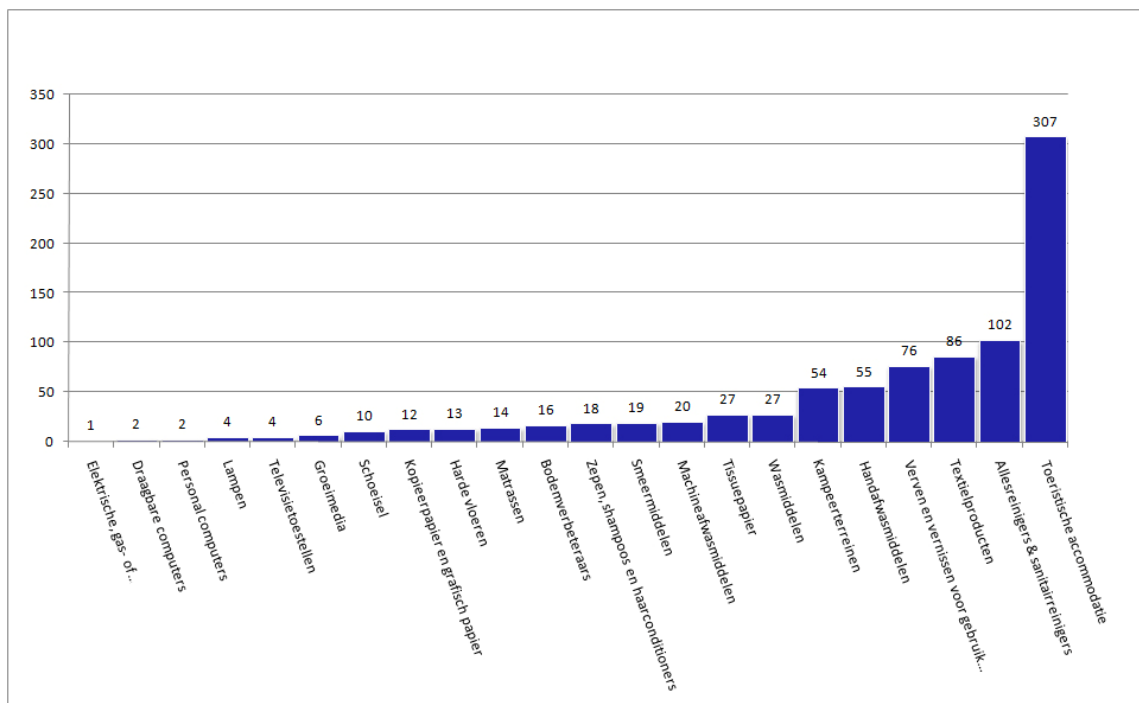
- 10 vergunningen toegekend;
- 99 producten met milieukeurmerk in België (figuur 2);
- meerdere honderden milieukeurmerkproducten op de Belgische markt dankzij import (telling lopende).

Het label kan gebruikt worden in de 27 EU-lidstaten, in Noorwegen, IJsland en Liechtenstein; vanaf het verkrijgen van het keurmerk, draagt ieder product van om het even welke oorsprong hetzelfde logo (de "het Bloempje"). In 2000 kende België twee licenties toe met een totaal van twee milieukeurmerken. In 2009 waren dat er 11. Ter vergelijking: tijdens de zelfde periode kende Denemarken 52 vergunningen toe en Italië 285.

Figuur 2: Milieukeurmerkproducten in België.

Figuur 3: Ecolabel licenties per productgroep*

* 25 productgroepen zijn gedefinieerd maar voor 3 productgroepen werden geen licenties goedgekeurd.

Evaluatie

De zoektocht naar een nieuwe uitwerking is belangrijk. Studies tonen aan dat “De resultaten die verwacht worden van het nationale beleid de graad van de effectieve realisatie of uitwerking van de verwachte principes of fundamentele rechten moeten zijn. Het concept van de daadwerkelijke uitvoering is complex. Wat geëvalueerd moet worden is meer dan de (trouwens noodzakelijke) bepaling van formele wetten of rechten. Het betreft juist de mate waarin een recht (of een norm) een reële instelling geworden is, de mate waarin het werd opgenomen in de praktijk en in de economische en sociale verwachtingen van het betreffende land.”

Op Europees niveau geeft de studie EVER (<http://ec.europa.eu/environment/ecolabel>) aan dat het systeem op micro-economisch niveau doeltreffend is aangezien het bijdraagt tot een verbetering van de milieuprestaties van de deelnemende organisaties. Het principe achter het systeem is nog steeds geldig vanuit een communautair perspectief. Het is erin geslaagd om de consumenten een Europees milieucertificaat aan te bieden waarop zij kunnen vertrouwen omdat het keurmerk wordt toegekend door een onafhankelijk organisme dat onder openbaar toezicht staat, en om de bedrijven de mogelijkheid te geven om een enkel keurmerk te gebruiken voor al hun marketingactiviteiten in Europa en in de wereld. De studie EVER toont ook dat het keurmerk een toegevoegde waarde toekent aan hun producten, en een zeker competitief voordeel op de groeiende markt van “groene” producten en diensten.

Op nationaal niveau kan de effectiviteit niet beoordeeld worden omwille van de afwezigheid van de verwachte resultaten, omdat het systeem voor het toekennen van het communautaire milieukeurmerk bepaalde beperkingen heeft. Uit een vergelijking met landen met dezelfde grootte (NL en DK) blijkt echter dat er in die landen beter gepresteerd wordt.

2.2 Motorvoertuigen en niet voor de weg bestemde machines of hoe men milieuvriendelijkere voertuigen op de markt brengt

Betrokken diensten:

FOD VVVL – DG Leefmilieu
FOD Mobiliteit en Transport

Juridische basis:

- Personenwagens
 - Etikettering/ CO₂- en consumptiegids
 - Koninklijk besluit van 5 september 2001 betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot bij het op de markt brengen van nieuwe personenauto's.
 - Gemiddelde limiet voor CO₂-uitstoot
 - Verordening (EG) nr. 443/2009 van 23 april 2009 tot vaststelling van emissienormen voor nieuwe personenauto's, in het kader van de communautaire geïntegreerde benadering om de CO₂-emissies van lichte voertuigen te beperken
- Niet voor de weg bestemde mobiele machines
 - Koninklijk Besluit van 5 december 2004 houdende vaststelling van productnormen voor inwendige verbrandingsmotoren in niet voor de weg bestemde mobiele machines.
- Zware metalen
 - Koninklijk Besluit van 19 maart 2004 houdende productnormen voorvoertuigen.

Inleiding

Mobiliteit is één van de belangrijkste sectoren met een impact op het leefmilieu. Hij groeit momenteel nog sterk en zal deze trend de volgende tien jaar blijven volgen. Het wegvervoer is de grootste bron van vervuiling in deze sector.

De niet voor de weg bestemde mobiele machines zijn een categorie van zeer diverse producten, gedefinieerd op communautair niveau (richtlijn 97/68) die bij hun uitstoot van gassen een niet te verwaarlozen aandeel aan vervuilende stoffen hebben, zoals bij landbouwtractoren en bosbouwwerktuigen. Hun algemeen aandeel blijft echter wel marginaal.

We kunnen de verontreinigingen in drie categorieën opdelen: de uitstoot van broeikasgassen ingevolge energieverbruik, emissies en geluidsoverlast, afval. Om deze verontreinigingen te kunnen beheersen, is het noodzakelijk om het wegvervoer te verminderen en om de milieudruk van de voertuigen en machines terug te dringen.

De eerste vereiste valt onder het mobiliteitsbeleid (zie deel 3, hfdst. 13). De tweede onder het productbeleid; de inherente eigenschappen van de transportmiddelen en niet voor de weg bestemde machines in minder mate, moeten verbeterd worden zodat hun individuele milieudruk beperkt wordt en zodat bij aankoop de keuze doordacht genomen wordt.

De technologische complexiteit van de producten uit de automobielsector en de diversiteit en het aantal domeinen waarvoor reglementeringen nodig zijn hebben geleid tot een geharmoniseerde aanpak op Europees niveau.

Dit hoofdstuk heeft betrekking op twee productcategorieën die qua aantal en milieudruk specifiek en belangrijk zijn: motorvoertuigen (dat wil zeggen tussen de gehomologeerde geregistreerde voertuigen, de personenauto's, niet de bestelwagens, vrachtwagens, noch de twee- of driewielige voertuigen, zie hoofdstuk 13 MOBILITEIT) en de niet voor de weg bestemde machines, gedefinieerd als mobiel werktuig, vervoerbare industriële uitrusting of voertuig met of zonder carrosserie, niet bestemd voor personen- of goederenverkeer over de weg, waarin een inwendige verbrandingsmotor is gemonteerd. Deze definitie heeft betrekking op een breed spectrum, waaronder bouwmachines, tuinbouw- en onderhoudsapparaten op brandstof, landbouwvoertuigen en treinlocomotieven, en betreft alleen de objectieven en het beleid dat werd uitgevoerd in de Milieusector in engere zin.

De lezer wordt verzocht om Hoofdstuk 13 Mobiliteit deel 3 van het rapport te lezen, om een zo volledig mogelijk zicht te krijgen op het geheel van het beleid en de maatregelen met betrekking tot voertuigen en hun evaluatie.

Definitie van het beleid

De Europese verordeningen hebben betrekking op de emissie van verontreinigende stoffen en gas³⁰, de aanwezigheid van schadelijke materialen³¹ met zicht op recycling bij uitgebruikname en het geluid. De bepalingen³² hebben ook de bedoeling om de CO₂-uitstoot te verminderen en om dus de energieconsumptie te beïnvloeden. Ze vallen meestel onder bredere ontwerpen³³ waarin buiten voertuigen ook andere sectoren aan bod komen.

Op uitsluitend nationaal niveau situeren de actiemogelijkheden buiten de Europese context zich aan de afnemerszijde van de productieketen en bij technische normen bij homologatie. De aanpak is erop gericht zijn om de gedragingen van de betrokkenen uit de sector en de consument te wijzigen. Dit betreft hoofdzakelijk de bewustmaking van de milieudruk van de voertuigen, het informeren waardoor keuzes met kennis van zaken gemaakt kunnen worden, het garanderen van het bestaan van markten door middel van openbare aankopen, en zowel positieve als negatieve stimuli (fiscaal, financieel, internalisering van de kosten, ...).

Uitvoering en behaalde resultaten

Voertuigen: CO₂gids/etikettering en brandstofverbruik

Informatie over CO₂ emissies van personenwagens is een onmisbaar socioeconomische maatregel complementair aan de technische regelgeving. De consumenten moeten op eenvoudige wijze geïnformeerd worden over de CO₂ emissies van de wagens die ze wensen te aan te schaffen teneinde hun keuze te bepalen. De Europese informatierichtlijnen worden ingevuld door het gratis publiceren en ter beschikking stellen van een jaarlijkse CO₂ gids, de verplichte affiches over CO₂ in de verkooppunten en de verplichting om de CO₂ emissies te vermelden in de geschreven reclame (zie hoofdstuk 11 ECONOMIE). De website «energievreters.be» vervolledigt deze informatie door mee te geven aan potentiële consumenten hoe groot hun economisch voordeel is bij het aanschaffen van een wagen die weinig CO₂ uitstoot (gezien deze wagen ook weinig zal verbruiken).

³⁰ "EURO" Normen: richtlijn 70/220 en wijzigingen, richtlijn 2005/55.

³¹ Richtlijn 2000/53.

³² Richtlijn 1999/94.

³³ Europese thematische strategie inzake luchtverontreiniging, Europese strategie inzake klimaatverandering.

Vermindering van de verontreinigende stoffen door niet voor de weg bestemde voertuigen

Volgens de Europese wetgeving die in 1997 werd vastgelegd was het noodzakelijk om de uitstoot te controleren van stikstofdioxide (NO₂), van deeltjes (PT)- zwarte rook en andere verontreinigende stoffen zoals koolmonoxide (CO), en om de emissies van de precursoren van de troposferische ozon te verminderen, evenals de verontreinigende stoffen die verantwoordelijk zijn voor de verzuring, met name de stikstofoxiden (NO_x) en de koolwaterstoffen (kW).

De "off road" voertuigen zijn per definitie niet voor de weg bestemd. Het gaat hier om motoren ingezet op werven, in de landbouw, op spoorwegen en in boten. Het marktaandeel van "off road" voertuigen is veel kleiner dan dat van de voor de weg bestemde voertuigen. Hierdoor wordt het Europese beleid ook anders georiënteerd. Aan de ene kant is er de neiging om een normgeving op wereldschaal te volgen. Aan de andere kant voorziet de regelgeving overgangsmaatregelen zoals het flexibiliteitsmechanisme om van stocks af te raken. Dit mechanisme laat de constructeurs toe om onder bepaalde voorwaarden en met het akkoord van de bevoegde overheden nog een beperkt aantal motoren op de markt te brengen bij het verstrengen van emissiegrenzen. Dit mechanisme laat toe om de emissies van deze niet voor de weg bestemde motoren en rekening te houden binnen een realistisch industrieel kader.

Vermindering van zware metalen in voertuigen

Bij het gebruik en op het einde van de levenscyclus zijn voertuigen een bron van afval. De zware metalen die ze bevatten kunnen dan in het milieu terecht komen. De richtlijn betreffende autowrakken verbiedt het gebruik van lood, zeswaardig chroom, cadmium en kwik in nieuwe personenauto's.

Sommige zware metalen zijn essentieel voor specifieke toepassingen. De verordening voorziet in een algemeen verbod, met uitzonderingen verbonden aan technologische mogelijkheden.

Evaluatie

Uit de evolutie van het transport tijdens de afgelopen jaren blijkt dat er ondanks de technologische verbeteringen nog altijd milieuhinder is, en dat die in sommige gevallen blijft stijgen. Emissies van verontreinigende stoffen verminderen inderdaad door middel van regelgeving, maar zijn niettemin belangrijk. De oorzaken hiervan zijn het toenemende belang van het voertuiggebruik (er zijn er meer en er worden meer kilometers afgelegd) en het grotere gemiddelde vermogen en gewicht. Het is daarom noodzakelijk om te blijven stimuleren en reglementeren, maar ook om de gedragingen met betrekking tot de aankoopkeuze en het voertuiggebruik te wijzigen. Zoals eerder vermeld is dit laatste punt betreffende het gebruik een kwestie voor het mobiliteitsbeleid.

CO₂gids/etikettering en verbruik

Zoals hierboven vermeld is informatieverstrekking een essentieel element binnen de maatregelen. Er is publieke belangstelling voor de voordelen die verbonden zijn aan wagens die weinig uitstoten. Maar wat deze CO₂ -uitstoot inhoudt is nog niet duidelijk. Het wordt vaak verward met de uitstoot van vervuilende stoffen. Vandaar dat het publiek zich vaak ook verwonderd over de steun aan dieselloertuigen (die minder CO₂ uitstoten) terwijl deze ronduit slecht zijn voor de gezondheid (wegens hun uitstoot van kleine deeltjes en

stikstofoxydes). Het is dus nodig om blijvend informatie te verschaffen aan het publiek voor een goed begrip en accepteren van het beleid.

Vermindering van de uitstoot door niet voor de weg bestemde mobiele machines

Er zijn geen gegevens van het offroad-park voor de periode 2004-2008. De ramingen van de emissies van verontreinigende stoffen zijn uitgevoerd op basis van het brandstofverbruik van de sector, deze raming bedraagt 450 000t diesel.

Vermindering van zware metalen in voertuigen

Het gehalte aan zware metalen wordt steeds meer gelimiteerd, rekening houdend met de technische beperkingen.

We merken op dat zware metalen in sommige onderdelen van elektrische voertuigen gebruikt worden. De toegekende vrijstellingen kunnen een invloed hebben op de beschikbaarheid van de componenten.

Tabel 8: Specifieke uitstoot van verontreinigende stoffen van het transport in België (in miljoenen t).

	CO	NH ₃	NMVOG	NO _x	PM ₁₀	PM _{2,5}	SO _x	TSP
2003	340.74	2.10	46.57	136.13	9.52	8.22	0.64	35.79
2004	326.18	2.09	44.59	133.53	9.33	8.02	0.65	35.60
2005	287.94	2.08	33.94	127.17	7.01	7.01	0.65	7.01
2006	273.69	2.07	32.38	123.93	6.83	6.84	0.65	6.83

Source: <http://webdab.emep.int/>

2.3 Van Biomassa afkomstige producten

Betrokken diensten:

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, DG Energie en DG KMO-Beleid
 FOD Financiën
 FOD VVVL – DG Leefmilieu

Juridische basis:

De omzetting van de Europese bepalingen naar het federale niveau omvat:

- Koninklijk Besluit van 29 februari 2004 tot wijziging van de wet van 22 oktober 1997 betreffende de structuur en de accijnstarieven inzake minerale olie;
- Koninklijk Besluit van 4 maart 2005 betreffende de benamingen en de kenmerken van de biobrandstoffen en andere hernieuwbare brandstoffen voor motorvoertuigen en voor niet voor de weg bestemde mobiele machines;
- Wet van 10 juni 2006 betreffende de biobrandstoffen zorgt voor de toekomstige basisprincipes van de “duurzaamheid”;
- Wet van 22 juli 2009 houdende verplichting tot bijmenging van biobrandstof in de tot verbruik uitgeslagen fossiele motorbrandstoffen;
- Koninklijk Besluit van 10 augustus 2009 betreffende de informatie- en administratieve verplichtingen, het toezicht op de verplichtingen en de administratieve boetes van de wet van 22 juli 2009.

Inleiding

De handel in biomassa groeit voortdurend³⁴ en alsook zijn gebruik diversifieert. Mais, reeds lang de teelt bij uitstek van voedingsgewassen, kent nieuwe mogelijkheden op de polymeer- en energiemarkt, koolzaadolie wordt gebruikt in voedsel, cosmetica en biobrandstoffen. Cellulose voedt dieren en dient als basis voor isolatiemateriaal en pellets voor verwarmingsketels. Hout voor de bouw en de verwarming zijn waarschijnlijk de meest gekende, verspreide en historische toepassingen. Groene chemie ziet in biomassa potentieel met betrekking tot R&D en nieuwe leidende markten³⁵. Het is dus niet verwonderlijk dat de experts het ermee eens geworden zijn om de toestroom van biomassa te groeperen in drie finaliteiten: de alimentaire finaliteiten (menselijk en dierlijk); de niet-alimentaire finaliteiten zoals bouwmaterialen, textielvezels (kleding, industrieel), papier/karton, meubilair, cosmetica, detergenten/smeermiddelen, farmaceutische producten, enz.; de energetische finaliteiten.

De erkenningen voor producten afkomstig uit biomassa tonen aan hoe belangrijk het is om over een gemeenschappelijke visie te beschikken met betrekking tot de land- en bosbouwproductie, maar zij voeden door hun eindbestemming (of finaliteit) eveneens het fundamentele debat over de duurzaamheid van onze productie en consumptiemethoden.

De grootste uitdaging om te beantwoorden aan de behoefte voor de productie van biomassa is de beschikbaarheid van landbouwgrond en water. Deze groeiende behoefte is in concurrentie met het behoud aan biodiversiteit die het behoud betekent van de habitats en de diversiteit in landgebruik.

³⁴ http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2009_e/charts_e/chart03.xls en <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/008/ae881f/ae881f00.pdf>.

³⁵ <http://ec.europa.eu/enterprise/leadmarket/leadmarket.htm>.

De algemene doelstelling van België inzake het aandeel van energie uit hernieuwbare bronnen in het eindverbruik van energie is voor 2020 vastgesteld op 13% (20% voor de gehele Europese Unie). De sectoren die vallen onder deze 13% zijn de elektriciteits- en warmteproductie en het transport. Volgens het rapport van de Gemix³⁶ is elektriciteit en warmte het belangrijkste onderdeel van die doelstelling, vóór het verbruik van biobrandstoffen. De vormen van vaste biomassa (hout, cellulose) en vloeistof (palmolie) kunnen immers bijna 50% van de Belgische doelstelling voor hernieuwbare materialen bedragen en moeten massaal worden ingevoerd worden in ons land.

Biobrandstoffen worden geproduceerd uit organisch materiaal. De algemene benaming "biobrandstof" wijst op de organische fractie toegevoegd aan fossiele brandstoffen. Momenteel zijn de enige beschikbare biobrandstoffen koolzaadmethylester (bekend als "biodiesel") en bioethanol (geproduceerd op basis van planten die suiker of zetmeel bevatten). Deze biobrandstoffen worden van de eerste generatie genoemd. Er worden onderzoeken gedaan om zogenaamde "tweedegraads"-technieken te ontwikkelen, waardoor biobrandstoffen geproduceerd kunnen worden uit lignocellulose (*Miscanthus giganteus* *Salix* spp (TtCR) en luzerne-energie (*Medicago sativa*), en verschillende soorten afval. Er wordt ook gedacht aan een "derde generatie" door het bodemvrij gebruik van micro-algen.

De hier voorgestelde evaluatie, die betrekking heeft op biobrandstoffen die in het wegvervoer gebruikt worden, is een belangrijke stap in de goede richting omdat er buiten de biologische landbouw slechts heel weinig beleidssystemen bestaan die de alimentaire en niet-alimentaire finaliteiten van de biomassa duurzamer maken. Het is daarom van belang om aan te tonen dat het mogelijk is om producten te ontwikkelen die enerzijds de duurzame biomassaproductie verzekeren en anderzijds zorgen voor het behoud van de biodiversiteit en de socio-economische ontwikkeling.

Definitie van het beleid

De Europese Unie is de initiatiefnemer van de organisatie van biobrandstoffenproductie en -afzet door de lidstaten, die gereguleerd wordt door een belangrijke juridische basis. Het op de markt brengen is een federale bevoegdheid.

De uitvoering van dit beleid heeft meestal betrekking op de industrie³⁷. De federale administraties zijn ook betrokken, met name bij de afgifte van dergelijke vergunningen en quota's (FOD Financiën), bij de afgifte van vergunningen voor gebruik van pure koolzaadolie als brandstof voor particulieren (FOD Economie, DG Energie en FOD Volksgezondheid, DG Leefmilieu), het controleren van de doelstelling van 4% en van de duurzaamheidscriteria voor biobrandstoffen (FOD Financiën, FOD Economie en FOD Volksgezondheid).

In de periode 2004-2008 situeren de doelstellingen betreffende de organisatie van het op de markt brengen van biobrandstoffen zich vooral op Europees niveau en ze maken deel uit van het luik "klimaat-energie", meer bepaald het zoeken naar continuïteit van de energievoorziening en het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen.

Vanaf 2008-2009, onder leiding van verschillende lidstaten waaronder hoofdzakelijk België, worden in de Europese regelgevingen ook niet-bindende duurzaamheidsdoelstellingen opgenomen met betrekking tot de bescherming van de biodiversiteit, de plattelandontwikkeling en de stabilisering van de landbouwprijzen.

De strategische doelstellingen met betrekking tot het milieu zijn:

- De strijd tegen de klimaatverandering. Gebruik makend van de manoeuvreerruimte door de omzetting van Kaderrichtlijn 2003/30/EG, hebben de federale administraties (Douane en Accijnzen, Economie, Energie en Milieu) een wettelijk kader gecreëerd,

³⁶ http://economie.fgov.be/fr/binaries/rapport_gemix_2009_fr_tcm326-76356.pdf

³⁷ KB 4/03/2005, wet van 10/06/2006, wet van 22/07/2009 en KB van 10/08/2009

dat zowel fiscale maatregelen omvat als wat er in 2009 op Europees niveau moest gebeuren met de duurzaamheidscriteria; de strategische doelstelling was inderdaad om ervoor te zorgen dat de biobrandstoffen de CO₂-uitstoot met ten minste 35% vermindert (in vergelijking met fossiele brandstoffen), de extra kosten van de zogenaamde "duurzame" biobrandstoffen (zoals gedefinieerd in de wet van 06.10.2006) worden gecompenseerd door verlaging van de accijnzen.

- De strijd tegen het verlies van de biodiversiteit, in 2009 een tweede strategische Europese doelstelling, net als de sociale aspecten van het platteland en het recht op arbeid.

Met betrekking tot het in het verbruik brengen van brandstoffen, heeft de wetgever in eerste plaats niet-bindende doelstellingen vastgesteld, bij KB van 4 maart 2005 en bij wet van 10 juni 2006.

Vanaf 22 juli 2009 werden er bindende doelstellingen opgelegd.

Uitvoering en behaalde resultaten

Van 2006 tot 2009 werden er zeven productie-eenheden van biobrandstoffen in België gebouwd. De totale investering liep op tot 450 miljoen euro en er ontstonden 450 banen op de productieplaatsen.

De hoeveelheden methylester van koolzaad en van bio-ethanol die op de brandstofmarkt gebracht werden, hebben voor de jaren 2006, 2007 en 2008 respectievelijk 0,01%, 1,05% en 1,13% bereikt. De indicatieve doelstellingen van de regering bedroegen voor dezelfde periode 2,75%, 3,50% en 4,25%. Vertragingen in de bouw van productie-eenheden en de prijsvolatiliteit van olie en agrarische materialen verklaren gedeeltelijk de verschillen tussen verwachte en werkelijke resultaten.

Evaluatie

De doelstelling betreffende de lineaire voortzetting van het op de markt brengen van biobrandstoffen werd in de periode 2005-2008 niet behaald. Op het einde van de periode wordt slechts 26% van het vastgestelde percentage bereikt. Dit kan gedeeltelijk verklaard worden door de vrij zwakke beperkte verlaging van de accijnzen en doordat de "verplichte bijmening" pas vanaf 2009³⁸ verplicht werd opgelegd.

Indien de eerste doelstelling de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen was, zou het eenvoudiger geweest zijn om biobrandstoffen te kopen van buiten Europa. Maar de doelstelling om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen zou op lange termijn ongetwijfeld niet bereikt zijn.

De strategische milieudoelstelling wordt beïnvloed door het vrije verkeer van goederen en handelswaar, voornamelijk degene die uit Brazilië en uit Indonesië geïmporteerd worden.

Naast de doelstelling om de BKG te verminderen, zou het beleid ook andere milieudoelstellingen moeten integreren zoals degene betreffende de strijd tegen het verlies van biodiversiteit, het behoud van landbouwgrond rijk aan koolstofvoorraden, de ontwikkeling van eco-conditionaliteit enz.

³⁸ Dit geldt ook op Europees niveau. Vertrekkend vanuit *indicatieve* doelstellingen (2003) richtte de EU zich op *verplichtende* doelstellingen (2009) die echter niet de werking van de interne markt belemmeren.

Men moet daarom streven naar een geïntegreerd beleid op het gebied van de afzet van biobrandstoffen. Dat is het doel van het Federaal Productenplan 2009-2012 - Naar een geïntegreerd productbeleid.

De volgende herziening van het GLB is een nieuwe kans in termen van duurzaamheid van de biomassa bereikt door middel van de integratie van eco-conditionaliteit in het subsidiebeleid.

Kortom, het is dus zowel het Europese kader als het nationale initiatief van de overheid om de accijnzen te verlagen, die de ontwikkeling van biobrandstoffen in België versterkte.

Vandaag zijn er door het geconstateerde verschil tussen de doelstellingen en resultaten nieuwe beleidsinitiatieven nodig, vooral omdat de economische levensvatbaarheid van productie-eenheden in gevaar is. De wet van 22 juli 2009 betreffende de verplichting tot bijmenging van biobrandstof compenseert deze dreiging. Deze eis werd van kracht sinds 1 juli 2009. Het is noodzakelijk dat in de post-2010 rapportage de voortgang van deze beleidsveranderingen worden opgenomen.

2.4 Elektrische en elektronische apparaten

Betrokken diensten:

FOD VVVL – DG Leefmilieu
FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie
Gewestelijke overheden belast met het afvalbeheer

Juridische basis:

- Wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid, meer bepaald artikel 5, § 1er, alinea 1, 1°, 3° en 6°;
- de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument., meer bepaald artikel 14, § 1, a);
- het Koninklijk Besluit van 12 oktober 2004 en haar wijzigingen inzake het voorkomen van gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur.

Inleiding

Vanuit milieu-oogpunt tracht het preventiebeleid voor gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur (EEA) te bekomen dat recyclage en andere vormen van terugwinning bevorderd wordt en dat de hoeveelheid te verwijderen afval (AEEA) verminderd wordt. Daarnaast zorgde dit beleid voor maatregelen betreffende de beperking van het gebruik van gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur. Zo wordt de behandeling van afval na gebruik efficiënter en minder gevaarlijk. De uitvoering van dit beleid heeft vooral betrekking op producenten die bij het ontwerpen van hun producten moeten voldoen aan bepaalde normen.

De producten die vallen onder de WEEE richtlijn zijn:

- kleine en grote huishoudelijke apparaten;
- consumentenapparatuur;
- verlichtingsapparatuur;
- elektrisch en elektronisch gereedschap;
- medische hulpmiddelen;
- speelgoed, apparatuur voor sport en ontspanning;
- meet- en controle-instrumenten;
- automaten;
- IT- en telecommunicatieapparatuur.

Het toepassingsgebied van de RoHS-richtlijn is gebaseerd op dat van de AEEA-richtlijn, met uitzondering van de medische hulpmiddelen en instrumenten voor toezicht en controle.

Dit beleid past ook in het bredere kader van de strategie van het geïntegreerd productbeleid (IPP), dat bestaat uit een versterking en heroriëntatie van het milieubeleid voor producten met het oog op het bevorderen van een markt die gunstig is voor het in de handel brengen van milieuvriendelijkere producten.

Definitie van het beleid

Het Koninklijk Besluit van 12 oktober 2004 beoogt de bescherming van het milieu en de menselijke gezondheid door middel van een beter afvalbeheer (door een betere terugwinning en een niet-vervuilende verwijdering van de AEEA) en beperkingen ten aanzien van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen.

Een onderliggende doelstelling is het aanmoedigen van het ontwerp en de productie van EEA waarbij rekening gehouden wordt met de ontmanteling en terugwinning, en die het hergebruik en de recycling van hun afval vergemakkelijken.

De strategische milieudoelstellingen zijn de problemen verminderen met betrekking tot het afvalbeheer voor zware metalen (Pb, Hg, Cd, Cr VI) en bepaalde broomhoudende brandvertragers, en meer specifiek:

- het beperken van deze gevaarlijke stoffen;
- het voorkomen van de vorming van afvalstoffen die gevaarlijke stoffen bevatten (de hoeveelheid van deze te verwijderen afvalstoffen beperken);
- het aanmoedigen van de recyclage en het hergebruik van EEA;
- het aanmoedigen van andere vormen van terugwinning van afvalstoffen;
- het verminderen van de recyclagekosten;
- het verbeteren van de milieuprestaties van de economische actoren die betrokken zijn bij de levenscyclus van elektrische en elektronische apparatuur (producenten, distributeurs, consumenten, en in het bijzonder de marktspelers die rechtstreeks betrokken zijn bij de verwerking van AEEA).

De operationele doelstelling met betrekking tot de omgeving is om 100% van de markt te bezetten met elektrische en elektronische apparatuur die vrij zijn van lood, kwik, cadmium, zeswaardig chroom, PBB's en PBDE's. Aangezien een volledige verwijdering van deze stoffen niet altijd haalbaar is, voorziet de wetgeving in vrijstellingsmechanismen voor bepaalde typen gebruik, evenals een tolerantie op de concentraties. Een maximale concentratiewaarde [MCV] is dus toegestaan in homogeen materiaal³⁹.

Uitvoering en behaalde resultaten

De volgende bepalingen werden toegepast:

Vanaf 13 augustus 2005:

- Verplicht aanbrengen bij de op de markt gebrachte EEA van het symbool van een vuilnisbak op wielen om het gebruik van selectieve inzamelingen te stimuleren;
- Het ter beschikking stellen door producenten – voor ieder nieuw type EEA, een jaar na het op de markt brengen – van informatie over het hergebruik en de behandeling ervan;
- Identificatie van de op de markt gebrachte EEA producenten door middel van etikettering van het apparaat.

Vanaf 1 juli 2006:

- Verbod van het op de markt brengen van nieuwe EEA⁴⁰ die lood, kwik, cadmium, zeswaardig chroom, polybroombifenylen (PBB's) en polybroomdifenylethers (PBDE's) bevatten.

³⁹ Volgens de bepalingen van de beschikking van de Commissie van 18 augustus 2005 (2005/618/EG).

⁴⁰ toebehorend aan categorieën 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 10 opgesomd in bijlage I van het KB, evenals gloeilampen en armaturen in huishoudens.

In 2005 heeft het adviesbureau COWI voor de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu studie gemaakt over de RoHS-stoffen concentraties in België.⁴¹ Dit rapport vat de toestand van de EEA-markt (tabel 9) in België samen en specificeert het gebruik van de reserves van gevaarlijke stoffen op de markt. Het bepaalt dat er in België heel weinig EEA geproduceerd wordt en dat de markt wordt gedomineerd door import. Volgens de statistieken ontwikkeld door Recupel, en bevestigd door de statistieken van de Deense markt, kan de Belgische markt EEA ruwweg als volgt geschat worden:

*Tabel 9: Markt van de EEA in België in 2004 – ramingen gebaseerd op de cijfers van Recupel & de statistieken van de Deense markt ** (cijfers in ton/jaar).*

Soort product	2004 ton/jaar	2004 kg/capita/jaar
Elektrische huishoudtoestellen	90.000-130.000	8.7- 12.5
Audiovisuele toestellen	30.000-50.000	2.9 – 4.8
Kleine huishoudtoestellen	10.000-25.000	1.0 - 2.4
ICT toestellen	25.000-30.000	2.4 – 2.9
Elektrische instrumenten en tuingereedschap	10.000-25.000	1.0 – 2.4
Verlichtingsapparatuur	10.000-15.000	1.0 -1.4
Totaal	175.000-275.000	16.8 – 26.4

* Het lage cijfer van de verlichtingsapparatuur is waarschijnlijk het gevolg van een onderschatting van de reële marktgrootte.

** In de veronderstelling dat de consumptie per hoofd in Denemarken en België gelijkwaardig is.

Het verslag heeft ook de volgende schattingen gedaan met betrekking tot de voorraden de RoHS-stoffen in elektrische en elektronische apparatuur in België in 2005:

- Hg (inclusief batterijen): 15-35 ton;
- Pb (CRT inbegrepen): 5,000 tot 15,000 ton;
- Cd (inclusief batterijen): 200-400 ton;
- Cr (VI): 30-300 ton;
- PBB's en PBDE's: 50-300 ton en 600 tot 2.000 ton, resp.

In het verslag worden ook de voornaamste alternatieven voor RoHS-stoffen in elektrische en elektronische apparatuur geïdentificeerd en wordt ook gepreciseerd in welke toepassingen er waarschijnlijk continu RoHS-stoffen aanwezig zijn in producten die in België verkocht worden.

Evaluatie van het beleid

Dankzij het gevoerde beleid kon een bepaalde hoeveelheid RoHS-stoffen⁴² op de productmarkt in België vermeden worden.

Afgezien van deze kosten gedragen door de Belgische Staat, is de uitvoering van dit beleid in handen van bedrijven die nu de volledige vrijheid van handelen hebben om de kosten te beheersen en om het resultaat maximaliseren.

⁴¹ "RoHS substances (Hg, Pb, Cr(VI), Cd, PBB and PBDE) in electrical and electronic equipment in Belgium", Eindverslag (2005), COWI.

⁴² Er moet rekening worden gehouden met het feit dat de veralgemening van de vermeden hoeveelheden RoHS-stoffen dankzij de uitvoering van de richtlijn nog niet volledig zichtbaar is. Vele EEA die nog in het bezit zijn van de consumenten dateren van vóór deze richtlijn en zijn nog niet in overeenstemming met de RoHS-eisen.

Met andere stoffen werd inderdaad geen rekening gehouden in dit beleid (bv. "tot ernstige bezorgdheid aanleiding gevende stoffen" volgens REACH, zoals arsenicum, beryllium, ftalaten, enz.).

Het wegwerken van de volgende gebreken zou kunnen leiden tot een grotere efficiëntie in de uitvoering van het beleid:

- de informatiekkanalen kunnen verbeterd worden: het bieden van meer kanalen, meer informatie voor het KMO's, enzovoort;
- de controle op de markt wordt niet gedefinieerd in deze richtlijnen; hun interpretatie kan dus geschillen veroorzaken naargelang de lidstaat waar het product verkocht wordt;
- vandaag wordt de conformiteit van producten aangenomen louter door het feit dat het op de markt gebracht is ("vermoeden van conformiteit").

Merk op dat de RoHS-richtlijn op dit moment een verandering ondergaat in het kader van acties voor een betere regelgeving.

2.5 Batterijen en accu's

Betrokken diensten:

FOD VVVL – DG Leefmilieu
FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie

Juridische basis:

Tot 2009:

- Wet van 28 december 1964 betreffende de bestrijding van de luchtverontreiniging, meer bepaald artikelen 1 en 3;
- Wet van 26 maart 1971 op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging, meer bepaald artikel 3, §2;
- Wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, meer bepaald artikel 14, §1, a);
- Koninklijk Besluit van 17 maart 1997 inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten.

Vanaf 2009:

- Wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid, meer bepaald artikel 5, §1, alinea 1, 1, 3, 6, 10 en 13;
- het Koninklijk Besluit van 27 maart 2009 inzake het op de markt brengen en de informatie voor de eindgebruikers van batterijen en accu's, en tot opheffing van het koninklijk besluit van 17 maart 1997 inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten.

Inleiding

Elk jaar worden er enkele duizenden ton batterijen en accu's in België op de markt gebracht. De metalen verwerkt in deze producten vormen bedreigingen voor het leefmilieu en voor de menselijke gezondheid. De gevaarlijkste metalen zijn kwik, cadmium en lood. Na het gebruik van de batterijen en accu's is de verspreiding van deze stoffen een bron van luchtvervuiling (in geval van verbranding van afval) en van bodem- en waterverontreiniging (in het geval van storting van afval of ondergrondse opslag). Bovendien zijn afgedankte batterijen klein afval, die vaak als zwerfvuil in het milieu gedumpt worden.

Milieuvervuiling door afval kan verminderd worden door een passende regelgeving, door beperkingen op te leggen van het gehalte aan gevaarlijke batterijen en accu's. Bovendien kan de recyclage van deze afvalstoffen duizenden tonnen metalen recupereren, waaronder edele metalen.

Definitie van het beleid

Dit beleid heeft als belangrijkste doelstelling het minimaliseren van schadelijke effecten op de mens en het milieu door de beperking van de toegestane hoeveelheid gevaarlijke stoffen (zware metalen Hg, Cd en Pb) in batterijen en accu's, en dit via:

- het aanmoedigen tot een verbetering van de inzameling, recyclage en terugwinning van batterijen en accu's;
- een verbod voor het op de markt brengen van bepaalde batterijen wegens hun gehalte aan gevaarlijke stoffen;

- en het stimuleren van het ontwerp van producten waarbij de batterijen en accu's gemakkelijk verwijderd kunnen worden.

De federale overheid bepaalt welke accu's op de markt mogen worden aangeboden en welke hoeveelheden gevaarlijke stoffen (zware metalen) ze mogen bevatten. Ze is ook bevoegd voor het merken van producten en de informatie voor de gebruiker.

Gewesten hebben in hun wetgeving ook de verplichtingen die onder hun bevoegdheid vallen opgenomen (beleid inzake de inzameling, verwerking van ingezamelde batterijen en accu's en recyclage en het realiseren van voorlichtingscampagnes).⁴³

De uitvoering van dit beleid is vooral van toepassing op producenten die bij het ontwerpen van hun producten moeten voldoen aan bepaalde normen en die verantwoordelijk zijn voor het verzamelen, verwerken en recyclen van gebruikte batterijen. In het geval van draagbare batterijen (dat wil zeggen degene die men met de hand kan dragen en die niet voor auto's bedoeld zijn, noch industrieel), moet de consument ervoor zorgen dat de gebruikte batterijen worden ingediend in een van de inzamelpunten.

Uitvoering en behaalde resultaten

Sinds 17 juni 1997 is er een verbod voor het op de markt te brengen van:

- alkalimangaanbatterijen voor langdurig gebruik in extreme omstandigheden die voor meer dan 0,05% van het gewicht aan kwik bevatten;
- alle andere alkalinebatterijen met een kwikgehalte van meer dan 0,025% van het gewicht.

De knoopcelbatterijen zijn niet onderworpen aan dit verbod.

Batterijen en accu's of apparaten waarin zij zijn opgenomen worden voorzien van een passende markering door middel van het symbool van een vuilnisbak op wielen. De producent vermeldt de aanwezigheid van zware metalen door middel van het chemische symbool voor het betreffende metaal, ofwel Hg, of Cd of Pb. De batterijen en accu's moeten gemakkelijk verwijderd kunnen worden uit de apparaten.

Er werd een impactstudie van Richtlijn 91/157/EEG uitgevoerd op Europees niveau⁴⁴. Hieruit bleek dat de doelstellingen met betrekking tot de bescherming van het milieu tegen het storten of verbranden van batterijen en accu's niet volledig bereikt werd. Bijgevolg werd er in 2006 een nieuwe richtlijn (2006/66/EG) voorgesteld. Het legt een strengere regelgeving op, met een ruimer toepassingsgebied, met een oprichting van een selectieve inzameling van alle batterijen en accu's en met een minimum aan streefcijfers voor de inzameling en recyclage. Naast deze doelstellingen voor de beperking van het gebruik van bepaalde zware metalen, heeft de wetgeving tot doel om het inzamelen en recyclen te versterken, om te voorkomen dat de batterijen en accu's in het milieu verwijderd zouden worden. We merken echter op dat de bepalingen met betrekking tot de inzameling en verwerking van de ingezamelde producten toekomt aan de gewesten.

Aangezien de effectiviteit het KB van 1997 niet werd opgevolgd, konden er tot nog toe geen gegevens worden ingezameld. Er kan echter informatie gevonden worden op basis van verschillende bronnen (gewesten, Bebat, recyclingbedrijven, etc.).

⁴³ Voor meer informatie over de regionale wetgeving kunt u de betreffende websites raadplegen.

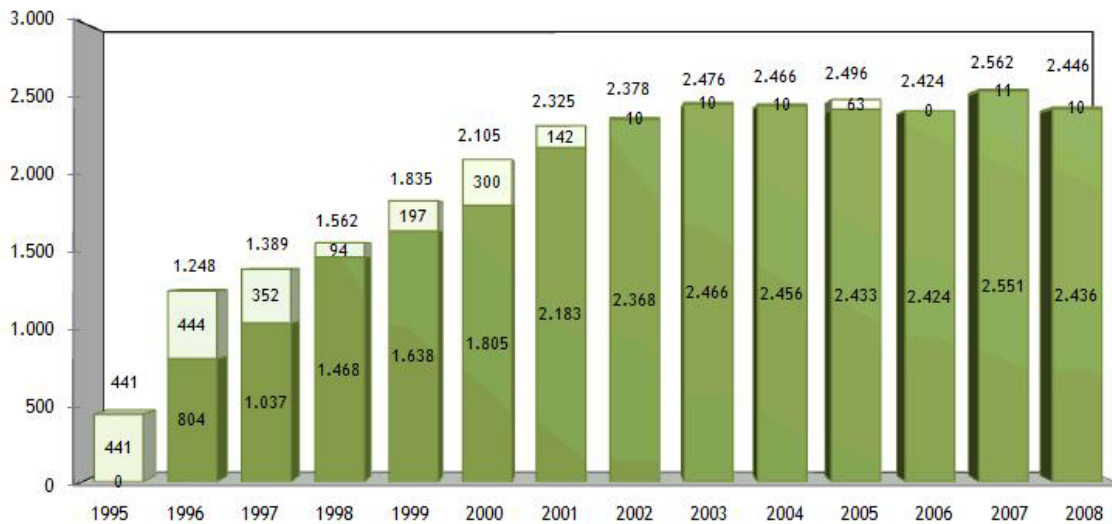
- voor Vlaanderen: www.ovam.be;
- voor Wallonië: <http://environnement.wallonie.be>;
- voor Brussel: www.leefmilieubrusel.be.

⁴⁴ http://ec.europa.eu/environment/waste/batteries/pdf/exten_impact_assessment.pdf.

- Evolutie van de cijfers over de inzameling van batterijen en accu's:

De vzw BEBAT is operationeel sinds januari 1996. Zoals weergegeven in figuur 4⁴⁵, is de inzameling van gebruikte batterijen sindsdien aanzienlijk toegenomen.

Figuur 4: Evolutie van het aantal ingezamelde batterijen (x 1000 kg), Bebat.

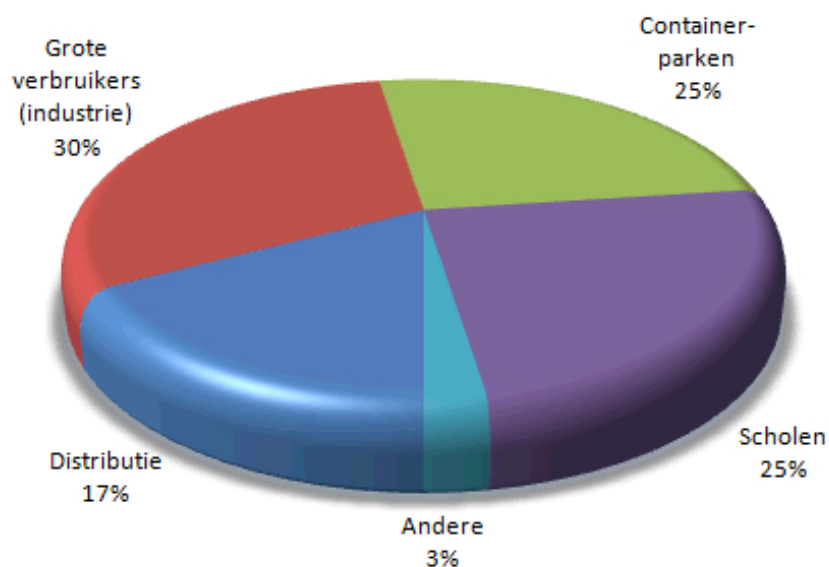
* Het voor 1995 gepresenteerde resultaat weerspiegelt het verwachte rendement van de inzamelingen voordat de vzw Bebat operationeel werd.

Het inzamelingspercentage bedraagt 50%. BEBAT geeft aan dat, op basis van batterijen die daadwerkelijk ingezameld kunnen worden, de doeltreffendheid van het systeem geëvalueerd kan worden op meer dan 86%. België blijft op wereldvlak dus op kop wat betreft de selectieve inzameling van gebruikte batterijen, met meer dan 236gr/inwoner.

⁴⁵ Bron: <http://www.bebat.be/pages/fr/main.html>.

Inzamelingsnetwerken: figuur 5 toont de verdeling van de actoren van het inzamelen. Let op het belang van de scholen.

Figuur 5 : inzamelingsnetwerk 2008, Bebat.

Evaluatie van het beleid

De nieuwe wetgeving is van kracht vanaf april 2009, de doeltreffendheid ervan kan dus niet beoordeeld worden.

België bevindt zich hierdoor bovenaan de lijst van de landen voor de selectieve inzameling van gebruikte batterijen. De effectiviteit van het Belgische systeem is vooral te danken aan de oprichting van Bebat en aan de inspanningen van de gewesten voor de uitvoering van inzamelings- en recyclagesystemen. De beperkingen van zware metalen, de identificatie van batterijen en accu's die ze bevatten, evenals informatie aan de consument versterken dit beleid alleen maar.

2.6 Verpakkingen

Betrokken diensten:

FOD VVVL – DG Leefmilieu
FOD Financiën
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Juridische basis:

Wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid, hoofdstuk V.

Inleiding

De verpakkingen, en het afval ervan, krijgen als sinds enkele decennia aandacht van de wetgever. Ze werden beschouwd als het symbool van de consumptiemaatschappij en van het afval die ze genereren. Na verschillende pogingen om de drankverpakkingen te regelen, werd Richtlijn 94/62/EG betreffende verpakking en verpakkingsafval gepubliceerd. Deze richtlijn was vernieuwend omdat ze was gebaseerd op een “levenscyclus” benadering, waarbij zowel rekening gehouden werd met het ontwerp van de verpakking als met het beheer ervan als afval. Naast deze milieu-doelstellingen wilde men met deze richtlijn ook het vrije verkeer van verpakkingen op het grondgebied van de Europese Unie verzekeren. De richtlijn introduceerde destijds ook nieuw concept voor de milieuwetgeving op basis van elementen van de “nieuwe aanpak”.

De uitvoering op Belgisch niveau omvat het verdelen van de bevoegdheden: de vereisten voor het ontwerp van de verpakking valt onder de federale bevoegdheid; terwijl de verplichtingen met betrekking tot het beheer aan het einde van hun levenscyclus onder gewestelijke bevoegdheid vallen.

De gewestelijke overheden zijn georganiseerd via een samenwerkingsakkoord dat resulteerde in de IVC-CIE (Internationale verpakkingscommissie). Ze hebben een bijzonder belangrijke verantwoordelijkheid, met name het inzamelen en het beheer op het einde van de cyclus. Ze bevorderen ook de preventie van verpakkingsafval door middel van Preventieplannen.

Definitie van het beleid

De eisen voor het ontwerpen van verpakkingen hebben betrekking op het terugdringen van het gebruik van zware metalen en het beperken van het gewicht en het volume van de verpakking, en op haar potentieel voor terugwinning na gebruik. De uitvoering van deze eisen gaan vooral de industrie aan. Ook andere federale administraties zijn betrokken: het FOD Financiën heeft een ecotakssysteem ontwikkeld met de bedoeling om het aantal op de markt gebrachte verpakkingen te verminderen en de FOD economie zorgt ervoor dat de milieu-eisen de kwaliteits- en veiligheidscriteria van de verpakking niet belemmeren.

Uitvoering en behaalde resultaten

Vanuit een federaal oogpunt worden er twee grote resultaten verwacht:

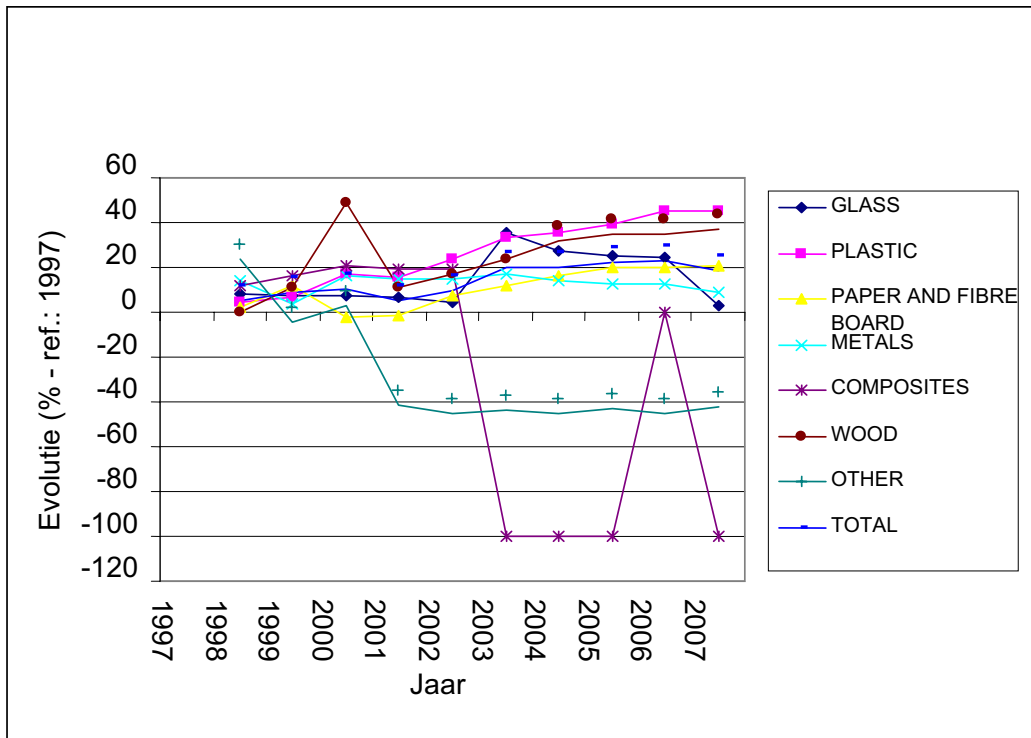
1. verpakkingen die de essentiële eisen respecteren en die kunnen voldoen aan het gewestelijke beleid voor de preventie, de inzameling en het beheer op het einde van de levenscyclus;
2. een vrij verkeer van de verpakking dat leidt tot een economisch voordeel.

De uitvoering is vooral bestemd voor de verpakkingsverantwoordelijken, die moeten voldoen aan de gestelde eisen. Deze uitvoering wordt gedeeltelijk gecontroleerd door de inspectiedienst van de DG Leefmilieu. De uitgevoerde inspecties hebben alleen betrekking op criteria die op een objectieve basis controleerbaar zijn, namelijk de controle op zware metalen en de controle van gesloten systemen voor kratten en pallets, vrijgesteld van beperkingen op zware metalen. Er werd een inspectie aangesteld om de minimalisering van het gewicht en het volume te controleren, maar door het subjectieve karakter van de wetgeving was het niet mogelijk om overtuigende resultaten te behalen.

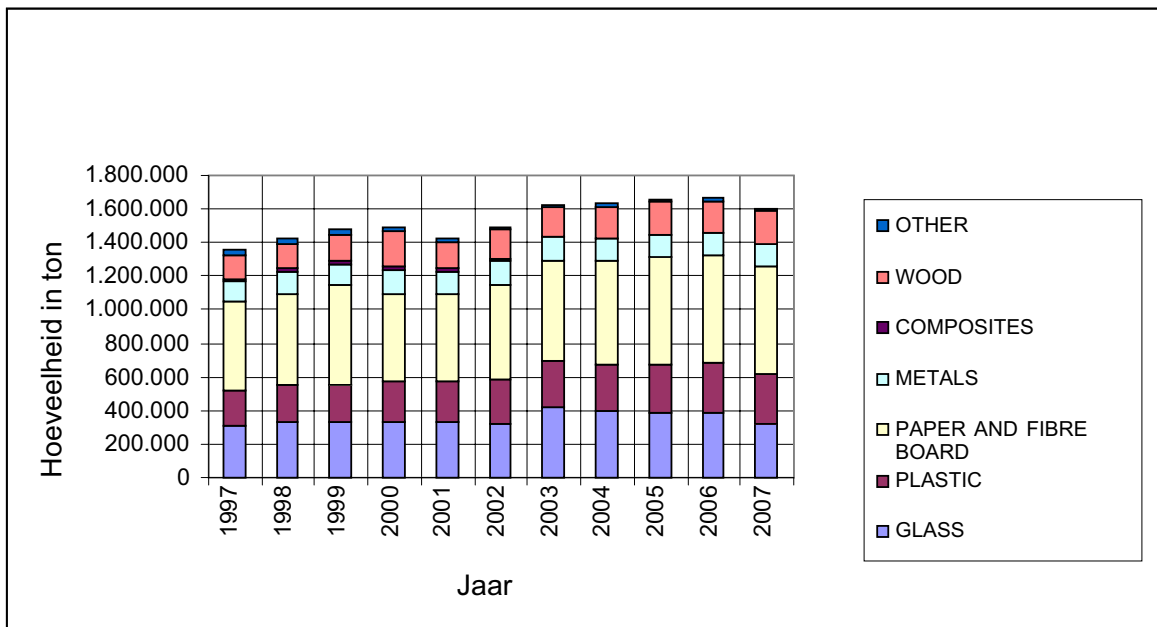
De belangrijkste bron voor informatie over het milieubeleid met betrekking tot de verpakking komt van het IVC-ICE. De verstrekte informatie (figuren 6, 7, 8 en 9) is verbonden met het gewestelijke beleid voor kwantitatieve preventie en het beleid voor het inzamelen en het beheer op het einde van de levenscyclus. De belangrijkste eisen, die door de federale wetgeving zijn overgenomen, zijn bedoeld om dit beleid te vereenvoudigen, maar ze zijn verre van toereikend. Helaas zijn er geen gegevens over het aantal op de markt gebrachte verpakkingseenheden, noch over de evolutie van de verpakte volumes. Dergelijke gegevens zouden een eerste beoordeling kunnen geven van de bijdrage van het ontwerp van de kwantitatieve preventie van verpakking.

Het gewestelijke recyclagebeleid toont over dezelfde periode een aanzienlijke vooruitgang van 62% in 1997 naar 78% in 2007. Wat was het aandeel van de federale bijdrage in dit resultaat? In dit stadium kan men zeggen dat de federale regering de noodzakelijke condities voor het recyclagebeleid heeft aangebracht (op de markt brengen van verpakkingen die geschikt zijn voor recyclage), maar deze actie alleen is verre van voldoende. Zonder de inzet van het gewestelijke beleid op dit gebied zou België niet zulke resultaten behaald hebben.

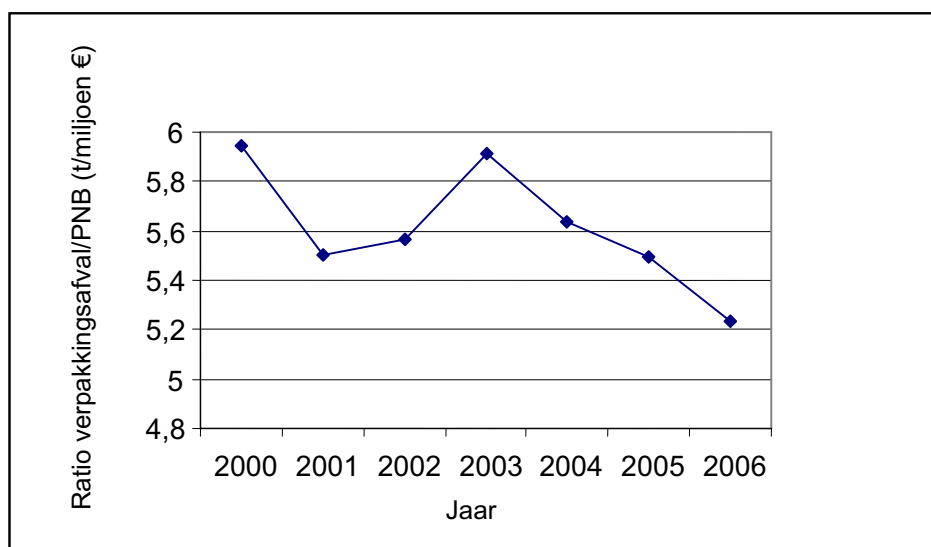
Figuur 6: Evolutie met betrekking tot de verpakkinghoeveelheden België - 1997-2007.

Figuur 7: Absolute evolutie van de verpakkinghoeveelheden in België 1997-2007.

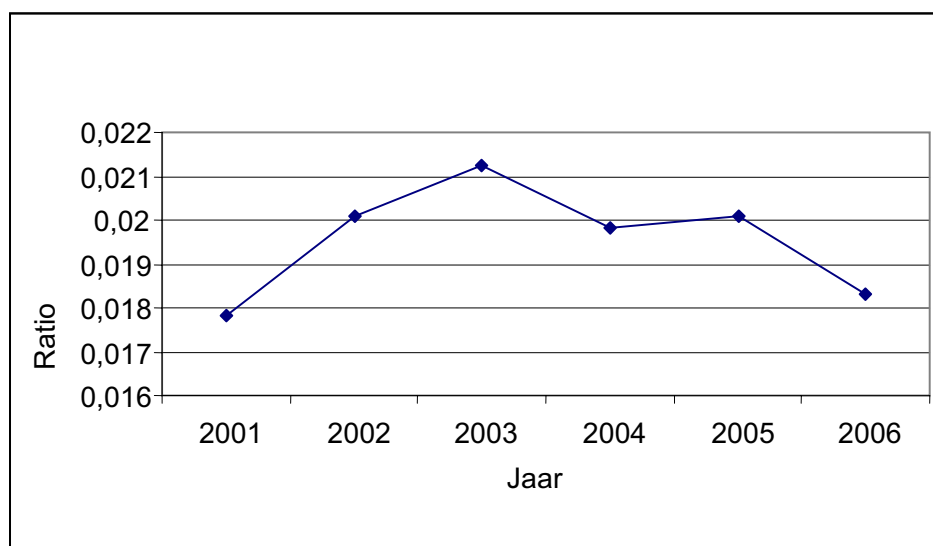

Figuur 8: Ratio verpakkingsafval/PNB.

Figuur 8 geeft een ont koppeling aan tussen de afvalhoeveelheden en de verhoging van het PNB. De heropleving in 2003 kan verklaard worden door een wijziging in de statistische telling.

Figuur 9 : Ratio afval/verpakt gewicht in t/t.

De grafiek in figuur 9 is dubbelzinnig. Enerzijds groeide de lichte verpakking (plastic) twee keer zo snel als het gemiddelde, anderzijds neemt de verhouding van verpakkingsafval/verpakt gewicht in de periode 2001-2006 eerst toe en daarna af, en vertoont op het einde een lichte verhoging. Dit kan wellicht worden geïnterpreteerd als een toename van het aantal verpakkingseenheden. We konden ook waarnemen dat een aantal verpakkingen, voor hetzelfde product, steeds lichter zijn geworden. Deze trend tot verlichting is zeker gunstig als het gaat om dezelfde materialen. Het leidt echter ook tot een verschuiving van de “zware” materialen zoals glas of metaal, die echter wel gemakkelijk en eindeloos recycleerbaar zijn, naar lichte materialen zoals plastic, die moeilijker te recyclen zijn. Ook economische factoren kunnen deze trend verklaren.

Tussen 1997 en 2007 is de hoeveelheid eenmalige verpakking verhoogd met 22%. Twee substromingen kenden een grotere toename: kunststof (45%) en houten verpakkingen (37%).

Evaluatie van het beleid

Het beleid heeft een positief effect gehad. De bijdrage van het federale beleid tot de resultaten van het gewestelijke beleid is een realiteit. Deze resultaten zouden ongetwijfeld lager liggen (zwaardere verpakkingen, hogere restfractie bij het sorteren ...), maar we kunnen momenteel niet bevestigen of het gewestelijke beleid hun doelstellingen niet bereikt zou hebben zonder de bijdrage van het federale beleid.

Anderzijds leidden deze wetgevingen voor sommige producenten tot winsten, door de hoeveelheid verpakkingen per verkocht volume te verminderen. Ook blijkt dat de recyclagesystemen beter functioneren.

We merken ook de subjectieve aard van de essentiële eisen voor gewichtsvermindering, hergebruik en recycling van verpakkingen op. Ze zijn inderdaad niet controleerbaar door het inspectiediensten, maar ze kunnen dienen als indicatie voor de industrie.

2.7 Bouwproducten

Betrokken diensten:

FOD VVVL- DG Leefmilieu
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Juridische basis:

Wet van 25 maart 1996 tot uitvoering van de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 21 december 1988 betreffende de onderlinge aanpassing van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen der Lid-Statens inzake voor de bouw bestemde producten.

Inleiding

Op federaal niveau betreffen het beleid en maatregelen op het gebied van bouwproducten enerzijds het opmaken van drempelwaarden voor de uitstoot van verontreinigende stoffen uit bouwmaterialen en anderzijds de ontwikkeling van een milieurapportagesysteem voor producten (Environmental Product Declaration of EDP). We hebben het alleen over het eerste punt.

In het kader van de Bouwproducten Richtlijn 89/106/EEG worden op Europees niveau geharmoniseerde testmethodes ontwikkeld om op uniforme wijze de emissies van bouwproducten naar het binnenmilieu te declareren. Het blijft de bevoegdheid van de lidstaten om minimumeisen vast te leggen voor bouwproducten: het is enkel de bepalingmethode die geharmoniseerd wordt.

Duitsland, Frankrijk en Finland zijn het verst gevorderd (gaande van vrijwillige labels, tot verplichte minimumeisen en verbod op bepaalde stoffen). We besteden meer dan 80% van onze tijd binnenshuis. Het binnenmilieu is belangrijk voor de gezondheid. Dat er soms problemen zijn, valt af te leiden uit verschillende Europese projecten maar ook uit lokale metingen in België door de gezondheidsdiensten.

Definitie van het beleid

Op basis van een pilootstudie over vloerbekledingen zal België een methodologie opstellen voor het vastleggen van specifieke "drempelwaarden" voor pollutanten per product of materiaal. Deze moeten ervoor zorgen dat het gebruik van die producten of materialen in de plaatsen waar de doelgroepen komen (kinderen, bejaarden, enz.) geen onaanvaardbaar risico inhoudt. Het gaat om volgende stoffen:

- formaldehyde;
- mengsel van vluchtige organische stoffen (TVOC);
- een selectie van individuele stoffen aan de hand van hun relevantie (INDEX⁴⁶ en NEHAP⁴⁷).

In 2010 zouden de eerste drempelwaarden moeten vastgelegd zijn.

⁴⁶ Acetaldehyde, ammoniak, α -pineen, benzeen, CO, δ -limoneen, formaldehyde, μ en π -xyleen, naftaleen, NO₂, o-xyleen, styreen, toluen; zie:

http://ec.europa.eu/health/ph_projects/2002/verontreiniging/fp_verontreiniging_2002_exs_02.pdf.

⁴⁷ Formaldehyde, acetaldehyde, benzeen, toluen, trimethylbenzeen, vinylchloride en trichlorethyleen, limoneen, pineen, triclosan, methyldiisocyaan (MDI), glycoethers, gebromeerde vlamvertragers, permethrine; zie: https://portal.health.fgov.be/portal/page?_pageid=78,8150434&_dad=portal&_schema=PORTAL.

Het hebben van drempelwaarden is in het kader van de Europese bouwproductenrichtlijn trouwens een voorwaarde opdat een bouwproduct de emissies moet declareren. De voorbereidende studie is nog niet afgerond, een concreet voorstel van actie of Koninklijk besluit zal in 2010-2011 volgen.

Uitvoering, behaalde resultaten en evaluatie

Aangezien de actie nog in een voorbereidende fase is, kunnen deze twee aspecten niet behandeld worden.

2.8 Verwarmingsvoorzieningen en -installaties

Betrokken diensten:

FOD VVVL – DG Leefmilieu,
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie - DG Energie

Juridische basis:

- Koninklijk Besluit van 3 juli 1992 betreffende het op de markt brengen van gastoestellen;
- Koninklijk Besluit van 18 maart 1997 betreffende de rendementseisen voor nieuwe olie- en gasgestookte centrale-verwarmingsetels;
- Koninklijk Besluit van 8 januari 2004 tot regeling van de emissieniveaus van verontreinigende stoffen voor de olie- en gasgestookte verwarmingstoestellen, met een nominaal thermisch vermogen gelijk aan of lager dan 400 kW;
- Koninklijk Besluit van 17 juli 2009 tot wijziging van het koninklijk besluit van 8 januari 2004.

Inleiding

De vaststelling van het Europees Milieuagentschap is veelzeggend⁴⁸: “In Europa is de uitstoot van verontreinigende stoffen sinds 1990 sterk gedaald, waardoor ook de luchtkwaliteit verbeterd is. Maar de concentraties van fijn stof en ozon in de atmosfeer zijn sinds 1997 niet significant verbeterd, ondanks de daling van de uitstoot. Dit is een uitdaging voor alle sectoren, hoofdzakelijk voor het transport. Naast het vaststellen van anti-vervuilingsnormen voor voertuigen (de EURO-normen), zal België andere maatregelen moeten ontwikkelen om de emissies terug te dringen. De sector verwarmingstoestellen hebben een niet te verwaarlozen potentieel om de uitstoot van verontreinigende stoffen te verminderen (zie bijlage 1).

Vanuit milieuoogpunt is het vaststellen van grenswaarden voor de uitstoot van verontreinigende stoffen voor verwarmingstoestellen bedoeld om de uitstoot van NO_x en CO te verminderen. Hierdoor wil men de vorming van troposferische ozon en eutrofiëring tegengaan en de frequentie en de intensiteit van aandoeningen aan de luchtwegen bij de meest kwetsbare groepen te verminderen.

Aangezien het organiseren van het op de markt brengen van nieuwe verwarmingstoestellen een federale bevoegdheid is, werd het Europese juridische kader omgezet in Belgische recht, en er werden ook nieuwe bepalingen inzake emissies van verontreinigende stoffen toegevoegd.

De industrie staat grotendeels in voor de uitvoering van dit beleid⁴⁹. De federale overheid is ook betrokken, met name bij de controle van maatregelen over de veiligheid van de toestellen en de minimale rendementseisen (FOD Economie) en over het vaststellen van de normen voor de uitstoot van verontreinigende stoffen (FOD Volksgezondheid).

⁴⁸ <http://www.eea.europa.eu/fr/themes/air>.

⁴⁹ KB 8/01/2004, Richtlijn 90/137/EEG en Richtlijn 92/42/EEG.

Definitie van het beleid

Voor de onderzochte periode (2004-2008) zijn de doelstellingen met betrekking tot de vaststelling van emissienormen voor de kachels gebaseerd op het Europese kader voor de verbetering van de luchtkwaliteit.

De strategische milieudoelstellingen zijn:

- het bestrijden van de troposferische ozon en van de PM_{2,5} deeltjes; doordat er geen Europees kader is om de uitstoot van verontreinigende stoffen van de verwarming te reguleren, nam België het initiatief om in eerste instantie wetgevend in te grijpen met betrekking tot de waarden van NO_x en CO, en recentelijk van de uitstoot van deeltjes;
- het reguleren van het op de markt brengen van verwarmingstoestellen; tot 2004 vielen de voorwaarden voor het op de markt brengen van verwarmingsinstallaties uitsluitend onder de communautaire bevoegdheid; vanaf 1 februari 2005 zijn de waarden voor de uitstoot van NO_x en CO aanvullende voorwaarden voor het in de handel brengen. België heeft deze technische voorschriften zoals vereist aan de Europese Commissie doorgegeven. De motivatie en argumentatie hadden betrekking op de luchtkwaliteit en op de gezondheidseffecten daarvan.

Het Koninklijk Besluit van 2009 bepaalt de waarden van de uitstoot van NO_x en CO voor kachels en het organiseert de marketing- en controlesystemen. De beoogde verwarmingstoestellen zijn boilers en branders. Deze apparaten verbruiken gasvormige (aardgas of LPG) of vloeibare (stookolie) brandstoffen. Hun vermogen is beperkt tot 400 kW. Deze limiet heeft betrekking op zowel huishoudelijke apparaten waarvan het vermogen meestal beperkt is tot 70 kW en op apparaten voor commerciële gebouwen, openbare instellingen, enz., waarvan het vermogen varieert van 70 tot 400 kW.

Uitvoering van het beleid en behaalde resultaten

Door in 2004 het initiatief te nemen om maximumgehalten aan verontreinigende emissies van verwarmingstoestellen vast te stellen, wilde de federale overheid 30% van de minst efficiënte toestellen uit de Belgische markt verwijderen. De fabrikanten en distributieketens hebben 1 jaar nodig om zich aan te passen aan de bepalingen en de voorwaarden voor het op de markt brengen zoals opgelegd door het KB van 8 januari 2004. De effectieve inwerkingtreding vond plaats op 1 februari 2005. Het verwachte effect was direct merkbaar. In 2000 waren het gemiddelde niveau van NO_x in de ondernemingsmodellen, gewogen door het verkoopscijfer en het soort brandstoftype, ongeveer 220 mg/kWh voor gas en 200 mg/kWh voor stookolie (cijfers verstrekt door de sectorfederaties Technigaz en Cédicol).

Naar aanleiding van het Koninklijk Besluit van 8 januari 2004 en volgens de wattage van de toestellen, waren de NO_x-gastoestellen beperkt tot 120 mg/kWh, ofwel een vermindering van 100 mg/kWh. Voor stookolieapparaten bedroeg de NO_x-uitstoot 120 mg/kWh voor de wattages onder de 70 kilowatt, dus een vermindering van 80 mg/kWh, en 185 mg/kWh voor wattages tussen de 70 en 400, of een vermindering van 35 mg/kWh.

Met betrekking tot de CO-uitstoot werd een maximumlimiet voor emissies op EU-niveau vastgesteld op 1000 ppm. De wet bepaalt de normen voor CO-uitstoot op 110 mg/kWh voor gastoestellen en op 100 mg/kWh voor stookolieapparaten. De meeste toestellen op de markt voldoen aan deze Europese norm. De theoretische voordelen voor het milieu als gevolg van de inwerkingtreding van de verordening is maximum 80%.

Door de inwerkingtreding van het Koninklijk Besluit werd er inderdaad aan 30% van de modellen de toegang verboden op de Belgische markt. Een nieuw Koninklijk Besluit van

17 juli 2009 bepaalt de nieuwe waarden voor de uitstoot van NO_x, CO en roet, te bereiken in twee fasen, de eerste op 1 januari 2010, de tweede op 1 januari 2012.

Wat de CO-uitstoot betreft, zal de Europese doelstelling bereikt worden. De Koninklijke Besluiten bepalen tegelijkertijd de uitstootlimieten van NO_x en CO.

De technologische uitdaging was om wel de hoge werkingsrendementen te behouden, maar de NO_x en CO-uitstoot te verminderen.

Evaluatie van het beleid

De fabrikanten toonden aan dat op basis van de gegevens die zij hebben over de labels HR + HR top (voor de gastoestellen), Optimaz en Optimaz Elite (voor stookolieapparaten) 30% van de minst efficiënte modellen verwarmingstoestellen verdween. Deze 30% vertegenwoordigen de goedkoopste modellen. Vermoedelijk is de verhouding tussen het aantal apparaten dat niet op de markt gebracht mocht worden en het totaal aantal verkochte apparaten hoger dan 30%. De modellen die niet meer in overeenstemming zijn met het Koninklijk Besluit worden nog wel buiten onze grenzen op de markt gebracht. De concurrentie die op de markt blijft bestaan tussen de producenten van gas- en stookolieverwarming heeft een positief effect op de technologische ontwikkelingen. Deze observatie vereist enige nuances ten aanzien van NO_x-emissies die uiteraard veel groter zijn voor stookolie als gevolg van de aanwezigheid van gebonden stikstof in brandstof. Bovendien dekt het gasdistributienet niet heel België, maar wel de dichtst bevolkte gebieden. Kortom, het Koninklijk Besluit van 8 januari 2004 was de eerste stap in deze richting. De belastingverlagingen en de verschillende premies zijn hier nog altijd de motor van.

Het zou interessant zijn om de ontwikkeling van anti-vervuilingsmaatregelen voor verwarmingstoestellen te koppelen aan de integratie van de maatregelen ter bestrijding van energiarmede. Uit marktgegevens blijkt dat er technologische oplossingen bestaan (zeer lage NO_x- en CO-emissies), zowel op het gebied van gas als van olie. Maar de verkoopprijs van deze apparaten is 2-3 keer hoger dan het marktgemiddelde. Een studie van DG Leefmilieu van juni 2009 toonde aan dat 20% van de Belgische gezinnen geen toegang hebben tot moderne technologie voor het produceren van warmte in hun huizen. Het is dan ook noodzakelijk om specifieke maatregelen te ontwikkelen voor gezinnen die zich in een precaire situatie bevinden, om te vermijden dat er voortdurend technologische veranderingen komen die te veel gericht zijn op de milieuprestaties van producten.

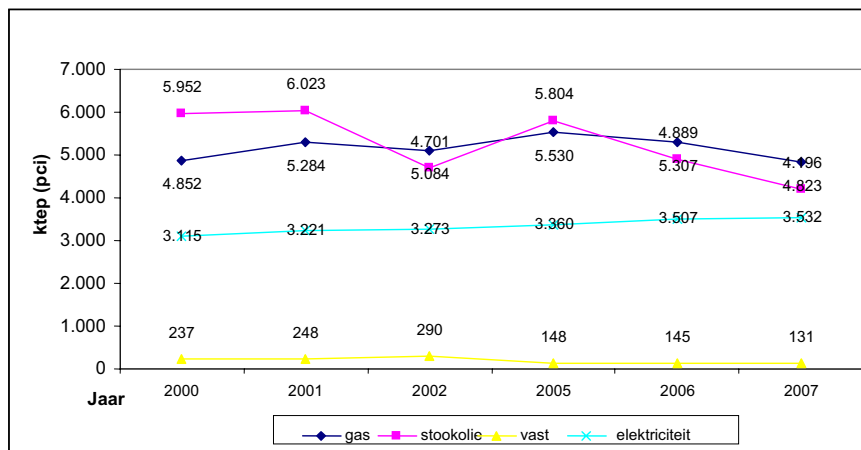
Tot slot, ondanks een proactief en grondlegend beleid op dit gebied, blijft de NO_x-uitstoot een uitdaging voor de luchtkwaliteit in België. Alle sectoren zullen nieuwe technologische oplossingen moeten ontwikkelen om ervoor te zorgen dat er een aanzienlijke vermindering gemeten kan worden.

Bijlage

Energieverbruik in de residentiële en tertiaire sector

Het energieverbruik in de residentiële en tertiaire sector bedroeg 15,5 Mtep in 2008, wat neerkomt op 39,2% van het volledige eindverbruik. Het aandeel vloeibare en vaste brandstoffen blijft terrein verliezen ten gunste van gas en elektriciteit.

Figuur 10: Eindverbruik huishoudelijke energiebron en equivalenten.

Bron: http://statbel.fgov.be/energy_statistics/e017_fr.asp.

Tabel 10: Energie of brandstof hoofdzakelijk gebruikt voor verwarming
Socio-economische enquête 2001.

	1991		2001		Evolutie 2001/1991 (%)
	Absolute cijfers	%	Absolute cijfers	%	
Aardgas	1.403.415	37,7	1.761.248	44,0	+25,5
Stookolie	1.575.050	42,3	1.726.675	43,1	+9,6
Elektriciteit	230.555	6,2	286.636	7,2	+24,3
Kolen	368.058	9,9	111.224	2,8	-69,8
LPG gas	78.918	2,1	57.349	1,4	-27,3
Hout	52.777	1,4	54.273	1,4	+2,8
Andere	13.721	0,4	7.949	0,2	-42,1

Bron: http://www.statbel.fgov.be/census/results4_fr.asp?q=8.

2.9 Onderhouds- en huishoudproducten

Betrokken dienst:

FOD VVVL – DG Leefmilieu

Juridische basis:

- Wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- Koninklijk Besluit van 25 februari 1996 en haar wijzigingen tot beperking van het op de markt brengen en van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen en preparaten;
- Koninklijk Besluit van 13 februari 2003 houdende het verbod van het op de markt brengen van fosfaathoudende textielwasmiddelen bestemd voor huishoudelijk gebruik.

Definitie van het beleid

Het beleid heeft als doel om de eutrofiëring van de rivieren te verminderen en de kwaliteit van het afvalwater te verbeteren door een daling van de slecht biologisch afbreekbare oppervlakreactieve stoffen, en om de bedrijven en het publiek te informeren over de regelgeving op detergenten en de problematiek daaromtrent.

Het K.B. van 13 februari 2003 stelt vanaf 1 januari 2004 een beperking tot 0,5% van het totale fosforgehalte in voor huishoudproducten bestemd voor het wassen van textiel. Deze maatregel is gericht op het beperken van de eutrofiëringsproblemen. Dit volgt op een convenant met de industrie die dateert van 1988. Dit KB heeft een leidende positie, gedeeld door slechts enkele lidstaten van de Europese Gemeenschap op dit moment.

De Europese verordening 648/2004/EG is in wezen bedoeld om criteria voor de biologische afbreekbaarheid van oppervlakreactieve stoffen (surfactanten), en maatregelen voor de verpakking, de etikettering, de informatie voor de consument en institutionele gebruikers en professionals vast te stellen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Communicatie

Op het vlak van communicatie, behandelt het milieu-informatieloket samen met de experts van de FOD de vragen van het publiek en het bedrijfsleven. Tijdens de betreffende periode werden er meer dan 500 vragen beantwoord. Bovendien ontstond er een constructieve dialoog tussen het bedrijfsleven en de NGO's.

Verontreiniging van het binnenmilieu

Een studie die in 2008 startte en voltooid werd in 2009, gefinancierd door de FOD, bepaalt de positie van de kennis over de risico's van detergenten die samenhangen met de binnenluchtverontreiniging⁵⁰, en was bedoeld om het productbeleid en het beleid

⁵⁰ M. Stranger, L. Geerts, E. Goelen, R. Torfs, J. Theunis, S. Vandenbroucke, 2009. The development of an applied research strategy to estimate health risks related to the use of detergents in private dwellings in Belgium. VITO, IPSOS, financed by SPF SPSCAE.

Leefmilieu-Gezondheid en NEHAP te helpen oriënteren.

Dank zij deze studie kon men een balans opmaken van de prioritaire acties. De studie dient als basis voor de Belgische standpuntbepaling in deze zaak ten opzichte van de Europese initiatieven.

Naar aanleiding van dit onderzoek zal de federale overheid deel uitmaken van een toezichtcomité van een Europees project voor het schatten van de uitstoot door massaconsumptiegoederen. Na dit tweede project zal er een plan voor toegepast onderzoek worden voorgesteld om uiteindelijk te leiden tot voorstellen voor het productbeleid in België.

Inspecties (zie ook deel 2, hoofdstuk 2C van het verslag)

Hoewel er in de Europese verordening van 2004 geen sprake is van een officiële kennisgeving voor het op de markt brengen van detergents, kijkt de nationale overheid hierop toe via inspectiecampagnes. Degene die in België in 2007 en 2008 zijn uitgevoerd door het departement van de Federale Inspectie voor Leefmilieu hadden betrekking op een zestigtal bedrijven en meer dan 230 detergents. Bij deze controles werden de conformiteit van de etikettering onderzocht (met name de specifieke opschriften wanneer het gaat om zogenaamde "gevaarlijke" producten), de naleving van het veiligheidsinformatiefiche, de beschikbaarheid van tests voor de biologische afbreekbaarheid, de milieukeur, de kennisgeving van het product bij het Antigifcentrum, indien nodig de betaling van een schadevergoeding, enz.

Voor nieuwe in 2008 gecontroleerde bedrijven heeft de Inspectiedienst vastgesteld dat er overtredingen waren met betrekking tot de etikettering (het ontbreken van iedere vermelding van conserveermiddelen en/of allergenen) en het ontbreken van de vermelding van een bij wet vereiste internetsite om het grote publiek in te lichten over de samenstelling van de detergents.

In de periode 2004-2008 werd er geen controle over de specifieke inhoud van fosfor uitgevoerd. De ingrediëntenlijst en de MSDS van de detergents werd wel gecontroleerd in 2007 en 2008, maar er werden op dit niveau geen strafbare feiten waargenomen met betrekking tot fosfaten. De industrie heeft enquêtes gehouden over het fosfaatgehalte in wasmiddelen, maar hun statistieken stoppen in 2003.

Naar aanleiding van de vaststellingen van de Belgische inspectiediensten in verband met de moeilijkheden om biologische afbreekbaarheidstests te verkrijgen, is deze kwestie in behandeling bij de werkgroep van detergents van de Europese Commissie⁵¹. Er werd een protocol voor het ter beschikking stellen van gegevens voorgesteld en dit werd door de industrie aanvaard. De uitvoering van dit protocol werpt zijn vruchten af vanaf 2008. Men moet opmerken dat een voorstel tot wijziging van verordening 648/2004/EG in 2010 of 2011 ingediend zou kunnen worden door de Europese Commissie.

Evaluatie van het beleid

De wetgeving wordt toegepast en de inspecties hebben aangetoond dat er een verbetering is bij de opnieuw gecontroleerde bedrijven. Bij de ingrediëntenfiche werd er geen enkele overtreding vastgesteld met betrekking tot de fosfaten.

⁵¹ De bevoegde autoriteiten van de lidstaten voor verordening 648/2004/EG waren aanwezig.

Hoofdstuk 2B: Stoffenbeleid

Inleiding

Chemische stoffen zijn chemische elementen en hun verbindingen in natuurlijke staat of als gevolg van een fabricageproces, evenals de preparaten en producten die ze bevatten. De wereldwijde productie van chemische stoffen is gegroeid van 7 miljoen ton in 1950 tot 400 miljoen ton vandaag. De EU onderzoekt momenteel of het mogelijk is en welke de mechanismen zijn om deze groei in te perken tegen 2030.

Chemische producten liggen aan de basis van veel vooruitgang. Chemische stoffen zijn op het einde van de industriële keten aanwezig in talloze consumptiegoederen die we dagelijks gebruiken (apparaten, verpakkingen, meubels, ...). Ze komen later in het milieu terecht en stapelen zich sinds enkele decennia op. Het onderzoek naar de mogelijke gevolgen van deze verschillende "cocktails" staat nog in de kinderschoenen.

Gelet op een grote verscheidenheid van meer dan 100 000 verschillende soorten geproduceerde stoffen wordt slechts een klein percentage van deze onderworpen aan een toxicologisch en ecotoxicologisch onderzoek en aan eventuele beperkende maatregelen. De effecten van de chemische stoffen zijn zeer verschillend en het beleid voor het beheer van deze producten is dan ook zeer divers.

De volgende groepen kunnen grofweg onderscheiden worden:

- Stoffen als zodanig, de preparaten die meerdere stoffen bevatten en de voorwerpen. Het op de markt brengen ervan wordt bepaald door de registratie van deze stoffen. Zij moeten voldoen aan de normen opgelegd voor de etikettering, verpakking, veiligheidsrichtlijnen en kennisgeving bij het antigifcentrum.
- Pesticiden en biociden. Deze verbindingen zijn ontworpen om schadelijke organismen te bestrijden en zijn niet geclassificeerd als geneesmiddel, farmaceutisch of cosmetisch product. Zij vallen onder een aparte wetgeving.
- Meststoffen, waarvan de primaire functie is planten hun voedingsstoffen te bezorgen en de bodem te wijzigen ter verbetering van de bodemeigenschappen, zodat de planten zich beter kunnen ontwikkelen. (zie hoofdstuk 16 Volksgezondheid en Voeding)

2.10 Chemische stoffen

Betrokken diensten:

FOD VVVL – DG Milieu (MRB en inspectie), FOD Economie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Gewesten

Juridische basis:

- Verordening over de bestaande stoffen (793/93) cf. gewijzigd door reach;
- Richtlijnen over nieuwe stoffen gewijzigd door reach;
- REACH-verordening: Verordening (EG) nr. 1907/2006 van het Europees Parlement en van de Raad van 18 december 2006 inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (Reach), tot oprichting van een Europees Agentschap voor chemische stoffen, houdende wijziging van Richtlijn 1999/45/EG en houdende intrekking van Verordening (EEG) nr. 793/93 van de Raad en Verordening (EG) nr. 1488/94 van de Commissie alsmede Richtlijn 76/769/EEG van de Raad en de Richtlijnen 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG en 2000/21/EG van de Commissie;
- Wet over het REACH-sanctieregime: wet van 21 december 1998 betreffende productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- Wet houdende goedkeuring van POPs: Verordening (EG) Nr 850/2004 van het Europees Parlement en van de Raad van 29 april 2004 betreffende persistente organische verontreinigende stoffen en tot wijziging van richtlijn 79/117/EEG;
- Wet inzake het sanctieregime voor POPs: Het sanctieregime voor POPs is geïntegreerd in de wet van 21 december 1998 betreffende productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- Wet houdende instemming van PIC: verordening (EG) nr. 689/2008 van het Europees Parlement en van de Raad van 17 juni 2008 betreffende de in- en uitvoer van gevaarlijke chemische stoffen.

Definitie van het beleid

De chemische industrie is in de Europese en Belgische economie een zeer belangrijke sector en is dus een motor voor het concurrentievermogen van de EU. Dit betekent ook dat Europa een bijzondere verantwoordelijkheid heeft ten aanzien van de effecten van deze stoffen op de menselijke gezondheid en het milieu. Het federaal beleid voor chemische stoffen bestond eruit om de internationale en Europese verplichtingen na te leven.

"Het beleid voor chemische stoffen" betreft tienduizenden stoffen en preparaten. Tot 1 juni 2007 was dit beleid gericht op vier belangrijke juridische instrumenten en werden de stoffen verdeeld in een tweeledig regelgevend kader dat een onderscheid maakt tussen:

- bestaande stoffen die vóór 1981 in de handel werden gebracht;
- nieuwe stoffen die na 1981 verhandeld werden.

Dit beleid werd bekritiseerd omdat het aantal gecontroleerde stoffen te klein was in vergelijking met de hoeveelheid op de markt beschikbare stoffen (minder dan 1%) en omdat er in het evaluatieproces drie verschillende controle-instanties tussenkomen (meer bepaald: de lidstaat, de Europese Commissie en het Europees Bureau voor chemische stoffen - BCE).

Het controleproces duurde dus buitengewoon lang. Daarnaast waren de downstreamgebruikers van deze producten niet verplicht om aan te geven waarvoor en met welke hoeveelheden ze deze gevaarlijke stoffen gebruikten. Dit maakte de risicobeoordeling bij de blootstelling hieraan zeer moeilijk. Ten slotte was er ook nog een gebrek aan transparantie en informatie. De Europese REACH-verordening die op 1 juli 2007 in werking getreden is, vervangt dit beleid.

De sleutelementen van het nieuwe beleid – de registratie, evaluatie, autorisatie en de versnelde procedure met betrekking tot het risicobeheer – vormen de basis voor het acroniem “REACH” (Registration (and Restriction), Evaluation, Authorisation of Chemicals). Deze verordening is van toepassing voor alle in Europa op de markt gebrachte stoffen, inclusief de industriële chemische producten.

Dank zij dit beleid is het mogelijk om een juridisch kader dat uniek is in haar soort uit te werken. In tegenstelling tot de voorgaande wetgevingen is deze verordening gebaseerd op het principe dat de fabrikanten, importeurs en downstreamgebruikers ervoor instaan bij de vervaardiging, op de markt brengen of toepassing van stoffen geen schadelijke gevolgen zijn voor de menselijke gezondheid of het leefmilieu. Het gaat uit van het voorzorgbeginsel en streeft de volgende essentiële doelstellingen na, met duurzame ontwikkeling als richtlijn:

- de volksgezondheid en het milieu beschermen zonder de concurrentiepositie van de Europese chemische industrie, noch haar innovatievermogen, noch haar cohesie op de interne markt in gevaar te brengen;
- een grotere transparantie met het oog op een meer doeltreffende voorlichting van de consument en een betere kennis van de regelgeving binnen bedrijven en overheden;
- de inspanningen met betrekking tot de chemische veiligheid integreren in de initiatieven van de internationale instellingen.
- de verplichtingen van de Europese Unie in het kader van de Wereldhandelsorganisatie (WHO) naleven;
- experimenten op dieren zo veel mogelijk minimaliseren en alternatieve testmethoden bevorderen.

Gelijklopend met het Europees beleid is de Europese Unie ook internationaal zeer actief. Het besproken beleid heeft betrekking op diverse gebieden die zowel de federale instanties (leefmilieu en andere) als de Gewesten betreffen. De samenwerking tussen de verschillende diensten wordt bij de groepen van de CCIM geleid onder de bescherming van de stuurgroep voor chemische producten.

Op de Wereldtop over het milieu in Johannesburg (2002) pleitte men voor een strategische aanpak van het internationale beheer van chemische stoffen. In die optiek werd de “Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM)” op 6 februari 2006 in Dubai aangenomen. 124 instanties van de VN worden samengebracht en de UNEP staat in voor de coördinatie. Dit strategische wereldkader omvat drie delen: de beleidsverklaring, de beleidsstrategie en de concrete maatregelen onder de vorm van een algemeen actieplan met betrekking tot het beheer van chemische stoffen. Op Belgisch en Europees niveau kan een groot deel van deze activiteiten gebeuren via de uitoefening van de REACH-verordening.

Tussen 2004 en 2008 waren er verschillende multilaterale milieuakkoorden van kracht:

1. Het internationaal verdrag van Rotterdam (PIC) inzake gevaarlijke chemische stoffen en pesticiden werd in België geratificeerd op 23 oktober 2002 en werd van kracht in 2004. In overeenstemming met de bepalingen van het Verdrag mag een chemische stof niet geëxporteerd worden zonder de voorafgaande geïnformeerde toestemming van de Importerende Partij. Deze procedure van voorafgaande geïnformeerde toestemming betekent dat men de formele toestemming dient te krijgen van het importerende land voor toekomstige leveringen van sommige chemische stoffen, dat de beslissing van het importerende land bekend moet gemaakt worden en dat deze beslissingen moeten nageleefd worden door de

exporterende landen. De bedoeling is om een gezamenlijke verantwoordelijkheid in te voeren voor de importerende en exporterende landen, met betrekking tot de bescherming van het leefmilieu en van de volksgezondheid tegen de schadelijke effecten van sommige chemische producten. Het Verdrag voorziet trouwens een uitwisseling van inlichtingen tussen de Partijen inzake mogelijk gevaarlijke stoffen die geëxporteerd en geïmporteerd zouden kunnen worden, en een nationale besluitvormingsprocedure met betrekking tot de import en het naleven van de genomen beslissingen door de exporteurs. Oorspronkelijk had het Verdrag betrekking op 27 chemische stoffen, momenteel zijn dat er 39 (waaronder 24 pesticiden, 11 producten voor industrieel gebruik en 4 uiterst gevaarlijke pesticidepreparaten). Talrijke andere stoffen zouden nog moeten worden toegevoegd. Tijdens de vierde vergadering van de Conferentie van de Partijen bij het Verdrag van Rotterdam, die in oktober 2008 plaatsvond in Rome, werd er een consensus gevonden voor tributyltin dat zal worden opgenomen in de stoffen van het Verdrag. België ondersteunt eveneens de opname van nieuwe stoffen, zoals endosulfan en tributyltinverbindingen.

2. Het Verdrag van Stockholm dat door België geratificeerd werd op 23 augustus 2006, voorziet een verwijdering of vermindering van persistente organische verontreinigende stoffen (POP). Het is een groep chemische stoffen met een sterke stabiliteit en vetoplosbaarheid. Dank zij hun fysisch-chemische eigenschappen kunnen ze over grote afstanden vervoerd worden en kunnen ze zelfs gebioaccumuleerd worden naar plaatsen waar ze niet geproduceerd worden. De Europese Verordening 850/2004 bekrachtigt het Verdrag van Stockholm en het UN/ECE-protocol over POP.

De kwestie met betrekking tot zware metalen en meer bepaald kwik bepaalt de agenda voor de periode 2004/2008. Kwik is (zelfs) bij lage dosis uiterst giftig voor de menselijke gezondheid (het tast meer bepaald de zenuw-, nier- en cardiovasculaire systemen aan). De bevolkingsgroepen met het grootste risico zijn zwangere vrouwen en jonge kinderen, wegens de ontwikkeling van het zenuwstelsel. Het is trouwens hardnekkig, bioaccumulant en ecotoxisch, wat dan weer een besmetting van de voedselketen via bioaccumulatie met zich meebrengt. Kwik is binnen de EU onderworpen aan een ruime reglementering en is opgenomen in vele richtlijnen en reglementen die in België zijn omgezet en worden toegepast. Een Europese kwikstrategie geeft richting aan de voorschriften voor deze stof en is operationeel sinds 2005. Het vooruitzicht om kwik op internationaal niveau te regelen wordt bekrachtigd: ten gevolge van de beslissing van de 25^e Raad van Bestuur van UNEP, zijn er onderhandelingen opgestart voor de oprichting van een verdrag dat er in 2013 zou komen. Dit zal betrekking hebben op de hele levenscyclus van de stof en de samenstellingen (meer bepaald de bevoorrading, de uitstoot (kolen, chloorindustrie enz., ASM), het verbod op producten met kwik (behalve indien er geen bruikbaar alternatief is), de beperking van het gebruik in industriële procedures, voorwaarden voor de opslag en de veilige verwijdering, ...). Het instrument bevat juridisch bindende maatregelen en vrijwillige maatregelen (die onder andere uitgevoerd zullen worden op basis van partnerschappen). Bovendien voorziet de overeenkomst in verantwoordelijkheden die verschillend zijn voor de landen onderling (met name met betrekking tot de elektriciteitsproductie voor de ontwikkelingslanden).

Uitvoering en behaalde resultaten

Evaluatie van de nieuwe en bestaande stoffen:

Tussen 2004 en 2007, tot de inwerkingtreding van REACH en van de Verordening Global Harmonised System, werd de risico-evaluatie van chemische stoffen, hun classificatie, verpakking en etikettering beheerd door het beleid "nieuwe stoffen" en "bestaande stoffen".

Wat de nieuwe stoffen betreft, waren er 174 dossier ingediend op Belgisch niveau. Tijdens de toepassingsperiode van deze richtlijn, met name vanaf 1981, werden de 543 dossiers betreffende "nieuwe stoffen" ingediend door de bedrijven en behandeld door België. Van de 531 dossiers Onderzoek en Ontwikkeling die aan België werden voorgelegd onder deze wetgeving waren er bovendien 102 vanaf 2004.

België was eveneens rapporteur van drie stoffen onder de wetgeving "bestaande stoffen": cadmium, cadmiumoxide en MDI. Deze drie dossiers werden in 2008 afgewerkt.

REACH:

Er werd een Europees agentschap van chemische stoffen - ECHA - opgericht op 1 juni 2007 met de bedoeling om de technische, wetenschappelijke en administratieve aspecten van REACH efficiënt te beheersen op het niveau van de Europese Gemeenschap. Het is gebaseerd in Helsinki en staat in voor de coherentie van de registratie-, evaluatie-, autorisatie- en beperkingsprocedures met betrekking tot chemische stoffen.

Het Agentschap beschikt over een risicobeoordelingscomité en een comité voor de socio-economische analyse. Deze moeten een advies geven over chemische stoffen en over de technische en wetenschappelijke raadgevingen. Er is eveneens een comité voor de lidstaten, belast met het oplossen van eventueel verschillende standpunten over voorgestelde beslissingen van het Agentschap of van de lidstaten, en over de voorstellen van identificatie van uiterst zorgwekkende stoffen en hun prioriteit.

REACH is een verordening en het is dus niet nodig om het om te zetten, maar wel om het toe te passen. België is verplicht om alle maatregelen te nemen die nodig zijn om de volledige uitvoering en doeltreffendheid van de verordening te garanderen, en om ervoor te zorgen dat het naar behoren wordt opgenomen in overeenstemming met de internationale juridische orde.

- Rekening houdend met de stijgende verantwoordelijkheid van de ondernemingen in vergelijking met het huidige systeem en het groeiende belang van de controles hieromtrent, kan de toepassing van deze sancties beschouwd worden als een hoeksteen van REACH. Het sanctiesysteem op federaal niveau is opgemaakt bij wet van 10 september 2009 tot wijziging van de Wet van 21 december 1998, met als doel de bevordering van de duurzame praktijken en consumptie en de bescherming van het leefmilieu en de gezondheid. De wet houdt rekening met de verhoging van de verantwoordelijkheden van de ondernemingen en beoogt op die manier de introductie van een aangepast sanctiesysteem.
- Vanaf november 2006 is de nationale REACH helpdesk toegekend aan de FOD Economie. In die hoedanigheid neemt de FOD Economie ook deel aan de EU vergaderingen van het netwerk van nationale helpdesks. De meerderheid van de REACH bepalingen gaat op een of andere manier over de gemengde bevoegdheden. Dit benadrukt het belang van een goede samenwerking in de vorm van een samenwerkingsakkoord. - Een voorstel tot samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de gewesten ligt sinds 2008 op de onderhandelingstafel.
- PERSPECTIEF: België zal ook een dossier opmaken voor het identificeren van heel verontrustende stoffen, in de betekenis van bijlage XV van REACH, zoals voorzien in de conclusies van de Lente van het Milieu.

1663 Belgische bedrijven hebben een pre-registratiedossier ingediend bij het Europese Agentschap voor 73205 stoffen (gegevens bezorgd door ECHA op 2 februari 2009). Volgens de statistieken van het Europese Agentschap, hebben de Belgische bedrijven, tussen 1 juni 2008 en 4 augustus 2009, 32 van de 484 door het agentschap ontvangen dossiers voor de registratie van stoffen voorgelegd, wat België op de 5^e Europese plaats stelt.

POP-verdrag:

Van de 12 verontreinigende stoffen opgenomen in het POP-verdrag, zijn er 9 pesticiden of biociden, en ze mogen geen van alle op Belgische bodem gebruikt worden. Tijdens de periode 2004-2008 werd er geen enkele overtreding betreffende de in het POP-verdrag opgesomde stoffen gemaakt.

Om te voldoen aan de verplichtingen van het POP-verdrag werd er in 2007 een nationaal uitvoeringsplan aangenomen voor de bijkomende maatregelen die de Europese Verordening aanvullen. Het omvat 6 op federaal niveau uitgevoerde maatregelen.

Dit plan is beschikbaar op de site van het Verdrag:

<http://chm.pops.int/Countries/NationalImplementation/tabid/253/language/en-US/Default.aspx>.

Op Belgisch niveau werd er een in POP beoogd sanctieregime ingevoerd ter amendering van de wet op produktnormen, gepubliceerd op 29 juli 2005.

PIC-verdrag:

In 2008 kwamen er 39 stoffen voor in de PIC-overeenkomst.

Het aantal kennisgevingen van België naar buiten met betrekking tot de PIC Overeenkomst stijgt:

Tabel 11: Informatie over de Export van België naar alle landen.

Jaar	Stoffen		Preparaties		Totaal	
	Goedgekeurd	In behandeling	Goedgekeurd	In behandeling	Goedgekeurd	In behandeling
2009	66		14		80	
2008	35		10		45	
2007	40				40	
2006	31				31	
2005	29				29	
2004	26		1		27	
2003	9				9	

Kwik:

De Europese bepalingen die op federaal niveau zijn uitgevoerd zijn hoofdzakelijk:

- de beperking op elektrische en elektronische toestellen, batterijen en accu's, afgedankte voertuigen, zie hoofdstuk 2.2;
- verbod bij sommige meettoestellen (met name medische thermometers en barometers) – discussie aan de gang (2009) voor de uitbreiding van deze verboden;
- voorschriften voor de samenstelling van pesticiden en biociden, zie volgende stuk 2.12;
- concentratiegrenzen als voedingsresiduen en om de kwaliteit van het voor de menselijke consumptie bestemd water te verzekeren (zie hoofdstuk 16 Volksgezondheid en Voeding);
- verbod voor de cosmeticaproducten (met uitzondering van diegene waarvoor een maximumconcentratie is bepaald) (zie hoofdstuk 16 Volksgezondheid en Voeding);
- verbod in "antifouling"-verf;

- exportverbod (vanaf 2011) naar landen buiten de Unie (exportvoorwaarden van kwikzamenstellingen zijn al van toepassing op de Procedure van voorafgaande geïnformeerde toestemming (PIC) in het kader van het Verdrag van Rotterdam).

Vanaf 2007 zijn de inspanningen gefocust op de onderhandelingen met het oog op het bekomen van:

- op Europees niveau: een verordening die kwikexport verbiedt en de veilige opslag oplegt;
- op internationaal niveau: een akkoord voor een juridisch bindend instrument waarmee de levenscyclus en de toepassingen van kwik beheerd kunnen worden met de bedoeling om de uitstoot te minimaliseren.

Het in de komende jaren voorziene beleid is een voortzetting van deze onderhandelingen.

Evaluatie van het beleid

Nieuwe en bestaande stoffen

Alle op Belgisch niveau voorgelegde dossiers werden behandeld.

REACH

Aangezien REACH een jong beleid is, kan de uitvoering voor de betreffende periode niet geëvalueerd worden. Voor de toekomstige indicatoren zou men eventueel rekening kunnen houden met de door België ingediende dossiers voor de verschillende REACH processen.

Internationaal beleid

Gelet op het vrij recente karakter van dit beleid, moet alleen maar een evaluatie op lange termijn overwogen worden, op het ogenblik dat de Verdragen en de uitvoeringsmaatregelen geëvalueerd worden. De evolutie van het aantal kennisgevingen van PIC substanties zal de volgende jaren in het oog gehouden moeten worden. Tijdens de vierde Conferentie van de Partijen bij het POPs-Verdrag van Stockholm in mei 2009 werd er een *global monitoring plan* aangenomen. Dit plan omvat alle monitoring- en biomonitoringgegevens die momenteel op wereldschaal beschikbaar zijn.

Kwik

De evaluatie van het "kwikbeleid" kan enkel plaatsvinden wanneer er rekening gehouden wordt met de vooruitgang die mogelijk gemaakt werd door de onderhandelingen op internationaal en op Europees niveau.

2.11 Pesticiden en biociden

Samen met industriële chemische producten (zie INFRA) zijn pesticiden en biociden zogenaamde “actieve” stoffen met specifieke eigenschappen en doelen. Zij werden gegroepeerd in één hoofdstuk, omwille van hun talrijke overeenkomsten in de evaluatie, toelating en voorwaarden voor het gebruik.

Het federale beleid is onderverdeeld in 4 thema’s die in de relevante delen en hoofdstukken van dit verslag besproken werden:

- evaluaties van stoffen en hun opname in de EG-wetgeving;
- de registraties van producten op nationaal niveau;
- het duurzame gebruik van goedgekeurde producten;
- inspecties.

De regering zet afhankelijk van het probleem een reeks maatregelen en middelen in, die weergeeft hoeveel belang er aan de kwestie besteed wordt: de rol en de capaciteit van België als kandidaat voor de beoordeling van stoffen, de doeltreffendheid van de erkenningscomités en het aantal aanvaarde en afgewezen dossiers, de middelen van de programma's en acties voor duurzaam gebruik, milieueffingen, enz. Deze maatregelen zijn niet altijd systematisch onmiddellijk meetbaar in de ecosystemen, maar zijn wel nuttig.

Op EU-niveau vloeit de wetgeving inzake de toelating van pesticiden voort uit een Europese richtlijn (Richtlijn 91/414/EEG). Sinds 1991 harmoniseert de Europese Unie de regelgevingen tussen de lidstaten. De actieve stoffen worden op Europees niveau geëvalueerd met de bedoeling om stoffen die gevaarlijk zijn voor de gezondheid en het leefmilieu weg te werken. Producten die actieve stoffen die op Europees niveau zijn toegestaan bevatten, worden door iedere lidstaat beoordeeld: elke lidstaat is bevoegd om de verkoop en het gebruik op haar grondgebied toe te staan.

Verordening 1107/2009 die onlangs door de Europese Unie werd goedgekeurd vervangt de Richtlijn 91/414/EEG, en zal van toepassing zijn vanaf juni 2011. De criteria voor de goedkeuring van werkzame stoffen worden nog strenger, met als doel de afschaffing van werkzame stoffen die kankerverwekkend, mutageen, giftig voor de voortplanting of verstoring voor het hormonale systeem zijn. De stoffen die als persistent, bioaccumuleerbaar of toxisch beschouwd worden, zullen ook geweigerd worden. Deze nieuwe eisen zullen positieve effecten hebben aangezien de toegestane producten minder gevaarlijk zijn.

Voor biociden heeft de Europese richtlijn 98/8 van het Europees Parlement en van de Raad van 16 februari 1998 betreffende het op de markt brengen van biociden als gevolg dat de reglementeringen van de lidstaten van de Europese Unie geharmoniseerd worden, met name inzake het gebruik van deze producten en om de eenheid van de markt te waarborgen. Een nieuwe verordening is momenteel in onderhandeling.

2.11.1 Pesticiden

Betrokken diensten:

FOD VVVL – DG Dier, Plant en Voeding, Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 28 februari 1994 betreffende het bewaren, het op de markt brengen en het gebruiken van pesticiden voor landbouwkundig gebruik.

Inleiding

De term “pesticiden” wordt algemeen gebruikt voor producten die al dan niet in de landbouw gebruikt worden, ter bescherming van planten en vegetatie, maar wettelijk gezien omvatten de “pesticiden voor landbouwgebruik” ook gewasbeschermingsmiddelen en andere pesticiden die mogelijks in de landbouw gebruikt kunnen worden. Maar het doelpubliek zijn eveneens de amateurs en gemeenschappen.

Gewasbeschermingsmiddelen zijn ontworpen om planten te beschermen tegen schadelijke organismen (ze beschermen ze bijvoorbeeld tegen bepaalde ziekten of plagen), om de levensprocessen van planten te beïnvloeden (bijvoorbeeld door de groei te beperken), om de plantaardige producten te bewaren (bijvoorbeeld de bewaring van aardappelen door ze tijdens de opslag te behandelen met kiemremmende producten), om ongewenste planten te doden (in de volksmond “onkruid” genoemd), of om delen van planten te vernietigen.

Andere pesticiden die mogelijks in de landbouw gebruikt kunnen worden omvatten producten zoals oliën, uitvloeiers (producten die de opname van gewasbeschermingsmiddelen door planten vergemakkelijken), enz.

Een pesticide moet eerst beoordeeld en “goedgekeurd” worden, alvorens het te koop gesteld en gebruikt kan worden. Een pesticide is slechts goedgekeurd indien werd aangetoond dat er geen rechtstreeks of onrechtstreeks schadelijk effect is op de gezondheid van mens of dier, en dat het geen onaanvaardbaar effect heeft op het milieu. De wetgeving die van toepassing is op pesticiden vloeit voort uit het Europese recht, maar de erkenning van pesticiden is een bevoegdheid voor elke staat. In België gaat het om een bevoegdheid van de federale staat.

Definitie van het beleid

Het beleid in dit deel is gericht op de evaluatie van de stoffen en de toelating van producten die ze bevatten.

De evaluatie werd uitgevoerd door de deskundigen van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. De evaluaties werden vervolgens voorgelegd aan het Erkenningscomité voor pesticiden voor landbouwkundig gebruik.

Erkenningen worden afgegeven op basis van de werkzaamheden van het Erkenningscomité, dat een keer per maand vergadert en een uitspraak doet over de verschillende geëvalueerde aanvragen. Een pesticide wordt slechts goedgekeurd indien het Erkenningscomité een gunstig advies heeft uitgesproken. De Gewesten zijn in dit Erkenningscomité vertegenwoordigd.

Het Erkenningscomité bepaalt het toxicologische klassement en de gebruiksaanbevelingen (dat wil zeggen, de eventuele beschermingsmiddelen, de dosis, de vijand, het uitvoeringsstadium, het aantal toepassingen, het interval tussen twee mogelijke toepassingen). Deze informatie wordt opgenomen in een “erkenningssakte”. De erkenningssakten kunnen geraadpleegd worden op de website www.phytoweb.fgov.be.

De Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu is eveneens bevoegd voor de erkenning van personen die pesticiden verkopen en gebruiken voor landbouwkundig gebruik.

Het Federale Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen is bevoegd voor de controle van de conformiteit van de samenstelling en de etikettering van de pesticiden.

De federale staat en de Gewesten overleggen over pesticiden bij de verschillende overlegstructuren: Interministeriële Conferentie voor het Landbouwbeleid (ICLB) en het Coördinatie-Comité Internationaal Milieubeleid (CCIM) / Stuurgroep Chemische Producten/ Werkgroep Pesticiden (AGRI en ENVI).

Uitvoering en behaalde resultaten

In 2008 heeft de dienst Pesticiden en Meststoffen 96 nieuwe goedkeuringen en 81 erkenningen voor parallelimport toegekend. Eveneens de hernieuwing van 26 bestaande erkenningen en de verlenging van 41 erkenningen werden goedgekeurd. Er werden 33 veranderingen in de samenstelling goedgekeurd. Er werden ook 508 toestemmingen voor experimenten toegewezen.

In 2008 heeft de dienst Pesticiden en Meststoffen 230 erkenningsuitbreidingen toegekend (bijkomende gebruiken).

In 2004 werden 36 nieuwe erkenningen toegekend, 42 in 2005, 52 in 2006 en 107 in 2007.

Verkoopsgegevens zijn beschikbaar als ruwe gegevens, op de verkocht hoeveelheden actieve stoffen, en zijn dus niet relevant voor dit rapport.

Box 1: De residuen van pesticiden in de voedselketen.

De pesticiden toegepast in de landbouw kunnen residuen nalaten op de behandelde gewassen. De evaluatie van het risico voor consumenten wordt uitgevoerd door de dienst Pesticiden en Meststoffen van de DG Dier, Plant en Voeding. De beoordeling van de risico's op korte en op lange termijn wordt voor ieder erkend gebruik toegepast: men controleert of de hoeveelheid pesticidenresiduen in het voedsel geen risico betekent voor de gezondheid van de consument. In de gebruikte modellen wordt rekening gehouden met de verschillende bevolkingscategorieën (kinderen, jongeren, vegetariërs, ...). Voor ieder erkend gebruik bepaalt men een goede landbouwtechnische praktijk. Deze praktijk kan residuen achterlaten op het gewas. De residuconcentratie wordt vergeleken met de toxicologische referentiewaarden die geen effect op de gezondheid hebben. Als deze concentratie lager ligt dan de toxicologische referentiewaarden, kan het gebruik worden goedgekeurd en wordt een maximale residulimiet (MRL) vastgesteld.

Het naleven van die MRL is een garantie dat het pesticide correct gebruikt werd. De controle van de MRL in het voedsel is een bevoegdheid van het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen (FAVV). Het FAVV stelt jaarlijks een programma op voor de controle van in België geproduceerde of ingevoerde levensmiddelen. Volgens het verslag over de werkzaamheden van de FAVV in 2009, werden dat jaar 1.814 monsters van fruit, groenten en granen op de Belgische markt verzameld voor de opsporing van pesticidenresiduen. 94% van de stalen waren positief (geen residuen of niet boven de MRL).

Evaluatie van het beleid

Het aantal toegekende uitbreidingen / aantal aangevraagde uitbreidingen is een efficiëntie-indicator van het beleid, want hierdoor vermijdt men het onwettige gebruik van de producten. Inderdaad, als er op de markt nog niches zijn die niet vallen onder de goedgekeurde producten, is de verleiding voor de gebruikers groot om niet goedgekeurde producten in te schakelen om het probleem waarvoor de Belgische markt geen oplossing voorstelt op te lossen. Inspelen op specifieke verzoeken van de sector is een van de federale doelstellingen.

2.11.2 Biociden

Betrokken dienst:

FOD VVVL, DG Leefmilieu

Juridische basis:

- Wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- Koninklijk Besluit van 22 mei 2003 betreffende het op de markt brengen en het gebruiken van biociden;
- Koninklijk Besluit van 5 augustus 2006 tot oprichting van een Comité voor advies inzake biociden en tot wijziging van het koninklijk besluit van 22 mei 2003 betreffende het op de markt brengen en het gebruiken van biociden.

Inleiding

Onder de term “biociden” valt een geheel van producten bestemd om schadelijke organismen te vernietigen, af te schrikken of onschadelijk te maken, langs chemische of biologische weg. Vanwege hun potentiële impact op het milieu en de gezondheid, worden deze biociden geregeld.

Definitie van het beleid

De EU-regeling voorziet een goedkeuringsstelsel voor biociden, zodat mens, dier en milieu sterk beschermd worden door alleen biociden op de markt te brengen waarvan de doeltreffendheid bewezen is en die geen onaanvaardbare risico's inhouden voor de mens en het milieu.

Deze richtlijn voorziet een heronderzoeksprogramma voor een periode van veertien jaar voor de werkzame stoffen die gebruikt worden in biociden die reeds op de markt waren vóór de inwerkingtreding van dit programma, oorspronkelijk gepland voor 14 mei 2000 en in 2009 uitgesteld tot 2014.

De lijst van de stoffen die al zijn opgenomen in bijlage I of IA zijn te vinden op de volgende website: http://ec.europa.eu/environment/biocides/annexi_and_ia.htm.

De goedkeuring van de producten op nationaal niveau en de inschrijving van de stoffen op communautair niveau vindt pas plaats nadat de gevaren, de risico's en de doeltreffendheid beoordeeld werden. Deze beoordelingen gebeuren op basis van dossiers die overeenstemmen met de vereisten van richtlijn 98/8/CE van de aanvragers. Op Europees niveau worden de werkzame stoffen en producten die werkzame toegestane stoffen bevatten beoordeeld door iedere lidstaat, die bevoegd is om de verkoop en het gebruik op haar grondgebied toe te staan.

België werd als rapporteur optredende lidstaat aangewezen om 10 werkzame stoffen en 20 productsoorten die een verband hebben met die werkzame stoffen te beoordelen. Deze beoordeling leidt al dan niet tot de inschrijving van deze werkzame stoffen in de communautaire lijsten van toegelaten werkzame stoffen.

Het Europese werkprogramma voor werkzame stoffen zal leiden tot een conclusie over het lot van elke werkzame stof in een biocide die al vóór 14 mei 2000 (onlangs uitgesteld tot 2014) op de Europese markt aanwezig was. Indien beslist wordt om de werkzame stof in te schrijven in bijlage I of IA van richtlijn 98/8/EG, kunnen biociden die ze bevatten op de markt blijven na de datum van de inschrijving, op voorwaarde dat een aanvraag om toelating (tot erkenning van een toelating afgeleverd door een andere lidstaat van de Europese Unie) is ingediend met de vereiste gegevens uit de richtlijn, en dat de lidstaat die de aanvraag behandelt beslist om een goedkeuring te geven, in overeenstemming met de uniforme geharmoniseerde besluitvormingsbeginsels. In het tegenovergestelde geval, wanneer de Europese Commissie besluit om de inschrijving in bijlage I of IA van biociden die de bedoelde werkzame stoffen bevatten te weigeren, moeten de lidstaten ervoor zorgen dat de biociden die de betreffende stoffen bevatten van de markt gehaald worden.

De procedure voor de evaluatie en de afgifte van de vergunningen in België is een federale bevoegdheid. De evaluatie wordt uitgevoerd door experts van de Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

De evaluaties worden vervolgens voorgelegd aan de Commissie voor advies biociden (CAB). De Commissie vergadert eenmaal per maand en beslist over de verschillende beoordeelde aanvragen. Er kan geen biocide op de markt gebracht worden zonder de voorafgaande toestemming van de Federale minister van Leefmilieu. Deze erkenning wordt toegekend op advies van de Commissie voor advies inzake biociden (CAB). De rol van de Commissie voor advies biociden (CAB) wordt beschreven in het KB van 05 augustus 2006.

De operationele doelstellingen met betrekking tot milieu zijn:

- kennis over de biociden - werkzame stoffen in biociden die op de markt zijn;
- kennis van de effecten van de biociden-werkzame stoffen in biociden beschikbaar op de markt;
- kennis van de blootstelling van de mens /milieu aan de biociden - werkzame stoffen in biociden die op de markt zijn en risicobeoordeling in functie van die blootstelling;
- verhinderen van toegang tot de markt van biociden -werkzame stoffen waarvan de risicobeoordeling een onaanvaardbaar risico aantoont.

De federale overheid heeft als doelstelling op korte termijn om biociden die werkzame stoffen bevatten die het voorwerp zijn van een beslissing tot niet-opneming in bijlage I of IA van de biociderichtlijn uit te faseren.

Op lange termijn streeft men na om alleen biociden op markt toelaten die werkzame stoffen bevatten waarvan de "Europese" beoordeling heeft aangetoond dat zij voldoen aan de criteria inzake risico voor het milieu die door de Europese richtlijn 98/8/EG zijn gesteld.

Uitvoering en behaalde resultaten

De uitvoeringsmodaliteiten (kanalen, financiering, enz.) waren:

- verlenen van toelatingen voor het op de markt brengen van biociden;
- publicatie van de lijst met toegelaten biociden op de website van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu.

Het einde van het evaluatieprogramma betekent ook het einde van de overgangperiode tijdens dewelke de procedure voor de vergunning van biociden volgens de criteria die op Belgisch niveau werden vastgesteld gelijktijdig bestaan met degene die worden toegepast in overeenstemming met de richtlijnen 98/8/EG.

De overgangperiode begon op 14 mei 2000. Men schat dat er vóór die datum ongeveer 1 500 werkzame stoffen aanwezig waren in de biociden die op de Europese markt beschikbaar

waren. Voor België, waar op dat moment de biociden van de meeste soorten producten onderworpen waren aan de Belgische goedkeuring, waren er in 2000 slechts 109 werkzame stoffen in + / - 659 toegelaten biociden.

In december 2003 werd besloten dat de biociden waarvoor de werkzame stoffen niet "geïdentificeerd" waren, van de markt gehaald moesten worden in alle lidstaten. Zo moesten biociden die een werkzame stof bevatten, die niet voorkomt tussen de 990 in de lijst opgenomen werkzame stoffen, van de markt gehaald worden. Op 1 september 2006 werd er een nieuwe mijlpaal bereikt: biociden die niet een van de 332 werkzame stoffen die voor hun producttype zijn vastgesteld bevatten, worden van de markt gehaald. Momenteel zijn er in totaal zo'n 725 vastgestelde producttype-combinaties x werkzame stoffen. Na 1 september 2006 bleef het aantal biociden op de Europese markt afnemen dankzij de beslissingen tot niet inschrijving in bijlage I of IA. Met betrekking tot producttype 8 en producttype 14 (houtbeschermingsproducten en verdelgingsmiddelen) kunnen we vaststellen dat het aantal werkzame stoffen, die onderzocht werden om opgenomen te worden in bijlage I van Richtlijn 98/8/EG, in de buurt komen van het aantal stoffen die aanwezig zijn in de biociden die voor deze producttypen zijn toegestaan in België: TP8 (houtbeschermingsproducten): 81 kenbaar gemaakte werkzame stoffen, 40 worden onderzocht, 11 zijn toegestaan in België; TP14 (verdelgingsmiddelen) 17 kenbaar gemaakte werkzame stoffen, 14 worden onderzocht, 8 zijn toegestaan in België.

In afwachting van de inschrijving van de kenbaar gemaakte werkzame stoffen in bijlage I of IA, en in toepassing van de vergunningsprocedure volgens de "Europese" regels, wordt de vergunning van biocideproducten die deze stoffen bevatten afgeleverd op basis van vergunningsinlichtingen en -criteria die specifiek zijn voor België. Zo heeft de Dienst Risicobeheersing in 2008 93 nieuwe vergunningsaanvragen behandeld, 5 vergunningsaanvragen voor parallelimport en 13 aanvragen voor de uitbreiding van het gebruik. De dienst ontving ook aanvragen voor de vernieuwing van 39 bestaande vergunningen en voor de verlenging van 34 vergunningen.

Voor 15 werkzame stoffen zijn commissievoorstellen voor richtlijnen tot opneming in bijlage I of IA aan de CCIM Stuurgroep chemische producten (GDPC)^ovoorgelegd. Voor die 15 werkzame stoffen zijn de besluiten tot omzetting van de richtlijnen aan de Interministeriële conferentie leefmilieu (ICL) voorgelegd in het kader van de betrokkenheid van de gewesten bij het ontwerp van productnormen leefmilieu. De ministeriële besluiten tot omzetting van die richtlijnen binnen de gestelde termijn uitgevaardigd.

De CCIM Stuurgroep chemische producten is geconsulteerd over 5 voorstellen van de EU commissie tot niet-opneming van werkzame stoffen in bijlage I of IA van richtlijn 98/8/EG.

Sinds 1/9/2006 zijn de toelatingen voor biociden met gevaarlijke stoffen zoals arsenicum (kankerverwekkend), methylbromide (ozonafbrekend) en tributyltin oxide (gevaarlijk voor marien milieu) vervallen en moesten biociden met die stoffen uit de markt zijn.

Vanaf 21 augustus 2008 zijn 17 bestaande toelatingen voor biociden vervallen of beperkt wegens de beslissingen van de Europese Commissie tot niet-opneming van hun werkzame stoffen.

Vanaf 1 april 2007 is de communicatie met de Gewesten inzake de toelatingsprocedure van biociden verbeterd door het opnemen van vertegenwoordigers van de gewesten in het Comité voor Advies inzake biociden.

Eerst driemaandelijks dan maandelijks is bijgewerkte lijst van toegelaten biociden met een link naar de toelatingsakten beschikbaar op de website van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

Tabel 12: toelatingen afgeleverd voor het op de markt brengen van biociden in België.

Jaar	2005	2006	2007	2008
aantal	61	142	127	77

Evaluatie van het beleid

De beleidsdoelstellingen zijn om betrokkenheid van de gewestregeringen bij het ontwerpen van federale bepalingen inzake productnormen voor biociden te voorzien, om de Europese richtlijnen inzake biociden tijdig om te zetten en om de toegelaten biociden tijdig te publiceren. Dit is volledig gerealiseerd.

Dit is voor ongeveer 80% te danken aan het beleidsinstrument en voor 20% te danken aan de medewerking en inzet van de deskundigen die op gewestelijk, federaal en Europees vlak bij de problematiek van de biociden zijn betrokken.

De beleidsdoelstelling: alle werkzame stoffen van biociden zullen, na beoordeling of zij voldoen aan de criteria van de biociderichtlijn, in bijlage I of IA van die richtlijn opgenomen, die volgens de richtlijn, te bereiken tegen het einde van de overgangperiode op 14 mei 2010, is eind 2008 voor 2% gerealiseerd.

Dit het gevolg van de onderschatting van het aantal werkzame stoffen van biociden op de Europese markt dat 1998, wegens het ontbreken van toelatingsprocedures in veel Europese landen onbekend was, en van de tijd die nodig is om de veelheid van gegevens betreffende de effecten en het risico van een werkzame stof voor mens of milieu te beoordelen.

De volgende wisselwerkingen moeten vermeld worden:

- met PRPB: behalen van reductiedoelstelling hangt samen inzake biociden met het al of niet uitfaseren van werkzame stoffen;
- met REACH: de biocide werkzame stoffen genieten van een bijzondere regeling inzake registratie onder REACH, de regels nopens het veiligheidsinformatieblad onder REACH zijn toepasbaar op de biociden;
- met GHS: biocide werkzame stoffen en biociden vallen onder de regels van GHS;
- met ECOLABEL: de criteria van toekennen van ECOLABEL criteria inzake aanwezigheid van biociden in materialen;
- met VOEDSELVEILIGHEID: toelating en gebruik van biociden in de voedingssector;
- met de HYGIËNE IN VERZORGINGSINSTELLINGEN: toelating en gebruik van biociden in verzorgingsinstellingen.

Er is een vertraging inzake de beoordeling van de werkzame stoffen en de vaststelling dat het onmogelijk zal zijn alle werkzame stoffen voor 14 mei 2010 af te handelen. De EU heeft een verlenging van de overgangsfase vastgelegd tot 14 mei 2009.

2.12 Duurzaam gebruik van pesticiden en biociden

Betrokken dienst:

FOD VVVL, DG Leefmilieu

Juridische basis:

- Wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- Koninklijk Besluit van 22 februari 2005 betreffende het eerste reductieprogramma van de gewasbeschermingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik en de biociden.

De EU heeft in 2009 Richtlijn 2009/128 aangenomen voor een duurzaam gebruik van pesticiden. Deze richtlijn verplicht de lidstaten om een nationaal actieplan op te stellen (in samenwerking met alle betrokken partijen), en een opleidings- en bewustmakingsvoorziening voor professionele gebruikers.

Definitie van het beleid

In 2002 werd er op Europees niveau beslist om de effecten van pesticiden op de menselijke gezondheid en het leefmilieu te verminderen. Meerdere lidstaten – waaronder België – hadden buiten het Europese institutionele kader al besloten om zulke reductieprogramma's in te stellen. In België voorziet de wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid een federaal productieprogramma dat om de twee jaar moet worden aangepast.

Het eerste reductieprogramma van de gewasbeschermingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik en de biociden (PRPB) ontstond met het Koninklijk Besluit van 22 februari 2005. Het dekt de jaren 2005 tot 2012 en werd ontwikkeld in samenspraak met de verschillende betrokken actoren: de overheden van de verschillende niveaus, de professionele organisaties ter verdediging van de consumenten, milieuorganisaties, enz.

Het hoofddoel van het PRPB is om tegen 2012 ten opzichte van 2001 de milieudruk van de pesticiden die in de landbouw gebruikt worden te verminderen met 25%, en de milieudruk van de andere sectoren die te maken hebben met pesticiden en biociden met 50%.

De federale staat is bevoegd voor het op de markt brengen van pesticiden en biociden, inclusief de gebruiksvoorwaarden die bij het gebruik moeten nageleefd worden, terwijl de Gewesten bevoegd zijn voor alle aspecten die verbonden zijn met het gebruik ervan (inclusief het afval). De concrete acties worden trouwens door de Gewesten gevoerd.

De vzw Phytofar-Recover staat in voor het inzamelen van de lege verpakkingen en de afgedankte producten, en voor de vernietiging in overeenstemming met de gewestelijke wetgeving.

De controles ter plekke worden uitgevoerd door controleurs van de FAVV, in samenwerking met de controleurs van de DG Leefmilieu van de FOD. Deze verschillende actoren worden regelmatig geraadpleegd en zijn geïntegreerd in het deelnamesysteem van de PRPB.

Uitvoering en behaalde resultaten

In de eerste actualisatie (2007-2008) van de PRPB, die op 20 april 2007 gepubliceerd werd in het Belgisch Staatsblad, wordt een tabel opgemaakt van de activiteiten die gedurende de eerste twee jaren werden uitgevoerd, wordt gedefinieerd wat de prioritaire acties zijn voor de nieuwe periode en worden beheersstructuren van het programma opgemaakt. In deze actualisatie worden ook een aantal lacunes van de oorspronkelijke tekst aangevuld, met name door het stellen van prioriteiten.

De ontwikkeling van evaluatie-instrumenten van het PRPB (indicatoren)

De vraag is of het risico meetbaar⁵² is. Met het antwoord op deze vraag kan men de relevantie, de kosten en de middelen van een beleid beoordelen. Men kan hiermee ook bepalen wat de kosten zouden zijn van het niet ondernemen van acties.

- Voor de pesticiden werd de risico-indicator PRIBEL ontwikkeld. De referentiewaarden van PRIBEL werden reeds vastgesteld voor 1991, 1996 en 2001. De vergelijkingswaarden voor 2010 zullen beschikbaar zijn in 2011. Een eerste raming met vereenvoudigde risico-indicatoren toont aan dat de risico's danig verminderen voor alle compartimenten, behalve voor bijen, als men de hypothese van een algemeen effect van systemische insecticiden aanvaardt.
- Voor biociden wordt de BIBEL indicator ontwikkeld.
- Er zijn systemen voor het verzamelen van gegevens over de verkoop en het gebruik van pesticiden beschikbaar of in ontwikkeling.

De uitvoering van structurele maatregelen

- De ondersteuning van het op de markt brengen van biopesticiden. Het doel is om het aanbod natuurlijke gewasbeschermingsmiddelen op de Belgische markt te verbeteren (plantaardige extracten, micro-organismen, ...) en om het op die manier mogelijk te maken om alternatieven voor synthetische pesticiden te gebruiken.
- De splitsing van de erkenningen (KB van 18 februari 2010). Vanaf augustus 2012 zullen de producten worden goedgekeurd voor amateur-gebruik of voor professioneel gebruik. Producten die zijn goedgekeurd voor amateurs moeten voldoen aan specifieke vereisten met betrekking tot de verpakking, de etikettering, de concentratie, enz., met name opdat deze producten op de korte termijn worden afgestemd op hun kennis, hun toepassingswijze en hun middelen.
- Invoering van kenniscertificaten met betrekking tot het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Vanaf 2013 is iedere professionele gebruiker die met pesticiden werkt als applicator, verkoper, beheerder of raadgever verplicht om kennis te hebben van deze producten en de fundamentele beginsels van de alternatieven voor pesticiden.

De communicatie en de sensibilisatie

- Communicatie naar belanghebbenden via seminars.
- Communicatie en de sensibilisatie van het grote publiek via publicaties en door de aanwezigheid van het PRPB bij openbare evenementen. Ook andere overheden, voornamelijk gemeentes worden aangesproken en nemen deel aan de verspreiding van onze boodschappen aan het publiek.
- Bevordering van het schema voor de duurzame bescherming: 1 Het probleem identificeren; 2 Bevorderen van (alternatieve) middelen die de minste risico's

⁵² measuring the immeasurable ?

inhouden; 3 Uitvoering van de gebruiksaanwijzingen; 4 Voorkomen dat het probleem zich ontwikkelt.

De tweede actualisatie van het PRPB (periode 2009-2010) werd op 09 februari 2010 gepubliceerd in het BS.

Het omvat de voorbereiding van het nationaal Actie Plan pesticide, NAPAN genoemd (Nationaal Actie Plan d'Action National). De publicatie van de Pesticiden Richtlijn 2009/128 biedt de mogelijkheid om het federale reductieprogramma uit te werken als nationaal actieplan. Dit nationaal actieplan voor gewasbeschermingsmiddelen moet tegen 2012 worden ingevoerd. Het PRPB moet daarom actief meewerken aan het overleg dat nodig is voor de oprichting van het NAPAN.

Versterking van de acties van het PRPB voor de biociden

Ondanks een versterkt beleid blijken de acties ter vermindering van de effecten van biociden op de gezondheid en het leefmilieu in het kader van het PRPB ontoereikend. De marktsituatie is het onderwerp geweest van verschillende studies van de Dienst Risicobeheersing van de DG Leefmilieu van de FOD en de mogelijkheden ter vermindering van de risico's zullen het voorwerp zijn van specifieke acties. De periode 2009-2010 van het PRPB zal meer gewijd zijn aan het ophelderen van dit aspect, waarbij vanaf 2010 een bijkomende persoon zal worden aangenomen die instaat voor de biocideproblematiek. Dit zal leiden tot het bepalen van concreet te leiden acties in een nabije toekomst.

Behoud van de in 2007 gekozen prioriteiten

De prioriteiten van 2007 blijven behouden. Omwille van de evolutie van de dossiers, zullen sommige dossiers echter opnieuw gedefinieerd en/of gegroepeerd worden.

Termijn van twee jaar

De verplichting om het NAPAN uit te werken tegen 2012 en de noodzaak om na 2010 meerdere acties, die bij de actualisatie van 2009 prioritair bevonden werden, te verlengen, leidden ertoe dat het eerste programma van het PRPB met 2 jaar verlengd werd om de in 2005 vastgestelde doelstellingen te bereiken.

Evaluatie van het beleid

De ontwikkeling van evaluatie-instrumenten van het PRPB (indicatoren)

- PRIBEL & BIBEL (gedeeltelijk) werden ontwikkeld, maar de eerste resultaten van de sinds 2004 uitgevoerde werken maken duidelijk dat er slechts een deel van het risico beoordeeld kan worden en dat de informatie onvoldoende is voor de beleidsvorming. Het lijkt erop dat deze informatie niet beschikbaar zal zijn met wat men nu aan kennis heeft. In 2009 werd dan ook overwogen om de methodologische aanpak te wijzigen om een betekenisvol situatieoverzicht van de doeltreffendheid van het programma te krijgen dat gebruikt kan worden voor beleidsdoeleinden. De nieuwe benadering is gebaseerd op het creëren van een aantal indicatoren, volgens de DPSIR-benadering (Driving force, Pressure, State, Impact, Response), die een globale en geïntegreerde visie kunnen geven over verschillende risicoaspecten.
- Vanaf 2010 zijn de verkoopsgegevens van pesticiden en biociden beschikbaar. De inzameling van gegevens voor het gebruik van pesticiden wordt nog verder ontwikkeld en zou in 2010 operationeel moeten zijn.

De uitvoering van de structurele maatregelen

- Ondersteuning van het op de markt brengen van biopesticiden: het project is een succes met 21 erkenningen voor biopesticiden die sinds medio 2007 zijn uitgereikt en met de uitwerking van een gunstige impuls voor de erkenning van natuurlijke alternatieven op de Belgische markt.
- Splitsing van de erkenningen: het project is op goede weg om gerealiseerd te worden. De dossiers ter erkenning van de producten voor amateurs zullen geanalyseerd worden tussen maart 2010 en september 2012. Op het einde van deze datum zullen de producten die beschikbaar zijn voor amateurs worden aangepast aan hun behoeften.
- Kenniscertificaat voor professionele gebruikers van pesticiden: een fytovergunningproject werd uitgewerkt in nauwe samenspraak met de betrokken partijen. De goedkeuring ervan is voorzien in 2010. Vanaf 2011 zal het worden opgestart en in 2015 zal het beëindigd worden. Na afloop kunnen we zo de kennis van ongeveer 60.000 professionele gebruikers certifiëren.

De communicatie en de sensibilisatie

- Communicatie naar de betrokken partijen en het grote publiek: er werden meerdere verslagen en brochures verdeeld; de website www.prpb.be werd gecreëerd en is voortaan toegankelijk.

Perspectieven

2010: permanente opvolging van het gebruik van pesticiden in de landbouw door het MPU-systeem (Monitoring of Pesticide Use).

2012: effectieve splitsing van de erkenning; het verschijnen van de nieuwe productcategorieën op de markt.

2012: NAPAN

2013: Fytovergunning

2014: Splitsing van de erkenningen; verdwijning van de oude productcategorieën op de markt.

Conclusies en aanbevelingen

Het PRPB, dat via het K.B. in 2005 werd opgericht, heeft de projecten en de risicobeheersvoorzieningen in overeenstemming hiermee uitgewerkt. De prioriteiten werden herzien in 2007 en in 2009, in nauwe samenwerking met de belanghebbenden.

Er werd een aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van de federale risicobeheersvoorzieningen. Deze regeling wordt op nationaal niveau uitgebreid door de NAPAN Task Force. Belangrijke structurele veranderingen (splitsing van de registraties; Fytovergunning; Biopesticiden; platform voor de uitwisseling van informatie) worden gerealiseerd en bezorgen al verbeteringen voor het globale risico. Via de realisaties en de lopende projecten kunnen we vaststellen dat het risico verbonden met het gebruik van pesticiden vermindert. De kwantificering van deze vermindering is nu mogelijk met behulp van de PRIBEL- en BIBEL-indicatoren, maar nu blijkt dat de verkregen informatie onvoldoende is om de situatie volledig te kunnen beoordelen. Daarom werd besloten om het toezicht van het probleem uit te breiden door gebruik te maken van een aantal indicatoren (DPSIR-benadering). Het risicobeheer verbonden aan het gebruik van biociden loopt vertraging op, met name wat betreft de vorderingen voor pesticiden. Het PRPB heeft de

nodige maatregelen uitgewerkt om deze vertraging in te perken. Deze realisaties zorgen er mee voor dat de methoden voor de strijd tegen de schadelijke stoffen voor mens en dier en planten op een duurzame manier wordt gewijzigd.

Het is voor de komende jaren aangeraden om deze opgestarte inspanningen verder te zetten, waarbij speciale aandacht besteed moet worden aan het harmoniseren op nationaal niveau, in het kader van de Europese verplichtingen. Men moet erop toezien om op Europees niveau ieder initiatief met betrekking tot de harmonisatie van het risicobeheerbeleid betreffende biociden te steunen.

2.13 Nanomaterialen

Betrokken dienst:

FOD VVVL – DG Leefmilieu

Juridische basis:

REACH-verordening: Verordening (EG) nr. 1907/2006 van het Europees Parlement en van de Raad van 18 december 2006 inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (Reach), tot oprichting van een Europees Agentschap voor chemische stoffen, houdende wijziging van Richtlijn 1999/45/EG en houdende intrekking van Verordening (EEG) nr. 793/93 van de Raad en Verordening (EG) nr. 1488/94 van de Commissie alsmede Richtlijn 76/769/EEG van de Raad en de Richtlijnen 91/155/EEG, 93/67/EEG, 93/105/EG en 2000/21/EG van de Commissie.

Inleiding

Nanomaterialen zijn materialen met specifieke en slechts weinig bekende eigenschappen, hetzij omdat een of meerdere van hun afmetingen uiterst klein zijn (op nanometrische schaal, dat wil zeggen ongeveer 100 miljardste van een meter of minder), hetzij omdat ze gestructureerd zijn op nanometrische schaal (bijvoorbeeld aan de oppervlakte).

De bewustwording van de (eco)toxicologische eigenschappen van nanomaterialen is relatief recent, dit dateert waarschijnlijk uit de vroege jaren 2000⁵³, met een van de eerste samenvattende rapporten uit 2004⁵⁴.

Parallel met deze bewustwording van de potentiële risico's kwamen er enorme verwachtingen met betrekking tot de mogelijke economische, technologische en zelfs het ecologische voordelen. Zo loopt er momenteel een onderzoek⁵⁵ naar nanomaterialen die ervoor zouden kunnen zorgen dat de hoeveelheid energie die verbruikt wordt in mechanische wrijving vermindert, wat zou kunnen leiden tot energiebesparing en een reductie van CO₂-uitstoot. Nogmaals moeten we rekening houden met alle aspecten van de levenscyclus van deze producten.

De vrij recente explosie van het onderzoek en de ontwikkeling van nanomaterialen maakt dat het klassieke kader (nomenclatuur, karakteriseringsmethodes, detectie en meting van blootstelling, gestandaardiseerde tests, enz.) niet noodzakelijk toepasbaar is. De gevaren zijn nochtans geïdentificeerd en momenteel wordt aanbevolen om voor de inschatting van de gevaren en risico's geval per geval te bekijken (SCENIHR, 2009)⁵⁶. Er zijn op dit moment veel nanomaterialen op de markt, met inbegrip van de producten voor het grote publiek.

Op Europees en internationaal vlak hebben zich tussen 2004 en 2008 verschillende activiteiten afgespeeld, en we moeten hoofdzakelijk de aandacht vestigen op een EG discussiegroep in 2005-2006 over de nanomaterialen met de bevoegde overheden (voor het REACH-reglement), en op het feit dat de OESO in 2006 een Working Party on Manufactured Nanomaterials heeft opgericht, met als doel een internationale samenwerking voor de aspecten veiligheid, gezondheid en leefmilieu die verbonden zijn aan de gefabriceerde

⁵³ Met nochtans oudere aanwijzingen dat er specifieke gevaren bestonden ten gevolge van studies over deeltjes in de lucht, of kwarts bijvoorbeeld.

⁵⁴ Royal Society and Royal Academy of Engineering, "Nanoscience and nanotechnologies: opportunities and uncertainties", 2004.

⁵⁵ In bijlage I zit een lijst op federaal niveau gefinancierde of medegefinancierde studies.

⁵⁶ Scientific Committee on Emerging and Newly Identified Health Risks, die de EU Commissie raad geeft.

nanomaterialen. Ten slotte lanceerde de Europese Commissie in 2008 het CASG-nano (subwerkgroep van de bevoegde autoriteiten REACH voor nanomaterialen).

Definitie van het beleid

De strategische doelstelling van het beleid is de bescherming van de gezondheid en het leefmilieu in verband met de mogelijke effecten van nanomaterialen die aanwezig zijn in chemische stoffen en preparaten.

De wetten met betrekking tot het federale niveau en van toepassing gedurende de betreffende periode waren vooral de Belgische wetgeving inzake gevaarlijke stoffen en preparaten en vanaf 2007, de REACH-verordening (Verordening 1907/2006/EG) en de pesticiden en biociden wetgeving.

Uitvoering en behaalde resultaten

Er werd geen enkele specifieke maatregel genomen, buiten het sensibiliseren van het publiek en de actieve rol in de internationale instanties.

België nam deel aan de discussies die in 2005 en 2006 door de Europese Commissie georganiseerd werden met betrekking tot de toepasbaarheid op nanomaterialen. België nam deel en neemt nog deel aan de besprekingen bij de EU Commissie en de OESO betreffende de toepasbaarheid van REACH op de nanomaterialen, de ontwikkeling van aangepaste opvolging, de ontwikkeling van testmethodes en hun standaardisatie.

Een netwerk van vrijwillige wetenschappers (nanoBE netwerk) werd vanaf 2007 opgericht, als ook een werkgroep in het CCIM (SGRI⁵⁷et GDPC⁵⁸). De Belgische administraties, zowel de gewestelijke als de federale, zijn dus via CCIM geïnformeerd over de laatste evoluties betreffende de nanomaterialen.

Wat het wetenschappelijke onderzoek betreft, werden meerdere projecten gefinancierd of medegefinancierd op federaal niveau. Een lijst hiervan zit in bijlage I.

Op internationaal niveau heeft België zich vanaf 2006 mee geëngageerd in de WPMN⁵⁹ van de OESO, met in het begin de focus op de planning van het onderzoek door mee te helpen aan het creëren van een databank van onderzoeken naar de veiligheid van nanomaterialen. Na verloop van tijd worden er meer inspanningen geleverd door op te treden als co-sponsor voor het testen van amorfe SiO₂. Er wordt een financiële bijdrage geleverd voor de werking van WPMN. Vanaf 2008 spant men zich extra in via een deelname in de groep WPMN over alternatieve testmethoden.

Evaluatie van het beleid

De resultaten van de besprekingen tussen de bevoegde autoriteiten in Europa hebben aangetoond dat de huidige wetgeving, (en de wetgeving die bestond voor de inwerkingtreding van REACH), de nanomaterialen "juridisch" wel dekt, maar dat er omwille van wetenschappelijke onwetendheden twijfel bestaat over de toepasbaarheid voor nanomaterialen, inclusief voor REACH.

⁵⁷ Subwerkgroep REACH implementatie van CCIM.

⁵⁸ Stuurgroep Chemische Producten van de CCIM.

⁵⁹ Working party on manufactured nanomaterials.

Tijdens de betreffende periode, is de beschikbare informatie over de nanomaterialen op de Belgische markt beperkt, evenals het niveau van blootstelling in het leefmilieu⁶⁰.

Perspectieven, conclusies en aanbevelingen

- Overgaan van het evalueren van de stoffen en preparaten naar het vergelijken van technologieën en naar een beleid voor de producten: evaluatie van artikelen en producten die gebaseerd zijn op nanomaterialen (energiebalans, levenscyclus, ...) en vergelijking met klassieke technologieën;
- Deelname aan het implementerings- en onderzoeksproces van REACH voor de nanomaterialen (begeleidingen, herziening van de bijlagen);
- Op vrijwillige basis bij de industrie informatie inzamelen met betrekking tot de eigenschappen van nanomaterialen die in België vervaardigd en gebruikt worden, om een zicht te krijgen op de blootstellingen. De ervaringen in andere landen waren niet erg succesvol, men richt zich daarom op de bevordering op Europees niveau van een nieuw wettelijk kader waarmee de materialen kunnen worden opgespoord, in het kader van het Belgische voorzitterschap van de EU in 2010. Aangezien verschillende EU-landen momenteel verplichte nationale registers overwegen, na het mislukken van de vrijwillige registers, moet de mogelijkheid van een Belgisch nationaal register onderzocht worden;
- Informatie: creëren van een website, geven van informatie waardoor de blootstelling aan nanomaterialen gelimiteerd wordt.

Bijlage 1: Onderzoeks-, werk- en investeringsprojecten betreffende het klimaat (rechtstreeks of onrechtstreeks) en de gefabriceerde nanomaterialen

Zowel de projecten om de toxiciteit en/of de ecotoxiciteit te bestuderen, als de projecten om de potentiële voordelen voor het milieu van de nanomaterialen te bestuderen worden hierin opgenomen.

2004-2008

Titel	Periode	Coördinator / Verantwoordelijke	Financiering
S ² NANO "Fysicochemische determinanten van toxiciteit: Een rationele benadering voor veiligere nanomaterialen."	2007-2011	UCL	BELSP0
EUREKA Overkoepelend project Europees Netwerk betreffende Slijtagebescherming – ENIWEP	2005-2009	VITO	BELSP0
Optimalisatie en aanpassing van een in-vitro teststrategie voor de voorspelling van de humane toxiciteit van nanopartikels	2006-2009	ISP	beurs "Ylief", BELSP0

⁶⁰ In sommige werkplaatsen werden er maatregelen genomen, maar dat blijkt niet uit dit verslag.

Titel	Periode	Coördinator / Verantwoordelijke	Financiering
Studie over de toxiciteit, ecotoxiciteit, en genotoxiciteit van nanopolymeer voor biomedisch gebruik	2008	ISP	FOD Volksgezondheid, veiligheid van de voedselketen en leefmilieu
Mechanismen m.b.t. long- en cardiovasculaire effecten van fijn stof	2003-2007	KUL	FWO Vlaanderen
Beweging van deeltjes door de longepithelium: ontwikkeling en gebruik van een in-vitro model	2004-2007	KUL	FWO Vlaanderen
Inwijding in het CODA van een elektronische microscoop die nuttig is voor de karakterisering van de nanomaterialen	2007	VAR	VAR
Ontwikkeling van standaarden voor AFM microscopie, meting van nanopartikelen via AFM			

2009-2010

Lopende aanvragen in januari 2010:

- "Ontwikkeling van de evaluatiemethodes voor de schadelijke effecten van de geïntegreerde gefabriceerde nanopartikelen op de gezondheid", financiering door de contractuele onderzoeksdienst van de FOD Volksgezondheid.

Lopende projecten:

- NANOGENOTOX, 2010-2012, medegefinancierd door FOD Volksgezondheid, veiligheid van de voedselketen en het leefmilieu, de Europese Commissie en andere Europese landen. Omvat naast een studie van de genotoxiciteit belangrijke karakteriseringsaspecten die eveneens nodig zijn voor de milieuaspecten, en een ondersteuning voor de ontwikkeling van de testmethoden.

Hoofdstuk 2C: Inspectie

Inleiding

Er werden twee BPR-processen (Business Process Reengineering) uitgevoerd bij onze FOD, waaronder de BPR Inspectie (2004). Hiermee wilde men komen tot een transversale benadering van de verschillende inspectiediensten van onze FOD:

- door het inspectieproces te beschrijven (het plannen, uitvoeren, handelen);
- door het aantal (al dan niet voorziene) uit te voeren inspecties te bepalen op basis van een evaluatie tijd/opdracht;
- door de prioriteiten via een risico-evaluatie te bepalen, rekening houdend met:
 - de gevaren voor de volksgezondheid en het milieu;
 - de gevaren voor de volksgezondheid;
 - de gevaren voor het milieu;
- door een classificatie in te voeren van de mogelijke inbreuken, zowel kritieke, zware als andere;
- door te zorgen voor de opvolging van de activiteiten via ICP (Indices Clés de Performance);
- door de nodige ICT ondersteuning te bepalen (hardware en software).

Vanaf 2005 werden de aanbevelingen/conclusies van deze BPR uitgevoerd. Dankzij deze transversale benadering kon het totaal aantal inspecties uit te voeren in de loop van het jaar bepaald worden (met een verschil tussen de voorziene en niet voor-ziene inspecties) alsook het uitvoeren van inspecties in sommige sectoren.

Deze aanbevelingen/conclusies werden aangewend bij de Federale Milieu-inspectie in het opstellen een jaarlijks inspectieplan (zie Hoofdstuk 1.2).

Om de inspecties ondersteuning te bieden, gebruiken de inspecteurs/experts een software waarin ze de gegevens m.b.t. hun controles kunnen invoeren. De huidige software bezorgt inspectiegegevens zoals (niet-gelimiteerde lijst):

- de controledatum;
- de controleplaats;
- het aantal controles;
- de effectieve uitvoering van de controle (waarbij al dan niet een gesprekspartner aanwezig was, ...);
- De statistische vaststellingen volgens de aanwezigheid of afwezigheid van inbreuken en hun ernst (kritieke, zware, andere – zie Hoofdstuk 1.2);
- De aard van de controles volgens de intern bepaalde verschillen (CCC : controles in het kader van een Campagne, een Crisis of gewone Controles; en de documentatiebezoeken).

De domeinen die door de Federale Milieu-inspectie gecontroleerd worden zijn dus heel omvangrijk en blijven met de jaren toenemen, en om deze verschillende domeinen in het kort toe te lichten, wordt er hieronder een niet-gelimiteerde lijst gecontroleerde wetten overgenomen.

De gegevens die nu al beschikbaar zijn via het huidige systeem betreffen gegevens die betrekking hebben op alle uitgevoerde controles (dus alle domeinen door elkaar). Daarom neemt het onderstaande verslag de gegevens over die rechtstreeks via deze software beschikbaar zijn, met name algemene gegevens waarvan de controletypes door elkaar staan. Er kan voor deze gegevens slechts een onderscheid gemaakt worden op het gebied van controles door inspecteurs (controles betreffende gevaarlijke stoffen/preparaten en normen van producten) en controles uitgevoerd door technische experts (controles betreffende pesticiden en biociden). Dit onderscheid is mogelijk omdat men met de huidige software elk van de teams op een verschillende manier kan opvolgen.

Maar de resultaten van sommige thema's in verband met gevaarlijke stoffen/preparaten en normen van producten (bv.: verpakkingen, elektrische en elektronische uitrustingen, ...) zullen gedeeltelijk worden meegedeeld ingevolge de analyse van interne documenten die hiervoor ontwikkeld werden en beschikbaar zijn. De cijfergegevens in verband hiermee worden hieronder weergegeven (2.17. en 2.19.). Sommige specifieke resultaten met betrekking tot andere thema's, die hiervoor niet aan bod kwamen, worden hieronder ook meegedeeld (2.18.). Momenteel kan deze gedetailleerde analyse per thema (domein/sector) niet systematisch met behulp van de huidige software gebeuren en vereist een niet te verwaarlozen inspanning in tijd en personeel.

De resolutie van de huidige software (beschikbare velden die door de inspecteurs moeten worden ingevuld) volstaat dus niet meer om alle informatie die nodig is voor de uitgevoerde controles automatisch uit te behandelen. Het wordt immers alsmaar belangrijker om volledige en voldoende gedetailleerde verslagen te ontwikkelen, met resultaten per specifieke sector en in antwoord op de verzoeken en vereisten van de officiële instanties (justitie, EU of andere). Een nieuwe software, waarvan de resolutie hoger moet liggen dan de vorige, wordt trouwens momenteel uitgewerkt en moet in de toekomst zorgen voor een eenvoudiger en duidelijkere verslaggeving.

Juridische basis (niet-limitatieve lijst):

- Verordening (EG) nr. 2037/2000 van het Europees Parlement en de Raad van 29 juni 2000 betreffende de ozonlaag afbrekende stoffen;
- Verordening (EG) nr. 648/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 31 maart 2004 betreffende detergentia;
- Verordening (EG) nr. 842/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 17 mei 2006 inzake bepaalde gefluoreerde broeikasgassen.
- Koninklijk Besluit van 24 mei 1982 houdende reglementeringen van het in de handel brengen van stoffen die gevaarlijk kunnen zijn voor de mens of zijn leefmilieu;
- Koninklijk Besluit van 11 januari 1993 houdende de regeling van de indeling, de verpakking en het kenmerken van gevaarlijke preparaten met het oog op het op de markt brengen of het gebruik ervan;
- Koninklijk Besluit van 28 februari 1994 betreffende het bewaren, op de markt brengen en het gebruiken van bestrijdingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik;
- Koninklijk besluit van 25 februari 1996 tot beperking van het op de markt brengen en van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen en preparaten;
- Koninklijk besluit van 03 februari 1998 tot beperking van het op de markt brengen, de vervaardiging en het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen en preparaten (asbest);
- Koninklijk besluit van 05 oktober 1998 tot beperking van het op de markt brengen en van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen en preparaten;
- Koninklijk besluit van 25 maart 1999 zoals gewijzigd houdende bepaling van productnormen voor verpakkingen;
- Koninklijk Besluit van 22 mei 2003 betreffende het op de markt brengen en het gebruiken van biociden;
- Koninklijk besluit van 18 juni 2003 tot beperking van het op de markt brengen en van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen en preparaten;
- Koninklijk Besluit van 19 maart 2004 houdende productnormen voor voertuigen;
- Koninklijk besluit van 12 oktober 2004 inzake het voorkomen van gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur (WEEE & RoHS);
- Koninklijk Besluit van 07 oktober 2005 inzake de reductie van het gehalte aan vluchtige organische stoffen in bepaalde verven en vernissen en in producten voor het overspuiten van voertuigen.

2.14 Algemene gegevens alle controles door elkaar gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen

Inspecties

Tabel 13: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: aantal geplande inspecties.

Algemene gegevens (alle controles door elkaar: campagnes, controles et crisissen)

	2004	2005	2006	2007	2008
Niet gepland		518	632	863	1019

Tabel 14: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: aantal uitgevoerde inspecties.

Algemene gegevens (alle controles door elkaar: campagnes, controles et crisissen)

2004	2005	2006	2007	2008
Niet geïnventariseerd	872 waaronder 351 documentatie-bezoeken	1094 waaronder 552 documentatie-bezoeken	1393 waaronder 488 documentatie-bezoeken	1624 waaronder 394 documentatie-bezoeken

Tabel 15: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: aantal vastgestelde overtredingen.

Algemene gegevens

INBREUKEN.	2004	2005	2006	2007	2008
kritieke	--	17	22	94	95
zware	--	24	14	92	96
andere	--	153	178	243	399

Opm: definitie kritieke, zware en andere inbreuk: zie tekst hfst 1.2.1.

Evolutie van de milieucriminaliteit

Het is moeilijk om hieromtrent besluiten te nemen, want hoewel er algemeen genomen een verhoging van het aantal overtredingen kan vastgesteld worden, zijn ook de middelen om deze onderzoeken uit te voeren toegenomen. Hoe meer het aantal controles stijgt, hoe meer ook de kans dat de overtredingen worden vastgesteld zal stijgen.

Opvolging van de overtreding

Tabel 16: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: opvolging van de overtreding.

Algemene gegevens

	2004	2005	2006	2007	2008
Processen-verbaal	0	0	2 ^a	0	2 ^b
Waarschuwingen	--	--	--	128	94
Beslag/Intrekking/Stopzetting verkoop	--	--	--	131	86

(a) waaronder 1 PV van overtreding; (b) PV van beslag.

Meerdere honderden brieven en/of mails zijn eveneens naar vennootschappen verstuurd om hun situatie binnen een vastgestelde termijn te regelen.

Aantal strafrechtelijke veroordelingen en toegepaste straffen

Geen

2.15 Productnormen

- **Producten met eco-label**

Controles uitgevoerd in het kader van:

- Beschikking van de Commissie van 23 maart 2005 tot vaststelling van de milieucriteria voor de toekenning van de communautaire milieukeur aan allesreinigers en sanitairreinigers (2005/344/CE) en
- Beschikking van de Commissie van 23 maart 2005 tot vaststelling van herziene milieucriteria voor de toekenning van de communautaire milieukeur aan handafwasmiddelen (2005/342/CE).

Tabel 17: Productnormen/Producten met eco-label: aantal geïnspecteerde vennootschappen

	2004	2005	2006	2007	2008
Aantal geïnspecteerde vennootschappen	-----	-----	3	1	1
Aantal gecontroleerde producten	-----	----	3	1	5 producten + 12 verfrecepten

- **Voertuigen**

Tabel 18: Controles uitgevoerd in het kader van het Koninklijk besluit van 19 maart 2004 houdende productnormen voor voertuigen.

	2004	2005	2006	2007-2008
Aantal geïnspecteerde vennootschappen	-----	-----	-----	16
Aantal XRF* maatregelen	-----	----	-----	210 XRF analyses

* XRF: X-ray fluorescentie. Het XRF apparaat is een uitrusting waarmee verschillende zware metalen (arsenicum, lood, cadmium, ...) kunnen opgespoord worden.

Opvolging van de overtreding

Er werden geen overtredingen vastgesteld op de gecontroleerde stukken. Enkele producten (oude voorraden) waarin lood aanwezig is werden gevonden maar waren vrijgesteld (datum voor de wetgeving).

- **Elektrische en elektronische toestellen (RoHS)**

Tabel 19: Controles uitgevoerd in het kader van het Koninklijk besluit van 12 oktober 2004 inzake het voorkomen van gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur.

	2004	2005	2006	2007	2008
Soort Controle	-----	-----	EEE*	AEEU	AEEU
Aantal geïnspecteerde vennootschappen	-----	-----	36	5	10
Aantal gecontroleerde producten	-----	-----	275	88 (112 XRF*** maatregelen), 26 producten werden ontleed voor een meer gedetailleerde analyse	51 (157 XRF maatregelen)

* elektrische en elektronische uitrustingen

** afval van elektrische en elektronische uitrustingen, campagne gevoerd met behulp van externe consultants.

*** XRF: X-ray fluorescentie. Het XRF apparaat is een uitrusting waarmee verschillende zware metalen kunnen worden opgespoord (arsenicum, lood, cadmium, ...).

Opvolging van de overtreding

Tabel 20: Elektrische en elektronische toestellen: opvolging van de overtreding.

	2006	2007	2008
Soort Controle	EEE	AEEU	AEEU
Opvolging van de overtreding	Waarschuwingen	Brieven	Uit de rekken gehaald en verbod tot verkoop

Aantal strafrechtelijke veroordelingen en toegepaste straffen

Geen

- **Verpakkingen**

Tabel 21: Koninklijk besluit van 25 maart 1999 houdende bepaling van productnormen voor verpakkingen.

	Soort controle	Aantal geïnspecteerde vennootschappen	Aantal gecontroleerde producten
2004	Gehalte zware metalen in verpakkingen	3	(48 XRF maatregelen)
2005	---	---	---
2006	Gehalte zware metalen in verpakkingen	26	270 (329 XRF maatregelen)
2007	Gehalte zware metalen in verpakkingen	10	54 (79 XRF maatregelen)
2007	«oververpakking»	10	40
2008	Gehalte zware metalen in verpakkingen	meer dan 60	380 (680 XRF maatregelen)

Opvolging van de overtreding

Tabel 22: Verpakkingen: opvolging van de overtreding.

	Soort controle	Opvolging van de overtreding
2004	Gehalte zware metalen in verpakkingen	Uit de markt gehaald
2005	---	---
2006	Gehalte zware metalen in verpakkingen	Waarschuwing + uit de markt halen van de niet conforme voorraden
2007	Gehalte zware metalen in verpakkingen	Onmiddellijke stopzetting van op de markt brengen van 2 niet-conforme producten (voorraad: 60 000 flessen in totaal). Afval ☒ vernietiging
2007	«oververpakking»	Geen waarschuwing want documentatiecampagne
2008	Gehalte zware metalen in verpakkingen	Uit de markt halen van artikels in overtreding. Onmiddellijke stopzetting van op de markt brengen van 2 niet-conforme producten (zakjes: voorraad > 5 000 000 eenheden en verpakkingen vochtige doekjes > 175 000 eenheden ☒ vernietiging)

Aantal strafrechtelijke veroordelingen en toegepaste straffen

Geen

2.16 Andere controles uitgevoerd op het gebied van gevaarlijke stoffen en preparaten

Het thema chemische en biochemische stoffen is een specifiek domein dat gecontroleerd wordt door de Federale Milieu-inspectie. Het gaat om een zeer uitgebreid domein dat valt onder verschillende wetgevingen (zie kader juridische grondslag).

De ondervermelde gegevens betreffen enkel de specifieke sectoren die gecontroleerd werden in het kader van inspectiecampagnes die gepland staan in het jaarlijks inspectieplan. Naast deze specifieke controles, worden ook regelmatig routinecontroles uitgevoerd op gevaarlijke substanties en preparaten. Het aantal geïnspecteerde bedrijven bedroeg 97 in 2004, 55 in 2005, 153 in 2006, 184 in 2007 en 228 in 2008. Er werden controles uitgevoerd op een groot aantal producten, onder andere behandeld hout, antivriesproducten, schoonmaakproducten, lijmen, cement, inkt en kleurstoffen, verf en vernis, enz. Ook de e-commerce werd geïnspecteerd.

Er werden vele waarschuwingen gegeven en er werden er ook enkele van de markt gehaald.

2.17 Algemene gegevens van alle controles door elkaar in de sector pesticiden en biociden

Controles uitgevoerd in het kader van het Koninklijk Besluit van 28 februari 1994 betreffende het bewaren, op de markt brengen en het gebruiken van bestrijdingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik en van het Koninklijk Besluit van 22 mei 2003 betreffende het op de markt brengen en het gebruiken van biociden.

De vermelde gegevens betreffen controles op het naleven van de erkenningsvoorwaarden van personen (nieuwe erkenningsaanvragen aanvragen en wijzigingen), op de conformiteit van producten (teruggevonden tijdens de routinecontroles, de campagnes, de controles ingevolge een klacht, ...).

Tabel 23: Pesticiden en biociden: aantal geplande inspecties.

Algemene gegevens (alle soorten controles door elkaar)

2004	2005	2006	2007	2008
Niet gepland	1754	1261	1532	2195

Tabel 24: Pesticiden en biociden: aantal uitgevoerde inspecties.

Algemene gegevens (alle controles door elkaar: campagnes, controles en crisissen)

2004	2005	2006	2007	2008
3321 waaronder 1112 documentatie- bezoeken	1939 waaronder 58 documentatie- bezoeken	1653 waaronder 76 documentatie- bezoeken	2155 waaronder 59 documentatie- bezoeken	2781 waaronder 37 documentatie- bezoeken

Tabel 25: Pesticiden en biociden: aantal vastgestelde overtredingen.

Algemene gegevens

OVERTREDINGEN :	2004	2005	2006	2007	2008
kritieke	102	21	24	47	100
zware	81	38	78	234	243
andere	---	85	110	243	372

Opm: voor een definitie van "kritiek", "zware" en "andere": zie hfst 1.4 "Milieurecht".

Evolutie van de milieucriminaliteit

Hierover kan moeilijk een beslissing genomen worden, want hoewel er algemeen genomen een verhoging van het aantal overtredingen kan vastgesteld worden, zijn ook de middelen om deze onderzoeken uit te voeren toegenomen. Hoe meer het aantal controles stijgt, hoe meer ook de kans dat de overtredingen worden vastgesteld zal stijgen.

Opvolging van de overtredingen

Tabel 26: Pesticiden en biociden: opvolging van de overtreding.

Algemene gegevens

	2004	2005	2006	2007	2008
Processen-verbaal	---	---	6 ^a	6 ^b	3 ^c
Waarschuwingen	---	---	28	170	123
Beslag/Intrekking/Stopzetting verkoop	---	---	26	86	46
Archivering	---	---	~30	~120	~100

(a) PV van overtredingen; (b) PV van overtreding; (c) PV van beslag.

Meerdere honderden brieven en/of mails zijn eveneens naar vennootschappen verstuurd om hun situatie binnen een vastgestelde termijn te regelen.

Aantal strafrechtelijke veroordelingen en toegepaste straffen

Geen informatie vanuit de parketten.

Hoofdstuk 3: Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid

Algemene inleiding

De impact van het leefmilieu op menselijke activiteiten en vice versa is op zich eigenlijk de origine van het beleid omtrent leefmilieu en eigenlijk kan nagenoeg elke beleidsaspect onder deze noemer gebracht worden. Toch is er vaak ook een specifiek beleid dat op een deelaspect van activiteiten en/of een deelaspect van ons leefmilieu gericht is. Het gaat hier vaak om niet de milieuverstoring an sich weg te nemen, dan wel deze te beheersen tot een al dan niet maatschappelijk aanvaarde norm, zodoende dat het risico op verstoring en/of negatieve impact minimaal is en/of aanvaardbaar.

In een eerste hoofdstuk benaderen we eerst op een meer algemeen niveau de algemene problematiek omtrent leefmilieu-gezondheid, een beleid dat sinds eind de jaren 90 in opmars is. Een tweede, zeer specifiek federale materie is het beheersen van de activiteiten met en omtrent nucleair materiaal. Vervolgens lichten we de specifieke federale beleidsmaatregelen omtrent lucht, niet-ioniserende straling en geluid toe, om tot slot te eindigen met de federale bevoegdheden omtrent het overbrengen van afvalstoffen.

3.1 Leefmilieu en Gezondheid

Betrokken diensten:

FOD Volksgezondheid - Permanent Secretariaat van de Nationale Cel Leefmilieu Gezondheid; Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid.

Juridische basis:

Wet van 1 september 2004 houdende instemming met het Samenwerkingsakkoord van 10 december 2003 tussen de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie, het Vlaams Gewest, het Waalse Gewest, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, voor de samenwerking in de beleidsdomeinen milieu en gezondheid.

Inleiding

Er is een onmiskenbare invloed van het leefmilieu op onze gezondheid en de gezondheidszorg kan eveneens een impact hebben op het milieu. Elke wijziging in het leefmilieu kan zijn weerslag hebben op de volksgezondheid, evenals op dieren en planten. Vanuit verschillende instanties wordt op zeer verschillende wijze gereageerd. Soms worden gezondheidsrisico's automatisch opgenomen in het milieubeleid, andere keren zal het gezondheidsbeleid zich richten op verstoringen in het leefmilieu.

De Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) heeft in 1993 de definitie opgesteld van het concept leefmilieu gezondheid: *“Leefmilieu gezondheid omvat de aspecten van de menselijke gezondheid inclusief de levenskwaliteit, welke bepaald worden door fysieke, biologische, sociale en psychosociale factoren van het leefmilieu. Dit omsluit zowel de theorie omvat alsook de praktijk van de evaluatie, de aanpassing, de controle en de preventie van de leefmilieu-factoren die mogelijk de gezondheid van deze en volgende generaties nefast zouden kunnen beïnvloeden”*. Vanaf 1989 heeft de WGO-Europa beslist om vijfjaarlijks een ministeriële conferentie te houden op Europees niveau.

Doorheen deze verschillende conferenties (Helsinki 1994, London 1999, Boedapest 2004 en Parma 2010) werden volgende resultaten geboekt:

- de leden van de conferenties hebben er zich toe verbonden om een Nationaal Actie Plan Leefmilieu Gezondheid op te stellen (Helsinki 1994);
- er werd een protocol inzake water en gezondheid opgesteld, inzake het duurzaam beheer van de waterkringloop, waterbeheer, alsook de bescherming van waterecosystemen (London 1999);
- er werd handvest opgesteld inzake duurzaam vervoer, in het belang van de gezondheid en milieu (London 1999);
- er werd een actieplan Children Environment and Health Action Plan CEHAP opgesteld (Boedapest 2004);
- de eerste debatten inzake de effecten van klimaatverandering op de gezondheid zijn opgestart (Parma 2010).

De Europese Unie, als lid van de conferentie stelde in 2003 haar eigen actieplan op inzake milieu-gezondheid, EHAPE 204-2010, als referentiekader voor het beleid op Europees niveau.

Definitie van het beleid

In 2003 heeft België zijn NEHAP-actieplan voorgesteld als gevolg van de aangegane internationale engagementen. Het was het resultaat van een samenwerking tussen de beleidsdomeinen milieu en gezondheid van de Federale Staat, de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie, het Vlaams Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit werd bij wet vastgelegd onder de vorm van een samenwerkingsakkoord op 10 december 2003.

Het NEHAP biedt een kader om verschillende acties en projecten met een gemengde financiële steun tot stand te brengen en de bevoegdheden met elkaar in verband te brengen. Bijvoorbeeld het productbeleid, dat onder de federale bevoegdheid valt, kan duidelijk een impact hebben op de kwaliteit van het leefmilieu in de binnen- en buitenlucht. De normen voor concentraties van vervuilende stoffen worden vastgelegd op Europees en/of gewestelijk niveau en in België bestaat voor de luchtkwaliteit een uitgebreid meetnet dat tot stand is gekomen door de samenwerking tussen de verschillende gewesten (IRCEL). Gezondheidspreventie valt vervolgens onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen.

Minstens eenmaal per jaar komen de betrokken ministers van leefmilieu en gezondheid samen in de Gemengde Interministeriële Conferentie Leefmilieu Gezondheid (GICLG) om de activiteiten te evalueren, beslissingen te nemen over te nemen acties en prioriteiten te stellen. Zo werd bijvoorbeeld door de GICLG beslist het CEHAP als plan integraal op te nemen in het NEHAP. Deze activiteiten en de uitvoering ervan wordt verzekerd door de Nationale Cel Leefmilieu Gezondheid waarin een vertegenwoordiger van elke partner van het samenwerkingsakkoord zetelt.

De belangrijkste taken van de Nationale Cel betreffen:

- het voorbereiden en begeleiden van gemeenschappelijke projecten en activiteiten die beantwoorden aan de criteria van intersectorialiteit, interterritorialiteit en transdisciplinariteit en een gemeenschappelijke financiering vereisen;
- het voorbereiden en verdedigen van Belgische standpunten voor internationale processen zoals deze van de WHO-EU en het Europees Actieplan Leefmilieu Gezondheid (2004-2010);
- het uitwisselen van informatie met betrekking tot plannen en projecten die door elke partner of tussen enkele partners worden uitgevoerd.

Ten slotte ondersteunt het permanent secretariaat van de Nationale Cel LG de dagelijkse coördinatie en valt zij ten laste van de federale staat.

Het NEHAP heeft een eigen evaluatiecyclus en op 8 december 2009 keurde de GICLG het Operationeel Programma 2009-2013 goed. Dit programma bevat 5 concrete gemeenschappelijke acties:

1. onderzoek naar de invloed van fysico-chemische eigenschappen, van fijne stofdeeltjes op de gezondheid bij blootstelling en fysieke inspanning;
2. integratie van milieugezondheidscriteria in lastenboeken inzake bouw- en renovatiewerkzaamheden in kinderdagverblijven en scholen onder de verantwoordelijkheid van de overheid;
3. opvolging van de ontwikkelingen in het onderzoek naar het voorkomen, de humane blootstelling en de risico's van geïndustrialiseerde en gecommercialiseerde nano-technologieën en -producten in België;
4. algemene aanpak inzake de integratie van het Milieu in de Gezondheid voor de onderdelen opleiding, informeren en sensibiliseren van de artsen en andere gezondheidsbeoefenaars;

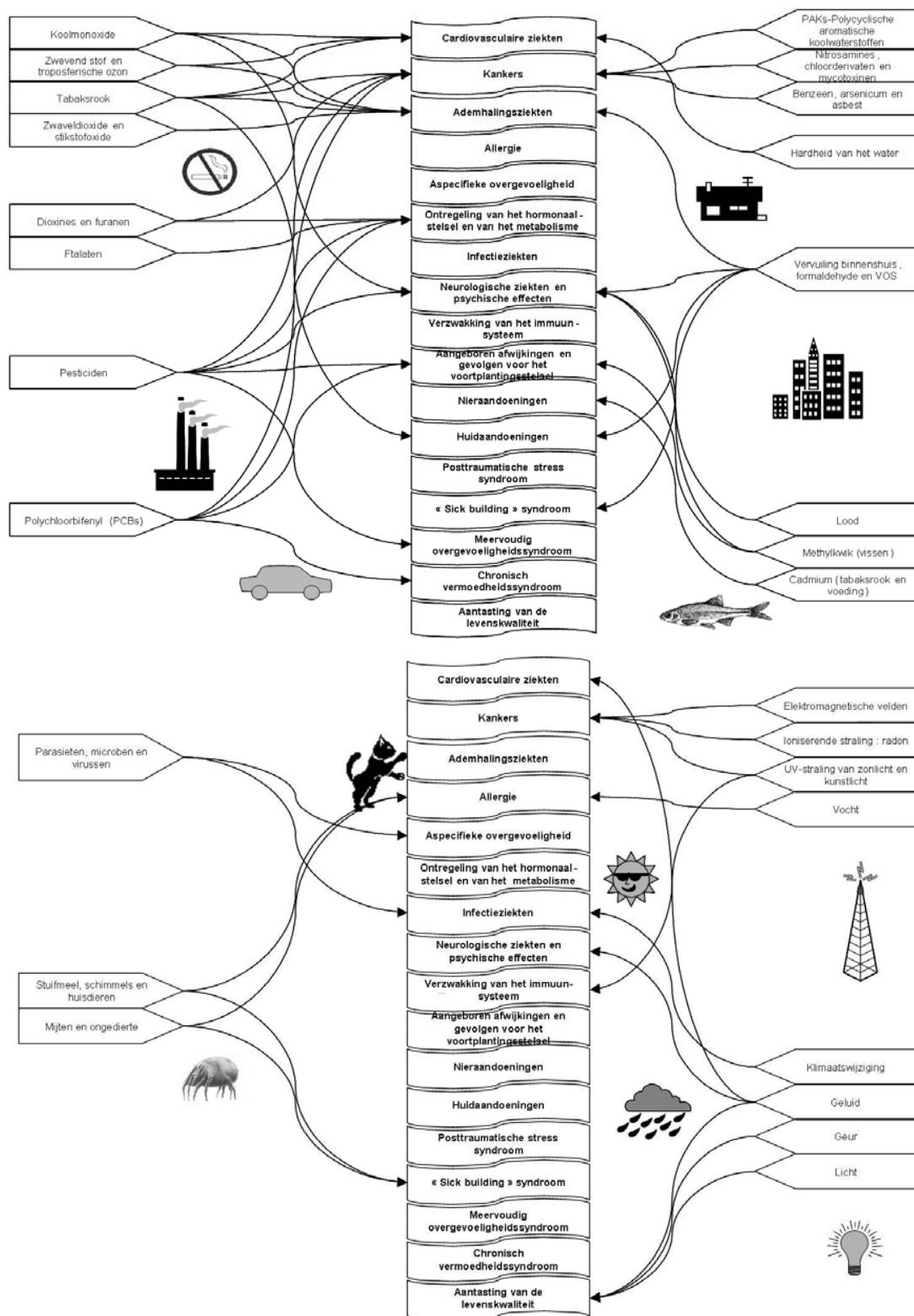
5. algemene aanpak inzake de betrokkenheid van de jeugd bij de voorbereiding van sensibiliseringsmateriaal en deelname aan de discussie over de problematiek gerelateerd aan milieu en gezondheid.

De invloed van mogelijke negatieve effecten vanuit het milieu op de gezondheid is moeilijk oorzakelijk te bepalen omdat vele andere factoren zoals levensstijl, genetica, socio-economische situatie, ... een rol kunnen spelen. Ook kan gesteld worden dat de problematiek zeer breed is en chemische (zware metalen, pesticiden, biociden, ...), fysische (niet-ioniserende straling, radioactiviteit, overstromingen...) en biologische (pollen, ziekte van Lyme, ...) processen omvat. Er wordt geschat dat voor de geïndustrialiseerde wereld 25 tot 33% van de ziektelast wordt veroorzaakt door milieu-effecten. Ook blijkt uit peilingen dat het grootste deel van de Europese bevolking (89%) bezorgd is om de milieugezondheid. In figuur 11 wordt op basis van de brede definitie van milieu en gezondheid, specifieke milieuproblemen en mogelijke effecten op gezondheid in kaart gebracht.⁶¹

⁶¹ NEHAP 2003: DOCUMENT II, Synthese.

(https://portal.health.fgov.be/pls/portal/docs/PAGE/NEHAP1_PG/HOMEPAGE_MENU/ATTACHMENT_HIDE/DOCUMENT2_NL.PDF)

Figuur 11: Voornaamste chemische (boven), biologische (linksonder) en fysische (rechtsonder) factoren die de gezondheid zouden beïnvloeden : verdachte verbanden, veronderstelde of afgeleide ziektebeelden.

Bron: NEHAP 2003: DOCUMENT II, Synthese.

https://portal.health.fgov.be/pls/portal/docs/PAGE/NEHAP1_PG/HOMEPAGE_MENU/ATTACHMENT_HIDE/DOCUMENT2_NL.PDF

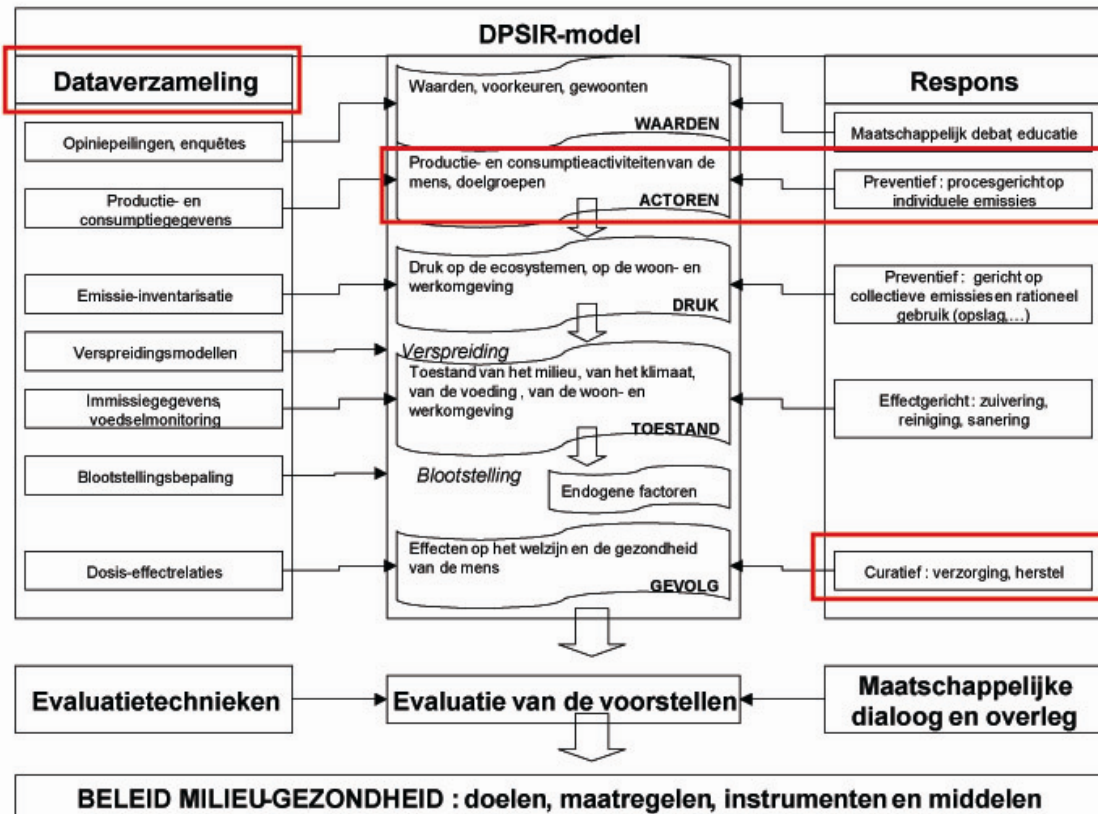
Met het oog op de grote diversiteit m.b.t. milieugezondheidsthema's, stelt het NEHAP een referentiekader voor om milieugezondheid als problematiek te benaderen. Zij vertrekt vanuit beleidsmodellen die o.a. gebruikt worden door de European Environment Agency (EEA)⁶² en door de Wereldgezondheidsorganisatie regio Europa⁶³. Voor het NEHAP wordt dit beleidsmodel gebruikt zoals het werd aangepast door de SERV⁶⁴ en wordt weergegeven in figuur 12. Binnen dit model liggen de federale bevoegdheden in belangrijke mate in de "Driver" component, waarbij productemissienormen worden bepaald en gecontroleerd en in de "Response" component van het model, waar de volksgezondheid vooral curatief is toegespitst op de werking van de gezondheidssystemen. Ten slotte speelt onder andere het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid (WIV) een belangrijke rol in dataverzameling en onderzoek met betrekking tot de milieugezondheidsproblematiek en geeft data door aan internationale organisaties.

⁶² DPSIR : <http://www.eea.europa.eu/publications/TEC25>

⁶³ DPSEEA : http://www.euro.who.int/EHindicators/Indicators/20030527_2

⁶⁴ Advies over de band tussen milieu en gezondheid van de Sociale-Economische Raad van Vlaanderen, Vlaams Parlement, 18/04/2001.

Figuur 12: Het DPSIR model zoals voorgesteld door de SERV⁶⁵ (het Onderdeel Respons is samengesteld uit de delen Respons, Dataverzameling en Beleid Milieugezondheid). De rode kaders stellen de zwaartepunten van de werking van de federale bevoegdheden met betrekking tot milieu en gezondheid voor.

Het zwaartepunt van de overige componenten van dit model behoren vooral tot de bevoegdheden van de gewesten en de gemeenschappen. Het is duidelijk dat de meerwaarde van het NEHAP zich vooral uit in een noodzakelijke samenwerking tussen de betrokken overheden en het NEHAP stelt dan ook een aantal aanbevelingen voor die als referentiekader dienen voor het uitwerken van concrete gemeenschappelijke acties naar het brede publiek en betrokken actoren toe. Deze aanbevelingen betreffen:

1. een functionele samenwerking op de verschillende beleidsniveaus invoeren tussen de bestaande structuren voor milieu en gezondheid;
2. gegevensbanken beheren over de totaliteit van de aspecten milieu-gezondheid;
3. onderzoek met voorrang toespitsen op het verband tussen milieu en gezondheid. Eigen onderzoek laten aansluiten op Europese en internationale projecten;
4. een preventiebeleid ontwikkelen voor het verband tussen milieu en gezondheid, als basismethodiek voor de aanpak van de wederzijdse beïnvloeding;
5. een communicatiebeleid voeren rond het verband tussen milieu en gezondheid;
6. opleidingen en vorming subsidiëren rond het thema milieu-gezondheid, als een onderdeel van de opleiding van gezondheidswerkers;

⁶⁵ Advies over de band tussen Milieu en Gezondheid van de Sociale-Economische Raad van Vlaanderen, Vlaams Parlement, 18/04/01.

7. de burgers sensibiliseren en opvoeden, in de eerste plaats jongeren, om ze op termijn zo ver te krijgen dat ze hun leefwijze veranderen.

Naast de participatie in de concrete acties van het Belgische en Europese NEHAP ondersteunen de federale overheden leefmilieu en volksgezondheid het vast secretariaat van de Nationale Cel Leefmilieu Gezondheid.

In 2008 werd een federale coördinatiecél Leefmilieu Gezondheid opgericht en heeft als doel om op korte termijn de samenwerking tussen de verschillende diensten binnen de FOD VVVL en het WIV te bevorderen om gemeenschappelijke activiteiten met betrekking tot de milieugezondheid te begeleiden. Op lange termijn wordt een functionele samenwerking met andere federale overheidsdiensten nagestreefd voor het uitvoeren van specifieke projecten en/of wordt ingegaan op voorstellen van andere overheidsdiensten binnen het kader van milieugezondheid. Momenteel worden de eerste projecten voorbereid of zijn deze in een eerste uitvoeringfase. Tevens dient deze coördinatiecél de uitwerking van het NEHAP in samenwerking met de partners van de Nationale cel te bevorderen en worden Belgische standpunten binnen het kader van internationale processen mee voorbereid. Ten slotte wordt hierbij ook rekening gehouden met de doelstellingen zoals deze door het Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling werden voorgesteld met betrekking tot het aspect milieugezondheid.

Evaluatie van het beleid

De taken en de activiteiten van federale coördinatie leefmilieu gezondheid zullen in de komende periode concreter worden uitgewerkt. Voorlopig is het nog te vroeg om de efficiëntie van deze coördinatie te evalueren, maar indicatoren die verder uitgewerkt worden betreffen:

1. de realisatie van gemeenschappelijke projecten op federaal niveau ter ondersteuning van doelstellingen zoals deze vooropgesteld worden door nationale, Europese en internationale engagementen;
2. de realisatie van projecten ter ondersteuning van federale actieplannen (FPDO, het Kankerplan, ...) waarvoor samenwerking tussen verschillende overheidsdiensten noodzakelijk is en binnen het domein van de milieugezondheid.

Bijlage 1: Projecten binnen het samenwerkingsakkoord van 2003

Hieronder volgen enkele projecten die binnen het kader van het samenwerkingsakkoord werden uitgevoerd. Meer informatie is terug te vinden op www.nehap.be.

De coördinatie “Ozon en gezondheid”

Context

Wegverkeer, industrie, verwarming, allemaal dragen ze bij tot het ontstaan van ozon. Hoe dichter de ozon zich boven het aardoppervlak bevindt, hoe gevaarlijker het is voor de gezondheid. De sterkste ozonconcentraties doen zich voor tijdens de zomer en periodes van extreme warmte. Ozon en hittegolven zijn dus duidelijk nauw met elkaar verbonden.

Doelstelling

De coördinatie “Ozon en gezondheid” heeft tot doel de maatregelen van de verschillende overheden met elkaar te verbinden en in de praktijk te brengen vanuit de invalshoek van het milieuthema “ozon” of van het gezondheidsthema “hittegolven”.

Resultaten

Al in 2004 heeft de GICLG toestemming gegeven voor de verspreiding van een folder en de samenstelling van een brochure over ozon onder de titel “Minder ozon, meer lucht”. In 2005 heeft de GICLG bijgedragen tot de voorbereiding en verspreiding van de gezondheidsboodschappen uit de folder “Ozon en hittegolf. Help alleenstaanden en hittegevoelige mensen” en is de cel geraadpleegd over het plan “Hittegolf en ozonpieken”. Sinds 2006 werden op de pagina “Ozon en hittegolven” van de website van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu een aantal inlichtingen regelmatig gereviseerd en vervolgens aan de burgers en gezondheidszorgbeoefenaars bezorgd of ter beschikking gesteld.

Het project “Milieugezondheidsindicatoren”

Context

De dreigende milieugezondheidsrisico's in kaart brengen, de problematiek op de voet volgen en de resultaten van de getroffen maatregelen meten is van het grootste belang voor de politieke beleidsmakers. Op het gebied van de milieu-gezondheidsindicatoren staat het wetenschappelijke onderzoek internationaal echter nog maar in de kinderschoenen, al zijn de gevolgen voor België nu al groot.

Doelstelling

Dit project heeft tot doel de invoering en de meting van de milieu-gezondheidsindicatoren in België te vereenvoudigen, rekening houdend met de vooruitgang in Europees en internationaal onderzoek.

Tussen januari 2005 en januari 2006 moeten drie fases worden doorlopen.

Resultaten

Uitgaande van een inventaris van meer dan 300 indicatoren werd een selectie voorgesteld van ongeveer 60 indicatoren (voorlopige lijst), die relevant zijn voor het thema “milieu en

gezondheid" in België (fase 1). In een tweede fase werden 13 operationele indicatoren geïdentificeerd uit de voorlopige lijst, op basis van een semi-kwantitatieve analyse volgens een aantal selectiecriteria. Deze analyse bestond uit de evaluatie van de beschikbaarheid van de gegevens, de betrouwbaarheid van de gegevens, de vergelijkbaarheid, de interpreteerbaarheid, de wetenschappelijke validiteit, de gevoeligheid, de specificiteit en de helderheid van elke indicator (fase 2). Twee gevalstudies behandelen de optimalisatie van de kankerregistratie en de manier waarop milieufactoren in deze registratie kunnen geïntegreerd worden en de tweede gevalstudie is een haalbaarheidsanalyse voor de invulling in België van de "ENHIS Core and Optional Indicators for Children's Environmental Health - Regional Priority Goal III".

De GICLG nam in juni 2006 nota van de samenvatting en het volledige rapport van dit project. Om dit in de toekomst verder uit te bouwen, heeft ze een werkgroep "Milieu-Gezondheidsindicatoren" opgericht.

POP's in moedermelk, indicator van blootstelling aan het milieu

Context

Persistente organische polluenten (POP's) zijn vervuilende stoffen die men terugvindt in het milieu. Ze zijn het resultaat van menselijke activiteit en kunnen lang in het milieu aanwezig blijven, zoals PCB's en dioxines. Zij worden in alle levende organismen aangetroffen, alsook in voedingsmiddelen zoals vis, gevogelte, melkproducten, vlees en eieren.

Doelstellingen

Moedermelk is een zeer interessante matrix om de opstapeling van deze vervuilende stoffen in de bevolking te meten. Voor het eerst werd de studie op zo grote schaal uitgevoerd en is ze representatief voor alle delen van het land. Dit project vertegenwoordigt de Belgische bijdrage aan de vierde ronde van de Wereldgezondheidsorganisatie omtrent dit thema. 191 moeders verdeeld over Vlaanderen, Wallonië en Brussel hebben ermee ingestemd aan dit project deel te nemen. Tijdens de gehele duur van het project werd de nadruk gelegd op de bevordering van borstvoeding. De Wereldgezondheidsorganisatie heeft een grondige evaluatie gemaakt van de voordelen van borstvoeding voor de gezondheid van baby's, alsook van de mogelijke gevolgen van moedermelk die door polluenten is besmet. Zij komt tot de conclusie dat borstvoeding sterk aanbevolen is.

Resultaten

Oude organochloorpesticiden worden in het algemeen niet meer teruggevonden in moedermelk, met uitzondering van DDT (dat vroeger het meest gebruikt werd, ook binnen in gebouwen), HCB (dat ook als chemisch bijproduct van andere stoffen en als verbrandingsproduct bekend staat), en uitzonderlijk HCH (dat slechts recenter verboden werd). Er dient nagegaan te worden of deze stoffen gewoon meer tijd nodig hebben om helemaal te verdwijnen, of dat er misschien extra maatregelen nodig zouden kunnen zijn.

Het is verheugend om vast te stellen dat de dioxinegehaltenes weer duidelijk gedaald zijn. Er zijn dan ook grote inspanningen geleverd op het vlak van emissiereductie, het zoeken naar overblijvende bronnen, alsook op het vlak van normering en controle in de voedselketen.

Voor merker-PCB's is er ook een duidelijke reductie, dankzij nauwe opvolging. De opruiming van PCB-olie moet binnen afzienbare tijd afgerond worden met alle nodige voorzorgsmaatregelen voor milieucontaminatie.

Minder duidelijk is de trend voor dioxineachtige PCB's. De moeilijker meetbare dioxineachtige PCB's kregen ook pas recenter de volle aandacht, en normen voor diervoeders en voedingsmiddelen zijn pas van toepassing sinds eind 2006. Schrootverwerkende bedrijven zijn ook pas relatief recent geïdentificeerd als bijkomende emissiebron. We verwachten dus nog effecten in de toekomst van deze recente maatregelen en bevindingen.

In het kader van de Stockholmconventie dient een nationaal plan opgesteld te worden met alle acties omtrent reductie van POP's (zie 2.11). Bij het opstellen van dit plan zal, in samenwerking met alle bevoegde overheden in België, rekening gehouden worden met de resultaten en de nodige nadruk gelegd worden op de stoffen die teruggevonden werden in moedermelk. Bij het nationaal plan POP's horen verschillende soorten acties, zoals wetenschappelijke onderzoeksprojecten, beleidsvoorbereidende monitoring, de uitwerking van wetgeving (nationaal of Europees), controle op de naleving van de wetgeving en sensibilisering. In het algemeen gaat het om het voortzetten van het reeds gevoerde beleid.

Productbeleid en binnenmilieu

Uit de vele producten en bouwmaterialen in onze woningen komen binnen allerlei stoffen vrij met mogelijke kwalijke gevolgen voor onze gezondheid. Deze situatie is zorgwekkend, omdat de Belgen 80 tot 90% van hun tijd binnenshuis doorbrengen. Het project "Productbeleid en binnenverontreiniging" werd opgezet om een actie voor te bereiden in het kader van een federaal projectplan rond productbeleid. Er worden 14 prioritaire substanties onderzocht.

Bijlage 2 - Activiteiten van het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

Binnen de problematiek van leefmilieu-gezondheid is het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (WIV) een belangrijke federale instellingen voor de uitvoering van concrete projecten van het NEHAP, alsook daarbuiten. Hieronder volgt een lijst van hun belangrijkste activiteiten hieromtrent.

Monitoring van gezondheidseffecten van wonen in de buurt van nucleaire sites

De Eenheid Milieu en Gezondheid werd gevraagd om een periodieke monitoring op te zetten naar mogelijke gezondheidseffecten van wonen in de buurt van nucleaire sites. Deze monitoring focust op een eventueel verhoogd voorkomen van kanker, in eerste instantie leukemie en schildklierkanker. De nucleaire sites omvatten (1) de kerncentrale van Doel, (2) de kerncentrale van Tihange, (3) het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK-CEN) te Mol, (4) de producenten voor nucleaire splijtstof Belgonucleaire (BN) en FBFC-International te Dessel, (5) Belgoproces (BP) te Dessel, die al het radio-actief afval verwerkt, (6) het Instituut voor Referentiematerialen en -Metingen (IRMM) te Geel, en (7) het Instituut voor RadioElementen (IRE) te Fleurus. Het stuk Belgisch grondgebied in de buurt van de kerncentrales van Chooz (Frankrijk) en Borssele (Nederland) wordt ook in rekening gebracht. In een eerste fase wordt de haalbaarheid van een dergelijke monitoring nagegaan. Indien haalbaar, kan nadien een periodieke opvolging om de vijf jaar gepland worden.

AGORA - Opstellen monitoring van de effecten van klimaatverandering op leefmilieu - gezondheid

Het project in kader van het onderzoeksprogramma AGORA (POD Wetenschapsbeleid) is een samenwerking tussen het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid en het Centrum voor Onderzoek in Diergeneeskunde en Agrochemie en heeft als doel indicatoren te selecteren om monitoring toe te laten van de impact van de klimaatverandering op de gezondheid van mens en dier.

Het project ging van start in 2008 en kent 3 fasen:

1. inventarisatie van de gezondheidseffecten die mogelijk gerelateerd zijn met klimaatverandering. Hier werd in 2008 mee gestart, met namen de inventarisatie bij hittegolven, koudegolven, luchtverontreiniging, extreme weersomstandigheden, UV-straling, water- en voedselgerelateerde pathogenen, vectorgerelateerde pathogenen en aero-allergenen ;
2. de samenstelling van een lijst van mogelijke indicatoren gebaseerd op de gezondheidseffecten ;
3. bepalen van de prioriteiten voor datacollectie en onderzoek voor de indicatoren.

NEHAP WG M&G indicatoren air pollution

In 2006 richtte de Gemengde Interministeriële Conferentie Leefmilieu Gezondheid (GICLG) de werkgroep "Milieu-Gezondheidsindicatoren" op. De werkgroep wordt voorgezeten door het WIV en heeft vertegenwoordigers uit het FAVV, de FOD VVVL, IRCEL en het CCIM.

Deze werkgroep heeft 2 hoofdpdrachten:

- het aanleveren van data aan de WHO in het kader van CEHAPE 'Children's Environment and Health Action Plan for Europe' waartoe België zich engageerde op de Vierde Internationale Ministeriële Conferentie over Milieu en Gezondheid (Boedapest, 2004). (zie ENHIS-CEHAPE indicatoren). Binnen deze werkgroep kreeg

het WIV de specifieke opdracht om de indicatoren van het rapport 2007 te verifiëren en de ontbrekende gegevens aan te (laten) leveren. Het WIV stond eveneens in voor het vervolg van deze opdracht, met name het voorbereiden en aanleveren van data voor het tweede indicatorenrapport dat op de Conferentie over Milieu en Gezondheid (Parma, 2010) zou gepubliceerd worden;

- het uitwerken van een reeks relevante milieu- en gezondheidsindicatoren die op nationaal vlak moeten worden opgevolgd in België, met als prioriteit respiratoire aandoeningen bij kinderen en cardiovasculaire aandoeningen in relatie tot de luchtkwaliteit.

Gezondheidsenquête door interview

In de gezondheidsenquête HIS werd een module opgenomen om veranderingen vast te stellen in de blootstelling en de perceptie van de bevolking inzake milieuhinder, en in het gedrag van mensen en de gevolgen op hun gezondheid van deze hinder. Informatie over de kwaliteit van de fysieke omgeving van de woning is eveneens een goede indicator van de socio-economische status⁶⁶, met waarschijnlijk een grotere relevantie dan de inkomens- of onderwijsniveaus.

HIS is geen objectief meetinstrument van het niveau van blootstelling aan een milieurisicofactor, noch van de gezondheidsimpact van deze blootstelling. Hiervoor moeten andere, specifiekere, doelgerichte of technische instrumenten worden gebruikt, die biologische metingen (bio-monitoring) van blootstellingen en gezondheidseffecten mogelijk maken; bijvoorbeeld via longitudinale studies, milieu- en gezondheidsonderzoeken.

HIS kan echter van nut zijn om de aangegeven aanwezigheid van een risico van een gemakkelijk door de bevolking te identificeren en te herkennen risicofactor in te schatten (zoals de aanwezigheid van tabaksrook in de woning) of om indirecte metingen van blootstelling te verkrijgen. Men kan hiermee ook de perceptie, de opvattingen, de kennis en het bewustzijn van de bevolking in verband met milieu- en gezondheidsrisicofactoren of -problemen evenals de houding en het gedrag van mensen ten opzichte van milieu- en gezondheidsrisico's vaststellen. De HIS-module voor gezondheid en leefmilieu (HE) kan ook bijdragen om de bestaande verschillen in risicoperceptie tussen wetenschappers en de algemene bevolking te verduidelijken⁶⁷. Dergelijke verschillen stellen de overheden voor moeilijke keuzes inzake risicobeheer.

Volgens het Belgisch Nationaal Actieplan voor Milieu en Gezondheid (NEHAP)⁶⁸ zou het verduidelijken van deze verschillen in risicoperceptie de communicatie tussen de bevolking, de wetenschappers en de overheden verbeteren⁶⁹. Dit Nationaal Plan vermeldt de HIS, en meer bepaald de HE-module, als een beheers- en controle-instrument voor milieu en gezondheid. Door het verstrekken van informatie over de perceptie van de bevolking inzake milieu- en gezondheidsrisico's en -problemen, kan HIS de informatie afkomstig van de andere, in het Belgische NEHAP opgesomde controle-instrumenten of van biomarkermetingen vervolledigen. Passief roken (ook gekend als onvrijwillig roken, tweedehands roken, blootstelling aan tabaksrook van anderen) treedt op wanneer de rook

⁶⁶ Dunn JR. Housing and inequalities in health: a study of socioeconomic dimensions of housing and self reported health from a survey of Vancouver residents. *J Epidemiol Community Health* 2002; 56(9):671-681.

⁶⁷ Pidgeon NF, Beattie J. The psychology of Risk and Uncertainty. *Handbook of Environmental Risk Assessment and Management*. Oxford, UK: P.Calow Ed.Blackwell Science Ltd., 1998.

⁶⁸ In juni 1994 werd op de 2e Ministeriële Conferentie voor Milieu en Gezondheid in Helsinki werd door WHO Europe een ontwerp voor een Actieplan voor Milieu en Gezondheid voor Europa (EHAPE) voorgesteld. De lidstaten verbonden zich ertoe om op basis hiervan Nationale Actieplannen voor Milieu en Gezondheid (NEHAP) op te stellen. In België zijn zowel de Federale Overheid, de Gewesten, de Gemeenschappen, de Provincies als de Gemeenten bij het Belgische NEHAP betrokken.

⁶⁹ Belgisch Nationaal Actieplan voor Milieu en Gezondheid (National Environment and Health Action Plan - NEHAP) Document I. DocI-021002-FR.doc, -275. 2003.

van de brandende tabaksproducten van één persoon (of het uitblazen ervan door de roker) door anderen wordt ingeademd. Dit onderwerp wordt eveneens in de HIS gezondheidsenquête opgenomen.

Rapporten over HIS 2004 en 2008 zijn beschikbaar op de website van het WIV-ISP (<http://www.iph.fgov.be/epidemiologie/index.htm>).

Gezondheidszorg gerelateerde infecties (Health care associated infections (NSIH))

Belgische ziekenhuizen en verpleeginstellingen nemen deel aan verschillende verplichte, facultatieve en vrijwillige controleprogramma's, gesteund door de Belgische Commissie voor de Coördinatie van het Antibioticabeleid (BAPCOC). Een volledige lijst van de programma's en de rapporten vindt u op de desbetreffende website: www.nsih.be.

Nationale voedselconsumptiepeilingen (VCP)

Nationale voedselconsumptiepeilingen bevatten gegevens over inname van voedingsmiddelen en nutriënten bij de Belgische bevolking en worden vaak gebruikt in combinatie met concentratiegegevens van milieucontaminanten in voedingsmiddelen, om de blootstelling van de bevolking aan deze milieucontaminanten via de voeding na te gaan. De berekening van de inname van contaminanten kan op verschillende wijzen gebeuren: deterministisch, semi-deterministisch of probabilistisch, afhankelijk van het feit of de variaties en onzekerheden met betrekking tot voedselconsumptie en concentratie in voedingsmiddelen bekend zijn en worden meegenomen in de analyses. Recent werden een aantal innameschattingen uitgevoerd op semi-deterministische wijze (distributie van voedselconsumptiegegevens werd gelinkt met gemiddelde concentraties van contaminanten in levensmiddelen) zoals voor blootstelling van de Belgische bevolking aan dioxines en PCBs en de blootstelling aan vlamvertragers via de voeding. Dit worden doorgaans Total Diet Studies genoemd. Er werd ook een risicoanalyse uitgevoerd met betrekking tot de inname van mariene biotoxines op probabilistische wijze, zowel om acuut als chronisch risico na te gaan. Deze contaminanten worden belangrijker door de opwarming van de aarde en worden aldus frequenter aangetroffen in zeevruchten zoals mosselen en sint-jacobsschelpen dan vroeger in onze streken.

Pesticiden en biociden

Voor de erkenning van pesticiden en biociden moeten de experts van het WIV het toxicologische gedeelte van de door de industrie voorgelegde dossiers en de gevaren voor de menselijke gezondheid beoordelen, de referentiedosissen vastleggen, een classificatie en een etikettering van de actieve bestanddelen en de formules voorstellen en de blootstelling en de risico's voor de operatoren, werknemers, voorbijgangers en bewoners beoordelen. Deze beoordelingen houden rekening met wat op internationaal niveau is uitgewerkt (EU, EFSA, OESO, WGO, JPMR, IPCS, FAO, US EPA ...) en met de recente wetenschappelijke ontwikkelingen op het gebied van risicobeoordeling, toxische werkingen (kankerverwekkend of niet-kankerverwekkend), blootstellingsmodellen, testmethoden, ...

Het is ook belangrijk dat wetenschappers op het gebied van toxicologie aan de overheden en aan het publiek de expertise en de kennis in verband met toxicologische stoffen in house ter beschikking stellen met het oog op de bescherming van de menselijke gezondheid, en informatie verstrekken en wetenschappelijke adviezen geven in het kader van de besluitvorming door de Belgische overheden. Recente wetenschappelijke kennis kan worden

verworven en uitgewisseld door deel te nemen aan internationale werkgroepen, congressen, ...

Het is van essentieel belang voor de Volksgezondheid om de mogelijke gevaren van pesticiden en biociden te omschrijven en ervoor te zorgen dat de blootstelling van werknemers, "voorbijgangers" en bewoners aan deze stoffen de referentiedosissen die in het toxicologisch dossier zijn vastgesteld, niet overschrijdt en dus geen risico voor hun gezondheid vormt.

Beoordeling van het gevaar van nanomaterialen voor de gezondheid

In de problematiek van de nanomaterialen (zie ook hoofdstuk 2B) beschikt het WIV sinds 2006 over een programma dat een onderdeel vormt van de beoordeling van het mogelijke risico van nanomaterialen voor de gezondheid. In het toxicologisch laboratorium wordt onderzocht of in vitro tests (levensvatbaarheid van de cellen, oxidatieve stress en genotoxiciteit) kunnen worden toegepast voor de beoordeling van het gevaar in het geval van nanomaterialen⁷⁰. Dit onderzoek ondersteunt een wetenschappelijke expertise, voorgesteld in ruimere programma's die tot doel hebben om de grenzen van de huidige beoordelingsstrategieën te bepalen en nieuwe methoden voor te stellen (Working party on manufactured nanomaterials, OECD, of de gezamenlijke Europese actie "Nanogenotox") of nieuwe verordeningen (Reach) door te voeren.

Surveillance van infectieuze aandoeningen bij de algemene bevolking

Sinds 1984 coördineert het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid de surveillance van infectieuze aandoeningen via een peilnetwerk van voor de microbiologie erkende laboratoria. In deze surveillance zijn een veertigtal pathogenen opgenomen en, voor sommige daarvan, voert een referentielaboratorium tests uit ter bevestiging van de diagnose. Sommige van deze ziektekiemen staan in verband met het milieu, zoals het hantavirus, *Borrelia burgdorferi*, *Cryptosporidium* sp., *Legionella pneumophila*, *Entamoeba histolytica*, ... Opduikende pathogenen worden eveneens in de surveillance opgenomen dankzij de deelname van referentielaboratoria die een diagnosecapaciteit hebben ontwikkeld voor bijvoorbeeld het West Nile virus of tekenencefalitis. De doelstelling van deze surveillance is, enerzijds, het opvolgen van de trends op basis waarvan er ook preventie maatregelen kunnen worden gekozen en, anderzijds, het identificeren van de alarmsignalen.

Het geheel van deze epidemiologische gegevens wordt op de website van het WIV gepubliceerd: <http://www.iph.fgov.be/epidemiologie/epinl/index8.htm>, evenals de informatiebrochures voor het grote publiek (bv. de ziekte van Lyme).

Deze gegevens zullen steeds meer worden geanalyseerd in een meer holistische context, zoals het in verband brengen met sterfte- en temperatuurgegevens. Dit gebeurt nu ook al met de gegevens voor influenza.

Surveillance van het stuifmeel en de schimmelsporen van de lucht

Het surveillancenet heeft als belangrijkste doelstelling snelle informatie te verstrekken in verband met de aanwezigheid van allergieverwekkend stuifmeel en schimmelsporen in de lucht aan een zo breed mogelijk publiek (medisch korps, allergie lijders, ...), dit zowel nationaal als internationaal.

⁷⁰ Robbens J, Vanparrys C, Nobels I, Blust R, Van HK, Janssen C, et al. Eco-, geno- and human toxicology of bio-active nanoparticles for biomedical applications. *Toxicology* 2009 Nov 26.

De informatieverspreiding gebeurt als volgt:

- dagelijkse informatie via de website www.airallergy.be en de telefoonlijn 0900/100 73;
- hooikoortsberichten van 15 mei tot 15 juli (bloeiperiode van de grassen), gebaseerd op gegevens van het KMI en verspreid door het agentschap Belga;
- wekelijkse informatie via het informatieblad (newsletter) verspreid via de website;
- wekelijkse informatie verspreid via de website www.polleninfo.org (Europese databank);
- antwoord op tal van informatie-aanvragen via telefoon, e-mail en briefwisseling, afkomstig van patiëntenorganisaties, van patiënten zelf, van artsen, van gemeentes (aanplantingsdiensten).

Deze activiteit komt zowel de allergieëlers als de behandelende artsen ten goede: voor preventie en opvang van hoog risicoperiodes, door planning van desensibilisatie, preventief gebruik van geneesmiddelen, keuze van vakantiebestemming en voor de beperking van het aantal allergietesten. De resultaten vormen eveneens een belangrijk element in de efficiëntiebepaling van nieuwe geneesmiddelen. Bovendien worden studies over lange termijn mogelijk, die eventuele veranderingen in het aantal en in het spectrum van de allergieverwekkende stofmeelsoorten in de lucht kunnen aantonen.

Gezondheid en microbiologische binnenhuisvervuiling

Dit programma (www.indoorpol.be) zorgt specifiek voor de uitvoering van milieumicrobiologische studies en expertises in verband met gezondheidsproblemen. Voor de periode van 2004 tot 2008 werden op vraag van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest twee projecten uitgevoerd in samenwerking met de RCIB (Regionale Cel voor Interventie bij binnenhuisvervuiling) bij het BIM (Brussels Instituut voor Milieubeheer).

In een eerste project werd een eerste gezondheidsprofiel opgesteld (http://documentatie.leefmilieubrussel.be/documents/Gezondheid_27_2007.PDF) voor de Brusselse woning. De problemen ter hoogte van de bovenste ademhalingswegen kwamen het meeste voor (48% van de op medische vraag onderzochte woningen vertoonden patiënten met herhaalde infecties en 46% met een chronische hoest). Wat de onderste luchtwegen betreft, is de prevalentie ook zorgwekkend (30% van de aanvragen voor chronische infecties en 27% voor astma). Op het vlak van omgeving wezen diezelfde studies op frequente microbiologische besmettingen in de onderzochte woningen (59% van de onderzochte woningen vertoonden zichtbare schimmels, waarvan 22% met meer dan 3 m² in minstens één kamer) of mijtallergenen in matrassen (20% van de onderzochte matrassen zaten op of boven de sensibiliseringsdrempel). In 2006 ging, eveneens op initiatief van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een tweede project van start over de binnenhuisvervuiling in de kinderopvangcentra (<http://www.leefmilieubrussel.be/Templates/Professionnels/informer.aspx?id=3118&langtpe=2067>). Dankzij deze ervaring van de kinderopvang was een deelname mogelijk aan een project van het NEHAP in verband met de crèches in België. (https://portal.health.fgov.be/pls/portal/docs/PAGE/NEHAP1_PG/HOMEPAGE_MENU/ATTACHMENT_HIDE/RAPPORT.PDF).

De projecten inzake mycologische onderzoeken uitgevoerd op verzoek van Toezicht Volkgezondheid en de Franse Gemeenschap handelden ook over specifieke ziekten, hoofdzakelijk van het type astma, allergieën, soms ook alveolitis, ...

3.2 Luchtverontreiniging

3.2.1 Federaal Plan ozon en verzuring

Betrokken dienst:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu – DG Leefmilieu

Juridische basis:

- Het protocol van 1984 betreffende de lange-termijnfinanciering van het gezamenlijke programma voor de continue bewaking en evaluatie van lange-afstandtransport van luchtverontreinigende stoffen in Europa – EMEP (goedkeuring door België op 08 augustus 1987);
- Het protocol van Sofia van 31 oktober 1988 betreffende de beheersing van stikstofoxides (goedkeuring door België op 08 november 2000);
- Het protocol van Helsinki van 1985 inzake de reductie van zwavelemissies (goedkeuring door België op 09 juni 1989);
- Het protocol van Genève van 18 november 1991 betreffende de beheersing van de emissies van vluchtige organische stoffen (goedkeuring door België op 08 november 2000);
- Het protocol van Oslo van 14 juni 1994 inzake de verdere reductie van zwavelemissies (goedkeuring door België op 08 november 2000);
- Het protocol van Göteborg. Dit protocol heeft tot doel de verzuring, eutrofiëring en troposferische ozon te verminderen. België heeft dit protocol op 04 februari 2000 ondertekend.

Inleiding

Verzuring en troposferische ozon zijn twee belangrijke problemen. Verschillende overheden zijn voor deze materie bevoegd en de acties van deze verschillende overheden moeten absoluut worden gecoördineerd. Daarom hebben de gewestministers en de federale minister van leefmilieu tijdens de Interministeriële Conferentie Leefmilieu (ICL) van 17 oktober 2003 beslist om een nationaal ozonplan op te maken, waarin een geheel van structurele maatregelen uitgaande van het federale zowel als van het gewestelijke niveau worden opgenomen.

Definitie van het beleid

Dit nationaal plan van structurele maatregelen in de strijd tegen de verzuring en troposferische ozon omvat een beschrijving van de betreffende milieuproblematiek evenals de strategieën en actieplannen van de federale staat voor de periode 2004-2007.

De problematiek van de verzuring en troposferische ozon wordt tegelijk aangepakt omdat dit internationaal ook steeds meer op een globale en geïntegreerde wijze gebeurt. Hoewel ze beide specifieke kenmerken vertonen, is het belang van hun gemeenschappelijke punten in de strijd tegen deze twee luchtverontreinigende factoren onbetwistbaar. Ten slotte passen bepaalde maatregelen die in het kader van dit plan werden genomen, ook in andere problematieken, zoals in de strijd tegen de klimaatverandering.

De in dit plan voorgestelde acties (moesten) worden uitgevoerd in een combinatie van de verschillende beschikbare beleidsinstrumenten (juridische instrumenten – wettelijke en reglementaire, economische, sociocommunicatieve instrumenten, sectorale akkoorden, enz.).

In het kader van de strijd tegen de verzuring, eutrofiëring en troposferische ozon heeft België talrijke internationale en Europese beloften aangegaan.

Het Paneuropees Verdrag van Genève van 1979 op het vlak van grensoverschrijdende verontreiniging vormt het meesterstuk in een grensoverschrijdende aanpak van het vervuilingsprobleem. Dit verdrag werd overgenomen door de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties en werd op 15.07.1982 door België goedgekeurd.

Dit verdrag heeft inmiddels geleid tot acht protocollen, waarvan er zes rechtstreeks verband houden met de problematiek van ozon en verzuring.

Overigens bepaalt richtlijn 2001/81/EG van het Europees Parlement en van de Raad (de zogenaamde NEC-richtlijn)¹ van 23 oktober 2001, eveneens de nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen: SO₂, NO_x, VOS en NH₃. Deze laatste zijn nog strenger dan die voorzien in het gemengd protocol van Göteborg.

De Belgische plafonds voor 2010 die in de richtlijn zijn opgenomen, zijn de NEC-plafonds zoals vermeld in onderstaande tabel.

Tabel 27: NEC plafonds voor 2010 in België.

	SO ₂	NO _x	VOS	NH ₃
Stationaire bronnen Brussels Hoofdstedelijk Gewest	1,4 kt	3 kt	4 kt	-
Stationaire bronnen Vlaams Gewest	65,8 kt	58,3 kt	70,9 kt	45 kt
Stationaire bronnen Waals Gewest	29 kt	46 kt	28 kt	28,7 kt
Transport (3 Gewesten)	2 kt	68 kt	35,6 kt	-
België Nationaal emissieplafond⁷¹	98,2 kt	175,3 kt	138,5 kt	73,7 kt

⁷¹ Zoals bepaald door Richtlijn 2001/81/EG

Uitvoering en behaalde resultaten

Tabel 28: overzicht van de acties van het federaal plan ozon en verzuring.

Titel	Type	Vordering 26/02/2008	Opmerkingen
Nationaal Plan voor duurzame mobiliteit	Plan	UITGESTELD	Talrijke structurele acties. Een visie 2030 is gepland.
Het collectieve transport bevorderen	Invest.	LOPEND	De NMBS beoogt een toename van het verkeer met 3,8% per jaar
Economische instrumenten voor de automobielsector	Fiscaliteit (e.a.)	UITGEVOERD	
Milieuprestatie van voertuigen	KB	UITGEVOERD	Omzettingen van de richtlijnen betreffende de Euronormen
Technische keuring van bedrijfsvoertuigen	KB	UITGEVOERD	Effectieve opaciteitsmeting van de uitlaatgassen
Versterking van de technische keuring	KB	UITGEVOERD	Wijziging van de frequentie van de keuringen
Blauwe stip	-	OPGEHEVEN	Technisch onhaalbaar
Voertuigen met een geringe uitstoot bevorderen	Commu.	LOPEND	Verschillende media- en promotiecampagnes van de CO ₂ -Gids
Duurzame mobiliteit in de overheid	Opleiding o.a.	LOPEND	Actie opgenomen in het plan voor een duurzaam beleid inzake openbare aankopen
Milieuprestaties van bussen	Studie	UITGEVOERD	Invoering van nieuwe Europese bepalingen en van een aangepaste technische keuring
Milieuprestaties van vrachtwagens	Studie	UITGEVOERD	Invoering van nieuwe Europese bepalingen en van een aangepaste technische keuring
Milieuprestaties van schepen	KB	LOPEND	Moet nog worden uitgevoerd
Sensibilisering rond mobiliteit	Commu.	UITGEVOERD	CO ₂ -Gids en promotiecampagne
Verantwoord milieugedrag	Charter	UITGEVOERD	Dit charter brengt elementen van ecologisch verantwoord gedrag aan in de opleiding van bestuurders
De kwaliteit van benzine en diesel verbeteren	KB	UITGEVOERD	Invoering van een verminderd zwavelgehalte (10ppm) op 01/01/2009 KB gepubliceerd
Verbetering van huisbrandolie	KB	LOPEND	Actie, KB tot vermindering van het zwavelgehalte gepubliceerd, inspanningen moeten worden voortgezet

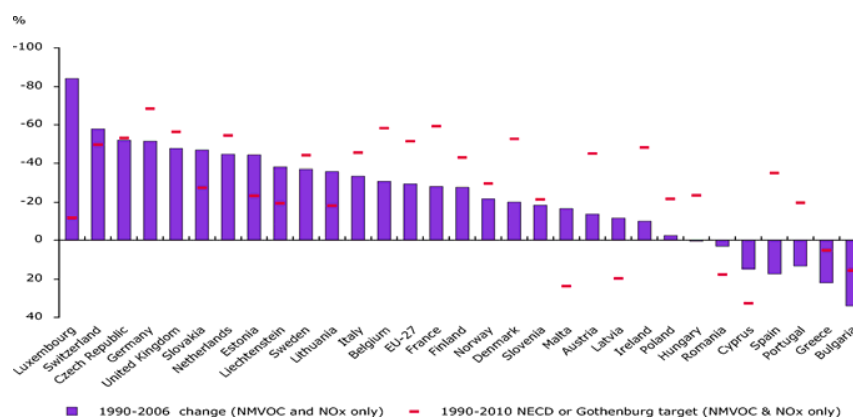
Titel	Type	Vordering 26/02/2008	Opmerkingen
Verbetering van maritieme diesel	KB	UITGEVOERD	Vermindering van het zwavelgehalte, voort te zetten
Kwaliteit van petroleumproducten	Inspectie	UITGEVOERD	Actie uitgevoerd maar voortgezet
Structurele maatregelen op energievlak	Fiscaliteit e.a.	LOPEND	Economisch instrument voor energiebesparingen. Acties in verband met dit punt werden in het economisch herstelplan aangenomen.
Verbetering van de kwaliteit van de vaste brandstoffen	KB	LOPEND	KB in voorbereiding
Vermindering van de uitstoot van NO _x en CO van verwarmingstoestellen	KB	LOPEND	KB van 17 september 2009
Sensibilisering op het vlak van verwarming	Commu.	LOPEND	Studiedag over de verwarmingsproblematiek bij gezinnen in een onzekere situatie (okt. 2009)
Normen vastleggen voor radiatoren en convectoren	KB	OPGEHEVEN	Technisch onhaalbaar.
Sensibilisering van professionals uit de verwarmingssector	Commu.	OPGEHEVEN	Afhankelijk van de vorige actie
Rendement en uitstoot van verwarmingsketels	Fiscaliteit	UITGEVOERD	Economisch en fiscaal instrument voor energiebesparingen
Productbeleidstrategie - VOS	Plan	UITGESTELD	Een sectoraal akkoord wordt voorbereid
Sensibilisering op het vlak van schoonmaakproducten	Commu.	UITGESTELD	Afhankelijk van de vorige actie
Website CO ₂ -gids/luik fijn stof	Commu.	UITGEVOERD	www.voitureeconomie.be
Bevordering producten met een Ecolabel	Commu.	UITGEVOERD	www.ecolabel.be
Omzetting van Richtl. 2002/88/EG voor niet voor de weg bestemde mobiele machines	KB	UITGEVOERD	
Omzetting van Richtl. 97/68/EG voor niet voor de weg bestemde mobiele machines	KB	UITGEVOERD	
Sensibilisering op het vlak van de ozonproblematiek	Commu.	UITGEVOERD	Folder beschikbaar
Onderzoek naar ozon en verzuring	Studie	LOPEND	Onderzoeksprojecten gestart of afgerond
Verbanden tussen het onderzoek en zijn gebruikers	Studie	LOPEND	Workshop in mei 2009

Titel	Type	Vordering 26/02/2008	Opmerkingen
De onderzoeksresultaten verspreiden en benutten	Commu.	Doorlopend	www.belspo.be

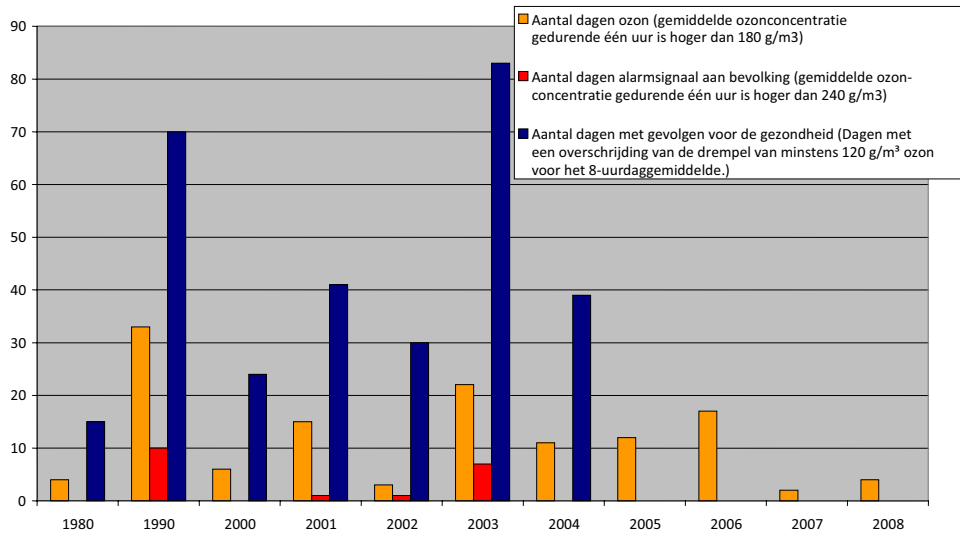
Evaluatie

Het federaal plan ozon en verzuring is een compilatie van verschillende maatregelen die zijn ingeschreven in wetgeving om te beantwoorden aan het internationale niveau. De enige finaliteit van het plan is om bestaande maatregelen op elkaar af te stemmen en niet het toevoegen van bijkomende maatregelen. In termen van evaluatie lijkt het bijgevolg meer zinvol om elke actie afzonderlijk te evalueren en niet het plan op zich. Met betrekking tot deze verwijzen wij dan ook naar de desbetreffende hoofdstukken voor een diepere evaluatie en stellen ook vast dat de acties die vermeld worden in het plan zijn voor een groot deel gerealiseerd en/of in uitvoering.

Figuur 13: Troposferische ozon vergelijking tussen de EM van Europa.

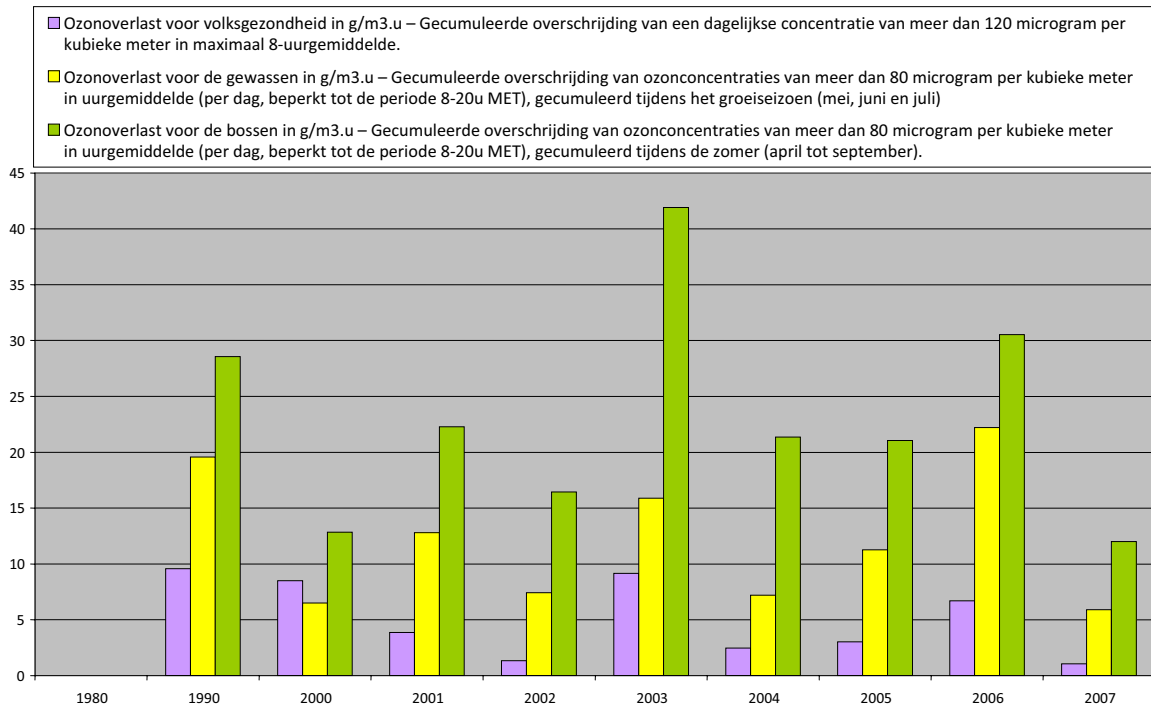

Bron en grafiek: AEE, <http://www.eea.europa.eu/themes/air/indicators>

Figuur 14: O₃. Aantal dagen van vervuiling.

Bron: StatBel - Celine

Figuur 15: Ozonoverlast

Bron: StatBel - Celine

3.2.2 Vermindering van de hoeveelheid op de markt gebrachte vluchtige organische stoffen, precursoren van ozon

Betrokken dienst:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en leefmilieu – DG Leefmilieu

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 7 oktober 2005 inzake de reductie van het gehalte aan vluchtige organische stoffen in bepaalde verven en vernissen en in producten voor het overspuiten van voertuigen.

Inleiding

Zoals vermeld in hoofdstuk 2.8 (Verwarmingsvoorzieningen en installaties), is in Europa sinds 1990 de uitstoot van heel wat verontreinigende stoffen gedaald, met een verbetering van de luchtkwaliteit tot gevolg. Sinds 1997 zijn de concentraties van fijn stof en ozon in de lucht echter niet significant verbeterd, ondanks de daling van de uitstoot. Een aanzienlijk deel van de stedelijke bevolking in Europa woont nog steeds in steden waar bepaalde grenzen inzake de luchtkwaliteit (vastgesteld ter bescherming van de menselijke gezondheid) worden overschreden.

Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie verminderen de concentraties fijn stof de levensverwachting van alle Europeanen gemiddeld met bijna een jaar. De vervuiling door ozon veroorzaakt dan weer schade aan hart en bloedvaten, waardoor irritaties en astma kunnen ontstaan en elk jaar 21.000 personen vroegtijdig sterven.

De VOS (vluchtige organische stoffen) die in de lucht vrijkomen, dragen bij tot de vorming van troposferische ozon (ozon in de lage atmosfeer), die boven bepaalde concentraties erg schadelijk kan zijn voor de mens, de plantengroei, de bossen, de gewassen. Atmosferische ozon is ook een broeikasgas.

De Europese Commissie waakt over een uitwisseling van informatie over het gebruik van vluchtige organische stoffen en mogelijke vervangers tussen de lidstaten en de betrokken activiteiten. Zij onderzoekt de mogelijke gevolgen van de vluchtige organische stoffen op de menselijke gezondheid in het algemeen en bij blootstelling tijdens beroepswerkzaamheden in het bijzonder. Ook de eventuele gevolgen op het milieu en de economische gevolgen worden onderzocht teneinde aanbevelingen te kunnen uitwerken over het gebruik en technieken die zo weinig mogelijk effect hebben op de lucht, het water, de bodem, de ecosystemen en de menselijke gezondheid.

De uitvoering van deze beleidslijnen gebeurt meestal op het niveau van de industrie⁷². De federale overheden zijn eveneens betrokken, meer bepaald bij de controle van de bepalingen inzake etikettering en de naleving van de normen inzake VOS-gehalte.

Definitie van het beleid

Voor de periode 2004-2008 zijn de doelstellingen met betrekking tot de bepaling van de normen inzake de uitstoot van VOS van de op de markt gebrachte producten, gebaseerd op

⁷² KB 7/10/2005

het Europees kader betreffende de verbetering van de luchtkwaliteit. Van 2007 tot 2009 neemt het DG Leefmilieu, onder de impuls van de herziening van de Europese NEC-Richtlijn (National Emissions Ceilings)⁷³, opnieuw het initiatief en wil zij nieuwe reducties van VOS in de producten.

De huidige Richtlijn 2004/42/EG is bedoeld om de negatieve milieueffecten van de uitstoot van vluchtige organische stoffen (VOS) ten gevolge van het gebruik van oplosmiddelen in bepaalde verven en decoratieve vernissen en producten voor het overspuiten van voertuigen te voorkomen. De richtlijn bepaalt de grenswaarden van het VOS-gehalte voor deze producten. De opgenomen subcategorieën van producten worden vermeld in bijlage I van de richtlijn.

Alleen de producten die de in bijlage II van de richtlijn vermelde VOS-gehalten niet overschrijden, mogen op het grondgebied van de lidstaten van de Unie in de handel worden gebracht. Wanneer deze producten op de markt komen, moeten zij een etiket dragen. De lidstaten voeren een controlesysteem in om het VOS-gehalte van de in deze richtlijn bedoelde producten na te gaan. Elke lidstaat moet een overheid aanstellen die wordt belast met de naleving van de bepalingen van het voorstel. Er moet een systeem van doeltreffende, evenredige en afschrikkingssancties bij overtredingen worden voorzien.

De milieudoelstellingen zijn:

- bestrijding van troposferische ozon door gebruik te maken van de Europese harmonisering tot reglementering van de VOS-emissies van de producten; België nam in 2002 het initiatief om een unilaterale wetgeving voor te bereiden;
- beperking van de verspreiding van VOS in het milieu; deze stoffen dragen bij tot de vorming van troposferische ozon maar sommige ervan zijn ook nefast voor de gezondheid van de gebruiker en brengen risico's mee op korte of lange termijn; er is ook een verband met de vervuiling van de binnenlucht;
- aanmoedigen tot het aanbieden van milieuvriendelijkere producten die minder VOS bevatten; vroeger waren verven met weinig VOS-gehalte duurder, maar dankzij de reglementering werden deze producten concurrentiëler en is het onderzoek en de ontwikkeling voor dit gamma van producten toegenomen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Dankzij het koninklijk besluit van 7 oktober 2005 kon er 3 000 ton/jaar minder VOS, precursor van ozon op de markt worden gebracht. In 2010 zou een nieuwe fase deze vermindering tot 3 600 ton/jaar moeten brengen.

Vroeger bestond hierover geen enkele reglementering. In 2000 bedroegen de emissies door het gebruik in de residentiële sectoren en het gehalte in binnenhuisbekleding respectievelijk 20 000 en 66 500 ton/jaar. De emissies in de huishoudelijke sector zijn niet gedaald terwijl ze in de sector van binnenhuisinrichting met 20% zijn gedaald. Voor de herstelling van voertuigen bestaan er geen gegevens over de specifieke emissies.

Evaluatie van het beleid

Een schatting uitgevoerd in 2007 heeft aangetoond dat slechts 5% van de producten op de markt op 1 januari 2008 nog niet conform zouden zijn. Er werden overtredingen inzake etikettering van de producten vastgesteld. Ondanks de aarzelende houding zijn er geen grote technische of economische problemen geweest in verband met het gebruik van producten

⁷³ NEC-Richtlijn 2001/81/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2001 inzake nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen (PB L 309 van 27/11/2001).

met een laag solventgehalte. Het zijn deze producten die de norm zijn geworden. Dit heeft ervoor gezorgd dat de prijs van de producten enigszins zijn gestegen, zonder dat dit echter in cijfers is vertaald.

Naast de doelstelling van vermindering van de emissies van luchtverontreinigende stoffen, zou de huidige wetgeving nog andere milieudoelstellingen moeten opnemen, meer bepaald in verband met de vervuiling van de binnenlucht. Men zou dus moeten streven naar een geïntegreerd beleid op het gebied van het op de markt brengen van technologieën die gebruik maken van hernieuwbare energie. Hiermee zou tegelijk het verbruik van fossiele energie kunnen worden verminderd en emissies van luchtverontreinigende stoffen en broeikasgassen worden vermeden. Dat is de doelstelling van het Federaal Plan 2009-2012 – de federale bijdrage in de strijd tegen luchtvervuiling.

Via een wijziging van het KB tot omzetting kan meer controle worden gevoerd op de markt voor renovatie van gebouwen en geklasseerde voertuigen, waarbij soms niet conforme verven zijn vereist zonder dat dit vandaag duidelijk is bepaald. De controle is momenteel inefficiënt en de mogelijke afgeleiden worden niet beheerst.

Richtlijn 2004/42/EG bevindt zich momenteel in een proces van evaluatie-herziening om het in overeenstemming te brengen met het scenario dat is bepaald tegen 2020 in het kader van de NEC-richtlijn. Van België wordt een bijkomende inspanning in de orde van (slechts) 1 000 ton/jaar verwacht in verband met het op de markt brengen van producten (andere dan de huidige).

Bijlage

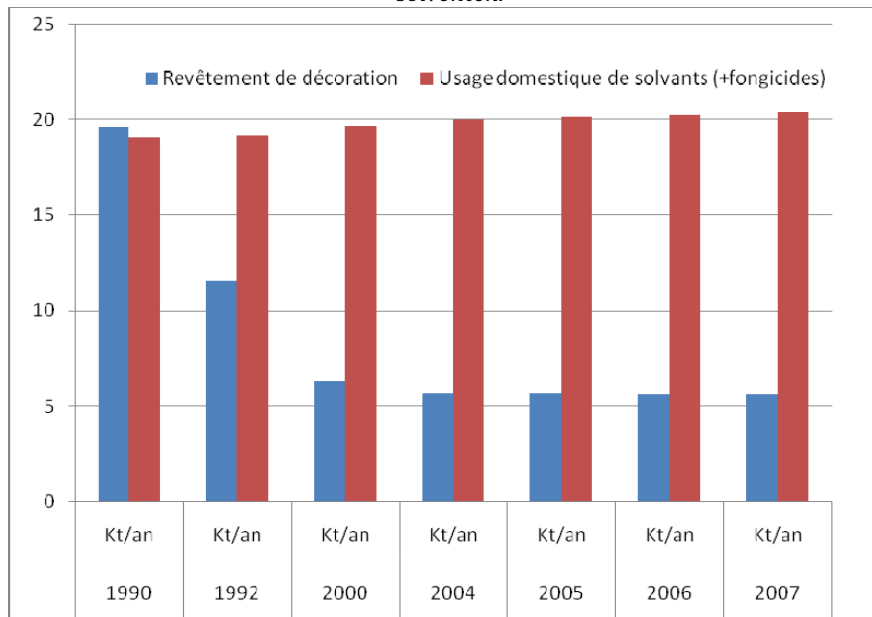
Tabel 29: Inspecties in het kader van de KB van 7 oktober 2005.

Soort van operator	Aantal operatoren	Aantal in 2007 gecontroleerde operatoren	Hoeveelheid conforme producten die in 2007 op de markt zijn gebracht (ton)
Fabrikanten	≥44	15	52,5
Invoerders	≥21	13	
Andere	> 10000 kleinhandelaars	-	NB

Tabel 30: Conformiteit van de etikettering van de producten in 2007 per operator (121 controles).

Volgende vermeldingen zijn correct weergegeven	ja	neen
De subcategorie	81%	19%
De MAC-waarde (Maximaal aanvaarde concentratie) van VOS in het eindproduct:	86%	14%
De relevante grenswaarde van VOS voor de categorie van producten in 2007 (g/l):	82%	18%
De relevante grenswaarde van VOS voor de categorie van producten in 2010 (g/l):	72%	28%

Figuur 16: Bijdrage aan de VOS-emissies door binnenhuis-bekleding en het huishoudelijk gebruik van solvents.

Vertaling van de legende: "Revêtements de décoration" : Binnenhuisbekleding; "Usage domestique de solvants (+ fongicides)": Huishoudelijk gebruik van solvents (+ fungiciden)

Bron: Air pollutant emissions data viewer (NEC-Richtlijn)

<http://dataservice.eea.europa.eu>

3.3 Nucleaire en radiologische risico's

3.3.1 Inleiding en bescherming van de bevolking

Betrokken dienst:

Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC)

Juridische basis:

Internationale verdragen / Europese regelgeving:

- Verdrag van 20 september 1994 inzake nucleaire veiligheid;
- Gezamenlijk Verdrag van 5 september 1997 inzake de veiligheid van het beheer van bestraalde splijtstof en inzake de veiligheid van het beheer van radioactief afval;
- Verdrag van 13 november 1972 inzake de voorkoming van de verontreiniging van de zee ten gevolge van het storten van afval en andere stoffen (verbod op het storten van kernafval van 12 november 1993);
- Verdrag van 21-22 september 1992 tot bescherming van het mariene milieu in de Noordoostelijke Atlantische Oceaan (OSPAR-conventie);
- Verdrag van 25 maart 1957 tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom);
- Verordening 1493/1993/Euratom van 8 juni 1993 betreffende de overbrenging van radioactieve stoffen tussen Lidstaten van de EU;
- Verordening 737/1990/EEG van 22 maart 1990 betreffende de voorwaarden voor de invoer van landbouwproducten van oorsprong uit derde landen ingevolge het ongeluk in de kerncentrale van Tsjernobyl.

Belgische regelgeving:

- Wet van 15 april 1994 betreffende de bescherming van de bevolking en van het leefmilieu tegen de uit ioniserende stralingen voortvloeiende gevaren en betreffende het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle;
- Koninklijk besluit van 20 juli 2001 houdende algemeen reglement op de bescherming van de bevolking, van de werknemers en het leefmilieu tegen het gevaar van de ioniserende stralingen (ARBIS);
- Koninklijk besluit van 24 maart 2009 tot regeling van de invoer, de doorvoer en de uitvoer van radioactieve stoffen.

Inleiding

Radioactieve stoffen en ioniserende straling maken deel uit van onze dagelijkse leefomgeving. Wij worden voortdurend aan straling en radiologische risico's blootgesteld. Straling van natuurlijke oorsprong bereikt ons rechtstreeks vanuit de kosmos. Radioactieve stoffen zijn van nature uit aanwezig in de aardkorst, het oceaanwater, de omgevingslucht, maar ook in bouwmaterialen, onze voeding en dus in ons eigen lichaam. Straling van kunstmatige oorsprong is het gevolg van menselijk handelen. Daarbij onderscheidt men activiteiten waar met radioactieve stoffen wordt omgesprongen, die gepaard kunnen gaan met lozingen van geringe hoeveelheden radioactieve stoffen in het leefmilieu - zoals de uitbating van kerncentrales voor elektriciteitsproductie en het gebruik van radio-isotopen in ziekenhuizen - en activiteiten waarbij enkel straling wordt opgewekt - zoals industriële of medische radiografie.

De natuurlijke stralingsbronnen leveren de belangrijkste bijdrage tot de blootstelling van de bevolking aan ioniserende straling. Het doet er niet toe of de oorsprong van de straling natuurlijk of kunstmatig is om een risico te vormen voor mens en milieu. Daarom zijn alle werkzaamheden waarbij radioactieve stoffen worden aangewend strikt gereguleerd. De daarbij gehanteerde normen zijn internationaal vastgelegd.

De aanwezigheid van radioactiviteit of ioniserende straling valt vrij gemakkelijk op te sporen en is nauwkeurig meetbaar. De effectieve dosis opgelopen door een aan straling blootgestelde persoon is een maat voor de te verwachten gezondheidsschade die met deze blootstelling gepaard gaat. Zij wordt uitgedrukt in millisievert (mSv). Deze effectieve dosis is in principe niet meetbaar, maar enkel berekenbaar aan de hand van theoretische en soms ingewikkelde modellen. Vandaar dat dosisschattingen wel eens durven verschillen.

Elke inwoner van ons land krijgt gemiddeld zo'n 4,5 mSv per jaar te verduren en 350 mSv gedurende gans zijn of haar leven. Zowat 55% hiervan is te wijten aan natuurlijke blootstelling, 45% aan medische blootstelling en minder dan 1% aan nucleaire toepassingen. De bijdrage van de verschillende bronnen tot deze jaarlijkse stralingsbelasting wordt getoond op de taartgrafiek van figuur 17. De collectieve dosis, gezamenlijk opgelopen door alle inwoners, is echter niet gelijkmatig verspreid over alle bevolkingsgroepen. De totale dosisbelasting en de bijdrage daartoe van de verschillende bronnen kan sterk variëren van individu tot individu, al naargelang zijn/haar levenspatroon, de locatie waar hij/zij verblijft, voedingsgewoonten, werk- en beroepsomstandigheden, gezondheidstoestand, enz. Ook zijn er sterke variaties in de loop van de tijd, bv. al naargelang de klimatologische of meteorologische omstandigheden, de duur van het verblijf in het hooggebergte, het aantal vliegtuigverplaatsingen, enz.

De geografische spreiding van de achtergrondstraling (zie figuur 18) hangt samen met de aard van de ondergrond. De schieferachtige bodems in het zuiden van het land stoten meer radon uit dan de ondergrond in het noorden. Daarom is de jaarlijkse dosis in de omgeving van de kerncentrale van Tihange, hoger dan deze in de buurt van Doel. Wil men de collectieve stralingsbelasting van de bevolking beperken, dan moet men vooral ingrijpen op de natuurlijke en medische blootstelling. De stralingsbelasting voortvloeiend uit de medische toepassingen neemt echter nog steeds toe, omdat in de gezondheidszorg meer en meer een beroep wordt gedaan op nucleaire en radiologische technieken. Ook het aandeel van de belasting te wijten aan radon is de voorbije jaren toegenomen, niet wegens een verhoogde emissie van radon uit de bodem, maar wel wegens het toenemende belang dat aan deze vorm van blootstelling wordt gehecht in de recente dosismodellen en -evaluaties.

In deze milieurapportering gaat de aandacht uitsluitend naar de stralingsbelasting die de bevolking ontvangt via het leefmilieu en meer in het bijzonder naar de blootstellingwegen waarop de mens enige vat heeft om de daaruit voortvloeiende dosisbelasting te beperken of te voorkomen. Op sommige bronnen, zoals de kosmische straling en de natuurlijke achtergrondstraling, heeft de mens inderdaad weinig of geen mogelijkheden om ze te beïnvloeden. De bovengrondse kernproeven uit de jaren 60 en het ongeval van Tsjernobyl van 1986, hebben het leefmilieu wereldwijd besmet met radioactieve stoffen, die nog steeds in de bodem en in de vegetatie zijn terug te vinden. In ons land is de daaruit voortvloeiende stralingsbelasting vandaag uiterst gering en neemt nog steeds verder af.

Tegen de natuurlijke emissie van *radongas* uit sommige types van ondergrond, zoals deze in het zuiden van het land voorkomen, valt op zich weinig te ondernemen. Maar de opstapeling van dit radioactieve gas in leef- en werkruimten, kan door bouwtechnische maatregelen worden tegengegaan. Op figuur 19 zijn de geografische zones weergegeven waar er een verhoogd risico bestaat op blootstelling aan radon, in functie van het aantreffen van woningen waar het huidige actieniveau (vastgesteld op 400 becquerel per m³) in de

binnenlucht wordt overschreden. Het beperken van het gebruik van bouwmaterialen met een verhoogde concentratie aan natuurlijke radioactieve bestanddelen heeft een gunstig effect op de blootstelling van zijn bewoners in leefruimten.

Nucleaire installaties of industriële installaties waar natuurlijke radioactieve stoffen worden verwerkt (de zogenaamde NORM industrie) hebben bij normale exploitatie een te verwaarlozen invloed op de blootstelling van de bevolking, zelfs op de lokale bevolking in de onmiddellijke omgeving van deze installaties. De routinelozingen in het leefmilieu zo veel mogelijk beperken en de accidentele lozingen voorkomen blijft de boodschap. De belangrijkste sites op Belgisch grondgebied zijn: de kerncentrales te Doel en Tihange, de site van het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK-CEN) te Mol, evenals de sites van Belgoprocess, Belgonucleaire en FBFC International (Franco-Belge de Fabrication de Combustibles International) te Mol-Dessel en de industriezone te Fleurus, met het Nationaal Instituut voor Radio-elementen (IRE). De vestigingsplaats van deze nucleaire sites is weergegeven op figuur 20. Sinds hun ingebruikname is de hoeveelheid radioactiviteit die door de kerncentrales in het oppervlaktewater wordt geloosd sterk gedaald, ondanks de stijgende elektriciteitsproductie (zie figuur 21). Dit weerspiegelt de inspanningen om steeds de best beschikbare technologie in te schakelen.

Epidemiologische studies lijken soms te wijzen op een verhoogd gezondheidsrisico onder de bevolking in de nabijheid van kerninstallaties, maar een oorzakelijk verband met de radioactieve lozingen in het leefmilieu kon nog nooit worden aangetoond. De gangbare wetenschappelijke modellen die de gezondheidsschade ramen uitgaande van de geloosde hoeveelheden radioactieve stoffen, kunnen deze effecten niet verklaren, zodat de oorzaak hoogstwaarschijnlijk elders moet worden gezocht. Het onderzoek daarnaar wordt voortgezet.

Naast de lozingen in de omgeving, dient ook de productie van vast radioactief afval zoveel als mogelijk te worden beperkt. Figuur 22 toont de evolutie van de productie aan vast radioactief afval in de kerncentrales van Doel en Tihange, in functie van de hoeveelheid geproduceerde elektriciteit. De ontmanteling van nucleaire installaties moet gepaard te gaan met zo weinig mogelijk radioactief afval, terwijl de ontmantelde site zoveel mogelijk vrij moet zijn van achtergebleven radioactiviteit. Het vrijgeven van materialen als niet langer radioactief, eens de resterende besmettingsgraad voldoende gering is, moet onderworpen worden aan strenge criteria. Als gevolg van de uitbating van nucleaire of industriële installaties volgens een inmiddels achterhaald regime zijn her en der historisch verontreinigde sites, installaties of stortten terug te vinden (zoals stortplaatsen van de fosfaatindustrie). De sanering ervan vergt bijzondere aandacht.

Het opsporen en onderscheppen van in de handel gebrachte radioactief besmette goederen vraagt de aandacht van de veiligheidsautoriteiten, zoals de recuperatie van radioactieve weesbronnen bij daartoe gevoelige bedrijven, het onderscheppen van in- en uitgevoerde besmette goederen, besmet schroot of staal afkomstig uit regio's met minder stringente milieunormen, enz.

Definitie van het beleid

De Belgische regelgeving omvat dosislimieten voor blootstelling aan ioniserende straling voor zowel professionele werkers als burgers. Deze grenswaarden zijn gebaseerd op Europese richtlijnen, uitgevaardigd op basis van het Euratom verdrag, die op hun beurt gebaseerd zijn op aanbevelingen van internationale instanties (ICRP, IAEA, WHO, ...). De effectieve dosis waaraan een persoon uit de bevolking ten hoogste mag worden blootgesteld als gevolg van menselijk handelen is beperkt tot één millisievert (1 mSv) per jaar. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de blootstelling aan straling als gevolg van medische onderzoeken en behandelingen. Een Europese richtlijn schrijft voor dat de jaarlijkse dosis als

gevolg van drinkwaterconsumptie de waarde van 0,1 mSv niet mag overschrijden. Naast een bovenlimiet is er ook een onderlimiet: menselijke handelingen waarbij geen personen worden blootgesteld boven de 0,01 mSv per jaar zijn in principe vrijgesteld van de regelgeving.

Exploitanten van installaties die een radiologische weerslag kunnen hebben op het leefmilieu, dienen alles in het werk te stellen om ervoor te zorgen dat hun uitstoot zo gering als redelijk mogelijk blijft, zodat de radiologische hinder voor de bevolking zo beperkt mogelijk is (ALARA-principe). De lozingslimieten zijn zodanig vastgesteld dat voor geen enkel individu uit de bevolking de blootstellingsnorm van 1 mSv/jaar wordt overschreden. Het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (<http://www.fanc.fgov.be>) kijkt toe op de naleving van de uitgevaardigde normen, de vergunningsvoorwaarden en de regelgeving. Het doet dit in nauw overleg met zijn controlefiliaal Bel V (<http://www.belv.be>). Ook buitenlandse installaties gevestigd aan onze grenzen (zie figuur 20) zoals de kerncentrales in het Franse Chooz en het Nederlandse Borsele, kunnen een invloed hebben op het Belgische leefmilieu via lozingen in de atmosfeer, lozingen in een rivier, lozingen in het grondwater, enz. Internationale en bilaterale afspraken dijken dit risico in.

Radioactieve bronnen en materialen worden soms aangetroffen in materiaalstromen, zoals schroot en afvalstoffen voortgebracht in de klassieke industrie. Om de gerecycleerde grondstoffen en het leefmilieu te vrijwaren van radioactieve verontreinigingen houdt het Agentschap toezicht op zulke weesbrongevoelige stromen en op inrichtingen of doorvoerhavens waar ze kunnen opduiken, onder meer via de verplichte plaatsing van detectieapparatuur. Het Agentschap werkt geregeld samen met de federale politie en de parketten om steekproefsgewijze controles te verrichten op de aanwezigheid van radioactiviteit bij het vrachtvervoer en bij bedrijven in de afval- en recyclagesector. Met hetzelfde doel worden illegale toestellen, zoals radioactieve bliksemafleiders, opgespoord en op gepaste wijze ingezameld als radioactief afval.

Het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC), opgericht na de kernramp van Tsjernobyl, is operationeel sinds 1 september 2001. Zijn opdrachten ter bescherming van het leefmilieu kunnen in de volgende vijf facetten worden samengevat:

Reglementeren

Het Agentschap werkt regelgeving uit voor de bescherming van de bevolking en het leefmilieu tegen het gevaar van ioniserende straling, past deze toe en verbetert ze. Het neemt eveneens deel aan de werkzaamheden van de internationale instanties. Elders in deze bijdrage worden de belangrijkste internationale verdragen en regelgevende teksten samengevat. In 2009 werd een Europese richtlijn aangenomen die de organisatie van de nucleaire veiligheid in de Lidstaten verder moet harmoniseren.

Vergunnen

Het Agentschap bepaalt de voorwaarden waaronder vergunningen kunnen worden verstrekt voor industriële, medische of wetenschappelijke toepassingen waar met ioniserende straling wordt omgesprongen of waar radioactieve stoffen worden aangewend. De veiligheid van zulke installaties wordt geregeld opnieuw beoordeeld.

Toezicht houden

Het Agentschap houdt toezicht op alle menselijke handelingen waardoor de blootstelling aan radioactiviteit mogelijkerwijze kan worden verhoogd. Het voert controles en inspecties uit op de naleving van de wettelijke en reglementaire voorschriften. Het bevordert een

veiligheidscultuur bij de uitbaters. Zijn inspecteurs hebben de hoedanigheid van officier van de gerechtelijke politie en kunnen processen-verbaal opstellen voor de gerechtelijke autoriteiten (zie 3.3.2 hierna).

Metten en bemonsteren

Het Agentschap houdt bestendig toezicht op het straling- en radioactiviteitsniveau in het leefmilieu en de voedselketen, o.a. via het automatische meetnet TELERAD (zie figuur 20), via geregelde bemonsteringscampagnes en de metingen op het veld.

Waakzaam zijn

Het Agentschap spitst zijn acties toe op preventief toezicht, maar het staat ook paraat om de hulpdiensten deskundig bij te staan als het toch mis mocht gaan. Zo nodig slaat TELERAD alarm en wordt het noodplan in werking gesteld.

Daarnaast stelt het Agentschap zijn kennis en expertise ter beschikking van andere federale en gewestelijke instanties om het leefmilieu te vrijwaren van besmetting met ongewenste radioactieve verontreinigingen en om risicosituaties te helpen opsporen, zoals te hoge radon concentraties in het binnenmilieu, besmettingen van de klassieke materiaal- en afvalstromen, enz.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het Agentschap rapporteert geregeld aan Europese en internationale instanties over de toestand van de nucleaire en radiologische veiligheid, in uitvoering van internationale verplichtingen die België heeft aangegaan (zie tabel). De opgestelde verslagen kunnen worden geraadpleegd op de website van het Agentschap (<http://www.fanc.fgov.be/nl/page/publicaties-verslagen/264.aspx>).

Tabel 31: Geregelde internationale rapporteringen.

Titel	frequentie	laatst gepubliceerde
Radiologisch toezicht in België: - syntheseverslag - gegevens m.b.t de voedselketen	jaarlijks jaarlijks	2008 2008
Nationaal verslag voor de toetsingsconferentie van het Verdrag inzake Nucleaire Veiligheid	3-jaarlijks	4 ^{de} conferentie in april 2008
Nationaal verslag voor de toetsingsconferentie van het Gezamenlijk Verdrag inzake de veiligheid van het beheer van bestraalde splijtstof en inzake de veiligheid van het beheer van radioactief afval	3-jaarlijks	3 ^{de} conferentie in mei 2009

De belangrijkste indicator die de radiologische kwaliteit van het leefmilieu in beeld brengt is de gemiddelde jaarlijkse stralingsdosis waaraan de Belgische bevolking is blootgesteld (zie figuur 17). Het toenemend gebruik van straling in de geneeskunde zorgt jaar na jaar voor een toename van de medische blootstelling, waardoor ook de gemiddelde stralingsbelasting een licht stijgende trend vertoont. De blootstellingsgegevens worden gerapporteerd aan het wetenschappelijke comité UNSCEAR van de Verenigde Naties, die deze gegevens in haar mondiale overzichtrapporten verwerkt.

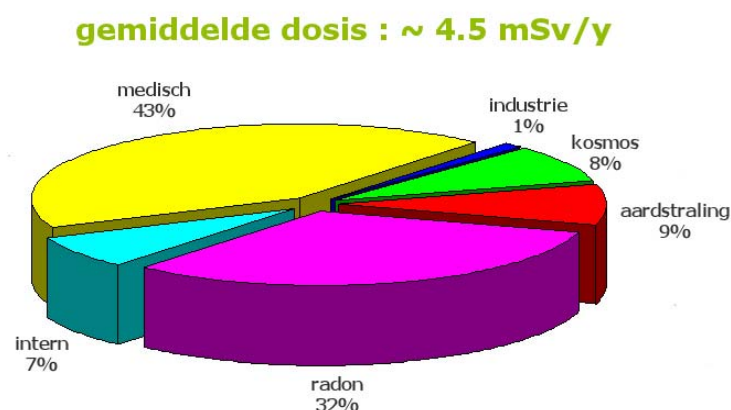
Het FANC houdt toezicht op de aanwezigheid van radioactieve stoffen in het leefmilieu over het ganse nationale grondgebied, dus niet alleen rond de belangrijkste nucleaire sites. Het Agentschap oefent aldus op onafhankelijke wijze controle uit op de weerslag van de betrokken nucleaire installaties op het omringende leefmilieu. Het baat daartoe een volautomatisch net uit, onder de benaming TELERAD, bestaande uit meetstations die bestendig de straling in de omgevingslucht en in het water van enkele rivieren registreren en doorseinen naar een centrale beheerseenheid in de kantoren van het Agentschap. Daarnaast heeft het een omvangrijk programma van staalnames en analyses van de bodem en de vegetatie. Het werkt daarvoor samen met het SCK-CEN en IRE die als wetenschappelijke instellingen over de vereiste laboratoria en meetapparatuur beschikken. Samen met het Federaal Agentschap voor de veiligheid van de Voedselketen wordt de radioactiviteit in de voedselketen opgevolgd. De verslagen zijn beschikbaar op de website van het Agentschap. De resultaten van het radiologisch toezicht op het leefmilieu en de voedselketen worden gerapporteerd aan de Europese Commissie in het kader van het Euratom-Verdrag. De diensten van de Commissie voeren in de lidstaten geregeld controles uit om de doeltreffendheid na te gaan van de aanwezige infrastructuur om het leefmilieu afdoende te bewaken. De laatste controle in België vond plaats in het voorjaar van 2009. Ook in het kader van de OSPAR-conventie voor de bescherming van het mariene milieu in de Noord-Oostelijke Atlantische Oceaan, waarvan België verdragsluitende partij is, worden de Belgische lozingsgegevens getoetst aan de internationale standaarden.

Evaluatie van het beleid

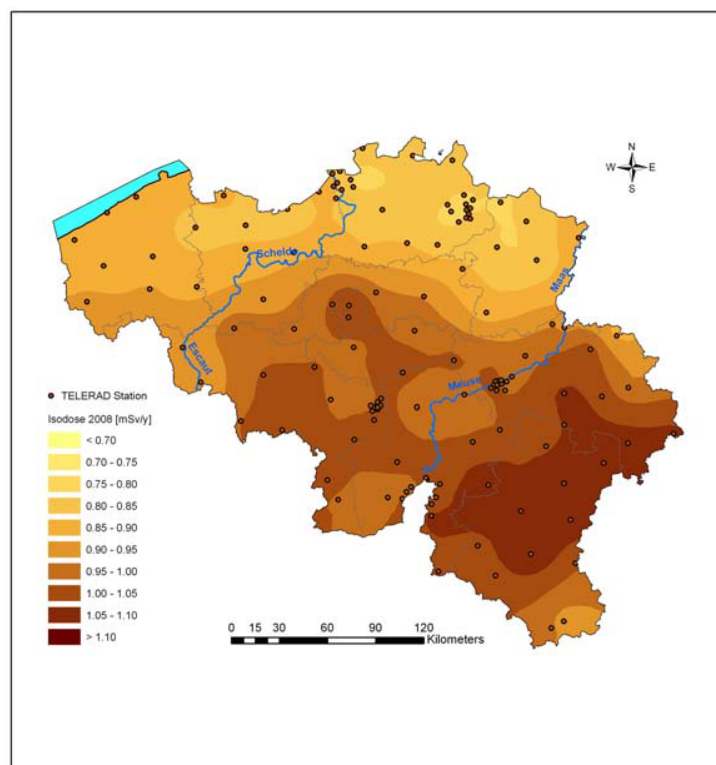
Het controlesysteem voor radioactiviteit in het milieu is conform aan de Europese en internationale normen. De door het Euratomverdrag opgelegde rapportering wordt regelmatig uitgevoerd.

De (lage) effectieve gemiddelde dosis komende van blootstelling aan de bevolking van ioniserende straling is stijgende, maar deze stijgende trend heeft geen milieucomponent: de invloed van de werking van de nucleaire installaties is niet aantoonbaar.

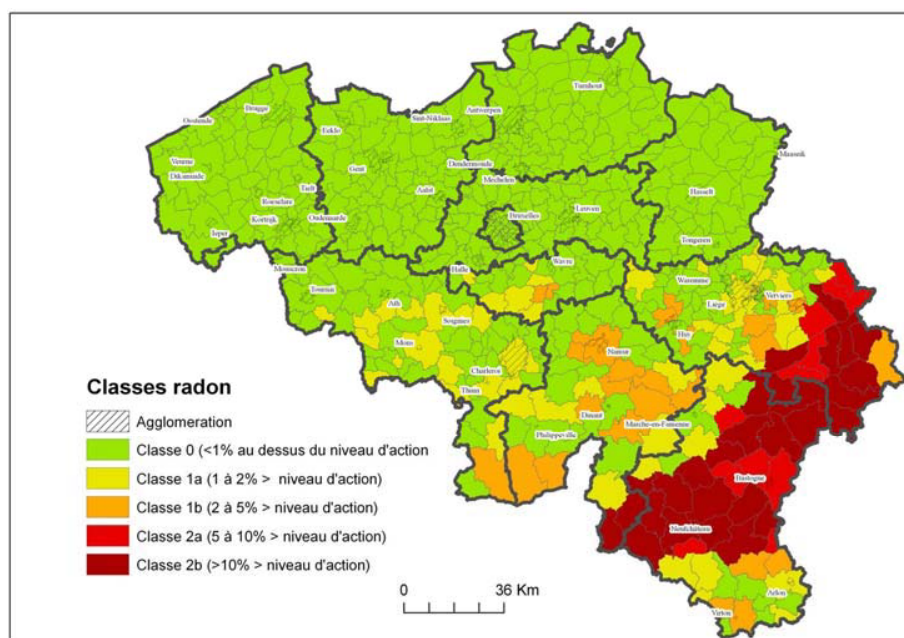
Figuur 17: Bijdrage van de verschillende stralingsbronnen tot de gemiddelde stralingsbelasting opgelopen door een Belgische inwoner (100 % = 4,5 mSv per jaar).

Figuur 18: Geografische spreiding van de achtergrondstraling in België (met situering van de Telerad-meetstations).

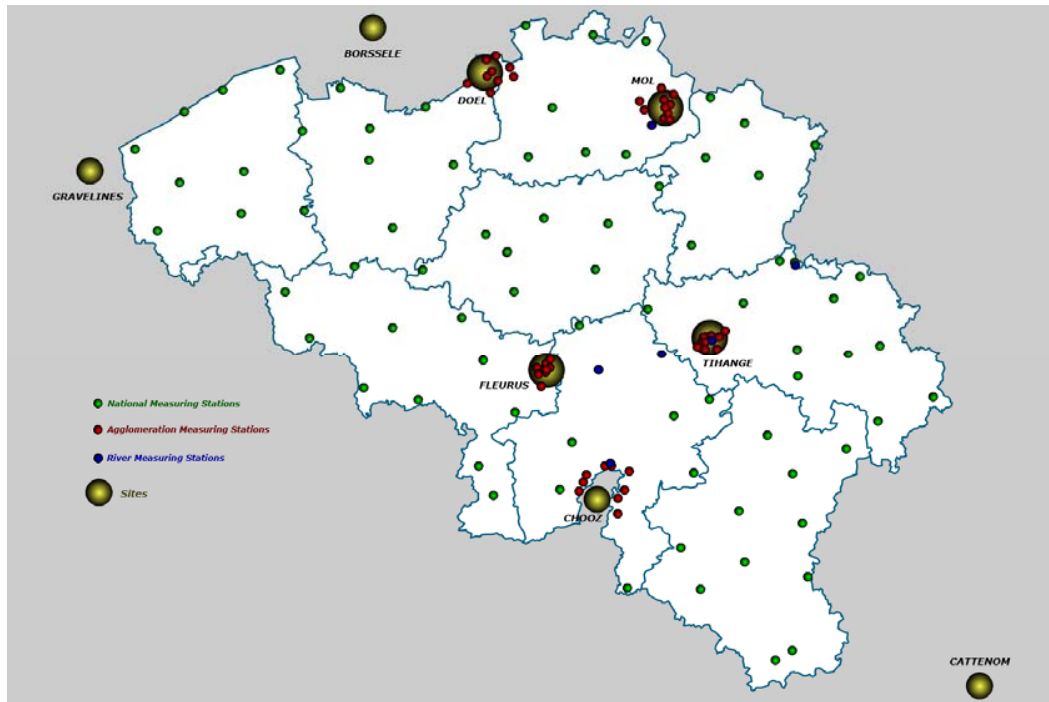

Figuur 19: Geografische ligging van de radon-risicozones.

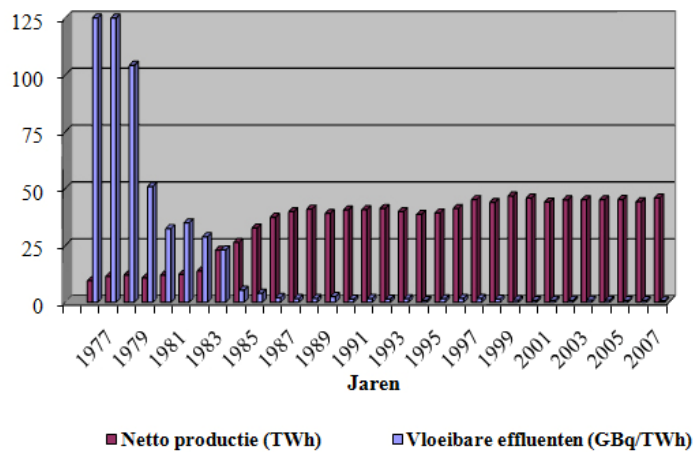
Vertaling van de legende: Radon risicoklassen: Agglomeratie - Klasse 0 (<1% boven het actieniveau) - Klasse 1a (1 tot 2% boven actieniveau) - Klasse 1b (2 tot 5% boven actieniveau) - Klasse 2a (5 tot 10% boven actieniveau) - Klasse 2b (> 10% boven actieniveau)

Figuur 20: De inplanting van de nucleaire sites en de verspreiding van de Telerad meetbakens over het grondgebied.

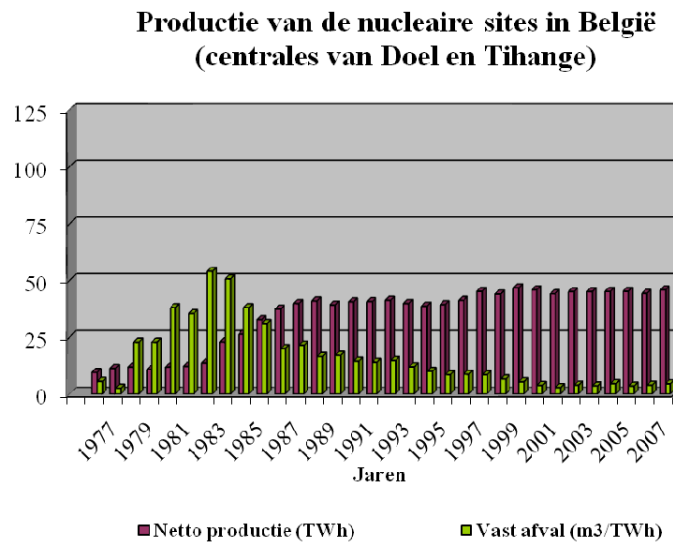

Figuur 21: Lozingen aan vloeibare radioactieve effluenten in functie van de elektriciteitsproductie van de kerncentrales van Doel en Tihange (in giga-becquerel per tera-watt-uur). Evolutie over de periode 1977-2007.

**Productie van de nucleaire sites in België
(centrales van Doel en Tihange)**

*Figuur 22: Productie aan vast radioactief afval in functie van de elektriciteitsproductie van de kerncentrales van Doel en Tihange (in m³ per tera-watt-uur)
Evolutie over de periode 1977-2007*

3.3.2 Controle van de installaties

Betrokken dienst:

Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC)

Definitie van het beleid

Het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle is door de wetgever aangesteld om in naam van de (federale) overheid toezicht uit te oefenen op alle bedrijvigheden waar er met radioactieve stoffen of ioniserende straling wordt omgesprongen. Dit toezicht is erop gericht om na te gaan of de veiligheidsvoorschriften worden nageleefd, zoals vastgelegd in de regelgeving, in de vergunningen en in de beslissingen van de bevoegde overheid. Het controleproces is complex en veelzijdig, wegens de grote verscheidenheid aan te controleren activiteiten, wegens de uiteenlopende aard en de omvang van de risico's die zich daarbij stellen en wegens het uitgebreide gamma aan in te zetten toezichtinstrumenten. De te controleren activiteiten spelen zich af in diverse omgevingen en omstandigheden, gaande van nucleaire installaties behorend tot de sector van de kernenergie, industriële toepassingen met stralingsbronnen en materialen die van nature uit in geringe mate radioactief zijn, installaties voor radioactieve en niet-radioactieve afvalverwerking, medische toepassingen voor de beeldvorming van inwendige organen en voor kankertherapie, installaties voor de aanmaak van medische isotopen, toepassingen in de sector van het wetenschappelijk onderzoek met soms unieke experimentele opstellingen, ... Het gaat om de oprichting, de uitbating en de ontmanteling van vaste installaties, om transporten van radioactieve goederen via diverse vervoersmodi, om tijdelijke werkzaamheden uitgevoerd op werven, om interventies in inrichtingen die gevoelig zijn om sporadisch radioactieve weesbronnen aan te treffen, om interventies die om het even waar op het Belgische grondgebied kunnen plaatsvinden, enz.

Het toezicht beoogt niet alleen het voorkomen van milieuhinder door radioactieve lozingen in de omgeving, maar ook de bescherming van personen die beroepsmatig aan straling zijn blootgesteld, de bescherming van patiënten die om medische redenen aan straling worden blootgesteld, de fysieke beveiliging van installaties en uitrustingen tegen ongeoorloofde aanwending of kwaadwillig opzet en de niet-verspreiding van splijtstoffen geschikt voor de aanmaak van kernwapens. Het toezicht op de werking van de nucleaire basisinrichtingen krijgt vanuit milieuoogpunt veruit de meeste aandacht bij de publieke opinie en de media, maar het toezicht op de verspreiding van diffuse stralingsbronnen in het leefmilieu, de recuperatie van weesbronnen en het wegwerken van historische verontreinigingen is - hoewel minder spectaculair - even noodzakelijk voor een doeltreffende bescherming van het leefmilieu.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het controle- en inspectieregime op de veiligheid van de vergunde installaties

Ons land telt meerdere duizenden installaties die vergund zijn voor het gebruik van ioniserende straling of radioactieve stoffen, gaande van de kerncentrales van Doel en Tihange, splijtstoffabrieken, onderzoekscentra, universiteiten, ... tot ziekenhuizen en tandartspraktijken. Het toepasselijke inspectie- en controleregime in deze installaties is vastgelegd in regelgeving en houdt rekening met de aard en de risicograad van de uitgevoerde handelingen.

De controle voorafgaand aan de inbedrijfstelling

Een eerste vorm van overheidscontrole vindt plaats bij het beoordelen van een vergunningsaanvraag en bij de inbedrijfstelling van de installatie. Elke nucleaire of radiologische installatie dient te beschikken over een oprichtings- en exploitatievergunning alvorens de installatie mag worden opgericht of alvorens er belangrijke wijzigingen aan mogen worden doorgevoerd. Vooraleer deze vergunning wordt verleend, wordt de aanvraag onderworpen aan een grondig onderzoek waarbij alle aspecten aangaande de nucleaire veiligheid en de stralingsbescherming bekeken worden. Voor sommige installaties moet de aanvraag, naast een veiligheidsverslag, vergezeld zijn van een milieueffectenrapport. Dit is onder meer het geval voor de nucleaire basisinrichtingen waarvoor de vergunning wordt afgeleverd bij koninklijk besluit, na raadpleging van het publiek en na het inwinnen van diverse adviezen, waaronder deze van de Wetenschappelijke Raad voor Ioniserende Straling. Na het verlenen van deze oprichtings- en exploitatievergunning en vóór de inbedrijfstelling van de installatie, dient een oplevering van de installatie te gebeuren. Hierbij wordt nagegaan of de installatie overeenstemt met de voorwaarden vermeld in de vergunning. Alhoewel de vergunning voor onbepaalde tijd wordt verleend, wordt een periodieke veiligheidsevaluatie van de vergunde installatie opgelegd, die voor de kerncentrales om de tien jaar dient georganiseerd.

De controle tijdens uitbating

De controle tijdens de uitbating van de installatie gebeurt op verscheidene niveaus en door verschillende instanties. Bij de nucleaire basisinrichtingen onderscheidt men 3 controleniveaus.

Een eerste niveau is de dienst voor fysieke controle die de vergunninghouder zelf binnen zijn onderneming moet inrichten en die belast met het verifiëren van de afdoende werking van de beschermingsmiddelen die in de installatie aanwezig zijn en van een afdoende beheersing van de veiligheidsrisico's. De vergunninghouder blijft immers onder alle

omstandigheden de hoofdverantwoordelijkheid dragen voor de veiligheid van zijn installaties. Het hoofd van de dienst is een deskundige erkend door het Agentschap.

Het tweede niveau bestaat uit systematische controles door erkende deskundigen van Bel V, het controlefiliaal van het Agentschap. Deze controles worden op regelmatige basis uitgevoerd. Al naargelang de aard van de installatie kan de controlefrequentie variëren van enkele malen per trimester tot nagenoeg permanent. Zo is bv. voor de kerncentrales van Doel en Tihange een specifieke, door het FANC erkende deskundige van Bel V aangewezen om de controle in uitbating te verzekeren. Deze deskundigen worden op hun beurt ondersteund door een aantal andere experten van Bel V met een grondige expertise en ervaring in specifieke domeinen zoals bv. instrumentatie, noodplanning, stralingsafscherming, criticaliteit, ... De taken van Bel V bestaan onder meer uit de controle van de goede werking van de dienst voor fysieke controle van de exploitant, de oplevering van nieuwe of gewijzigde installaties, de controle en de voorafgaande goedkeuring van sommige beslissingen van de dienst voor fysieke controle, ... De deskundigen van Bel V zijn ook nauw betrokken bij de geregelde veiligheidsevaluaties van de installatie, zoals vastgelegd in de vergunning.

Het derde niveau van controle op de uitbating wordt verzekerd door het FANC zelf. De inspecties van het FANC worden uitgevoerd door nucleaire inspecteurs, die door de wetgever bekleed werden met een ruimere bevoegdheid dan de erkende deskundigen van Bel V of de deskundigen van de instellingen voor fysieke controle. Zij hebben de hoedanigheid van officier van gerechtelijke politie en kunnen officiële vaststellingen doen, verklaringen onder ede afnemen, de zegels leggen op installaties, enz. Dit laat hen toe om, indien nodig, dringende maatregelen te nemen ter bescherming van de werknemers, de bevolking of het milieu, bijvoorbeeld bij incidenten. Zij kunnen beroep doen op bepaalde handhavingsmiddelen, zoals het opleggen van een administratieve boete, of het inschakelen van het parket met het oog op een eventuele strafrechtelijke vervolging. Het Agentschap kan ook het initiatief nemen om de vergunning te laten aanpassen of in te trekken.

In de minder risicovolle installaties mag de dienst voor fysieke controle (eerste niveau) worden uitbesteed aan een gespecialiseerde *instelling voor fysieke controle*, die daartoe speciaal erkend is door de overheid. Deze instelling verzekert dan ook de controle op het tweede niveau, zodat beide niveaus eigenlijk versmelten. Het statuut en de reputatie van de erkende instelling staan borg voor een kwaliteitsvolle controle, onafhankelijk t.o.v. de individuele exploitanten waarvoor de instelling werkt. Het Agentschap richt zijn aandacht vooral toe op het organiseren van gerichte inspectiecampagnes in bepaalde sectoren waar toestellen worden aangewend met gelijkaardige kenmerken, bv. radiologietoestellen in tandartskabinetten of bij dierenartsen. Ook het opsporen van eventuele niet-vergunde installaties behoort tot de taak van het Agentschap.

Het Agentschap is tenslotte bevoegd voor het toezicht op de goede werking van de instellingen voor fysieke controle en van zijn eigen controlefiliaal Bel V. Om de controles op de verschillende niveaus optimaal te laten samenwerken, zijn er periodiek overlegvergaderingen tussen de betrokken instanties. Ook met andere federale en gewestelijke overheidsinstanties is er overleg, zoals de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en de milieu-inspectiediensten van de Gewesten.

De recente hervorming van het inspectie- en controleregime

Tot het najaar van 2007 vormde de personeelsequipe van het huidige Bel V zelf een erkende instelling voor fysieke controle die in opdracht van de vergunninghouders de controle in uitbating waarnam in sommige vergunde inrichtingen, waaronder vele inrichtingen met een eigen dienst voor fysieke controle. Op aanbeveling van de Kamer van

Volksvertegenwoordigers (april 2007) werd deze equipe omgevormd tot een filiaal van het FANC, dat voortaan onder de benaming Bel V, in opdracht en onder de verantwoordelijkheid van het Agentschap de controle waarneemt in alle inrichtingen met een eigen dienst voor fysische controle. De overheidscontrole in de nucleaire sector is met deze structurele hervorming heel wat slagkrachtiger en transparanter geworden. De scheiding tussen de verantwoordelijkheden van de vergunningshouders en deze van de veiligheidsautoriteiten is voortaan scherper afgelijnd.

Sinds deze hervorming hebben het FANC en Bel V hun controle- en inspectieactiviteiten in de nucleaire basisinrichtingen verder op elkaar afgestemd in een *Geïntegreerde Inspectie- en Controlestrategie (GIC)*. Het lopende GIC beslaat de periode 2009-2011 en is bekendgemaakt op de website van het Agentschap. Deze strategie wordt elk jaar vertaald naar een controleprogramma voor Bel V en een inspectieprogramma voor het FANC. Bel V zet momenteel een equipe in van een 50-tal deskundigen voor de controles in de nucleaire basisinrichtingen. Binnen het FANC zijn er daarnaast een 25-tal experts actief bezig met de aspecten rond nucleaire veiligheid in en rond de nucleaire basisinrichtingen, waarvan meer dan de helft met specifieke inspectieopdrachten.

Evaluatie van het beleid

Elke poging tot evaluatie van de doeltreffendheid van het georganiseerde toezichtbeleid is een delicate aangelegenheid. Het uitblijven van ongevallen die een reële bedreiging vormen voor de levenskwaliteit van de omwonenden van nucleaire installaties kan beschouwd worden als het ultieme bewijs dat het gevoerde veiligheidsbeleid tot op heden succesvol was. Het incident in de installaties van het IRE in augustus 2008 was zowat het ergste wat ons land sinds de kernramp van Tjernobyl (1986) was overkomen, zelfs al zijn er geen ernstige gevolgen geweest (zie hoofdstuk 16). Het gaf zowaar aanleiding tot een primeur in de Belgische nucleaire geschiedenis: voor de eerste maal werd het nucleair noodplan preventief afgekondigd en in reële omstandigheden uitgetest. De afwezigheid van ongevallen zegt echter niets over de robuustheid of de duurzaamheid van de veiligheid. Werden tal van ongevallen niet op het nippertje afgewend zonder het goed en wel te beseffen? Hoe groot was met andere woorden de factor toeval?

Het tijdig opsporen van degraderende veiligheidsomstandigheden, lang vóór er sprake is van potentieel gevaarlijke toestanden, is de dagelijkse opdracht van de veiligheidsautoriteiten. Via probabilistische veiligheidsanalyses wordt de kans op een ongeval in een kerninstallatie geanalyseerd en worden de meest kritische uitrustingen en scenario's geïdentificeerd die de nodige aandacht vereisen. Een effectiviteitanalyse van de wijze waarop deze opdracht tot stand wordt gebracht is lang niet evident. Het ontwikkelen van indicatoren die de veiligheidscultuur bij de uitbaters van kerninstallaties op objectieve wijze in beeld brengen is een controversiële zaak. Internationaal vormt het de inzet van discussies onder de veiligheidsautoriteiten. Het aantal meldingen van abnormale voorvallen in kerninstallaties en hun classificatie op de internationale schaal van abnormale voorvallen (INES-schaal) wordt vaak door de media aanzien als een dergelijke graadmeter. Ten onrechte! De INES-inschaling is enkel bedoeld om snel over het voorval te berichten, zonder een grondig oordeel te vellen over zijn veiligheidsimpact. Een meer efficiënte registratie van abnormale, veelal onbelangrijke voorvallen, kan de valse indruk wekken dat de frequentie toeneemt en de veiligheid afneemt.

Het Agentschap en zijn controlefiliaal Bel V gaan op een planmatige wijze tewerk, via gecertificeerde procedures. Het FANC bezit inderdaad sinds 2008 een ISO-9001 certificatie die jaar na jaar opnieuw wordt geauditeerd. Een kwaliteitsvolle interne werking draagt bij tot het vertrouwen in de effectiviteit van het veiligheidstoezicht, waarbij niets aan het toeval wordt overgelaten. Het Agentschap laat zich bovendien bijstaan door internationaal

samengestelde inspectieteams, werkend onder de auspiciën van de IAEA, die de aanpak van de uitbater beoordelen ten opzichte van deze die elders in de wereld succesvol wordt toegepast. In mei 2007 vond een dergelijke internationale inspectie plaats in de kerncentrale van Tihange en in april 2010 een analoge inspectie te Doel.

De effectiviteit van het gevoerde veiligheidsbeleid, zowel bij de vergunninghouders als uitgaande van de toezichthouder, wordt geregeld getoetst aan internationale standaarden. Zoals de meeste landen met een kernenergieprogramma, is België partij bij het Verdrag inzake Nucleaire Veiligheid. Op toetsingsconferenties die om de 3 jaar worden georganiseerd wordt de nationale veiligheidsaanpak van alle verdragsluitende landen geëvalueerd. In april 2008 vond op de hoofdzetel van de IAEA te Wenen de 4de evaluatie plaats van het Belgische veiligheidsbeleid. De voornaamste besluiten uit het verslag van de rapporteur worden in onderstaand kader gesynthetiseerd.

Bevindingen van de rapporteur n.a.v. de 4de toetsing van het Belgisch veiligheidsbeleid aan de principes van het Verdrag inzake Nucleaire Veiligheid

Praktijken beoordeeld als uitmuntend

1. Het stelsel van periodieke veiligheidsherzieningen dat in België traditiegetrouw sinds de jaren 80 is ingeburgerd.
2. De praktijk om lering te trekken uit de voorvallen die zich tijdens de uitbating hebben afgespeeld. De systematische wijze waarop Bel V zulke voorvallen opvolgt. De dwangmaatregel die het FANC de uitbater kan opleggen om de weerslag van zulke voorvallen te analyseren op de veiligheid.
3. Het kwaliteitsborgingssysteem van de uitbater, ontwikkeld volgens de normen van de IAEA.
4. De omvorming van het vroegere AVN in een filiaal van het FANC, onder de naam Bel V.

Geïdentificeerde uitdagingen voor de toekomst

1. Het in stand houden van bekwame personele middelen op alle niveaus, in het licht van de nakende op pensioenstelling van vele ervaren personeelsleden.
2. Het verder ontplooiën van de nieuw ingevoerde organisatiestructuur, zowel bij de uitbater als bij de veiligheidsautoriteiten.
3. Het nakomen van de verbintenissen aangegaan door de Belgische autoriteiten om tegen eind 2010 te beantwoorden aan de referentieniveaus van de *Western European Nuclear Regulators Association (WENRA)*.
4. De voorgenomen internationale doorlichting van de veiligheidsautoriteit in het kader van het *Integrated Regulatory Review Service (IRRS)* van de IAEA.

3.3.3 *Het beheer van radioactief afval en verrijkte splijtstoffen*

Betrokken dienst:

Nationale Instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen (NIRAS)

Juridische basis:

- De wetten van 8 augustus 1980, 11 januari 1991 en 12 december 1997 en de Koninklijke besluiten van 30 maart 1981 en 16 oktober 1991 die de opdrachten en werkingsmodaliteiten van NIRAS bepalen;
- Het algemene reglement op de bescherming van de bevolking, de werknemers en het leefmilieu tegen het gevaar van ioniserende stralingen (K.B. van 20 juli 2001 houdende algemeen reglement, zoals gewijzigd);
- De wet van 2 augustus 2002 houdende instemming met het Gezamenlijk Verdrag inzake de veiligheid van het beheer van bestraalde splijtstof en inzake de veiligheid van het beheer van radioactief afval;
- De wet van 13 februari 2006 inzake de beoordeling van de effecten voor het milieu van bepaalde plannen en programma's, met inspraak van het publiek;
- De Parlementaire Resolutie van 16 december 1993 inzake het moratorium ingesteld op de opwerking van de bestraalde splijtstofelementen afkomstig van de nucleaire electriciteitsproductie.

Inleiding

Radioactief afval is afkomstig van de nucleaire elektriciteitsproductie in de zeven Belgische kerncentrales en van medische, wetenschappelijke of industriële toepassingen van radioactieve stoffen.

NIRAS, de Nationale Instelling voor Radioactief Afval en verrijkte Splijtstoffen, bij wet van 8 augustus 1980 opgericht, is belast met het beheer van al het radioactief afval in België. De strategische doelstelling van NIRAS is het radioactief afval te beheren op een wijze die de veiligheid en de bescherming van de mens en het leefmilieu optimaal verzekert, op korte, middellange en lange termijn.

Gezien de radiologische karakteristieken van het afval betreft het een beheer op lange termijn over tijdschalen van vele honderden jaren (voor het kortlevend afval of afval van de categorie A) tot vele tienduizenden jaren (voor het hoogactief en langlevend afval of afval van de categorieën B en C). Om de verspreiding van radioactieve stoffen in het milieu te vermijden wordt het afval geconditioneerd in een stabiele vorm en vervolgens opgeslagen in afwachting van een eindbestemming voor het afval, bijvoorbeeld de berging van het afval. Met de berging van radioactief afval beoogt men het afval op een volledig passieve wijze af te zonderen van mens en milieu, dit wil zeggen op een wijze die op termijn geen verdere tussenkomst van de mens noodzaakt. Berging wordt wettelijk gedefinieerd als het plaatsen van radioactief afval in een geschikte installatie zonder de bedoeling het terug te halen.

Het FANC en NIRAS hebben op 1 oktober 2003 een overeenkomst gesloten met het oog op de wederzijdse uitwisseling van informatie en raadpleging, zoals vereist door het KB van 20 juli 2001, artikel 33, vierde lid.

Definitie van het beleid

NIRAS beschikt over een operationeel afvalbeheersysteem voor het gecentraliseerd beheer op korte en middellange termijn. Dit omvat de stappen van afvalinventarisatie, beheer aan de bron, het verwerken en conditioneren van het ruwe afval en de voorlopige opslag van het geconditioneerd afval. Dit gecentraliseerd beheer wordt gedelegeerd aan Belgoprocess, de industriële dochtermaatschappij van NIRAS, te Dessel en Mol.

Een volledig overzicht van de beheersituatie anno eind 2008 wordt gegeven in "NIRAS beheerrapport - huidige toestand van het beheer van radioactief afval in België, NIROND 2008-2N, december 2008" (www.niras-afvalplan.be). Eén van de beheertaken van NIRAS is de vijfjaarlijkse inventaris van alle installaties en sites die radioactieve stoffen bevatten. De uitgebreide synthese van de inventaris door NIRAS opgemaakt in de periode 2003 – 2007 is beschikbaar op de NIRAS website (www.niras.be).

Daarnaast houdt NIRAS een inventaris bij van de verwachte totale hoeveelheid radioactief afval die in België beheerd zal moeten worden. NIRAS baseert zich daarbij enerzijds op de al geproduceerde hoeveelheid afval en anderzijds op de prognoses van toekomstige producties. Deze inventaris wordt regelmatig geactualiseerd.

NIRAS bereidt momenteel het beheer op lange termijn voor. Dit gebeurt op twee niveaus.

Voor het beheer op lange termijn van radioactief afval van categorie A opteerde de federale regering op 16 januari 1998 voor een definitieve oplossing door berging. Op 23 juni 2006 besloot ze tot oppervlakteberging in Dessel. Deze oplossing wordt nu door NIRAS uitgewerkt in het kader van een geïntegreerd project, in partnerschap met de gemeenten Dessel en Mol. De aanvraag van de vereiste vergunningen voor de bergingsinstallatie zal in 2011 gebeuren.

Voor het langetermijnbeheer van het afval van categorieën B en C is nog geen institutionele beleidsbeslissing genomen. NIRAS zal eind 2010 haar nationaal Afvalplan aan de federale regering voorleggen, opdat deze over alle elementen zou beschikken om met kennis van zaken een beleidsbeslissing hierover te nemen. Het afvalplan zal het voorwerp uitmaken van een beoordeling van de effecten voor het milieu, zoals bepaald in de wet van 13 februari 2006.

In haar afvalplan zal NIRAS de volgens haar aangewezen oplossing voor het beheer op lange termijn van het categorie B&C afval voorstellen, zijnde de geologische berging van hoogactief en langlevend afval in geschikte geologische lagen. Dit is eveneens de op internationaal niveau aanbevolen optie voor het beheer op lange termijn.

Uitvoering en behaalde resultaten

1. De totale hoeveelheid te beheren geconditioneerd afval in België

NIRAS dient op regelmatige basis een inventaris op te stellen van de geschatte totale hoeveelheid radioactief afval die in België beheerd dient te worden. Deze inventaris houdt rekening met de hoeveelheid reeds geproduceerd bestaand afval en met de geschatte hoeveelheden afval die in de toekomst zullen geproduceerd worden. Een belangrijk uitgangspunt voor de afvalinventaris is de wet van 31 januari 2003 die de operationele levensduur van de kerncentrales beperkt tot 40 jaar.

In de laatste raming worden de verwachte volumes geconditioneerd afval gegeven voor de situatie van een 40-jarige operationele levensduur van de kerncentrales (wet van 31 januari

2003), alsook voor de situatie van verlenging van de levensduur van Doel 1 en 2 en Tihange 1 met tien jaren (beslissing van de Ministerraad van 12 oktober 2009):

Tabel 32: Verwachte volumes geconditioneerd afval

	Inventaris [m³] die rekening houdt met 40 jaar exploitatie van de 7 commerciële centrales en alle andere producties	Indicatieve inventaris [m³] die rekening houdt met 50 jaar exploitatie van Doel 1 en 2 en Tihange 1 en 40 jaar exploitatie van de 4 andere commerciële centrales en alle andere producties
Afval van categorie A		
Commerciële kerncentrales		
Exploitatiefval	13 500	14 500
Ontmantelingsafval	35 300	35 300
Overige		
Exploitatiefval	4 600	4 600
Ontmantelingsafval	16 500	16 500
<i>Totaal</i>	69 900	70 900
Afval van categorieën B&C bij hervatting van opwerking (voor alle brandstoffen)		
Categorie B	11 100	11 220
Categorie C	600	650
<i>Totaal</i>	11 700	11 900
Afval van categorieën B&C bij stopzetting van opwerking		
Categorie B	10 430	10 490
Categorie C	4 500	4 900
<i>Totaal</i>	14 900	15 400

Voor het ontwikkelen, plannen en uitvoeren van het beheer is het regelmatig opstellen van een volledige afvalinventaris een noodzakelijk instrument. De verwachte totale afvalvolumes (termijn tot 2070) worden in belangrijke mate bepaald door het beleid inzake kernenergie en door het beleid met betrekking tot de opwerking van de bestraalde splijtstoffen. Daarnaast is de afvalinventaris afhankelijk van een ganse reeks industriële, medische en onderzoeksactiviteiten met radioactieve toepassingen. Onafhankelijk van de nucleaire beleidskeuzes hebben de inspanningen tot voorkoming en beperking van radioactief afval bij de exploitatie van nucleaire installaties over de jaren heen tot een sterke vermindering van de afvalvolumes geleid (zie tabellen 32 en 33). Ook de hoeveelheden ontmantelingafval van buiten bedrijf gesteld nucleaire installaties worden zo veel als mogelijk beperkt door doorgedreven inspanningen van radioactieve ontsmetting.

2. De hoeveelheid geconditioneerd radioactief afval in opslag in afwachting van berging

Onderstaande tabel geeft de hoeveelheden geconditioneerd afval in opslag bij Belgoprocess (in m³), voor elk van de drie opslagcategorieën laagstralend, middelstralend en hoogstralend

afval. Deze opslagcategorieën stemmen grotendeels overeen met de afvalcategorieën voor het beheer op lange termijn door berging (respectievelijk categorie A, B en C afval), maar kleine verschuivingen zijn mogelijk, afhankelijk van de uiteindelijke karakteristieken van de vergunde operationele bergingsinstallaties. Het laagstralend afval zal voor het overgrote deel aan het oppervlak kunnen geborgen worden (categorie A afval), terwijl voor het afval van de twee andere opslagcategorieën NIRAS de diepe berging in stabiele geologische lagen als aangewezen oplossing bestudeert.

Tabel 33: Hoeveelheden geconditioneerd afval in opslag bij Belgoproces (in m³)

jaar	Laagstralend afval (m ³)	Middelstralend afval (m ³)	Hoogstralend afval (m ³)
1990	5565	3124	173
1991	6334	3233	195
1992	7079	3314	195
1993	7447	3348	195
1994	8266	3362	195
1995	9129	3456	201
1996	9833	3490	213
1997	10410	3538	215
1998	10845	3715	215
1999	10959	3812	215
2000	11181	3818	226
2001	11892	3832	228
2002	12439	3908	236
2003	12730	3941	24
2004	13168	3959	245
2005	13495	3966	253
2006	13888	3976	266
2007	14245	4105	274
2008	14908	3915	274

Al het geconditioneerd radioactief afval wordt in de verschillende vergunde opslaginstallaties geplaatst (site 1 van Belgoproces), in afwachting van berging als eindbestemming van het afval.

In uitvoering van de federale beleidsbeslissingen van 16 januari 1998 en van 23 juni 2006 bereidt NIRAS het dossier van vergunningsaanvraag voor een oppervlaktebergingsinstallatie voor, in overleg met de lokale partnerschappen te Dessel en Mol. NIRAS voorziet dat deze vergunningsaanvraag tegen 2011 kan ingediend worden, zodat in principe vanaf 2016 de bergingsinstallatie operationeel zal zijn voor het overbrengen van het categorie A afval vanuit de opslaginstallaties naar de bergingsinstallatie.

Voor het afval van de categorieën B&C bereidt NIRAS een nationaal afvalplan voor dat als voornaamste doel heeft om de regering tegen eind 2010 alle elementen aan te reiken zodat zij een beleidsbeslissing kan nemen over het langetermijnbeheer van dit afval. Zoals bepaald in de wet van 13 februari 2006 dient het afvalplan het voorwerp uit te maken van een strategische milieu-effectenbeoordeling, met raadpleging van het publiek. In deze strategische milieu-effectenbeoordeling zal NIRAS alle redelijke alternatieven voor de lang

termijn beheer van dit afval evalueren, vanuit de verschillende dimensies van duurzaam beheer (technisch-wetenschappelijk, bescherming van mens en milieu, economisch, maatschappelijk-ethisch). Naast de raadpleging van het publiek zoals voorzien in de vermelde wet organiseert NIRAS voorafgaand aan deze raadpleging een brede maatschappelijke consultatie. Alle informatie over het afvalplan kan teruggevonden worden op de specifieke website van NIRAS: www.niras-afvalplan.be.

3. Geloosde gewogen activiteit via de afvalwaterlozingen en de geloosde activiteit via luchtemissies

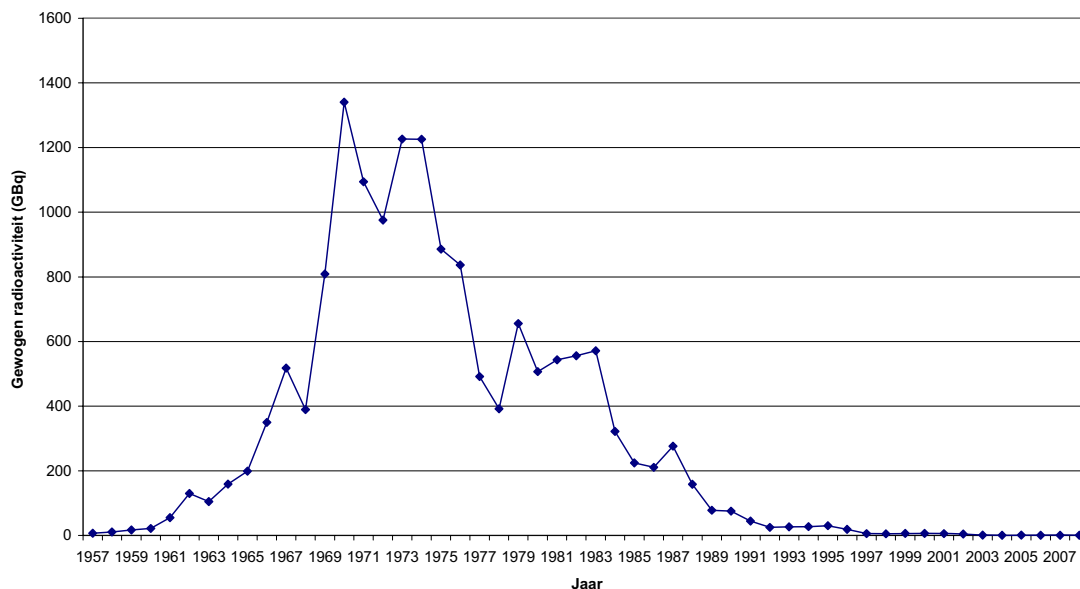
Het gecentraliseerde beheer op korte en middellange termijn van het radioactief afval in België wordt gedelegeerd aan Belgoprocess te Dessel. Het betreft zowel de verwerking en conditionering (V&C) van radioactief afval van afvalproducenten die niet zelf over de nodige V&C-installaties beschikken, alsook de opslag van al het geconditioneerd afval in afwachting van berging.

Twee relevante indicatoren die de radiologische impact op het leefmilieu aangeven hebben betrekking op de vergunde afvalwaterlozingen en de luchtemissies door Belgoprocess; ze worden reeds sinds vele jaren opgevolgd en gerapporteerd aan de bevoegde overheden (het FANC en de bevoegde gewestelijke instanties), in het kader van de betreffende lozingsvergunningen conform het wettelijk en regelgevend kader.

De eerste indicator is de geloosde gewogen activiteit via de afvalwaterlozingen; dit is totale gewogen activiteit die op gecontroleerde wijze geloosd wordt in het gezuiverde afvalwater in de Molse Nete. De indicator gewogen activiteit houdt rekening, zoals voorzien in de federale nucleaire lozingsvergunning, met het verschillende schadelijke effect van verschillende radionucliden.

In de onderstaande figuren wordt de geloosde gewogen activiteit (in giga becquerel of GBq) via de afvalwaterlozingen gegeven sinds 1957.

Figuur 23: Evolutie van de geloosde gewogen radioactiviteit.

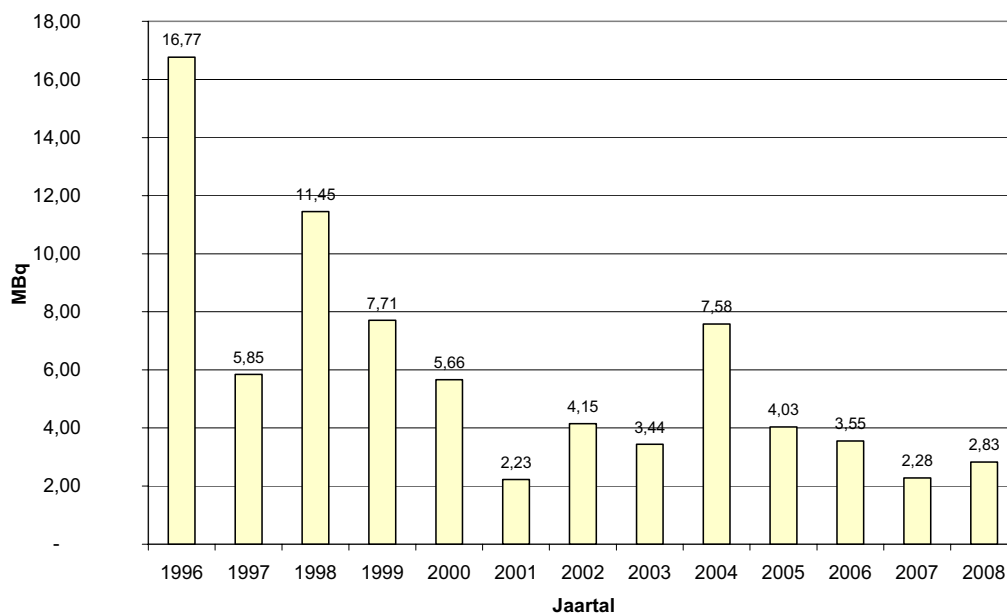

Sinds eind jaren 70 leiden alle inspanningen om de lozingen zo veel als mogelijk te beperken, in overeenstemming met het basisprincipe van optimalisatie van de stralingsbescherming, tot belangrijke resultaten. Deze inspanningen worden nog steeds verder gezet, zoals duidelijk blijkt uit de recente jaarlijkse duurzaamheidsrapporten van Belgoprocess (www.belgoprocess.be). In 2008 bedroeg de geloosde gewogen activiteit 0.24% van de vergunde limiet.

De tweede indicator betreft de luchtemissies. Voor de gecontroleerde atmosferische lozingen maakt Belgoprocess een opdeling in atmosferische lozingen van nucleaire installaties en atmosferische lozingen van conventionele installaties. De lozingslimieten voor de schouwen van de nucleaire installaties op de sites staan vermeld in de nucleaire exploitatievergunning en in het bijhorend veiligheidsrapport, of zijn opgelegd volgens artikel 36.1 van het KB van 20 juli 2001 (Algemeen Reglement Stralingsbescherming).

In onderstaande figuur wordt de historiek van de atmosferische lozingen op jaarbasis uitgedrukt in totale activiteit (mega becquerel of MBq) gegeven. Alle jaarlijkse lozingen bleven ver onder de vergunde limiet (<< 1%).

Figuur 24: Historiek van de atmosferische lozingen

NIRAS en Belgoprocess streven ernaar om de milieu-impact van de afvalbeheeractiviteiten zo veel als redelijkerwijze te beperken, dit in overeenstemming met het algemene principe van optimalisatie van de stralingsbescherming en onder toezicht van de bevoegde overheden (het FANC en de bevoegde gewestelijke instanties). De wettelijke normen en vergunningsvoorwaarden zijn hierbij dus geen eindpunt. Bovendien doet Belgoprocess continu de nodige inspanningen om aan de hand van een omgevingstoezichtsprogramma aan te tonen dat het de impact op de omgeving bewaakt en dat deze impact verwaarloosbaar is. De resultaten van dit toezichtsprogramma worden op regelmatige basis aan de bevoegde overheden gerapporteerd.

Evaluatie van het beleid

Het Gezamenlijk Verdrag inzake de veiligheid van het beheer van bestraalde splijtstof en inzake de veiligheid van het beheer van radioactief afval werd op 18 juni 2001 van kracht (<http://www-ns.iaea.org/conventions/waste-jointconvention.htm>). België heeft instemming met dit internationaal verdrag uitgedrukt met de wet van 2 augustus 2002.

In het kader van dit Verdrag wordt een driejaarlijkse beoordeling ("review") uitgevoerd voor elk van de verdragsluitende partijen van beleid en praktijk van het beheer van bestraalde splijtstof en van radioactief afval. Deze beoordeling gebeurt op basis van enerzijds een nationaal rapport dat elke verdragsluitende partij dient op te stellen volgens een vastgelegde structuur en richtlijnen en anderzijds een toetsingsvergadering van alle verdragsluitende partijen tijdens dewelke de verschillende nationale rapporten toegelicht en besproken worden. Dit is de "peer review" die de essentie vormt van dit aansporend verdrag, dat als doel heeft de beste strategieën en praktijken met betrekking tot het beheer van het radioactief afval en de bestraalde splijtstof uit te breiden.

Sinds het Verdrag van kracht werd vonden drie toetsingsvergaderingen plaats: 3 – 14 november 2003, 15 – 24 mei 2006 en 11 – 20 mei 2009. De drie nationale rapporten van België zijn beschikbaar via de website van het FANC (www.fanc.fgov.be) en via de website van het IAEA (<http://www-ns.iaea.org/conventions/waste-jointconvention.htm>).

Het derde Belgisch rapport werd tijdens de derde toetsingsvergadering op 14 mei 2009 besproken met en beoordeeld door de andere verdragsluitende partijen.

De belangrijkste vaststellingen en aanbevelingen naar aanleiding van de "peer review" van het Belgisch nationaal rapport en die betrekking hebben op het gehele beheersysteem kunnen als volgt samengevat worden (zie ook al de informatie met betrekking tot de derde toetsingsvergadering op de website van het FANC):

"De verdragsluitende partijen stellen vast dat NIRAS nog steeds wacht op een principebeslissing over een referentieoplossing voor het beheer op lange termijn van de bestraalde splijtstof en het hoogactief en langlevend afval."

Er werden verschillende goede praktijken geïdentificeerd:

- de wijziging van de structuur van de veiligheidsautoriteit, inclusief de reorganisatie van het FANC en de oprichting van Bel V;
- de verbeteringen van het reglementair kader (o.a. omzetting van de EG-richtlijnen);
- de voorbereiding door NIRAS van het Nationaal Afvalplan voor het langetermijnbeheer van radioactief afval;
- het publiek betrekken bij de deelname aan de afvalbeheersprogramma's (geïntegreerde projecten);
- de eerste periodieke (veiligheids)herziening van BELGOPROCESS;
- de ontwikkeling van benaderingswijzen en een specifieke regelgeving voor de definitieve berging;
- de recyclage van metalen en beton afkomstig van de ontmantelingen;
- het protocol m.b.t. het onderzoek en het beheer van radioactieve stoffen in de niet-nucleaire sector, ondertekend door het FANC, NIRAS en de beroepsfederaties.

De volgende challenges werden tevens geïdentificeerd:

- de ontwikkeling van een reglementair kader voor de toekenning van vergunningen voor de afvalbergingsinrichtingen en voor het langetermijnbeheer van de historische passiva;
- de voorbereidingen voor de vergunningsaanvraag voor de oppervlakteberging van afval van categorie A te Dessel;
- de voltooiing en uitvoering van de remediëring voor de site Umicore te Olen;
- de ontwikkeling van een acceptatiesysteem en van acceptatiecriteria voor de berging van radioactief afval, rekening gehouden met de rollen en verantwoordelijkheden van de veiligheidsautoriteiten, de exploitanten van de bergingsinstallatie, de producenten en de verwerkers van het afval, waarbij elk belangenconflict tussen de verschillende partijen dient vermeden te worden.

Evenals maatregelen die voorzien werden om de veiligheid te verbeteren:

- de ontwikkeling van een regelgeving voor de remediëringsactiviteiten;
- de implementatie van WENRA-referentieniveaus m.b.t. het afval en de bestraalde splijtstof in de Belgische regelgeving;
- plannen voor de zelfevaluatie en voor de planning van een IRRS-missie voor het FANC;
- verdere deelname aan internationale groepen en samenwerking.

In het verslag van de “peers” stond de volgende conclusie: “continue vorderingen en een pragmatische aanpak in het Belgisch programma voor het beheer van radioactief afval”. De vierde toetsingsvergadering zal in 2012 plaatsvinden en het vierde Belgisch nationaal rapport zal eind 2011 via de websites van het FANC en het IAEA beschikbaar zijn.

3.4 Niet-ioniserende stralingen (NIS)

Betrokken diensten:

FOD VVVL, DG Leefmilieu, FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, Algemene Directie Kwaliteit en Veiligheid en Algemene Directie Regulering en Organisatie van de Markt

Juridische basis:

- De wet van 12 juli 1985 betreffende de bescherming van de mens en van het leefmilieu tegen de schadelijke effecten en de hinder van niet-ioniserende stralingen, infrasonen en ultrasonen;
- Wet van 9 februari 1994 betreffende de veiligheid van producten en diensten;
- Wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- De wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie;
- Wet van 11 mei 2007 tot wijziging van de wet van 21 december 1998 betreffende de productnormen ter bevordering van duurzame productie- en consumptiepatronen en ter bescherming van het leefmilieu en de volksgezondheid;
- Koninklijk besluit van 10 maart 1981 waarbij het Algemeen Reglement op de Elektrische Installaties voor de huishoudelijke installaties en sommige lijnen van transport en verdeling van elektrische energie bindend wordt verklaard;
- Koninklijk besluit van 10 augustus 2005 houdende de normering van zendmasten voor elektromagnetische golven tussen 10 MHz en 10 GHz.

Inleiding

Elektromagnetische velden, meer bepaald niet-ioniserende straling, worden steeds belangrijker in ons leefmilieu, inclusief de publieke omgeving (straten, winkels, openbare instellingen) en in relatie tot diensten zoals telecommunicatie, veiligheid en activiteiten zoals vrijetijdsbesteding, shopping, mobiliteit, antidielstalsystemen, toegangscontrole, elektrisch aangedreven transportmiddelen.

De bescherming van de bevolking tegen mogelijke overmatige blootstelling aan niet-ioniserende straling werd beschouwd als een gelegenheid gerelateerd aan de volksgezondheid. Conform het verdrag van Lissabon liggen de bevoegdheden op vlak van volksgezondheid voor het grootste deel bij de lidstaten. De rol van de Europese Unie wordt beperkt tot het schetsen van een gemeenschappelijk kader teneinde bij te dragen tot een consistente bescherming in de hele Europese Unie. Op Europees vlak werden onder andere aanbevelingen geformuleerd betreffende de beperking van de blootstelling van de bevolking aan elektromagnetische velden (aanbeveling 1999/519/EG) die als referentie worden aanvaard bij het vastleggen van de Europese productnormen en als richtsnoeren voor nationale normen.

In tegenstelling tot ioniserende straling, die uitsluitend op het federaal niveau wordt gereguleerd, is het beleid inzake niet-ioniserende straling verdeeld tussen verschillende nationale bestuurniveaus.

Radiogolven

Het vastleggen van de grenswaarden voor de blootstelling afkomstig van vaste bronnen van radiogolven (zendmasten) is een gedeelde federale⁷⁴ bevoegdheid (volksgezondheid, consumentenbescherming, leefmilieu, telecommunicatie, landsverdediging, binnenlandse zaken). De grenswaarden werden vastgelegd in het KB van 10 augustus 2005 (zie kader); ze zijn vier keer strenger dan voorgesteld is in de aanbeveling 1999/519/EG. De gewestelijke administraties van ruimtelijke ordening zijn bevoegd voor het verlenen van bouwkundige vergunningen voor de plaatsing van zendmasten. De federale reglementering betreft enkel de vast opgestelde bronnen die radiogolven uitzenden in het frequentiedomein van 10 MHz – 10 GHz.

De Europese productnormen voor elektronische telecommunicatieapparatuur zoals gsm, draadloze telefoons (DECT) en radio-en telecommunicatie-apparatuur (richtlijn 1999/5/EG) worden opgevolgd door de FOD Economie. De richtlijn 1999/5/EG legt essentiële vereisten vast inzake het voorkomen van storingen en inzake de bescherming van de gezondheid en de veiligheid van de gebruiker en van andere personen.

Lage en intermediaire frequenties

Elektrische huishoudelijke toestellen, zoals wasmachines, haardrogers en elektrische dekens, wekken elektromagnetische velden op in hun onmiddellijke omgeving. Ze mogen enkel op de markt gebracht worden als ze veilig zijn en geen gevaar voor de gezondheid opleveren. Deze vereiste is vastgelegd in de laagspanningsrichtlijn (2006/95/EG) en wordt opgevolgd door de FOD Economie. De Belgische wetgeving beperkt de sterkte van het elektrisch veld dat wordt opgewekt door het elektrische stroomnet van 50 Hz (Algemeen Reglement op de Elektrische Installaties, of AREI, FOD Economie). Deze beperkingen zijn in lijn met de Europese aanbevelingen. Tot op heden bestaat er op federaal niveau geen Belgische wetgeving voor de beperking van de blootstelling van het publiek aan magnetische velden van 50 Hz.

In Vlaanderen bestaat een kwaliteitsnorm voor het binnenmilieu met betrekking tot het magnetisch veld van lage frequentie.

Definitie van het beleid

In dit verslag wordt enkel het beleid besproken dat betrekking heeft op het werkingsdomein van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van Voedselketen en Leefmilieu, namelijk de reglementering m.b.t. vast opgestelde zendantennes die radiogolven uitzenden tussen 10 MHz en 10 GHz. Op andere beleidsdomeinen speelt onze administratie de rol van expert.

De hoofddoelstelling is het beschermen van de volksgezondheid tegen schadelijke effecten van niet-ioniserende straling. De onmiddellijke milieudoelstelling is het beperken van de blootstelling van de mens aan radiogolven afkomstig van alle stationaire bronnen.

Uitvoering en behaalde resultaten

De beleidsinstrumenten zijn van het type “command and control”. Grenswaarden op de blootstelling van het publiek dienen gerespecteerd te worden door elke type dienst: de operatoren van mobiele telefonie (BASE, Mobistar, Proximus), de operatoren van zendmasten van de veiligheidsdiensten (ASTRID en andere systemen voor radio-telefonie), radio- en tv-

⁷⁴ Sinds 2009 wordt de normering van zendmasten in België beschouwd als een leefmilieu-materie die op gewestelijk vlak dient behandeld te worden.

zenders, radioamateurs, privéradio van taxi's, ambulances, vrachtwagens, het leger, zendantennes voor de veiligheid van de luchtvaart, de scheepvaart, het treinverkeer. Het KB van 10 augustus 2005 eist volledige conformiteit (van alle zendmasten) aan de norm bij de inwerkingtreding van het KB.

Vooraleer een operator een antenne mag installeren moet hij een dossier indienen bij het BIPT waarin hij de technische details van elke antenne opgeeft, zoals het vermogen en de precieze plaatsing ervan, en een evaluatie van de daaraan verbonden blootstelling in de omgeving. Indien uit deze berekeningen blijkt dat de drempel van 5% van de norm kan bereikt worden, dient de eigenaar een uitgebreid onderzoek (bijvoorbeeld door metingen) uit te voeren van het totale elektromagnetisch veld ter plaatse. Het BIPT levert aan de operator een conformiteitsattest. Indien de totale straling onder deze 5% blijft, volstaat het dossier op zich. Wanneer de totale straling boven de 5% kan stijgen, moeten metingen ter plaatse worden uitgevoerd. Vooraleer een eigenaar een technische modificatie uitvoert die een invloed kan hebben op de blootstelling, moet hij ook een dossier indienen.

Controle en toezicht worden uitgevoerd door het BIPT, het Belgisch Instituut van Postdiensten en Telecommunicatie onder voogdij van de Minister van telecommunicatie en Minister bevoegd voor de Volksgezondheid. Sinds 2005 voert het BIPT op verzoek van verschillende instanties en van burgers metingen uit van straling van zendmasten (gsm, radio, tv, veiligheidsdiensten). De FOD Volksgezondheid, Veiligheid van Voedselketen en Leefmilieu volgt de metingen op. Er zijn meer dan 800 meetresultaten beschikbaar. De belangrijkste indicator voor de monitoring is de sterkte van het elektrisch veld (een status-indicator) en afgeleide statistische indicatoren zoals percentielen. De metingen tonen aan dat door het invoeren van het KB een uitzonderlijk hoge blootstelling (boven de 20,6 V/m bij 900 MHz) kon vermeden worden.

De wetenschappelijke bevindingen in verband met verschillende "stralende" technologieën worden opgevolgd door de administratie in samenwerking met de Hoge Gezondheidsraad. Daarnaast verstrekt de FOD informatie naar de bevolking toe in de vorm van antwoorden op concrete vragen en d.m.v. publicaties en brochures.

Evaluatie van het beleid

Door een doordachte conformiteitsevaluatieprocedure en de nauwkeurige opvolging en controles wordt er gezorgd dat maatregelen voor de reductie van de blootstelling aan de bron worden genomen. De doelstelling, namelijk de conformiteit aan de norm van alle zendinstallaties tussen 10 MHz en 10 GHz, is bereikt. Uit de metingen van het BIPT blijkt immers dat alle zendmasten aan de norm voldoen. Indien tijdens een controle een overtreding blijkt te zijn, worden maatregelen getroffen om de zendmast in kwestie conform te maken.

Al gaat België op vlak van de normering van zendmasten iets verder dan de omringende landen, toch kan het beleid als pertinent beschouwd worden. Het beleid is immers gebaseerd op het voorzorgsprincipe, want er bestaat momenteel wetenschappelijke onzekerheid over gevolgen van een langdurige blootstelling aan zwakke elektromagnetische velden.

Omdat de reglementering dezelfde grenswaarden oplegt voor alle types van zendinstallaties en dit op het hele Belgische grondgebied, kan het beleid als consistent beschouwd worden⁷⁵. De enige inbreuk op deze consistentie vormt het feit dat bronnen die buiten de

⁷⁵ Sinds 2009 worden de grenswaarden voor niet-ioniserende straling afkomstig van zendmasten op gewestelijk vlak vastgelegd. Bijgevolg hebben de drie gewesten van ons land – Vlaanderen, Wallonië en Brussel – elk hun eigen (en verschillende) reglementering, met meerdere uitzonderingen voor verschillende types zendmasten.

frequentieband van 10 MHz - 10 GHz werken (bijvoorbeeld zendantennes van AM-radio) niet gereguleerd worden.

Om consistent te blijven kan men een gelijkaardige voorzichtige aanpak hanteren op het gebied van productbeleid met betrekking tot "stralende" producten (gsm's en draadloze huistelefoons, babyfoons, wifi etc). Voor de "stralende" producten gelden immers Europese productnormen die minder streng zijn dan de nationale normen voor zendmasten. Gezien de beperkte nationale beleidsruimte op vlak van productnormering kan deze discrepantie opgelost worden door de toepassing van aanvullende beleidsinstrumenten, zoals het sensibiliseren en informeren.

3.5 Geluidshinder

Betrokken diensten:

FOD VVVL, DG Leefmilieu
FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, Algemene Directie Kwaliteit en Veiligheid
FOD Financiën, Administratie der douane en accijnzen
Gewesten

Juridische basis:

- Koninklijk besluit van 6 maart 2002 betreffende het geluidsvermogen van materieel voor gebruik buitenshuis;
- Koninklijk besluit van 14 februari 2006 tot wijziging van het koninklijk besluit van 6 maart 2002 betreffende het geluidsvermogen van materieel voor gebruik buitenshuis.

Inleiding

Sedert enkele jaren is er een toenemende bezorgdheid met betrekking tot geluidsoverlast. Dit is te wijten aan de grote bevolkingsdichtheid binnen het (toenmalige en actuele) Europa. Onderzoek toont aan dat circa 20% van de Europese bevolking aan geluidsniveaus wordt blootgesteld die wetenschappers als onaanvaardbaar beschouwen.

Bij de bestrijding van geluidshinder heeft de Europese wetgever een beleid uitgestippeld dat vergelijkbaar is met het gevoerde beleid in andere milieucompartimenten. In eerste instantie wordt er gezocht naar technische (end of pipe) oplossingen, waar Europese richtlijnen aan geluidsbronnen (verkeer, vliegtuigen, spoorwegmateriaal en spoorweginfrastructuur, huishoudelijke apparaten, materieel voor gebruik buitenshuis) beperkingen opleggen voor geluidsemisies. Tegelijkertijd wordt er gestreefd naar een meer geïntegreerde aanpak waarbij - naast technische voorschriften - de nodige aandacht wordt geschonken aan sociale, economische, structurele facetten, met als basis gedeelde verantwoordelijkheden tussen Europese, nationale en lokale niveaus.

Het beleid inzake bestrijding van geluidshinder op het Belgisch grondgebied wordt ontwikkeld op verschillende beleidsniveaus conform de bevoegdheidsverdeling. De bijzondere wet van 8 augustus 1980 zoals herzien in 1988 en 1993, verklaart de gewesten bevoegd voor de bescherming van het leefmilieu, dus onder meer de strijd tegen de geluidshinder; de federale overheid is echter bevoegd voor het vaststellen van de (milieugerelateerde) productnormen.

De kaderrichtlijn omgevingsgeluid 2002/49/EG

In uitvoering van de bevoegdheid inzake de strijd tegen de geluidshinder bepalen de gewesten algemene kwaliteitsnormen voor het leefmilieu (richtwaarden voor het omgevingsgeluid in functie van de gebiedbestemming), alsook de normen voor specifiek geluid uitgebracht door inrichtingen (exploitatievoorwaarden).

De Europese richtlijnen betreffende de beperking van geluidsemisies aan de bron worden op federaal niveau omgezet. De FOD Mobiliteit is verantwoordelijk voor motorvoertuigen, motorfietsen, banden, pleziervaartuigen, vliegtuigen en spoorweginfrastructuur (zie deel 3, hoofdstuk 13 voor verdere toelichtingen). De FOD Volksgezondheid, Veiligheid van

Voedselketen en Leefmilieu is de bevoegde instantie voor de implementatie van de Europese reglementering m.b.t. geluidsemissies van machines voor gebruik buitenshuis (de Richtlijn 2000/14/EG werd omgezet door het KB van 6 maart 2002). De reglementering m.b.t. geluidsemissies van huishoudapparaten wordt opgevolgd door de FOD Economie in samenwerking met de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van Voedselketen en Leefmilieu.

Lawaaihinder luchthavens

Het zijn de gewesten die milieukwaliteitsnormen voor de omgeving rondom de luchthavens kunnen vastleggen. De uitvoeringsmodaliteiten van het beleid op gewestelijk vlak zijn echter beperkt. Art. 6, §1, X, 7° van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 bepaalt dat de gewesten bevoegd zijn voor de uitrusting en de uitbating van de luchthavens en de openbare vliegvelden, met uitzondering van de luchthaven Brussel-Nationaal. De federale overheid is hierbij bevoegd om maatregelen te nemen teneinde de toegang tot luchthavens te reserveren voor/te beperken tot de minst luidruchtige vliegtuigen, eveneens om 's nachts vluchten te verbieden of te beperken. Het federale niveau regelt eveneens het gebruik van de landingsbanen en het tracé van luchtcorridors (FOD Mobiliteit).

Geluidsoverlast van de activiteiten en diensten

Een aparte categorie is de reglementering met betrekking tot de activiteiten en diensten. De problematiek wordt aangepakt binnen het systeem van exploitatie- of milieuvergunningen, maar slechts gedeeltelijk. De gewestelijke reglementering betreft immers enkel de geluidshinder naar de omwonenden toe. Het gezondheidsrisico voor de bezoekers, deelnemers van de activiteiten, consumenten van diensten wordt geregeld door het KB van 24 februari 1977 houdende de vaststelling van geluidsnormen voor muziek in openbare en private inrichtingen.

Definitie van het beleid

In dit verslag wordt enkel het beleid besproken dat betrekking heeft op het werkingsdomein van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van Voedselketen en Leefmilieu, namens de reglementering m.b.t. geluidsemissies van machines voor gebruik buitenshuis. Visie en opdrachten betreffen het leveren van een bijdrage tot de bestrijding van geluidshinder d.m.v. de verlaging van geluidsemissies van lawaaiërende machines. Hoofddoelstellingen zijn een goede werking van de interne markt en de bestrijding van de geluidshinder. De strategische milieudoelstelling is het bestrijden van de geluidshinder in het leefmilieu.

Door onmiddellijke milieudoelstellingen, moeten de lidstaten ervoor zorgen dat het onder deze richtlijn vallende materieel voldoet aan de voorschriften van deze richtlijn wanneer het in de handel gebracht of in gebruik genomen wordt.

Performantie- of kwaliteitscriteria (sociale of milieucriteria) eisen minimale vereisten voor de geluidsperformantie van het materieel voor gebruik buitenshuis d.m.v. de markering of de beperking ervan.

Verwachte resultaten:

- tijdige en volledige omzetting van de richtlijn en van de amendementen ervan op het Belgisch grondgebied;
- de opvolging en de implementatie (het aanmelden van bevoegde laboratoria, de organisatie van het markttoezicht).

Uitvoering en behaalde resultaten

Uitvoeringsmodaliteiten zijn:

- de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen doen in werking treden;
- het aanwijzen van instanties om de in artikel 14, lid 1, bedoelde beoordelingsprocedures uit te voeren;
- het treffen van alle passende maatregelen om ervoor te zorgen dat materieel uitsluitend in de handel kan worden gebracht of in gebruik kan worden genomen wanneer het in overeenstemming is met de bepalingen van deze richtlijn, voorzien is van de CE-markering en een vermelding van het gewaarborgde geluidsvermogensniveau en vergezeld gaat van een EG-verklaring van overeenstemming;
- het organiseren van het markttoezicht volgens het jaarlijks inspectieplan (op eigen initiatief of in samenwerking met de bevoegde diensten: FOD Mineco en de FOD Financiën).

De Richtlijn 2000/14/EG heeft betrekking op het geluidsvermogensniveau L_w (geluidsemissie) van materiaal voor gebruik buitenshuis; de grenswaarden voor de geluidsemissies zijn terug te vinden in art.12 van de richtlijn. Feitelijke geluidsemissies van machines voor buitenshuis gebruik die op de markt gebracht zijn, zijn terug te vinden op de *Noise Database* van de EC. Een analyse van de feitelijke geluidsemissies werd uitgevoerd in de NOMEVAL-studie, 2007. Ook voor de impact-indicator zijn gegevens beschikbaar: in dezelfde studie werd een analyse uitgevoerd van de milieu-impact van verschillende categorieën van machines voor gebruik buitenshuis (enkel voor het aspect "geluid").

De conformiteitsstudies tot nu toe uitgevoerd door de FOD tonen dat 10% van het materieel niet conform is aan de geluidsgrenswaarden (gemiddeld over de verschillende geteste categorieën van machines), en 50% van het materieel heeft allerlei gebreken in de conformiteitsdocumentatie (bron: databank van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Geluidsinspectie 2007).

Gegevens voor andere indicatoren van het type Status en Impact ontbreken.

Evaluatie

Het reëel effect van het beleid kan geëvalueerd worden door het verschil tussen feitelijke geluidsemissies vóór en na het invoeren van de reglementering. De studie van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu heeft het reële effect op geluidsemissies van grasmaaiers gedemonstreerd: de grasmaaiers die op de markt gebracht waren vóór het invoeren van beperkingen in 2002 hadden een aanzienlijk hoger geluidsvermogen (voor de machines onderzocht in de studie met gemiddeld 2,5 dB).

Helaas voorziet de richtlijn enkel geluidsbeperkingen voor 22 van de 57 categorieën van machines. Het beleid zou een groter effect hebben door het opleggen van geluidsbeperkingen op resterende categorieën van machines (die tot nu toe enkel aan geluidsmarkering werden onderworpen), door het verlagen van grenswaarden en door een verdere verbetering van conformiteitsbeoordelingsprocedures (op Europees vlak). De technische mogelijkheden voor het verlagen van de grenswaarden zijn echter niet onbeperkt. Voor sommige categorieën van motoren, bijvoorbeeld Small Spark Ignition Engines, gebruikt in de uitrusting voor tuin- en parkonderhoud, lijkt het ook onmogelijk om zowel de geluidsemissies als de uitstoot van NO_x/CO_2 van deze motoren tegelijk te verlagen.

De implementatie van de reglementering op nationaal vlak werd volledig en tijdig uitgevoerd. De richtlijn 2000/14/EG en haar amendement (de richtlijn 2005/88/EG) werd omgezet

d.m.v. het KB van 6 maart van 2002 (gewijzigd door het KB van 14 februari 2006). Er werden twee laboratoria aangemeld bij de Europese Commissie (SGS Belgium en AIB Vincotte) om Belgische bedrijven te helpen met de conformiteitsevaluatie. De marktcontrole wordt uitgevoerd conform het jaarlijks inspectieplan. Bedrijven en burgers kunnen informatie over de verplichtingen en de procedure raadplegen op de website en in de folder van de FOD. Voor de kwantitatieve beoordeling is noodzakelijk dat het beleidsdoel – op nationaal vlak – door middel van indicatoren wordt vastgelegd, bijvoorbeeld *de conformiteitsgraad* van producten die onder het toepassingsdomein van de richtlijn vallen. De overheid heeft momenteel twee instrumenten om de conformiteitsgraad te beïnvloeden: het informeren en het controleren.

Naast het reglementeren en handhaven is ook het stimuleren noodzakelijk: het ondersteunen van innovatie, het beïnvloeden van de keuze bij aankoop door middel van een duidelijke identificatie van het geluidsarm materieel, ontwikkelen van subsidies voor het geluidsarm materieel enz. Er is dus een beleidsruimte zowel voor federale als gewestelijke en lokale leefmilieu-instanties.

3.6 Doorvoer van afvalstoffen

Betrokken dienst:

FOD Volksgezondheid, DG Leefmilieu

Juridische basis:

- Samenwerkingsakkoord van 26 oktober 1994 tussen de Belgische Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, betreffende de coördinatie van het beleid inzake invoer, uitvoer en doorvoer van afvalstoffen;
- Wet 9 juli 1984 betreffende de invoer, de uitvoer en de doorvoer van afvalstoffen (grotendeels "opgeheven" door Verordening (EG) nr. 1013/2006 van het Europees Parlement en de Raad van 14 juni 2006 betreffende de overbrenging van afvalstoffen.

Definitie van het beleid

De internationale en Europese wetgeving⁷⁶ omtrent het overbrengen van afval hebben als hoofddoelstelling afvalstoffen te volgen van de wieg tot hun graf en te verhinderen dat er een ongecontroleerde afzet is van afvalstoffen in derde wereldlanden, komende van Europa.

De onmiddellijke milieudoelstellingen zijn:

- verhinderen dat afvalstoffen naar plaatsen gebracht worden waar er geen verwerking mogelijk is;
- afvalstoffen moeten met de best mogelijke technologie verwerkt/vernietigd worden;
- bescherming van derde wereldlanden waar gebrek aan goede technologie is.

Uitvoering en behaalde resultaten

De beleidsinstrumenten zijn

- meldingen;
- vergunningsverlening (doorvoervergunning; i.s.m. met alle betrokken landen (herkomst, transit, aankomst));
- controles (i.s.m. politie en douane). Zie inspectierapportering.

Er bestaat een aangifteplicht voor afvaltransporten met kennisgeving (van toepassing op overbrenging van ongevaarlijk afval bestemd voor vernietiging, van alle gevaarlijke afvalstoffen en in sommige gevallen van ongevaarlijke afvalstoffen bestemd voor nuttige toepassing in niet-OESO-landen). De te verstrekken gegevens betreffen het soort afval, het gewicht, transportdata.

Er worden controles uitgevoerd langs de weg zowel als in de havens) (zie bijlage). De wegcontroles zijn preventief. Ongeveer 20% van de gecontroleerde vrachtwagens zijn afvaltransporten. Het aantal vastgestelde inbreuken ligt momenteel tussen 7 en 12%. In de havens ligt dit percentage hoger, tussen 30 en 50%, als gevolg van de voorafgaande selectiemethode op basis van de risicoprofielen. Tussen 2004 en 2008 werden er bij 9% van de gecontroleerde afvaltransporten inbreuken vastgesteld (zie tabellen 35 en 36 hieronder). Het aantal vastgestelde inbreuken is toegenomen, evenals het aantal vastgestelde kritieke

⁷⁶ Verordening (EG)1013/2006 inzake de overbrenging van afval, Verdrag van Bazel (22 maart 1989) inzake de overbrenging van afval, Besluit C(2001) 107 def. Van de OESO-raad inzake de herziening van Besluit C(1992) 39 def. Van de OESO-raad betreffende het toezicht op de grensoverschrijdende overbrenging van afvalstoffen bestemd voor handelingen ter nuttige toepassing.

inbreuken, en dit vooral bij de havencontroles. Op Europees niveau wordt een gemiddelde van 15 % inbreuken vastgesteld (IMPEL-TFS⁷⁷).

Controles gebeuren steeds performanter en gericht, door bijkomend personeel en door harmonisatie in de werkmethoden conform de Europese richtsnoeren.

Evaluatie van het beleid

De resultaten van de controles bewijzen de efficiëntie van het beleid.

De middelen zijn minimaal ingevuld (zie bijlage). De outputefficiëntie is de laatste jaren al verhoogd door investeringen in materiaal en regelmatige bijsturing en opleiding van de inspecteurs. De outputefficiëntie zou nog kunnen worden verhoogd, indien de inspecteurs bijkomende bevoegdheden zouden krijgen (voertuigen staande houden en zelf PV's opmaken) en indien de inspecteurs meer middelen zouden hebben (bvb. hogere kilometerlimiet voor inspectievoertuigen).

Het beleid m.b.t. doorvoer van afvalstoffen is steeds belangrijker. Door de toenemende globalisering en de toegenomen gescheiden afvalinzameling ontstaat er een druk op de ingezamelde afvalproducten om getransporteerd te worden naar derde landen, waar deze producten goedkoper kunnen worden verwerkt, of nog kunnen worden gebruikt door de bevolking. Deze verwerking en gebruik gaan echter ten koste van het leefmilieu en de gezondheid van de toekomstige gebruikers en verwerkers. Het beleid m.b.t. de doorvoer van afvalstoffen is m.a.w. een belangrijk flankerend beleid wanneer er sterker ingezet wordt op gescheiden afvalinzameling en recyclage.

Bijlage 1: Controles

Tabel 34: Overzicht doorvoer van afvalstoffen door België.

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008
Aantal kennisgevingen	398	437	534	413	480
Aantal gemelde transporten	16566	15568	24124	26541	19914

Tabel 35: Doorvoer van afvalstoffen: aantal uitgevoerde inspecties.

Globale gegevens

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009 (30/6)
Aantal gecontroleerde eenheden (voertuigen en containers)	-	1753	17372	21059	26458	12935
Waarvan afvalstoffen	-	3688	3684	4627	6153	2878

⁷⁷ http://ec.europa.eu/environment/impel/impel_tfs.htm.

Tabel 36: Doorvoer van afvalstoffen: aantal vastgestelde inbreuken.

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009 (30/6)
Kritieke inbreuk	-	23	79	66	111	92
Grote inbreuk	-	*	*	45	83	83
andere	-	164	124	310	628	322
Totaal (% uitgevoerde inspecties)	-	187 (5%)	203 (5,5%)	421 (9%)	822 (13,35%)	497 (17,26%)

* Geen mogelijkheid van distinctie tussen kritieke en grote inbreuken

Tabel 37: Doorvoer van afvalstoffen: opvolging van de inbreuk.

Jaar	2005	2006	2007	2008	2009 (30/6)
Blokking tot regularisatie	59	72	88	169	195
Terugzending van het transport naar de laadplaats	23	32	28	55	54
Gecontroleerde vernietiging van de lading			2	9	29
Aantal mondelinge waarschuwingen				268	127
Aantal schriftelijke waarschuwingen				149	15
Aantal PV's (opgesteld door de politie)				9	5

Tabel 38: Doorvoer van afvalstoffen: human resources.

Jaar	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aantal doorvoercontroleurs	10,5	9,5	9,5	14,5	14,5	14,5
Waarvan voor de havens	1	1	1	4	4	4

Hoofdstuk 4: Bescherming van de biodiversiteit

Algemene inleiding

Biologische diversiteit of biodiversiteit is de term die wordt gebruikt om alle vormen van leven op aarde aan te duiden, van hun wisselwerkingen onderling en met het fysisch milieu. Ecosystemen zorgen voor de essentiële levensvoorwaarden, beschermen tegen natuurrampen en ziektes en vormen de basis van de menselijke cultuur (SCBD, 2006).

De evaluatie van ecosystemen aan het begin van het millennium (MEA - *Millennium Ecosystem Assessment*, 2005) heeft de bijdragen van biodiversiteit en natuurlijke ecosystemen aan het menselijk leven en aan het menselijk welzijn bevestigd door middel van de verschillende diensten die ze leveren. Deze kunnen worden onderverdeeld in vier grote categorieën:

- De bevoorradingsdiensten leveren de noodzakelijke diensten voor het dagelijkse leven, zoals voeding, geneesmiddelen, bouwmaterialen, draden voor kleding, enz.
- De regelingsdiensten bevatten de regeling van en de aanpassing aan het klimaat, het beheersen van ziektes, het voorkomen van overstromingen, het behoud van de kwaliteit van het water en de verwerking van afval.
- De onderhoudsdiensten zijn onmisbaar voor de productie van andere diensten: de waterkringloop, de fotosynthese en de productie van zuurstof, de bestuiving, de bescherming en de bemesting van de bodem, enz. Een productieve landbouw, bijvoorbeeld, is afhankelijk van vruchtbare bodems.
- De culturele diensten stemmen overeen met de niet-materiële weldaden die de mens uit ecosystemen haalt: vrije tijd en toerisme, ontspanning, artistieke ontwerpen, spirituele verrijking, enz.

Hoewel we meer en meer beginnen te beseffen wat de inzet is, verdwijnen de elementen van biodiversiteit (genen, soorten, ecosystemen) aan een alarmerend tempo. De achteruitgang van de biodiversiteit is gedurende de laatste 50 jaar vlugger gegaan dan voorheen in de geschiedenis van de mensheid: het huidige percentage van het uitsterven is ongeveer 1000 keer groter dan in elke andere periode in de geschiedenis van de aarde (MEA, 2005). De rode lijst met bedreigde soorten op wereldvlak toont aan dat het verlies van de biodiversiteit versnelt i.p.v. vertraagt (IUCN, 2009).

In België, zoals in de rest van de wereld, lijdt de biodiversiteit onder de druk van de menselijke activiteiten. De voornaamste bedreigingen zijn (1) de achteruitgang, vernieling en opdeling van de "natuurlijke" ruimtes; (2) de overexploitatie van de ecosystemen en soorten, (3) de water- en bodemvervuiling; (4) invasieve exotische soorten; (5) epidemische ziektes; (6) de vermindering van de opvangmogelijkheden in het landbouwmilieu en (7) het effect van klimaatveranderingen.

De stijgende interesse voor de wereldproblemen m.b.t. de natuurlijke rijkdommen en het milieu, zoals de klimaatverandering, de desertificatie en de achteruitgang van de biodiversiteit heeft sinds de jaren 70 geleid tot meer dan 200 internationale akkoorden die erop gericht zijn de natuurlijke rijkdommen te bewaren, hun capaciteit om zich te hernieuwen en hiermee ook de kwaliteit van de omgeving.

Er zijn zes grote internationale akkoorden die specifiek zijn voor biodiversiteit. Bepaalde akkoorden hebben in het bijzonder de bescherming van de soorten tot doel, zoals het Verdrag inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten (CITES, Washington 1975) en het Verdrag met tot doel de bescherming van migrerende diersoorten (CMS, Bonn, 1979). Andere zijn gericht op het behoud van de natuurlijke sites, zoals het Verdrag van Ramsar over het behoud van watergebieden van internationale

betekenis (Ramsar, 1971) en het Werelderfgoedverdrag (Unesco, Parijs, 1972) ter bescherming van cultureel en natuurlijk werelderfgoed. Bij deze komt ook nog een akkoord dat zich specifiek richt op het behoud en het duurzaam gebruik van de biodiversiteit in de landbouw: het internationaal Verdrag inzake fytogenetische middelen in de voeding en de landbouw (2004). Het Verdrag inzake biologische diversiteit (CBD, Rio 1992) ten slotte is een meer algemeen akkoord dat het behoud en het duurzaam gebruik van diversiteit regelt alsook de billijke verdeling van de voordelen die uit het gebruik van genetische bronnen voortvloeit.

Naast deze zes akkoorden zijn er verschillende internationale en Europese akkoorden die de politieke acties m.b.t. biodiversiteit regelen. Meer bepaald het Zeerechtverdrag van de Verenigde Naties (UNCLOS), het Internationaal Verdrag voor de controle en het beheer van de ballastwateren en sedimenten (IMO-BWM, 2004), het Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa (Bern, 1979), het Verdrag inzake de bescherming van het mariene milieu van de noordoostelijke Atlantische Oceaan (OSPAR, Paris, 1992) en nog vele andere.

De akkoorden waarvan de uitvoering in dit hoofdstuk worden behandeld zijn, in volgorde van vermelding in de tekst:

- het Verdrag inzake biologische diversiteit (Rio, 1992);
- het Verdrag inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dier- en plantensoorten (CITES, Washington 1975);
- het Protocol van Carthage inzake de bioveiligheid en genetisch gemanipuleerde organismen (Carthage, 2000);
- het Europees Actieplan inzake de handel in duurzaam hout (FLEGT-proces, 2003);
- het Internationaal Verdrag tot de regeling van de walvisvangst (Washington, 1946);
- Protocol bij het Verdrag van Antarctica inzake de milieubescherming op Antarctica (Madrid, 1991).

Het beleid m.b.t. de bescherming van het zeemilieu maakt deel uit van een apart hoofdstuk (hoofdstuk 5).

Box 1: Referenties op het internet met meer informatie en om de federale en gewestelijke plannen en gegevens over biodiversiteit te raadplegen.

1. Nationaal/Federaal niveau

Biodiversity in Belgium, a country study:

<http://www.biodiv.be/implementation/docs/books/bib>

Biodiversité en Belgique, un aperçu (2009)

Belgium's National Biodiversity Strategy 2006-2016:

http://www.biodiv.be/implementation/docs/stratactplan/national_strategie_biodiversity_en.pdf

Federal Plan for Sustainable Development 2004-2008:

http://www.icdo.be/NL/publicaties/federale_plannen/2e_plan

Masterplan' for the management of the Belgian North Sea

First Regular National Report on the implementation of the Cartagena Protocol on Biosafety:

www.cbd.int/doc/world/be/be-nr-cpb-01-en.pdf

Environmental Performance Reviews: Belgium (2007)

http://www.oecd.org/document/61/0,3343,en_2649_34307_38168061_1_1_1_37465,00.html#Contents

Mid-term Report of Belgium on implementation of EU Biodiversity Action Plan:

<http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/comm2006/pdf/profiles/be.pdf>

CBD Programme of Work on Marine and Coastal Biodiversity - National implementation Report (2009):

http://www.biodiv.be/implementation/docs/reports/them_reports/thematic-report-marine-and-coastal-biodiversity

Report from Belgium in reply to the CBD Secretariat Notification 2006-080 on Protected Areas (2007): http://www.biodiv.be/implementation/docs/reports/them_reports/pa_2007

Belgian Report on the Implementation of the Program of Work for the Global Taxonomy Initiative (2004):

http://www.biodiv.be/implementation/docs/reports/them_reports/gti_2004

2. Vlaams Gewest

Nature Report 2007:

http://www.inbo.be/content/page.asp?pid=BEL_NARA_NARA2007download

Nature Reports 1999, 2001, 2003 and 2005:

http://www.inbo.be/content/page.asp?pid=BEL_NARA_OUD2

State of Nature in Flanders (Belgium) - Biodiversity Indicators 2008:

www.inbo.be/docupload/3997.pdf

Policy Plan for Environment and Nature (2003-2007, extended to 2010):

<http://www.lne.be/themas/beleid/beleidsplanning>

Flanders Environment Reports (MIRA-T, MIRA-BE, MIRA-S) on themes (T), on policy (BE)

and on scenarios (S): <http://www.milieurapport.be/nl/MIRA/>

www.natuurenbos.be

www.biodiversityindicators.be

www.nara.be

www.inbo.be

3. Waals Gewest

Etat de l'environnement wallon <http://etat.environnement.wallonie.be/>

Le rapport analytique 2006-2007: <http://environnement.wallonie.be/eew/tablematiere.aspx>

Plan d'environnement pour le développement durable:

http://environnement.wallonie.be/cgi/dgrne/plateforme_dgrne/visiteur/anim_ivers.cfm?pere=295&doc=afnat_1.htm&theme=Nature%20et%20for%EAts

<http://environnement.wallonie.be/>

<http://biodiversite.wallonie.be/>

<http://environnement.wallonie.be/crnfb/>

4. Brussel hoofdstedelijk Gewest

Report on the state of the environment (2003-2006):

<http://www.bruxellesenvironnement.be/Templates/etat/Niveau2.aspx?id=3036&langtype=2060>

Weiserbs, A. & Jacob, J.-P. (2007). Oiseaux nicheurs de Bruxelles (2000-2004). Aves. Liège. 288 pp.

Weiserbs A. & Jacob J.-P. (2005). Amphibiens et Reptiles de la Région de Bruxelles-Capitale.

Aves & Institut Bruxellois pour la Gestion de l'Environnement, Bruxelles. 107 pp.

www.bruxellesenvironnement.be

www.bruxellesenvironnement.be/Templates/Particuliers/Niveau2.aspx?id=118&langtype=2060

4.1 Verdrag inzake Biologische Diversiteit (CBD)

Betrokken diensten:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, FOD Buitenlandse Zaken (inclusief Ontwikkelingssamenwerking), FOD Economie, FOD Mobiliteit en Vervoer, POD Wetenschapsbeleid, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (als nationaal aanspreekpunt voor de CBD), het Biodiversiteit- platform van het wetenschapsbeleid, Nationale Plantentuin en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika.

Juridische basis:

- Wet van 12 juli 1973 op de natuurbescherming;
- Wet van 11 mei 1995 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake biologische diversiteit, en Bijlagen I en II, gedaan te Rio de Janeiro op 5 juni 1992.

Inleiding

Een van de sleutelakkoorden ondertekend in Rio in 1992 is het Verdrag inzake Biologische Diversiteit (VDB). Dit verdrag, dat wereldwijd juridisch bindend is, werd op dat ogenblik goedgekeurd door 192 staten en de Europese Gemeenschap m.a.w. bijna alle landen van de wereld. Het erkent dat het behoud van het ecologisch evenwicht noodzakelijk is voor een duurzame economische ontwikkeling en verbindt zich ertoe het verder te verdedigen.

Het CBD heeft drie grote doelstellingen: behoud van de biodiversiteit, duurzaam gebruik van zijn bestanddelen en een billijke verdeling van de voordelen die voortvloeien uit de genetische bronnen. Het behandelt meerdere onderwerpen die als volgt worden gegroepeerd:

- per thema: biodiversiteit van de binnenwateren, landbouw, bosbouw, bergen, eilanden, kust en zee, droge en sub-humide gebieden;
- per intersectoriële vraag: doelstelling 2010, aanpak per ecosysteem, beschermde gebieden, exotische soorten, indicatoren, impactstudies, duurzaam gebruik, opleiding en bewustmaking van het publiek, wetenschappelijke en technische samenwerking, toegang tot genetische bronnen en delen van de voordelen, stimuleringsmaatregelen, bescherming van traditionele kennis, nieuwe problemen, klimaatverandering, enz.

Artikel 6 van het CBD voorziet dat elke onderschrijvende partij strategieën, nationale plannen en programma's moet uitwerken om het behoud en het duurzaam gebruik van biodiversiteit te garanderen. Bovendien moet het behoud en het duurzaam gebruik van de biologische diversiteit, zoveel mogelijk en naar ieders vermogen, worden geïntegreerd in de plannen, programma's en in het relevant sectorieel of intersectorieel beleid.

In 2002 heeft het CBD een strategische sleutelstelling aanvaard voor alle betrokkenen: Doelstelling 2010 heeft tot doel *“tegen 2010 een belangrijke vermindering van het huidig tempo van verlies van biologische diversiteit op wereld-, regionaal en nationaal niveau te bewerkstelligen om hiermee bij te dragen tot de vermindering van de armoede en ten gunste van alle vormen van leven op aarde”*. Doelstelling 2010 i.v.m. biodiversiteit is ook goedgekeurd door de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling in Johannesburg in september 2002 (RIO + 10). De Europese Unie en alle Europese landen hebben beslist om nog ambitieuzer te zijn en hebben zich ertoe geëngageerd om *“de aftakeling van de biodiversiteit in Europa tegen 2010 te stoppen”* (Göteborg 2001, Kiev, 2003).

Definitie van het beleid

Nationale strategie van België voor de biodiversiteit 2006-2016

De eerste Belgische strategie voor de biodiversiteit (NBS) werd op 26 oktober 2006 aanvaard door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu. De algemene doelstelling van de strategie is een bijdrage te leveren aan de Europese doelstelling die erin bestaat de aftakeling van de biodiversiteit tegen 2010 te stoppen. Ze beoogt daarvoor een meer efficiënte en samenhangende uitvoering van de drie doelstellingen van het CBD te waarborgen, hierbij rekening houdend met eventueel andere relevante akkoorden over biodiversiteit.

De strategie is het eerste document over biodiversiteit dat zowel op federaal niveau als op gewestelijk niveau van toepassing is; ze houdt rekening met de autonomie en de verdeling van de bevoegdheden tussen de vier bevoegdheidsniveaus. Ze vormt een kaderdocument dat erop gericht is meer samenhang te bereiken op nationaal niveau, de leemtes tussen de verschillende bestaande Belgische instrumenten te vullen en de biodiversiteit beter te integreren in het nationaal en internationaal beleid.

De strategie is gedefinieerd voor een periode van 10 jaar (2006-2016). Ze houdt rekening met de instrumenten die werden ontwikkeld op internationaal en Europees niveau (in het bijzonder de communicatie van de Commissie over biodiversiteit die werd voorgesteld op 22 mei 2006, en met het actieplan), maar ook met de maatregelen die al genomen zijn of gerealiseerd worden op Belgisch niveau. Rekening houdend met de verdeling van de bevoegdheden i.v.m. leefmilieu in België, wordt de verantwoordelijkheid aan elk beleidsniveau gegeven om de eigen prioriteiten te definiëren voor de uitvoering.

De strategie bepaalt hiervoor 15 strategische sleuteldoelstellingen die worden verduidelijkt aan de hand van operationele doelstellingen die moeten helpen bij de uitvoering ervan. De 15 strategische doelstellingen zijn de volgende:

1. De belangrijkste componenten van de biodiversiteit in België identificeren en opvolgen.
2. De effecten van bedreigende processen en activiteiten en hun oorzaken onderzoeken en opvolgen;
3. Biodiversiteit in België op peil houden of herstellen tot een gunstige behoudsstatus;
4. Duurzaam gebruik van de componenten van biodiversiteit garanderen en promoten;
5. De integratie van de zorg voor biodiversiteit in alle sociale en economisch sectorale beleidslijnen verbeteren;
6. Bijdragen tot een eerlijke toegang en tot een billijke verdeling van de voordelen die voortvloeien uit het gebruik van genetische rijkdommen en deze promoten;
7. Wetenschappelijke kennis over biodiversiteit verbeteren en communiceren;
8. De gemeenschap betrekken via communicatie, onderwijs, bewustmaking en opleiding;
9. Het regelgevingskader rond biodiversiteit versterken en de naleving van de wetgeving rond biodiversiteit verzekeren;
10. Consistentie tussen en coherente implementatie van verbintenissen en overeenkomsten inzake biodiversiteit garanderen;
11. Een voortgezette en effectieve internationale samenwerking garanderen voor het beschermen van de biodiversiteit;
12. De internationale agenda binnen de verdragen inzake biodiversiteit beïnvloeden;
13. De Belgische inspanningen opdrijven om biodiversiteitsvraagstukken op te nemen in relevante internationale organisaties en programma's;
14. Duurzaam bosbeheer in andere landen promoten;
15. De toevoer van adequate middelen voor biodiversiteit garanderen.

De strategie identificeert ook 78 operationele doelstellingen die moeten in werking treden in de periode 2006-2016 (<http://www.biodiv.be/implementation/docs/stractactplan>).

De opvolging van het inwerkingtreden is gegarandeerd door het Coördinatie Comité voor Internationaal Milieubeleid (CCIM), door de stuurgroep 'Conventie Biodiversiteit'. Deze is in het algemeen belast met de opvolging van de uitvoering van het CBD door België. Deze coördinatiegroep tussen federaal en gewestelijk niveau wordt ondersteund door de stuurgroep 'Natuur', die belast is met alles wat betrekking heeft op banden tussen de nationale strategie en de andere internationale en Europese verdragen met uitzondering van CBD (bijv. de Europese Richtlijnen Vogels en Habitat).

Uitvoering en behaalde resultaten

De strategie is ingevoerd met respect voor de autonomie en het delen van de bevoegdheden tussen de verschillende beleidsniveaus. De federale, gewestelijke en lokale autoriteiten, de gemeenschappen, de adviesorganen, de onderzoeksinstituten, de niet- gouvernementele organisaties, de privésector, de informatiecentra, de burgers, enz. zijn betrokken bij de implementatie.

De strategie voorziet, indien nodig, de ontwikkeling van bepaalde nieuwe instrumenten (meer bepaald actieplannen). Dit zal worden gecoördineerd door de gewestelijke en federale regeringen alsook door andere relevante actoren. De acties worden niet uitgevoerd met een gedetailleerde kalender, maar wel in overeenstemming met de kalender van de betrokken gewestelijke en federale plannen.

De strategie voorziet dat de doelstellingen, maatregelen en toegekende middelen volledig in overeenstemming moeten zijn. Er is nochtans geen specifiek budget toegekend. Het is aan de verschillende deelnemende partijen, inclusief de privésector en de financieringsorganismen, om middelen ter beschikking te stellen om de acties te financieren.

Hieronder enkele voorbeelden van toepassing van de strategie op federaal niveau:

- [Doelstelling 1&2] Identificatie en opvolging van de biodiversiteit en de bedreigingen.
 - De regering heeft prioritaire acties voor biodiversiteit geïdentificeerd in haar Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling (tweede plan: 2004-2008, derde plan 2009-2012 in voorbereiding). Zie <http://www.plan2009.be/>. De federale regering heeft ook een 'Masterplan' opgesteld voor het beheer van de Belgische Noordzee.
 - Een consultatieve groep inzake bioveiligheid (met vertegenwoordigers van federale en gewestelijke niveaus) is bevoegd voor de evaluatie van de risico's voor het leefmilieu van GGO's die werden gebruikt voor testen in België of voor commercialisering in de EU. Er zijn sancties voorzien op nationaal vlak om inbreuken tegen de EU-wetgeving op GGO's te bestraffen (zie hoofdstuk 4.3).
- [Doelstelling 3] Biodiversiteit in België op peil houden of herstellen tot een gunstige behoudsstatus.
 - Marien milieu: verschillende maatregelen zijn genomen (zie hoofdstuk 5). Vandaag is bijna 11,6% van het grondgebied van de Noordzee aangewezen als sites Natura 2000 (het koninklijk besluit van 14.10.2005 heeft vijf beschermde gebieden aangewezen). België heeft ook in 2009 een voorstel bij de Commissie ingediend voor de bescherming van een zeegebied naast de nationale wetten (naam: Lost City hydrothermal vent field). Zand- en grindwinning, baggeren en storten van uitgegraven grond zijn onderworpen

- aan licenties. Er zijn maatregelen aangenomen die het kustvissen ter bescherming van de zeedieren regelen.
- Invasieve exotische soorten: verschillende gemeenschappelijke initiatieven zijn genomen om het probleem van de invasieve exotische soorten te bestrijden: (i) De ontwikkeling van zwarte/grijze lijsten van invasieve exotische soorten op basis van een gestandaardiseerd impact assessment protocol (ISEIA) (Wetenschappelijk forum over IAS (invasieve uitheemse zoogdiersoorten); <http://ias.biodiversity.be>), (ii) Herziening van de bestaande wetgeving ter voorkoming van de invoering van IAS in België, (iii) Overleg met de gewas- en kweeksectoren om het bewustzijn en het begrip van de problematiek te vergroten en om de meest geschikte maatregelen te bepalen (bijv. etikettering, vervanging, informatie, enz.), (iv) Co-organisatie van workshops SOS-invasies die beleidsmakers, wetenschappers en andere stakeholders samenbrengen, (v) Onderzoeksprojecten m.b.t. IAS inclusief het Life+ project, (vi) ontwikkelen van middelen om het bewustzijn van het grote publiek te vergroten.
 - [Doelstelling 4b] Duurzame producten, consumptie- en productiebeleid.
 - De federale ministerraad heeft in november 2005 een openbaar aankoop beleid inzake hout en houten producten goedgekeurd (zie hoofdstuk 4.4) Meer informatie is ook beschikbaar op <http://www.gidsvoorduurzameaankopen.be>.
 - [Doelstelling 5] Verbeteren van de integratie van biodiversiteit in het sectoriële, sociale en economische beleid en partnerschappen uitbouwen op alle beslissingsniveaus.
 - In 2008 werd een debat over deze vraag georganiseerd ("Debatten over de Lente van het leefmilieu"). Het federaal plan 2009-2013 voor de integratie van biodiversiteit in vier federale sleutelsectoren (economie, ontwikkelingssamenwerking, wetenschapsbeleid, vervoer) werd voorbereid in 2007-2008 en goedgekeurd op 27 november 2009.
 - [Doelstelling 6] Toegang tot genetische rijkdommen en billijke verdeling van de voordelen die uit hun gebruik voortvloeien.

België heeft zich voorbereid om de regeling of het protocol dat zal worden gefinaliseerd tijdens COP (Conference of Parties) 10, einde 2010, te kunnen goedkeuren.
 - [Doelstelling 7] Aanmoedigen en promoten van het wetenschappelijk onderzoek dat bijdraagt tot de kennis en het begrip van de biodiversiteit, van de werking van de ecosystemen en hun functies, hun waarde en de sociaal-economische voordelen (zie hoofdstuk 9).
 - [Doelstelling 9] Versterken van het controlekader van biodiversiteit en respecteren van de wetten.
 - Aanmoedigen van een brede opname van biodiversiteit in het beleid t.a.v. verantwoordelijkheid voor het leefmilieu (zie hoofdstuk 1): Ontwikkeling van een SEA handboek om de plannen en programma's van managers te gidsen en/of de personen die verantwoordelijk zijn voor de bepalingen i.v.m. leefmilieu. Het handboek bevat criteria m.b.t. biodiversiteit die gebaseerd zijn op de CBD-richtlijnen.
 - [Doelstelling 12 en 13] Beïnvloeden van de internationale agenda en integreren van biodiversiteit in internationale programma's.
 - Het hoogtepunt van de uitvoering van deze doelstelling zal vooral gebeuren tijdens het jaar 2010 gedurende het Belgische voorzitterschap van de EU en gedurende de 10de conferentie van het CBD. Klimaat en biodiversiteit zijn twee prioriteiten tijdens het Belgisch voorzitterschap.

Box 2: Ontwikkeling van een actieprogramma dat de communicatie, opvoeding en sensibilisering van het grote publiek coördineert ter uitvoering van doelstelling 8 van de nationale strategie.

Een groot aantal activiteiten zijn op federaal niveau gerealiseerd sinds 2004, op een gecoördineerde manier tussen de verschillende betrokken partijen; meer bepaald de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu en de federale wetenschappelijke instellingen, zoals het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

- 1) Verspreiding van informatie
Informatie over de uitvoering van het CBD en over biodiversiteit in België zijn beschikbaar op de website van het CHM, het *Clearing-House Mechanism* op het adres www.biodiv.be. Een deel dat specifiek gericht is op de inwerkingtreding van de Nationale Biodiversiteit Strategie (NBS) is in ontwikkeling.
- 2) Informatiecampagnes ("Bombylius") en het engagement van de burger voor het behoud van de biodiversiteit
- 3) Gratis publicaties voor het grote publiek:
Verschillende publicaties zijn beschikbaar. Het merendeel werd reeds herdrukt na uitputting van de voorraden:
Om de documenten in PDF-vorm te downloaden:
<http://www.biodiv.be/implementation/docs/leaflets>
http://www.belgium.be/nl/publicaties/publ_bombybook.jsp
- 4) Pedagogisch materiaal voor leerkrachten
- 5) Educatief materiaal voor het grote publiek
Interactieve elektronische tool: AMAI Biodiversity: de natuurlijke rijkdommen in België
(<http://www.natuurwetenschappen.be/institute/structure/biodiv/amai/index.html>)
- 6) Internationale dag van de biodiversiteit
- 7) Partnerschap met tv-zenders

Box 3: TEMATEA

[Doelstelling 10] Bevorderen van synergieën op nationaal en internationaal niveau om een coherente implementatie van de akkoorden i.v.m. biodiversiteit te garanderen.

Zie details op de website www.tematea.org

Om bij te dragen tot het bereiken van de doelstelling die Europa zich heeft gesteld, met name de achteruitgang van de biodiversiteit tussen nu en 2010 te stoppen, beoogt het project de integratie van de overwegingen van biodiversiteit in andere sectoren en het helpen van experts om de verbintenissen genomen op regionaal en internationaal niveau uit te voeren.

De geplande activiteiten betreffen, enerzijds het efficiënt en coherent uitvoeren van de internationale en regionale verbintenissen door middel van een efficiënter gebruik van de middelen en anderzijds, het ter beschikking stellen aan alle betrokkenen van gestructureerde informatie, in de vorm van thematische modules, op basis van gemeenschappelijke thema's van de verschillende akkoorden.

Er werd een studie gestart om de integratie van biodiversiteit en klimaatverandering te evalueren op basis van de TEMATEA-module. De resultaten worden verwacht tegen eind 2009. Dit resultaat zal belangrijk zijn om een betere samenhang tussen de twee thema's en tussen de vier regeringen te garanderen.

Een zevende module, gefinancierd door België, rond de zee- en kustbiodiversiteit is ontwikkeld in 2009. Ze is gebaseerd op de maritieme en visserijakkoorden en op CBD, Ramsar, enz. Ze zal bijdragen tot de integratie van de biodiversiteitsaspecten i.v.m. de zee in het sectorbeleid van de visserij en de maritieme aspecten (bijv. vervoer, vervuiling, sociaal-economische ontwikkeling)

7 workshops ter versterking van de capaciteit (5 op nationaal niveau, 2 op regionaal niveau) werden georganiseerd in 2007-2009.

Een workshop voor de verhoging van de regionale capaciteit vond plaats in Zuid-Afrika eind november 2009, gefinancierd door België.

Een thematische module rond de zee- en kustbiodiversiteit is beschikbaar sinds eind 2009.

Workshops voor de verhoging van de capaciteit in Armenië, Moldavië, Zambia en Liberië zijn voorzien in 2010.

Er is een inventaris beschikbaar van de inwerkingtreding van de akkoorden in de pilootlanden (Seychellen, Noorwegen, Cuba, Peru, Georgië).

Te weten: de website van TEMATEA realiseert meer dan 1500 hits per dag.

TEMATEA werd van 2006 tot 2009 gefinancierd door de bijdragen van de landen van het IUCN (Noorwegen, Duitsland, Zwitserland, Finland, België) en van de Countdown (EC Grant) en de UNEP (Noorwegen).

Het project TEMATEA heeft de nationale capaciteiten versterkt en de samenhang tussen de akkoorden vergemakkelijkt. Er is geen ander instrument dat dezelfde doelstelling nastreeft of dezelfde aanpak heeft. Dit is bevestigd door de beslissingen genomen door de *Conferences of Parties* (COP) (in 2008, CBD, CMS en Ramsar) om het gebruik van TEMATEA aan te moedigen voor de ontwikkeling of uitvoering van plannen voor de biodiversiteit.

Dankzij het project begrijpen experts beter de verbintenissen die zijn aangegaan in hun domein en de toepassing van de verschillende akkoorden. Dit vergemakkelijkt hen de ontwikkeling naar meer efficiënte strategieën, plannen en projecten, en stimuleert de samenwerking met andere experts en sectoren. De nationale standpunten op de verschillende fora worden coherenter. De communicatie en de nationale rapportering m.b.t. de verschillende akkoorden zijn gemakkelijker geworden. Bovendien werd de toegankelijkheid van de akkoorden voor de ontwikkelingslanden vergroot door TEMATEA, aangezien het volledig 'off-line' beschikbaar is. Er is belangrijke politieke steun voor TEMATEA en een toenemende vraag van landen om bij het project te worden betrokken.

Het succes van TEMATEA op globaal, regionaal en nationaal niveau verantwoordt een verhoging van de Belgische steun.

Evaluatie van het beleid

De nationale strategie is het eerste nationale document m.b.t. biodiversiteit dat zowel op federaal als op regionaal niveau van toepassing is. Door het vastleggen van de prioriteiten van België i.v.m. biodiversiteit biedt deze strategie een referentiekader zodat de verschillende beleidsniveaus concrete projecten op hun niveau kunnen opzetten. De strategie strekt zich uit over een periode van 10 jaar, en in 2011 wordt een eerste formele evaluatie voorzien.

- *Kwalitatieve opvolging:* Om een duidelijk overzicht te geven van de situatie in België werd een samenvattende tabel met de implementatie op zowel gewestelijk als federaal niveau van elk van de operationele doelstellingen van de strategie overgemaakt aan de Interministeriële Conferentie Leefmilieu (ICL) van 27.02.2008. Dit maakte het mogelijk om acties te evalueren die reeds genomen zijn en van diegene die nog moeten worden verwezenlijkt om Doelstelling 2010 te halen. Elk bevoegdheidsniveau zal regelmatig relevante informatie bezorgen aan de ICL over de implementatie van de NBS.
De implementatie staat nog in zijn kinderschoenen op federaal niveau, maar de invoering van het integratieplan biodiversiteit in 4 federale sleutelsectoren in november 2009 is een belangrijke stap in de verwezenlijking van de doelstellingen van de strategie.
- *Kwantitatieve opvolging:* Het is voorzien dat de beoordeling zowel slaat op de socio-economische impact als op de milieu-impact. De beoordeling van de implementatie van de strategie zal worden opgevolgd en uitgevoerd op basis van strategische indicatoren die zullen leiden tot aanbevelingen voor het uitvoeren van noodzakelijke acties.
Meer en meer zal België indicatoren gebruiken die werden ontwikkeld op Europees niveau door het Europees Milieuagentschap, SEBI2010 genaamd (Streamlining European 2010 Biodiversity Indicators) en die zelf afgestemd zijn op de indicatoren CBD. Een deel ervan worden reeds gebruikt voor de verslagen in Vlaanderen en Wallonië.
- *Verslagen:* De verslaggeving over de vooruitgang en over de hindernissen voor de implementatie van de Nationale Biodiversiteit Strategie zal gebeuren in het kader van de verslaggeving onder de CBD (ongeveer om de 4 jaar). Het 4de nationaal Rapport voor de CBD werd naar het Secretariaat van het CBD gestuurd op 5 oktober 2009. De volgende rapportage is voorzien in 2014.

De uitwerking van de NBS gebeurt met het beschikbare personeel en zonder specifiek budget, maar toch hebben zeer veel actoren zich ertoe geëngageerd om het project te doen slagen. Bepaalde acties die federale materies zijn of materies gedeeld met de Gewesten zouden specifieke budgetten en/of bijzondere aandacht nodig hebben.

Hierna volgen enkele van de belangrijkste hindernissen en uitdagingen bij de implementatie:

- Er is een betere coördinatie nodig om de samenhang te verhogen, om de leemtes te vullen die zijn ontstaan bij de bestaande Belgische instrumenten en om een globale visie op de implementatie van de NBS (National Biodiversity Strategy = Nationale strategie voor de biodiversiteit) te bereiken.
- Er is een nood om een gemeenschappelijke Belgische methodologie en tools te ontwikkelen voor de identificatie en opvolging van de Belgische biodiversiteit (iedere regering heeft op dit ogenblik zijn eigen methodologie).
- Er zou moet een grotere betrokkenheid zijn van alle sectoren voor wie de implementatie van de NBS belangrijk is, dit om een betere sectoriële integratie van biodiversiteit mogelijk te maken.
- Er is een duidelijk gebrek aan financiële middelen om de strategie te implementeren te meer omdat er geen specifieke financiële middelen zijn voorzien.
- Er is een gebrek aan personeel voor de coördinatie van de implementatie en opvolging van de strategie.
- Hoewel de situatie de voorbije jaren verbeterd is, wordt het belang van biodiversiteit nog altijd niet juist naar waarde geschat, zowel bij beleidsmakers als bij andere belangengroepen.

4.2 CITES Conventie

Betrokken dienst :

FOD VVVL – DG Dier, Plant en Voeding – Dierenwelzijn en CITES

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- Verordening (EG) n° 338/97 van de Raad van 9 december 1996 inzake de bescherming van in het wild levende dieren- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer;
- Verordening (EG) 865/2006 van de Raad van 4 mei 2006 en Verordening (EG) 100/2008 van de Raad van 4 februari 2008 met toepassingsvoorwaarden van de verordening EC 338/97 van de Raad inzake de bescherming van in het wild levende dieren- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer;
- Verordening (EG) 407/2009 van de Raad van 14 mei 2009 ter wijziging van de verordening EG 338/97 van de Raad inzake de bescherming van in het wild levende dieren- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer;
- Verordening (EG) 359/2009 van de Raad van 30 april 2009 ter opschorting van de invoer in de Gemeenschap van bepaalde in het wild levende planten- en diersoorten.

Belgische regelgeving:

- Wet van 28 juli 1981 betreffende de goedkeuring van het Verdrag inzake de internationale handel van in het wild levende planten- en diersoorten die met uitsterven zijn bedreigd en haar wijzigingen;
- Koninklijk besluit van 9 april 2003 inzake de bescherming van in het wild levende dieren- en plantensoorten door controle op het desbetreffende handelsverkeer.

Inleiding

CITES (Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde in het wild levende dieren- en plantensoorten) heeft als doelstelling in het wild levende dieren- en plantensoorten te beschermen door de controle van de handel erin.

Het opsluiten van dieren en planten die worden beschermd door CITES is een federale bevoegdheid met uitzondering van het opsluiten van specifieke diersoorten en van inheemse planten die onder de bevoegdheid van de gewesten vallen. Deze hebben een reglementering die de handel van inheemse soorten verbiedt en die beschreven staan in de bijlagen van de CITES. Een afwijking laat trouwens de handel toe in inheemse dieren die opgegroeid zijn in gevangenschap en inheemse planten die op een onnatuurlijke wijze zijn voortgebracht voor zover hun wettige afkomst kan worden aangetoond, met name door geschikte identificatiemiddelen. Op grond van artikel 7 van de wet van 28/07/1981, worden eveneens de controleactiviteiten die betrekking hebben op de toepassing van CITES verdeeld tussen de federale overheid en de gewesten. De gewestelijke overheden zijn bevoegd om de CITES-controles uit te voeren op hun respectievelijke grondgebied.

In België bestaat er geen echte strategie voor de toepassing van CITES. Maar als gevolg van de aanbeveling van de Europese Commissie van 13 juni 2007 moet België, net als de andere lidstaten, een aantal acties uitvoeren om de toepassing van de CITES-EU-reglementering op haar grondgebied mogelijk te maken.

Definitie van het beleid

De doelstelling is het beschermen van de met uitsterven bedreigde soorten die vermeld worden in de bijlagen van het reglement van de Raad 338/97. De CITES -wetgeving die van toepassing is in België (gewestelijke reglementering en Belgische wetgeving) beschermt, zonder uitzondering, alle specimens van die soorten (levende en dode dieren en planten, delen en producten ervan) die zowel van wilde herkomst zijn of grootgebracht in gevangenschap/kunstmatig voortgeplant. Kruisingen die zijn ontstaan door samenbrengen van beschermde en niet-beschermde soorten zijn ook inbegrepen. De soorten die vermeld staan in de bijlagen van het reglement EG 338/97 zijn voor het merendeel "exotisch" (afkomstig uit derde landen) maar sommige zijn inheems in de Europese Unie of zelfs in België (dit is het geval voor bepaalde soorten roofvogels bijvoorbeeld).

Hierna volgen de belangrijkste activiteiten:

- Afleveren van documenten die de handel toestaan in soorten die beschermd worden door de verordening EG 338/97 (in- en uitvoerbewijzen, certificaten voor heruitvoer, EG-certificaten die de handel binnen de gemeenschap van bepaalde soorten toelaten);
- Uitwerken van aanbevelingen voor de Belgische wetenschappelijke overheid CITES over de invoer van types van een bepaalde soort afkomstig uit een specifiek land;
- Opstellen van informatiebrochures over CITES ten behoeve van verschillende "stakeholders";
- Opstellen van jaarverslagen en tweejaarlijkse rapporten;
- Opleiding van controleorganismen;
- Uitwerken van de Belgische CITES-wetgeving;
- Uitwerken van een actieplan voor de toepassing van CITES in België;
- Voorbereiding, organisatie en opvolging van de Belgische, EU en internationale CITES vergaderingen,- permanent zoals alle lidstaten;
- Voorbereiding van de Conferences of Parties en uitwerken van een document dat het Belgische standpunt weergeeft – iedere 2/3 jaar.

Uitvoering en behaalde resultaten

Op vraag van de dienst Dierenwelzijn en CITES moet de Belgische wetenschappelijke overheid CITES (samengesteld uit experts die in verschillende instituten en universiteiten van het land werken) regelmatig samenkomen (+/- 10 keer per jaar) om over aanvragen tot invoer van CITES-soorten in België te overleggen. Ze moet nagaan of deze invoer geen schade toebrengt aan het behoud van de soort of aan de uitbreiding van het grondgebied gebruikt door de populatie van die soort (Artikelen 4.1.a en 4.2.a van de verordening EG 338/97).

De wetenschappelijke overheid CITES geeft ook haar mening over de relevantie van de invoer van types van bepaalde CITES-soorten afkomstig uit specifieke landen van herkomst van deze soorten in het grondgebied van de Gemeenschap (of anders gezegd: de invoer van types in andere lidstaten dan België) tijdens vergaderingen van de *Scientific Review Group (SRG)* (de SRG verenigt alle wetenschappelijke CITES-overheden van de lidstaten) door zich te baseren op de criteria van de Artikelen 4.1.a en 4.2.a van de verordening EG 338/97.

De doelstellingen zijn, onder andere, bereikt dankzij de samenwerking met de wetenschappelijke overheid en de controleoverheid. Deze laatste bepaalt samen met de dienst Dierenwelzijn, CITES en de wetenschappelijke overheid, de uitvoeringsbesluiten van de CITES-reglementering in België.

De dienst Dierenwelzijn en CITES is in het leven geroepen als CITES beheersorgaan en verzekert de opvolging van de toepassing van het Verdrag in België. Ze stelt ieder jaar een jaarverslag op dat het aantal CITES-soorten bevat die met derde landen werden verhandeld.

Ze stelt ook om de twee jaar een verslag op dat alle wettige, reglementaire en administratieve maatregelen m.b.t. de toepassing van CITES in België bevat. Dit tweejaarlijkse verslag bevat overzichtstabellen met de (gekende) inbeslagnemingen van CITES-types uitgevoerd op Belgisch grondgebied tijdens de betrokken periode (zie bijlage).

De controle van de toepassing van CITES in België gebeurt door zowel de federale als gewestelijke controlediensten (douane, politie, FAVV, inspectiedienst van de DG4 van de FOD Volksgezondheid, Leefmilieu Brussel BIM Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Algemene Directie Natuurlijke Hulpbronnen en Leefmilieu, het Waals Gewest, Agentschap voor Natuur en Bos, Vlaams Gewest).

De inbeslagnemingen van types beschermd door de Verordening EG 338/97 bij het binnenkomen van het EU grondgebied betekenen natuurlijk onwettige invoer. Deze inbeslagnemingen kunnen gebeuren in de luchthavens, bij de controle van de passagiers, bij de controle van het voedsel of van de poststukken. Ze gebeuren minder vaak tijdens wegcontroles of aan boord van schepen. De inbeslagnemingen kunnen ook gebeuren binnen het grondgebied van de gemeenschap voor de types geregeld door de Verordening EG 338/97 die deel uitmaken van onwettige handel (cfr. CITES - Tabel met inbeslagnemingen 2003 - 2007)

Evaluatie van het beleid

Twee voorafgaande opmerkingen:

- 1) De invoer in België zal een grotere weerslag hebben op de toestand van behoud van soorten dan de uitvoer en de heruitvoer die voornamelijk bestaan uit types die in gevangenschap zijn grootgebracht of kunstmatig worden voortgeplant;
- 2) Bovendien zijn bepaalde soorten in België in grotere hoeveelheden ingevoerd dan andere. België is bijvoorbeeld een belangrijk invoerland van gekapt en gezaagd afromosiahout (*Pericopsis elata*) afkomstig uit Centraal-Afrika.

In het algemeen is het echter moeilijk om de impact te beoordelen van de legale internationale handel op de toestand van behoud van de soorten in hun land van herkomst. De beoordeling van de impact van de handel op toestand van behoud van CITES-soorten gebeurt periodiek, zowel op gewestelijk als op internationaal niveau. Dit gebeurt op basis van handelscijfers die beschikbaar zijn voor alle deelnemende staten van de CITES en rekening houdend met andere elementen zoals de toestand van populatie, het reproductiepercentage of de voortplanting van de soort, enz.

Het spreekt voor zich dat een goede toepassing van de CITES-wetgeving in België bijdraagt tot het behoud van verhandelde wilde soorten zoals de slechte toepassing zal bijdragen tot het verhogen van de dreiging die weegt op het behoud van deze soorten. De dienst Dierenwelzijn en CITES hebben de verplichting om de aanvragen van de CITES-documenten die hen zijn voorgelegd aandachtig te bestuderen en om de raad van de wetenschappelijke overheid te vragen indien over een aanvraag moet worden beslist.

De verantwoordelijkheid van België is, net als die van elke lidstaat, groot om geen onwettige (zonder aangepaste CITES-documenten) beschermde (volgens de verordening EG 338/97) types op het grondgebied van de EU in te voeren en geen onwettige handel toe te laten (zonder bewijs van wettige afkomst) van types beschermd door diezelfde verordening. Een goede werking van de controleautoriteiten en een goede onderlinge samenwerking is in dit opzicht essentieel. De dienst Dierenwelzijn en CITES hebben de verantwoordelijkheid om hun opleiding en informatie te verzekeren.

Er bestaat geen twijfel over het positief effect van de implementatie van het CITES-beleid in België. Het is nochtans voor verbetering vatbaar. Als gevolg van een tekort aan administratief personeel heeft de levering van de CITES-documenten, meer bepaald deze die de interne handel van bepaalde soorten toelaten volgens de Verordening EG 338/97, aanzienlijke vertragingen opgelopen. Ook de coördinatie van de Belgische wetenschappelijke CITES-overheid, waarvan de experts op vrijwillige basis werken, kan worden verbeterd door de dienst Dierenwelzijn en CITES. De dienst Dierenwelzijn en CITES heeft immers de verantwoordelijkheid om standpunten voor te bereiden over wetenschappelijke CITES-onderwerpen die hen zijn voorgelegd en om die tot op het niveau van de SRG te brengen. In oktober 2009 werd een biologe aangeworven om deze taak op zich te nemen. Door deze aanwerving zal ook meer tijd worden vrijgemaakt voor de andere biologen van het team om de hun toevertrouwde taken tot een goed einde te brengen. Tot op vandaag stonden ze onder sterke druk door strikte timings.

Bijlage: Controles en Inspecties

De statistieken over de afgeleverde invoerbewijzen, over de export en over de gewestelijke certificaten voor de handel in de periode 2003-2007 zijn beschikbaar in het document "Analyse van de jaarverslagen 2003-2007" gepubliceerd door de Dienst Dierenwelzijn en CITES van FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (cites@health.fgov.be);

De gegevens over de inbeslagnemingen en de terugzendingen zijn voor dezelfde periode eveneens beschikbaar.

Wat de inspecties op dieren betreft, in het Vlaams en Waals Gewest samen werden 128 inspecties uitgevoerd en 52 inbreuken vastgesteld tussen 2004 et 2008.

Inspecties

Tabel 39: Inspecties op dieren: aantal geplande inspecties.

Algemene gegevens*

2004	2005	2006	2007	2008
-	-	24	26 (49*)	51 (72*)

* wijziging in de planning wegens vraag van het parket van de Federale Politie

Tabel 40: Inspecties op dieren: aantal gerealiseerde inspecties.

Algemene gegevens*

2004	2005	2006	2007	2008
7	14	43	53	68

* geïnspecteerde sectoren: handelzaken dieren, particulieren, circusen en Dierenparken

Tabel 41: Inspecties op dieren: aantal vastgestelde inbreuken.

Algemene gegevens

INBREUKEN	2004	2005	2006	2007	2008
Zeer ernstig : inbeslagneming	1	-	-	3	9
Ernstig : PV	2	-	4	6	9
Andere : waarschuwing	1	3	5	7	3

Evolutie van de milieumisdrijven

Tabel 42: Milieumisdrijven: opvolging van de inbreuk.

	2004	2005	2006	2007	2008
Vastgestelde boetes	0	0	0	1	2
Geïne boetes	0	0	0	1	2

Tabel 43: Milieumisdrijven: aantal dossiers overgemaakt aan het parket.

	2004	2005	2006	2007	2008
Aantal dossiers	0	0	3	7	11

4.3 Bioveiligheid en GGO's

Betrokken diensten:

Adviesraad voor Bioveiligheid
 FAVV (Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen)
 FOD Volksgezondheid, Controledienst van DG4 en DG5

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- Verordening 1829/2003/EG van 22 september 2003 inzake genetisch gemodificeerde levensmiddelen en diervoeders;
- Verordening 1830/2003/EG van 22 september 2003 betreffende de traceerbaarheid en etikettering van genetisch gemodificeerde organismen en de traceerbaarheid van met genetisch gemodificeerde organismen geproduceerde levensmiddelen en diervoeders;
- Verordening 1946/2003/EG van 15 juli 2003 betreffende de grensoverschrijdende verplaatsing van genetisch gemodificeerde organismen.

Belgische regelgeving:

- Wet van 20 juli 1991 houdende sociale en diverse bepalingen, art 132, gewijzigd door de wetten van 22 februari 1998 en 1 maart 2007 en door het koninklijk besluit van 22 februari 2001 (zie onder);
- Koninklijk besluit van 21 februari 2005 tot reglementering van de doelbewuste introductie in het leefmilieu evenals van het in de handel brengen van genetisch gemodificeerde organismen of van producten die er bevatten;
- Samenwerkingsakkoord van 25 april 1997 tussen de Federale Staat en de Gewesten betreffende de administratieve en wetenschappelijke coördinatie inzake bioveiligheid;
- Wet van 15 maart 2004 houdende instemming met het Protocol van Cartagena inzake bioveiligheid bij het Verdrag inzake biologische diversiteit, en met de Bijlagen, gedaan te Montreal op 29 januari 2000;
- Opvolging en controle:
 - Controle op GGO veldproeven, niet-voedings GGO's of andere toepassingen van GGO's (behalve geneesmiddelen) : Ministerieel besluit van 18 oktober 2006 betreffende de aanwijzing van de dienst controle bedoeld in artikel 2, 19°, tweede streepje, van het koninklijk besluit van 21 februari 2005 tot reglementering van de doelbewuste introductie in het leefmilieu evenals van het in de handel brengen van genetisch gemodificeerde organismen of van producten die er bevatten;
 - Controle op GGO's bestemd voor humane of dierlijke voeding: Wet van 19 juli 2001 tot bekrachtiging en wijziging van het koninklijk besluit van 22 februari 2001 houdende organisatie van de controles die worden verricht door het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen en tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen en tot bekrachtiging van het koninklijk besluit van 22 februari 2001 betreffende de financiering van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen en het koninklijk besluit van 22 februari 2001 houdende organisatie van de controles die worden verricht door het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen.

Inleiding

Genetisch gemodificeerde organismen (GGO's) zijn organismen waarvan het genetisch patrimonium een fragment kreeg toegevoegd of er één verloor in niet-natuurlijk omstandigheden. Op die manier wil men bepaalde kenmerken wijzigen of nieuwe toevoegen (die voordelig kunnen zijn in de landbouw, in de energie- of farmasector, enz.). Genetisch gewijzigde organismen zijn niet noodzakelijk veilig of gevaarlijk voor de natuur. Dit is afhankelijk van de aard van de kenmerken die veranderd of toegevoegd zijn; bij welk organisme dit gebeurt is; de omstandigheden van de transformatie (plaats van het nieuwe gen); en de omstandigheden waarin een GGO gebruikt wordt of waar hij terecht komt. GGO's kunnen de natuurlijke biodiversiteit wel veranderen doordat ze zich verspreiden via zaden of, net als bij wilde of geteelde planten, hun genen uitwisselen met wilde planten. Op die manier komen de artificieel ingebrachte genen ook in wilde populaties terecht, waardoor deze kenmerken kunnen verkrijgen die ze voorheen niet bezaten. Wanneer deze organismen een selectief voordeel kennen, zouden zij de natuurlijke soorten kunnen verdringen.

Definitie van het beleid

De hoofddoelstelling is het beschermen van de volksgezondheid, de gezondheid en het welzijn van dieren, het leefmilieu en de belangen van de consument bij de doelbewuste introductie van genetische gemodificeerde organismen in het leefmilieu voor andere doeleinden dan het in de handel brengen (veldproeven) en bij het in de handel brengen in de Gemeenschap van genetisch gemodificeerde organismen als product of in producten. Hierbij dient de goede werking van de interne markt te worden gewaarborgd.

De strategische milieudoelstellingen zijn:

- het opsporen en beoordelen van de mogelijke ongewenste effecten van het GGO of de GGO's; het kan gaan om rechtstreekse of onrechtstreekse, onmiddellijke of latere effecten, ook opgestapelde en langetermijneffecten voor de menselijke gezondheid, de gezondheid en het welzijn van dieren en het milieu;
- beoordelen van de mogelijke ongewenste effecten van het GGO of de GGO's op de biodiversiteit⁷⁸.

Experimentele introducties van GGO's in het milieu gebeuren voornamelijk in het kader van studies, demonstratie en creatie van nieuwe variëteiten of geneesmiddelen. Men bestudeert zo het gedrag van het GGO, evenals zijn wisselwerking met andere organismen en met het leefmilieu in de vrije natuur.

Een persoon of onderneming die bij wijze van experiment een GGO wil introduceren in het milieu moet vooraf de schriftelijke toelating bekomen van de Lidstaat op wiens grondgebied de introductie zal plaatsvinden. Die toelating wordt verleend op basis van een beoordeling van de risico's die het GGO inhoudt voor het milieu en de gezondheid van de mens.

In België vormt het samenwerkingsakkoord van 25 april 1997 tussen de Gewesten en de Federale overheid de hoeksteen van het bestaande reglementaire en institutionele kader op het gebied van bioveiligheid. Het akkoord zorgt ervoor dat de gewesten over een gemeenschappelijk systeem beschikken voor de wetenschappelijke evaluatie van de risico's; verder verdeelt het de bevoegdheden en regelt het de besluitvormingsprocedure tussen de gewesten.

⁷⁸ GGO gewassen kunnen zich via zaden in het milieu verspreiden en eventueel hun genen uitwisselen met conventionele of wilde planten via hun pollen. Op die manier komen de artificieel ingebrachte genen ook in wilde populaties terecht waardoor deze kenmerken kunnen verkrijgen die ze voorheen niet bezaten. Wanneer deze organismen een selectief voordeel kennen zouden zij natuurlijke soorten kunnen verdringen.

De uitvoering van de hierboven beschreven doelstellingen impliceert volgende taken:

- risico-evaluatie van de ingediende dossiers (notificaties) door de Bioveiligheidsraad die werd opgericht van het Samenwerkingsakkoord tussen de Gewesten en de Federale Staat (termijnen voor beoordeling vastgelegd in het koninklijk besluit van 21 februari 2005);
- toezicht en controle op de goedgekeurde veldproeven of het in de handel brengen;
- na proef: toezicht op vernietiging en verdere opvolging van het proefveld doorheen de jaren.

Uitvoering en behaalde resultaten

Kennisgevingen:

Gedurende de referentieperiode (2004-2008) werden volgende kennisgevingen bekendgemaakt:

- Belgische kennisgevingen betreffende het in de handel brengen van transgene planten overeenkomstig het koninklijk besluit van 21 februari 2005 : geen;
- Belgische kennisgevingen betreffende de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde planten voor andere doeleinden dan het in de handel brengen overeenkomstig het koninklijk besluit van 21 februari 2002 : 1 (genetisch gemodificeerde populieren, 2007);
- Kennisgevingen overeenkomstig de Verordening 1829/2003 inzake genetisch gemodificeerde levensmiddelen en diervoeders : zie http://www.bio-council.be/arb_proc_in.html#A3 (in aantal gevallen omvat kennisgeving eveneens de teelt van de betrokken GGO's – Meer details in tabel).
- Voor de kennisgevingen/dossiers overeenkomstig verordening 1829/2003: zie overzicht http://www.conseil-biosecurite.be/arb_proc_out.html#A3 (afgesloten procedures) en http://www.conseil-biosecurite.be/arb_proc_in.html#A3 (lopende procedures). Een aantal van deze dossiers omvatten eveneens teelt/cultivatie van GGO's (meer details: zie tabel).

Opvolging en controle:

- Controle op GGO veldproeven, niet-voedings GGO's of andere toepassingen van GGO's (behalve geneesmiddelen) via het Ministerieel besluit van 18 oktober 2006 bovenvermeld in de juridische basis;
- Controle op GGO's bestemd voor humane of dierlijke voeding via de wet van 19 juli 2001 en het koninklijk besluit van 22 februari 2001 bovenvermeld in de juridische basis;
- EU toelatingen voor de cultivatie van GGO onder food/feed zie Verordening 1823/2003. Zie Community Register op http://ec.europa.eu/food/dyna/gm_register/index_en.cfm. Aangezien het een Europese Verordening is, is de toelating voor cultivatie van een bepaald GGO dus geldig in heel de EU. Er werden in totaal reeds 15 aanvragen voor cultivatie ingediend sinds 2005 (voor maïs, suikerbiet, aardappel). Deze worden momenteel nog geëvalueerd door de European Food Safety Authority (EFSA) en de lidstaten en mogen bijgevolg (nog) niet gecultiveerd worden. De maïs MON810 wordt enkel in Spanje, Tsjechië, Roemenië, Portugal, Duitsland, Polen, Slowakije en vroeger ook in Frankrijk gecultiveerd. In België wordt deze GGO maïs niet geteeld aangezien het insect waarvoor het GGO resistent is, geen probleem vormt in België.
- De EU toelatingen voor cultivatie onder de Richtlijn 2001/18 (<http://ec.europa.eu/environment/biotechnology/pdf/table4.pdf>). Tot hiertoe werd er slechts 1 GGO toegelaten voor cultivatie in de EU (onder de oude Richtlijn 90/220), namelijk de GGO maïs MON810 (sinds 1998). Onder Richtlijn 2001/18 waren er 3 aanvragen voor de cultivatie van GGO's genotificeerd (aardappel niet voor menselijke consumptie en 2 maïs). Er zijn echter onder deze Richtlijn nog geen toelatingen gegeven voor de cultivatie van GGO's in de EU.

In België worden op dit moment geen GGO's gecultiveerd voor commercialisering.

In België is, ten gevolge van een in november 2007 ingediende kennisgeving op 6 mei 2009, na goedkeuring verleend door de Ministers van Volksgezondheid en Leefmilieu, de enige veldproef van start gegaan, namelijk een veldproef met genetisch gewijzigde populieren⁷⁹. De bomen zijn geplant op minder dan 4 aren, op een proefveld met een totale oppervlakte van ongeveer 12 aren. De proefneming dient uitgevoerd te worden via het proefprotocol. Er dient eveneens een milieurisico-onderzoeksprotocol gevolgd worden. Via het jaarlijks activiteitenrapport krijgt de federale overheid alle gegevens met betrekking tot de proef, zoals een kopie van het logboek, alle praktische informatie van de proef, de reeds bekomen resultaten... Jaarlijks wordt ook een tussentijds monitoringrapport doorgestuurd en tegen het einde van de proef wordt het post-introductie-monitoring-eindrapport opgesteld. De veldproef staat onder controle van de controledienst van de FOD Volksgezondheid aangezien het gaat om cultivatie van GGO's die niet voor de voeding zijn bestemd

Op Europees niveau bestaat er een lijst met ingediende veldproefaanvragen voor alle lidstaten. (http://gmoinfo.jrc.ec.europa.eu/gmp_browse.aspx).

Eind mei 2008 werd vastgesteld dat een conventionele koolzaadproef, gezaaid op 4 sites verdeeld over Vlaanderen en Wallonië, besmet was met niet toegelaten GGO's. Dit werd aan de overheid gemeld door het bedrijf nadat er kwaliteitsanalyses op de proef werden uitgevoerd. Deze proef werd bijgevolg volledig vernietigd. Aangezien de planten nog in het vegetatief stadium waren ten tijde van de vernietiging en nog geen bloemen of zaden hadden gevormd, was het risico op verspreiding in het milieu quasi uitgesloten. Het enige bestaande risico is het opkomen van koolzaadplanten (eventueel GGO planten) in de volgende jaren door de aanwezigheid van dormante zaden. De GGO planten zijn echter mannelijk-steriel en produceren bijgevolg geen pollen. De bevoegde overheid heeft onmiddellijk alle details betreffende de proef opgevraagd bij het bedrijf (details van de proef, exacte locaties en detectiemethodes van de GGO's). Aan de controledienst van DG4 en DG5 werd tweemaal gevraagd om verschillende van de besmette percelen, na de vernietiging ervan, te controleren en stalen te nemen voor analyse. De EC, andere lidstaten en het publiek werd op de hoogte gebracht van deze contaminatie.

In het kader van een onderzoeksproject, gefinancierd door Wallonië, over de mogelijke aanwezigheid van genetisch gemodificeerd koolzaad in het milieu in Wallonië, werden in 2007 en 2008, op 2 verschillende locaties, genetisch gemodificeerde koolzaadplanten teruggevonden. Dit GGO zou echter geen problemen veroorzaken voor de volksgezondheid noch voor het milieu. Dit GGO is namelijk toegelaten voor food en feed toepassingen. Bijkomend is het GMO panel van de European Food Safety Authority (EFSA) het eens met de milieu risicobeoordeling die stelt dat de kans op ongewenste milieueffecten die kunnen voorkomen bij een onvoorziene vrijstelling en verspreiding in het milieu van deze GGO niet verschillend zullen zijn van deze van conventionele koolzaadplanten.

Er werd overleg gepleegd met de twee Belgisch biotechnologie bedrijven die GGO's commercialiseren om mogelijke oorzaken van de verspreiding te achterhalen en zodanig gelijkaardige situaties te vermijden in de toekomst. Voor de overheid dient er wel een follow-up te gebeuren.

⁷⁹ cf.

https://portal.health.fgov.be/pls/portal/docs/PAGE/INTERNET_PG/HOME PAGE_MENU/MILIEU1_MENU/LEVEN DERIJKDOMMEN1_MENU/GGOS9_MENU/CONSULTATIONS DUBLICENCOURS1_MENU/CONSULTATIONS DUBLICENCOURS1_DOCS/BRIEF%20TOELATING%20VIB%20170209.PDF

Evaluatie van het beleid

Daar waar er door de creatie van een duidelijke wettelijke basis en procedures een significante toename werd verwacht in het aantal aanvragen voor GGO veldproeven en het in de handel brengen van GGO's, blijkt uit de realiteit dat er sinds 2005 slechts 1 aanvraag voor een veldproef werd ingediend in België. Dit is minder dan verwacht werd. In vergelijking met sommige andere EU lidstaten (Spanje, Roemenië, Hongarije, Duitsland, Frankrijk, ...) is dit verwaarloosbaar. Zie overzicht aanvragen veldproeven in EU sinds 2002: http://gmoinfo.jrc.ec.europa.eu/gmp_browse.aspx

Aangezien er in BE slechts 1 aanvraag werd ingediend en (gunstig) geëvalueerd en er momenteel geen cultivatie van GGO's is voor commerciële doeleinden, wordt de hoofddoelstelling (zie kader I) van het beleid wel bereikt : de mogelijke impact van het vrijstellen van GGO's in het milieu op de gezondheid van de mens en het leefmilieu is momenteel quasi nihil voor wat betreft BE.

In twee gerapporteerde gevallen werden er echter GGO's aangetroffen (1 in veldproef met conventioneel koolzaad, 1 in milieu) die niet toegelaten zijn voor cultivatie in België/EU. Dit wijst er mogelijk op dat het in de internationale context waarin wij ons bevinden (internationale handel in grondstoffen voor de landbouw en voeding) het op termijn moeilijk zal worden om de eventuele vrijstelling van GGO's in het leefmilieu uit te sluiten. Bepaalde derde landen (o.a. Brazilië, Argentinië, VS) waarmee de EU handel drijft laten immers op steeds grotere schaal cultivatie toe van GGO gewassen. Bij invoer in EU en tijdens transport is er uiteraard een risico op onvrijwillige doch onvermijdelijke vrijstelling van deze GGO's in het milieu.

Er is voor wat betreft vrijstelling van GGO's in het leefmilieu een belangrijke interactie met het beleid van de Gewesten. De Gewesten zijn immers bevoegd voor het vaststellen van coëxistentie-maatregelen met betrekking tot de teelt van GGO's en conventionele gewassen. Het aantal aangevraagde/toegekende veldproeven wordt dus wel degelijk beïnvloed door het beleid van de Gewesten inzake coëxistentie. KB 21-2-2005 preciseert overigens duidelijk dat elke aanvraag voor veldproef eveneens moet worden voorgelegd aan de betrokken Gewesten voor *advies*. De betrokken Gewestelijke Minister heeft hierbij zelfs een vetorecht.

Voor wat betreft de risico-evaluatie zelf (in BE uitgevoerd door Bioveiligheidsraad; op EU vlak door EFSA) zijn er tussentijds wel de nodige initiatieven genomen op Europees vlak om in de toekomst meer rekening te houden met de nationale evaluaties of opmerkingen die bij EFSA worden ingediend. De bedoeling is om uiteindelijk tot een meer geharmoniseerde benadering en guidelines te komen voor de risico-evaluatie van GGO's. Dit kan het uiteindelijke goedkeuringsproces versnellen.

Bijlage: EU toelatingen voor cultivatie onder de Richtlijn 2001/18**GMO Products - Pending Applications for Cultivation under Directive 2001/18/EC as of 15 July 2009**

Product notification details	Company
<p>1. EH92-527-1 Potato (Armflora Potato) With altered starch composition. Received by CA: Sweden under Directive 2001/18/EC (17.01.2003) (C/SE/96/3501) Received by the Commission together with assessment report under Directive 2001/18/EC (14.04.2004) EFSA opinion: favourable (07.12.2005) Regulatory Committee: 04.12.2006, no qualified majority in favour or against the Commission's proposal Council: 16.07.2007, no qualified majority in favour or against the Commission's proposal EFSA new opinion (on use of ARM genes as marker genes in GM plants): 11.06.2009 Uses: <i>cultivation</i> for production of starch, not for use as human food.</p>	<p>BASF Plant Science (formerly Amylogene HB)</p>
<p>2. 1507 Maize (or Bt Cry1F 1507) Insect resistant and herbicide tolerant. Received by CA: Spain under Directive 2001/18/EC (11.07.2001). (C/ES/01/01) Received by the Commission together with assessment report under Directive 2001/18/EC (05.08 2003) EFSA opinion: favourable (19.01.2005, Annex 07.11.2006). EFSA opinion on new studies: favourable (29.10.2008) Regulatory Committee: 25.20.2009, no qualified majority in favour or against the Commission's proposal Uses: cultivation</p>	<p>Pioneer Hi-Bred /Mycogen Seeds</p>
<p>3. Bt11 Maize Insect resistant. Received by CA: France under Directive 2001/18/EC (C/F/96/05-10) Received by the Commission together with assessment report under Dir. 2001/18/EC (07.07.2003) EFSA opinion: favourable (20 April 2005, Annex 07.11.2006) EFSA opinion on new studies: favourable (29.10.2008) Regulatory Committee: 25.20.2009, no qualified majority in favour or against the Commission's proposal Uses: cultivation</p>	<p>Syngenta Seeds SAS</p>

<p>4. Carnation (Florigene Moonqua™ 123.8.12) With modified flower colour. Received by CA: The Netherlands under Directive 2001/18/EC (C/NL/06/01) Received by the Commission together with assessment report under Directive 2001/18/EC (01.03.2007) EFSA opinion: favourable (12.03.2008) Regulatory Committee: 15.09.2009, no qualified majority in favour or against the Commission's proposal Council: 19.01.2009, no qualified majority in favour or against the Commission's proposal Commission decision: 16.03.2009, 2009/244/EC Consent by NL CA: pending Uses: import, distribution and retailing. <i>Not for cultivation.</i></p>	<p>Florigene Pty. Limited (Australia)</p>
---	--

4.4 Handel in duurzaam hout

Betrokken diensten:

FOD VVVL DG Leefmilieu,
FOD Buitenlandse Zaken, meer bepaald DG Ontwikkelingssamenwerking

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- Verordening (EG) Nr. 2173/2005 van de Raad van 20 december 2005 inzake de opzet van een FLEGT-vergunningensysteem voor de invoer van hout in de Europese Gemeenschap en Verordening (EG) Nr. 1024/2008 van de Commissie van 17 oktober 2008 tot vaststelling van gedetailleerde maatregelen ter uitvoering van Verordening (EG) nr. 2173/2005 en de FLEGT Vrijwillige Partnerschapsakkoorden.

Belgische regelgeving:

- Omzendbrief P&O/DO/2 (2005) betreffende het aankoopbeleid van de federale overheid ter bevordering van het gebruik van duurzaam geëxploiteerd hout.

Inleiding

Illegale houtkap gebeurt zowel binnen als buiten de EU (moeilijk te kwantificeren). Het zijn vooral de tropische gebieden die het sterkst getroffen zijn. Slechts 15 % van houtproducten op de Belgische markt is gecertificeerd en dus gegarandeerd van duurzame oorsprong. 85% is dus onbekend. Dit heeft gevolgen voor biodiversiteit, klimaat en sociale en economische levensomstandigheden (in belangrijke mate in de tropen).

Het EU-actieplan voor wetshandhaving, governance en handel in de bosbouw (Forest Law Enforcement, Governance and Trade, FLEGT) behelst een proces en een pakket van maatregelen waarmee de Europese Commissie voorstelt het groeiende probleem van illegaal kappen en de daarmee samenhangende handel aan te pakken. Dit vraagstuk is een van de prioriteiten van de Europese Commissie voor de follow-up van de wereldtop van 2002 over duurzame ontwikkeling. Het actieplan is het begin van een proces dat bijzondere nadruk legt op hervorming van governance en capaciteitsopbouw, ondersteund door activiteiten ter bevordering van de multilaterale samenwerking en complementaire maatregelen om de vraag naar illegaal geogst hout terug te dringen in de EU en later de grote eindgebruikersmarkten elders ter wereld.

Het federaal plan duurzame ontwikkeling II (2004-2008) bevestigde het engagement om d.m.v. het aankoopbeleid duurzaam bosbeheer te promoten (en dus illegale houtkap en bijhorende illegale handel te bestrijden). Een aankoopbeleid voor houtproducten op federaal niveau zendt bovendien een sterk signaal naar zowel de consumenten als de producenten in België (en daarbuiten). Op deze manier wordt bijgedragen aan de bescherming van de biodiversiteit, ook in de tropische gebieden.

Het zijn de Gewesten die bevoegd zijn voor natuurbehoud, inclusief de bossen. De federale bevoegdheid situeert zich voornamelijk op het vlak van de coördinatie van de Belgische standpunten op internationaal vlak, het behoud en duurzame gebruik van biodiversiteit in federale bevoegdheidsdomeinen (federaal aankoopbeleid), de invoer, doorvoer en uitvoer van soorten (inclusief boomsoorten) en de bewustmaking van de burger.

Definitie van het beleid

De hoofddoelstelling is de promotie van duurzaam (verantwoord) bosbeheer wereldwijd (duurzame productie en consumptie van natuurlijke rijkdommen), mbt de bescherming van de biodiversiteit en het stoppen van het verlies aan biodiversiteit tegen 2010.

Alle federale overheidsdiensten zijn verplicht vanaf 18/09/06 om uitsluitend houtproducten aan te kopen afkomstig uit duurzaam beheerde bossen

De verwachte resultaten zijn:

- Op korte termijn:
 - partnerschapsakkoorden met belangrijkste houtproducerende landen die exporteren naar de EU;
 - sensibilisering van de aanbestedende federale overheidsdiensten.
- Op lange termijn:
 - VPA's (*voluntary partnership agreement*) met houtproducerende landen die exporteren naar EU;
 - 100% van de federale aankopen van hout afkomstig uit duurzaam beheerde bossen.

Uitvoering en behaalde resultaten

In 2005 werd een onderzoek uitgevoerd door WWF naar de houttoepassingen binnen de Federale Overheid en in welke mate duurzaam geproduceerd hout voor deze toepassingen beschikbaar was op de EU markt.

In juli 2005 werd een adviesvraag geformuleerd aan de FRDO. Dit advies heeft een belangrijke impact gehad op de verdere inhoud van het beleid.

De volgende activiteiten werden ondernomen:

- Bijdrage aan de voorbereiding voor de onderhandelingen inzake FLEGT VPA's. De EU commissie heeft vandaag reeds akkoorden gesloten met Ghana, Congo (Brazza) en Kameroen. DG Leefmilieu volgt dit actief op BE Ontwikkelingssamenwerking ondersteunt een voorbereidend proces om een VPA op te starten in DRC, waarbij een expert ter plaatse wordt gefinancierd;
- Lancering van federaal aankoopbeleid in België in 2006 en sensibilisering van de federale aankopers via methodologische gids en via website;
- Sensibilisatie van het grote publiek door verspreiding van folders via de sector, via milieubewegingen en andere activiteiten (beurzen, FOD's, ...) in 2006 en 2007;
- Evaluatie van het aankoopbeleid in het licht van een Europese (en nationale) harmonisatie (normaal afgerond tegen eind 2009);
- Analyse van de implementatie van het aankoopbeleid door de aanbestedende overheidsdiensten;
- Marktstudie naar het aandeel gecertificeerde houtproducten op de Belgische markt.

Evaluatie van het beleid

België levert een bijdrage aan de bestrijding van illegale houtkap en bijhorende illegale houthandel door de ondersteuning van FLEGT VPA's. De ontwikkeling van 3 VPA's zijn de beste garantie op legale houthanden binnen en met deze landen. Drie landen is echter zeer beperkt op dit ogenblik en onder de verwachtingen. Aan de andere kant is het duidelijk en complex proces. De beleidsdoelstelling om op internationaal niveau illegale houtkap en -handel te bestrijden wordt deels gerealiseerd. Dit is deels het gevolg van de VPA's, deels het

gevolg van de ontwikkeling van aankoopbeleid in verschillende lidstaten, waaronder België, en de ontwikkeling van nieuw wetgevend materiaal (ten vroegste tegen 2012).

Het federale aankoopbeleid heeft een levendige dialoog opgestart op nationaal en internationaal niveau. Deze dialoog is nog steeds gaande. Dit heeft voor een bewustmaking gezorgd bij de sector en het grote publiek, mede ondersteund door de informatiecampagnes. De federale aankopers zelf werden gesensibiliseerd via een methodologische gids en een website. De implementatie van het beleid laat te wensen over aangezien het beleid moeilijk kan afgedwongen worden. Bovendien is het niet makkelijk te realiseren, wat voor bijkomende problemen zorgt. De actuele evaluatie van het beleid tracht dit op te lossen. De beleidsdoelstelling om duurzaam bosbeheer en certificatie te promoten wordt deels gerealiseerd. Gezien de complexiteit van het dossier, niet eenvoudig. De evaluatie heeft als bedoeling dus de realisatie van de beleidsdoelstelling te verhogen. De realisatie van de doelstelling is het gevolg van het federale beleid, omdat de omzendbrief het meest concrete beleidsinstrument ter beschikking is op Belgisch niveau. In de gewesten worden gelijkaardige initiatieven genomen. M.a.w. de omzendbrief heeft veel in gang gezet, nu komt het erop aan de effectiviteit van de implementatie te verbeteren.

De ontwikkelingen op EU niveau en het blijvend probleem van illegale houtkap en -handel en ontbossing blijven deze acties rechtvaardigen. Het beleid is nog steeds actueel. In 2006 was België een pionier, en is dat nog steeds. Meer middelen zijn nodig voor een effectieve implementatie te garanderen die ook echte gedragsveranderingen met zich meebrengt binnen de sector en bij het grote publiek.

4.5 Internationaal beleid ter bescherming van walvissen

Deelname van België aan de Internationale Walvisvaart Commissie (van 2005 tot 2009)

Betrokken dienst:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, DG Leefmilieu

Juridische basis:

Wet van 9 juli 2004 betreffende de toetreding van België tot het Internationaal Verdrag tot regeling van de walvisvangst van 1946.

Definitie van het beleid

Het nagestreefd milieubeleid is de deelname van België aan de vergaderingen van de Internationale Walvisvaart Commissie (IWC), met name over het thema van de botsingen. Het Actieplan van de Werkgroep Aanvaringen boten-walvissen bevindt zich op <http://www.iwcoffice.org/documents/commission/IWC59docs/59-CC3.pdf>

Het internationaal verdrag ter regulering van de walvisvangst beoogt het behoud van de walvispopulatie en de ontwikkeling van de walvisindustrie. Het thematisch toepassingsveld is dat van de botsingen schepen-walvissen: botsingen gebeuren overal ter wereld en de toename van het maritiem verkeer brengt risico's met zich mee van botsingen in de zones van samenscholing van de walvissen, resulterend in de dood van walvissen en schade aan de schepen. De belangrijkste doelstelling van het beleid is het verminderen van het aantal botsingen wat zowel de walvissen als de maritieme sector ten goede zal komen. De strategische doelstelling is het beschermen van de walvispopulatie door een wetgeving en door aangepaste technische maatregelen.

Op korte termijn zijn de verwachte resultaten het rapporteren van de botsingen via de interface ontwikkeld op de site van IWC (http://www.iwcoffice.org/sci_com/shipstrikes.htm) en het verspreiden van een document met richtlijnen dat maatregelen voorstelt om het aantal botsingen te beperken in het kader van IMO. Op lange termijn zijn de verwachte resultaten de ontwikkeling van specifieke technologieën zoals visuele of akoestische opsporing en het identificeren van de gebieden met een hoog risico van botsing.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het gebruikte instrument is de reglementering ingevoerd door de betrokken landen, leden van de IWC. Deze landen implementeren de reglementering door het voorleggen van voorstellen via de Internationale Maritieme Organisatie, de verspreiding van informatie (zoals de folder over de botsingen die door België werd opgesteld) en de opleidingen van het varend personeel. Bepaalde staten ontwikkelen een zuiver nationale wetgeving (snelheidsbeperkingen, waarschuwingen aan matrozen, beschermde zones ...). Dit beleid wordt gefinancierd door nationale budgetten en door vrijwillige bijdragen van de Lidstaten van de IWC. Het werk is in bepaalde gevallen uitgevoerd samen met NGO's zoals IFAW, WDCCS en het WWF.

De kwantitatieve opvolging gebeurt door middel van de gemelde botsingen, kaarten met de verdeling van de soorten en navigatieroutes om de risicogebieden te bepalen; het aantal (vier) georganiseerde internationale vergaderingen over het onderwerp. De kwalitatieve opvolging verloopt via een jaarlijks verslag dat de vooruitgang rapporteert (www.health.fgov.be/collisions).

De verzameling van de informatie over het milieu gebeurt via een gegevensbank met het aantal botsingen; deze werd opgericht om de informatie op een gestandaardiseerde manier te verzamelen. In mei 2009 bevatte ze bijna 900 gevallen. Zie: <http://www.iwcoffice.org/sci.com/shipstrikes.htm>

Figuur 25: Totaal aantal gemelde incidenten per decennium.

Bron: K. Van Waerebeek/R. Leaper

Behaalde resultaten:

- botsingen op de agenda van de IWC en de IMO geplaatst;
- invoering van het document met richtlijnen door de 59ste sessie van het Comité ter bescherming van het milieu van de IMO en verspreiding onder de leden van de IMO;
- de bewustwording toont zich in de verhoging van het aantal organisaties waar het onderwerp van de botsingen is besproken en in het aantal landen die een specifieke wetgeving ontwikkelen;
- de technologieën voor het verminderen van de risico's van botsingen zijn getest in de Middellandse Zee en in de VS;
- de laatste hand wordt gelegd aan kaarten met de verdeling van de soorten en navigatieroutes voor de Noordzee en de Baltische Zee.

Evaluatie van het beleid

Voor wat betreft de efficiëntie zijn de bekomen resultaten in de meeste gevallen zoals verwacht, ermee rekening houdend dat de geografische uitbreiding het verderzetten van het proces op lange termijn verantwoordt.

Er werd ook met 15 landen een werkgroep 'botsingen' opgericht, die wordt voorgezeten door België. Daarnaast moeten ook de talrijke recensies van België in de pers worden vermeld. Het zou ook nodig zijn om de gevallen van botsingen met kleine walvisachtigen (dolfijnen, bruinvissen) te behandelen.

4.6 Belgisch Antarcticabeleid voor het behoud van levende zee-organismen in de Zuidelijke Ijszee (2006-2009)

Betrokken diensten:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
FOD Buitenlandse Zaken
POD Wetenschapsbeleid
ILVO (expert Vlaams gewest)

Juridische basis:

Wet van 17 januari 1984 houdende goedkeuring van de Overeenkomst inzake de instandhouding van de levende rijkdommen in de Antarctische wateren, en van de Bijlage, opgemaakt te Canberra op 20 mei 1980.

Definitie van het beleid

In kader van het nagestreefd beleid neemt België deel aan de commissie voor het behoud van levende mariene hulpbronnen in Antarctica (CCAMLR).

De conventie heeft als doelstelling het zeeleven ten zuiden van 69°Zuiderbreedte te behouden, zonder echter de exploitatie uit te sluiten in de mate dat die op een rationele manier wordt uitgevoerd. De belangrijkste betrokken soorten zijn de Antarctische kabeljauw en de krill. Recentelijk werden de haaien beschermd. CCAMLR ontwikkelt een aanpak van ecosystemen die bijvoorbeeld rekening houdt met de noden van de roofdieren zoals de pinguïns of vogels.

De voornaamste doestelling is een representatief netwerk te creëren van beschermde maritieme zones, die de verschillende fysieke en biologische kenmerken van de Zuidelijke Ijszee dekken (gebied niet onderworpen aan de nationale rechtspraak). De strategische doelstelling is de bescherming van de maritieme biodiversiteit van Antarctica (zie het verslag van de jaarvergadering van 2008, deel beschermde maritieme zones: http://www.ccamlr.org/pu/f/f_pubs/cr/08/i07.pdf).

De onmiddellijke doelstellingen i.v.m. het leefmilieu zijn:

- het volgen van vissersboten per satelliet en patrouilles van bepaalde staten (Franse en Australische zeemacht) eenmaal de beschermde zone is afgebakend;
- samenwerking tussen CCAMLR en het Antarctica-Verdrag via een gezamenlijke werkgroep.

Op korte termijn zijn de verwachte resultaten de bepaling van de prioritaire beschermde zones op basis van de bestaande wetenschappelijke gegevens. Deze werden geanalyseerd tijdens een workshop over bioregionalisatie in Brussel op de FOD Leefmilieu in augustus 2007 (Belgische bijdrage: 5.000 €). Op lange termijn: de financiering van het proces van de creatie van beschermde zones en de verwezenlijking van een representatief systeem van beschermde zones tegen 2012.

Het proces omvat het advies van de raad van het Wetenschappelijk Comité van de CCAMLR en het beleidsinstrument neemt de vorm aan van een beslissing van de CCAMLR.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het uitvoeringsorgaan is gevormd door vergaderingen van wetenschappers die de gegevens gebruiken (gedeeltelijk via een gegevensbank beheerd door België). Het Speciaal Fonds beschermde maritieme zones dat door België werd gecreëerd (€ 20.000) en vervolgens werd gevoed door het Verenigd Koninkrijk (A\$ 26.648) wordt gebruikt om het proces met de partners als het Verenigd Koninkrijk, Zuid-Afrika, Duitsland en ASOC (NGO) te vergemakkelijken.

De gegevens over het milieu zijn verzameld tijdens de tweede bioregionalisatie van de Zuidelijke Ijszee en uitgewerkt tijdens de workshop CCAMLR van 2007 in Brussel. De zones met de grootste heterogeniteit zijn bepaald door de werkgroep, evenals de prioritaire zones voor de topografische afbakening van de maritieme zones beschermd in het kader van een representatief systeem.

- Na discussie met de vissersstaten bestaat er sinds 2008 een overeenkomst (jaarlijkse vergadering in Hobart, Tasmanië) om het proces van de juridische ontwikkeling van beschermde maritieme zones verder te zetten; een werkgroep (die per correspondentie werkt) werd opgezet in augustus 2009 om middelen toe te kennen van het Fonds van de speciale beschermde zones van CCAMLR aan een voorbeeldgebied dat toelaat om de relevantie en efficiëntie te testen van de doelstellingen van de ruimtelijke planning. België maakt er deel van uit.
- In november 2009 werd de eerste beschermde maritieme zone afgebakend (90.000 km²) in de regio van de Zuidelijke Orcaden. Visvangst is er verboden.

Evaluatie van het beleid

De workshop rond bioregionalisatie had voldoende kaarten als resultaat om de prioritaire beschermde zones te bepalen. De traagheid van het proces zorgt er evenwel voor dat de datum 2012 niet zal worden gehaald, ook al werd een eerste kleine zone afgebakend. Deze vertraging kan gedeeltelijk worden verklaard door het feit dat de CCAMLR-gebieden buiten de nationale wetgevingen vallen en door de consensusregel die geldt voor de beslissingen.

Hoofdstuk 5: Marien milieubeleid

Betrokken diensten:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, DG Leefmilieu, Dienst Marien Milieu, met de wetenschappelijke en technische ondersteuning van de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM). Voor zand- en grindwinning is tevens de Dienst Continentaal Plat van de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie betrokken.

Juridische basis:

De onderstaande tabel geeft voor iedere pijler van het beleid ter bescherming van het mariene milieu de regelgevende besluiten die aan de basis liggen van de relevante rechtsgrondslag(en).

Tabel 44: Regelgevende besluiten voor iedere pijler van het beleid ter bescherming van het mariene milieu.

(acroniemen: B = biodiversiteit; Bh = Beheer; Ck = controle kwaliteit; P = pollutiebestrijding)

		B	Bh	Ck	P
Vogel- en Habitat richtlijn	KB van 21 december 2001 betreffende de soortenbescherming in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België, KB's van 14 oktober 2005 en 5 maart 2006 tot instelling van speciale beschermingszones en speciale zones voor natuurbehoud in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België. en KB van 14 oktober 2005 betreffende de voorwaarden, sluiting, uitvoering en beëindiging van gebruikersovereenkomsten en het opstellen van beleidsplannen voor de beschermde mariene gebieden in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België.	X			
CMS (Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten)	Wet van 27 april 1990 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten, en van de Bijlagen I en II, opgemaakt te Bonn op 23 juni 1979	X			
Ascobans (Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas)	Wet van 14 mei 1993 houdende goedkeuring van het Overeenkomst inzake de instandhouding van kleine walvisachtigen in de Oostzee en de Noordzee, en Bijlage, gedaan te New York op 17 maart 1992	X		X	
CBD	Wet van 11 mei 1995 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake biologische diversiteit, en Bijlagen I en II, gedaan te Rio de Janeiro op 5 juni 1992	X			

		B	Bh	Ck	P
OSPAR	Wet van 11 mei 1995 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake de bescherming van het marien milieu van de Noordoostelijke Atlantische Oceaan, Bijlagen I, II, III en IV, en de Aanhangsels 1 en 2, gedaan te Parijs op 22 september 1992.	X		X	
MER-richtlijn (85/337/EEG, gewijzigd door 97/11/EG)	Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België		X		
SEA-richtlijn (2001/42/EG)	Wet van 13 februari 2006 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's en de inspraak van het publiek bij de uitwerking van de plannen en programma's in verband met het milieu				
Kaderrichtlijn mariene strategie (2008/56/EG)	Koninklijk besluit van 23 juni 2010 betreffende de mariene strategie voor de Belgische zeegebieden		X	X	
Aanbeveling 2002/413/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2002 betreffende de uitvoering van een geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa	Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België		X		
Kaderrichtlijn water (2000/60/EG)	KB betreffende de vaststelling van een kader voor het bereiken van een goede oppervlaktewatertoestand, verwacht in 2010			X	
Marpol (1973/1978)	Wet van 17 januari 1984 houdende goedkeuring van volgende Internationale Akten : a) Internationaal Verdrag van 1973 ter voorkoming van verontreiniging door schepen, en Bijlagen, opgemaakt te Londen op 2 november 1973 b) Protocol van 1978 bij het Internationaal Verdrag van 1973 ter voorkoming van verontreiniging door schepen, en Bijlage, opgemaakt te Londen op 17 februari 1978				X
Verdrag van Londen	Wet van 20 december 1984 houdende goedkeuring van het Verdrag inzake de voorkoming van de verontreiniging der zeeën ten gevolge van het storten van afvalstoffen, van de Bijlagen, het addendum en het Bijvoegsel, opgemaakt te Londen, Mexico Moskou en Washington op 29 december 1972 en gewijzigd te Londen op 12 oktober 1978, 1 december 1978 en 1 december 1980				X
Bunkerolie-verdrag	Wet van 12 juli 2009 houdende instemming met het Internationaal Verdrag van 2001 inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door bunkerolie, en met de Bijlage, gedaan te Londen op 23 maart 2001				X

		B	Bh	Ck	P
Verordening (EG) nr. 417/2002	De Verordening (EG) nr. 417/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 18 februari 2002 betreffende het versneld invoeren van de vereisten inzake een dubbelwandige uitvoering of een gelijkwaardig ontwerp voor enkelwandige olietankschepen en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 2978/94 van de Raad is rechtstreeks van toepassing en valt onder de bevoegdheid van de FOD Mobiliteit				X
IMO-verdrag scheepsontmanteling	Nog om te zetten in Belgisch recht				X
Bonn akkoord	Wet van 16 juni 1989 houdende goedkeuring van de Overeenkomst inzake samenwerking bij het bestrijden van de verontreiniging van de Noordzee door olie en andere schadelijke stoffen, en van de Bijlage, opgemaakt te Bonn op 13 september 1983				X
IMO-OPRC verdrag	Federale omzetting lopende, te verwachten in 2010				X
Milieuschaderichtlijn EC 2004/35/EG	KB van 25 oktober 2007 betreffende herstelmaatregelen ingevolge de aanmerkelijke aantasting van het mariene milieu en de terugvordering van de kosten voor de preventieve maatregelen, inperkingsmaatregelen en herstelmaatregelen				X
	Wet van 20 januari 1999 ter bescherming van het mariene milieu in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België	X	X	X	X
	Wet van 13 juni 1969 inzake de exploratie en de exploitatie van niet -levende rijkdommen van de territoriale zee en het continentaal plat Koninklijk besluit van 12 augustus 2000 tot instelling van de raadgevende Commissie belast met de coördinatie tussen de administraties die betrokken zijn bij het beheer van de exploratie en de exploitatie van het continentaal plat en van de territoriale zee en tot vaststelling van de werkingsmodaliteiten en -kosten ervan Koninklijk besluit van 1 september 2004 houdende de regels betreffende de milieu-effectenbeoordeling in toepassing van de wet van 13 juni 1969 inzake de exploratie en exploitatie van niet-levende rijkdommen van de territoriale zee en het continentaal plat Koninklijk besluit van 1 september 2004 betreffende de voorwaarden, de geografische begrenzing en de toekenningsprocedure van concessies voor de exploratie en de exploitatie van de minerale en andere niet-levende rijkdommen in de territoriale zee en op het continentaal plat Samenwerkingsakkoord van 21 december 2005 tussen de federale Overheid en het Vlaamse Gewest betreffende het onderzoek naar de invloed van de exploratie- en exploitatieactiviteiten op het Belgisch Continentaal Plat op de sedimentafzettingen en op het mariene milieu		X		

		B	Bh	Ck	P
	Samenwerkingsakkoord van 12 juni 1990 tussen de Belgische Staat en het Vlaamse Gewest ter vrijwaring van de Noordzee van nadelige milieueffecten ingevolge baggerspecielossingen in de wateren die vallen onder de toepassing van het OSPAR-Verdrag		X		
	Wet van 4 april 2006 houdende instemming met het Samenwerkingsakkoord van 8 juli 2005 tussen de federale Staat en het Vlaamse Gewest betreffende de oprichting van en de samenwerking in een structuur Kustwacht				X

Inleiding

De moderne mariene wetgeving past ruimschoots in het kader van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee ("UNCLOS") dat op 10 december 1982 te Montego Bay en Jamaica voor ondertekening werd opengesteld en dat in België werd goedgekeurd bij wet van 18 juni 1998.

Het referentiekader dat dit Verdrag omvat, maakt het tot een echt "wereldrecht" van zeeën en oceanen. UNCLOS bevat een hoofdstuk dat speciaal gewijd is aan de bescherming van het mariene milieu.

De bepalingen van dit hoofdstuk liggen aan de oorsprong van de inoverwegingneming van het mariene milieu in het kader van de behandeling van de algemene sectoriële conventies zoals deze van de Internationale Maritieme Organisatie. Andere internationale akkoorden bestonden voordien al en waren gewijd aan ad-hoc beschermingsvormen, zoals bijvoorbeeld de Internationale Walvisvaartcommissie.

Op een regionale schaal werden "all inclusive" mariene milieuverdragen ontwikkeld, zoals OSPAR (voor het noordoostelijke deel van de Atlantische Oceaan), om de inspanningen van de staten die dezelfde mariene ruimte delen te coördineren, aangezien ze specifiek zijn en beter aangepast aan de regionale mariene context.

Op Europees niveau bestaat er, naast de "generieke" systemen die zonder onderscheid gewijd zijn aan de bescherming op het land of in de zee van beschermde soorten en natuurlijke habitats (tot bijdrage aan het Natura 2000-netwerk), sinds kort een kaderrichtlijn "Strategie van het Mariene Milieu", die deze doelstellingen om "goede milieutoestand" te behalen voor de mariene ecosystemen "europeaniseert". Het is ongetwijfeld de laatste maatregel die de inspanningen van de lidstaten voor de volgende 10-15 jaar zal markeren. Bij het omschrijven van de "goede milieutoestand", kwantificeert / objectieveert deze richtlijn het "aanvaardbare" stoor niveau die de menselijke activiteiten op zee tot gevolg kunnen hebben (vervoer, winning van zand en grind, wind, aquacultuur etc.). Kortom, er is een echt instrument voor het beheer van ecosystemen.

In België heeft het beleid op federaal niveau de volgende doelstellingen:

1. duurzaam beheer van menselijke activiteiten op zee
2. bescherming en behoud van de biodiversiteit
3. controle van de kwaliteit van het mariene milieu
4. preventie van en strijd tegen de vervuiling op zee

5.1 Duurzaam beheer van menselijke activiteiten op zee

Definitie van het beleid

Vanaf 2004 werd het Noordzeebeleid alsmear meer beschreven in de beleidsnota's van de bevoegde ministers. Vanaf die datum werd er een eerste "ruimtelijk plan" voor de mariene ruimten opgemaakt. De grootste inzet van vandaag is de voortzetting van deze planning, rekening houdend met een "sociaal, economisch en ecologisch" evenwicht, met voldoende flexibiliteit om zich te kunnen aanpassen aan een veranderende wereld.

Hieronder worden de menselijke activiteiten gegeven waarvoor, conform de MMM-Wet (m.u.v. zand- en grindwinning), een (milieu-)vergunning en/of machtiging door de minister bevoegd voor de bescherming van het mariene milieu verkregen moet worden:

- Mosselkweek (vergunning voor in 4 zones van de Noordzee).
- Baggerspeciestortingen (machtiging).
- Windmolens.
- Vergunningen voor zand- en grindwinning op zee worden verleend door de Minister van Economie, die rekening houdt met het bindend advies van de Minister bevoegd voor het Mariene Milieu. De Dienst Continentaal Plat, de BMM en het Instituut voor landbouw- en Visserijonderzoek (SWA 21-12-2005) voeren het onderzoek naar de impact van de winningen uit. Op internationaal vlak worden de effecten van zand- en grindexploitatie op zee ook bestudeerd.

Er dient ook gemeld te worden dat het "duurzaam beheer van de Noordzee" als actie werd opgenomen in het Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling 2009 – 2012.

Uitvoering en behaalde resultaten

Vergunning/machtiging

De MMM-Wet geeft ondermeer uitvoering aan de Europese Milieueffectenrapportagerichtlijn (85/337/EEG, gewijzigd door 97/11/EG).

De menselijke activiteiten waarvoor, conform de MMM-Wet een vergunning en/of machtiging verkregen moet worden zijn zoals reeds gemeld de "industriële activiteiten", m.u.v. concessies voor zand- en grindwinning, welke conform de wet van 13 juni 1969 inzake de exploratie en de exploitatie van niet -levende rijkdommen van de territoriale zee en het continentaal plat worden verleend. Begin 2010 was de situatie de volgende:

- mytilicultuur: 1 vergunning;
- windmolenparken: 3 vergunningen (n.v. Belwind, de n.v. Eldepasco en de n.v. C-Power);
- het storten van baggerspecie: 7 vergunningen voor het dumpen van onderhoudsbaggerspecie (4 Afdeling Maritieme toegang en 3 Afdeling Kust) en 1 vergunning voor dumpen van aanlegbaggerspecie (degene die verlengd is tot eind 2010).
- zand- en grindwinning: 15 vergunningen.

In 2009 werd een nieuwe, vereenvoudigde, procedure ingesteld die van toepassing is op een aantal commerciële en publicitaire activiteiten met een beperkte impact op het mariene milieu.

Uitvoering en Europese Mariene Strategie

De Dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu heeft een implementatiestrategie voor deze Richtlijn opgesteld. Er wordt sinds 2010 gewerkt aan de uitvoering van deze implementatiestrategie, ondermeer binnen de CCIM Stuurgroep Noordzee en Oceanen.

Geïntegreerd Kustzonebeheer

Ondanks het feit dat de Europese Aanbeveling inzake geïntegreerd kustzonebeheer (een succesvolle onderhandeling tijdens de 2001 EU-Voorzitterschap van België) geen verdere "deliverables" vraagt (los van een verslaggeving dat in 2006 plaats gevonden heeft), blijft men in België actief op dit domein. Zo is in 2009 de Dienst Marien Milieu volwaardig lid geworden van het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer.

Het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer stelde een duurzaamheidsbarometer met duurzaamheidsindicatoren op voor de kust.

Evaluatie van het beleid

Het beleid is er in de periode 2004-2008 in geslaagd om de menselijke activiteiten op zee algemeen gezien beter in te passen in de zeegebieden, maar er is nog werk aan de winkel. Het vergunningsstelsel moet nog beter gecommuniceerd en gehandhaafd worden en de voorkoming en inperking van verontreiniging heeft zowel in de praktijk als voor wat betreft het luik kostenrecuperatie nog een hele weg te gaan. De regelgeving kan nog verbeterd worden, maar dit gaat gepaard met een aantal andere aandachtspunten. Een intensievere informatieverstrekking aan andere bevoegde diensten en aan het grote publiek, een betere verzameling en verwerking van relevante informatie, een hogere prioriteit voor handhaving, enz. Kortom, een omvattend pakket van maatregelen en acties zal moeten aangewend worden om dit beleid beter te realiseren.

Dit beleid heeft niet geleid tot een extra positieve impact, maar heeft eerder een behoud van de bestaande situatie bewerkstelligd. Veel wordt dan ook verwacht van de komende periode van vier jaar, omdat dan een aantal nieuwe "projecten" van start gaan (Europese Mariene Strategie, bijgestuurde vergunningsstels, enz) deze zullen veel inspanningen vergen, maar die ook een sterke positieve impact kunnen hebben op het mariene milieu.

Om de regelgeving omtrent milieuvergunningen en machtigingen efficiënter te handhaven, is het nodig dat er bij de bestemmingen duidelijkheid bestaat over de toepasselijkheid van de procedure en de inhoud ervan. Daartoe zal begin 2010 onderzocht worden welke media het best aangewend kunnen worden om hierover duidelijkheid te creëren. Een verbeterde informatieverstrekking zal gepaard gaan met een sterkere aandacht voor de handhaving van de toepasselijke regelgeving.

Het is wenselijk dat dit beleid in interactie treedt met het andere beleid , , Verschillende overheden zijn bevoegd in het kader van de bescherming van het mariene milieu, maar nog te weinig wordt gewerkt aan een gemeenschappelijk, of op zijn minst vooraf doorgesproken, beleid. Dit zorgt soms voor overlappingsen of niet gedekte onderwerpen. Het beleid is verantwoord, maar er moet de komende jaren wel geïnvesteerd worden in een coherent raamwerk voor de integratie van de verschillende activiteiten in de zeegebieden, met name de maritieme ruimtelijk planning. Dit moet de mogelijkheid scheppen de milieudoelstellingen te identificeren en de activiteiten op zee daaraan aan te passen. Lukt dit niet, dan riskeert het beleid achterhaald te worden. De organisatie van de activiteiten in de zeegebieden moet immers afgestemd worden op de beleidsdoelstellingen, anders wordt die organisatie een "lege doos".

5.2 Bescherming en behoud van mariene biodiversiteit

Definitie van het beleid

Dit beleid heeft betrekking op de bescherming en instandhouding van de beschermde soorten en natuurlijke habitats.

De uitvoering van deze doelstellingen verschilt naargelang de wateren onder nationale jurisdictie of daarbuiten. In het algemeen volgen twee fasen van de werkzaamheden elkaar op:

- 1) de vaststelling van de identificatiecriteria voor beschermde soorten of natuurlijke habitats die bescherming nodig hebben;
- 2) de ontwikkeling van de regelgeving voor het beheer van deze behoudsdoelstellingen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Nationale wateren

Bescherming van de beschermde soorten:

In toepassing van de Vogelrichtlijn worden er in 2005 drie zones vastgesteld (SBZ1, SBZ2, en SBZ3).

Bescherming van de natuurlijke habitats:

In 2005 werden twee gebieden als Speciale Zone voor Natuurbehoud, conform de EU-Habitatrichtlijn (Trapegeer–Stroombank en Vlake van de Raan de welke in 2008 door Raad van State werd opgeheven).

Daarnaast werd het Gericht Marien Reservaat 'Baai van Heist' werd in 2006 ingesteld.

Het beheer van de beschermde mariene gebieden kan niet op een efficiënte manier gebeuren zonder de gebruikers van deze gebieden bij de voorbereiding, besluitvorming en uitvoering van het beleid te betrekken. Zo werd de gebruikersovereenkomst, voor een bepaalde duur afgesloten na overleg met de gebruikers van een beschermd marien gebied, in de beleidsplanning met betrekking tot de mariene beschermde gebieden geïntegreerd.

De Minister bevoegd voor het mariene milieu sloot in oktober 2005 voor een periode van drie jaar gebruikersovereenkomsten af met de volgende gebruikers:

- Verbond Vlaamse Watersportverenigingen
- Vlaamse Vereniging Hengelsport Verbonden
- Zeehengelsport
- Nautiv
- Nautibel
- Vlaamse Yachting Federatie

Voor al deze op nationaal niveau omschreven zones werden er in juli 2009, naast de gebruikersovereenkomsten, "beleidsplannen" opgesteld en goedgekeurd door de minister die verantwoordelijk is voor de bescherming van het mariene milieu. Het jaar 2010 zal enerzijds gewijd zijn aan de uitvoering van deze "beleidsplannen" en anderzijds aan de identificatie van een bijkomende potentiële "habitat"-zone in de Exclusieve Economische Zone van België.

Internationale wateren

Bescherming van de beschermde soorten

De populaties van een groot aantal mariene soorten is in de afgelopen decennia dramatisch gedaald en zijn momenteel met uitsterven bedreigd. Dit is bijvoorbeeld het geval voor verschillende soorten haaien en tonijnen.

Tijdens de laatste vergadering van de *Convention on the Protection of Migratory Species* (Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten, CMS), werd besloten om verschillende haaiensoorten op te nemen in bijlage 2 van dit Verdrag; België speelt een vooraanstaande rol in dit verband en handelt zowel via het CMS als via CITES.

Walvisachtigen zijn een andere groep kwetsbare mariene soorten. Op mondiaal niveau wordt de bescherming van walvisachtigen besproken binnen de Internationale Walvisvaart Commissie (IWC), waarin België zeer actief optreedt (zie paragraaf 4.6). De ASCOBANS-overeenkomst (Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas), zorgt voor de instandhouding van kleine walvisachtigen in de Noordzee. De activiteiten in het kader van deze overeenkomst krijgen een intensieve en langdurige begeleiding van België, dat instaat voor het voorzitterschap van verschillende werkgroepen. Recent is het plan voor de instandhouding van bruinvissen in de Noordzee goedgekeurd door ASCOBANS. Ter ondersteuning van de uitvoering van dit plan is er een financiële bijdrage voorzien voor 2010.

Bescherming van natuurlijke habitats

Om te zorgen voor de instandhouding van kwetsbare habitats, heeft de Wereldtop over Duurzame Ontwikkeling in 2002 afgesproken dat er voor 2012 een algemeen samenhangend en representatief netwerk van beschermde mariene gebieden moet worden vastgesteld. Krachtens het Verdrag inzake biologische diversiteit (zie punt 4.1), worden de hoogwaardige mariene ecosystemen momenteel geïdentificeerd. België ondersteunt deze uitoefening ook door middel van bestaande en nieuwe wetenschappelijke informatie.

Het resultaat van deze uitoefening zal vervolgens bevestigd worden tijdens de plenaire vergadering van de Conventie over Biodiversiteit, die in oktober 2010 gehouden zal worden. Een internationale overeenkomst over deze kwestie is ook een van de beleidsprioriteiten van het Belgische voorzitterschap.

"Horizontale" Acties

De integratie van het milieuaspect binnen de twee grote economische "historische" sectoren op zee (visserij en scheepvaart) betekent een succesvolle factor voor het beheer en behoud van mariene beschermde soorten en mariene habitats.

Voor de visserijactiviteiten in de beschermde mariene gebieden streeft de Dienst Marien Milieu een samenwerking na met de bevoegde Vlaamse Dienst Zeevisserij. Zo werd, met input van de Dienst Marien Milieu een gemeenschappelijk zicht opgesteld met betrekking tot het toekomstige gemeenschappelijk visserijbeleid.

Voor de scheepvaart werkt de dienst Marien milieu samen met de FOD Mobiliteit, met name om de positie van België in de Internationale Maritieme Organisatie te versterken.

Evaluatie van het beleid

De vastgestelde doelstellingen zijn bereikt. We moeten doorgaan zoals gepland en de nodige middelen aanbieden om een “kritische massa” te creëren, want dat is de sleutel tot succes.

Het mariene biodiversiteitsbeleid is een beleid dat enkel zijn doelstellingen kan realiseren indien er gewestelijke of andere federale beleidsdomeinen de milieudoelstellingen in hun respectievelijke beleidsdomeinen integreren. Via het CCIM overleg wordt aan een transversale implementatie van het mariene biodiversiteitsbeleid gewerkt. Wat het visserijbeleid betreft, is een overeenkomst in voorbereiding om deze integratie te bevorderen en om tot concrete afspraken te komen. Vervolgens wordt ook het toekomstige GVB van de EU opgevolgd om de mariene biodiversiteitsdoelstellingen te halen.

De afgelopen jaren werden gekenmerkt door een steeds duidelijkere wetenschappelijke consensus inzake de dramatische achteruitgang van de staat van het marien milieu. Deze situatie geeft aanleiding tot een groter politiek bewustzijn in de betrokken beleidsinstrumenten. Zowel de noodzaak als het verhoogde bewustzijn ervan rechtvaardigen een blijvende aandacht van de bevoegde instanties voor deze problematiek op het internationaal niveau.

5.3 Controle van de kwaliteit van het mariene milieu

Definitie van het beleid

Eerder dan een beleid in de strikte zin van het woord, gaat het hier om instrumenten om de kwaliteit van het milieu te diagnosticeren en dus om de evaluatie van het gevolgde beleid te evalueren.

Uitvoering en behaalde resultaten

Wat de “feedback” over de effecten van het gevoerde beleid en de effecten ervan op de kwaliteit van de mariene omgeving betreft, is er slechts een flauw verschil tussen de volgende uitgeoefende activiteiten:

- de reglementaire monitoring (in toepassing van de Europese richtlijnen, de nationale wetgeving en de internationale akkoorden zoals OSPAR);
- de specifieke handelingen zoals “fishing for litter” (zie hieronder);
- de acties ter ondersteuning van het beleid worden met name gevoerd op initiatief van BELSPO of op Europese schaal (zie hieronder).

“Fishing for Litter”

Het project ‘Fishing for Litter’ kadert binnen de uitvoering van de ministeriële verklaring van de 6de Noordzeeconferentie (Göteborg 2006). Het betreft het aan wal brengen van afval op zee dat vissers tijdens het vissen mee in hun netten vangen. Voor het aan wal brengen is een zekere sensibilisering nodig. Dit kan door hen de nodige opvangcapaciteit ter beschikking te stellen (zakken om mee aan boord te nemen), door het transport/ophalen van de zakken eens in de haven, evenals door het afval te sorteren. Monitoring van het aan land gebracht marien zwerfafval gebeurt aan de hand van een in te vullen formulier (‘Bag Monitoring Sheet’).

Hierdoor beschikt men over een idee van de hoeveelheid zwerfafval dat in de Noordzee drijft. Andere Noordzeelanden voeren ook dergelijke initiatieven.

Onderzoeksprogramma’s Federaal Wetenschapsbeleid (zie hoofdstuk 9)

Sinds 1970 initieert en ondersteunt het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO) wetenschappelijke onderzoeksprogramma’s met betrekking tot de studie van het ‘Noordzee-ecosysteem’. Deze programma’s hebben tot doel de kennis van dit ecosysteem te verbeteren en een duurzaam beheer en exploitatie ervan te stimuleren.

- Noordzee-onderzoeksprogramma:

De actuele zevende fase van het Noordzee-onderzoeksprogramma (2006-2010) kadert binnen het onderzoeksprogramma ‘Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling – SSD’.

Begin 2007 werden 7 strategische onderzoeksnetwerken gestart voor een periode van 4 jaar die tot doel hebben de onzekerheden te verminderen en de wetenschappelijke basis te leggen voor het langetermijnbeleid van de overheid.

Midden 2009 werden 8 ‘Gerichte wetenschappelijke acties’ gestart voor een periode van 2 jaar die als relevant werden beschouwd voor het kortetermijnbeleid van de overheid.

Bijkomende informatie over het programma en de projecten is terug te vinden onder de link <http://www.belspo.be/Northsea>.

- Andere relevante onderzoeksprogramma's:

Naast het onderzoek gefinancierd door het Federaal Wetenschapsbeleid (BELSPO) in het kader van het Noordzee-onderzoeksprogramma werden andere relevante projecten gefinancierd in het kader van het onderzoeksprogramma 'Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid'.

Bijkomende informatie over het programma en de projecten is terug te vinden onder de link <http://www.belspo.be/belspo/fedra/prog.asp?l=nl&COD=AP>.

Ook werden relevante projecten gefinancierd in het kader van het onderzoeksprogramma inzake aardobservatie 'STEREO'.

Bijkomende informatie over het programma en de projecten is terug te vinden onder de link <http://www.belspo.be/belspo/fedra/prog.asp?l=nl&COD=SR>.

- Relevante onderzoeksprogramma's op Europees niveau:

In het kader van de Kader Programma's (FP7 en FP6) van de EU werden een aantal projecten recent gestart of zijn nog lopend waaraan Belgische onderzoeksinstituten en/of KMO's deelnemen.

Evaluatie van het beleid

Algemeen gezien kunnen we stellen dat België haar monitoringverplichtingen bij OSPAR en ICES heel correct naleeft. Met betrekking tot de monitoring in toepassing van de Europese richtlijnen inzake de bescherming van het mariene of kustmilieu, organiseren de verantwoordelijke diensten zich om ten volle te participeren.

5.4 Voorkoming en bestrijding van mariene verontreiniging

Definitie van het beleid

Voorkoming van verontreiniging

Scheepvaartverontreiniging wordt in de MMM-Wet gevat (door diverse artikelen).

Samenwerkingsverbanden met betrekking tot het voorkomen en bestrijden van mariene verontreiniging kwamen tot stand tussen verschillende diensten met bevoegdheid op zee in het kader van de structuur Kustwacht.

Beleid inzake lozingen: Ter uitvoering van het MARPOL-Verdrag (1973/1978) zijn operationele lozingen in de Belgische Noordzee gedefinieerd volgens en onderworpen aan de bepalingen van de MARPOL-Wet van 6 april 1995 die handelt over het lozingsverbod van schadelijke stoffen en het toezicht op dit lozingsverbod. Deze Wet biedt ook een rechtsgrond voor het vasthouden van schepen in het kader van controles door de met de scheepvaartcontrole belaste ambtenaren. Daarnaast is er ook sprake van 'bijzondere gebieden' onder het MARPOL-Verdrag waarin strengere lozingsbepalingen van toepassing zijn dan in andere gebieden, zoals de Noordzee.

Beleid inzake stortingen: Wat betreft het storten van afval in zee is de Belgische federale overheid overgegaan tot ratificatie van het Verdrag van Londen (1972) en het Protocol van 1996.

Beleid inzake olietankers: In 2009 is België toegetreden tot het Bunkerolie-Verdrag wat maakt dat elk schip met een bruto tonnenmaat van meer dan 1000 dat de Belgische vlag voert een Bunkerolie-certificaat met betrekking tot financiële zekerheid aan boord moet hebben, uitgereikt door de Belgische overheid.

Volgens de Europese Verordening nr. 417/2002/EU van 18 februari 2002 moeten alle olietankers met een draagvermogen van meer dan 5000 die een haven of offshore-terminal onder de jurisdictie van een Europese Lidstaat aandoen, voldoen aan de vereisten inzake dubbelwandige uitvoering. Tengevolge van het ongeval met de olietanker Prestige voor de Spaanse kust (2002), werd de uitfasering van enkelwandige tankers vervroegd door de EU (Verordening nr. 726/2003/EU), met name ten laatste in 2010 in plaats van 2015. Ook de IMO (Internationale Maritieme Organisatie) heeft deze vervroegde uitfasering ter harte genomen in 2003.

Beleid inzake scheepsontmanteling: De Dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu droeg bij aan de finalisering van het IMO-Verdrag inzake veilige en ecologisch verantwoorde scheepsontmanteling, dat het onderwerp vormde van een Diplomatieke Conferentie in 2009 (cleanship concept). Hierbij werd samengewerkt met het DG Maritiem Vervoer van de FOD Mobiliteit. De ratificatie van dit verdrag door de Belgische federale en gewestelijke overheden wordt gepland in 2010/2011.

Bestrijding van verontreiniging

In het kader van het Bonn-akkoord (1983/1989) coördineert de Dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu de activiteiten met betrekking tot technisch-operationele bijstand bij verontreiniging door schadelijke stoffen. De Marinecomponent van het ministerie van Landsverdediging fungeert hierbij als nationaal contactpunt.

Op 30 november 1990 werd binnen de IMO het OPRC-Verdrag gesloten betreffende de voorbereiding, reactie en samenwerking bij een olieverontreiniging ten gevolge van een incident. Het OPRC-Verdrag werd van kracht op 13 mei 1995. In maart 2000 werd het toepassingsgebied van OPRC uitgebreid tot ongevallen met schadelijke en gevaarlijke stoffen (OPRC-HNS-Protocol). De ratificatie van dit verdrag door de Belgische federale en gewestelijke overheden wordt gepland in 2010/2011.

In het kader van het Bonn-akkoord (1983/1989) beschikt België reeds over een nationaal systeem om verontreinigingen snel en efficiënt aan te pakken (oliebestrijdingsmateriaal, interventieplannen en -ploegen, rampenplan, enz.).

In het kader van het Bonn-Akkoord (1983/1989) en de MARPOL-regelgeving staat de BMM samen met de Dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu (in samenwerking met het ministerie van Landsverdediging) in voor luchttoezicht voor pollutiecontrole boven de Belgische Noordzee. Dit kadert zowel binnen het preventieve als curatieve luik van het beleid mbt verontreiniging.

Handhavings- en vervolgingsbeleid

Voor het vervolgingsbeleid ten aanzien van scheepvaartverontreiniging (lozingen van schadelijke stoffen) kan verwezen worden naar de MARPOL-Wet van 6 april 1995 inzake lozingen die een rechtsgrond biedt voor het vasthouden van schepen in het kader van controles door de met de scheepvaartcontrole belaste ambtenaren.

Daarnaast verbiedt de MMM-Wet van 20 januari 1999 het storten (met enkele uitzonderingen) en verbranding op zee. Het storten van stoffen op zee wordt tevens verboden door het Protocol van 1996 bij het Verdrag van Londen (1972, met uitzondering van de stoffen opgenomen in Bijlage I). Toezicht op deze lozingsverboden wordt uitgeoefend door de overheden met bevoegdheid op zee, zoals aangeduid door de MMM-Wet (Scheepvaartpolitie, ministerie van Landverdediging, DG Leefmilieu, FOD Mobiliteit en Vervoer).

Nationaal, op het uitvoerende niveau, wordt het vervolgingsbeleid betreffende mariene verontreiniging aangestuurd vanuit de Dienst Marien Milieu, die hiertoe een netwerk heeft uitgebouwd met een aantal andere overheidsdiensten en met de referentiemagistraten.

Internationaal gezien, is het 'Noordzee Netwerk voor Onderzoekers en Vervolgers' (NSN)⁸⁰ een belangrijk instrument in het kader van het vervolgingsbeleid. Het is een informeel netwerk van magistraten en verbalisanten uit verschillende landen die samenwerken om olievervuilers te vervolgen, ook als ze reeds in een andere Europese haven aangemeerd liggen. De Dienst Marien Milieu coördineert en neemt, samen met andere bevoegde overheden en magistraten, deel aan de werkzaamheden van het NSN.

Herstelbeginsel

In de MMM-Wet is het herstelbeginsel opgenomen dat inhoudt dat bij schade of milieuverstoring in de zeegebieden het mariene milieu in de mate van het mogelijke moet worden hersteld in zijn oorspronkelijke toestand. De veroorzaker van de schade of milieuverstoring wordt hiervoor aansprakelijk gesteld en draagt de kosten van de te herstellen schade of milieuverstoring (met enkele uitzonderingen). Het recht op herstel van schade behoort hierbij toe aan de natuurlijke persoon of rechtspersoon die de schade heeft ondergaan, terwijl het recht op herstel van milieuverstoring toebehoort aan de Staat.

⁸⁰ <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/52/1529/52K1529007.pdf>

De Europese richtlijn betreffende milieuaansprakelijkheid (voir chapitre 1) met betrekking tot het voorkomen en herstellen van milieuschade (Milieuschaderichtlijn, 2004/35/EG) werd, voor wat betreft de Belgische zeegebieden, omgezet in nationale wetgeving door een aanpassing van de MMM-Wet en door instelling van het KB van 25 oktober 2007 betreffende herstelmaatregelen. De MMM-Wet omvat de algemene principes met betrekking tot het nemen van preventieve maatregelen, inperkings- en herstelmaatregelen en met betrekking tot kostenrecuperatie. Daarnaast wordt ook meer specifiek bepaald hoe de preventieve maatregelen en inperkingsmaatregelen genomen dienen te worden. De procedure met betrekking tot het nemen van herstelmaatregelen en met betrekking tot kostenrecuperatie is opgenomen in het voormelde KB.

In geval van verontreiniging beoordeelt het DG Leefmilieu, als bevoegde overheid, op eigen initiatief of op vraag van bepaalde natuurlijke personen of rechtspersonen, of er gegronde redenen bestaan om aan te nemen dat een aanmerkelijke aantasting van het mariene milieu heeft plaatsgevonden of zal plaatsvinden, waarvoor herstelmaatregelen genomen moeten worden. Indien dit het geval is, wordt een procedure ingezet die, indien mogelijk, op basis van een samenwerking tussen de scheepseigenaar of de exploitant en DG Leefmilieu, dient vast te stellen in welke mate het mariene milieu aanmerkelijk aangetast is en welke herstelmaatregelen genomen dienen te worden.

De kosten van voormelde procedure tot het nemen van herstelmaatregelen, evenals de kosten tot het nemen van preventieve maatregelen en inperkingsmaatregelen, dienen principieel gedragen te worden door de scheepseigenaar of de exploitant die de verontreiniging heeft veroorzaakt.

Uitvoering en behaalde resultaten

Voorkoming van verontreiniging

Ter uitvoering van het gecoördineerde luchttoezicht in het kader van het Bonn-Akkoord en de MARPOL-regelgeving staat de BMM samen met de Dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu (in samenwerking met het ministerie van Landsverdediging) in voor luchttoezicht voor pollutiecontrole boven de Belgische Noordzee.

Het BMM-vliegtuig wordt sinds enkele jaren, naar aanleiding van het nultolerantiebeleid voor de Belgische Noordzee, met verschillende toezichtsmiddelen aangevuld. Dit is voornamelijk het resultaat van verschillende samenwerkingsverbanden tussen verschillende diensten met bevoegdheid op zee in het kader van de structuur Kustwacht (2003).

Sinds 2005, is een Europees satelliet monitoringsprogramma operationeel om mogelijke vlekken van vervuiling te detecteren. Dit systeem dient als alarmeringssysteem om het BMM-vliegtuig of andere beschikbare middelen naar de plaats van de detectie te sturen voor bevestiging. Dit programma wordt door het Europees Agentschap voor Maritieme Veiligheid (EMSA) beheerd ten gunste van de maritieme Europese lidstaten. Het Belgische deel van de Noordzee wordt 2 à 4 keer per week door een satellietbeeld gedekt.

Sinds 2007, beschikt DG Leefmilieu over een stand-by helikopter die een 'snelle interventiecapaciteit' bij pollutie-incidenten op zee vormt. De helikopter is met speciale draagbare detectie- en videoapparaten uitgerust. Deze helikopter kan ook ingezet worden voor andere gerelateerde taken zoals staalnamen, het aan boord brengen van inspectieploegen, enz.. De ter beschikking stelling van de helikopter vindt plaats op basis van een overeenkomst (juli 2007) tussen DG Leefmilieu en DAB Loodswezen van de Vlaamse overheid.

Recent worden ook onbemande vliegtuigen (UAV's) 'B-hunters' ingezet tegen de vervuiling op zee op basis van een protocolakkoord (april 2008) tussen het ministerie van

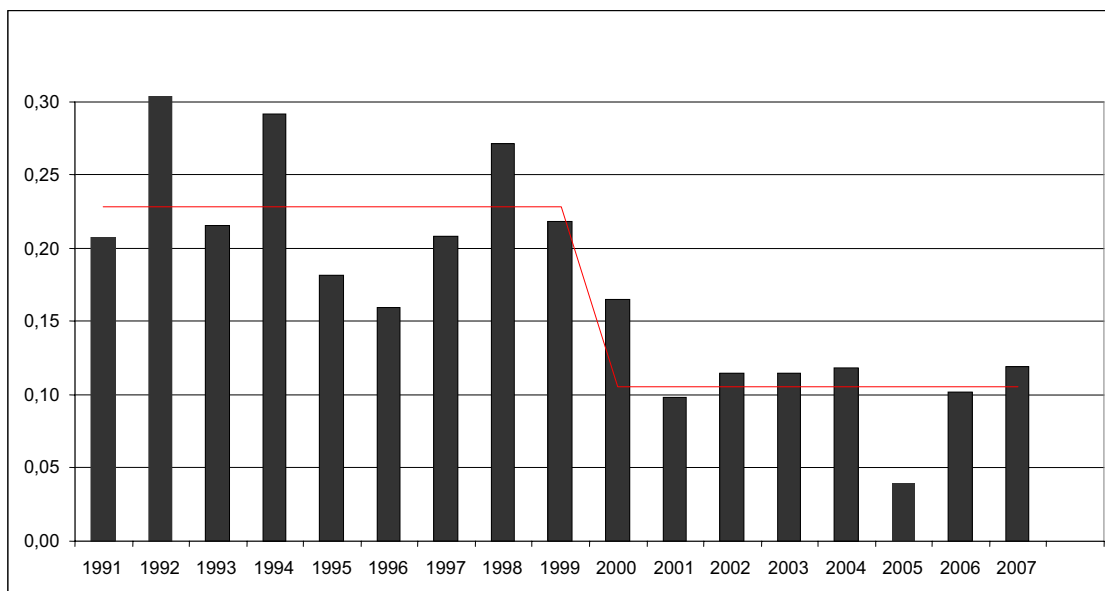
Landsverdediging en de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Deze onbemande vliegtuigen kunnen langdurige verkenningsvluchten uitvoeren boven de Noordzee en discreet foto's en filmopnames maken van grote zones. Ze opereren vanuit de luchtmachtbasis van Koksijde.

- Toezichtsactiviteiten Dienst Marien Milieu:

In het kader van luchttoezicht worden elk jaar 25 vluchten met het toezichtsvliegtuig van de BMM boven zee gepland. Deze worden verder aangevuld met 100 geplande vluchten met de B-Hunters (ministerie van Landsverdediging) en een interventiecapaciteit van 50 vluchten met de standby-helikopter (DG Leefmilieu). Dit leidt in 2009 tot een totaal van 400 vluchten voor controle op zeeverontreiniging boven zee.

- Aantal waargenomen olieverontreinigingen: zie figuur 26.

Figuur 26: Evolutie van olieverontreinigingsdruk in en nabij de Belgische zeegebieden, weergegeven als het aantal olieverontreinigingen per vlieguur in de periode 1991-2007.

Bestrijding van verontreiniging

Het aantal interventies met bestrijdingsmateriaal van de Dienst Marienmilieu in 2008 wordt geïllustreerd in figuur 27.

Het is echter niet enkel het DG Leefmilieu (Dienst Marien Milieu) dat een grote rol speelt in de strijd tegen verontreiniging. Het oliebestrijdingsmateriaal is eigendom van het DG Leefmilieu (Dienst Marien Milieu), maar staat in Jabekke klaar om met de getreinde personeel en de logistiek van de Civiele Bescherming te worden ingezet.

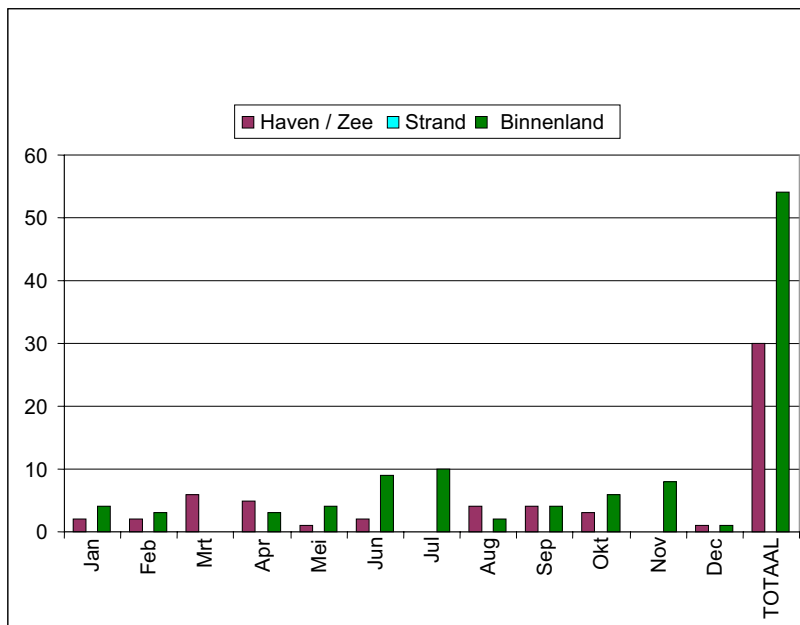
De Dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu is bevoegd voor de interventies in de voorhavens en op zee met de ondersteuning van de Algemene Directie Civiele Veiligheid (FOD Binnenlandse zaken). Bij interventies op het strand en in het binnenland biedt de Dienst Marien Milieu ondersteuning aan de Algemene Directie Civiele Veiligheid.

Om verontreinigingen snel en efficiënt aan te pakken heeft het DG Leefmilieu, met ondersteuning van de Algemene Directie Civiele Veiligheid, al sterk geïnvesteerd in bestrijdingsmateriaal.

Bij een vervuiling op zee huurt het DG Leefmilieu de diensten van werkvaartuigen en bemanningen bij DAB Vloot van de Vlaamse overheid. Bij een ramp op zee is er het rampenplan, waarvoor de gouverneur van West-Vlaanderen verantwoordelijk is. Bij grote rampen zal het Europees Agentschap voor Maritieme Veiligheid (EMSA) voorzien in de beschikbaarheid van uitgeruste schepen.

De Dienst Marien Milieu van het DG Leefmilieu stelt de operationele interventieplannen op. Deze plannen garanderen dat in crisissituaties de samenwerking goed verloopt.

Figuur 27: Aantal interventies met het bestrijdingsmateriaal van de Dienst Marien Milieu in 2008

Handhavings-en vervolgingsbeleid

Gelet op het accent op de preventie, is het aantal vastgestelde overtredingen erg beperkt. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het aantal vaststellingen van illegale lozing met bekende vervuiler (3 PV's in 1999 waarvan 2 voor het Belgische gerecht).

Evaluatie mbt voorkoming van verontreiniging

Ondanks de toename van het maritieme transport tonen de resultaten van het luchttoezicht, van mid-1991 tot en met 2007, een duidelijk dalende tendens in het jaarlijks aantal opgespoorde olieverontreinigingen in de Belgische verantwoordelijkheidszone (zie bovenstaande figuur).

De reden van de algemeen dalende tendens kan worden gevonden in het strengere beleid en wetgevingskader aangaande veiligheid van en pollutie door schepen enerzijds en anderzijds door het ontradend effect van het luchttoezicht.

Sinds 2005, is een Europees satelliet monitoringsprogramma (EMSA) operationeel om mogelijke vlekken van vervuiling te detecteren.

Recent worden ook onbemande vliegtuigen (UAV's) 'B-hunters' ingezet tegen de vervuiling op zee op basis van een protocolakkoord (april 2008) tussen het ministerie van Landsverdediging en de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

Het "nultolerantie beleid" voor de Noordzee heeft geleid tot een verhoging van de pakkans en de vervolging van de overtreders. Daardoor is het ontradend effect van het toezicht sterk toegenomen.

De totale capaciteit van 400 vliegreuren boven zee voor milieucontroles komt overeen met een aanwezigheidsniveau op het terrein van maar ongeveer 5 procent. Een vermindering van de toezichtsmiddelen zou de geloofwaardigheid van het milieutoezicht boven de Belgische zeegebieden verzwakken.

Geplande acties:

- Verdere ontwikkeling van coördinatie toezichtsoperaties vanuit de lucht.
- Introductie nachtvluchten standby-helikopters.
- Uitwerking technische procedures en operationele strategieën mbt toezicht op emissienormen van schepen.
- Verdere optimalisatie procedures voor de exploitatie van door B-Hunters gedane vaststellingen.
- Overeenkomst tussen DG Leefmilieu en het ministerie van Landsverdediging mbt informatie-uitwisseling met het MIK (Maritiem Informatiekruispunt).
- Structurele en budgettaire oplossingen formuleren voor de inzet gedurende de komende 20 jaar van een uitgerust vliegtuig.

Het "nultolerantie beleid" is meer bepaald gericht naar de opsporing van illegale lozingen door schepen. Het milieutoezicht boven zee betreft in praktijk alle menselijke activiteiten op zee en in het bijzonder de activiteiten die verboden zijn of aan een (milieu)machtiging of vergunning onderworpen zijn.

Na de olierampen met de ERIKA en de PRESTIGE werd op Europees niveau een agentschap voor de veiligheid van de scheepvaart opgericht: EMSA. EMSA heeft o.a. als opdracht gekregen de lidstaten bij te staan op het gebied van toezicht en opsporing van illegale lozing. Dit heeft de vorm genomen van een pan-Europese dienst van satelliet monitoring voor de detectie van olievlekken in de Europese wateren: CleanSeaNet. Deze dienst wordt ten gunsten van de lidstaten door EMSA beheerd. In België wordt CleanSeaNet gebruikt voor de ondersteuning van de nationale luchttoezichtsmiddelen.

Op Belgisch niveau speelt het overleg binnen de structuur Kustwacht een belangrijk rol in de afstemming van het beleid van de verschillende federale overheidsdiensten en de diensten van het Vlaamse Gewest die bij de “actie van de Staat op zee” betrokken zijn.

De continue toename van het scheepvaartverkeer, van de grootte van de schepen en van de volumes van vervoerde gevaarlijke goederen pleiten voor een behoud en waar nodig op basis van risicoanalyse een bijsturing of versterking van het beleid.

Evaluatie mbt bestrijding van verontreiniging

In zijn strijd tegen verontreinig werkt het DG Leefmilieu (Dienst Marien Milieu) samen met de BMM, de Algemene Directie Civiele Veiligheid (FOD Binnenlandse zaken), Defensie, DAB Vloot van de Vlaamse overheid en de gouverneur van West-Vlaanderen. Bij grote rampen zullen in het kader van het Akkoord van Bonn bijkomende interventiemiddelen vanuit de buurlanden gemobiliseerd worden. Het Europese Agentschap voor Maritieme Veiligheid (EMSA) voorziet evenals in de beschikbaarheid van uitgeruste schepen.

Het nationale beleid inzake het niveau van paraatheid voor de bestrijding van accidentele zeeverontreiniging verwijst naar de bepalingen van twee internationale instrumenten (IMO-VN) die beiden van kracht zijn: het OPRC verdrag (1990) en het OPRC-HNS protocol (2000).

Zonder dit beleid zou België helemaal afhankelijk van de internationale bijstand zijn. In een dergelijke situatie zouden snelle interventies om de omvang van de schade aan het milieu en aan de economie te beperken niet mogelijk zijn. Daardoor zouden de niet tijdig bestreden pollutieincidenten aanleiding geven tot grotere schade.

Ondanks alle inspanningen om pollutieincidenten op zee te voorkomen blijft het risico van een dergelijk incident reëel. De nationale stock van pollutiestrijdingsmiddelen laat ons toe om het hoofd te bieden aan dergelijke situaties.

De voorrang werd gegeven aan middelen en bestrijdingsstrategieën voor polluties door koolwaterstoffen. De risico's van zeeverontreiniging door gevaarlijke goederen (HNS – Hazardous and Noxious Substances) alsook door de emissies van schepen dienen ook in aanmerking genomen te worden.

Na de olierampen met de ERIKA en de PRESTIGE werd op Europees niveau een agentschap voor de veiligheid van de scheepvaart opgericht: EMSA. EMSA heeft o.a. als opdracht gekregen de lidstaten bij te staan op het gebied van paraatheid voor pollutiestrijding op zee. Om die reden voorziet EMSA in stand-by contracten met een aantal commerciële schepen die met pollutiestrijdingsmiddelen uitgerust zijn. Deze schepen kunnen door de betrokken lidstaten gehuurd worden in geval van grote rampen op zee.

Op Belgisch niveau speelt het overleg binnen de structuur Kustwacht een belangrijk rol in de afstemming van het beleid van de verschillende federale overheidsdiensten en de diensten van het Vlaamse Gewest die bij de “actie van de Staat op zee” betrokken zijn.

De continue toename van het scheepvaartverkeer, van de grootte van de schepen en van de volumes van vervoerde gevaarlijke goederen pleiten voor een behoud en waar nodig op basis van risicoanalyse een bijsturing of versterking van het beleid.

Evaluatie mbt handhavings- en vervolgingsbeleid

Het aantal opgestelde proces-verbalen (PV's) kan beschouwd worden als een kwantitatieve indicator voor het vervolgingsbeleid. Het aantal geslaagde opvolgingen van deze opgestelde PV's daarentegen kan beschouwd worden als een kwalitatieve indicator.

In de analyse dient men nochtans rekening te houden met het feit dat de beleidsdoelstelling eerst en vooral gericht naar preventie is. Men streeft uiteraard naar een "zero inbreuk" niveau. Men vindt deze tendens terug in het zeer geringe aantal vaststellingen van illegale lozing met bekende vervuiler (3 PV's in 1999 waarvan 2 voor het Belgische gerecht). Dit is rechtstreeks gerelateerd met het ontradend effect van het toezicht en de vigerende nationale en internationale regelgevingen voor de voorkoming van de vervuiling van de zee door schepen.

Ten gevolge van het "nultolerantie beleid" voor de Noordzee dat in 2003 geïnitieerd werd, werd het klassieke luchttoezicht aangevuld met aanvullende toezichtsmiddelen om de pakkans te maximaliseren voor de schepen die illegaal lozen. "Noordzeemagistraten" werden ook aangeduid. Dit heeft de behandeling van de dossiers voor de vervolging van vervuilers vergemakkelijkt zowel op nationaal als op internationaal niveau.

Het Belgische handhavings- en vervolgingsbeleid voor de Noordzee passen in het kader van regionale samenwerking (Akkoord van Bonn) en Europees beleid. Handhavings- en vervolgingsbeleid worden daardoor op een coherente manier toegepast in de hele Noordzee.

De vervolging en de bestraffing van de overtreders (vervuilers) blijft moeilijk en zeer traag wegens het bijzondere technische (nautische) karakter van de dossiers.

Hoofdstuk 6: Klimaat

Inleiding

Het klimaat verandert met een nooit in de geschiedenis van de Aarde geziene snelheid. De gemiddelde temperatuur op het aardoppervlak is sinds het begin van de voorbije eeuw gestegen met 0,8° C. Dit fenomeen wordt in verband gebracht met de opstapeling in de atmosfeer van de zogenaamde "broeikasgassen", veroorzaakt door de menselijke activiteiten. Het gaat hoofdzakelijk om CO₂ afkomstig van het gebruik van fossiele brandstoffen en de ontbossing, maar ook door methaan, distikstofoxide, fluorkoolwaterstoffen (waarvan sommige ook de stratosferische ozonlaag vernietigen) en door zwavelhexafluoride. De wereldgemeenschap is overeengekomen (Kopenhagen, december 2009) dat de gemiddelde opwarming beperkt moet worden tot 2° C, wat impliceert dat de uitstoot van broeikasgassen aanzienlijk ingedijkt moet worden.

Deze reductie werd in de geïndustrialiseerde landen al opgestart in het kader van het Kyoto-protocol. De verplichtingen van België in deze materie zijn vastgelegd bij beschikking 2002/358/EG van de Raad van 25 april 2002 inzake de goedkeuring, namens de Europese Gemeenschap, van het Protocol van Kyoto en de gezamenlijke nakoming van de in dat kader aangegane verplichtingen. In deze beschikking wordt de verplichting van België vastgesteld op een reductie van -7,5% ten opzichte van het referentiejaar, te bereiken in de periode 2008-2012. Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en van de Raad van 13 oktober 2003, gewijzigd bij richtlijnen 2004/101/EG van 27 oktober 2004 en 2009/29/EG van 23 april 2009, werkt op communautair niveau een handel in broeikasgasemissierechten uit.

Het klimaatbeleid valt niet onder een specifieke regeling voor het toekennen van bevoegdheden. De zogenaamde "residuaire" bevoegdheden van de federale Staat (artikel 35 van de Grondwet) dekken dus belangrijke onderdelen van het klimaatbeleid. Het klimaat is dus breder dan het "leefmilieu" als zodanig, zoals bedoeld in artikel 6 van de speciale wet van 8 augustus 1980. Anderzijds voorziet de speciale wet van 5 mei 1993 een "substitutierecht" van de Staat voor de Gewesten, voor het uitvoeren van een vonnis van een internationale rechtspraak uit hoofde van het niet-naleven van een internationale verplichting door een gewest.

In de huidige verdeling van de bevoegdheden hebben meerdere aspecten van het klimaatbeleid betrekking op gemengde bevoegdheden. De uitgangspunten die bij de internationale organisaties moeten worden aangenomen, moeten dus gecoördineerd worden. Het samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 inzake het internationaal milieubeleid richt hiervoor het "Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM)" op, voorgezeten door DG Leefmilieu (FOD VVVL). De materies die meer bepaald voortvloeien uit het Europese en internationale klimaatbeleid, worden gecoördineerd op het niveau van de "coördinatiewerkgroep broeikaseffect", eveneens voorgezeten door DG Leefmilieu (Dienst Klimaatverandering).

Om het klimaatbeleid op nationaal vlak in werking te stellen, maakt, evalueert en wijzigt de Federale Staat, samen met de Gewesten, een Nationaal Klimaatplan, conform de bepalingen van het Samenwerkingsakkoord van 14 november 2002 (hoofdstuk 6.1). Het DG Leefmilieu coördineert de federale acties in deze context. Op basis van de beschikking van het Overlegcomité is de federale Staat ook verantwoordelijk voor de aankoop van emissierechten ter hoogte van ongeveer 12,2 miljoen ton CO₂-equivalent, zodat het land haar verplichtingen in het kader van het Kyoto-Protocol (hoofdstuk 6.2) kan naleven. Een andere sleutelverantwoordelijkheid van de Federale staat bestaat uit het beheer van het nationaal

register van broeikasgassen, krachtens het samenwerkingsakkoord van 18 juni 2008 (hoofdstuk 6.3). Eveneens staat de Federale staat in voor enkele belangrijke initiatieven omtrent communicatie en sensibilisering naar het grote publiek (hoofdstuk 6.4).

6.1 Nationaal Klimaatplan: coördinatie van het federale luik

Inleiding

De doelstelling van het Nationaal Klimaatplan (NKP) is om de op verschillende bevoegdheidsniveaus genomen maatregelen te integreren, zodat de nationale uitstoot van broeikasgassen gereduceerd wordt in overeenstemming met de nationale doelstellingen. Het federale luik van het NKP moet hiertoe bijdragen. Het NKP moet eveneens de evaluatie van het Belgische beleid betreffende de reductie van de uitstoot toestaan en/of vergemakkelijken. Het "Nationaal Klimaatplan België 2009-2012, stand van zaken en inventaris op 31/12/2008" werd op 06 maart 2009 door de regering aangenomen.

Het hier geëvalueerde beleid is niet iedere maatregel van het plan (elders geëvalueerd), maar wel het plan zelf als instrument voor beleids-, evaluatie- en strategiebeleid.

Betrokken diensten:

Administratief toezicht: FOD-VVVL, DG Leefmilieu
Ministerieel toezicht: Minister van Klimaat en Energie
FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie
FOD Financiën
FOD Mobiliteit en Transport
FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
FOD Personeel en Organisatie
POD Duurzame Ontwikkeling
POD Maatschappelijke Integratie, Armoedebestrijding en Sociale Economie

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- Beschikking 2002/358 van de Raad van 25 april 2002 betreffende de goedkeuring, namens de Europese Gemeenschap, van het Protocol van Kyoto bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering en de gezamenlijke nakoming van de in dat kader aangevane verplichtingen;
- Beschikking nr. 280/2004/EG van het Europees Parlement en de Raad van 11 februari 2004 betreffende een bewakingssysteem voor de uitstoot van broeikasgassen in de Gemeenschap en de uitvoering van het Protocol van Kyoto;
- Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 2003 tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van Richtlijn 96/61/EG van de Raad;
- Richtlijn 2004/101/EG van het Europees Parlement en de Raad van 27 oktober 2004 houdende wijziging van Richtlijn 2003/87/EG tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap, met betrekking tot de projectgebonden mechanismen van het Protocol van Kyoto.

Belgische regelgeving:

- Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest betreffende het opstellen, het uitvoeren en het opvolgen van een Nationaal Klimaatplan, alsook het rapporteren, in het kader van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering en het Protocol van Kyoto, afgesloten te Brussel op 14 november 2002;

- Wet van 26 september 2001 houdende instemming met het Protocol van Kyoto bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatsverandering.

Definitie van het beleid

De federale overheid zorgt voor de operationalisering van een klimaatbeleid gebaseerd op maatregelen tot het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen in de verschillende sectoren. De uiteindelijke doelstelling van deze maatregelen is om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren, om zo een bijdrage te leveren in de wereldwijde strijd tegen de klimaatopwarming. Dit beleid wordt gevoerd in het kader van de op internationaal en Europees niveau genomen verplichtingen, en van de interne overeenkomsten (akkoord inzake de verdeling van de nationale lasten).

In toepassing van het Akkoord van het Overlegcomité van 8 maart 2004 inzake de verdeling van de nationale lasten, kregen de Gewesten verschillende doelstellingen voor het beperken van broeikasgasemissies toegekend. Aangezien deze gecumuleerde doelstellingen onder de nationale reductiedoelstellingen liggen, engageert de federale regering zich om het verschil aan te vullen door emissiekredieten aan te kopen via haar investeringsprogramma in de JI/CDM-projecten (flexibiliteitsmechanismen van het Kyoto-protocol), ter belope van 12,2 miljoen ton CO₂-eq. (zie afdeling 6.1.2.). De federale regering engageerde zich trouwens om een aantal bijkomende maatregelen te nemen bovenop de gewestelijke maatregelen, wat de emissiereductie voor broeikasgassen op jaarbasis zou moeten brengen op 4,8 miljoen ton CO₂-eq., in de loop van de periode 2008-2012.

De verwachte resultaten van het Nationaal Klimaatplan zijn:

- op korte termijn: het behalen van de doelstelling van 7,5% reductie ten opzichte van het referentiejaar voor de 1^e verbintenisperiode van het Kyoto-protocol (2008-2012);
- op middellange termijn: het klimaatbeleid versterken in naleving van de verplichtingen genomen voor de periode na 2012, meer bepaald de reductiedoelstelling voor België binnen de context van het pakket klimaat-energie van de EU naleven (-15%⁸¹ in 2020 in vergelijking met 2005 voor de niet-ETS sectoren);
- op lange termijn: ervoor zorgen dat België overschakelt op een "low carbon economy", in naleving van de maatregelen.

Het federale luik van het "Nationaal Klimaatplan België 2009 – 2012" omvat een geheel van maatregelen die verschillende doelen beogen: de optimalisering van de energieproductie (bevordering van hernieuwbare energie en van co-generatie, de verbetering van de energie-efficiëntie), het rationele gebruik van energie in gebouwen, duurzame transportmiddelen, onderzoek met betrekking tot de klimaatwijziging, de sensibilisatie van de bevolking, de voorbeeldrol van de overheid, de operationalisering van de flexibiliteitsmechanismen, de integratie van de klimaatdimensie in het ontwikkelingshulpbeleid,... De operationalisering van de maatregelen in de verschillende domeinen valt onder de rechtstreekse verantwoordelijkheid van de betreffende ministers en hun administratie.

⁸¹ Deze doelstelling kan verhoogd worden in geval van een voldoende ambitieus akkoord (vergelijkbare inspanningen van de andere partijen), zoals voorzien in de Beschikking inzake de inspanningen die de lidstaten moeten leveren om hun broeikasgasemissies te verminderen, om de verplichtingen van de Gemeenschap met betrekking tot het verminderen van de broeikasgasemissie tot 2020 na te leven.

Uitvoering en behaalde resultaten

De opvolging en coördinatie van de maatregelen valt onder de verantwoordelijkheid van de federale *task force* Klimaat, voorgezeten door de Minister van Klimaat en Energie, en ondersteund door de Dienst Klimaatverandering (DG Leefmilieu), die een centrale rol speelt in de monitoring van het federale beleid en de maatregelen.

De coördinatie van het Nationaal Klimaatplan en van de monitoring van het beleid en de maatregelen van de federale overheid en de gewesten wordt verzekerd door de Nationale Klimaatcommissie, meer bepaald door de werkgroep "Beleid en maatregelen", waar de evaluatiemethodologie van de operationalisering en de impact van het beleid en de maatregelen behandeld worden.

Deze groepen werken meer bepaald aan de voorbereiding van verplichte rapportering:

- Verslagen met het oog op de beoordeling van de verwachte vorderingen op basis van Artikel 3.2 van beschikking 280/2004/EG ("Monitoring mechanism") (tweejaarlijkse verslaggeving);
- Nationale Mededelingen op basis van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering (periodieke verslaggeving).

Een kwantitatieve evaluatie van de impact van de federale beleidsvormen en maatregelen op het gebied van een emissiereductie werd in 2009 in het kader van een onderzoek uitgevoerd voor de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (Dienst Klimaatverandering): "*Reduction of emissions resulting from policies and measures taken by the Federal Government for the period 2008-2012*".

Het Rekenhof heeft ook een evaluatie van het federale klimaatbeleid opgemaakt, waarvan de resultaten beschikbaar zijn in het verslag "Federaal klimaatbeleid, uitvoering van het Kyoto-protocol"⁸² (juni 2009) overhandigd aan de Kamer van volksvertegenwoordigers.

De ingezamelde milieugegevens hebben betrekking op de broeikasgasemissie in de sectoren energieproductie, transport, productiesector, gebouwen (openbare, residentiële entertiaire), landbouw, afval.

De statistieken over de broeikasgasemissie zijn beschikbaar voor de jaren 1990 tot 2008, in de jaarlijkse inventarissen van de broeikasgasemissie (jaarlijkse overhandiging aan de Europese Unie en UNFCCC).

Er is een zowel federale als gewestelijke inventarisering van het beleid en van de maatregelen, beschikbaar in het "Nationaal Klimaatplan 2009-2012 van België: overzicht van de maatregelen en stand van zaken op 31/12/2008".

Gedetailleerde informatie betreffende het niveau van de inwerkingstelling van de maatregelen is beschikbaar in de studie: "*Reduction of emissions resulting from policies and measures taken by the Federal Government for the period 2008-2012*".

⁸² http://www.ccrek.be/docs/reports/2009/2009_12_kyoto_nl.pdf

Evaluatie van het beleid

De verschillende maatregelen die opgenomen zijn in het Nationaal Klimaatplan waren elders al goedgekeurd (in andere plannen of besluiten van de overheid). We kunnen dus niet stellen dat het NKP zelf, noch haar federale luik, de integratie of coördinatie van de maatregelen voor de emissiereductie hebben gestimuleerd. Het plan stelt trouwens geen enkele strategische visie voor en zorgt niet voor de tools ter evaluatie ervan. Toch is deze maatregeleninventaris en stand van zaken een eerste nuttige etappe die nodig is voor de uitwerking van een echte nationale (en federale) strategie. Hierdoor werd de afwezigheid van zulke strategie ook nog eens benadrukt (zie advies van de FRDO en van het Rekenhof, hierboven vermeld).

Bovendien betekent deze maatregeleninventaris en stand van zaken een eerste nuttige en noodzakelijke stap in de richting van de ex-ante en ex-post evaluatie van de maatregelen. Het is immers vertrekende vanuit deze inventaris van het Nationaal Klimaatplan dat de studie *"Reduction of emissions resulting from policies and measures taken by the Federal Government for the period 2008-2012"* werd uitgevoerd. We kunnen hierin opmerken dat de jaarlijks verwachte reductie gemiddeld 3,2 miljoen tCO₂eq. bedraagt, ten opzichte van de doelstelling van 4,8 miljoen tCO₂/jaar (omwille van de vertraging van het opstarten van sommige maatregelen, of van een overwaardering van hun reductiepotentieel). Volgens deze studie was er tijdens het jaar 2008 slechts een emissiereductie van 1,557 miljoen tCO₂.

De regionale en federale reductiemaatregelen spelen aanzienlijk op elkaar in (bijvoorbeeld: de federale fiscale aftrek en de regionale premies voor energievriendelijke investeringen; de fiscaliteit betreffende transport en ruimtelijke ordening ...). De behoefte aan integratie is dus groot. Tegelijkertijd kunnen de reductiemaatregelen voor broeikasgassen andere doelen nastreven die soms kenmerkend en verschillend zijn naargelang de verschillende gewesten (bv.: promotie van hernieuwbare energieën, luchtvervuiling, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid, ...). Dit beperkt de integratiemogelijkheden van het beleid.

We kunnen iets gelijkaardigs vaststellen tussen de federale maatregelen, en de interacties zijn er minstens even belangrijk (bv. verband tussen energie, fiscaliteit, transport, ...). We stellen vast dat de Minister van Klimaat slechts bevoegd is over een heel beperkt deel van de federale maatregelen in verband met de emissiereductie.

We stellen ook vast dat het verband tussen het klimaatbeleid en de andere pijlers van de Duurzame Ontwikkeling in principe opgenomen in het Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling (FPDO) (bv. sociaal aspect: duurzaam onderdak voor minder goeuden), maar in de praktijk nog maar weinig ontwikkeld is tot op heden.

Conclusies en vooruitzichten

Kortom, de doelstelling tot integratie van de reductiemaatregelen via het Nationaal Klimaatplan (inclusief in het federale luik) is niet bereikt en is ook geen echte strategie om de klimaatverandering te bestrijden. Toch heeft het plan wel (i) bijgedragen aan de bewustwording dat de integratie van maatregelen nodig is en (ii) geholpen en zal het helpen om alle maatregelen ex-ante en ex-post te evalueren.

We benadrukken ook dat de tot nog toe genomen maatregelen op het vlak van het klimaatbeleid hoofdzakelijk gemotiveerd werden omdat de Kyoto-doelstelling bereikt moeten worden (reductie van 7,5% van de nationale emissie in 2008-2012 ten opzichte van 1990). Rekening houdend met de veel ambitieuzere maatregelen voor 2020 in het kader van het klimaat-energiepakket van de EU (voor België -15% in 2020 in vergelijking met 2005 voor de niet-ETS sector) en de lange-termijndoelstellingen om de opwarming van de aarde te beperken tot een niveau van minder dan 2° C (minimum 80% reductie in 2050 ten

opzichte van 1990 voor alle ontwikkelde landen), is het behoud en de versterking van het klimaatbeleid een absolute prioriteit.

De drastische verhoging van het niveau van ambitie op het gebied van de emissiereductiedoelstellingen zullen België en het federale niveau aanzetten om veel ambitieuzere maatregelen aan te nemen. Ook zal het steeds belangrijker worden om de maatregelen te integreren (tussen gewesten en federaal en ook intrafederaal).

Het spreekt dus voor zich dat er een nieuw post-2012 Nationaal Klimaatplan zal zijn, een opvolger van het Nationaal Klimaatplan 2009-2012. De bedoeling is dus om de integratie van de reductiemaatregelen te verbeteren om de obstakels voor deze integratie uit de weg te ruimen. Er moet dus voor gezorgd worden dat de doelstelling om de uitstoot te verminderen inderdaad in aanmerking genomen wordt in al het beleid dat grotendeels beslist wordt door actoren die niet het klimaat als hoofdpdracht hadden, en dat dit beleid gezamenlijk gedefinieerd wordt.

Het wetsontwerp inzake het klimaatbeleid doelt ook op een betere integratie van de maatregelen die onder de federale bevoegdheid vallen en brengt ze onder in een planificatie- en evaluatiecyclus. De planning van de maatregelen moet een onderling samenhangprincipe respecteren. De coördinatie van de maatregelen moet een specifiek proces volgen op het gebied van een autonome werkgroep van de interdepartementale Commissie van de duurzame ontwikkeling.

6.2 Flexibiliteitsmechanismen (JI/CDM)

Juridische basis:

Samenwerkingsakkoord van 19 februari 2007, gesloten tussen de Federale Overheid, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest inzake de uitvoering van sommige bepalingen van het Protocol van Kyoto.

Volgens het samenwerkingsakkoord werd de operationalisering van sommige bepalingen van het Kyoto-protocol, waaronder het doel van het aankoopprogramma, verdeeld. De uitoefening van het “Federaal aankoopprogramma voor emissierechten” is een federale bevoegdheid.

Definitie van het beleid

Het Protocol van Kyoto definieert een globale emissiereductieverplichting voor de Europese Gemeenschap van 8%. Vervolgens werd deze doelstelling op Europees niveau verdeeld in de “Europese burden sharing”. Hierin wordt bepaald dat België haar uitstoot met 7,5% moet verminderen. België heeft dus een vast bedrag emissierechten gekregen die zij in 2012 moet overhandigen om na te gaan of zij haar emissiereductieverplichtingen heeft nageleefd, door het ontvangen bedrag te vergelijken met het overhandigde bedrag.

België heeft haar algemene doelstelling verdeeld tussen de Gewesten en de Federale overheid. Volgens de interne Belgische verdeling⁸³, moet het Vlaams Gewest haar uitstoot verminderen met 5,2%, het Waalse Gewest met 7,5% en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zou haar uitstoot kunnen verhogen met 3,475%. Ieder Gewest krijgt een bepaald volume emissierechten volgens gemeenschappelijk overeengekomen regels. Maar de verdelingsregels leiden tot een “overmatige toewijzing” ten opzichte van de emissierechten toegekend aan België in het kader van het Europese burden sharing. Ter compensatie van dit verlies en op basis van de opdracht van de federale autoriteit om erop toe te zien dat de verdelingen tussen de Gewesten bereikt wordt, hebben de federale autoriteiten zich geëngageerd om bijkomende emissierechten te kopen.⁸⁴

De federale aankoopinspanningen werden berekend op basis van de laatste emissie-inventaris van broeikasgassen van het jaar 1990 en loopt op tot 12 207 799 emissierechten.

Het Protocol van Kyoto voorziet de mogelijkheid om beroep te doen op drie zogenaamde “flexibiliteitsmechanismen”, dankzij dewelke de landen uit Bijlage I⁸⁵ hun emissiereductiedoelen kunnen bereiken. Het gaat om “mechanismen van verhandelbare vergunningen”, waarmee de partijen van het Kyoto-protocol op de koolstofmarkt of onderling emissierechten kunnen aan- of verkopen. Evenals twee projectmechanismen: het “mechanisme voor schone ontwikkeling” (Clean Development Mechanism of CDM) en het “mechanisme voor de gezamenlijke uitvoering” (JI of Joint Implementation). Dankzij deze mechanismen kan men op basis van projecten in ontwikkelingslanden (CDM) of in landen uit Bijlage I (JI) emissierechten aankopen dankzij de emissiereducties broeikasgassen die voortvloeien uit deze projecten. De bedoeling van deze mechanismen is om de landen uit Bijlage I te helpen om hun doelstellingen op een economisch efficiënte manier te behalen,

⁸³ Besluit van het Overlegcomité van 8 maart 2004 inzake de nationale verdeling van de verantwoordelijkheden.

⁸⁴ Deze emissierechten omvatten alle “emissie-eenheden” in de betekenis van artikelen 6, 12 en 17 van het Protocol van Kyoto.

⁸⁵ http://unfccc.int/parties_and_observers/parties/annex_i/items/2774.php

waarbij ze voor de CDM de duurzame ontwikkeling bevorderen en de technologie overbrengen in de landen waar de projecten worden uitgevoerd.⁸⁶

De Verenigde Naties en de EU voorzien dat de meeste verplichtingen inzake de uitstoot van broeikasgasemissies gerealiseerd moeten worden door middel van *nationale acties*. De aankoop van bijkomende emissierechten door de federale overheid moet dus binnen de door de Europese wetgeving opgelegde limieten gebeuren, gebruik makend van mechanismen die in het Kyoto-protocol werden uitgewerkt.

De onmiddellijke milieudoelstellingen omvatten de aankoop van 12 207 799 emissierechten, ten naleving door België van de verplichting om in de periode van 2008-2012 minder broeikasgas uit te stoten, zoals bepaald in het Akkoord van het Overlegcomité van 8 maart 2004. De regelgevingen voor de aankoop van emissierechten door middel van flexibele mechanismen worden in het Akkoord als volgt vastgesteld:

- voor 2007, aankoop via investering in Joint Implementation (JI) en Clean Development Mechanism (CDM) projecten;
- na 2007, emissierechten voortvloeiend uit JI-CDM projecten kunnen rechtstreeks op de internationale emissierechtenmarkt worden aangekocht.

Indien na 2007, de prijzen van de emissierechten van JI-CDM projecten op de internationale markt niet zouden toelaten om de emissierechten die op federaal niveau vereist zijn te kopen met behulp van de budgetten voorzien door het Kyoto Fonds, kunnen er ook emissierechten die niet voortvloeien uit JI-CDM projecten gekocht worden.

Om de duurzame ontwikkeling te bevorderen, hanteert de aankoopstrategie van de federale overheid naast de criteria "prijs" en "leveringsgarantie", ook economische, sociale en milieucriteria aangenomen, die zijn opgenomen in een duurzame ontwikkelingsschema. Er is ook een "black list" die bepaalde projecten uitsluiten die niet duurzaam zijn.

Deze lijst is doorheen de verschillende initiatieven ook alsmaar strikter geworden. De derde JI/CDM Tender sluit bijvoorbeeld nucleaire LULUCF-projecten uit, alsook de verbranding van HFC₂₃, de vernietiging of vermindering van N₂O en waterkrachtprojecten van meer dan 20 MW uit. In de tweede JI/CDM Tender kwamen waterkrachtprojecten van meer dan 20 MW wel nog in aanmerking als ze de richtlijnen van de Wereldcommissie voor dammen naleven⁸⁷ zoals geïnterpreteerd op Europees niveau voor een gemeenschappelijk begrip in de "Richtlijnen van Artikel 11b (6) van Richtlijn 2003/87/EG, zoals gewijzigd door Richtlijn 2004/101/EG, over waterkrachtprojecten van meer dan 20 MW".⁸⁸

Voor iedere maatregel betreffende de aankoop van emissierechten moet er een duurzame-ontwikkelingseffectbeoordeling (DOEB) plaatsvinden. Eerst wordt er door een technisch Comité een advies gegeven, zoals voorzien in het besluit van het Overlegcomité van 8 maart 2004, alvorens het aan de Ministerraad ter goedkeuring wordt voorgelegd. Het technisch comité bestaat uit evenveel leden van de verschillende FODs als van de burgergemeenschap.

⁸⁶ Op basis van het Protocol van Kyoto, worden de duurzaamheidscriteria en van de controle van de bijdrage van de projecten aan de duurzame ontwikkeling bepaald door het land waarin deze projecten ontwikkeld worden.

⁸⁷ Zie Europees Richtlijn 2004/101/CE, artikel 11b (6).

⁸⁸ Zie 'Richtlijnen betreffende een gecombineerde uitlegging van Article 11b (6) van Richtlijn 2003/87/EG, gewijzigd door Richtlijn 2004/101/EG'. De doelstelling van deze richtlijnen is de harmonisatie van de procedure inzake grote waterkrachtprojecten zoals bedoeld in Artikel 11b(6) om vertrouwen te geven aan de markt en aan de Lidstaten bij het gebruik en de aanvaarding van de gecertificeerde emissiereducties (CER's)/emissiereductie-eenheden (ERU's) in het kader van het emissiehandelssysteem (ETS) van de EG.

Uitvoering en behaalde resultaten

De uitvoering van de aankoop van emissierechten door de federale overheid werd toegekend aan de Dienst Klimaatverandering van de DG Leefmilieu bij de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Met name de cel JI/CDM binnen de dienst Klimaatverandering, is belast met deze opdracht.⁸⁹

Tijdens de evaluatieperiode (2005-2008) resulteerde het aankoopprogramma voor emissierechten door de federale overheid in:

- 1^e Belgische JI/CDM-tender: opgestart in mei 2005;
- 2^e Belgische JI/CDM-tender: opgestart in februari 2007;
- Fonds KfW Bankengruppen': contract getekend in augustus 2008;
- Green Investment Scheme met Hongarije: contract getekend in augustus 2008;
- 3^e Belgische JI/CDM-tender: voorbereiding in 2008, opgestart begin 2009;
- Partnerschap met een Chinese provincie: voorbereiding in 2008, onderhandelingen in 2009.

Het Kyoto Fonds (beheerd door de CREG) wordt gefinancierd via een federale bijdrage op het elektriciteitsgebruik, te betalen door de eindafnemer.

Het federale beleid voor de aankoop van emissierechten wordt opgevolgd door middel van een halfjaarlijkse evaluatie waarin een verslag staat over de evolutie van ieder aankoopinitiatief, evenals over het volume van de gekochte emissierechten. De hoeveelheid door de federale overheid aangekochte emissierechten wordt ook opgenomen in het tweejaarlijks verslag van België aan de UNFCCC.

Bij ieder initiatief wordt rekening gehouden met de duurzaamheidscriteria. Deze criteria, en de naleving en controle ervan, worden aangepast aan het initiatief, het soort emissierechtenverkoper en het soort overeenkomst. Bijvoorbeeld de overeenkomsten van de twee eerste overheidsopdrachten worden rechtstreeks met de projectontwikkelaars getekend, waardoor een diepgaandere en frequentere opvolging van de duurzaamheidscriteria mogelijk is. Bij het KfW-contract daarentegen handelt deze bank als tussenpersoon en daarom bepaalt de overeenkomst voor de levering van de emissierechten slechts één enkele duurzaamheidsanalyse voor ieder project.

We moeten opmerken dat het Akkoord van het Overlegcomité van 8 maart 2004 voorziet dat een deel van de kosten van de CDM-projecten gefinancierd wordt door het federale budget voor ontwikkelingsamenwerking. Het gaat onder andere om de kosten voor de capaciteitsopbouw, de kosten voor de haalbaarheidsstudie of andere transactiekosten. Het onderliggende idee is om op een samenhangende en efficiënte manier een bijdrage te leveren aan de behoeften van de ontwikkelingslanden, inclusief op het gebied van de klimaatverandering, en om rekening te houden met duurzame ontwikkeling van de CDM-projecten in het algemeen, waardoor een evenwichtige geografische verdeling van de CDM-projecten mogelijk is.

Een synergie tussen het federale aankoopbeleid voor emissierechten en het beleid voor ontwikkelingssamenwerking vereist een voorafgaande coördinatie op het niveau van beleid en strategie, wat de interactiemogelijkheden tot op heden vertraagd heeft. Deze synergie zou in een nabije toekomst echter op een duurzame manier kunnen gecreëerd worden, gezien de recente interacties tussen het DG Leefmilieu en het DG Ontwikkelingssamenwerking.

⁸⁹ Zie site www.climat.be

Evaluatie van het beleid

Tijdens de evaluatieperiode (2005-2008) heeft het aankoopprogramma voor emissierechten van de federale overheid toegelaten om in totaal 4,17 miljoen emissierechten te kopen. Dit is 34% van de doelstelling.

Meerdere obstakels hebben de realisatie van de doelstelling opgehouden of vertraagd:

1. Het overleg voor de lastenverdeling met betrekking tot de naleving van het Kyoto-protocol tussen de gewesten en de federale overheid hebben het opstarten van de eerste aankoopinitiatieven vertraagd;
2. Gebrek aan personeel;
3. De verplichting om de aankoop via openbare markten uit te voeren (de meerderheid van de EU landen kopen rechtsreeks aan).

Dankzij de inspanningen van de administratie is de doelstelling toch voor ongeveer 34% gerealiseerd (tot 2008).

We moeten opmerken dat de lopende initiatieven, hoofdzakelijk de 3^e JI-CDM tender zullen toelatendeze aankoop te versnellen, waardoor 87 tot 93% van de doelstelling behaald kan worden. Het is duidelijk dat er nieuwe initiatieven genomen moeten worden, zelfs rekening houdend met deze resultaten, om de doelstelling van 12 207 799 emissierechten te bereiken. Maar het federale programma voor de emissierechtaankoop werd midden 2009 tijdelijk stilgelegd. De realisatie van de hele doelstelling komt dus voorlopig op losse schroeven te staan.

We merken op dat het federale aankoopbeleid op Europees en internationaal niveau regelmatig wordt voorgesteld als een voorbeeld voor het opleggen van regels met betrekking tot de duurzaamheid van JI- en CDM-projecten.

6.3 Het Belgische nationale register voor broeikasgassen

Betrokken dienst:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu – DG Leefmilieu – Dienst Klimaatveranderingen – Cel Nationaal Register

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad van 13 oktober 2003 tot vaststelling van een regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van Richtlijn 96/61/EG van de Raad, inzonderheid op artikel 19;
- Richtlijn 2009/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 april 2009 tot wijziging van Richtlijn 2003/87/EG teneinde de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten van de Gemeenschap te verbeteren en uit te breiden;
- Verordening (EG) nr. 994/2008 van de Commissie van 8 oktober 2008 inzake een gestandaardiseerd en beveiligd registersysteem overeenkomstig Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad en Beschikking nr. 280/2004/EG van het Europees Parlement en de Raad.

Belgische regelgeving:

- Samenwerkingsakkoord van 23 september 2005 tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest betreffende de organisatie en het administratief beheer van het gestandaardiseerd en genormaliseerd registersysteem van België overeenkomstig Richtlijn 2003/87/EG van het Europees Parlement en de Raad en Beschikking 280/2004/EG van het Europees Parlement en de Raad;
- Koninklijk Besluit van 14 oktober 2005 betreffende het beheer van het register voor broeikasgassen van België en de voorwaarden die van toepassing zijn op de gebruikers ervan;
- Samenwerkingsakkoord van 5 maart 2008 betreffende de uitvoering van sommige bepalingen van het Kyoto-protocol;
- Samenwerkingsakkoord van 18 juni 2008 betreffende de organisatie en het administratieve beheer van het gestandaardiseerde en genormaliseerde registersysteem.

Inleiding

Het Samenwerkingsakkoord van 23 september 2005 droeg de organisatie en het administratieve beheer van het Belgische register voor broeikasgassen over aan de federale overheid. De Minister voor Leefmilieu duidde de FOD VVVL aan als registeradministrateur. Binnen de Dienst Klimaatverandering neemt de Cel Nationaal Register deze opdracht waar. Het Nationaal Register voor broeikasgassen is een gestandaardiseerd en beveiligd gegevensbestand, dat via een online toepassing het beheer van broeikasgasemissies, emissierechten en Kyotoeenheden en de handel in deze rechten mogelijk maakt. De nationale registers zijn onderling met mekaar verbonden via het internationale transactielogboek van de Verenigde Naties (ITL) en het Europese onafhankelijke transactielogboek (CITL).

De Minister voor Leefmilieu gaf ook opdracht tot het invoeren van een kwaliteitssysteem.

Definitie van het beleid

De hoofddoelstelling van het Nationaal register is de handel in broeikasgasemissierechten technisch mogelijk te maken.

Doelstelling van deze emissiehandel is een globale reductie van de uitstoot van broeikasgassen te garanderen op de meest doeltreffende en economisch meest efficiënte manier, namelijk door een combinatie van emissieplafonds met het creëren van een marktmechanisme dat zorgt voor een correct prijssignaal.

Het Protocol van Kyoto voorziet een uitwisseling van emissierechten tussen landen ("Partijen") die het VN-Klimaatverdrag ondertekend hebben. Deze emissiehandel tussen landen zal deze Partijen toelaten hun reductiedoelstelling op een economisch efficiënte manier te behalen. In aanvulling van de inspanningen op nationaal vlak zullen ze eventuele tekorten kunnen aanvullen door bijkomende uitstootrechten te verwerven via emissiehandel. Indien ze daarentegen een grotere emissiereductie realiseren, zullen ze dit overschot kunnen verkopen aan andere landen die zelf meer denken te zullen uitstoten dan wat het Protocol hen toestaat. Deze emissiehandel tussen landen is in 2008 in werking getreden.

In afwachting van de handel tussen landen, voerde de Europese Gemeenschap sedert 1 januari 2005 reeds een gelijkaardig systeem in voor emissiehandel tussen bedrijven. Dit systeem is van toepassing op de "grote CO₂-uitstoters", voor grote stookketels, industriële installaties en energieproducenten. Het Europese emissiehandelsysteem (ETS – Emissions Trading System) omvat ongeveer 80% van de industriële CO₂-uitstoot, en ongeveer 40% van de totale uitstoot.

De Belgische bevoegde overheden (de gewesten en de federale staat) verlenen jaarlijks aan de betrokken industriële installaties een bepaalde hoeveelheid emissierechten. Elk jaar worden de werkelijke emissies van het voorgaande jaar geverifieerd. De exploitanten van de installaties moeten jaarlijks evenveel rechten inleveren als ze werkelijk uitgestoten hebben, op straffe van 100 euro boete per ton.

Het Belgische register voor broeikasgassen moet voldoen aan de wettelijk vereiste normen vastgelegd door de Europese registerverordening en de standaarden van de Verenigde Naties.

Daarbovenop werden een reeks strikte technische vereisten vastgelegd in Service Level Agreements:

- met de softwareleverancier inzake de initialisatie, aanpassing, ontwikkeling en onderhoud;
- met de hardware- en hostingleverancier inzake de configuratie, het beheer en het onderhoud van de hardware infrastructuur, de netwerk infrastructuur en het operationeel systeem voor het register.

Om een consistente en kwaliteitsvolle werking van het register en haar beheerders te garanderen, wordt een ISO 9001:2008 kwaliteitssysteem ingevoerd in de Cel Nationaal Register.

Verwachte resultaten zijn:

- op korte termijn: een correct werkend, beveiligd, gebruiksvriendelijk en continu beschikbaar register, werkend volgens de ISO 9001:2008 kwaliteitsnorm;
- op lange termijn: de integratie van het nationaal register in het Europese geconsolideerde register.

Uitvoering en behaalde resultaten

- Het Belgische register werd officieel geopend op 17 november 2005.
- Op 20 oktober 2008 werd het Belgische register, samen met de andere Europese registers, verbonden met het Internationaal TransactieLogboek van de Verenigde Naties, waardoor internationale handel van Kyoto-eenheden met de registers buiten Europa mogelijk werd.
- In 2012 moeten de emissierechten worden bijgehouden in één geconsolideerd Europees register.
- De publieke website voor het register is <http://www.climateregistry.be>.
- De beveiligde registertoepassing is te zien via de website <https://www.climateregistry.be>.

De middelen voor het register komen grotendeels uit het Kyoto Fonds: dit fonds (beheerd door de CREG) wordt gefinancierd via een federale bijdrage op het elektriciteitsgebruik, te betalen door de eindafnemer. Deze contributie is met name bestemd om het federale beleid voor broeikasgasreductie te financieren in het kader van de internationale verplichtingen van België inzake milieubescherming en duurzame ontwikkeling. (artikel 21bis §1^e van de wet van 29 april 1999 inzake de organisatie van de elektriciteitsmarkt).

Een ander deel van de middelen komt van een jaarlijkse retributie op elke open tegoedrekening in het register. Het gaat momenteel om zo'n 335 rekeningen die een jaarlijks geïndexeerd bedrag betalen van 450 euro (basis 2005).

België sloot een samenwerkingsakkoord af met het Groot-Hertogdom Luxemburg, zodat de Belgische registeradministrateur ook instaat voor het opzetten, het onderhoud en de hosting van het Luxemburgs register voor broeikasgassen.

Er is een zeer nauwe samenwerking met de bevoegde autoriteiten (de Gewesten), onder andere voor wat betreft de verzameling van gegevens.

Over de activiteiten van het register wordt regelmatig en uitgebreid gerapporteerd:

- continu, dagelijks, wekelijks, maandelijks en jaarlijks worden voor het register een reeks parameters inzake consistentie en performantie gecontroleerd en gedocumenteerd;
- verscheidene Key Performance Indexes (KPI's) worden bijgehouden;
- incidenten en fouten worden gedocumenteerd, en naargelang de ernst en impact binnen strikte deadlines onderzocht en opgelost;
- jaarlijks, vanaf 2009, zal het register een interne audit, en tweejaarlijks een externe audit ondergaan voor de certificatie van het ISO 9001:2008 kwaliteitssysteem.

In België neemt het nationaal register via de werkgroep "Beleid en maatregelen" van de nationale Klimaatcommissie deel aan de voorbereiding van de verplichte verslagen:

- Belgian report on the application of Directive 2003/87/EC (Art 21) of the European Parliament and of the Council establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC;
- Report by Belgium for the assessment of projected progress under Decision No 280/2004/EC of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 concerning a mechanism for monitoring Community greenhouse gas emissions and for implementing the Kyoto Protocol (15/05/2009) (+Monitoring Mechanism reporting template under decision Art. 3(2));
- Vierde nationale mededeling over klimaatverandering onder het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering ;
- Vijfde nationale mededeling over klimaatverandering onder het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake Klimaatverandering;

- Onder Artikel 7.1 van het Kyoto-protocol, in uitvoering van Decisions 11/CP.4, 14/CMP1 en 15/CMP.1, wordt jaarlijks een standard electronic format (SEF) rapport gegenereerd.
- Actuele rapporteringen zijn eveneens beschikbaar op de website van het register (<https://www.climateregistry.be>) en de CITL (<http://ec.europa.eu/environment/ets/registrySearch.do>).

Het is moeilijk te bepalen in welke mate de evolutie van de effectieve CO₂-uitstoot van de installaties beïnvloed wordt door de emissiehandel en het daarbij opgelegde globale emissieplafond, dan wel door economische factoren.

Het slagen van de emissiehandelmarkt hangt vooral af van het evenwicht tussen vraag en aanbod. In de periode 2005-2007 was het opgelegde emissieplafond (het aanbod) duidelijk te hoog, waardoor de prijs van een emissierecht kelderde en de markt faalde. Daar hebben de registersystemen uiteraard niets mee te maken, die werkten prima.

Voor de periode 2008-2012 verlaagde de Europese Commissie het emissieplafond significant, waardoor de prijs per uitstootrecht tot nu toe normaal fluctueert. De economische crisis heeft de vraag dan weer verlaagd.

Elk jaar leverde elke installatie tot nu toe evenveel emissierechten in als er CO₂ was uitgestoten. Hierdoor moesten de bevoegde autoriteiten (de Gewesten) geen enkele betrokken installatie sancties opleggen.

De goede werking van het Europese emissiehandelsysteem heeft een voorbeeldfunctie voor internationale emissiehandelsystemen.

Evaluatie van het beleid

De beleidsdoelstellingen - faciliteren van de emissiehandel - werden gerealiseerd, in die mate dat de goede werking van het register de emissiehandel tussen landen en bedrijven zonder problemen mogelijk maakte, dat de samenwerkingsakkoorden werden uitgevoerd, en dit alles volgens de wettelijke vereisten.

Verscheidene Key Performance Indexes (KPI's) worden bijgehouden om deze goede werking en het naleven van de service level agreements (SLAs) op te volgen. Voor wat betreft de federale opdracht voor het bijhouden van het register zijn alle Key Performance indicatoren positief en werden de SLAs zeer nauwgezet gerespecteerd. In 2009 werden meer dan 1300 succesvolle transacties in het register uitgevoerd.

Door het tekort aan personeel (3 VTE in plaats van 5) liep de invoering van het kwaliteitssysteem echter grote vertraging op. Ook lopen sommige opdrachten van de bevoegde autoriteiten vertraging op.

Het Belgische register voor broeikasgassen is één van de meest performante van Europa, met een gecorrigeerde beschikbaarheid van bijna 100%. De geplande onderbrekingen voor onderhoud gebeuren immers buiten de kantooruren, tenzij anders bepaald door de Europese Commissie of het secretariaat van het UNFCCC.

Bij de evaluatie door de Verenigde Naties behaalde het Belgische register de hoogste score van 87 punten op 100 voor de evaluatie van operationele procedures.

Jaar na jaar haalde het register op tijd de deadlines voor het toewijzen van de emissierechten (eind februari), het invoeren van de geverifieerde emissies (eind maart) en het inleveren van 100% van de emissierechten door de bedrijven (eind april).

6.4 Communicatie (sensibilisatie en educatie)

Juridische basis:

Artikel 6 van het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatsverandering.

Naast de ondersteuning van de experts in hun communicaties (publicaties, workshops, specifieke websites voor het register en JI/CDM), verstrekt de Dienst Klimaatverandering algemene informatie naar het grote publiek (o.m. via de klimaatwebsite www.klimaat.be) en werden ook een aantal praktische tools ontwikkeld, waaronder de rekenmodule energievreters, een educatief dossier voor scholen en de subsidies voor lokale sensibilisatie-initiatieven. Deze drie initiatieven worden hieronder toegelicht.

6.4.1 De rekenmodule www.energievreters.be en zijn campagne

Deze rekenmodule wil iedereen aanzetten tot een doordacht energiegebruik, en biedt een praktisch instrument om enerzijds energievreters in huis op te sporen en hun verbruik te verminderen, maar vooral ook om geen nieuwe energievreters in huis door te halen door uitsluitend energievriendelijke toestellen of producten te selecteren.

Definitie

De rekenmodule is een database, consulteerbaar via internet, met als doel voor alle productcategorieën die er in opgenomen zijn:

- het energieverbruik (in Euro) en de milieu-impact (in CO₂) inschatten of berekenen;
- via gebruikstips het energieverbruik van je huidige toestellen en producten doen dalen;
- nagaan welke nieuwe toestellen of producten op de Belgische markt beschikbaar zijn, en hun kost en milieu-impact op lange termijn onderling vergelijken;
- nagaan of het rendabel is een oud toestel te vervangen door een energiezuiniger toestel, en de terugverdientijd hiervan berekenen.

De rekenmodule houdt rekening met alle financiële stimuli (fiscale aftrekbaarheid en premies), gebruiksparemers, regionale parameters (bv. de gemiddelde buitentemperatuur in de streek, de betrokken distributienetbeheerder) en actuele gegevens (energieprijs, brandstofprijs, ...).

Uitvoering en behaalde resultaten

De rekenmodule werd gelanceerd in december 2006 met 6 modules. Eind 2009 telt de website 9 modules met betrekking tot huishoudelectro (wasmachine, droogkast, vaatwasser, koelkast en diepvriezer), verlichting en isolatie (dakisolatie en vensters) van de woning, en wagens.

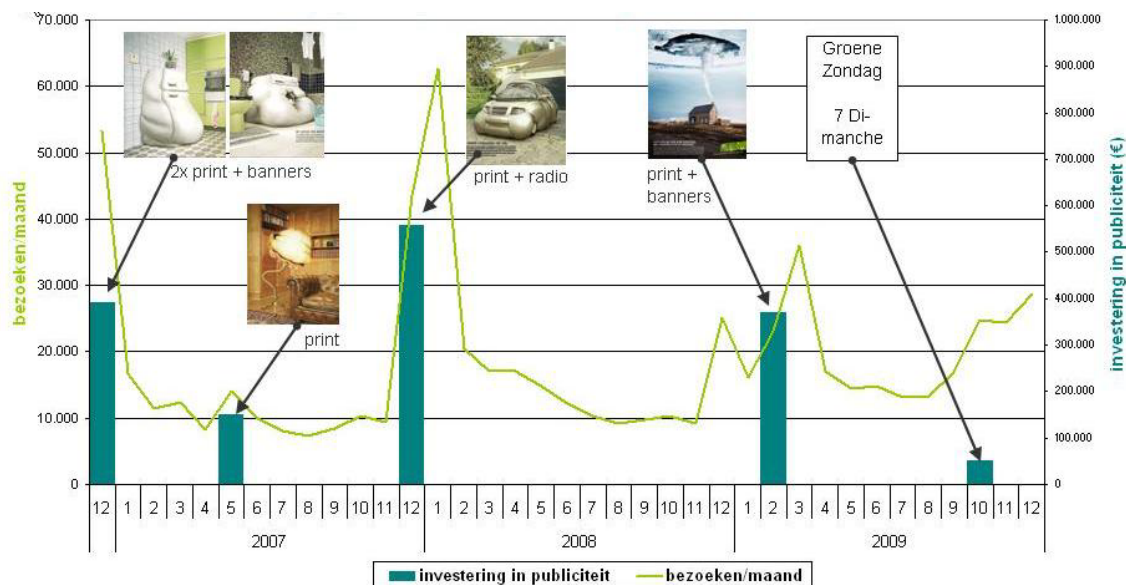
Om het bestaan van de website de nodige bekendheid te geven, werden op geregelde tijdstippen campagnegolven gelanceerd via de aankoop van mediaruimte in magazines en gratis zondagskranten, op websites en op de radio. Deze campagnegolven werden gelinked aan de lancering van nieuwe productmodules op de website en aan externe opportuniteiten (Autosalon en Batibouw).

De campagne behaalde niet alleen verscheidene Belgische en internationale awards (PAMPA, MPA, EPICA, UNDPPI), maar deed tegen eind 2009 (op 3 jaar tijd) in totaal reeds 675 000 bezoeken op de website noteren.

Evaluatie van de campagne

Om na te gaan of de verschillende campagnegolven een impact hebben op de bezoekersaantallen, werden de maandelijkse bezoekersaantallen (volle lichtgroene lijn) uitgezet naast de budgetten die in de verschillende campagnegolven geïnvesteerd werden (donkergroene staven):

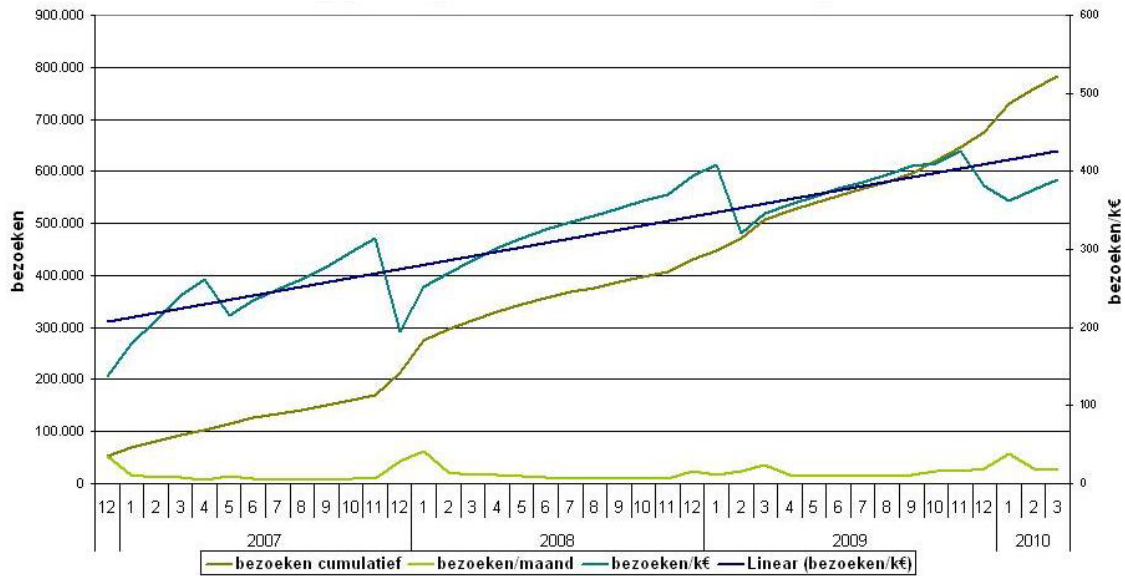
Figuur 28: Campagne energievreters – investeringen en bezoekersaantallen.

Hieruit blijkt dat de bezoekersaantallen zeer sterk gecorreleerd zijn aan de campagnegolven en dat bijna elke campagnegolf zich onmiddellijk vertaalde in een verdubbeling tot verzesvoudiging van het aantal maandelijkse bezoeken. De “terugval” na een campagnegolf stabiliseerde zich bovendien op een steeds hoger niveau (in 2007 op ongeveer 7 500, in 2009 reeds rond de 15 000). Dit effect kan uiteraard gedeeltelijk toegeschreven worden aan een toegenomen aantal links op andere websites of referenties in publicaties, maar is ongetwijfeld ook het gevolg van een zekere notoriëteit die stilaan opgebouwd wordt.

Om de kostefficiëntie van de in de campagne geïnvesteerde bedragen na te gaan, geeft de volgende grafiek (in het blauwgroen) het aantal bezoeken in functie van de gedane investeringen weer (het gecumuleerd aantal bezoeken gedeeld door het gecumuleerd bedrag van de investeringen). Deze grafiek alsook de donkerblauwe trendlijn geven zeer duidelijk aan dat het rendement van de campagne toeneemt:

Figuur 29: Campagne energievreters – rendabiliteit van de investeringen.

6.4.2 Het educatief dossier “In de weer voor het klimaat”

Definitie

In januari 2007 lanceerden de Dienst Klimaatverandering en WWF samen het educatief dossier “In de weer voor het klimaat”. Dit dossier is gericht naar leraars en leerlingen van de derde graad uit het basisonderwijs en van de eerste graad van het secundair onderwijs. Het kreeg de vorm van een ringmap met een twintigtal themafiches, samengesteld uit informatiefiches voor de leraar en kant-en-klare werkbladen voor de leerlingen. Op interactieve wijze wordt hier de wederzijdse samenhang behandeld tussen onze levensstijl, de klimaatverandering en de biodiversiteit en tracht men hoofdzakelijk te werken aan oplossingen.

Uitvoering en behaalde resultaten

De vraag naar dit dossier was en bleef zeer hoog: op drie jaar tijd verschenen drie edities met een totale oplage van 4 800 stuks (Frans en Nederlands samen). We mogen aannemen dat hierdoor in totaal reeds een 100 000-tal leerlingen met het dossier werk(t)en.

6.4.3 Subsidies voor lokale sensibilisatie-initiatieven

Juridische basis:

De toekenning van deze subsidie wordt geregeld door een reeks KB's:

	KB	Publicatie (BS)
2006	15/09/2006	25/09/2006
2007	28/09/2007	12/10/2007
2008	07/12/2008	24/12/2008
2009	02/10/2009	03/11/2009

Het KB van 2009 – dat geen einddatum meer heeft aangezien het niet langer gebonden is aan de budgetjaren – is gebaseerd op een wijziging in de programmawet van 22/12/2008 (BS 29/12/2008).

De uitbetaling van de goedgekeurde dossiers gebeurt via ministeriële besluiten.

Definitie

De Dienst Klimaatverandering heeft in 2006 een toelage uitgewerkt ter aanmoediging van evenementen die de betrokkenheid van de burgers kunnen verhogen en hen aanzetten tot concrete acties. Elke natuurlijke of rechtspersoon die een evenement organiseert waarbij informatie en opleiding worden aangeboden, kan een aanvraag indienen. De inhoud moet rechtstreeks verband houden met het thema van de klimaatverandering en de verstrekte informatie moet wetenschappelijk correct zijn; de inrichters moeten over de nodige bekwaamheid beschikken en de informatiesessie moet oplossingsgericht zijn.

Uitvoering en behaalde resultaten

Tussen de lancering (eind 2006) en eind 2009 werden in totaal 138 aanvragen ingediend, waarvan er uiteindelijk 65 een subsidie ontvingen. De reden waarom zoveel aanvragen niet tot een subsidie leiden, zijn velerlei: de aanvragen kwamen te laat binnen, hadden geen publiek karakter, hadden geen duidelijke link met het thema klimaatverandering, gingen finaal niet door of bleken zelfbedruipend.

Dankzij een geoptimaliseerde communicatie steeg in de loop van de jaren echter wel het relatief aandeel goedgekeurde dossiers. Voorbeeld: van de 24 aanvragen in 2009 waren er 8 die van bij de aanvraag afgekeurd werden. Van de 16 geldige aanvragen zijn er 2 finaal niet doorgegaan en waren er 2 zelfbedruipend, wat eigenlijk een ratio van 10 uitbetalingen op 12 geldige aanvragen geeft.

Het aantal aanvragen per jaar is gering aangezien in het verleden nooit publiciteit voor deze budgetlijn gevoerd werd (tenzij eenmalig door de bevoegde minister in 2006) omwille van het feit dat elk jaar een nieuw KB gepubliceerd diende te worden. Aangezien dit omwille van de lange procedure steeds vrij laat op het jaar gebeurde (zij het met terugwerkende kracht tot 1 januari van dat jaar), bleef er te weinig tijd over voor een actieve promotie. Na een wijziging van de programmawet in 2008 kon in 2009 uiteindelijk een KB gepubliceerd worden dat niet langer gebonden was aan de jaarbudgetten.

Hoofdstuk 7: Stratosferische ozonlaag

Juridische basis:

- Internationale verdragen betreffende de bescherming van de ozonlaag (Verdrag van Wenen en het Protocol van Montreal en zijn amendementen), geratificeerd door België;
- Verordening (EG) nr. 1005/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 16 september 2009 betreffende de ozonlaag afbrekende stoffen (vervangt verordening 2037/2000 sinds 1 januari 2010).

Inleiding

Volgens het samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 zorgt de federale overheid voor de uitvoering en coördinatie van het beleid betreffende de stoffen die de ozonlaag afbreken (ozonedepletie substanties – ODS) te reduceren. Dit beleid valt onder de internationale en Europese verplichtingen.

Definitie van het beleid

Het federale beleid beoogt hoofdzakelijk de integratie van de door de verschillende gezagsniveaus genomen maatregelen. Het is trouwens ook verantwoordelijk voor een aantal maatregelen zoals het toezicht (douane, milieu-inspectie, verslaggeving, ...) en sommige aspecten van de ontwikkelingssamenwerking (actieve deelname aan het Multilateraal Fonds voor de uitvoering van het Protocol van Montreal).

De doelstelling van dit beleid is de naleving van de volgende beperkingen die werden opgelegd bij het gebruik van verschillende ozonafbrekende stoffen:

- **CFK's:** verbod op het gebruik in geïndustrialiseerde landen sinds 1996, wereldwijd verbod op productie in 2010;
- **Halonen:** verbod op het gebruik in beschermingssystemen tegen brand en in brandblusapparaten sinds 1 januari 2004. Sinds 1 januari 2003 is het verboden om bestaande systemen weer op te vullen, enkel sommige kritische toepassingen kunnen als uitzondering nog toegestaan worden en moeten jaarlijks geïnventariseerd worden met het oog op de verplichte Europese verslaggeving;
- **HCFK's:** sinds 1 januari 2010 is het gebruik van nieuw geproduceerde HCFK's voor het onderhoud van koel- en klimaatregelingsapparatuur die op die datum bestaan verboden, enkel recyclage is toegestaan. Vanaf 1 januari 2020 is het gebruik van alle HCFK's verboden bij de fabricage van alle soorten schuim. Het gebruik is echter nog wel toegestaan in laboratoria en als grondstof;
- **Methylbromide:** sinds 1 januari 2005 is het gebruik van methylbromide verboden, behalve bij sommige kritische toepassingen. Sinds 1 september 2006 legt België een bijkomend verbod op voor toepassingen in de bodem. Anderzijds, hoewel het gebruik bij quarantainebehandeling en vóór verzending (nog) niet valt onder het protocol van Montreal, legt de Europese verordening 1005/2009 een globale limiet op voor de met dit doel gebruikte hoeveelheden, en een volledige stopzetting tegen maart 2010. België legt bovendien een terugvangst van 80% van de bromide op voor de behandeling ervan.

Er is nood aan een universele en samenhangende aanpak, want het gaat hier duidelijk om een grensoverschrijdend probleem. De internationale verdragen voorzien daarom een bijkomende financiering via het MLF (*Multilateral Fund*), ten gunste van

de ontwikkelingslanden, ter bevordering van de technologische evoluties en om de illegale handel in ozonafbrekende stoffen te bestrijden.

Deze stoffen worden vaak vervangen door gefluoreerde broeikasgassen die vallen onder het Protocol van Kyoto (HFK's, PFK's en SF₆). Het probleem van deze alternatieven is echter hun grote impact op de klimaatopwarming. Daarom bestaan er voor deze gassen maatregelen in het Kyoto-protocol en regelt een specifieke Europese Verordening het gebruik ervan.

Uitvoering en behaalde resultaten

De coördinatie vindt verschillende keren per jaar plaats. De experts blijven trouwens in nauw contact met alle kwesties aangaande de uitvoering van de Europese wetgeving en het naleven van de internationale verplichtingen. Hierdoor is een gelijkaardige en efficiënte aanpak van verschillende problemen mogelijk, en kan een samenhangend standpunt worden opgebouwd bij de Europese of internationale debatten.

De Europese verordeningen hieromtrent bepalen dat de invoer en uitvoer gecontroleerd moet worden en dat de resultaten doorgegeven moeten worden. Dit kadert in een Europees, door de Commissie beheerd vergunningssysteem. Bovendien bepalen die verordeningen ook dat de personen en ondernemingen die deze stoffen behandelen, gekwalificeerd moeten zijn.

Toezicht op gewestelijke en federale milieuinspecties alsook de douane is dus vereist. In 2007 werden 39 inspecties uitgevoerd bij 39 importeurs in verkooppunten en werd er geen enkele overtreding vastgesteld op de twee verordeningen in kwestie (2037/2000 et 842/2006).

Evaluatie van het beleid

De evaluatie van de doeltreffendheid van het aspect "coördinatie" van het beleid is uiteraard moeilijk, omdat het buitengewoon complex is om indicatoren uit te werken op basis waarvan deze efficiëntie geëvalueerd kan worden. We kunnen echter wel vermelden dat België haar Europese en internationale verplichtingen naleeft. De doorgegeven hoeveelheden geproduceerde of uitgevoerde ODS verminderen voortdurend, zoals aangetoond in de verslagen die door de Commissie overhandigd werden. De milieu-inspectie kon geen overtredingen vaststellen.

Lijst van figuren

Figuur 1: Evolutie van het Totaal Aantal Vergunningen van 1992 tot 2009.*.....	143
Figuur 2: Milieukeurmerkproducten in België.....	144
Figuur 3: Ecolabel licenties per productgroep*.....	144
Figuur 4: Evolutie van het aantal ingezamelde batterijen (x 1000 kg), Bebat.....	160
Figuur 5 : inzamelingsnetwerk 2008, Bebat.....	161
Figuur 6: Evolutie met betrekking tot de verpakkingshoeveelheden België - 1997-2007.....	164
Figuur 7: Absolute evolutie van de verpakkingshoeveelheden in België 1997-2007.....	164
Figuur 8: Ratio verpakkingsafval/PNB.....	165
Figuur 9 : Ratio afval/verpakt gewicht in t/t.....	165
Figuur 10: Eindverbruik huishoudelijke energiebron en equivalenten.....	172
Figuur 11: Voornaamste chemische (boven), biologische (linksonder) en fysische (rechtsonder) factoren die de gezondheid zouden beïnvloeden : verdachte verbanden, veronderstelde of afgeleide ziektebeelden.....	213
Figuur 12: Het DPSIR model zoals voorgesteld door de SERV (het Onderdeel Respons is samengesteld uit de delen Respons, Dataverzameling en Beleid Milieugezondheid). De rode kaders stellen de zwaartepunten van de werking van de federale bevoegdheden met betrekking tot milieu en gezondheid voor.....	215
Figuur 13: Troposferische ozon vergelijking tussen de EM van Europa.....	229
Figuur 14: O ₃ . Aantal dagen van vervuiling.....	230
Figuur 15: Ozonoverlast.....	230
Figuur 16: Bijdrage aan de VOS-emissies door binnenhuis-bekleding en het huishoudelijk gebruik van solventen.....	234
Figuur 17: Bijdrage van de verschillende stralingsbronnen tot de gemiddelde stralingsbelasting.....	240
Figuur 18: Geografische spreiding van de achtergrondstraling in België.....	241
Figuur 19: Geografische ligging van de radon-risicozones.....	241
Figuur 20: De inplanting van de nucleaire sites en de verspreiding van de Telerad meetbakens over het grondgebied.....	242
Figuur 21: Lozingen aan vloeibare radioactieve effluënten in functie van de elektriciteitsproductie van de kerncentrales van Doel en Tihange (in giga-becquerel per tera-watt-uur).....	242
Figuur 22: Productie aan vast radioactief afval in functie van de elektriciteitsproductie van de kerncentrales van Doel en Tihange (in m ³ per tera-watt-uur).....	243
Figuur 23: Evolutie van de geloosde gewogen radioactiviteit.....	252
Figuur 24: Historiek van de atmosferische lozingen.....	253
Figuur 25: Totaal aantal gemelde incidenten per decennium.....	293
Figuur 26: Evolutie van olieverontreinigingsdruk in en nabij de Belgische zeegebieden, weergegeven als het aantal olieverontreinigingen per vlieguur in de periode 1991-2007.....	311
Figuur 27: Aantal interventies met het bestrijdingsmateriaal van de Dienst Marien Milieu in 2008 ...	312
Figuur 28: Campagne energievreters – investeringen en bezoekersaantallen.....	333
Figuur 29: Campagne energievreters – rendabiliteit van de investeringen.....	334

Lijst van tabellen

Tabel 1: De multilaterale akkoorden die door België zijn afgesloten en waar de federale overheid in functie van hun werkgebied bij betrokken is.....	115
Tabel 2 (aangenomen op 02 mei 2010): Strafbare feiten waar de FOD Volksgezondheid bij betrokken is (hetzij samen met een andere FOD's, een gewest, hetzij alleen). De gesloten overtredingen staan in het vet	118
Tabel 3: Beroep tegen een besluit tot weigering van de toegang tot informatie.	122
Tabel 4: Raadpleging van het publiek over de plannen en programma's inzake het milieu.....	125
Tabel 5: De federale Inspectiediensten.....	130
Tabel 6: De bevoegdheden van de federale overheden op het gebied van milieuaansprakelijkheid. ...	134
Tabel 7: De verschillende milieukeurtypes.....	140
Tabel 8: Specifieke uitstoot van verontreinigende stoffen van het transport in België (in miljoenen t).	149
Tabel 9: Markt van de EEA in België in 2004 – ramingen gebaseerd op de cijfers van Recupel & de statistieken van de Deense markt ** (cijfers in ton/jaar).	156
Tabel 10: Energie of brandstof hoofdzakelijk gebruikt voor verwarming Socio-economische enquête 2001.....	172
Tabel 11: Informatie over de Export van België naar alle landen.....	180
Tabel 12: toelatingen afgeleverd voor het op de markt brengen van biociden in België.....	188
Tabel 13: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: aantal geplande inspecties.....	201
Tabel 14: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: aantal uitgevoerde inspecties.....	201
Tabel 15: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: aantal vastgestelde overtredingen.	201
Tabel 16: Gevaarlijke stoffen/preparaten en productnormen: opvolging van de overtreding.....	201
Tabel 17: Productnormen/Producten met eco-label: aantal geïnspecteerde vennootschappen.....	202
Tabel 18: Controles uitgevoerd in het kader van het Koninklijk besluit van 19 maart 2004 houdende productnormen voor voertuigen.....	202
Tabel 19: Controles uitgevoerd in het kader van het Koninklijk besluit van 12 oktober 2004 inzake het voorkomen van gevaarlijke stoffen in elektrische en elektronische apparatuur.	203
Tabel 20: Elektrische en elektronische toestellen: opvolging van de overtreding	203
Tabel 21: Koninklijk besluit van 25 maart 1999 houdende bepaling van productnormen voor verpakkingen.....	203
Tabel 22: Verpakkingen: opvolging van de overtreding	204
Tabel 23: Pesticiden en biociden: aantal geplande inspecties.....	206
Tabel 24: Pesticiden en biociden: aantal uitgevoerde inspecties.....	206
Tabel 25: Pesticiden en biociden: aantal vastgestelde overtredingen.....	206
Tabel 26: Pesticiden en biociden: opvolging van de overtreding.	207
Tabel 27: NEC plafonds voor 2010 in België.....	226
Tabel 28: overzicht van de acties van het federaal plan ozon en verzuring.....	227
Tabel 29: Inspecties in het kader van de KB van 7 oktober 2005.....	233
Tabel 30: Conformiteit van de etikettering van de producten in 2007 per operator (121 controles)..	233
Tabel 31: Geregelde internationale rapporteringen.....	239
Tabel 32: Verwachte volumes geconditioneerd afval	250
Tabel 33: Hoeveelheden geconditioneerd afval in opslag bij Belgoproces (in m ³)	251
Tabel 34: Overzicht doorvoer van afvalstoffen door België.....	265
Tabel 35: Doorvoer van afvalstoffen: aantal uitgevoerde inspecties.....	265
Tabel 36: Doorvoer van afvalstoffen: aantal vastgestelde inbreuken.....	266
Tabel 37: Doorvoer van afvalstoffen: opvolging van de inbreuk.....	266
Tabel 38: Doorvoer van afvalstoffen: human resources.....	266
Tabel 39: Inspecties op dieren: aantal geplande inspecties.....	280
Tabel 40: Inspecties op dieren: aantal gerealiseerde inspecties.....	280
Tabel 41: Inspecties op dieren: aantal vastgestelde inbreuken.....	281
Tabel 42: Milieumisdrijven: opvolging van de inbreuk.....	281
Tabel 43: Milieumisdrijven: aantal dossiers overmaakt aan het parket.....	281
Tabel 44: Regelgevende besluiten voor iedere pijler van het beleid ter bescherming van het mariene milieu.....	297

3

HET FEDERALE BELEID MET EEN IMPACT OP HET LEEFMILIEU

**Om uw informatie te vervolledigen,
kan u ook volgende hoofdstukken raadplegen:**

Partie 3		Het federale beleid met een impact op het leefmilieu	
Deel/hoofdstuk	Deel 1	Deel 2	Deel 3
i SEA	Deel 1	1. Ontwikkeling en belang van het milieurecht	10. Energie
		3. Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid	13. Mobiliteit 15. Defensie
ii Europese Verordening EMAS		2.A Productbeleid	19. Duurzame Ontwikkeling
iii De Lissabonstrategie			
8. Justitie		1. Ontwikkeling en belang van het milieurecht	
9. Wetenschapsbeleid		4. Biodiversiteit	18. Ontwikkelingssamenwerking
10. Energie	Partie 1	2.A Productbeleid	i SEA
		5. Marien milieubeleid	
		6. Klimaat	
11. Economie	Partie 1	2.A Productbeleid	
		5. Marien milieubeleid	
		6. Klimaat	
12. Financiën		2.A Productbeleid	13. Mobiliteit
		6. Klimaat	
13. Mobiliteit	Deel 1	2.A Productbeleid	
		5. Marien milieubeleid	
		6. Klimaat	
14. Binnenlandse Zaken	Deel 1	1. Ontwikkeling en belang van het milieurecht	
		3. Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid	
15. Defensie		4. Biodiversiteit	
16. Volksgezondheid en Voeding		2.A Productbeleid	
		2.B Stoffenbeleid	
		3. Preventie en risicobeheer inzake leefmilieu en gezondheid	

Partie 3		Het federale beleid met een impact op het leefmilieu	
Deel/hoofdstuk	Deel 1	Deel 2	Deel 3
17. Buitenlandse Zaken		1. Ontwikkeling en belang van het milieurecht	18. Ontwikkelingssamenwerking
		4. Biodiversiteit	
18. Ontwikkelingssamenwerking		4. Biodiversiteit	9. Wetenschapsbeleid
		6. Klimaat	17. Buitenlandse zaken
19. Duurzame Ontwikkeling		2.A Productbeleid	ii Europese Verordening EMAS

Inhoudsopgave

Horizontale Maatregelen	347
i. Strategische milieubeoordelingen SEA.....	347
ii. Europese Verordening “EMAS”	357
iii. De Lissabonstrategie.....	360
iv. Lente van het Leefmilieu	363
Hoofdstuk 8 : Justitie	371
8.1 Activiteiten van FOD Justitie in verband met het milieubeleid.....	371
8.2 Strafvervolging	372
8.3 Statistieken inzake strafvervolgingen (2004 tot 2008)	374
8.3.1 Algemene opmerkingen.....	374
8.3.2 Analyse van de statistische gegevens betreffende het vervolgen van de milieuovertredingen.....	375
8.4 Beoordeling van het uitgevoerde strafrechtelijk beleid.....	378
Hoofdstuk 9 : Wetenschapsbeleid.....	379
9.1 Belgische aanwezigheid op Antarctica – Poolstation “Princess Elisabeth”	381
9.2 Belgisch platform voor de biodiversiteit	382
9.3 Onderzoeksprogramma en Observatie van de Aarde (STEREO II).....	384
9.4 Onderzoeksprogramma’s “Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling”, “Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid” en “bevordering van de kennisoverdracht op strategisch belangrijke gebieden”	386
9.4.1 Programma “Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling”	386
9.4.2 Onderzoeksprogramma “Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid”	387
9.4.3 Programma ter bevordering van de kennisoverdracht op strategisch belangrijke gebieden – PAT 2	388
9.5 Activiteiten van de federale wetenschappelijke instellingen	389
9.5.1 Het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)	389
9.5.2 Het Koninklijk Museum voor Midden Afrika (KMMA).....	390
9.5.3 De Nationale Plantentuin van België.....	392
9.5.4 Belgisch Instituut voor Ruimte-Aëronomie (BIRA).....	393
9.5.5 Koninklijk Meteorologisch Instituut van België (KMI)	394
Hoofdstuk 10 : Energie	397
10.1 Energie-efficiëntie: energieverbruikende toestellen.....	398
10.2 Ontwikkeling van de offshore-windturbines	403
10.3 Milieuspecificaties van brandstoffen.....	405
10.4 Fedesco	408
10.5 Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE).....	410
Hoofdstuk 11 : Economie	413
11.1 De voltooiing van de interne markt en de regels van de mededinging.....	415
11.2 Het beleid inzake productkwaliteit en productveiligheid.....	416
11.2.1 Accreditatie	416
11.2.2 Normalisatie	416

11.3 Ondersteuning van KMO's; toepassing van de REACH-verordening (EG-verordening 1907/2006)	418
11.4 De ontwikkeling van de informatiemaatschappij	420
11.5 De bescherming van consumenten: milieureclame	421
11.6 De stimuli: hergebruik van afval als grondstof: de Belgische afvalbeurs.....	425
11.7 Innovatiepremie	426
11.8 Eco-innovatie	427
Hoofdstuk 12 : Financiën	431
12.1 Milieutaksen, verpakkingsheffing en milieuheffing.....	431
12.2 Voertuigtaksen	433
12.3 Belastingen op energie.....	437
12.4 Andere maatregelen.....	439
Hoofdstuk 13 : Mobiliteit	447
Hoofdstuk 14 : Binnenlandse Zaken.....	459
14.1 Crisisbeleid.....	459
14.2 SEVESO risico's verbonden aan zware industriële ongevallen.....	461
Hoofdstuk 15 : Defensie.....	463
Hoofdstuk 16 : Volksgezondheid en Voeding.....	469
16.1 Volksgezondheid.....	470
16.1.1 Gezondheidswaarschuwingen voor ozon en hittegolven.....	470
16.1.2 Roken	472
16.1.3 Geneesmiddelen.....	473
16.1.4 Cosmetica.....	474
16.1.5 Wetenschappelijke ondersteuning inzake Gezondheid	476
16.2 Voeding.....	477
16.2.1 Meststoffen en bodemverbeteraars	477
16.2.2 De milieu-impact van voeding.....	479
16.2.3 Veiligheid van de voedselketen-milieucontaminanten	480
Hoofdstuk 17 : Buitenlandse zaken	487
17.1 Milieudiplomatie.....	487
17.1.1 Europees Milieubeleid, doelstellingen en uitvoeringsprocedures	487
17.1.2 Multilaterale aanpak: een nieuwe leefmilieudiplomatie voor globale vraagstukken...	489
17.2 Multilaterale aanpak: Buitenlandse Handel	495
Hoofdstuk 18 : Ontwikkelingssamenwerking.....	497
Hoofdstuk 19 : Duurzame Ontwikkeling.....	513
19.1 Federaal Plan van Duurzame Ontwikkeling.....	514
19.2 Duurzame Overheidsopdrachten.....	516
19.3 Duurzaamheidstest (DOEB)	518
19.4 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO).....	520
Lijst van figuren	523
Lijst van tabellen.....	523

Horizontale Maatregelen

i. Strategische milieubeoordelingen SEA

Betrokken diensten:

FOD Volksgezondheid, veiligheid van de voedselketen en leefmilieu, DG Leefmilieu

Juridische basis:

Wet van 13 februari 2006 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's en de inspraak van het publiek bij de uitwerking van de plannen en programma's in verband met het milieu.

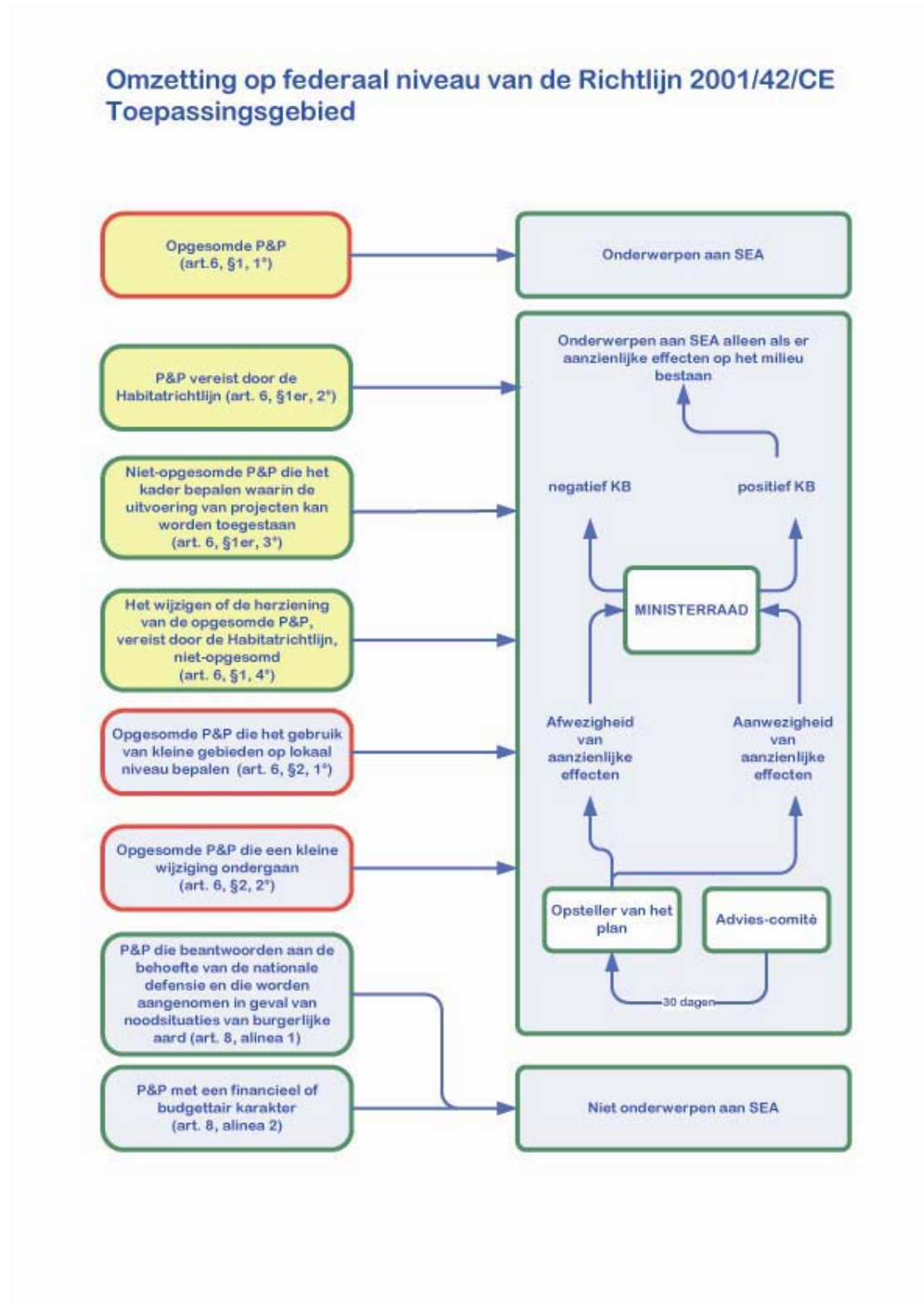
Inleiding

In 2001 werd Richtlijn 2001/42/EG betreffende de beoordeling van de milieueffecten van bepaalde plannen en programma's op Europees niveau aangenomen. Dit staat bekend onder de naam "SEA-richtlijn" of "de richtlijn betreffende strategische milieubeoordeling". In België voorzag de federale autoriteit de overbrenging van deze richtlijn via de wet van 13 februari 2006. Deze wet heeft als doelstelling te zorgen voor een hoog milieubeschermingsniveau door milieuoverwegingen op te nemen vanaf de uitwerking van plannen en programma's waarop de wet betrekking heeft, uiteraard voor degene waarvoor het risico bestaat dat ze "opmerkelijke gevolgen hebben voor het milieu". Deze wil om het milieu in een vroegtijdig stadium in aanmerking te nemen is een toepassing van het voorzorgsbeginsel.

De wet biedt drie opvallende voordelen: de beoordeling van de gevolgen vanuit een globaal standpunt, de inachtneming van de ecologische overwegingen vanaf het opmaken van het plan of programma en de raadpleging van het publiek.

Definitie van het beleid

Figuur 1: Toepassingsgebied van de wet.

De betrokken personen

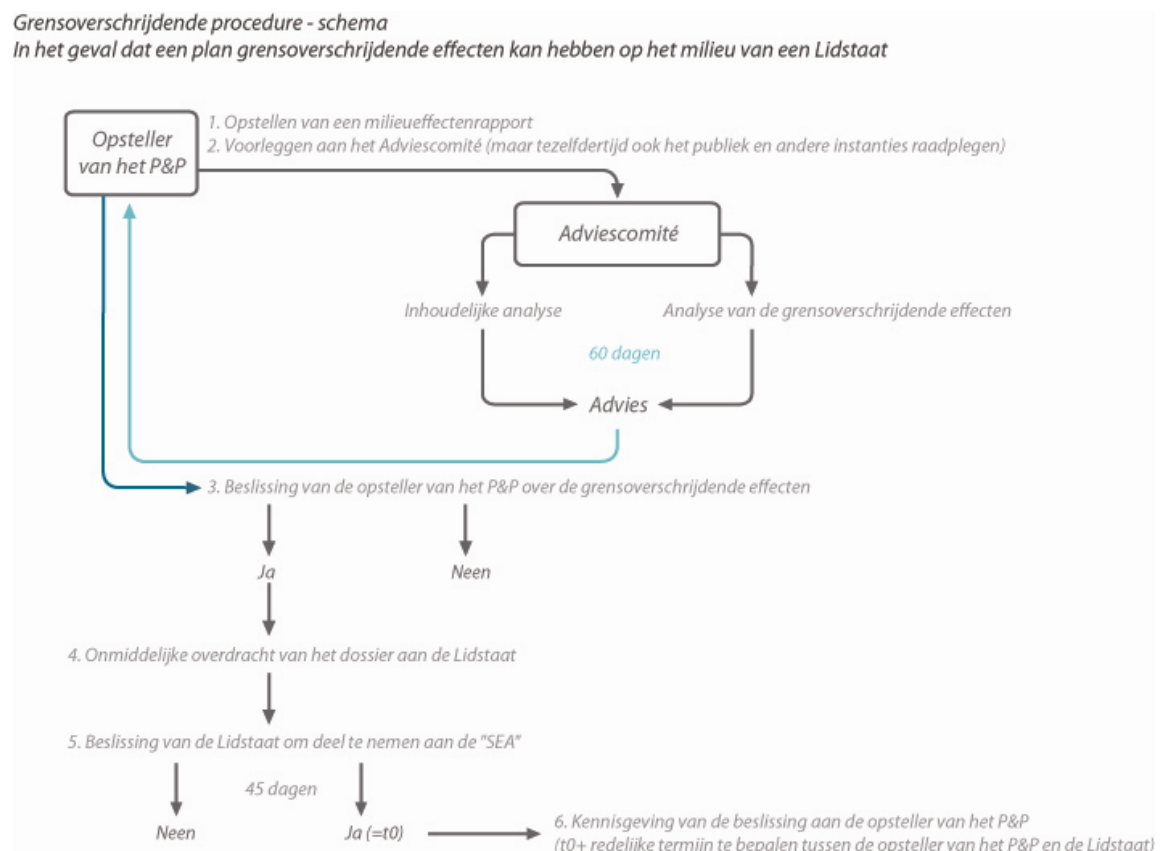
Het zijn hoofdzakelijk federale administraties die aan de wet onderworpen zijn. De plannen en programma's die privé-instellingen voor eigen rekening opmaken zijn niet aan de wet onderworpen. Als ze echter handelen voor rekening van een federale autoriteit, is deze wet wel op hen van toepassing.

De betreffende sectoren (figuur 1)

De wet somt eerst en vooral een reeks plannen en programma's op waarvoor de effectenbeoordeling verplicht is. Zo vinden we bijvoorbeeld de plannen of programma's betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt terug (productie, bevoorrading, transport), de bevoorrading van aardgas, het beheer op lange termijn van radioactieve afvalstoffen of plannen en programma's betreffende de exploratie en exploitatie van niet-levende rijkdommen van de Noordzee. Buiten deze welomlijnde sectoren, voorziet de wet eveneens dat alle plannen of programma's die niet in de lijst zijn opgenomen maar die aanzienlijke gevolgen zouden kunnen hebben op het leefmilieu, de gevolgen van hun handelingen moeten evalueren.

Grensoverschrijdende procedure (figuur 2)

Figuur 2: Schematische voorstelling van de grensoverschrijdende procedure.

Indien de indiener van een plan of programma in het buitenland denkt dat de uitvoering hiervan noemenswaardige gevolgen zou kunnen hebben op het milieu en het grondgebied van België, moeten de Minister van Leefmilieu, het Adviescomité en de regionale overheden op de hoogte gebracht worden. Uiteraard bezorgt de betreffende indiener hen gedetailleerde informatie over het project. De Belgische federale overheid heeft dan 45 kalender dagen om te beslissen of het plan inderdaad gevolgen zou kunnen hebben op het milieu, en of een openbare raadpleging dus nodig is. Omgekeerd, indien een "Belgisch" plan milieueffecten zou kunnen hebben bij een buurland, moet de indiener van het plan of van het programma op basis van het advies van het Comité bepalen of deze effecten voor dit derde land inderdaad bestaan. Eventueel ontvangt dit land het plan of programma en een beschrijving van de uitwerkings- en evaluatieprocedure. De autoriteiten van dit land mogen dan beslissen om al dan niet deel te nemen aan het beoordelingsproces van dit plan of programma. Logischerwijs moet de indiener van het plan of programma rekening houden met de resultaten van deze "grensoverschrijdende" raadpleging, zoals dat het geval zou zijn bij een nationale raadpleging, bij de definitieve uitspraak.

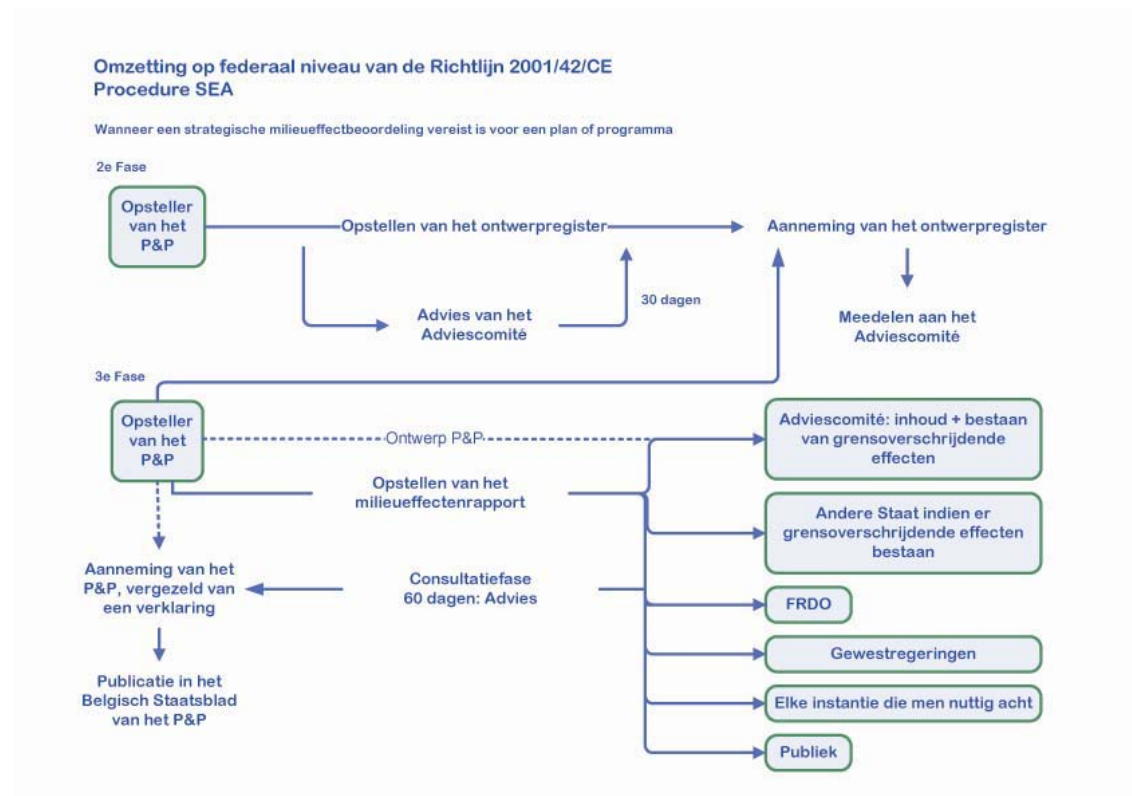
De procedure van een strategische milieubeoordeling

Dat is de grote verdienste van de wet: er moet een verslag worden opgemaakt van de milieueffecten van het plan en programma. Dit programma moet een deel van de waarschijnlijk merkbare gevolgen van de uitvoering van het plan en programma en anderzijds de redelijke alternatieven identificeren, beschrijven en evalueren.

Alvorens over te gaan tot een analyse van de milieueffecten, maakt de indiener een schema met de informatie die wordt opgenomen in het effectverslag. Hiervoor creëert hij een lijst met informatie waarvan hij acht dat ze moet worden opgenomen in het verslag, met name op basis van bijlage II van de wet. Dit ontwerpregister wordt dan verstuurd naar het Adviescomité SEA¹ dat zal beslissen of deze informatie relevant is voor het plan of programma, met name met betrekking tot de grootte van het verslag en de verduidelijkingen bij de verzochte informatie. Zodra deze eerste etappe is uitgevoerd, kan de indiener zich toeleggen op het werkelijke verband en kan hij de milieueffecten beoordelen. Het Adviescomité SEA heeft de opdracht om haar advies te geven bij de milieueffectenbeoordelingsprocedure. Om haar opdracht uit te voeren mag het Comité in het kader van het onderzoek van de haar overhandigde documenten enerzijds alle opzoekingen doen en inlichtingen vragen die nodig blijken om de juistheid van de gegevens uit de verzoeken na te kijken of om de problemen aan te pakken, ofwel algemeen of gericht, en verbonden met de opdracht. En anderzijds mag ze werkgroepen oprichten.

¹ Koninklijk Besluit van 22 oktober 2006 betreffende de organisatie en de werking van het Adviescomité voor de beoordelingsprocedure van de gevolgen van de plannen en programma's die aanzienlijke effecten kunnen hebben op het milieu.

Figuur 3: Schematische voorstelling van de procedure SEA.

De deelname van de burger

Dit is een van de belangrijkste etappes van de wet. Bij de beoordeling wordt ook het publiek geraadpleegd over het ontwerpplan en -programma en over het milieueffectenverslag. De mening van de burgers wordt in aanmerking genomen bij het besluitproces. Eens een beslissing genomen is over het plan of programma, moet de indiener van het plan of programma het publiek feedback geven. Hij moet haar inlichten hoe hij al dan niet rekening gehouden heeft met de adviezen die hem bezorgd werden. Deze wettelijke verplichting vloeit voort uit de vereisten van het Verdrag van Århus.

Na de raadpleging

Al deze informatie wordt geanalyseerd door de bevoegde autoriteiten die een beslissing nemen en die zorgen voor de informatieopvolging. Zij maken met name een verklaring op waarin kort wordt samengevat hoe de overwegingen van het publiek al dan niet geïntegreerd worden in het aangenomen eindproject. De indiener van het plan of programma bepaalt ook de maatregelen voor de naleving van de duidelijke effecten die geïdentificeerd zouden worden bij de uitoefening van het plan of programma.

Eens het milieueffectenverslag is overhandigd en een positie bepaald is door de bevoegde autoriteit, moet de beslissing, meer bepaald de goedkeuring van het eindplan of -programma door de overheid, megedeeld worden aan het publiek (en aan de administratieve instanties die bij het proces betrokken waren).

En ten slotte moet de indiener van het plan of programma de concrete effecten van het plan of programma op het milieu opvolgen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Tabel 1: De concrete toepassingen: de beslissingen uitgesproken door het SEA Adviescomité (chronologisch).

Naam van het project/programma	Naam van de indiener	Wettelijke Basis van het plan	Soort raadpleging		Verplichting om een SEA uit te voeren volgens de screening?	Datum van de raadpleging	Datum van het advies	Datum van aanname van het plan/programma	Publicatie van de verklaring
			Screening	Scoping					
1 Nationaal Plan visserij - Deel strategisch plan	Dienst Marien Milieu	Verordening (EG) Nr. 1198/2006 van 27/07/2006 inzake het Europees vissertijfonds	X		JA Volgens de screening	19/12/2007	17/01/2008		Geen toepassing
	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu								
Nationaal Plan visserij - Deel operationeel plan	Dienst Marien Milieu	Verordening (EG) Nr. 1198/2006 van 27/07/2006 inzake het Europees vissertijfonds	X		JA Volgens de screening	19/12/2007	17/01/2008	07/11/2008	Geen toepassing
	FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu								

Naam van het project/programma	Naam van de indiener	Wettelijke Basis van het plan	Soort raadpleging		Verplichting om een SEA uit te voeren volgens de screening?	Datum van de raadpleging	Datum van het advies	Datum van aanname van het plan/programma	Publicatie van de verklaring
			Screening	Scoping					
Nationaal Plan visserij - Deel operationeel plan	Dienst Marien Milieu	Verordening (EG) Nr. 1198/2006 van 27/07/2006 inzake het Europees visserijfonds		Ontwerp-register		13/03/2008	11/04/2008		
	Directoraat-generaal Leefmilieu FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu								
2 Plan mariene beschermde gebieden	Dienst Marien Milieu	AR 14/10/2005 betreffende de voorwaarden, sluiting, uitvoering en beëindiging van gebruikersovereenkomsten en het opstellen van beleidsplannen voor de beschermde mariene gebieden in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België		Milieu-effecten-rapport		15/05/2008	09/07/2008		Nog niet uitgevoerd
	Directoraat-generaal Leefmilieu FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu		X			31/07/2008	28/08/2008	25/07/2008	Geen toepassing

Naam van het project/ programma	Naam van de indiener	Wettelijke Basis van het plan	Soort raadpleging		Verplichting om een SEA uit te voeren volgens de screening?	Datum van de raadpleging	Datum van het advies	Datum van aanname van het plan/ programma	Publicatie van de verklaring
			Screening	Scoping					
3 Prospectieve Studie Elektriciteit (PSE)	DG Energie FOS Economie, KMO, Middenstand en Energie	Wet 29/04/1999 betreffende de organisatie van de elektriciteitsmarkt, zoals gewijzigd bij wet van 1 juni 2005		Ontwerp- register	JA volgens de wet	10/02/2009	03/03/2009		
4 Plan voor het beheer op lange termijn voor hoogradioactief/langlevend afval	NIRAS	KB 30/03/1981 houdende bepaling van de opdrachten en werkingsmodaliteiten van de NIRAS		Milieueffecten- rapport	JA volgens de wet	26/05/2009 07/12/2009	9/07/2009 18/01/2010	Aangenomen	Gepubliceerd

Box 1: Synthese van het advies van het SEA comité van 9 juli 2008 betreffende het NOP

Het SEA Adviescomité benadrukt in haar advies het feit dat de strategische milieubeoordeling (SMB) een verwacht algemeen positief effect van de ontwikkeling van de maricultuur in de zeegebieden onder de rechtsbevoegdheid van België doet uitkomen, als omschakelingsactiviteit van de Belgische vissersvaartuigen. Het Comité nuanceert deze hypothese echter door te verduidelijken dat men slechts een positief resultaat kan behalen indien er voor de projecten een echt duurzaam beleid voor de maricultuur wordt opgesteld, met name een beleggingsbeleid dat de weerslag op de volksgezondheid (controle van de infecties bijvoorbeeld) en op het milieu (weerslag op mariene ecosysteem) naar behoren bekijkt en opvolgt.

Op basis hiervan benadrukt het Comité de relevantie van de gemaakte aanbevelingen in de SMB en wenst dat zij zullen worden overgenomen in de NOP.

Naleving van het advies van het Comité? De aanbevelingen worden overgenomen in het NOP, maar de verklaring werd nog niet gepubliceerd.

Box 2: Synthese van het advies van het SEA Comité van 9 juli 2009 betreffende EPE

Het SEA Adviescomité benadrukt het bijzondere karakter van het plan waarvan het toepassingsveld te beperkt lijkt voor een echte strategische milieubeoordeling (SMB). Het Comité betreurt met name de te korte tijdshorizon van de studie die de weerslag op het klimaat en op de lucht niet geldig bepaalt. Het Comité benadrukt echter de kwaliteit van sommige analyses in het milieueffectrapportage die een verband leggen tussen het belang van de toekomstige vestiging van de infrastructuur (waaronder de productie-eenheden) en de exacte bepaling van deze weerslagen van de toepassingen van de studie op het milieu.

Welke zijn de belangrijkste maatregelen voor de opvolging van de merkbare milieueffecten van de uitvoering van de prospectieve studie?

De prospectieve studie zelf zal niet worden uitgevoerd. Opvolgingsmaatregelen zijn dus niet noodzakelijk. Men kan de verplichting om iedere 4 jaar een prospectieve studie te maken beschouwen als een vorm van opvolging. Aan de hand van deze studie kan men rekening houden met eventuele evoluties die ondertussen zijn ontstaan. Trouwens, sommige lozingen van de elektriciteitssector (broeikasgassen, NO_x, SO₂, fijn stof...) worden al opgevolgd in het kader van internationale verplichtingen (Europees systeem van handel in emissierechten, Europees register van verontreinigende stoffen / Europees register van lozingen en bewegingen van verontreinigende stoffen ...).

Evaluatie van het beleid

In dit stadium is het nog niet mogelijk om een echte evaluatie van het beleid op te maken omdat de verplichtingen nog relatief nieuw zijn en dus ook hun toepassing op federaal niveau (enkel twee federale ontwerpplannen (in december 2009) volgden de volledige procedure). Op basis van deze relatieve ervaring, kunnen sommige tendensen aangehaald worden, die later eventueel bevestigd kunnen worden:

- de stijgende frequentie van het aantal raadplegingen bij het Adviescomité, en meer algemeen van de vraag naar informatie over de toepassing van de wetgeving, tonen aan dat de indieners van plannen en programma's op de hoogte zijn van een verplichting inzake strategische milieubeoordeling (SMB);
- de kwaliteit van de SMB's is niet altijd voldoende en moet nog verhoogd worden, in het bijzonder voor federale plannen die regelmatig op zeer algemene manier worden opgemaakt en die meestal geen duidelijke lokalisatie definiëren van de projecten die op basis van het plan uitgewerkt zouden kunnen worden;
- de weerslag op de biodiversiteit en op de gezondheid van de mens, evenals de weerslag op de klimaatveranderingen worden algemeen in aanmerking genomen, ofwel op eigen initiatief, ofwel op basis van een advies van het SEA Comité, maar vaak op een weinig uitgediepte manier;
- het in aanmerking nemen van de potentiële cumulatieve effecten tussen verschillende milieuweerslagen is ofwel helemaal afwezig in de SMB ofwel onvolledig;
- de effectieve bewustwording door de indiener van het ontwerpplan van de milieuoverwegingen die de SMB bij de aanneming van het eindplan definieerde is een sleutelpunt voor feedback, met name ter attentie van het SEA Adviescomité, dat systematischer en sneller zou moeten zijn,
- het is nog altijd niet duidelijk hoe de indieners van de plannen en programma's een verslag zullen maken over de manier waarop artikel 17 van de wet betreffende de monitoring zal worden uitgevoerd, meer bepaald de opvolging van de merkbare effecten op het milieu bij het uitvoeren van het plan en programma, om indien nodig corrigerende acties op te starten indien onvoorziene negatieve weerslagen zouden ontstaan.

Conform artikel 12, §3 van richtlijn 2001/42/EG, werkt de Commissie een verslag uit over de toepassing en efficiëntie van deze richtlijn.² Net als voor de federale evaluatie benadrukt ze ook hier het vrij recente karakter van de toepassing van de richtlijn op het niveau van de Gemeenschap, waardoor geen volledige evaluatie mogelijk is.

Enkele vaststellingen moeten gemeld worden (uittreksels van het verslag):

- voor een meerderheid van de Lidstaten heeft de SMB bijgedragen tot een verbetering van de organisatie en de structuur van de planningsprocedure, (...) wat leidt tot een grotere transparantie in de planningsprocedures;
- de meeste lidstaten melden dat de SMB veelal tot effect had dat de inhoud van de plannen en programma's gewijzigd werd.

² Verslag van de commissie aan de Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's betreffende de toepassing en doeltreffendheid van de richtlijn betreffende strategische milieueffectbeoordeling (richtlijn 2001/42/CE), 16 september 2009.

ii. Europese Verordening "EMAS"

Betrokken dienst:

SPP Duurzame ontwikkeling
Gedeelde bevoegdheden tussen de gewesten

Juridische basis:

- Verordening (EG) nr. 1221/2009 van het Europese Parlement en van de Raad van 25 november 2009 inzake de vrijwillige deelneming van organisaties aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem (EMAS), tot intrekking van Verordening (EG) nr. 761/2001;
- Samenwerkingsakkoord van 30 maart 1995 tussen de Federale Overheid, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de implementering van Verordening (EEG) nr. 1836/93 van de Raad van 29 juni 1993 inzake de vrijwillige deelneming van bedrijven uit de industriële sector aan een communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem;
- Beslissing van de Ministerraad van 20 juli 2005³ betreffende het milieubeleid binnen de verschillende federale diensten.
- Beslissing van de Ministerraad van 30 oktober 2009 die stelt dat EMAS een prioriteit moet blijven voor de federale administraties.⁴

Inleiding

De beleidsdoelstelling bestaat uit het toepassen van een milieubeleidssysteem conform de EMAS-voorschriften binnen de federale administraties.

De federale overheidsdiensten hebben om het voorbeeld te stellen een groot aantal acties opgestart die de hinder verbonden aan hun activiteiten reduceren.

De resultaten variëren tussen de diensten, en dit om verschillende redenen:

- gebrek of tekort aan hiërarchische steun en betrokkenheid;
- gebrek aan een toegewijde/benoemde milieucoördinator, of parttime aanstelling;
- gebrek of tekort aan interne coördinatie hieromtrent;
- moeilijkheden bij het verzamelen van gegevens betreffende het jaarlijkse verbruik van energie, water, papier, de hoeveelheden afval en de moeilijkheid om ze te analyseren voor het ontwikkelen van eventuele corrigerende acties;
- gebrek aan interne zichtbaarheid van het milieubeheerssysteem.

Omdat de voorbeeldfunctie van de administraties in de kijker staat, moet men inspanningen blijven leveren. Daarom moet een milieubeleid een verplicht instrument worden voor alle overheidsdiensten. Het moet dus terug te vinden zijn in de managementplannen van de voorzitters en in de functieomschrijvingen van de interne verantwoordelijken voor het milieu. Daarnaast moet dit milieubeleid gecertificeerd worden door een onafhankelijk organisme. Ten slotte moet het opengesteld worden voor de economische en sociale dimensies van de duurzame ontwikkeling.

³<http://www.presscenter.org/repository/news/107/nl/107066-nl.pdf>.

⁴<http://www.presscenter.org/repository/news/144/nl/144591913de2afe6f362fb9f5a7ff7b9-nl.pdf>.

Definitie van het beleid

Voor 2007 moeten alle FOD's/POD's en federale parastatalen een gecertificeerd milieubeheerssysteem hebben. De autonome overheidsbedrijven zullen aangespoord worden om zulk systeem aan te nemen.

Het certificatiesysteem is gebaseerd op de gemeenschappelijke bestaande beginselen inzake milieubeheer (federaal milieucharter, regionale milieubeheerssysteem, internationale systeem) en moet dienen om te komen tot een overgang naar een erkend internationaal systeem voor de federale autoriteiten (EMAS, ISO 14.001, enz.).

Een organisatie die deelneemt aan EMAS moet over een milieubeleid beschikken, moet een milieubeheerssysteem installeren, moet milieudoelstellingen vaststellen en ze behalen, moet een milieuverklaring opmaken en moet dit na de geldigverklaring en registratie aan het publiek melden.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het Europees reglement EMAS wordt geleidelijk opgestart op het hoofdkantoor van vele federale overheidsdiensten. Daardoor moet er met name geen beroep gedaan worden op een onafhankelijke federale auditcel zoals oorspronkelijk voorzien, maar wel op externe certificatie-instellingen. Die krijgen de opdracht om toe te zien of de voorziene milieudoelstellingen behaald zijn. In een tweede fase gebeurt wordt het reglement geregistreerd bij de bevoegde instelling, wat in België de gewestelijke administraties leefmilieu zijn.

De FOD Duurzame Ontwikkeling en haar voogdijstaatssecretaris destijds hebben hun EMAS registratie in 2006 behaald. De andere openbare diensten waren in drie konvooien opgedeeld, elk op weg om hun eigen registratie te behalen.

De uitvoeringskalender van deze systemen wordt in de onderstaande tabel overgenomen (Uittreksel ICDO verslag 2008 beschikbaar op www.icdo.be, publicaties, 2009).

Op 30 oktober 2009, werden 8 federale instellingen⁵ EMAS geregistreerd.

Tabel 2: Aantal FOD's, POD's of andere instellingen die het proces zijn opgestart om EMAS te bereiken.

2005	2006	2007	2008
5 - konvooi 1: POD Duurzame Ontwikkeling, POD Wetenschappelijk beleid, Belgische technische Coöperatie, Federaal Planbureau, FOD Kanselarij van de eerste minister	2 - konvooi 1bis: FOD Mobiliteit & Transport en FOD Budget & Beheerscontrole	7 - konvooi 2: FOD Justitie, FOD Buitenlandse Zaken, FOD Volksgezondheid, FOD Economie, RVP, RSVZ, Regie der Gebouwen	9 - konvooi 2 bis: FOD Werkgelegenheid, FOD P&O, FOD Financiën, FOD Binnenlandse Zaken en FOD Sociale Zekerheid, POD Maatschappelijke Integratie, FAVV, FRDO en Instituut voor gelijkheid van vrouwen en mannen

⁵ Zie tabel.

Tabel 3: Aantal FOD's die de EMAS certificatie voor het eerst verkregen hebben.

2005	2006	2007	2008
	4 POD Duurzame Ontwikkeling, POD Wetenschapsbeleid, Belgische Technische Coöperatie, Federaal Planbureau	2 FOD Kanselarij van de eerste minister, FOD Mobiliteit & Transport	2 Rijksdienst voor Pensioenen, FOD Economie + 1 ISO 14001 (FOD Volksgezondheid)

De FOD DO geeft ondersteuning door de andere federale administraties advies te verlenen, opdat zij de EMAS registratie zouden krijgen.

De regionale milieuadministraties beheren het registratieaspect.

Om in het kader van EMAS geregistreerd te blijven, moet een instelling:

- de elementen die vereist zijn voor de registratie in het kader van EMAS laten controleren over een periode van ten hoogste 36 maanden en de informatie opgenomen in de verklaring over een periode van 12 maanden;
- de gevalideerde updates overhandigen aan het bevoegde orgaan en ze ter beschikking van het publiek stellen.

Een uitgewerkte evaluatie van de resultaten ingevolge de aanstelling van EMAS, is lopende. Bij wijze van voorbeelden van ontwikkeling van goede praktijken: de Belgische technische coöperatie reduceerde het waterverbruik met 42% tussen 2002 en 2007; in 2007 verbruikte het federale planbureau 16% minder elektriciteit dan in 2005; in 2008 hebben meer dan 90% van de medewerkers van de POD Wetenschapsbeleid en van de POD Duurzame Ontwikkeling duurzame mobiliteitsmanieren gebruikt voor hun trajecten huis-werk; het papierverbruik van de FOD Transport daalde met 24% sinds 2007.

Evaluatie van het beleid

Men is bezig met het behalen van de doelstelling, een deel van de FOD/POD en andere overheidsinstellingen zijn reeds EMAS geregistreerd, een ander groot deel hebben het proces al opgestart. De aangehaalde voorbeelden bewijzen het potentieel van de milieueffectreductie dat hieruit voortvloeit.

Anderzijds zijn andere instellingen tevreden met een beter algemeen beheer en/of een betere samenwerking tussen de diensten.

iii. De Lissabonstrategie

De Lissabonstrategie is een initiatief van de Europese Raad van 23 en 24 maart 2000 met de bedoeling om de kenniseconomie te bevorderen.

Algemene principes

De strategie werd als volgt geformuleerd: "De Unie wil de meest concurrentiële en dynamische kenniseconomie ter wereld worden, die een duurzame economische groei kan teweegbrengen, met meer banen en een hechtere sociale samenhang." De strategie heeft een looptijd van 10 jaar en loopt dus tot 2010. In het midden van de 10-jaren periode werd de strategie kritisch bekeken en bijgesteld en kreeg de naam "vernieuwde Lissabonstrategie" mee. Belangrijke vernieuwingen waren: voorrang voor groei en werkgelegenheid en een verbetering van de "governance" tussen de spelers (lidstaten, Commissie en Raad). Geïntegreerde richtsnoeren werden ingesteld. Deze bevatten de Globale richtsnoeren voor het economisch beleid en de werkgelegenheidsstrategie. Op die manier werd het economische en werkgelegenheidsbeleid verenigd. Elke drie jaar worden de lidstaten gevraagd om de prioritaire doelstellingen aan te geven in een rapport (het Nationaal hervormingsprogramma of NHP). Deze doelstellingen moeten in overeenstemming zijn met de Geïntegreerde richtsnoeren. In de tussenliggende jaren (dus de twee jaren die volgen op de definitie van de prioriteiten) worden vooruitgangsrapporten gepubliceerd van het NHP. Op basis van de NHP's en de vooruitgangsrapporten maakt de Europese Raad elk jaar landenspecifieke aanbevelingen.

De Lissabonstrategie in België

In België worden de NHP's en de vooruitgangsrapporten opgemaakt door de verschillende regeringen (federaal en gewestelijk) en gepubliceerd in drie talen (Nederlands, Frans en Engels) en ze zijn beschikbaar op de website www.be2010.eu. De federale en gewestelijke administraties bereiden de teksten voor. De sociale partners en de Federale raad voor duurzame ontwikkeling geven adviezen.

Omdat de NHP's en de vooruitgangsrapporten gaan over de prioriteiten van de verschillende overheden over ruime bevoegdheden (macro-economische en micro-economische domeinen en arbeidsmarkt) en beschikbaar zijn over verschillende jaren, worden zij dikwijls beschouwd als een goede referentiebron voor het structuurbeleid dat in België wordt gevoerd. Binnen het domein "micro-economie" gaat het om het innovatiebeleid, het economisch stimuleringsbeleid, het mededingingsbeleid en het milieubeleid.

De Lissabonstrategie en het milieubeleid

Binnen het milieubeleid gaat het enkel om het beleid dat een directe relatie heeft met economische groei en werkgelegenheid. Belangrijke deeldomeinen zijn daarom het stimuleren van duurzaam gebruik van energie, het klimaatbeleid, het stimuleren van duurzaam gebruik van andere hulpbronnen dan energie en het versterken van synergieën tussen milieubescherming en groei.

Tabel 4 geeft een overzicht van de maatregelen die door de federale regering werden genomen in het domein van het milieubeleid over de periode 2005-2008 en die werden opgenomen in de vooruitgangsrapporten van de NHP's.

Tabel 4: Milieumaatregelen 2005-2008 opgenomen in de Nationale hervormingsprogramma's en hun vooruitgangsrapporten.

2005	Systeem van groene certificaten voor producenten van elektriciteit met windmolens in Noordzee
	Nieuwe toelating voor windmolenpark (Thornton)
	Aankoop milieuvriendelijke auto's
	Fiscale maatregelen om de introductie van biobrandstoffen voor transport te stimuleren
	Creatie FEDESCO (Federal Energy Service Company)
	opstellen ETAP (Environmental Technologies Action Plan)
	Bijdragen op basis van CO ₂ -uitstoot bedrijfswagens
2006	Publieke consultatie ecolabels, verwarming, composteerbare materialen
	Nationaal actieplan voor groene openbare aankopen
	Belasting op gebruik van steenkool voor electriciteitsproductie
	CO ₂ -gids auto's
	Groene certificaten voor productie biobrandstoffen
	Afschaffing fiscale gunstmaatregelen SUV's
	Organisatie beheer broeikasgasregister samen met regio's
	Verhoging investeringsaftrek voor milieuvriendelijke en energiebesparende investeringen
	Verhoging belastingsaftrek energiebesparende uitgaven
	Vrijstelling van federale bijdrage op elektriciteit voor deel geproduceerd met hernieuwbare of WKK
	Verlaging accijns biobrandstoffen
	Vrijstelling accijns koolzaadolie
	Verlaging accijns kolen wordt opgedoekt
	Verlaging accijns kolen voor energie-intensieve bedrijven
	Nationale biodiversiteitsstrategie
Afbakening beschermde zeegebieden	
Opname van duurzame bosbeheerscriteria in openbare aankoopprocedures	
2007	Toepassing EMAS in federale administraties
	Installatie zonnepanelen op daken federale besturen
	Directe korting aankoop milieuvriendelijke wagens, i.p.v. Belastingsaftrek
	Milieuheffing op wegwerpproducten
	Website milieuvriendelijk bouwen
2008	Aankoop emissierechten

Elk van deze maatregelen is opgenomen in één van de hoofdstukken van dit rapport.

Evaluatie van de Lissabonstrategie

Zoals reeds gezegd vond er een tussenliggende evaluatie plaats van de strategie die in 2000 werd opgesteld. Zo erkende de Europese Commissie dat de Lissabonstrategie zoals zij in 2000 werd bepaald, mislukt is. Daartoe werd de “vernieuwde strategie” in 2005 in het leven geroepen met een aantal essentiële aanpassingen (focus op groei en werk, de opmaak van geïntegreerde richtsnoeren en de opmaak van nationale hervormingsprogramma’s en vooruitgangsrapporten).

Begin 2010 vindt een nieuwe evaluatie plaats. Daartoe heeft de Europese Commissie een evaluatie gemaakt van de strategie 2000-2010. Er wordt erkend dat de grote doelstellingen niet werden bereikt (zoals een werkgelegenheidsgraad van 70%, O&O als aandeel van het BBP op 3%, het wegwerken van het productiviteitsverschil met de VS). Maar anderzijds heeft de strategie bijgedragen tot de creatie van een consensus over de hervormingen die nodig zijn in de EU. Tevens kan de burger en de ondernemer een aantal wezenlijke veranderingen zien die in de strategie werden voorzien zoals een belangrijke werkgelegenheidscreatie (althans voor de financieel-economische crisis), administratieve vereenvoudiging en een dynamischer ondernemingsklimaat.

Op dit ogenblik is een nieuwe strategie in de maak die verder wil voortbouwen op wat is bereikt en over de periode 2010-2020 zal gaan. Principiële beslissingen hiertoe worden verwacht tijdens de Lentetop van 2010.

iv. Lente van het Leefmilieu

Inleiding

De Lente van het Leefmilieu is een initiatief dat gelanceerd werd in april 2008 met de bedoeling om politieke engagementen te bereiken tussen verschillende overheidsniveaus in milieuzaken, vertrekkend vanuit een breed overleg.

Er werden vier thematische workshops opgericht:

1. Strijd tegen de klimaatverandering – Duurzame energie;
2. Leefmilieu en gezondheid;
3. Duurzame productie- en consumptiepatronen;
4. Transport en mobiliteit.

De Lente van het Leefmilieu verliep in twee fasen:

- een raadplegingsfase (meer dan 200 deelnemers) die de sociale partners, de milieu-NGO's, de verenigingen ter bescherming van de consumenten, de wetenschappers, de gewestelijke en federale regeringen en de vertegenwoordigers van diverse instellingen verenigde;
- een politieke overlegfase op basis van de conclusies die werden bereikt door de vertegenwoordigers uit het middenveld. De bedoeling was om een roadmap op te stellen van acties die moeten worden ondernomen.

Een dergelijke procesmatige aanpak van deze materies is op Belgisch niveau uniek. De Lente van het Leefmilieu heeft debatten opgestart, meningen laten uitwisselen en actoren samengebracht die niet de gewoonte hadden om met elkaar in contact te komen. Het was ook een gelegenheid voor de federale overheid en de gewestelijke overheden om elkaar te ontmoeten rond een gemeenschappelijk thema.

In drie werkmaanden werden ongeveer 150 maatregelen besproken in het kader van de Lente van het Leefmilieu.

Definitie van het beleid

De belangrijkste doelstellingen van de Lente van het Leefmilieu waren

1. de best mogelijke coördinatie tussen de verschillende milieugerelateerde programmatiemechanismen te verzekeren;
2. te zorgen voor een grotere betrokkenheid van de gewesten in milieuzaken die onder de federale bevoegdheid vallen (productieplan, biodiversiteitsplan, ... enz);
3. de sociale partners en de civiele samenleving nauw te betrekken in het overleg.

1. De strijd tegen de klimaatverandering en de hernieuwbare energie

België heeft op het gebied van offshore windenergie een prominente positie ingenomen, waardoor de federale overheid op een betekenisvolle manier kan bijdragen aan de realisatie van de doelstelling van 13% hernieuwbare energie tegen 2020.

Het ondersteuningsbeleid voor de ontwikkeling van offshore heeft geleid tot een bijna volledige toekenning van de ruimte die vandaag op zee beschikbaar is voor de bouw van een windpark. Voor iedere zone waren er meerdere aanvragen. De gebruikte technologieën, de exploitatieprocessen en de productiecapaciteit werden voortdurend verbeterd sinds de opening van de Belgische mariene ruimte voor windenergie.

Met betrekking tot de specifieke verplichtingen die in het kader van de Lente van het Leefmilieu beschreven zijn, is het wetgevend kader afgerond (KB van 31 oktober 2008 inzake de bevordering van hernieuwbare energie).

De ontwikkeling van windenergie in de Noordzee wordt nu gekenmerkt door een geheel van regels die zorgen voor een compatibiliteit met andere gebruiken en die de activiteiten voor de productie van groene elektriciteit ondersteunen. Slechts een decreet met betrekking tot certificaten van oorsprong is nog niet in werking getreden. Daarnaast wordt er momenteel een ontwerp-besluit tot regeling van het verkeer binnen deze zones ontwikkeld.

De afronding van het wettelijk kader ging gepaard met de wens om de procedures te rationaliseren en te vereenvoudigen (goedkeuring van het decreet van 28 september 2008) en om de stabiliteit van het investeringsklimaat te garanderen.

Hoewel de procedure voor de toekenning van domeinconcessies iets minder dan een jaar duurt, kan de in 2008 vereenvoudigde procedure voor de wijziging van de concessies binnen de drie maanden gebeuren. Dit is belangrijk omdat de goedgekeurde projecten niet onmiddellijk worden uitgevoerd, en aangezien de beschikbare technologieën voortdurend veranderen, moeten de dossiers regelmatig worden aangepast.

De toekenning van groene certificaten voor de bestaande concessies is verzekerd. Over de idee met betrekking tot de uitwisseling van groene certificaten tussen de gewesten en de federale overheid werd nog geen beslissing genomen, omdat de gewesten eerst de stabiliteit van hun interne certificatenmarkt wilden garanderen.

In november 2008 werd er een conferentie over offshore-energie georganiseerd ter bevordering van deze spits technologie voor elektriciteitsproductie. De conferentie werd georganiseerd door de FOD Economie en werd bijgewoond door de belangrijkste actoren (concessionarissen, overheidsvertegenwoordigers, de CREG, enz.). Het was de bedoeling om alle informatie over de huidige en toekomstige ontwikkelingen van de offshore in de Noordzee in België te verstrekken, en dit in het huidige kader van het "energie-klimaatpakket" dat op het niveau van de Europese Unie wordt uitgevoerd. De projectpromotoren konden tijdens deze conferentie hun plannen voorleggen aan de belanghebbenden.

Ter verwezenlijking van de oorspronkelijke doelstellingen in termen van hernieuwbare energie, bevestigd in het "energie-klimaatpakket" van de Europese Unie, waren infrastructuurinvesteringen nodig. Het project Stevin voor de versterking van de leidingaansluitingen aan de kust wordt geïntegreerd in het ontwikkelingsplan van Elia, dat momenteel wordt voorbereid. Dit zou eind 2010 moeten worden afgerond.

Voor de toekomst moet bekeken worden welke mogelijkheden er zijn voor nieuwe concessiegebieden: er moet een effectenstudie gemaakt worden over de windenergieontwikkeling boven 2 000 MW, inclusief de aspecten met betrekking tot de energieprijzen voor consumenten.

Bovendien vroeg men in het kader van de Lente van het Leefmilieu ook om de bestaande zones te optimaliseren. De universiteit van Gent, in samenwerking met het federale wetenschapsbeleid, legt de laatste hand aan het eerste deel van de studie over hernieuwbare energieën ter aanvulling van de offshore windenergie.

Met betrekking tot de energie-efficiëntie, engageerde de federale overheid zich om het energieverbruik in haar eigen gebouwen nog te verminderen, en om de ondersteuningsmaatregelen voor particulieren nog te versterken via de FRGE.

In de eerste plaats werd er in oktober 2008 in het kader van de verplichtingen met Fedesco een meerjareninvesteringsplan op 5 jaar goedgekeurd. Het plan ging vergezeld van de nodige middelen voor de uitvoering ervan, met name 210 miljoen, met de bedoeling om tegen 2012 22% energie te besparen in de federale gebouwen.

Met betrekking tot de FRGE engagementen werd er in juli 2009 een beheersovereenkomst goedgekeurd, met name met het oog op een betere samenhang met het gewestelijke beleid voor het rationele gebruik van energie.

Momenteel wordt er bij de DG Milieu een observatorium voor biomassa opgericht. De biomassa zal inderdaad gebruikt worden voor de productie van energie, maar er zal ook gebruik van gemaakt worden voor de vervaardiging van een groot aantal biomaterialen, met name in de bouwsector en in onderhoudsproducten. Naast de analyse van de flux en de economische uitdagingen, blijft de goedkeuring van de bindende duurzaamheidscriteria een prioriteit.

2. Leefmilieu/Gezondheid

Via de Lente van het leefmilieu kon men de publieke actie richten op acht terreinen:

1) Het Programma 2009/2013 van het nationaal plan leefmilieu/ gezondheid:

In dit programma worden vele engagementen uit de Lente overgenomen en bevestigd.

In 2010 worden 3 projecten opgestart:

- "effect van nanodeeltjes op de gezondheid";
- "opleiding van de professionele zorgverleners inzake milieugezondheid";
- "sensibilisering van jongeren".

In functie van de door de Interministeriële Conferentie Volksgezondheid gestelde prioriteiten en van de voor het NEHAP uitgetrokken middelen (150.000 euro per jaar), werden de engagementen inzake de implicatie van de andere beroepssectoren bij het thema milieu/gezondheid uitgesteld.

2) De socio-economische evaluatie van de kosten van het niet-handelen in België werd uitgesteld.

3) De kwestie nationale indicatoren Leefmilieu/Gezondheid heeft vertraging opgelopen. De FOD gaf de voorrang aan de WHO indicatoren met het oog op de onlangs gehouden conferentie in Parma. Nu is de volmacht gegeven aan de ISP om deze engagementen van de Lente uit te voeren en om tijdens de Interministeriële Conferentie Volksgezondheid eind 2010 een aantal nationale indicatoren te geven met prioriteit op de aandoeningen op de luchtwegen.

4) De versterking van de wetgeving over gevaarlijke industriële stoffen werd daarentegen aanzienlijk verbeterd. Er werd overlegd over het nieuwe samenwerkingsakkoord "REACH implementation" waarvan men een gecoördineerde en volledige implementatie in België verzekerde, en de Help Desk REACH Bedrijven zou versterkt moeten worden door de Minister van Economie. Ten slotte werd er in november 2008 op grond van het subsidiariteitsbeginsel een nationaal POPS-Plan aangenomen ter aanvulling van de acties die al verplicht waren door de EU, volgens het Reglement en de VN Overeenkomst over de POPS.

5) Het federaal programma voor de reductie van pesticiden en biociden van 2005 werd ook versterkt, geactualiseerd en verlengd met 2 jaar (van 2010 tot 2012).

Tijdens een colloquium van 9 maart werd een uiteenzetting gedaan van de toegankelijkheid tot biociden en de sociale ongelijkheden ten opzichte van de biociden, evenals van de resultaten van de DOEB met betrekking tot de socio-economische gevolgen van een toekomstig KB waarin een opsplitsing gemaakt wordt tussen de goedkeuringen voor particulieren en beroepssectoren.

6) Met betrekking tot de aanpassing van de gezondheid aan de klimaatverandering, werd de actie "gezondheidsrisico's verbonden met de klimaatwijzigingen" geïntegreerd in een Wetenschapsbeleidsprogramma (AGORA project).

7) Het eerste federale geïntegreerde plan Lucht 2009/2013 is goedgekeurd en wordt uitgevoerd. Het dekt zowel de binnen- als buitenlucht, en een vollediger spectrum vervuilende stoffen dan de voorgaande federale plannen Ozon en Verzuuring. Koninklijke Besluiten die de energieproductie en de bouwmaterialen regelen zitten in een goedkeuringsprocedure.

8) Niet-ioniserende straling. Gelet op de beslissing van het Grondwettelijk Hof van 15 januari 2009, valt de actie over de elektromagnetische golven niet meer onder de Federale overheid. Maar de maatregelen met betrekking tot de regelgevingen en de sensibilisatie van GSM-gebruikers worden dit jaar uitgewerkt: de SAR-etiketten⁶ (SAR = Specific Adsorption Rate) op de producten en de SAR-schaal bij de verkooppunten moeten verplicht worden, en er komt een nieuwe brochure met gebruiksaanwijzingen voor GSM's. Met betrekking tot radon werd er geen specifieke vooruitgang geboekt.

3. Duurzame productie- en consumptiepatronen

De besprekingen van deze workshop hebben geleid tot maatregelen waarmee men bij de belangrijkste spelers gedragswijzigingen wil teweegbrengen, meer bepaald bij de producerende ondernemingen, de verdelers, de consumenten en de overheden.

Eind maart 2010 heeft de FRDO een uitgebreid advies verstuurd met betrekking tot de duurzame voeding. Dit zal als basis dienen om het beleid hierover beter te structureren (in samenhang met het Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan ...) en om vorm te geven aan het idee van een platform. Er werd trouwens een proefproject uitgevoerd bij de Financiëntoren om te analyseren hoe de criteria van duurzame voeding geïntegreerd kunnen worden in grootkeukens. Met dit doel bevat de gidsvoorduurzameaankopen.be sinds juli 2009 standaardclausules die in de specificaties voor grootkeuken geïntegreerd kunnen worden.

Het federaal actieplan Producten 2009-2012 werd in 2009 door de overheid goedgekeurd. Dit plan omvat een dertigtal acties waarvan de helft bestemd is ter verbetering van de integratie, op transversale manier, van de beleidsactoren en -instrumenten die hoofdzakelijk gebruikt worden voor bouwmaterialen en bouwuitrustingen, energieverbruikende uitrustingen zoals elektrische huishoudapparaten of verwarmingstoestellen, voertuigen, biomaterialen en biobrandstoffen en voedingsproducten.

Tijdens de gesprekken in het kader van de Lente van het Milieu werd er eveneens gewezen op de bijzondere noodzaak om meer werk te maken van het informeren van consumenten over de milieueffecten van producten.

⁶ SAR (in het Engels "*Specific Absorption Rate*") is de energie van de elektromagnetische golf die wordt geabsorbeerd (omgezet in warmte) per tijdseenheid en per massa-eenheid. SAR wordt uitgedrukt in watt per kilogram (W/kg).

Wat de distributiesector betreft, gingen de beleidsverbintenissen vooral over het uitwerken van een kaderakkoord voor de hele distributiesector, met de bedoeling om het aanbod milieuvriendelijkere producten geleidelijk aan uit te breiden. Dit kaderakkoord was vooral een eerste noodzakelijke stap ter voorbereiding van sectoriële overeenkomsten, met name over duurzaam hout en detergents. Deze sectoriële akkoorden worden genomen in het kader van artikel 6 van de wet productnormen. Dit betekent dat ze bindende streefcijfers voor de ondertekenende partijen zullen vaststellen.

Ter bevordering van de aankoop van duurzame goederen en diensten werd er in juli 2009 een federaal actieplan duurzame overheidsopdrachten aangenomen, na overleg met de adviesraden en deskundigen binnen de federale agentschappen. Het doel is om tegen 2011 in 50% van de overheidsopdrachten duurzaamheidscriteria te integreren. Om hierin te slagen zorgt men ook voor een samenwerking tussen de bevoegde federale actoren.

4. Mobiliteit

Op het gebied van mobiliteit werd het merendeel van de goederentransportacties uitgevoerd. De federale overheden engageerden zich ook voor een duurzame mobiliteit, met name via een intersectorieel akkoord van de overheidssector.

De maatregelen die betrekking hebben op personenvervoer worden nog besproken via een noodzakelijke coördinatie met de Gewesten.

5. De biodiversiteit

Dankzij de besprekingen in het kader van de workshop Biodiversiteit van de Lente konden 3 soorten acties gedefinieerd worden: het behoud van de natuur, het duurzaam gebruik van de natuurlijke bronnen en de ecosystemen en de verdeling van de winst bij het gebruik van genetische hulpbronnen.

1) Het "federaal plan 2009-2013 voor de integratie van de biodiversiteit in 4 federale sleutelsectoren" werd op 27/11/2009 goedgekeurd en beantwoordt op een transversale en vernieuwende manier aan de uitdaging om de Biodiversiteit meer te integreren in de federale beleidslijnen: economie in de brede betekenis (inclusief gezondheid en milieu), transport, wetenschap en ontwikkelingssamenwerking zullen gezamenlijk optreden om deze inzet te bereiken. Dit plan omvat en bevestigt het grootste deel van de vraagstukken en verbintenissen van de Lente.

2) Er zijn initiatieven genomen om de expliciete federale bevoegdheid met betrekking tot het behoud van de natuur volledig te benutten:

- import, export en doorvoer over ons grondgebied van niet-inheemse dier- en plantensoorten;
- de maatregelen in verband diersoorten die bedreigd worden door de internationale handel (CITES) hebben goede vorderingen gemaakt: er is een toenemend bewustzijn van de handelaren, het publiek en de toeristen en de toepassing werd vereenvoudigd en effectief.

3) De kwestie duurzaamheidscriteria mobiliseert terecht de aandacht. Tussen deze criteria komt redelijkerwijs ook biodiversiteit voor. Biobrandstoffen – afkomstig van vloeibare biomassa voor transportgebruik – mogen slechts op de markt gebracht worden als ze voldoen aan 8 criteria die zijn vastgesteld door de richtlijn Hernieuwbare energie. Een andere nog belangrijkere kwestie betreft de duurzaamheid van de vaste biomassa (hout maar ook vele andere materialen en bronnen). België heeft eind vorig jaar het debat over de noodzaak

voor verplichte en geharmoniseerde criteria op Europees niveau opgestart en zal de noodzaak aan normen blijven benadrukken in 2010.

4) De certificering van de bosbeheersystemen voor overheidsopdrachten heeft geleid tot een hernieuwing van de omzendbrief van 2005. Een herziene, uitgebreidere en meer operationele versie zal binnenkort worden goedgekeurd door de Overheid, op basis van gemeenschappelijke criteria (met de Gewesten) van duurzaamheid en legaliteit.

5) De actie met betrekking tot de verdeling van de winsten die voortvloeien uit het gebruik van genetische hulpbronnen door Belgische bedrijven in het buitenland zal van start gaan in 2011, omdat het in dit stadium het belangrijkste is om zich in te zetten voor een nieuw internationaal regime dat in oktober 2010 in Nagoya goedgekeurd zou moeten worden op de COP CBD top.

6) De acties betreffende de GGO's zijn met vertraging gestart en zullen op Belgisch niveau in 2011 verder worden uitgewerkt, meer bepaald omwille van de opstelling van een nieuw Europees kader waarvan de werkzaamheden dit jaar zullen beginnen.

7) Inzake Mariene biodiversiteit (maritiem transport, visserij, beschermde mariene zones, het beheer van kustgebieden) heeft de verantwoordelijke minister (Schouppe) aangekondigd dat processen zullen worden opgestart, die leiden tot de het opstellen van beheersplannen, een participatieve aanpak en het oprichten van maatschappelijke instanties. België heeft actief meegewerkt aan de internationale vraagstukken met betrekking tot Antarctica en de Zuidelijke Oceaan.

8) De belangrijkste kwestie en prioriteit is de beoordeling van de sociaal-economische gevolgen van de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten. Het internationaal jargon wijdt de formule van het TEEB-rapport in, dat in oktober officieel in Japan zal worden voorgesteld tijdens de COP10 CBD. In juni 2009 werd een Belgische versie gelanceerd in het kader van het wetenschappelijk programma voor duurzame ontwikkeling.

Evaluatie van het beleid

Ongeveer 80% van de acties zijn uitgevoerd en ongeveer 5% zal niet worden uitgevoerd.

De Minister van Klimaat en Energie, Paul Marnette, heeft op 14 januari 2009 voor de Commissie voor de Volksgezondheid en het Leefmilieu van de Kamer de opvolging van de verplichtingen van de Lente voorgesteld. In een groot aantal dossiers waarvoor akkoorden werden bereikt, konden merkbare resultaten worden waargenomen, met name in de ontwikkeling van groene energie, de toegang tot energie, het productbeleid en de biodiversiteit.

Sommige vraagstukken, zoals de publiciteitsreguleringen of de voorafgaande socio-economische evaluatie bij GGO's, blijven nog het voorwerp van tegenstrijdige discussies. Hierdoor konden ze nog niet geconcretiseerd worden in een effectieve vooruitgang.

Meer algemeen betekende dit proces een verbeterde samenhang tussen de beleidsvormen op de verschillende gezagsniveaus, en het gaf de mogelijkheid om de sociale partners en de civiele samenleving bij de besprekingen te betrekken.

Conclusies/aanbevelingen

In de logica van een goed bestuur en een participatiedemocratie inzake milieu, moet dit proces op een structurele manier en in lijn met de gewestelijke wetten worden voortgezet, zodat de openbare en maatschappelijke actoren naar elkaar toe gebracht kunnen worden met

betrekking tot de belangrijkste milieuvraagstukken. De verbintenissen moeten vertaald worden in concrete beleidsacties, aangezien ze in het gebruikelijke beslissingscircuit zijn opgenomen. De uitvoering van deze besluiten moet onderworpen worden aan een permanente monitoring.

Hoofdstuk 8: Justitie

8.1 Activiteiten van FOD Justitie in verband met het milieubeleid

Op het gebied van milieubeleid speelt de dienst Europees strafrecht van het Directoraat-generaal Wetgeving en Fundamentele Rechten en Vrijheden een essentiële rol door actief deel te nemen aan de uitwerking en operationalisering van de wetgeving in het internationaal en Europees recht. Het is belast met de activiteit van de Europese Unie in de zogenaamde “3^e pijler” sector (materies verbonden met de politieke en strafrechtelijke samenwerking). De belangrijkste opdrachten van deze dienst zijn:

- onderhandelen over de wetgevende instrumenten bij de verschillende werkgroepen van de Raad van de EU;
- de dossiers van de EU-coördinator voorbereiden met het oog op de vergaderingen van het Comité van artikel 36, en die van de Minister met het oog op de vergaderingen van de Raad van ministers “Justitie en Binnenlandse Zaken”;
- erop toezien dat de verplichtingen uit de EU instrumenten omgezet worden in het Belgische recht;
- zorgen voor het beheer en de verspreiding van de documenten van de Raad, van de Commissie en van het Parlement;
- de andere taken in verband met de EU activiteit coördineren (antwoorden op de EU vragenlijsten, deelname aan deskundigenvergaderingen en seminars, enz.);
- een contactpunt voor externe partners vaststellen (permanente vertegenwoordiging, andere FOD's, gerechtelijke autoriteiten, enz.);
- een expertise leveren aan de gerechtelijke autoriteiten in het kader van de toepassing van instrumenten voor wederzijdse erkenning.

Tijdens het jaar 2008 heeft de dienst strafrecht en Europees recht onderhandeld over twee gerechtelijke instrumenten op milieugebied, waaronder richtlijn 2008/99/CE van het Europees Parlement en van de Raad van 19 november 2008 inzake de milieubescherming door het strafrecht. Deze richtlijn heeft tot doel om via het strafrecht een minimumniveau milieubescherming te garanderen in de hele Europese Unie. Het doel van de voorgestelde maatregelen is vooral dat de daders van de ernstigste milieuovertredingen niet meer kunnen profiteren van de grote verschillen die er momenteel nog tussen de lidstaten bestaan.

De richtlijn bepaalt in artikel 3 dat een reeks activiteiten die al verboden waren in de communautaire wetgeving gekwalificeerd moeten worden als strafrechtelijke overtredingen indien ze opzettelijk gebeurden of ten gevolge van een ernstige nalatigheid. Deze activiteiten dekken bijvoorbeeld het wegwerken van ioniserende stoffen of afvalverwerking wanneer zij schade berokkenen aan mens of omgeving, maar eveneens de illegale handel in soorten of de vernietiging van beschermde habitats. De deelname aan deze overtredingen moet veroordeeld worden en de strafrechtelijke sancties voor deze overtredingen moeten effectief, geproportioneerd en afschrikkend zijn. Ook rechtspersonen kunnen voor deze overtredingen vervolgd worden.

8.2 Strafvervolgning

Aangezien het milieurecht gekenmerkt wordt door vele wetgevers en een grote diversiteit aan betrokken actoren, bleek het al snel absoluut noodzakelijk om overlegmechanismen op te richten voor alle gewestelijke bevoegdheden⁷. Deze initiatieven streven ernaar het overleg optimaal uit te bouwen in een geest van een constructieve dialoog, van respect voor de gewestelijke autonomie en van een pragmatische aanpak, teneinde de opgezette structuren zo soepel mogelijk te laten werken zonder overbodig formalisme.

Dergelijke coördinatie is immers een belangrijk instrument in het kader van de strafvervolgning. De uitwisseling van informatie maakt het immers mogelijk nauwgezet alle evoluties zowel op het gebied van wetgeving als op het gebied van handhaving op te volgen.

Overleg schept de mogelijkheid een eenvormig strafvervolgingsbeleid uit te werken, wat zeker niet eenvoudig is in het kader van het milieurecht, dat bestaat uit drie verschillende gewestelijke wetgevingen en dito strafvervolgingsbeleid. De wetgeving met betrekking tot het leefmilieu heeft immers als bijzonder kenmerk dat zij voor het overgrote deel behoort tot de bevoegdheid van de Gewesten en Gemeenschappen en dat het hier aldus gaat om een grotendeels gewestelijke materie. Dit betekent dan ook dat de structuren, de wetgeving, de aanpak, de werkmethodes, de overlegorganen en de prioriteitstellingen in de verschillende gewesten verschillend zijn.

Aangezien het gaat om milieuzaken die onder de bevoegdheid vallen van de federale bevoegdheid, werd zulk mechanisme ook opgestart op initiatief van Mevrouw K. Desaegher, substituut-procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Brussel en huidige magistraat voor de coördinatie inzake milieurecht. Het gaat om het expertisenetwerk Leefmilieu van het college van procureurs-generaal, dat vertegenwoordigers van de parketten-generaal die in dit domein bevoegd zijn samenbrengt.

Dit netwerk heeft als doelstelling om een gespecialiseerde ondersteuning inzake milieurecht te bezorgen, en haar belangrijkste opdrachten zijn:

- het opmaken van een inventaris van de moeilijkheden die ontstonden in de sfeer van de federale bevoegdheden en de mogelijke oplossingen;
- het uitwerken van een uniforme aanpak van de federale milieuaangelegenheden;

Zo dienen ontmoetingen, onder andere bij wijze van op regelmatige basis georganiseerde vergaderingen, tussen de magistraten onderling, ook over de taalgrenzen heen, en tussen de magistraten en andere betrokken actoren, te worden bevorderd. Contacten met diverse internationale instellingen dienen eveneens te worden gelegd en bevorderd.

Het expertisenetwerk kan zich ook profileren door het formuleren van suggesties, aanbevelingen en advies in het kader van diverse gespecialiseerde opleidingen inzake milieu en stedenbouw (contacten met de Hoge Raad voor de Justitie en anderen). De finaliteit van een expertisenetwerk en dan in het bijzonder inzake leefmilieu is te komen tot een coherent vervolgingsbeleid. Zo wordt in overleg gewerkt aan een prioriteitenlijst die zou kunnen gebruikt worden in het ganse land.

Wat betreft de definitie van de doelstellingen op het gebied van strafvervolgning en strafbepalingen ten opzichte van de federale wetgeving, of het federale strafrechtelijke beleid,

⁷ Zie de openingsrede van de heer C. Vandewal, destijds substituut-procureur-generaal bij het hof van beroep van Brussel, « *Je rêve de verts pâturages* » *Considérations sur la politique criminelle en matière d'environnement* - uitgesproken tijdens de plechtige openingszitting van het hof van beroep van Brussel van 1 september 2003.

“het expertisenetwerk heeft de door de federale politie voorgestelde doelstellingen en bewoordingen goedgekeurd (cf. nationaal veiligheidsplan)”.

Met betrekking tot het leefmilieu, gaat het om ernstige milieucriminaliteit, met een bijzondere aandacht voor de georganiseerde zwendel in afvalstoffen die de dienst Leefmilieu van de federale gerechtelijke politie bestempelt als een supralokaal fenomeen, aangezien het lokale niveau overstegen wordt en het beantwoordt aan ernstige criminaliteitscriteria. Het gaat vaak om delinquentie die repetitief is, georganiseerd, frauduleus, met een patrimoniaal oogmerk, schadelijk voor het milieu en de volksgezondheid, die zich hoofdzakelijk ontwikkelt in een industriële context, met supraregionale en internationale vertakkingen. De bedoeling van deze criminele gedragingen is om zich te ontdoen van allerlei soorten afvalstoffen, tegen zo laag mogelijke kosten en zonder de wettelijke verwerkingsvoorschriften na te leven. Het aanzienlijke illegale gewin is de belangrijkste motor van dit soort criminaliteit.

8.3 Statistieken inzake strafvervolgingen (2004 tot 2008)

Alvorens de statistieken als zodanig te behandelen, moeten we observeren dat het in de parketten gebruikte informaticabeheerssysteem niet de mogelijkheid voorziet om de dossiers te onderscheiden volgens kwaliteit, federaal of gewestelijk, van de ongekende milieuwetgeving. Het is dus onmogelijk om te bepalen wat het deel is van het proces-verbaal dat werd opgemaakt voor de overtredingen op de federale wetgeving.

De processen-verbaal die betrekking hebben op milieuovertredingen worden eveneens geselecteerd op basis van de preventiecode die geregistreerd worden in het informaticasysteem voor het beheer van correctionele dossiers, genaamd REA voor "Rechtbank Eerste Aanleg". De preventiecode stemt overeen met de code die het parket aan de zaak toekende op het ogenblik dat zij ze ontving.

8.3.1 Algemene opmerkingen

- a) De cijfers die in de volgende tabellen zijn overgenomen, komen van de databank van het College van Procureurs-generaal, en zijn aangeleverd door de registraties van de correctionele afdelingen van de parketten bij de rechtbanken van eerste aanleg (systeem REA/TPI).
- b) Van de 28 parketten van "eerste aanleg" die België telt (27 parketten van aanleg + het federaal parket), zijn er 27 die hun correctionele dossiers registreren in het informaticasysteem REA/TPI. Enkel het parket van Eupen registreert haar dossiers niet in het informaticasysteem, omdat er geen versie in het Duits bestaat.
- c) Voor sommige overtredingen die relatief weinig ernstig zijn en/of waarvan de dader (nog) niet gekend is, mogen de politiediensten enkel vereenvoudigde processen-verbaal (VPV's) opmaken waarin een minimale informatie verstrekt wordt over de vastgestelde feiten. Wat het milieu betreft, gaat het om overtredingen die betrekking hebben op sluikstorten, geluidsoverlast, het genereren van oppervlaktewater. Meer informatie is beschikbaar in bijlage 3 van Omzendbrief COL 8/2005 van het College van Procureurs-generaal, betreffende het ambtshalve politieel onderzoek en het vereenvoudigde proces-verbaal, van kracht geworden vanaf 1 juli 2005. Deze VPV's worden enkel bewaard op een elektronisch opslagmedium van de politiedienst, en worden dus niet doorgegeven aan het parket. De politie stuurt naar het parket enkel een maandelijkse lijst met de VPV's. Indien nodig, kan de Procureur des Konings vragen om hem een bepaalde VPV toe te sturen om er een gevolg aan te geven. In dat geval wordt het dossier, eens het op het parket is, geregistreerd in het REA/TPI systeem.
- d) De hieronder behandelde gegevens betreffen enkel overtredingen door meerderjarigen. Overtredingen door minderjarigen worden behandeld door de afdelingen "jongeren" van de parketten waarvan de statistische analisten nog geen gegevens hebben.
- e) Het informaticasysteem REA/TPI voorziet een aantal preventiecodes die het mogelijk maken om de milieuovertredingen te registreren. De generische code 64 (*zonder letter*) wordt gebruikt als overblijvende categorie. Om een antwoord te bieden op de gestelde vragen, werden de overtredingen geïdentificeerd vanaf de volgende preventiecodes:
 - 64 - Environnement /Milieu;
 - 64A - Pollution de l'air et des eaux/*Lucht- en waterverontreiniging*;

- 64B - Oxyde de carbone (CO)/Kooloxyde (CO);
- 64C - Décibels en milieu urbain (A.R. 24.2.77)/ Geluidshinder, decibels in stedelijke omgeving (K.B. 24.2.77);
- 64D - Commodo-Incommodo/ Commodo-Incommodo (milieuvergunning);
- 64E - Dépôts clandestins d'immondices/ Sluikstorten;
- 64F - Gestion des déchets industriels/ Beheer van afvalstoffen;
- 64G - Extraction illégale d'eau/ Illegale waterwinning;
- 64H - Exploitation d'un établissement sans autorisation/ Exploitatie van een inrichting zonder vergunning;
- 64I - Ne pas avoir respecté la réglementation 'Vlarem'/ Niet naleven Vlarem wetgeving;
- 64J - Décret flamand sur la conservation de la nature et du milieu naturel (21.10.97)/ Decreet op het natuurbehoud en natuurlijk milieu, met inbegrip van verbod van en vergunningsplicht voor wijziging van vegetaties en kleine landschapselementen;
- 64L - Importation et transit des déchets industriels/ Invoer en doorvoer van afvalstoffen (W 09.07.1984);
- 64M - Pollution eaux de surface/ Oppervlaktewaterverontreiniging;
- 64N - Pollution eaux souterraines/ Grondwaterverontreiniging;
- 64O - Dégâts des revêtements de route suite aux excès de poids (décret flamand du 19.12.98) / Beschadiging van het wegdek door overlading (Decreet van 19 december 1998).

f) De cijfers in de tabellen zijn uittreksels van de databank van het College van de Procureurs-generaal van 10 juli 2009, en betreffen enkel zaken die in het parket gekomen zijn tussen 1 januari 2004 en 31 december 2008.

g) De analyse gebeurt in twee delen: het eerste deel betreft het aantal strafzaken en het tweede deel gaat over het aantal verdachten in die zaken. In het eerste deel is de teleenheid van de tabellen een "strafzaak" inzake milieuovertredingen. Iedere zaak kan een of meerdere personen en een of meerdere overtredingen omvatten. In het tweede deel is de teleenheid de "verdachte". Een verdachte die in meerdere zaken betrokken is zal net zoveel keer geteld worden als hij betrokken is bij zaken.

8.3.2 Analyse van de statistische gegevens betreffende het vervolgen van de milieuovertredingen

Tabel 5: Aantal en percentage zaken betreffende milieuovertredingen die op het parket kwamen tussen 1 januari 2004 en 31 december 2008, naargelang er al dan niet ten minste een verdachte gekend is en naargelang het jaar van instroom (n & % in kolom).

	2004		2005		2006		2007		2008		Total	
	N	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
(1) geen enkele gekende verdachte	3.372	23,55	2.958	21,56	2.674	21,91	2.659	23,97	3.212	27,58	14.875	23,62
(2) ten minste 1 gekende verdachte	10.945	76,45	10.764	78,44	9.531	78,09	8.436	76,03	8.435	72,42	48.111	76,38
Totaal	14.317	100,00	13.722	100,00	12.205	100,00	11.095	100,00	11.647	100,00	62.986	100,00

Bron: gegevensbank van het College van procureurs-generaal – statistische analisten.

Tabel 5 toont aan dat het aantal zaken met betrekking tot milieuzaken die in de loop van de jaren 2004 tot 2008 in de correctionele parketten van België zijn ingestroomd, oploopt tot 62 986 zaken. In 76,38% van deze gevallen, is er minstens een dader gekend. Dit percentage vertegenwoordigt 48 111 zaken waarvoor we 58 386 verdachten tellen. Voor 23,62% van de zaken is er geen dader gekend.

Globaal genomen zien we dat 52,68% zaken gaan over illegaal sluikestorten (code "64E"). Het aantal zaken dat betrekking heeft op decibels in stedelijke omgeving bedraagt 11,66%. Met een percentage van 9,58% betekenen het aantal zaken betreffende de overtredingen "lucht- en watervervuiling" een niet te verwaarlozen aandeel. De andere preventiecode met een vrij belangrijk gewicht is code "64F - Beheer van afvalstoffen" die 8,16% vertegenwoordigt.

Tabel 6: Aantal en percentage van zaken betreffende milieuovertredingen volgens het overzicht van deze zaken op 10 juli 2009 en naargelang hun jaar van instroom in de parketten (n & % in kolom).

	2004		2005		2006		2007		2008		Total	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
(1) informatie	188	1,31	257	1,87	390	3,20	794	7,16	1.768	15,18	3.397	5,39
(2) zonder gevolg	10.305	71,98	9.948	72,50	8.624	70,66	7.667	69,10	7.353	63,13	43.897	69,69
(3) ter beschikking	793	5,54	584	4,26	562	4,60	360	3,24	356	3,06	2.655	4,22
(4) voeging	1.312	9,16	1.252	9,12	1.140	9,34	937	8,45	849	7,29	5.490	8,72
(5) transactie	947	6,61	936	6,82	890	7,29	819	7,38	948	8,14	4.540	7,21
(6) bemiddeling in strafzaken	1	0,01	5	0,04	9	0,07	8	0,07	9	0,08	32	0,05
(7) behandeling	2	0,01	2	0,01	7	0,06	11	0,10	19	0,16	41	0,07
(8) raadkamer	5	0,03	6	0,04	10	0,08	5	0,05	.	.	26	0,04
(9) dagvaarding & vervolg	764	5,34	732	5,33	573	4,69	494	4,45	345	2,96	2.908	4,62
Totaal	14.317	100,00	13.722	100,00	12.205	100,00	11.095	100,00	11.647	100,00	62.986	100,00

Bron: gegevensbank van het College van procureurs-generaal - statistische analisten.

Met betrekking tot het overzicht op 10 juli 2009 van de zaken betreffende de milieuovertredingen ingestroomd in de parketten tussen 1 januari 2004 en 31 december 2008, viel een aanzienlijk deel onder seponering (69,69%). We kunnen ook een hoge proportie transacties in deze materie opmerken (7,21%). Het aantal zaken dat valt onder "dagvaarding en vervolg" komt op 4,62%. Zo vertegenwoordigt ook het aantal zaken in de toestand "voeging", meer bepaald samengevoegd met een moederzaak, 8,72%. Het vervolgingspercentage kan dus hoger liggen.

Nu blijkt dat 55,77% van de dossiers geseponerd zijn voor opportuniteitsredenen, 34,72% voor "technische" redenen en 9,51% voor andere motieven. Een belangrijk deel van de geseponerde zaken voor opportuniteitsredenen houden verband met de regularisatie van de situatie (16,22%) en met de vergoeding aan het slachtoffer (9,75%). Voor de geseponerde zaken om "technische" redenen, komen de onvoldoende lasten op kop met

16,91%, gevolgd door de afwezigheid van de gekende dader (11,87%) en de afwezigheid van overtredingen (5,15%). Het is ook belangrijk op te merken dat bij "andere redenen" administratieve boetes het meest voorkomen en 8,40% uitmaken van het totaal van de motieven zonder vervolg.

Van de 2 908 zaken waarvoor een dagvaarding of beslissing wordt toegekend die na de dagvaarding valt (zie tabel 6), hebben 82,74% ofwel 2 406 zaken al een vonnis gehad op 10 juli 2009. In geval van een gewezen vonnis, is het veroordelingspercentage relatief hoog met 81,30% tegen een vrijsprekingspercentage van 6,94%. We stellen vast dat het aantal vonnissen in relatie is met de leeftijd van de dossiers. Voor de meest recente cohortes, kunnen vele zaken nog in de informatie- of onderzoeksfase zitten en het is bijgevolg logisch dat het aantal uitgesproken vonnissen hoger is dan de oudere cohortes.

8.4 Beoordeling van het uitgevoerde strafrechtelijk beleid

De impact van milieumisdrijven is niet echt "becijferbaar". Veel gevolgen komen pas ettelijke jaren nadien tot uiting. Net daarom is de bestrijding van milieucriminaliteit van dergelijk groot belang.

De strijd tegen ernstige vormen van milieucriminaliteit wordt door de Minister van Justitie en door het openbaar ministerie inderdaad als een prioriteit beschouwd en het krijgt de nodige aandacht, zoals duidelijk blijkt uit de aanstelling van minstens een referentiemagistraat voor het milieu in ieder parket-generaal en in ieder parket van de Procureur des Konings. Op dezelfde manier kreeg een magistraat van het parket-generaal van het hof van beroep van Brussel de rol van coördinator toegekend voor de bestrijding van milieucriminaliteit over het rechtsgebied en op regionaal en federaal niveau, rekening houdend met artikelen 2, 3° van het Koninklijk Besluit van 6 mei 1997 inzake de bijzondere taken van de leden van het college van procureurs-generaal.

Zowel de regionale overlegmechanismen als het expertisenetwerk Leefmilieu werken aan de coördinatie en harmonisatie van het vervolgingsbeleid en de gerechtelijke behandeling van de milieuovertredingen. Dit vervolgingsbeleid vertaalt zich hoofdzakelijk door het aannemen van prioriteiten en omzendbrieven.

Hoofdstuk 9: Wetenschapsbeleid

Inleiding

Het invullen van onderzoeksprogramma's en -activiteiten wordt bepaald op internationaal, Europees en nationaal niveau. Op Europees niveau is de Strategie van Lissabon, die erop gericht is om Europa voor te stellen als een dynamische en concurrentiële kenniseconomie, een richtlijn voor het geheel van de onderzoeksactiviteiten. De programma's beantwoorden ook aan een reeks verplichtingen die België zijn opgelegd in het kader van diverse internationale verdragen en overeenkomsten of van Europese richtlijnen of programma's.

Op nationaal vlak worden de prioriteiten door middel van beslissingen van de Ministerraad in overeenkomst met het regeerakkoord dat geldt op het moment van de lancering van de activiteiten. Ook de verschillende lopende beleidsplannen en -strategieën staan centraal bij het definiëren van de onderzoeksactiviteiten.

De keuze van deze programma's en activiteiten wordt goedgekeurd door de Ministerraad. Dit wordt voorafgegaan door een raadpleging van adviesorganen inzake wetenschapsbeleid⁸, van het begeleidingscomité samengesteld uit vertegenwoordigers van de overheid in geval van voortzetting van een activiteit, van de nationale en internationale wetenschappelijke gemeenschap en van andere specifieke partners in sommige gevallen.

De activiteiten van de POD Wetenschapsbeleid⁹ die een invloed kunnen hebben op het milieubeleid zijn hoofdzakelijk gerelateerd aan onderzoeksprogramma's. Er is echter nog geen enkel onderzoeksprogramma speciaal gewijd aan een bepaald thema, en nog minder louter aan een bepaald milieubeleid. Daarom komt in dit hoofdstuk noch het federale milieubeleid, noch het beleid dat een impact heeft op het milieu aan bod, maar wel de *federale onderzoeksprogramma's en -activiteiten ter bevordering van de kennis die nuttig zou kunnen zijn voor het milieubeleid*.

De activiteiten voorgesteld in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op deze criteria. Het gaat om:

- de bouw en exploitatie van een nieuwe onderzoeksbasis op Antarctica "Princess Elisabeth";
- het "platform biodiversiteit" dat de toegang en de uitwisseling van wetenschappelijke gegevens en informatie met betrekking tot biodiversiteit vereenvoudigt en de interactie tussen wetenschappers enerzijds en de politieke machten anderzijds stimuleert;
- vier onderzoeksprogramma's:
 - "Observatie van de Aarde" met onder andere als onderzoeksprioriteiten het beheer van de lokale en regionale ecosystemen en de opvolging op wereldschaal van vegetatie en grote terrestrische ecosystemen;
 - "Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling" ter behandeling van de complexe, globale, met elkaar verbonden problematiek die samengaat met duurzame ontwikkeling (bewustwording van de ecologische, sociale en economische dimensies) zoals klimaat, biodiversiteit, terrestrische en marine ecosystemen, energie, mobiliteit, enz.;
 - "Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid" voor het onderzoek ter ondersteuning van het beleid dat in werking gesteld werd door de federale overheden;

⁸ FRWB (Federale Raad voor Wetenschapsbeleid); ICWB (Federale Interministeriële Commissie voor wetenschapsbeleid); IMCWB (Interministeriële Conferentie voor Wetenschapsbeleid voor Wetenschapsbeleid) in geval van overleg tussen de federale overheid, de Gemeenschappen en de Gewesten.

⁹ Naast de activiteiten van de federale wetenschappelijke Instellingen voorgesteld in punt 9.5.

- “Programma ter stimulatie van de overdracht van kennis in strategisch belangrijke domeinen” ter ondersteuning van de vernieuwingen in de industriële sector, onder andere in domeinen van schone technologie en nieuwe materialen.

Dit hoofdstuk vindt men eveneens een beschrijving van de activiteiten van de federale wetenschappelijke instellingen.

De onderzoeksdoelstellingen en -activiteiten zijn in eerste instantie terug te vinden in de taken van de POD Wetenschapsbeleid. Zo is de primaire doelstelling die moet worden nagestreefd door de onderzoeksprogramma's het onderhoud en de ontwikkeling van het kwaliteitsvolle wetenschappelijke potentieel in ons land en, indien nodig, de ondersteuning van de besluitvorming via deze eerste doelstelling.

Daarom wordt de doeltreffendheid en effectiviteit van ons beleid gecentreerd op de evaluatie van de wetenschappelijke kwaliteit van de uitgevoerde activiteiten. Deze evaluatie is een sleutelement voor de beheersprocedures van de onderzoeksprogramma's of -activiteiten. Een dergelijke beoordeling door buitenlandse wetenschappers vindt plaats bij de selectie van de te financieren projecten, maar ook halverwege en/of op het einde van het project.

De impact van ons onderzoek op het milieubeleid en op het milieu is niet direct gerelateerd aan de kwaliteit van onze activiteiten. Sommige meer fundamentele onderzoeken zullen bijvoorbeeld de internationale wetenschappelijke debatten stimuleren; de verwachte impact op het beleid zal slechts op lange termijn voelbaar zijn en zal niet toe te schrijven zijn aan een specifiek project, maar aan de “wetenschappelijke gemeenschap”. In tegenstelling kan toegepast onderzoek dat goed is uitgevoerd maar dat geen nieuwe wetenschappelijke ontwikkeling bijbrengt onmiddellijk van invloed zijn op het milieubeleid.

De ondersteuning voor de besluitvorming gaat gepaard met specifieke procedures die erop gericht zijn om een zo goed mogelijke keuze te maken uit de onderwerpen die het voorwerp zijn van wetenschappelijke studies. Daarom wordt elk onderzoeksprogramma begeleid door een programmacomité dat is samengesteld uit federale besturen (en gefedereerde besturen, via een samenwerkingsakkoord). Dit comité komt tussen in de essentiële stappen van de grondwet en van de opvolging van het programma en identificeert de mogelijkheden inzake besluitvormingsondersteuning. Bovendien wordt voor elk project dat door een programma gefinancierd wordt een opvolgingscomité aangesteld. Dit comité is samengesteld uit vertegenwoordigers van de administraties die betrokken zijn bij het project, wetenschappers en andere actoren van de civiele samenleving.

De impact van onze activiteiten op het milieubeleid en het milieu zijn dan ook eerder onrechtstreeks en zijn merkbaar via verschillende mechanismen:

- communicatie van de onderzoeksresultaten aan de beleidsmakers, hetzij via klassieke activiteiten voor disseminatie (publicaties en workshops), hetzij via de opvolgingscomités;
- de ontwikkeling, door het financieren van grote projecten, van wetenschappelijke onderzoeken die gemakkelijk inzetbaar zijn voor specifieke studies van kortere duur die de betreffende administraties wensen te financieren;
- de opleiding van wetenschappelijke experts die mogelijk betrokken zijn bij de administraties die bevoegd zijn voor het milieubeleid.

9.1 Belgische aanwezigheid op Antarctica – Poolstation “Princess Elisabeth”

Juridische basis:

- Wet van 12 juli 1960 inzake de goedkeuring van het Verdrag over Antarctica (Verdrag van Washington van 1 december 1959);
- Wet van 19 mei 1995 inzake de goedkeuring van het Protocol betreffende het Verdrag over Antarctica met betrekking tot de bescherming van het milieu (Protocol van Madrid van 4 oktober 1991);
- Koninklijk Besluit van 20 mei 2009 tot vastlegging van de werkingsregels van de staatsdienst met afzonderlijk beheer “Poolsecretariaat”.

Definitie van het beleid

Als technologisch uitgangspunt en springplank voor een beter begrip van de klimaatmechanismen, geeft het Princess Elisabeth-station een beter zicht op het engagement van België (en van haar burgers en ondernemingen) in de strijd tegen de klimaatveranderingen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het Princess Elisabeth-station is gebouwd op de granieten bergkam van Utstein in Koningin Maudland (Oost-Antarctica).

Het Poolsecretariaat legt zich in het kader van de POD Wetenschapsbeleid toe op het financiële, administratieve en materiële beheer van het Station. Het werkprogramma van het Station wordt bepaald door het Poolsecretariaat, met name op basis van door POD Wetenschapsbeleid geselecteerde onderzoeksactiviteiten. Een multi-jarenplan voor de financiering van het station en een eerste onderzoeksprogramma worden ontwikkeld.

N.B.: De financiering voor het onderzoeksstation wordt gedeeltelijk ondersteund door sponsoring (particuliere bedrijven) en schenkingen (particulieren).

Het station werd officieel geopend in februari 2009 en is klaar om wetenschappers te ontvangen.

Er gebeurde hier een eerste onderzoeksproject in de Antarctische zomer van 2009.

Het station combineert milieuvriendelijke materialen, efficiënt en schoon energiegebruik, het optimaliseren van het energieverbruik van het station en de beste afvalbeheertechnieken. Het station is de enige poolbasis die volledig opereert op basis van hernieuwbare energie.

Internetsite <http://www.antarcticstation.org> informeert het grote publiek over de activiteiten van het Station en de behaalde resultaten.

9.2 Belgisch platform voor de biodiversiteit

Juridische basis:

Samenwerkingsakkoord van 24 mei 2006 tussen de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende de ondersteuning van de "Belgian Coordinated Collections of Micro-organisms, BCCM" en de overgang van het BCM-consortium naar een Belgisch "Biological Resource Centre".

Definitie van het beleid

Het platform is ontstaan uit een begeleidende maatregel van het "Plan voor wetenschappelijke Ondersteuning van een beleid gericht op Duurzame Ontwikkeling"¹⁰ (1997-2002). Eerst werd het gefinancierd binnen de programma's PODO II en SSD totdat het er structureel volledig onafhankelijk van werd. (dit is lopende¹¹). Het coördineert voor de POD Wetenschapsbeleid de integratie van de biodiversiteit in de federale sector "wetenschappen".

- het platform is een knooppunt voor SBSTTA van het CBD-verdrag (Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice);
- het platform omvat het nationaal knooppunt van GBIF (Global Biodiversity Information Facility), van EPBR (European Platform on Biodiversity Research Strategy) en van DIVERSITAS (International programme on Biodiversity).

Het platform is een feitelijke vereniging met verschillende partners:

- de POD wetenschapsbeleid;
- het "Instituut voor Natuur en Bos onderzoek";
- het « Centre de recherche sur la Nature, les Forêts et le Bois »;
- het Koninklijk Belgisch Instituut voor natuurwetenschappen (KBIN);
- ULB en VUB.

Het is een structuur met een team van 5 wetenschappers en 4 informatici gefinancierd door het federale Wetenschapsbeleid maar ondergebracht onder verschillende partnerinstellingen en georganiseerd in verschillende modules:

- De *informaticamodule* staat in voor de technische behoeften van het platform (interactieve website).
- De *module "gegevens"* behandelt het beheer en het ter beschikking stellen van gegevens en metagegevens die in verband staan met het biodiversiteitsonderzoek ((meta)gegevensbank "Onderzoekers, projecten, instellingen", portaal met wetenschappelijke gegevens over biodiversiteit).
- De *module "wetenschap"* begunstigt de interactie tussen wetenschappers (thematische forums).
- De *module "wetenschappelijk beleid"* versterkt de betrokkenheid van de wetenschappelijke gemeenschap bij het definiëren van de onderzoeksstrategieën

¹⁰ Beslissing van de Ministerraad van 4/3/2005 zie <http://www.presscenter.org/repository/news/106/nl/106190-nl.pdf>.

¹¹ Beslissingen van de Ministerraad van 4 juli 2008 (<http://www.presscenter.org/repository/news/601/nl/601001e38ae74dff796a4e1491ddf80d-nl.pdf>) en van 27 maart 2009 (<http://www.presscenter.org/repository/news/626/nl/626c9715fde99591c57ebd4d3baea492-nl.pdf>) inzake de versterking van een "Biological Resource Centre". Hiervoor wordt jaarlijks een budget toegekend aan het platform van de biodiversiteit.

(secretariaat en knooppunt voor nationaal, Europees en internationaal wetenschapsbeleid).

Het platform stimuleert de verdeling van wetenschappelijke kennis en gegevens inzake biodiversiteit en versterkt de wetenschappelijke ondersteuning voor een duurzaam behoud van biologische bronnen.

Deze operationele doelstellingen kunnen als volgt omschreven worden:

Het platform verzamelt ruwe gegevens over biodiversiteit (gegevens over de verzameling van specimens die bewaard worden in federale wetenschappelijke instellingen, onderzoekscentra en universiteiten; observatiegegevens). Hierdoor vergemakkelijkt het de verspreiding via GBIF (Global Biodiversity Information Facility) van gedigitaliseerde gegevens ingezameld door Belgische onderzoekers; het biedt een technische ondersteuning voor de ontwikkeling van gegevensbanken; het ontwikkelt en zorgt voor de uitvoering van compilatieprojecten, de verbanden en de integratie van thematische gegevens (bv: mariene Antarctische biodiversiteitsgegevens, een informatiesysteem over invasieve uitheemse soorten).

Het platform verzamelt eveneens informatie over het onderzoekspotentieel in België (wetenschappers, onderzoeksprojecten, programma's, onderzoekscentra en -departementen).

Uitvoering en behaalde resultaten

Het POD Wetenschapsbeleid houdt toezicht op de uitvoering van het werkplan van het platform en de jaarlijkse verslaggeving. Een evaluatie van de activiteiten door buitenlandse experts is om de vier jaar gepland.

Het Belgische platform, een van de eerste in Europa, doet dienst als voorbeeld voor de ontwikkeling van andere nationale platformen. Het is heel actief op het niveau van het European Platform for Biodiversity Strategy (EPBRS), waar ze instaat voor het secretariaat.

Het platform heeft banden gecreëerd tussen het onderzoeksbeleid en het milieubeleid op nationaal niveau, via thematische forums (forum "zoetwater"; forum "bos"; forum "invasieve uitheemse soorten"; forum "klimaatdiversiteit").

Op Europees niveau gebeurt deze interactie door de bijdrage aan het EPBRS en aan de beschouwingen op een "network of knowledge".

Op internationaal niveau wordt deze interactie verzekerd door haar bijdrage aan de instelling IPBES (International Platform on Biodiversity and Ecosystem services).

Het platform schakelt onderzoekers in en draagt op die manier bij aan de integratie van het klimaatbeleid – biodiversiteit, biodiversiteit – ecosysteemdiensten (die verschillende sectoren dekken: landbouw, bosbouw, tuinbouw, Noordzee, zoetwater, gezondheid, ...).

De internetsite www.biodiversity.be verstrekt het grote publiek informatie over de activiteiten van het platform en de behaalde resultaten.

9.3 Onderzoeksprogramma en Observatie van de Aarde (STEREO II)

Het onderzoeksprogramma ter observatie van de aarde STEREO II valt op nationaal niveau onder de programmatische prioriteiten en oriëntaties van 2006-2010 met betrekking tot het ruimtebeleid, aangenomen door de Ministerraad van 25 november¹² en gedefinieerd voor de ESA Ministerraad van 5 en 6 december 2005 te Berlijn.

Het gaat om:

- het aanscherpen – en indien nodig het creëren – van de expertise en wetenschappelijke en technologische capaciteiten op het gebied van de groei van de ruimtesector;
- de openbare bedragen die besteed worden aan de ruimtesector meer laten renderen, zowel op het gebied van de ESA, in het gemeenschapskader van de Europese Unie, als in het kader van bilaterale samenwerkingsprojecten;
- de overheid de ruimte-instrumenten bezorgen die zij nodig heeft om dit beleid te definiëren en uit te voeren;
- België inlijven in het component “veiligheid-verdediging” van de Europese ruimtevaart;
- het uitoefenen van een invloed op en het uitwerken van het Europese ruimtebeleid;

Definitie van het beleid

STEREO II kadert binnen de context van het 7^e kaderprogramma voor onderzoek van de EU (2007-2013) en meer bepaald GMES¹³. STEREO II (2006-2013) heeft als strategisch doel om een autonome Belgische expertise voor de observatie van de Aarde op internationaal niveau op te richten, ter ondersteuning van de “kenniseconomie”.

Hiervoor is het programma opgebouwd uit verschillende pijlers:

- financiering van verschillende soorten wetenschappelijke projecten;
- ontwikkeling van producten en diensten bestemd voor de privé- en/of overheidssector;
- wetenschappelijke steun aan onderzoekers onder andere onder de vorm van de aankoop van beelden, van luchtvaartcampagnes, van het bijwerken van een internetsite en van het opzoeken van partners;
- promotie en exploitatie van de observatie van de aarde in het secundair onderwijs.

De thematische onderzoeksprioriteiten zijn de volgende:

- de opvolging op wereldschaal van vegetatie en grote terrestrische ecosystemen;
- het lokale en regionale milieubeheer (zoetwater, bodem, bos en biodiversiteit, landbouw, kustzones, stedelijke en voorstedelijke omgevingen);
- gezondheidszorg en humanitaire hulp;
- veiligheid en risicobeheer.

¹² Zie <http://www.presscenter.org/repository/news/272/nl/272962aab9644be6869fe4b9ef4f4c9e-nl.pdf>.

¹³ De GMES (Global Monitoring for Environment and Security) is een gemeenschappelijk initiatief van de ESA en de Europese Unie. Het beoogt de ontwikkeling van een onafhankelijk operationeel toezicht inzake milieu en veiligheid op regionaal en internationaal niveau, ter ondersteuning van het Europees beleid.

Zie http://ec.europa.eu/gmes/index_en.htm en meer bepaald de Mededeling van de Commissie “Wereldwijde monitoring voor milieu en veiligheid (GMES): voor een veiliger planeet” COM(2008)748 final.

De concrete doelstellingen van het programma zijn:

- de betrokkenheid van zo veel mogelijk onderzoeksteams bij het gebruik, de verwerking, de interpretatie en ontwikkeling van de gegevens die verzameld zijn door de observatie in het kader van het bestuderen van het milieu;
- op langere termijn, de deelname van Belgische onderzoeksteams in expertisenetwerken ter observatie van de aarde.

Uitwerking en behaalde resultaten

4 oproepen van voorstellen werden gelanceerd tijdens de periode 2006-2009. Een vijfde en laatste oproep is gepland voor 2011.

Voor de uitvoering van het programma STEREO II is er een bedrag van 25,85 miljoen euro gepland, waarvan 21,12 miljoen euro rechtstreeks naar de financiering van onderzoekprojecten zal gaan.

De EODesk (voornamelijk verantwoordelijk voor de wetenschappelijke steun aan onderzoekers en voor de promotie en exploitatie van de observatie van de aarde) staat in voor het kopen, verdelen en archiveren van alle satellietbeelden die nodig zijn voor het uitvoeren van de onderzoeksprojecten die gefinancierd worden door het programma STEREO, maar ook door de andere federale wetenschappelijke beleidsprogramma's. De onderzoeksteams verzamelen andere gegevens die zij nodig hebben (laboratoriumgegevens, gegevens uit het veld, enz.).

Zie <http://eo.belspo.be> en in het bijzonder <http://eo.belspo.be/About/Programmes/Stereo2.aspx>

9.4 Onderzoeksprogramma's "Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling", "Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid" en "bevordering van de kennisoverdracht op strategisch belangrijke gebieden"

9.4.1 Programma "Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling"

Juridische basis:

Samenwerkingsakkoord tussen de Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten betreffende het onderzoeksprogramma "Wetenschap voor een duurzame ontwikkeling" opgemaakt op 12 mei 2005.

Definitie van het beleid

Dit programma werd goedgekeurd door een principeakkoord over het uitwerken van het onderzoeksprogramma "Wetenschap en Duurzame Ontwikkeling" op de Ministerraad van 4 maart 2005¹⁴. De prioritaire onderzoeksdomeinen zijn de volgende:

- Energie;
- Transport en mobiliteit;
- Agro-alimentair;
- Gezondheidszorg en milieu;
- Klimaat (waaronder Antarctica);
- Biodiversiteit (waaronder Antarctica en de Noordzee);
- Atmosfeer en ecosystemen en mariene aspecten (waaronder Antarctica en de Noordzee).

Door gemeenschappelijke oproepen (bv. energie – transport, agroalimentair – biodiversiteit, gezondheid – klimaat, gezondheid – agro-alimentair, ...) en door het clusteren van projecten, houdt dit programma rekening met (de complexiteit van) de interacties tussen prioritaire onderzoeksdomeinen. Het levert een bijdrage aan de beslissingen betreffende de sectoriële of transsectoriële problematiek, zoals: de luchtverontreiniging (ozon, aerosol, ...), medische milieukunde, risico's verbonden aan genetisch gemodificeerde organismen (GGE's), de levenscyclus van de producten en procedures, de hernieuwbare energieën, de globalisering van de problemen, het geïntegreerde beheer van de kusten en stroomgebieden, ...

Om het concept duurzame ontwikkeling beter om te zetten/optimaliseren, bij en tussen de prioritaire gebieden, voorziet het Programma een pijler "Transversaal onderzoek". Dit richt zich specifiek op de volgende punten:

- de verandering van de niet-duurzame productie- en consumptiewijzen;
- de rol van de spatio-temporele dimensies van de duurzame ontwikkeling;
- het onderzoek en de analyse van instrumenten ter ondersteuning van de duurzame ontwikkeling, en in het bijzonder gericht op een beter evenwicht tussen de sociale, economische en ecologische pijlers van de duurzame ontwikkeling.

Het programma kent volgende strategische doelstellingen:

- het ontwikkelen en onderhouden van wetenschappelijk potentieel in strategisch belangrijke domeinen teneinde wetenschappelijke onzekerheden te reduceren en te anticiperen op de toekomstige noden qua kennis;

¹⁴ zie <http://www.presscenter.org/repository/news/106/nl/106190-nl.pdf>.

- het wetenschappelijke ondersteunen van de overheden van het land, noodzakelijk voor de uitvoering en opvolging van een supranationaal, federaal, gewestelijk of lokaal beleid bij en tussen hun domeinen;
- de mogelijkheid bieden aan Belgische onderzoeksgroepen die werkzaam zijn in de betrokken domeinen om zich te integreren bij de verschillende onderzoeksinitiatieven op Europees en internationaal niveau, en meer bepaald de ERA (European Research Area).

Vanuit operationeel oogpunt biedt het programma de mogelijkheid om kennis en wetenschappelijke instrumenten te ontwikkelen (gegevensbanken, modellen, concepten, indicatoren, ...), gericht op:

- de analyse van processen: de processen en interacties die ten grondslag liggen van de werking van natuurlijke en antropogene systemen begrijpen, opvolgen, evalueren en voorspellen;
- de impactstudie: de sociaal-ecologische en economische impact van de wijzigingen/evoluties van de processen en hun interacties evalueren;
- de ontwikkeling, opvolging en evaluatie van maatregelen (bestaande en/of toekomstige), volgens doeltreffendheids-, haalbaarheids- en aanvaardbaarheidscriteria. Ook het preventie-, aanpassings-, sanerings- of beheersbeleid zal bestudeerd worden.

Uitvoering en behaalde resultaten

7 oproepen van voorstellen werden gelanceerd tijdens de periode 2005-2009. De gefinancierde projecten duurden 2 tot 4 jaar.

Het totale indicatieve budget voor de contracten, overeenkomsten en mandaten die zijn goedgekeurd door de Ministerraad loopt op tot 65,4 miljoen euro en het budget voor de begeleidende maatregelen tot 4,95 miljoen euro. Deze budgetten konden niet volledig worden vrijgemaakt: 103 onderzoeksprojecten voor een totaal van 61,8 miljoen euro.

Dit budget valt voor ongeveer 55% rechtstreeks of onrechtstreeks onder het nationale milieubeleid.

Zie <http://www.belspo.be/ssd/>

9.4.2 Onderzoeksprogramma "Actie ter ondersteuning van de strategische prioriteiten van de Federale Overheid"

Definitie van het beleid

De Ministerraad besloot op zijn zittingen van 19 november 2004¹⁵ en 3 december 2004¹⁶ om een onderzoekprogramma goed te keuren met als hoofddoelstelling snel en efficiënt te voldoen aan de behoeften van de departementen van de federale overheid met betrekking tot de gerichte onderzoeksactiviteiten met een bepaalde duur (6 maanden tot 1 jaar) en/of onderzoeksactiviteiten op een strategisch domein. Met andere woorden, de onderzoeksthema's die worden opgenomen in de uitnodigingen tot het indienen van voorstellen worden bepaald in overleg met de betrokken administraties.

De resultaten worden rechtstreeks meegedeeld aan het/de departement(en) die het betreffende onderzoeksonderwerp heeft/hebben ingediend.

¹⁵ Zie <http://www.presscenter.org/repository/news/105/nl/105564-nl.pdf>.

¹⁶ Zie <http://www.presscenter.org/repository/news/c6e/nl/c6e06fc010f82e94dee0a2c22fc4cf12-nl.pdf>.

Uitvoering en behaalde resultaten

4 oproepen van voorstellen werden gelanceerd tijdens de periode 2005-2008. 71 projecten werden gefinancierd en hadden een looptijd van 6 maanden tot 1 jaar.

De voorstellen kunnen twee keer per jaar worden ingediend in functie van een lijst onderzoeksthema's die wordt opgemaakt in samenspraak met de betrokken departementen ("rolling call").

Afhankelijk van de thema's worden de mogelijkheden van co-financiering met de betrokken departementen systematisch geëvalueerd.

Het benodigde budget voor de uitvoering van dit alles bedraagt in totaal 3,94 miljoen euro, gespreid over de periode 2004-2009.

De milieuproblematiek wordt met name behandeld in projecten AP/05, AP/10, AP/33 en AP/43.

Zie <http://www.belspo.be/belspo/fedra/prog.asp?l=fr&COD=AP#projects>

9.4.3 Programma ter bevordering van de kennisoverdracht op strategisch belangrijke gebieden – PAT 2

Juridische basis:

Samenwerkingsakkoord van 24 mei 2006 tussen de Staat en de Gewesten inzake het Programma ter bevordering van de kennisoverdracht op strategisch belangrijke gebieden.

Definitie van het beleid

Dit programma werd goedgekeurd door de Ministerraad van 14 oktober 2005¹⁷ en heeft als onderzoeksdomeinen normalisatie, telecommunicatie, ruimtevaart, schone technologie (Clean Tech) en nieuwe materialen.

Het programma beoogt de wetenschappelijke en technologische kennis voor het ontwikkelen van methoden, werkwijzen en instrumenten die de industriële innovatie in het land bevorderen.

Ter versterking van de relatie tussen onderzoek en ontwikkeling is elk project gebaseerd op de oprichting van een netwerk van hoofdzakelijk universitaire onderzoeksteams die geassocieerd zijn met een collectief sectoraal onderzoekscentrum (centrum "De Groote" of iets gelijkaardigs) voor zover dit vereist en mogelijk is voor de betrokken onderzoeken. Het doel van deze netwerken is tweeledig: enerzijds het waarborgen van de relevantie van de projecten aan de behoeften van de industrie en anderzijds het optimaliseren van de overdracht van de projectresultaten.

Uitvoering en behaalde resultaten

Een oproep van voorstellen werd gelanceerd in 2006 en 9 projecten met een duur van 3 jaar werden gefinancierd.

Ieder project houdt voor zijn specifieke methode of technologie rekening met de effecten en impact op innovatie en leefmilieu en de socio-economische aspecten.

Zie <http://www.belspo.be/belspo/fedra/prog.asp?l=fr&COD=P2>

¹⁷ Zie <http://www.presscenter.org/repository/news/c6e/nl/c6e06fc010f82e94dee0a2c22fc4cf12-nl.pdf>.

9.5 Activiteiten van de federale wetenschappelijke instellingen

Algemene juridische basis:

Koninklijk besluit van 30 oktober 1996 tot aanwijzing van de federale wetenschappelijke instellingen.

9.5.1 *Het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)*¹⁸

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 10 juli 1869 en haar wijzigingen houdende oprichting als wetenschappelijke instelling van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.

Het Instituut is onderverdeeld in zeven wetenschappelijke departementen (Vertebraten; Invertebraten; Entomologie; Onderwijs en natuur; Paleontologie; Beheer van het marien ecosysteem; Geologische Dienst van België), bijgestaan door de algemene administratieve en logistieke diensten. De nieuwe structuur zal bestaan uit vier Operationele Directoraten: Taxonomie en Fylogenie, Natuurlijk Milieu, Aarde en Geschiedenis van het Leven en Overheidsprogramma's, en een Ondersteunende Directie.

De opdrachten van het KBIN

Haar taken worden officieel als volgt gedefinieerd: fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, wetenschappelijke dienstverlening, patrimonium en museum.

1. Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek:

Dit is voornamelijk gericht op de studie van de evolutie, de bio- en geo-diversiteit en de ecosystemen.

Het aantal contracten voor het lopende onderzoek in 2008 was 129 (tegenover 149 in 2007). Het totale voor onderzoek beschikbare budget van het instituut bedroeg in 2008 5 826 678 euro (149 contracten), waarvan 3 013 443,37 euro (51,7%, of 80 contracten) afkomstig waren uit contracten met het Federaal Wetenschapsbeleid en andere federale departementen. Meer dan 80% van de onderzoekspartners van het Instituut zijn niet Belgisch. In 2008 liep het totale aantal publicaties van het Instituut op tot 824 (+14% ten opzichte van 2007), waaronder 217 tijdschriftartikelen met impactfactor of peer reviewed.

2. Wetenschappelijke Dienstverlening:

Het Instituut is verantwoordelijk voor de wetenschappelijke ondersteuning aan instellingen en publieke en private organisaties die betrokken zijn bij het beheer van het natuurlijk erfgoed, met name ter uitvoering van de gewestelijke, federale en Europese verdragen en wetten.

¹⁸ Zie <http://www.natuurwetenschappen.be/institute/annualreport/index.html>

Voor biodiversiteit is het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen sinds 1995 het "Nationaal Knooppunt" voor het Verdrag over Biologische Diversiteit (CBD). In die hoedanigheid zorgt ze voor de uitvoering van het verdrag in België en voert diverse sensibiliseringsprogramma's uit. Het Instituut onderneemt ook verschillende expertiseprojecten in het kader van het Verdrag inzake trekkende wilde diersoorten (CMS) (antilopen, gorilla's). Via het Belgische Platform Biodiversiteit biedt het ondersteuning bij de besluitvorming inzake wetenschappelijk onderzoek. Het werkt samen met het Directoraat-generaal voor Ontwikkelingssamenwerking van de Belgische Federale Overheid voor de bescherming en bevordering van de biodiversiteit in ontwikkelingslanden (zie deel 2, hoofdstuk 4, en deel 3, hoofdstuk 18).

Met betrekking tot het mariene milieu is het Instituut met name verantwoordelijk voor een permanent monitoringprogramma van de Noordzee en vertegenwoordigt België in diverse intergouvernementele overeenkomsten inzake de bescherming van het mariene milieu.

Op geologisch gebied onderhoudt het Instituut het Documentatiecenter voor de Aardwetenschappen. Dit zorgt voor de voortdurende vernieuwing van de database over de ondergrond van België en biedt technische bijstand aan overheidsinstellingen en -diensten en aan particulieren.

3. Patrimonium:

Het instituut staat ook in voor het beheer en de ontwikkeling, in de hierboven genoemde gebieden, van gespecialiseerde collecties, databanken, bibliotheken en archieven, die een referentie betekenen op nationaal en internationaal niveau.

Het instituut onderhoudt en beheert een groot aantal milieugegevensbanken (Belgian Marine Data Center, zeezoogdieren, het ringen van vogels, archivering van satellietbeelden, Archiven van de Nationale Parken van Congo, ...) die toegankelijk zijn voor de wetenschappelijke gemeenschap en het publiek.

4. Museum:

Het Instituut legt zich toe op de verspreiding van de wetenschappelijke cultuur op het gebied van de Natuurwetenschappen door middel van permanente zalen van het Museum voor Natuurwetenschappen, tijdelijke tentoonstellingen en diverse educatieve activiteiten.

In 2008 kwamen er 352 984 bezoekers naar het museum; dat betekent een stijging van meer dan 50%. We kunnen ook een stijgende tendens waarnemen voor het aantal bezoeken aan educatieve activiteiten.

9.5.2 *Het Koninklijk Museum voor Midden Afrika (KMMA)*¹⁹

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 18 mei 1928 en haar wijzigingen inzake het organieke reglement van het Koninklijk Museum voor Midden Afrika.

De KMMA omvat vier wetenschappelijke afdelingen (culturele antropologie; geologie en mineralogie; Afrikaanse zoölogie; Algemene geschiedenis en wetenschappelijke diensten) geholpen door de algemene administratieve en logistieke diensten.

¹⁹ Bron: <http://www.africamuseum.be/museum/about>.

De Opdrachten van de KMMA

Het museum moet een wereldcentrum voor onderzoek en verspreiding van kennis zijn, gewijd aan het verleden en het heden van samenlevingen en hun natuurlijke omgevingen in Afrika, en in het bijzonder in Midden Afrika, om het belang ervan te stimuleren en om ervoor te zorgen dat dit deel van de wereld beter begrepen wordt door het grote publiek en de wetenschappelijke gemeenschap, en door een opmerkelijke bijdrage te leveren, via partnerschappen, aan de duurzame ontwikkeling ervan.

De belangrijkste opdrachten van deze op Afrika gerichte instelling omvatten dus:

- het aankopen en beheren van collecties;
- wetenschappelijk onderzoek, de exploitatie van de resultaten ervan;
- de verspreiding van de kennis, de voorstelling aan het grote publiek van een deel van deze collecties;
- de ontwikkelingssamenwerking.

Het onderzoek bij KMMA

Het onderzoek van het Museum is toegespitst op 3 complementaire pijlers: het beheer en het behoud van het Afrikaanse culturele en natuurlijke patrimonium, expertise en wetenschappelijke diensten, evenals fundamenteel onderzoek. Studies gebaseerd op de collecties en archieven worden aangevuld met talrijke projecten op het veld, waarbij Afrikaanse onderzoekers en partners betrokken zijn. Naast een uitgebreide bibliotheek, beschikt het KMMA over een documentatiecentrum dat gespecialiseerd is in gebieden zoals biodiversiteit, humane wetenschappen en de geologie.

De zoölogische collectie, geschat op 10 miljoen exemplaren, bevat duizenden typerende specimen (een enkele specimen gebruikt om de soort in kwestie te omschrijven) van de Afrikaanse fauna. Als voorbeeld kunnen we de bonobo's en de Kongopauw aanhalen. De afdelingen Entomologie en Invertebraten niet-insecten hebben ongeveer 7 à 8 miljoen insecten en andere Invertebraten van 117 000 verschillende soorten, de afdeling Vertebraten 1,5 miljoen specimen van meer dan 6 000 soorten, hoofdzakelijk afkomstig uit Afrika Central.

Ontwikkelingssamenwerking

Met de steun van de Belgische ontwikkelingssamenwerking kan het museum, door middel van verschillende activiteiten, de interdisciplinaire kennis over Afrikaanse samenlevingen en hun natuurlijke omgeving bevorderen en bijdragen tot een duurzame ontwikkeling in Afrika. En dit door middel van:

- Een programma van cursussen en studiebezoeken voor Afrikaanse wetenschappers;
- ABIC (African Biodiversity Information Center);
- Fishbase;
- Bosbiologie;
- Immersie historische archieven en collecties ter ondersteuning van het onderzoek;
- Fruitvliegen.

Milieuonderzoeksbudgetten

KMMA is een multidisciplinaire instelling die zowel de Humane Wetenschappen als de Wetenschappen van het land en het leven van het Sub-Sahara Afrika groepeert. Het werkt mee aan vele onderzoeksprojecten en -onderwerpen, en het is daarom moeilijk om een cijfer

te geven voor leefmilieu. Het totale beschikbare budget voor onderzoek in het KMMA bedroeg in 2008 10,79 miljoen Euro's en in 2007 8,82.

9.5.3 *De Nationale Plantentuin van België*²⁰

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 12 november 1997 waarbij de voorwaarden worden bepaald waaronder de Nationale Plantentuin van België rechtspersoonlijkheid verkrijgt.

Deze federale wetenschappelijke instelling ressorteert, in afwachting van de uitvoering van het Lambermontakkoord van 2001 onder de Minister van Landbouw en de Minister voor Institutionele hervorming.

Opdracht van het instituut

De opdracht van de Nationale Plantentuin laat zich in drie luiken samenvatten:

- Planten onderzoeken;
- Plantensoorten beschermen;
- De kennis over planten verspreiden.

De Plantentuin beschikt hiervoor over verzamelingen van levende planten, een herbarium en een botanische bibliotheek. Bovendien bevat de plantentuin als geheel een schat aan informatie over planten, verzameld over meer dan twee eeuwen; De uitvoering van de opdracht is in sterke mate verbonden aan de collecties van de instelling, die een drievoudige taak ondersteunen.

Biodiversiteitsonderzoek

De landbouw, de bosbouw de tuinbouw en de farmacie hebben allemaal baat bij het onderzoek dat botanische tuinen uitvoeren.

In 2007 resulteerde het onderzoek in 43 publicaties in internationale tijdschriften met peer review (beste impactfactor 4,782 voor een publicatie in Ecology), 46 andere tijdschriftartikels en 20 boekhoofdstukken. Het onderzoek kadert in de volgende tien onderzoeksdomeinen: 1 Onderzoek over de flora van België en gematigd Europa; 2 Capita selecta in floristiek en vegetatie-onderzoek; 3 Afrotropische floristiek; 4 Monografieën van tropische vaatplanten; 5 Genetische diversiteit en populatiegenetica; 6 Bryologie; 7 Lichenologie; 8 Mycologie; 9 Algologie; 10 Dendrologie.

In 2008 waren binnen de tien domeinen 73 projecten in uitvoering, waarvan 32 in (nationale en) internationale samenwerking en 15 andere in nationale samenwerking.

“Conservation biology” en beheer van levende biodiversiteitscollecties

De levende collecties worden vooral door de technische staf beheerd, onder supervisie van wetenschappers, die hun onderzoek toespitsen op “conservation biology”.

Het is nodig om een onderzoek uit te voeren voor de instandhouding van zeldzame of bedreigde inheemse plantensoorten. Er moet bijvoorbeeld bepaald worden wat de sleutelfactoren zijn voor het voortbestaan van gefragmenteerde populaties van zeldzame of afnemende plantensoorten. EG-Habitatrichtlijn soorten (Apium repens and Luronium natans)

²⁰ Bron: www.br.fgov.be.

en andere zeldzame soorten (*Comarum palustre*, *Menyanthes trifoliata*, *Vaccinium oxycoccos* and *V. uliginosum*) liggen aan de basis hiervan. De Plantentuin heeft de enige zaadbank in België die zich wijdt aan wilde soorten van de Belgische flora. Het houden van zaakbanken is een aanvulling op andere vormen van bescherming, in het bijzonder in situ beheer, ter verzekering tegen verlies van genetische diversiteit van natuurlijke populaties door middel van bedreigende processen.

Ontwikkelingssamenwerking

De Nationale Plantentuin is bovendien het allerbelangrijkste expertisecentrum voor de flora van de DR Congo, Rwanda en Burundi; hij is immers de schakel voor Midden-Afrika in een reeks van instituten (Londen, Parijs, Lissabon, Wageningen ...) met botanische expertise over Afrika bezuiden de Sahara. De regio Midden-Afrika – met het tweede grootste regenwoudgebied van de planeet – heeft een zeer grote biodiversiteit.

Veel activiteiten op het programma van de NPB hebben een direct verband met de ontwikkeling van tropisch Afrika. Voor de periode 2004-2008 waren de bijzonderste de rehabilitatie van de Botanische Tuin van Kisantu, RD Congo (760 695 euro, gefinancierd door de EU) en de deelneming aan het African Plant Initiative, een internationaal project van de Mellon Foundation (USA).

Publiekseducatie

De dienst verzorgt de duiding bij de educatieve collecties en de ontsluiting ervan door middel van een brede waaier aan activiteiten zoals geleide bezoeken en schoolateliers voor alle onderwijsniveaus.

9.5.4 Belgisch Instituut voor Ruimte-Aëronomie (BIRA)²¹

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 25 november 1964 houdende oprichting als wetenschappelijke instelling van het Belgisch Instituut voor Ruimte-Aëronomie.

Het BIRA is een van de jongste Belgische wetenschappelijke instellingen, waarvan de belangrijkste taken onderzoek en openbare diensten zijn op het gebied van Ruimte-Aëronomie, meer bepaald de wetenschappen die de atmosfeer van de Aarde, de andere planeten en van de kosmische ruimte bestudeert.

De Opdrachten van het Instituut

- studie van de Chemie en de Fysica van Atmosferen en de Fysica van Ruimteplasma's;
- ontwerp en bouw van instrumenten om atmosferen en de ruimteomgeving in kaart te brengen
- bediening van Belgische experimenten aan boord van het Internationale Ruimtestation en andere satellieten;
- deelname aan internationale waarnemingsprogramma's;
- het vergelijken van waarnemingen met computersimulaties om onze kennis te valideren en te verbeteren;
- wetenschappelijke kennis omzetten in diensten ten bate van de samenleving;
- verspreiding van deze kennis via publicaties, webdiensten en promotie naar het grote publiek.

²¹ <http://www.iasb.be/>.

*De onderzoeken*²²

Het onderzoek is gebaseerd op 2 fundamentele wetenschappelijke pijlers: “chemie en fysica van de atmosferen” en “fysica van ruimteplasma’s” en diensten aan het “publiek”.

- **Chemie en Fysica van de atmosferen**

Het Instituut bestudeert de stratosfeer van de Aarde en kijkt daarbij naar de ozonvermindering en daaraan verbonden belangrijke factoren zoals vulkanische aerosols, polaire stratosferische wolken en halogeenvbindingen. Veranderingen op lange termijn worden geëvalueerd en technieken voor voorspelling worden ontwikkeld. Het onderzoek ondersteunt het Protocol van Montreal over de bescherming van de ozonlaag. Ter ondersteuning van het Kyoto-protocol bestudeert het BIRA ook de scheikunde van de aardse troposfeer, met de nadruk op natuurlijke en door de mens veroorzaakte emissies van gassen zoals SO₂ en NO₂, troposferische ozonprecursoren, hun relatie tot de luchtkwaliteit, en de evolutie van broeikasgassen. Chemische weersvoorspellingen worden ontwikkeld.

- **Fysica van ruimteplasma’s**

De Zon vult de interplanetaire ruimte met plasma, een gas van geladen deeltjes, in de vorm van een constante zonnwind. De buitenste laag van de aardatmosfeer, de magnetosfeer, is gevuld met plasma, net als de omgeving van vele andere objecten van het Zonnestelsel.

- **Producten en diensten die beantwoorden aan de behoeften van de gemeenschap**

Het gaat met name om:

- UV-index voor het publiek;
- beoordeling v/d de toestand van de atmosfeer ter ondersteuning v/d beleidmakers. De diensten met betrekking tot de aardatmosfeer omvatten voorspellingen van het stratosferisch ozon, globale analyses en voorspellingen van de luchtkwaliteit, waarschuwingen voor de aanwezigheid van vulkanische uitstoot, de validatie van satellietgegevens en het monitoren van troposferische uitstoot. Deze diensten worden geïntegreerd in internationale initiatieven zoals het door Europa geleide GMES (Global Monitoring for Environment and Security).

*9.5.5 Koninklijk Meteorologisch Instituut van België (KMI)*²³

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 31 juli 1913 houdende oprichting als wetenschappelijke instelling van het Koninklijk Meteorologisch Instituut van België.

De Opdrachten van het Instituut

Het Koninklijk Meteorologisch Instituut (KMI) is een referentie in België en is bekend van de weerberichten, maar de taken zijn veel uitgebreider dan dat. Het is het nationale centrum voor gegevens en kennis over het weer en het klimaat. Het legt zich toe op het vaststellen van algemene weersverwachtingen en op waarschuwingen bij risicoweer, op het opvolgen van het klimaat, het verzamelen, beheren en archiveren van meteorologische en geofysische

²² Bron: http://www.aeronomie.be/nl/contact/aeronomie_leaflet_nl.pdf.

²³ Zie www.kmi.be.

gegevens, het beheer van de infrastructuur die noodzakelijk is voor deze activiteiten, het ontwikkelen van numerieke modellen en het zich wijden aan wetenschappelijk onderzoek.

Het onderzoek²⁴

Sinds de oprichting houdt het KMI zich bezig met geavanceerd onderzoek dat een breed spectrum van zowel fundamentele als toegepaste gebieden dekt. De atmosfeer, de ruimte en het aardsysteem in het algemeen - de bevoegdheden van het KMI - zijn inderdaad een unieke omgeving waar men diverse, onverwachte en soms spectaculaire evenementen waarneemt, de wetten van de natuur op een veel grotere schaal dan die van een traditioneel wetenschappelijk laboratorium.

De observatie, de opvolging, de analyse, het kwalitatieve begrip, het opmaken van een gedetailleerd mathematisch model en, ten slotte, de voorspelling van al deze fenomenen vereisen de voorbereidingen van vernieuwende theoretische en experimentele aanpakken. Het onderzoek wordt uitgevoerd op het gebied van hydrometeorologie, klimatologie en geofysica, gebaseerd op gevalideerde waarnemingen verzameld door netwerken. Het KMI kan steunen op een lange traditie op het gebied van het opvolgen en bestuderen van het klimaat, en sinds enkele decennia oriënteert het KMI haar onderzoek naar nog maar weinig ontgonnen gebieden in relatie met de klimaatverandering, de vormgeving en het bestuderen van hun lokale impact. In de toekomst kunnen de progressies die er gemaakt zijn op het gebied van het fijnmazige model (Aladin voorspellingsmodel) ook gebruikt worden voor gedetailleerde studies die op Belgisch niveau moeten sensibiliseren voor het klimaat.

Er wordt veel aandacht besteed aan het opmaken van lange gegevensverzamelingen die met name gebruikt worden voor het bestuderen van het klimaat. Voor die toepassingen wordt het netwerk voor automatische stations aangevuld met een netwerk van meer dan 200 manuele stations waar quasi-vrijwillige observatoren op vaste tijdstippen meteorologische gegevens inzamelen voor het KMI.

Het aantal wetenschappelijke publicaties en conferenties van het KMI bedraagt in 2008 129, waaronder 32 artikels in peer reviewed tijdschriften.

²⁴ <http://www.meteo.be/meteo/view/fr/65664-La+recherche.html>.

Hoofdstuk 10: Energie

Het energiebeleid valt zowel onder de federale als gewestelijke bevoegdheid, afhankelijk van de verdeling die werd bepaald door de speciale institutionele hervormingswetten van 1980 en 1988. De bevoegheidsverdeling wordt verduidelijkt in het samenwerkingsakkoord tussen de Staat, het Waalse Gewest, het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot de coördinatie van activiteiten op het vlak van energie (18 december 1991). Voor dit akkoord werd een permanente werkgroep samengesteld, genaamd CONCERE – ENOVER, die instaat voor het overleg.

10.1 Energie-efficiëntie: energieverbruikende toestellen

Betrokken diensten:

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie - DG Energie: energie-etikettering ("Energy labelling")

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu – DG Leefmilieu: Ecodesign

Juridische basis:

Over de kaderrichtlijn "Energy labelling":

- De wet van 14 juli 1991 over de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument;
- Het koninklijk besluit (KB) van 10 november 1996 betreffende de vermelding van het energieverbruik en het verbruik van andere hulpbronnen via de etikettering en in de standaardproductinformatie van huishoudelijke apparaten;
- Het ministerieel besluit (MB) van 20 november 1996: etikettering van koelkasten, diepvriezers en combinaties daarvan;
- MB van 01 december 1998: etikettering van huishoudelijke wasmachines;
- MB van 01 december 1998: etikettering van droogtrommels;
- MB van 01 december 1998: etikettering van gecombineerde huishoudelijke was-droogmachines;
- MB van 01 december 1998: etikettering van huishoudelijke vaatwassers;
- MB van 01 december 1999: etikettering van lampen voor huishoudelijk gebruik;
- MB van 07 februari 2003: etikettering van airconditioners voor huishoudelijk gebruik;
- MB van 12 februari 2003: etikettering van elektrische ovens voor huishoudelijk gebruik;
- MB van 01 juli 2004: etikettering A+ en A++ van koelkasten, diepvriezers en combinaties daarvan.

Samengevat:

Kaderrichtlijn 92/75/EEG "Energy labelling"	omgezet via	KB 10.11.96
Richtlijn 94/2/EG "Koelkasten"		MB 20.11.96
Richtlijn 95/12/EG "Wasmachines"		MB 01.12.98
Richtlijn 95/13/EG "Droogmachines"		MB 01.12.98
Richtlijn 96/60/EG "Was-droogcombinaties"		MB 01.12.98
Richtlijn 97/17/EG "Vaatwassers"		MB 01.12.98
Richtlijn 98/11/EG "Lampen"		MB 01.12.99
Richtlijn 2002/31/EG "Airconditioners"		MB 07.02.03
Richtlijn 2002/40/EG "Ovens"		MB 12.02.03
Richtlijn 2003/66/EG "Koelkasten A+ en A++"		MB 01.07.04

Ook te vermelden zijn de koninklijke besluiten die drie "rendementsrichtlijnen" omzetten, onafhankelijk van de kaderrichtlijn "Energy labelling", maar met verplichting van minimale energierendementen en later hernomen onder de kaderrichtlijn "Ecodesign":

- KB van 18 maart 1997 betreffende de rendementseisen voor nieuwe olie- en gasgestookte centrale verwarmingsketels;
- KB van 27 november 1998 betreffende de rendementseisen voor elektrische huishoudelijke koelkasten, diepvriezers en combinaties daarvan;
- KB van 05 maart 2002 betreffende de rendementseisen voor voorschakelapparaten voor fluorescentielampen.

Samengevat:

Richtlijn 92/42/EG ("Verwarmingsketels")	omgezet via	KB 18 maart 1997
Richtlijn 96/57/EG ("Koelkasten")		KB 27 november 1998
Richtlijn 2000/55/EG ("Voorschakelapparaten fluorescentielampen")		KB 05 maart 2002

Inleiding

De federale overheid heeft een exclusieve bevoegdheid energie-efficiëntie en energieverbruikende toestellen. Deze bevoegdheden zijn duidelijk met elkaar verbonden en komen overeen met twee Europese kaderrichtlijnen. Deze bevoegdheid behelst de regelgevende aspecten en de marktcontrole.

De Gewesten kunnen samen of afzonderlijk acties organiseren met betrekking tot de voorlichting van het publiek en het aanmoedelingsbeleid (aankooppremies, fiscaliteit enz.).

Op Europese schaal komt dat erop neer om de vernieuwing van het "park" te bevorderen, de markt vrij te maken van elektrische en gastoestellen die veel energie verbruiken, en de consument ertoe aanzetten om de meest energiezuinige elektrische en gastoestellen te kopen.

Op nationaal niveau maken federale reglementaire aktes de ontwikkeling van meer ambitieuze nationale criteria mogelijk, voor zover dit het vrije verkeer van producten, goederen en diensten op de Europese markt niet in de weg staat. Dit laatste was niet het geval tussen 2003 en 2008.

Definitie van het beleid

Het federale beleid onderschrijft voornamelijk de strategische doelstelling van een zo efficiënt mogelijk energieverbruik bij elektrische en gastoestellen, om zo bij te dragen tot de verbintenissen van de Europese Unie (EU) voor de vermindering van het verbruik van primaire energie en de uitstoot van broeikasgassen.

Het gevoerde beleid voor energie-etikettering (in toepassing van de EU-richtlijnen "Energy labelling" die een omzetting door de lidstaten impliceren) en het meer recente beleid inzake ecodesign (in toepassing van de EU-bepalingen "Ecodesign" die rechtstreeks toepasbaar zijn in de lidstaten) vullen elkaar goed aan. Het eerst genoemde beleid legt namelijk de etikettering op van de energiestaat waar het tweede voor instaat.

De verklaring van de fabrikant is het uitgangspunt. Fabrikanten en hun partners (invoerders, verdelers, verkopers) dragen de verantwoordelijkheid om toestellen op de markt te brengen die beantwoorden aan de bepalingen inzake "Ecodesign" en de richtlijnen inzake "Energy labelling". Ook moeten ze er desgevallend op toezien dat de toestellen worden voorzien van een conform energielabel.

Het is trouwens de bedoeling om de controle op de markt door de lidstaten te versterken.

Voor bepaalde categorieën van toestellen bleek uit studies die vooraf onder EU-vlag werden uitgevoerd dat het nuttig was om zowel "Ecodesign"-bepalingen als "Energy labelling"-richtlijnen uit te werken. Zo begon de EU te werken aan "Ecodesign"-bepalingen voor die categorieën van toestellen waarvoor al een "Energy labelling"-richtlijn bestond, namelijk koelkasten, wasmachines, vaatwassers, droogmachines, was-droogcombinaties, lampen voor huishoudelijk gebruik, airconditioners en ovens. De eerste "Ecodesign"-bepalingen moesten in 2009 uitkomen.

Het is voorzien dat nog andere categorieën van toestellen worden toegevoegd aan de lijst met toestellen waarvoor zowel een toepassingsmaatregel (verordening) van de “Ecodesign”-kaderrichtlijn als een toepassingsmaatregel (richtlijn of verordening) van de kaderrichtlijn “Energy labelling” zal bestaan. Het zou met name om de categorieën van de televisietoestellen, verwarmingsketels en boilers gaan.

De federale Staat kan die oorspronkelijk Europese maatregelen versterken met een Koninklijk Besluit, voor zover dit het vrije verkeer van goederen niet in de weg staat (bv. fiscale kortingen voor de vervanging door een betere verwarmingsketel). Ook de gewesten kunnen wetten maken via decreten en ordonnanties om het Europees initiatief verder te ondersteunen. Zo waren premies voor de aankoop van energiezuinige toestellen (A+, A++, AAA) het voorwerp van gewestelijke bepalingen: het Waalse Gewest (MB van 10.12.03 – BS 18.12.03), het Vlaamse Gewest (Besluit 20.03.07) en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sinds 2004.

Uitvoering en behaalde resultaten

De FOD Economie staat in voor de opvolging van de energie-etikettering. Hij staat ook in voor de uitvoering van de drie richtlijnen inzake energierendement voor centrale verwarmingsketels, koelkasten en voorschakelapparaten voor fluorescentielampen tot het moment dat ze zullen worden vervangen door “Ecodesign”-bepalingen²⁵.

De toepassingsrichtlijnen van de kaderrichtlijn “Energy labelling” voorzagen geen marktcontrole als dusdanig, omdat eventuele misbruiken van een fabrikant zouden worden gehekel door zijn concurrenten. Er wordt evenwel voorzien om de marktcontrole door de lidstaten te versterken in het kader van de herziening van de toepassingsrichtlijnen en de kaderrichtlijn.

De toepassing van de 8 toepassingsrichtlijnen van de kaderrichtlijn “Energy labelling” leverde afhankelijk van de lidstaten variabele resultaten op. In 2007 werd geschat dat de toepassing van de 5 ministeriële besluiten inzake de “grote witte” (koelkasten, wasmachines, vaatwassers, droogmachines, was-droogcombinaties) sinds 1996 een gemiddelde verhoging van de energie-efficiëntie van 20 – 35 % mogelijk maakte in België. De energiebesparingen in België voor die periode 1996 – 2007 dankzij de energielabels werden geraamd op 0,25 – 0,43 TWu/jaar. De resultaten zijn minder overtuigend voor huishoudelijke lampen, waarvoor de etikettering niet leidde tot de aankoop van meer energiezuinige lampen. Maar dat is ook elders in Europa het geval.

Voor de meeste soorten toestellen was de verkoop van heel energiezuinige toestellen (klasse A of hoger) in 2007 goed voor ruim 80 % van de Belgische markt. Droogmachines vormen evenwel een uitzondering op die regel omdat meer dan 90 % ervan nog een klasse C-label droeg.

De jaarlijkse meetcampagnes via een peiling naar de conformiteit aan de voorschriften van de richtlijnen inzake energierendement die tussen 2004 en 2008 werden uitgevoerd voor centrale verwarmingsketels (op gas)²⁶ en, in 2008, voor de voorschakelapparaten voor fluorescentielampen²⁷ toonden aan dat deze toestellen voor meer dan 90 % conform waren. Dit kan worden verklaard door de bereidwilligheid van de meeste fabrikanten om de voorschriften te volgen, maar ook door het feit dat de EU-rendementseisen niet streng

²⁵ April 2010 voor het KB van 05 maart 2002 inzake voorschakelapparaten voor fluorescentielampen, dat zal worden vervangen door “Ecodesign”-bepaling nr. 245/2009 van 18 maart 2009, en in juli 2010 voor het KB van 27 november 1998 inzake koelkasten, dat zal worden vervangen door “Ecodesign”-bepaling nr. 643/2009 van 22 juli 2009).

²⁶ volgens het KB van 18 maart 1997

²⁷ volgens het KB van 05 maart 2002

genoeg zijn. Het is de bedoeling om die richtlijnen te herzien, zodat ze “Ecodesign”-bepalingen met strengere eisen worden.

België kon gebruikmaken van informatie over de resultaten van interlaboratoriumproeven die werden uitgevoerd in enkele grote Europese laboratoria op stalen van toestellen. De uitwisseling van informatie tussen deze laboratoria bracht aan het licht hoe moeilijk het is om reproduceerbare tests uit te voeren (verschil tot 15 % voor de koelkasten).

Naast de meetcampagnes analyseerde de FOD Economie in België ook technische dossiers en organiseerde ze controlecampagnes voor de aanwezigheid en conformiteit van labels bij kleinhandelaars, met name:

- een tiental controles van technische dossiers van koelkasten naar aanleiding van klachten;
- een controlecampagne voor de aanwezigheid en conformiteit van labels op ovens in 2007.

Recente peilingen die de FOD Economie in 2008 uitvoerde, toonden aan dat de resultaten van de campagne van 2000 voor meer dan 30.000 “grote witte” toestellen (wasmachines, vaatwassers, droogmachines en was-droogcombinaties) niet veel zijn veranderd: 60 tot 80 % van de toestellen dragen een label, maar dat label is niet altijd correct (sticker met slecht geplaatste pijl, ontbrekende sticker enz.). De informatie is evenwel verkrijgbaar bij de verkoper.

Omdat de bestaande wetgeving geen specificaties geeft voor een verplicht controle over het juist toekennen van de energie-efficiëntieklasse en het corresponderende label bij verkoop van toestellen werd in België geen dergelijke controle van dit type uitgevoerd. Zoals voordien vermeld, zal dit in de toekomst veranderen door bij de uitvoering van de herziene kaderrichtlijn “Energy labelling”. Hierin wordt namelijk een scherpere bewaking van de markt voorzien, met onder andere een controle van de energie-efficiëntieklassen die op de etiketten worden vermeld.

Evaluatie van het beleid

In haar evaluatie van de resultaten van de kaderrichtlijn “Energy labelling” en zijn toepassingsrichtlijnen acht de Europese Commissie de doeltreffendheid van de maatregelen hoog (met een kritische noot bij de etikettering van lampen, die niet echt heeft aangezet tot de aankoop van energiezuinige lampen). Die vaststelling geldt ook voor België. Het label A-G heeft zijn sporen goed verdiend, is net als in heel Europa goed ingeburgerd geraakt in België, en werd overgenomen in talrijke landen buiten Europa. Ten gevolge van vrijwillige acties door fabrikantenfederaties en nationale stimulansen (zoals de Belgische gewestelijke premies voor de aankoop van de meest energiezuinige toestellen) zijn bijna alle toestellen die minder goed scoren dan klasse C van de Belgische markt verdwenen (met uitzondering van huishoudelijke lampen).

De evaluaties uitgevoerd onder de vlag van de Europese Commissie wilden een onderscheid maken tussen wat zou zijn voortgevloeid uit de normale marktevolutie en het gevolg van de maatregelen. Globaal kan men stellen dat het hierboven aangehaalde resultaat voor minstens 50 % het rechtstreekse gevolg van het instrument “Energy labelling” is. De reële uitwerking van de drie richtlijnen inzake “energie-rendement” is daarentegen moeilijker in te schatten. Om te beginnen toonden de uitgevoerde controles (met name in België) aan dat de toestellen een dergelijk hoge conformiteit vertoonden dat men zich kan afvragen of de opgelegde minima wel streng genoeg zijn. Ten tweede bleek uit de interlaboratoriumproeven dat er nog steeds een groot verschil is tussen de meetresultaten voor eenzelfde toestel. Dit wijst op het

probleem van de reproduceerbaarheid van tests en op de noodzaak om de methodes en normen op dit vlak te verbeteren.

Het grootste zwakke punt van de tot nu toe aangenomen maatregelen op het vlak van energie-etikettering is het gebrek aan een controle van de nauwkeurigheid van de energieklassen die op het toestel staat vermeld. Dit punt moet worden gecorrigeerd door de nieuwe maatregelen inzake zowel ecodesign als energie-etikettering, die een marktcontrole opleggen. De normen moeten ook meer gericht zijn op de inhoud van de maatregelen en moeten een betrouwbare en reproduceerbare beoordeling van de toestellen mogelijk maken. Dat is ook de reden waarom er mandaten zullen worden overgemaakt aan de Europese normalisatieorganisaties CEN en CENELEC voor de uitwerking van geharmoniseerde normen in het kader van de richtlijnen "Energy labelling" en "Ecodesign".

Anderzijds streeft men zowel op Europees als Belgisch niveau naar een synergie tussen Ecodesign – Energie-etikettering – Ecolabel – Energy Star – Richtlijn voor de energieprestatie van gebouwen –

De Europese Commissie schat dat de toepassing van alle bepalingen van het huidige kader van de kaderrichtlijn "Energy labelling" – rekening houdend met toestellen die prioritair worden geacht – een besparing mogelijk zouden kunnen maken van zo'n 22 Mtoe tegen 2020, hetzij het equivalent van ongeveer 65 Mt CO₂. Die besparingen zouden voor meer dan de helft voortvloeien uit alleen al verwarmingstoestellen en boilers, die nog niet worden gedekt door de kaderrichtlijn. De andere besparingen zouden resulteren uit de update van de acht bestaande maatregelen en uit een nieuwe maatregel met betrekking tot televisietoestellen.

De uitbreiding van het toepassingsveld van de kaderrichtlijn "Energy labelling" naar producten die verband houden met energie zou tegen 2020 een extra besparing van ongeveer 27 Mtoe mogelijk kunnen maken. Dat is bijna 80 Mt CO₂ meer in vergelijking met de huidige situatie.

Vooruitzichten

Sinds de lancering eind 2008 van de reeks maatregelen ("Ecodesign"-bepalingen en "Energy labelling"-richtlijnen) volgend op de publicatie van de kaderrichtlijn "Ecodesign" zullen de nieuwe Europese maatregelen een controle van de markt door de lidstaten voorzien. Die omvatten dan het inhouden van toestellen, het controleren van hun conformiteit met de vastgelegde criteria en toepassingsnormen en de sancties in geval van non-conformiteit.

Die marktcontrole zal zinvol blijken wanneer op Europees niveau geharmoniseerde normen zullen zijn ontwikkeld. In afwachting daarvan zouden ze het al mogelijk moeten maken om een productieve dialoog tussen fabrikanten en overheden te beginnen, met het oog op een verhoogde verkoop van producten waarvan de energie-efficiëntie die overeenstemt met wat beloofd is.

Het is ook de bedoeling om naast de energie-efficiëntie steeds meer milieucriteria op te nemen in de toepassingsmaatregelen van de kaderrichtlijnen. Die laatste zouden bovendien, naast producten die energie verbruiken, moeten worden uitgebreid naar producten die verband houden met energie²⁸.

²⁸ Nieuwe kader-richtlijnen: 2009/125/EG « Ecodesign » van 21 oktober 2009 et 2010/30/EU « Energy labelling » van 19 mei 2010.

10.2 Ontwikkeling van de offshore-windturbines

Betrokken diensten:

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie-DG Energie
FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de voedselketen en Leefmilieu (DG Leefmilieu)

Juridische basis:

- Het koninklijk besluit van 20 december 2000 betreffende de voorwaarden en de procedure voor de toekenning van domeinconcessies voor de bouw en de exploitatie van installaties voor de productie van elektriciteit uit water, stromen of winden, in de zeegebieden waarin België rechtsmacht kan uitoefenen overeenkomstig het internationaal zeerecht;
- Het koninklijk besluit van 17 mei 2004 betreffende de afbakening van een zone voor de inplanting van windmolenparken op het Belgische continentaal plat.

Inleiding

De federale regering is bevoegd voor de ontwikkeling van hernieuwbare energie op het Belgisch continentaal plat. Tot nu toe werd enkel de exploitatie van windmolenenergie voor de productie van elektriciteit uitgevoerd.

De ontwikkeling van hernieuwbare energie, waaronder de offshore-windturbines, draagt bij aan het veilig stellen van de energievoorziening en aan de uitvoering van de doelstellingen met betrekking tot de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen.

Definitie van het beleid

Het federale beleid voor de ontwikkeling van de exploitatie van energiebronnen op het Belgische continentaal plat in de Noordzee werd opgestart in 2000 en omvat deze opeenvolgende stappen:

- Akkoord van de federale regering van 8 juli 2003 betreffende de installatie van het eerste windmolenpark op de Thorntonbank en goedkeuring van een nota aan de ministerraad getiteld "Plan voor duurzaam beheer van de Noordzee (fase I)" in januari 2004;
- In maart 2004 de aanvaarding van het Akkoord van Oostende met als doelstellingen:
 - voor 2005: 316 tot 400 MW geplaatst op de minst diepe km², 1 tot 1,3 TWu/jaar, hetzij 1,1 tot 1,45 % van het Belgische bruto-elektriciteitsverbruik;
 - omstreeks 2010, een maximum van 1670 tot 2004 MW geplaatste capaciteit, productie van 5,3 tot 6,4 TWu, hetzij 5,2 tot 6,5 % van het geschatte Belgische bruto-elektriciteitsverbruik, wat overeenkomt met 1984 miljoen ton CO₂ die wordt voorkomen.
- In juni 2008, tijdens de Lente van het Leefmilieu: het streefdoel van 2000 MW wordt opnieuw bevestigd voor 2020.

Uitvoering en behaalde resultaten

31.5 MW wordt gebruikt sinds januari 2009.

Impact op de biodiversiteit

Een eerste rapport over de invloed op het milieu van de demonstratiefase van C-Power werd in 2009 opgesteld door UGMM (voor rekening van de FOD Leefmilieu). Er werd geen opmerkelijke invloed vastgesteld, met uitzondering van een snelle kolonisatie van de betonnen funderingen door een groot aantal soorten (weekdieren, mosdiertjes, schaaldieren, wormen enz.). Anderzijds werd ook het risico op botsingen met vogels berekend. En dat bleek relatief laag.

Zie voor meer details Deel 1 Staat van het marien milieu, 5.3.

Evaluatie van het beleid

Zie het desbetreffende rapport.

Vooruitzichten

Mogelijke opening van nieuwe gereserveerde zones voor de ontwikkeling van offshore-windturbines na evaluatie van de tenuitvoerlegging van de eerste zone, onderzoek naar het optimaliseren van de bestaande zones door nieuwe technologieën zoals energie uit golven, onderling verbinden van de windmolenparken in de Noordzee.

10.3 Milieuspecificaties van brandstoffen

Betrokken diensten:

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, DG Energie
FOD Mobiliteit en Vervoer

Juridische basis:

Motorbrandstoffen

De Europese normen EN 228 (benzine) en EN 590 (diesel) leggen al dan niet ecologische fysico-chemische parameters vast voor brandstoffen. Deze Europese normen zijn vollediger dan de richtlijnen omdat de normen een parameter bepalen, zoals het zwavelgehalte, een grenswaarde en een analysemethode.

- Richtlijn 98/70 gewijzigd door richtlijn 2000/71 en vervolgens door richtlijn 2003/17 betreffende brandstoffen;
- De koninklijke besluiten van 20 maart 2000 (één voor benzine en een ander voor diesel) ter omzetting van richtlijn 98/70; gewijzigd door 2 koninklijke besluiten van 18 oktober 2001, die expliciet verwijzen naar richtlijn 2000/71;
- Het koninklijk besluit van 3 oktober 2002, geen omzetting van een richtlijn, die op de Belgische markt leveringen van stookolie extra toelaten;
- Het koninklijk besluit van 30 november 2003, geen omzetting van een richtlijn, die opnieuw de bestaande benzinebesluiten wijzigt door benzine met loodvervangers te verbieden;
- Richtlijn 2003/17, omgezet door 2 koninklijke besluiten van 22 februari 2005 (één voor benzine, het andere voor diesel).

Andere brandstoffen

- Richtlijn 1999/32, gewijzigd door richtlijn 2005/33;
- Drie koninklijke besluiten van 7 maart 2001, aangevuld door 3 nationale normen ter omzetting van richtlijn 1999/32;
- Richtlijn 2005/33 ter wijziging van het zwavelgehalte van zware scheepsbrandstoffen, scheepsstookolie en scheepsdiesel;
- Het koninklijk besluit van 13 december 2006, aangevuld door de Belgische norm NBN 703, ter omzetting van richtlijn 2005/33.

Inleiding

Om de atmosferische verzuring in te perken wordt er voor motorbrandstoffen (benzine en diesel) voornamelijk naar gestreeft om bepaalde vervuilende emissies te verminderen door hun fysico-chemische eigenschappen te wijzigen, terwijl er voor andere brandstoffen (huisbrandolie, extra zware restbrandstoffen, scheepsbrandstoffen en scheepsdiesel) naar gestreefd wordt om de SO₂-uitstoot te verminderen door het verminderen van het zwavelgehalte.

Definitie van het beleid

Motorbrandstoffen

De twee koninklijke besluiten van 20 maart 2000, die richtlijn 98/70 omzetten, beogen vanaf 1 januari 2000 volgende streefdoelen:

Voor benzine:

- het verbod op de verkoop van benzine met lood, een substantie die verantwoordelijk is voor saturnisme en een intellectuele groeiachterstand bij kinderen;
- de vermindering van het zwavelgehalte tot 150 mg/kg om de verzuring tegen te gaan;
- de vermindering van het benzeengehalte tot 1%, want benzeen veroorzaakt bepaalde kankers;
- de vermindering van de dampspanning in de zomerperiode tot 60 kilopascal. Zo worden er tussen 1 mei en 30 september minder vluchtige organische stoffen uitgestoten, die in zonnige periodes precursoren zijn bij de vorming van troposferische ozon.

Voor diesel:

- de vermindering van het zwavelgehalte tot 350 mg/kg om de verzuring tegen te gaan;
- de vermindering van de hoeveelheid polycyclische aromatische koolwaterstoffen tot 11 %; deze stoffen zijn verantwoordelijk voor bepaalde aandoeningen van de luchtwegen en bepaalde kankers.

De 2 koninklijke besluiten van 22 februari 2005, ter omzetting van richtlijn 2003/17, verminderen het zwavelgehalte voor benzine en diesel tot 50 mg/kg vanaf 1 januari 2005. Bovendien wordt een bijkomende vermindering van het zwavelgehalte tot 10 mg/kg vanaf 2009 verplicht voor deze brandstoffen. Deze zwavelarme brandstoffen zijn geschikt voor nieuwe voertuigen die zijn uitgerust met een deeltjesfilter en diverse katalysatoren om te voldoen aan de vermindering van de normen voor vervuilende uitstoten.

Andere brandstoffen

Met de 3 besluiten van 7 maart 2001, ter omzetting van richtlijn 1999/32, beperkt men het zwavelgehalte van huisbrandolie, stookolie en scheepsdiesel tot 0,2 % tegen 1 juli 2000, gevolgd door een bijkomende verlaging tot 0,1% tegen 1 januari 2008. De richtlijn verbiedt ook het gebruik van extra zware restbrandstoffen met meer dan 1 % zwavel door grote industriële verwarmingsketels vanaf 1 januari 2003.

Het besluit van 13 december 2006 zet richtlijn 2005/33 gedeeltelijk om. Deze richtlijn past een dubbele terminologie toe:

- een verbod op de verkoop van scheepsbrandstoffen en scheepsdiesel die niet beantwoorden aan de eisen van de richtlijn;
- een verbod op het gebruik van zware brandstoffen met een zwavelgehalte van meer dan 1,5 % in de Baltische Zee, de Noordzee en het Kanaal.

Die laatste bepaling is conform aan bijlage 6 van het MARPOL-verdrag met betrekking tot de atmosferische vervuiling door schepen. Omdat dit dossier werd opgevolgd door de FOD Mobiliteit stond ze dus in voor de omzetting en controle van de eisen van dit deel van de richtlijn. De FOD Economie is enkel bevoegd voor de commercialisering, en niet voor het gebruik. Deze richtlijn amendeert richtlijn 1999/32 door ze te versoepelen. Ze trekt de limiet van het zwavelgehalte van scheepsdiesel op van 0,2% tot 1,5% zonder een toekomstige

vermindering ervan te voorzien. Ze verlengt de vermindering tot 0,1 % van het zwavelgehalte van scheepsbrandstoffen van 1 januari 2008 tot 1 januari 2010.

Om aan de marktvraag te voldoen is in 2002 overigens een nieuwe kwaliteit brandstof gecommercialiseerd. Stookolie extra heeft immers dezelfde kenmerken als gasoliediesel, maar om fiscale redenen is deze rood gekleurd en gemarkeerd met een merkstof.

De specificaties voor stookolie extra moeten kwalitatief overeenstemmen met de vereisten van de norm NBN EN 590 voor gasoliediesel. Door het lage zwavelgehalte van 50 mg/kg, in vergelijking met dat van normale huisbrandolie van 1000 mg/kg, wordt stookolie extra enerzijds op grote schaal gebruikt in verwarmingsketels met hoog rendement, en anderzijds, gezien de ontwikkeling van de motoren van landbouwmachines, grondbouwmachines enz., wordt deze ook veelvuldig toegepast vanwege zijn additieven en zijn bijdrage aan de vermindering van broeikasgassen.

Uitvoering en behaalde resultaten

De brandstoffen die in België op de markt worden gebracht, worden gecontroleerd door het Fonds voor de Analyse van de Aardolieproducten, Fapetro.

Fapetro, ondergebracht binnen het Directoraat-generaal Energie, neemt sinds zijn oprichting jaarlijks tussen de 8000 en 10.000 brandstofmonsters.

Deze controles zijn bedoeld om het naleven van de geldende normen en wetgeving te bewaken, met name:

- de specificaties voor gasoliediesel en stookolie extra moeten overeenstemmen met de norm NBN EN 590;
- de specificaties voor benzine (E95 en Super+) moeten overeenstemmen met de norm NBN EN 228;
- de specificaties voor huisbrandolie moeten overeenstemmen met de norm NBN T52—716.

Tot de voornaamste overtredingen die bij deze controles worden geconstateerd, hoort de overschrijding van de dampspanning bij de verkoop vanaf 1 mei van benzine van zomerkwaliteit met een maximale dampspanning van 60 Kpa. Het doel hiervan is de uitwaseming van benzinedampen in de zomer te verminderen. Daarnaast zijn ook overschrijdingen van het zwavelgehalte geconstateerd, vooral in gasoliediesel en huisbrandolie.

Ondanks die men op heden nog vaststelt, is het opmerkelijk dat de kwaliteit van de brandstoffen aanzienlijk is verbeterd, want in 1996, bij de oprichting van Fapetro, voldeed 13% van de monsters bij openbare pompen niet aan de norm. Ondanks de uitbreiding van de controles naar private pompen en huisbrandolie, was in 2008 slechts 3,1% in overtreding.

Evaluatie van het beleid

Het beleid voor de vermindering van vervuilende uitstoten uit het gebruik van brandstoffen werd efficiënt toegepast, om zo uiteindelijk een betere kwaliteit van deze producten te verzekeren. Bovendien leverde de Belgische petroleumsector waardevolle inspanningen door vaak nog vóór de deadline van hun toepassing te anticiperen op de eisen van de richtlijnen.

In de toekomst zullen we rekening moeten houden met het toenemende aandeel van de biobrandstoffen in benzine en diesel.

10.4 Fedesco

Betrokken dienst:

FEDESCO

Juridische basis:

Koninklijk besluit van 27 december 2004 dat aan de Federale Investeringsmaatschappij een missie toevertrouwt overeenkomstig artikel 2, § 3, van de wet van 2 april 1962 betreffende de Federale Investeringsmaatschappij en de gewestelijke investeringsmaatschappijen.

Definitie van het beleid

Fedesco is een publieke Energy Services Company, een ESCO, die in maart 2005 op initiatief van de Federale Regering werd opgericht als naamloze vennootschap van publiek recht. Fedesco is voor 100 % een dochteronderneming van de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij (FPIM) en bezit een kapitaal van € 6.500.000.

De onderneming realiseert en prefinanciert projecten die bijdragen tot energiebesparingen in federale overheidsgebouwen. De terugbetaling wordt gespreid over meerdere jaren, op basis van de werkelijk gerealiseerde jaarlijkse besparing op de energiefactuur. Dit principe staat ook bekend als het "systeem van de Derde Investeerder".

Fedesco werkt hiervoor als "facilitator" en "integrator" samen met de federale Regie der Gebouwen. Op korte en middellange termijn werkt Fedesco in exclusiviteit voor de Federale Overheidsdiensten (FOD's), de Programmatorische Federale Overheidsdiensten (POD's) en andere federale overheidsinstanties. In totaal gaat het om ongeveer 1.800 gebouwen (in eigendom of gehuurd van de privésector) met een globale jaarlijkse energiefactuur van meer dan 100 miljoen euro. Andere publieke instanties kunnen terecht bij Fedesco voor kennisoverdracht en advies.

Fedesco's manier van werken sluit goed aan op de doelstellingen van het federale beleid voor duurzame ontwikkeling en energie-efficiëntie (Kyoto en post-Kyoto), en dan vooral op het 2e Federaal Plan inzake Duurzame Ontwikkeling 2004-2008 en het Nationaal Klimaatplan 2002-2012.

Naast algemeen advies en opleidingen over energie-efficiëntie levert Fedesco twee soorten diensten:

- Energiediensten: audits/Quick Scans, investeringswerken (HVAC, isolatie, regeling, warmtekrachtkoppeling, ...), energiemonitoring en -boekhouding, sensibiliseringscampagnes, installatie van energiebesparende glasfolie, "Energy Care"... ;
- Financiële diensten: voorfinanciering, derdepartijfinanciering...

Fedesco neemt eveneens de aanvraag van eventuele premies of subsidies voor haar rekening. Vanaf 2010 levert Fedesco energieperformantiecontracten onder de vorm van "Energy Saving Partnerships".

Fedesco heeft momenteel meerdere projecten lopen in onder andere gebouwen die gebruikt worden door de FOD Financiën, de FOD Justitie, de POD Wetenschapsbeleid, de FOD Werkgelegenheid, de Federale Politie en verscheidene andere federale entiteiten. Deze projecten omvatten een grote verscheidenheid aan maatregelen, zoals onderstaande niet-exhaustieve lijst aantoont:

- verbetering van de isolatie van daken en verwarmingsleidingen;
- optimalisatie van de HVAC-regelsystemen;
- de vervanging van verwarmingsketels (in cofinanciering met de Regie der Gebouwen);
- responsabilisering van de onderhoudsfirma's bij de regeling van de installaties;
- vermindering van de behoefte aan airconditioning door het plaatsen van externe zonneweringen;
- sensibilisering en plaatsing van een systeem van energiemonitoring en -boekhouding;
- installatie van energiebesparende glasfolie in gebouwen met airconditioning;
- het samenstellen van een "Energy-Care"-programma voor zogenaamde Quick Wins.

De expertise van Fedesco gaat van het analyseren van de behoeftes, het identificeren van potentiële gebouwen en het benchmarken ervan tot de opvolging van de technische fases van een project: het doorvoeren van audits of Quick Scans, het uitvoeren van de nodige studies, het (laten) schrijven van technische lastenboeken, de procedures van openbare aanbesteding, de opvolging van de werf enz. Op die manier kunnen de klanten zich volledig op hun "core business" concentreren. Fedesco volgt uiteraard de gerealiseerde besparingen en de financiële terugbetalingen op.

Kortom, Fedesco is de geprivilegieerde partner voor de Federale Overheid als het erop aankomt om energiebesparingen in haar gebouwen tot stand te brengen en te financieren.

Uitvoering en behaalde resultaten

De activiteiten van Fedesco startten in 2006 om in 2008 tot volle ontwikkeling te komen. Er moesten aanvankelijk veel obstakels worden overwonnen voor de toepassing van de derdepartijfinanciering voor energiebesparingen in de federale overheidsgebouwen. Die obstakels waren te wijten aan een bepaald aantal structurele beperkingen:

- de onverenigbaarheid tussen het intrinsiek "meerjarige" systeem van de derde investeerder en de "jaarlijkse" budgetlogica;
- een lang en complex intern verkoopproces;
- het gebrek aan duidelijkheid tussen de Regie der Gebouwen en de FOD/POD over wie de werken voor energiebesparing moet financieren (met of zonder de tussenkomst van Fedesco);
- de eigenaarswissel van bepaalde gebouwen tijdens de onderhandelingsfase.

Eind 2008 waren naast de studies 32 audits uitgevoerd en 12 contracten ondertekend voor een totaal van meer dan 8 miljoen euro. Enkele van de betrokken gebouwen waren het justitiepaleis in Brussel en Doornik, het Financiëncentrum in de Regentschapsstraat in Brussel, de gevangenis van Leuven en het Federaal Parlement. Fedasil en BOZAR klopten bij Fedesco aan voor hun energiebesparingsprojecten. De inventarisatie van relevante gegevens voor 250 gebouwen werd voltooid.

Bovendien keurde de Regering een meerjarig investeringsplan goed en ontfermde Fedesco zich ook over andere opdrachten, zoals het beheer van emissierechten.

De eerste geraamde energiebesparingen in een gebouw konden worden gevalideerd: de € 123.000 die werden geïnvesteerd in het gebouw in de Regentschapsstraat maakten een besparing van € 100.000 mogelijk voor 2007 en 2008 alleen al.

Evaluatie van het beleid

Dankzij de oprichting van Fedesco konden in relatief korte tijd duurzame maatregelen voor energiebesparingen worden toegepast in een bepaald aantal federale gebouwen. De techniek van de derde investeerder bewees zo zijn volle waarde.

10.5 Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE)

Betrokken dienst:

Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE)

Juridische basis:

- Koninlijk besluit van 9 maart 2006 ter vastlegging van de statuten van het FRGE;
- Koninlijk besluit van 2 juni 2006 voor de omschrijving van de doelgroep van de meest behoeftigen van het FRGE;
- Koninlijk besluit van 1 juli 2006 voor de bepaling van het beheercontract van het FRGE;
- Koninlijk besluit van 6 juli 2009 KB voor de vastlegging van het beheercontract van het FRGE;
- Koninlijk besluit van 6 juli 2009 ter wijziging van het KB van 9 maart 2006 voor de vastlegging van de statuten van het FRGE.

Definitie van het beleid

Het FRGE is een nv van publiek recht en een dochtermaatschappij van de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij (FPIM), opgericht naar aanleiding van de Programmawet van 27.12.2005. Dit fonds wil een structureel antwoord bieden op de steeds stijgende energiekosten door een specifieke aandacht te schenken aan de doelgroep van de meest behoeftigen.

Het maatschappelijk doel van het FRGE wordt statutair omschreven als “de studie en de verwezenlijking van projecten door tussenbeide te komen in de financiering van structurele maatregelen om reducties van de globale energiekost in particuliere woningen te bevorderen voor de doelgroep van de meest behoeftigen en het verstrekken van goedkope leningen voor structurele maatregelen om reducties van de globale energiekost in woningen bezet door privépersonen en dienstig als hoofdverblijfplaats te bevorderen”.

Het Fonds maakt dit doel concreet door het verstrekken van goedkope leningen, bestemd voor structurele energiebesparende maatregelen voor particulieren. De sociaal zwaksten vormen een bijzondere doelgroep. Ook rechtspersonen met een sociaal doel kunnen een beroep doen op de financiering van het FRGE.

Het FRGE geeft particulieren niet rechtstreeks een lening, maar doet dit via “lokale entiteiten” (= LE's) die het streefdoel van het FRGE op het terrein inlossen. In zijn startfase werkt het FRGE met proefprojecten en is momenteel in staat om samen te werken met een dertigtal LE's (minstens 1 LE per provincie).

Het FRGE steunt op het principe van de lokale autonomie: in overleg met het OCMW bepalen de steden en gemeentes de LE voor hun zone. Die LE kan zowel worden gevormd op basis van een bestaande organisatie die wordt geherstructureerd of waarvan het maatschappelijk doel en de statuten worden aangepast, als vanuit een nieuwe, op te richten structuur (de vormen zijn uiteenlopend: gemeentelijke vzw, autonome gemeentelijke onderneming, intercommunale, CVBA, projectorganisatie, OCMW, ...). Ze moet voldoen aan deze voorwaarden:

- over rechtspersoonlijkheid beschikken;

- over expertise en kritische capaciteit beschikken op technisch, juridisch, financieel en boekhoudkundig vlak;
- werken volgens het principe van de derde investeerder en fungeren als lokale "Energy Service Company" (ESCO) voor investeringen voor de doelgroep;
- de sociale begeleiding van de doelgroep kunnen garanderen;
- erkend zijn als kredietgever;
- een territorium van minstens 25.000 inwoners beslaan. Bovengemeentelijke samenwerking is mogelijk;
- een borgstelling vanwege de gemeenten of gewesten ten belope van 95 % van de aan het FRGE geleende middelen, ofwel vanwege de gewesten ten belope van 100 % van de aan het FRGE geleende middelen aan rechtspersonen aangeduid door de gewesten.

Het FRGE sluit met de LE een samenwerkingsovereenkomst van 5 jaar af. De Lokale Entiteiten gebruiken de financiële middelen van het FRGE voor het verstrekken (en beheren) van goedkope leningen, bestemd voor energiebesparende maatregelen. De lening bedraagt maximaal 10.000 euro en heeft een maximale looptijd van 5 jaar.

Uitvoering en behaalde resultaten

In Vlaanderen werden 8 LE's opgericht: Antwerpen, Gent, Hasselt-Genk, Oostende, regio Mechelen (8 gemeenten), West-Vlaanderen (7 gemeenten) en 2 LE's in Oost-Vlaanderen, voor 14 en 8 gemeenten. Er bestaat trouwens een complementariteit van het FRGE met de gewestelijke middelen en er zijn hier geen leningen aan 0 %, wat het succes van het FRGE in Vlaanderen verklaart.

In het kader van een decreet met betrekking tot instrumenten voor budgetbegeleiding voor 2010 voorziet het Gewest het principe van de waarborg van de leningen toegekend door de LE's van het FRGE.

In Wallonië werden 5 LE's gevormd: Charleroi, Soignies, Bergen, Waals-Brabant (3 gemeenten) en La Louvière. Hier vormen de "Eco-prêts" aan 0 % een zekere concurrentie voor de activiteiten van het FRGE. Sinds 2009 werden evenwel gewestelijke maatregelen genomen om de leningen aan LE's te garanderen, net als rentesubsidies van 2 %.

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden geen partnerschappen afgesloten. In dit Gewest bestaat een instrument (sociale groene lening aan 0 %) dat zou kunnen concurreren met de activiteiten van het FRGE.

We mogen ook niet vergeten dat de Federale Regering in het kader van het Federaal Herstelplan voor 2009-2011 een rentesubsidie van 1,5 % toekent op "groene leningen" bestemd voor energiebesparende investeringen in particuliere woningen, net als een "belastingkrediet" voor gezinnen die voorheen niet konden genieten van de fiscale kortingen omwille van een ontoereikend inkomensplafond. Die fiscale maatregelen versterken de bestaande fiscale instrumenten op het vlak van belastingvermindering voor energiebesparende investeringen.

In totaal waren er eind 2009 tien LE's opgericht, waarvan er 8 operationeel zijn. Het samenwerkingscontract tussen het FRGE en de LE's voorziet een jaarlijks streefdoel voor het aantal dossiers van energiebesparende renovaties in particuliere woningen, rekening houdend met een percentage dossiers ten gunste van de doelgroep van de meest behoeftigen. Het jaarlijks streefdoel bedraagt 200 dossiers, ofwel 4 dossiers per 1.000 inwoners.

De LE's behandelden tussen 01 september 2007 en 31 december 2009 meer dan 1.700 leningaanvragen voor een totaalbedrag van 13,5 miljoen euro.

Eind december 2009 had het FRGE, via zijn 8 werkende LE's, meer dan 1.300 leningen toegekend. Het totaal van de vrijgemaakte kredieten op die datum bedroeg 10,7 miljoen euro. Het totale aantal toegekende, maar nog niet vrijgemaakte kredieten bedroeg 2,8 miljoen euro op 31 december 2009.

Wat de ecologische en milieubesparingen die werden gerealiseerd dankzij de FRGE-leningen betreft, geven schattingen gemaakt met behulp van een door het FRGE ontwikkeld softwareprogramma een besparing aan van 9,54 miljoen kWh/jaar, wat goed is voor een vermindering van 1.942 ton CO₂ per jaar.

Evaluatie van het beleid

Het Fonds, dat in de loop van 2007 operationeel werd, kent een zeker succes gezien de vele ontvangen aanvragen en het percentage van toegekende leningen. Het draagt bij tot een vermindering van het energiegebruik en de CO₂-uitstoten.

De problemen met betrekking tot de concurrentie met gewestelijke maatregelen worden opgelost.

Vooruitzichten

Naar aanleiding van onderhandelingen tussen de Federale Regering en de Gewesten geniet het FRGE sinds juli 2009 van een nieuw beheerscontract en werden zijn statuten gewijzigd. Die maatregelen vloeien voort uit de wens om de beheersprocedures te vereenvoudigen en te versnellen, en om een betere coördinatie van de federale en gewestelijke instrumenten mogelijk te maken.

We moeten ook de aandacht vestigen op de bepalingen van de rondzendbrief van april 2010 van de POD Maatschappelijke Integratie met betrekking tot het "preventief sociaal energiebeleid" in het kader van het Gas- en Elektriciteitsfonds waarmee de OCMW's een echte synergie met de LE's van het FRGE kunnen ontwikkelen ten gunste van de meest behoeftigen.

Hoofdstuk 11: Economie

Disclaimer: de verschillende diensten van de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie schreven delen 11.2: het beleid inzake productkwaliteit en productveiligheid, 11.3: ondersteuning van KMO's; de toepassing van de REACH-verordening (EG-verordening 1907/2006), 11.6: de Belgische afvalbeurs, en 11.7: innovatiepremies.

De FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie kan dus niet aansprakelijk worden gehouden voor de inhoud van de andere teksten in dit hoofdstuk.

Inleiding

Het behoud van het concurrentievermogen van onze bedrijven is één van de prioritaire doelstellingen van de Europese Unie. Het is onmisbaar om ons maatschappelijk model te vrijwaren dat is gebaseerd op een billijk evenwicht tussen de groei en de rendabiliteit van de bedrijven en de juiste financiering van ons welzijn en van onze levenskwaliteit. De Europese Unie gaf het concurrentievermogen een centrale plaats in haar Lissabonstrategie 2010. Om deze strategie tot een goed einde te brengen laat de EU aan elke Lidstaat toe om aansluitend bij haar eigen communautaire initiatieven, zijn eigen economische hervormingen aan te sturen binnen een gemeenschappelijk communautair oriëntatie- en prioriteitenkader. De Belgische regering wil deze logica volgen, temeer de verbetering van het concurrentievermogen van België onontbeerlijk is om een nieuw elan te vinden op het vlak van investeringen, industrialisering en werkgelegenheid.

In een sociale markteconomie zoals de onze is een efficiënte werking van de goederen- en dienstenmarkt een absolute vereiste om de doelstelling rond het concurrentievermogen te ondersteunen. Daar ligt juist de rol van de FOD Economie, die als belangrijkste opdracht heeft om "de voorwaarden te creëren voor een concurrentiële, evenwichtige en duurzame werking van de goederen- en dienstenmarkt". Onder de 24 krachtlijnen van de Lissabonstrategie beschrijft het micro-economische luik inderdaad een groot aantal actiedomeinen met een impact op het leefmilieu die vallen onder de bevoegdheid van de FOD Economie: de verdere afwerking van de interne markt, de promotie van innovatie, het geïntegreerd energiebeleid, de specifieke ondersteuning van de KMO's, de ontwikkeling van de informatiemaatschappij of nog, de bescherming van de consumenten.

Meerdere belangrijke actiedomeinen inzake economie zijn geregionaliseerd of vallen onder de gedeelde bevoegdheid van de federale en gewestelijke overheden. Daarom is de samenwerking tussen de Federale overheid en de Gewesten onontbeerlijk. Die samenwerking moet het leven van alle economische actoren van de goederen- en dienstenmarkt makkelijker maken maar zij moet ook de positionering van België inzake concurrentievermogen versterken. De FOD Economie bevordert de coördinatie voor elk economisch dossier waarin dat nodig is binnen het kader van de Interministeriële Economische Commissie (IEC). Haar rol moet in de toekomst nog versterkt worden. Hetzelfde geldt voor de « Concrete-groep » wat het energiebeleid betreft en voor alle andere technische werkgroepen die onder het gezag van de FOD Economie staan.

De Federale Overheid beschikt aldus over economische bevoegdheden en over specifieke hefboomen (intellectuele eigendom, normalisatie, accreditatie, metrologie, openbare aanbestedingen, telecommunicaties...) die invloed hebben op het federale milieubeleid en die kunnen bijdragen tot het handhaven daarvan, inzonderheid het aanreiken van officiële statistieken want elk economisch beleid wordt geschraagd door relevante, betrouwbare en toegankelijke indicatoren en statistische gegevens, die ook stroken met de Europese verplichtingen. Zo maakt de federale datawarehouse niet alleen de exploitatie mogelijk van « interne » gegevens van de FOD Economie (Statistieken, Clearing house, economische b

bewaking, specifieke waarnemingen...) maar ook de integratie van indicatoren afkomstig van externe databanken alsook de valorisatie van de gegevens van de Kruispuntbank van Belgische Ondernemingen. Een degelijke bewaking van de markt, want een reglementair kader vergt immers zowel correcte informatie als een billijke toepassing en een doeltreffende controle. Deze hefbomen worden soms bediend door openbare instellingen die zich buiten de administratieve sferen bevinden (zoals BELAC voor de accreditering, en NBN voor de Belgische technische normen).

Het concurrentievermogen is een bron van voordelen, maar ook van uitdagingen voor het Leefmilieu: de eengemaakte markt en het vrije verkeer van producten stellen strenge voorwaarden aan de federale manoeuvreerruimte door de naleving van de bepalingen van het Verdrag, door de verplichting tot voorafgaande betekening van de technische normen en reglementen van de Lidstaten (Richtlijn 98/34/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 juni 1998 betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften) en door de bepalingen van de WHO. In het kader van dit Federaal Milieurapport draait het economisch beleid dat invloed heeft op het Leefmilieu (naast het Energiebeleid dat wordt uiteengezet in het hoofdstuk ENERGIE), rond zes assen:

- de voltooiing van de interne markt en de regels van de mededinging;
- het beleid inzake productkwaliteit en productveiligheid;
- de ondersteuning van KMO's;
- de ontwikkeling van de informatiemaatschappij;
- de ondersteuning van consumenten;
- het beleid inzake (eco)innovatie.

11.1 De voltooiing van de interne markt en de regels van de mededinging

Betrokken diensten:

Juridische basis:

Definitie van het beleid

Een wettelijk en reglementair kader uitwerken om een optimale werking van de goederen- en dienstenmarkt te waarborgen in het belang van alle actoren en de effectieve concurrentie van de goederen- en dienstenmarkt garanderen.

Evaluatie

Er werd geen enkele maatregel geïdentificeerd.

Uitvoering en bereikte resultaten

Zonder voorwerp.

11.2 Het beleid inzake productkwaliteit en productveiligheid

Betrokken dienst:

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, Algemene Directie Kwaliteit en Veiligheid

Juridische basis:

- Samenwerkingsakkoord van 30 maart 1995 tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de uitvoering van EEG-verordening 1836/93 van de Raad van 29 juni 1993 die de vrijwillige deelneming van bedrijven uit de industriële sector aan een communautair milieubeheer- en milieu-auditsysteem mogelijk maakt.
- Wet van 3 april 2003 betreffende de normalisatie.

Definitie van het beleid

Het vertrouwen ten aanzien van producten, diensten en installaties versterken door middel van controle, certificering en normalisatie, en tegelijk innovatie bevorderen.

11.2.1 Accreditatie

Definitie van het beleid

In het kader van de Europese EMAS-verordening moet elke Lidstaat beschikken over een organisatie voor de accreditatie van milieuverificateurs. Zij controleren en bekrachtigen de milieucclaims van ondernemingen die daartoe vrijwillige stappen ondernemen. Belac accrediteerde verschillende milieuverificateurs in België en controleert buitenlandse milieuverificateurs die op Belgisch grondgebied komen werken.

Evaluatie

In België wordt de EMAS-verordening al toegepast.

Uitvoering en behaalde resultaten

België telt momenteel 50 EMAS-gecertificeerde organisaties die overeenkomen met 429 vestigingen.

11.2.2 Normalisatie

Inleiding

Algemeen bestaat er binnen het CEN (Europees Comité voor Normalisatie) geen technisch comité voor enkel en alleen "leefmilieu". Dat thema wordt immers als "transversaal" beschouwd, met als gevolg talloze gegevens die al naargelang het product of de dienst zijn verspreid over honderden verschillende normen. Sinds enkele maanden bevat het formulier voor de aanvraag van een nieuw Work Item (NWI) een speciaal "milieuvakje" zodat de impact van de aanvraag op het milieu en eventueel wat de aanvrager had voorzien kan worden nagegaan. Dat betekent eigenlijk dat het nu – tijdens de opstelling van een EN in wat voor domein dan ook – in zekere zin verplicht is om rekening te houden met het milieu. Meer specifiek beschikt het CEN over een groep deskundigen (SABE) die het CEN moet informeren

en adviseren over milieubeheer. De normen van de ISO 14000-reeks werden omgezet in EN ISO (en dus NBN EN ISO) en zijn specifiek gegroepeerd binnen CEN SS S26 (subsector). De bedoeling hiervan is om milieunormen die niet onder een specifiek technisch comité vallen te hergroeperen. Er zijn momenteel 29 milieugebonden EN ISO's (Environmental management, auditing, qualification criteria, Life cycle Assessment enz.), waarvan 14 werden gepubliceerd en 4 in ontwikkeling zijn²⁹. Verder bestaan er ook nog CEN Guides nr. 4 "Guide for addressing environmental issues in product standards" en nr. 13 "Validation of environmental test methods". We kunnen dus vaststellen dat het milieu nu voortdurend hoog op de agenda van de normalisateurs staat.

Definitie van het beleid

De wet van 3 april 2003 betreffende de normalisatie heeft het Belgische normalisatiesysteem grondig hervormd. Eén van de gevolgen is dat de marktspelers nu een grotere rol kunnen spelen in de uitwerking van normen via de sectorale operatoren. In die context kunnen de milieuspelers hun belangen beter doordrukken.

Evaluatie van het beleid

Net zoals andere marktsectoren kunnen de milieuspelers een grotere rol spelen in de uitwerking van normen.

Uitvoering en behaalde resultaten

De sectorale operatoren voeren hun taken uit in een groot aantal technische comités die hen aanbelangen. Dankzij die situatie kunnen de verschillende spelers de hen toegewezen rol vervullen. Op Belgisch niveau dient de Commissie B031 "Environmental Management", beheerd door NBN (zonder sectorale operator, met minimum 1 expert) de werken volgen van het ISO TC 207 on Environmental Management.

Box: Het RAPEX-systeem (recall van defecte producten of producten met risico's voor de consument)

Het Rapex-systeem is niet geschikt voor de opstelling van statistieken over milieurisico's omdat het systeem in de eerste plaats is bestemd voor risicoproducten. Op basis van de wet van 9 februari 1994 betreffende de veiligheid van producten en diensten, brengt Rapex de risico's van de producten onder in verschillende categorieën. Meestal gaat het om fysieke risico's (snijwonden, verstikking, verdrinking enz.). Er zijn echter twee categorieën die een milieurisico meebrengen: "chemisch risico" en "microbiologisch risico". Maar we kunnen niet veralgemenen omdat niet alle risico's die we hier vermelden een risico voor het milieu meebrengen.

Tabel 7: Statistieken voor de twee voorgenoemde categorieën, in het Rapex-systeem sinds 2005.

Jaar	2005	2006	2007	2008	2009
Chemische risico's	69	95	212	341	493
Microbiologische risico's	-	11	18	12	1
Totaal kennisgeving Rapex	847	1.051	1.605	1.866	1.993

²⁹ Zie: <http://www.cen.eu/cen/Sectors/TechnicalCommitteesWorkshops/CENTechnicalCommittees/Pages/default.aspx?param=6339&title=CEN/SS%20S26>.

11.3 Ondersteuning van KMO's; toepassing van de REACH-verordening (EG-verordening 1907/2006)

Betrokken dienst:

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, Algemene Directie Economisch Potentieel – Directie Basisnijverheid

Juridische basis:

REACH-verordening (EG) nr.1907/2006 betreffende de registratie, beoordeling en autorisatie van chemische stoffen, alsook de beperkingen ten aanzien van deze stoffen (artikel 124, tweede alinea)

Definitie van het beleid

Technische ondersteuning aan fabrikanten die chemische stoffen invoeren, hun afnemers en andere geïnteresseerde partijen met betrekking tot hun rechten en verplichtingen in het kader van deze verordening, met een bijzondere focus op de registratie van stoffen door kleine of middelgrote ondernemingen.

Kader

De desbetreffende stoffen omvatten ook talloze materialen, zoals metalen of bouwmaterialen. Het gaat echter niet om natuurlijke, niet chemisch gewijzigde stoffen. Bovendien voorziet de verordening een bepaald aantal vrijstellingen die de dubbele reglementering moeten voorkomen.

Deze verordening van 141 artikels en 17 bijlagen is nogal complex. Ze vormt bovendien het onderwerp van toepassingsmaatregelen, en talloze technische documenten lichten concreet toe hoe deze correct moeten worden toegepast. Deze documenten zijn om en bij de 10.000 pagina's groot. Vooral voor KMO's is het moeilijk om in zo'n verordening het bos door de bomen te zien. Daarom werd besloten om in elke Lidstaat een technische ondersteuningsdienst in te richten die ondernemingen uitlegt wat hun rechten en plichten zijn. Deze diensten helpen ondernemingen evenwel niet met de concrete toepassing van de verordening. Dit blijft hun voornaamste verantwoordelijkheid. Ze kunnen zich hierin laten bijstaan door de beroepsfederaties of door externe consultants.

Uitvoering en behaalde resultaten

In België werd in maart 2005 binnen de FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie een "REACH helpdek" ingericht. Naast de algemene informatie over de verordening die beschikbaar is op de website van de FOD en de vele infosessies die voor ondernemingen worden georganiseerd, geeft de dienst vooral een antwoord op de vele vragen van ondernemingen. De status van de dienst als "nationale helpdesk" werd in november 2006 door de eerste minister bekrachtigd. De helpdesk draagt ook bij tot het Europese netwerk dat de antwoorden die aan ondernemingen werden verstrekt moet harmoniseren, de meest gestelde vragen moet groeperen en een bepaald aantal moeilijke vragen moet bepalen waarvoor eventueel betere informatie kan worden verstrekt via technische gidsen die het Europees Agentschap voor Chemische Stoffen (ECHA) ontwikkelde en regelmatig bijwerkt. Het netwerk biedt ook onderlinge ondersteuning tussen helpdesks en geniet bij problemen van de steun van ECHA en de Europese Commissie.

In 2008, toen de ondernemingen hun stoffen vóór 1 december moesten preregistreren om van het overgangsstelsel te kunnen genieten, werden bijna 1.200 vragen gesteld en beantwoord. Sinds 2009 worden maandelijks 40 tot 45 vragen behandeld. Tegen eind 2010 wordt evenwel een nieuwe toename verwacht, omdat de eerste vervaldag voor de registratie van stoffen dan nadert.

Om een grotere efficiëntie en coördinatie van de acties te verzekeren, werd in maart 2007 een begeleidingscomité ingericht waarin de verschillende organisaties zetelen die in België steun bieden aan ondernemingen die REACH toepassen.

BOX: De collectieve onderzoekscentra van KMO's

Dit beleid betracht om de ondernemingszin te stimuleren door het opstellen van een reglementair en technisch kader, op maat van KMO's en zelfstandigen, en om hun socio-economische situatie alsook hun noden wat betreft wetenschappelijke en technische expertise te analyseren. De collectieve onderzoekscentra werden op sectorale basis opgericht en ontwikkelen de technische specificaties die KMO's toelaten om meer rekening te houden met milieuaspecten. De technische specificaties die de collectieve onderzoekscentra te beschikking stellen geven de KMO's de mogelijkheid om toegang te krijgen tot de technische en wetenschappelijke expertise die ze nodig hebben om hun productie aan te passen aan de evolutie in normatieve eisen, meer bepaald op gebied van leefmilieu.

11.4 De ontwikkeling van de informatiemaatschappij

Betrokken dienst:

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, Algemene Directie Telecommunicatie en Informatiemaatschappij

Juridische basis:

Wet van 13 juni 2005 en zijn wijzigingen betreffende de elektronische communicatie.

Definitie van het beleid

Het Belgische beleid inzake elektronische communicatie voorbereiden, het ICT-beleid voor het federaal en interfederaal niveau coördineren en een structuurvoorstel uitwerken om het overleg met de andere overheidsniveaus over het ICT-beleid mogelijk te maken.

Evaluatie

Er werd geen enkele maatregel bepaald.

Uitvoering en behaalde resultaten

Niet van toepassing.

11.5 De bescherming van consumenten: milieureclame

Betrokken dienst:

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, Algemene Directie Regulering en Organisatie van de Markt

Juridische basis:

Algemeen:

- Wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument (vervangen door de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken consumentenbescherming);
- Koninklijk Besluit van 13 januari 1995 houdende oprichting van de Commissie voor Milieuetikettering en milieureclame.

Specifiek:

- Koninklijk besluit van 5 september 2001 betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot bij het op de markt brengen van nieuwe personenauto's.

Inleiding

De consumenten zijn steeds gevoeliger voor de bescherming van hun leefmilieu ten aanzien van producten en diensten die hen schade kunnen toebrengen. Hun toenemende ontvankelijkheid voor informatie onder de vorm van commerciële beweringen, de gebruikelijke etiketten over de samenstelling en reclameboodschappen die producten en diensten aanprijzen als zijnde “onschadelijk” en zelfs “goed voor het milieu” zorgt ervoor dat ze bijzonder perplex en ook heel kwetsbaar staan tegenover informatie die onjuist of zelfs bedrieglijk kan blijken te zijn. De mensen aanzetten tot het gebruik van producten en diensten die een toegevoegde waarde hebben voor het milieu is niet alleen aan te bevelen, maar beantwoordt ook aan een reële behoefte aan informatie. Maar het is onverantwoord en zelfs schadelijk voor de hele samenleving als het leefmilieu wordt uitgebuit als verkoopsargument. Het argument dat “groen verkoopt” ligt wel degelijk aan de basis van een heel nieuwe problematiek, namelijk “greenwashing”, of “groenwassen”, d.w.z. een marketingprocédé dat door een bedrijf wordt gebruikt om de publieke opinie rond producten of diensten een verantwoordelijk milieu-imago voor te spiegelen zonder dat deze communicatie op een onafhankelijke manier wordt gecontroleerd op basis van objectieve criteria.

De kwestie rond milieuboodschappen die worden vermeld op de producten en de etikettering wordt in dit deel niet besproken maar wel in deel 2, hoofdstuk PRODUCTEN en in deel 3, hoofdstuk ENERGIE. Dit deel handelt enkel over de reclame in de wettelijke zin van het woord (art. 2 van de wet van 6 april 2010 betreffende marktpraktijken consumentenbescherming) die significante invloed heeft op het consumptiegedrag in de marktsamenleving die we kennen.

Op het niveau van de EU volgt België de voorschriften van de wetgeving op deloyale handelspraktijken, die milieurichtlijnen voorziet en die het zwaartepunt inzake controle op deze praktijken bij de Lidstaten legt. Op mondiaal niveau werd er een algemeen kader voor de reclame en de etikettering gecreëerd door de Code op de reclamepraktijken en de marketingcommunicatie van de Internationale Kamer van Koophandel (de ICC-code).

Beleidsbepaling

Aan de Raad voor het Verbruik werd er in 1995 een Commissie voor Milieu-etikettering en Milieureclame (CEPE) toegevoegd die de opdracht heeft om adviezen en aanbevelingen uit te brengen over de reclame en de etikettering betreffende de milieueffecten en een code op de milieureclame uit te werken. Deze code werd geconcipieerd als een alternatief op een wetgeving om de problemen inzake milieu-etikettering en -reclame op te lossen. De CEPE, die fungeert als overlegorgaan en dat paritair is samengesteld heeft er dus gekozen om een beroep te doen op zelfregulering waarbij er voor de controle een centrale rol wordt toebedeeld aan de Jury voor Ethische Praktijken inzake Reclame.

Naast deze vrijwillige code bestaat er één enkele regulerende wetgeving die is opgelegd door de Europese CO₂-strategie voor wagens, waarvan één piste handelt over de consumenten en over consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot (Koninklijk Besluit van 5 september 2001 ter omzetting van de richtlijn 1999/94/EG betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot bij de verbranding van nieuwe personenauto's B van 5.9.2001 betreffende de beschikbaarheid van consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot bij het op de markt brengen van nieuwe personenauto's). Het ter zake gevoerde beleid valt hoofdzakelijk onder het productbeleid (zie DEEL 2 hoofdstuk PERSONENAUTO'S) maar een deel van de maatregelen en controles gaat over reclame en valt onder Economie.

Hieromtrent heeft de regering eveneens gekozen voor een zelfregulerende aanpak door in 2008 aan FEBIAC te vragen om een specifieke code op te stellen over reclame ter zake, om bepaalde vrij vage bepalingen uit bijlage IV van voornoemd KB te verduidelijken. Ook hier werd aan de JEP een sleutelrol toebedeeld.

Evaluatie van het beleid

De toepassing van de milieureclamecode werd in 2000 en in 2001 geëvalueerd en daaruit bleek dat de vertegenwoordigers van de consumentenverenigingen het niet eens waren met de vertegenwoordigers van de producenten, van de distributeurs en van de middenstand. Deze meningsverschillen hebben sinds 2003 geleid tot de stopzetting van de activiteiten van de CEPE.

In 2008 heeft de Raad voor het Verbruik, ingevolge beslissingen die waren genomen naar aanleiding van de Lente van het Milieu, het initiatief genomen om werkzaamheden op te starten rond de herziening en actualisering van de code, en heeft hij op 14 mei 2009 een advies uitgebracht waaruit opnieuw een gebrek aan consensus naar voren kwam. Ondertussen werd ook de samenstelling en de werking van de JEP geactualiseerd en werd er een nieuw algemeen kader voor de reclame en de etikettering geschapen door de Code op de reclamepraktijken en de marketingcommunicatie van de Internationale Kamer van Koophandel (ICC-code).

Uitvoering en bereikte resultaten

De milieureclamecode

Er zijn tussen 2003 en 2008 geen gegevens beschikbaar over de werking van de Milieureclamecode, aangezien de CEPE vanaf 2003 zijn werkzaamheden heeft stilgelegd. Er kan dus geen oordeel worden geveld over de vraag of de voorkeur voor zelfregulering relevant is geweest. De consumentenorganisaties en de milieubeschermingsverenigingen vragen een herziening van de code, onder meer een uitbreiding van het toepassingsveld en

een aanpassing ervan in functie van de voorschriften met betrekking tot de ISO normen voor labels van type II. Zij vinden dat de controle op de reclame momenteel noch effectief, noch efficiënt is en ze vragen dan ook om hiervoor een onafhankelijk orgaan op te richten.

De Febiac-code

Sinds de datum van inwerkingtreding van bovengenoemd KB in 2001, heeft het Directoraat-generaal controle en bemiddeling (DGCB) van de FOD Economie meerdere controles uitgevoerd die geleidelijk ontwikkeld werden naar aanleiding van steeds meer consumentenklachten.

Reeds in 2002 werden er 291 verkopers van nieuwe personenauto's gecontroleerd en werden er 113 processen-verbaal opgesteld wegens overtredingen op het koninklijk besluit (38,8% van de verkopers waren niet in orde). Bij een opvolgingscontrole in 2002 werden er 4 PV's opgesteld.

In 2003, werden er 149 verkopers van nieuwe auto's gecontroleerd (garages, concessiehouders en onafhankelijke verkopers); 56 processen-verbaal werden toen opgesteld wegens overtredingen op het koninklijk besluit (37,6% van de verkopers waren niet in orde bij het eerste bezoek van de controleur). Bij een opvolgingscontrole van de waarschuwingen hadden alle verkopers hun toestand geregulariseerd.

Tussen 2004 en 2007 waren er hierover geen klachten van consumenten bij de FOD Economie. Begin 2008 werd de Administratie gevat met 400 klachten, waardoor de administratie werd verplicht om zich op het terrein te begeven: 116 processen-verbaal van waarschuwing werden opgemaakt, telkens de verplichte vermeldingen die door het KB waren vereist ontbraken.

De meeste overtreders (garagisten, concessiehouders, invoerders, ...) hebben schriftelijk laten weten dat ze zich er strikt toe verbonden de voorschriften van het koninklijk besluit van 5 september 2001 na te leven in hun latere advertenties en reclameboodschappen. Inmiddels heeft overleg tussen de ADCB, de ADROM en Febiac geleid tot een herziening van de Febiac-code (zie vooral artikel 5 dat de grootte preciseert van de verplichte vermeldingen naargelang van de aard en het formaat van de reclameboodschappen zowel bestemd voor de geschreven pers, de bushokjes, de reclameborden in de straten of de websites van de merken in kwestie). Deze herwerkte code is in voege getreden op 1 september 2008. We willen er op wijzen dat het aantal klachten sindsdien aanzienlijk gedaald is. Toch heeft de Europese Commissie, naar aanleiding van een klacht die zij ontving vanwege de Fédération Inter-Environnement in juni 2008 en van de informatie die zij kreeg van België en van de indiener van de klacht, onder meer over de nieuwe Febiac-code, op 14 april 2009 een ingebrekestelling aan België gericht met de vraag zich te voegen naar de eerder vermelde Richtlijn 1999/94/EG. De Commissie is immers van oordeel dat de Febiac-code de interpretatiemarge waarover de Lidstaten beschikken om de bijlage IV van de richtlijn te implementeren, in het bijzonder wat de leesbaarheid en de zichtbaarheid van de in het reclamemateriaal verstrekte informatie, overschrijdt. Daarnaast informeert de Commissie ook naar de houding van de overheid ten aanzien van zij die de Code niet ondertekend hebben. Op het moment dat dit rapport wordt gepubliceerd, is een ontwerp van koninklijk besluit tot wijziging van het besluit van 5 september 2001 in de goedkeuringsfase, teneinde gevolg te geven aan deze ingebrekestelling

Het DGCB heeft overigens een algemene enquête hierover gelanceerd en heeft het controles uitgevoerd tussen 5 januari en 28 februari 2009 in het kader van de inzameling van folders en strooibriefjes over de reclame afkomstig van de verkoopsector van nieuwe wagens vanuit

de invalshoek van de prijsvermelding en van de vermeldingen rond CO₂-uitstoot en brandstofverbruik.

De door de verschillende regionale directies verzamelde publicaties resulteerden in een compilatie van 500 reclame-inlassingen in 19 titels (voornamelijk de wekelijkse edities van reclamebladen) en 16 reclamefolders gemaakt door de grote merken van de automobielsector, wat dus neerkwam op 516 relevante documenten voor de enquête. Hier moet eraan herinnerd worden dat het hier gaat over controles die uitsluitend op eigen initiatief gebeuren, en niet op basis van klachten.

10 Pro Justitia's werden opgemaakt wegens overtredingen tegen het koninklijk besluit van 5 september 2001 op de consumenteninformatie over het brandstofverbruik en de CO₂-uitstoot: 5 publicaties bevatten te lage vermeldingen, 5 vermeldden helemaal niets. Deze processen-verbaal gingen bijna alleen over garagisten bij wie de boodschap van de beroepsverenigingen nog niet overal was doorgedrongen, en enkele concessiehouders.

1 « gemengd » proces-verbaal met overtredingen tegen de prijsvermelding én tegen de CO₂-vermeldingen werd opgesteld, ten laste van één groot merk.

Besluit / Aanbeveling

De Milieureclamecode

De 2 evaluaties die in 2000 en in 2001 werden gemaakt zijn nogal uiteenlopend, maar toch komen er disfunctiepunten uit die de Code ondoeltreffend maken ten aanzien van zijn doelstellingen:

- Het instrument wordt zelden gerespecteerd door de bedrijven en de individuele consumenten die bij de JEP een klacht indienen zijn zeldzaam. Men kan zich dan ook de vraag stellen of de zelfregulering wel het meest doeltreffende instrument is om deze problematiek op te lossen.
- De efficiëntie van de controle van de JEP wordt in vraag gesteld (ontvankelijkheid van de klachten, te lange behandelingstermijnen gebrek aan efficiënte sancties ...).
- Het toepassingsgebied van de Code moet worden verruimd met de merknamen, logo's, pictogrammen en labels.

De Febiac-code

Sinds de invoering van de Febiac code in september 2008 konden er zeer aanzienlijke verbeteringen worden vastgesteld op het vlak van de CO₂-vermeldingen. Een herziening van het koninklijk besluit van 5 september 2001 is momenteel aan de gang teneinde te beantwoorden aan de ingebrekestelling van de Europese Commissie.

11.6 De stimuli: hergebruik van afval als grondstof: de Belgische afvalbeurs

Betrokken dienst:

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, Algemene Directie Kwaliteit en Veiligheid, Dienst Normalisatie en Competitiviteit

Juridische basis:

Sind 1995 worden de activiteiten van de Belgische afvalbeurs verzorgd door zijn voorgedijminister, met name Economische zaken, dat aan de economische actoren en meer bepaald de KMO's de gelegenheid biedt om van hun afval af te raken. De opdracht van de Belgische afvalbeurs kadert in een beheersbeleid inzake industrieel afval dat erop gericht is het afval als grondstof te hergebruiken. Deze benadering past duidelijk in een perspectief van duurzame ontwikkeling.

Definitie van het beleid

Praktisch komt het erop neer dat de bedrijven worden geholpen bij het recycleren en bij het hergebruiken van de afval van sommige fabricatieprocessen die kunnen dienen als basisbevoorrading of aanvullende bevoorrading van een andere nijverheid. Daartoe centraliseert de Beurs in een informatieblad alle geregistreerde zoekertjes met aanbiedingen en vragen die zijn opgesteld door de bedrijven en speelt ze doorgeefluik tussen de partijen. Zij treedt op als tussenpersoon en komt niet tussen in de transacties tussen de partijen.

Uitvoering en bereikte resultaten³⁰

In augustus 2009 werd er in samenwerking met de beroepsfederaties en de kamers van koophandel een informatiecampagne georganiseerd over de diensten van de Belgische afvalbeurs. Naast een positieve impact op het milieu kan de Beurs, die nog te weinig bekendheid geniet bij de bedrijven, hun een zeker economisch voordeel brengen temeer de dienst sinds 2009 geheel gratis is geworden.

³⁰ http://economie.fgov.be/nl/ondernemingen/leven_onderneming/ondersteuning_premies/Belgische_afvalbeurs/index.jsp

11.7 Innovatiepremie

Betrokken dienst:

FOD Economie, Algemene administratie Kwaliteit en Veiligheid

Juridische basis:

Wet van 3 juli 2005 houdende diverse bepalingen betreffende het sociaal overleg, artikel 28 en volgende.

Beleidsbepaling

Een creatieve werknemer belonen, met een innovatiepremie die vrijgesteld is van belastingen en sociale bijdragen, met als doel:

- de innovatiedynamiek en -cultuur stimuleren in de bedrijve, met inbegrip van de KMO's;
- het concurrentievermogen van onze bedrijven ondersteunen door een beter gebruik van de kennis en van de creativiteit van de werknemers.

Uitvoering en bereikte resultaten

Sinds 1 januari 2006 werden er meer dan 4 000 aanvragen ontvangen. 97% daarvan werden gevalideerd. In ongeveer 11% van de dossiers werd er een meerwaarde voor het milieu vermeld of kon zij duidelijk worden afgeleid van de verstrekte inlichtingen.

11.8 Eco-innovatie

Betrokken diensten:

FOD Financiën, FOD Economie, FOD Volksgezondheid, POD Wetenschapsbeleid, POD Duurzame Ontwikkeling

Juridische basis:

Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement van 28 januari 2004: "Stimulering van technologieën voor duurzame ontwikkeling: een Actieplan voor de Europese Unie inzake Milieutechnologieën" [COM(2004) 38 definitief – Publicatieblad C 98 van 23.4.2004].

Inleiding

De eco-innovatie overstijgt de economische sfeer maar het federaal beleid ter zake kadert in de dynamiek om de economie te ondersteunen met kennis over de Lissabonstrategie 2010. (zie deel 3, iv)

Eco-innovatie ligt op het raakvlak tussen het milieubeleid en het sectoraal beleid. Elk rationeel beleid (d.w.z. beleid dat doel wil treffen en effectief wil zijn) zal op deze twee actierreinen ("eco" en "innovatie" moeten spelen. De weging zal afhankelijk zijn van het locale sociaaleconomische weefsel en van de aanwezige monopoliekrachten.

Het concept en de grenzen van de eco-innovatie moeten worden gedefinieerd. De (instrumentele) definitie verschilt van Lidstaat tot Lidstaat. De enige waarover België beschikt resulteert uit het mandaat dat door het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2005-2008 werd verleend (zie deel 3 iv). Het NHP geeft inderdaad uitvoering aan de herziene Lissabonstrategie, die op Europees niveau als juridisch referentiekader dient voor het ETAP-Actieplan.

De definitie van eco-innovatie, zoals ze wordt gegeven door de « Belgian National Roadmap » kadert, net als trouwens het hele NHP, binnen een visie van duurzame ontwikkeling.

Volgens deze definitie – voor België – ligt eco-innovatie op het raakvlak van het concurrentiebeleid, het R&D-beleid, het innovatiebeleid en het milieubeleid. Voor BE past eco-innovatie binnen innovatie *tout court*. Er zijn geen doelstellingen of bevorderende maatregelen die eigen zijn aan "eco-innovatie" maar er bestaan in België voor de periode 2004-2008 enkel beleidsmaatregelen inzake "innovatie" in de ruime zin van het woord. Maar innovatiebeleid is een geïntegreerd beleid dat meerdere doelstellingen tegelijk nastreeft die vallen onder de bevoegdheden van meerdere actoren.

Ook op Europees niveau gaat de evolutie de richting van integratie uit. Het ETAP-Actieplan kadert binnen een visie van duurzame ontwikkeling.

ETAP is niet afdwingbaar maar past in de Open Coördinatie Methode (OCM) die haar beperkingen en nadelen heeft. Deze methode steunt in essentie op de uitwisseling van goede praktijken tussen Lidstaten. Het is in die optiek dat er "national roadmaps" bestaan. De Europese Commissie wil dat de Lidstaten die gebruiken als "routefiche" met een reële strategische reikwijdte. De lidstaten, waaronder België, zullen zich doorgaans beperken tot een « inventaris » van goede praktijken. Daarom spreekt het mandaat dat door het NHP werd

verleend over een inventaris, zonder meer. De « national roadmap » is op Belgisch niveau dus geen actieplan.

Maatregelen

Er bestaan geen Federale plannen die specifiek slaan op eco-innovatie. Wanneer het ETAP-actieplan in 2004 wordt aangenomen in de Europese Raad, zal dit dus het enige actieplan zijn dat zich op Belgisch niveau en dus uiteraard ook federaal afdwingbaar maakt.

Een advies van de CFDD-FRDO werd gepubliceerd in 2007, waarin werd voorgesteld om meer ambitieuze en meer geïntegreerde nationale structuren op te zetten inzake eco-innovatie.

Bij de « Lente van het Leefmilieu » in 2008, pikken de private actoren (VBO, sociale partners en burgersamenleving) de voorstellen van de FRDO op en gaan ze zelfs nog verder. Maar geen enkele van de voorstellen zullen op politiek niveau overblijven ³¹.

Evaluatie

Wat ETAP betreft als « algeheel » richtplan kan enkel het criterium van de relevantie worden geanalyseerd. Misschien hoort deze analyse eerder thuis onder het inleidend gedeelte van Deel 2 (Sectoraal en Transversaal Beleid) als voorbeeld van de integratieproblematiek tussen het milieubeleid (Deel 1) en het sectoraal beleid (Deel 2). In dit geval gaat het erover, het debat eerder te openen dan wel er een antwoord op te bieden. Deze inleiding is ongetwijfeld ook de enige plaats waar de gevoelige kwestie van de Nationale Plannen (NEHAP, ETAP, Klimaat, Mobiliteit) aan bod kan komen.

De “national roadmap” somt de acties op die ofwel als eco-innovatief worden beschouwd, ofwel investeringen of maatregelen ondersteunen die rechtstreeks de eco-innovatie ten goede komen. De opgesomde maatregelen zijn die, die worden gefinancierd op opgezet door de openbare diensten. De inventaris wordt gemaakt volgens het actierooster dat door het ETAP-plan op EU-niveau wordt aangereikt. Het ETAP-plan onderscheidt 25 types van transversale acties om te komen tot een eco-innovatiemarkt voor de Europese Unie. In dit kader kan de Federale staat een belangrijke rol te spelen hebben aangezien het « op de markt brengen » van producten, uitrustingen en diensten uitsluitend onder zijn bevoegdheid valt. Van deze opportuniteit werd tussen 2004 en 2008 geen gebruik gemaakt en ETAP heeft niet als hefboom gediend om een gestructureerd en coherent federaal beleid op te zetten³².

Aangezien de “roadmap” een inventaris is veeleer dan een programmatorisch document, worden er op federaal niveau geen resultaten verwacht voortvloeiend uit het ETAP-plan. Het ETAP-plan kan dan ook niet als “richtplan” worden geëvalueerd dat een strategische richting aangeeft. Enkel de bijzondere acties uit het plan kunnen worden geëvalueerd, elk op hun sub-bevoegdheidsniveau (FOD Financiën, Economie, etc.) en op de resultaten die op dat niveau zijn gedefinieerd. We verwijzen de lezer naar deze bijzondere hoofdstukken.

³¹ Voorstellen van de « Lente » onder <http://www.delentevanhetleefmilieu.be>

³² Het Waals Gewest heeft de “roadmap” gebruikt als opstap om te komen tot een Waalse “EcoTechnoPôle” en om daar de nodige fondsen en garanties voor te vinden.

Conclusies en aanbeveling

Toch kan men de relevantie van een ETAP-actieplan in vraag stellen op federaal en nationaal niveau. Daarbij rijzen er twee vragen:

- de noodzaak om een richtplan te definiëren, d.w.z. een « algehele visie» en/of een geïntegreerd beleid rond eco-innovatie, of dat nu op federaal of op nationaal niveau is;
- de noodzaak om « nationale » actieplannen te bepalen, gemeenschappelijk voor de Gewesten en voor het Federaal niveau, m.a.w. plannen die de mogelijke synergieën op nationaal of op interregionaal niveau exploiteren.

Het kan nuttig zijn deze vragen te stellen, aan de hand van structurele indicatoren – die de structuur van het Belgisch sociaal-industrieel weefsel weergeven, zijn voorsprong of zijn achterstand in termen van structureel concurrentievermogen vergeleken bij andere EU-landen of vergeleken bij onze rechtstreekse handelspartners. Het is aan de wetgever om te kiezen (de gegevens bestaan).

Het kan nuttig zijn om aan de Kamers “key policy issues” voor te leggen (zie bv. de evaluatierapporten van het Europees Milieuagentschap).

De evaluatie van de « nationale plannen » zijn gevoelige materie maar kan toch aanleiding geven tot een rationele institutionele verklaring en/of tot een « politiek correcte » formulering die de Kamers kunnen helpen om in dit debat voortgang te maken en om zich af te vragen waarom België op dit vlak achterstand heeft.

Hoofdstuk 12: Financiën

12.1 Milieutaksen, verpakkingsheffing en milieuheffing

Betrokken dienst:

FOD Financiën

Juridische basis:

- Bijzondere wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur en zijn wijzigingen en uitvoeringsbesluiten, artikelen 91-93 en 95§4;
- Gewone wet van 16 juli 1993 tot vervollediging van de federale staatsstructuur en zijn wijzigingen en uitvoeringsbesluiten, Boek III (artikelen 369-401bis).

Inleiding

De taksen op vervuiling en natuurlijke bronnen (volgens de OESO-classificatie), doorgaans “ecotaksen” genoemd (in de brede betekenis) omvatten de ecotaks, de verpakkingsheffing en de milieuheffing.

Sinds de herziening van de financieringswet voor gewesten en gemeenschappen, vallen de ecotaksen uitsluitend onder de federale bevoegdheid.

Definitie van het beleid

De zorg voor het milieu is het hoofddoel van de invoering van ecotaksen: men wil veranderingen teweegbrengen in de manier van consumeren, eerst enkel met betrekking tot sommige producten.

De productkeuze moet worden uitgevoerd op basis van vier criteria: 1) de betrokkenheid van zowel de consument als de producent; 2) het bestaan van een substituu, of in ieder geval van mogelijk substitutie-gedrag; 3) eerder een golf teweegbrengen dan in één keer “alles” te willen “regelen”; 4) maatschappelijk gevoelige producten niet rechtstreeks of onrechtstreeks belasten (plat water en melk in het bijzonder; pesticiden gebruikt door landbouwers).

Uitvoering en behaalde resultaten

Al vlug bleek dat de uitvoeringsmoeilijkheden danig onderschat werden. Deze moeilijkheden hebben uitstellen en talrijke wijzigingen in de toepassing van de wetgeving met zich meegebracht.

Bij de invoering van de eerste ecotaksen werd een begeleidingscommissie opgericht. Sinds de afschaffing van deze commissie (in 2002), werd er geen enkele algemene evaluatie meer gemaakt.

We moeten opmerken dat er in het begin ook nog andere ecotaksen bestonden. Zo werd de ecotaks op wegwerpscheermesjes afgeschaft. Begin 2003 werden ook de ecotaksen op pesticiden en op papier en karton afgeschaft. Voor de pesticiden werd er uiteindelijk geopteerd om tussen te komen via de wet inzake productnormen. Voor papier en karton werd de voorkeur gegeven aan convenanten.

De ontvangsten worden in de volgende tabel weergegeven:

Tabel 8: Opbrengst van de ecotaksen (in miljoenen euro).

	2004	2005	2006	2007
Ecotaks	0,7	0,3	0,3	0,8
Verpakkingsheffing	112,1	172,4	147,4	147,9
Milieuheffing	0,0	0,0	0,0	4,7

Bron: Instituut voor de nationale rekeningen

Evaluatie van het beleid

Van een ecotaks mag men verwachten dat er een wijziging in het consumptiepatroon ontstaat, en vanuit dit oogpunt is de ecotaks op wegwerpscheermesjes duidelijk geslaagd. Door de grote omvang verdwenen de scheermesjes van het merk "Bic" van de markt (maar na de afschaffing van de ecotaks kwamen ze terug ...). De andere ecotaksen hebben hoofdzakelijk een positief effect gehad op de afvalproblematiek. Er werd een vrijwillig ophaal- en recyclagesysteem, "Fost Plus" genaamd, opgericht.

- Ecotaks op wegwerpfotoestellen: door de opkomst van de digitale mogelijkheden werd dit probleem erg marginaal.
- Ecotaksen op batterijen: de controle van het ophaal- en recyclagepercentage, hetgeen recht geeft op vrijstelling van belasting wordt gecompliceerd door het groeiend aantal oplaadbare batterijen (deze laatste worden niet gerecupereerd in de loop van hetzelfde jaar). Financiën is echter van mening dat de minimumpercentages bereikt zijn.
- Ecotaks op de verpakking van sommige industriële producten: de recyclageketen lijkt doeltreffend. Maar er is geen controle op de het behalen van de ophaaldoelstelling. In principe zouden de Gewesten een document moeten leveren op basis waarvan de controle uitgevoerd zou kunnen worden.
- Verpakkingsheffing op drankverpakking: de eerste ecotaks op dit soort verpakkingen dateert van 1996. Die werd vervolgens meermaals aangepast. In de huidige versie wordt een veel lager percentage gehanteerd indien de (herbruikbare) verpakkingen worden ingezameld via statiegeld. De overheid geeft nog altijd de voorkeur aan het hergebruiken van verpakkingen, eerder dan aan het recycleren van de materialen waaruit ze zijn samengesteld, wat een probleem stelt voor de coherentie met het inzamelsysteem van Fost Plus.

12.2 Voertuigtaksen

Betrokken dienst:

FOD Financiën

Juridische basis:

- Wetboek van de met inkomstenbelastingen gelijkgestelde belastingen en de uitvoeringsbesluiten;
- CO₂-strategie:
 - Fiscale aftrek:
 - Programmawet van 9 juli 2004, artikel 44 (in Titel II. – Financiën, Hoofdstuk X. Invoering van een belastingvermindering voor uitgaven voor de verwerving van een voertuig met een maximale uitstoot van 115g CO₂ per kilometer);
 - Koninklijk besluit van 16 december 2004 tot wijziging, inzake de belastingvermindering voor uitgaven voor de verwerving van een voertuig met een maximale uitstoot van 115 gram CO₂ per kilometer.
 - Vermindering op factuur:
 - Programmawet 27 april 2007, artikel 147 (Titel VII. – Financiën Hoofdstuk VI Milieuvriendelijke maatregelen betreffende voertuigen);
 - Koninklijk besluit van 8 juni 2007 tot betaling van de regels voor de toekenning van een korting voor de verwerving van een voertuig met een maximale uitstoot van 115 gram CO₂ per kilometer en van een dieselveertuig standaard uitgerust met een roetfilter.
 - Aftrek bedrijfswagens:
 - Programmawet 27 april 2007 (Art 83 tot 85).
 - Solidariteitsbijdrage:
 - Programmawet van 27 december 2004, artikel 2 (in Titel II. – Sociale Zaken en Volksgezondheid, Hoofdstuk I Correcte inning van de socialezekerheidsbijdragen Afdeling 1 – Bedrijfsvoertuigen).
- Fiscale aftrek voor roetfilters:
 - Programmawet van 27 december 2006, artikel 12 (in Titel II. – Financiën Hoofdstuk II. – Wijziging van het Wetboek van inkomstenbelastingen 1992 Afdeling 1 Belastingen op natuurlijke personen);
 - Koninklijk besluit van 14 december 2007 (B.S. 23/02/2007) tot wijziging van Koninklijk besluit/WIB 92, inzake de belastingvermindering voor uitgaven voor de verwerving van een dieselveertuig uitgerust met een roetfilter.
- Vermindering factuur roetfilters:
 - Programmawet 27 april 2007;
 - Koninklijk besluit van 8 juni 2007 tot bepaling van de regels voor de toekenning van een korting voor de verwerving van een voertuig met een maximale uitstoot van 115 gram CO₂ per kilometer en van een dieselveertuig standaard uitgerust met een roetfilter.

Definitie van het beleid

De voertuigtaksen omvatten de verkeersbelasting (VB), de belasting op inverkeerstelling (BIV) en het Eurovignet.

Dit fiscaal beleid gebeurt op federaal niveau onder het bestuur van de Minister van Financiën en zijn Staatssecretaris voor de Milieufiscaliteit. Maar de bevoegdheden voor het fiscale beleid inzake voertuigtaksen werd op 1 januari 2002 geregionaliseerd: de Gewesten, die voordien al sommige taksen ontvingen, zijn nu volledig bevoegd om de belastingtarieven, de belastinggrondslag en de vrijstelling van deze drie belastingen te wijzigen. In sommige gevallen wordt de wijziging van deze belastingen echter onderworpen aan het voorafgaandelijk afsluiten van een samenwerkingsakkoord tussen de drie Gewesten. Tot nog toe stond de Federale Staat in voor de invordering van de belastingen.

De bestaansreden van deze taksen is het creëren van begrotingsontvangsten. De modaliteiten voor de voertuigtaksen hebben echter een invloed op het automobielpark, en dus op het milieu. Er is echter geen welomlijnd algemeen doel hieromtrent. Enkel bij de modaliteiten van de eurovignetten wordt rekening gehouden met de milieucriteria (zie hieronder). De resultaten zijn voornamelijk in functie van de markt en de belastinggrondslag.

Uitvoering en behaalde resultaten

Verkeersbelasting (VB)

Deze belasting wordt jaarlijks geheven op stoom- of motorvoertuigen, evenals op aanhangwagens en opleggers, hetzij voor het vervoer van personen, hetzij voor goederenvervoer. Voor personenauto's, auto's voor dubbel gebruik en minibussen hangt de belasting af van het aantal PK, dat bepaald wordt door middel van een formule waarvan alle elementen afhangen van de cilinderinhoud. Voor de voertuigen voor goederenvervoer hangt de belasting af van de maximum toegelaten massa (MTM), en, indien die meer dan 3 500 kg bedraagt, van het aantal assen en het type ophanging (al dan niet pneumatisch). De vrijstellingen zijn vooral bedoeld voor voertuigen van openbare diensten, gebruikt voor het openbaar vervoer of als taxi.

Sommige tarieven, met name die van personenauto's, worden op 1 juli van ieder jaar aangepast op basis van schommelingen van het indexcijfer van de consumptieprijzen. Algemeen genomen wordt een opcentiem ten gunste van de gemeenten toegepast op de voertuigen die onderworpen zijn aan de VB.

De aanvullende verkeersbelasting (AVB) wordt geheven op personenauto's, auto's voor dubbel gebruik en minibussen met een LPG installatie. Het bedrag hangt af van het fiscaal vermogen van het voertuig (uitgedrukt in PK). In regel zijn alle voertuigen die zijn vrijgesteld van de VB ook vrijgesteld van de AVB.

Belasting op inverkeerstelling (BIV)

Naast de schepen en luchtvaartuigen wordt de BIV ook geheven op personenauto's, auto's voor dubbel gebruik en minibussen. Voor schepen en luchtvaartuigen is de vergoeding een forfaitair bedrag. Voor wegvoertuigen wordt de belasting bepaald op basis van het motorvermogen, uitgedrukt hetzij in fiscale PK, hetzij in kilowatt (indien verschillend, het hoogste bedrag). Wanneer deze voertuigen reeds eerder geregistreerd werden, wordt de BIV minder in functie van het aantal jaren sinds de eerste inschrijving. Er wordt een vermindering voorzien voor voertuigen die voorzien zijn van LPG, zelfs al is dat gedeeltelijk of tijdelijk. De vrijstellingen betreffen hoofdzakelijk voertuigen van de openbare sector.

Eurovignetten

Het eurovignet is een met inkomstenbelastingen gelijkgestelde belasting die geïnd wordt voor het recht op het gebruik van het wegennet. Dit vignet werd ingevoerd op basis van een overeenkomst die in 1994 getekend werd tussen Duitsland, België, Denemarken, Luxemburg en Nederland. Sindsdien heeft Duitsland het Eurovignet vervangen door een kilometertaks. Het Eurovignet is van toepassing op motorvoertuigen en alle voertuigen die uitsluitend bestemd zijn voor weggoederenvervoer en waarvan de maximum toegelaten massa ten minste 12 ton bedraagt.

Het eurovignet is niet alleen verplicht voor voertuigen die in België zijn ingeschreven maar ook voor andere voertuigen, van zodra ze rijden op het door de Koning bepaalde wegennet. De eurovignetbelasting varieert in functie van het aantal assen en van de Euro-emissionormen. De vrijstellingen betreffen hoofdzakelijk voertuigen van enkele openbare diensten.

Tabel 9: Ontvangsten (miljoenen euro).

	2004	2005	2006	2007
Verkeersbelasting (VB)	1290	1356	1331	1490
Belasting op inverkeerstelling (BIV)	267	280	320	332
Eurovignet	97	129	108	116

Bron: Instituut voor de nationale rekeningen

Evaluatie van het beleid

Verkeersbelasting

Algemeen gezien wordt er in de Verkeersbelasting weinig rekening gehouden met de milieucriteria. Voor personenauto's, auto's voor dubbel gebruik en minibussen schommelt het tarief *in fine* in functie van de cilinderinhoud, terwijl de vervuilende uitstoot, meer bepaald CO₂ uiteraard niet gelijk loopt met de cilinderinhoud.

Voor voertuigen voor goederenvervoer hangt het tarief af van parameters die, zo lijkt het, gebaseerd zijn op de schade die ze aan de wegen veroorzaken. Rechtstreeks wordt er noch met de uitstoot, noch met het gereden aantal kilometers rekening gehouden. Met de uitstoot wordt zelfs niet onrechtstreeks rekening gehouden via de ouderdom van het voertuig. Anderzijds bestaat er een belangrijke taxatiekloof tussen de personenauto's en de andere voertuigen. Bijvoorbeeld de belasting van het geheel van een motorvoertuig met drie assen en een aanhangwagen of oplegger eveneens met drie assen bedraagt in het ergste geval 771 €, ofwel een beetje minder dan het tarief dat van toepassing is op een voertuig van 16 PK (836 €).

Het bestaan van een aanvullende verkeersbelasting is bedoeld ter compensatie van de niet-belasting van LPG als brandstof. Maar in de AVB wordt geen rekening gehouden met de

milieuaspecten, in tegenstelling tot een LPG-belasting, op zijn minst in verhouding zou zijn geweest met de verbruikte hoeveelheden.

Belasting op inverkeerstelling

Algemeen gezien worden de BIV-modaliteiten niet genomen in het kader van een milieubeleid. De tarieven schommelen niet naargelang er meer of minder sprake is van vervuiling, maar in functie van het motorvermogen. Bovendien zet het feit dat de belasting vermindert in functie van de leeftijd van het voertuig aan om oudere en dus meer vervuilende voertuigen in het verkeer te brengen. We moeten echter wel opmerken dat er een reductie is voor voertuigen die op LPG rijden, een relatief "schone" brandstof.

Eurovignet

In tegenstelling tot VB en BIV houdt het eurovignet wel rekening met de vervuilende eigenschappen van het voertuig. De differentiëring van de tarieven die hieruit voortvloeien, blijken echter zwak, rekening houdend met de betreffende vervuilingen. De schommeling van de tarieven in functie van het aantal assen is gevoeliger. Uiteraard wordt met het aantal afgelegde kilometers geen rekening gehouden.

12.3 Belastingen op energie

Betrokken dienst:

FOD Financiën

Juridische basis:

Deze belastingen zijn vastgelegd en geregeld door verschillende Europese richtlijnen en door de nationale wetgeving. Een aantal belangrijke bepalingen zijn onder andere terug te vinden in:

- de wet van 10 juni 1997 in verband met het algemene regime, het bezit, het verkeer en controles van aan accijns onderworpen producten;
- de programmawet van 27 december 2004;
- de wijzigingen van deze wetten en in hun uitvoeringsbesluiten.

Definitie van het beleid

Dit fiscaal beleid gebeurt op federaal niveau onder het bestuur van de Minister van Financiën en zijn Staatssecretaris voor de Milieufiscaliteit. In het kader van de verdeling van de bevoegdheden met de Gewesten, valt de heffing van de belastingen op energie onder de federale overheid.

De hoofddoelstelling van de belastingen op energie is om begrotingsontvangsten te genereren. Hoewel in eerste instantie geen objectieven worden gesteld op gebied van leefmilieu, viseren de belastingen op energie producten die een impact hebben op het milieu. Het niveau ervan heeft dus gevolgen voor het milieu, die met name afhankelijk zijn van de prijselasticiteit van de vraag naar verschillende energiebronnen. Er wordt momenteel echter geen enkel algemeen ecologisch doel toegekend aan de belastingen op energie. De ecologische bezorgdheid is echter merkbaar in de differentiëring van de tarieven in functie van het gehalte aan lood en zwavel (in respectievelijk benzine en diesel) en recenter in het geval van biobrandstoffen. Telkens ging het erom de nieuwe producten zodanig op de markt te brengen dat succes bij consumenten verzekerd was.

Uitvoering en behaalde resultaten

De belastingen op energie worden hoofdzakelijk opgebouwd uit accijnzen. We maken een onderscheid tussen de gewone accijnzen, de bijzondere accijnzen, de bijdrage op de energie (voor energieproducten en elektriciteit) en de controleretriëctie (op huisbrandolie). De totale accijns is de som van deze categorieën.

Voor een samenvatting van de accijnzen op de energieproducten en de elektriciteit, zie p. 193 et s. van het "Fiscaal memento"³³:

³³ http://docufin.fgov.be/intersalgfr/thema/publicaties/memento/pdf/MF2009_V01_complet.pdf

Tabel 10: Ontvangsten (in miljoenen euro).

	2004	2005	2006	2007
Accijnzen	4.145	4.192	4.045	4.093

Bron: Instituut voor de nationale rekeningen

Evaluatie van het beleid

We kunnen vaststellen dat het belastingtarief sterk varieert in functie van producten onderlingen en voor eenzelfde product in functie van het gebruik. Anderzijds zijn er een groot aantal vrijstellingen of tariefverlagingen voorzien.

Uit een vergelijking met andere landen blijkt dat, met uitzondering van Luxemburg, de accijnzen er hoger liggen, soms zelfs aanzienlijk.

Eén concept, met name de impliciete energiebelasting integreert tegelijkertijd de nominale tarieven en vrijstellingen. Dit is de verhouding van de inkomsten uit energiebelastingen tot het gemeten eindverbruik van energie. Deze verhouding wordt uitgedrukt in Euro per Tae. Deze indicator wordt sinds enkele jaren uitgegeven door de Europese Commissie, in "Taxation trends in the European Union"³⁴. Deze cijfers tonen aan dat België op een lager niveau ligt dan het Europese gemiddelde en zelfs opmerkelijk lager dan de buurlanden. Dit tarief is de laatste jaren lichtjes gestegen, terwijl hij in Duitsland en Frankrijk gedaald is.

Voor meer details over deze aspecten, cf. Hoge Raad van Financiën (2009), "Het belastingbeleid en het leefmilieu"³⁵.

³⁴ P. 123 van editie 2009,

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DU-09-001/EN/KS-DU-09-001-EN.PDF.

³⁵ http://docufin.fgov.be/intersalgnl/hrfcsf/adviezen/PDF/HRF_fisc_milieu_2009.pdf.

12.4 Andere maatregelen

Betrokken dienst:

FOD Financiën

Juridische basis:

Personenbelastingen en Vennootschapsbelastingen.

Identificatie van het federale milieubeleid, de doelstellingen

Inleiding

Een aantal fiscale bepalingen van de personenbelasting en de vennootschapsbelasting kennen een ecologische motivatie. Dit is met name het geval voor de volgende maatregelen:

- belastingverlaging voor energiebesparende uitgaven of uitgaven voor het gebruik van hernieuwbare energieën;
- belastingverlaging voor passieve huizen;
- fiscaal regime voor "schone" voertuigen;
- aftrek voor energiebesparende investeringen.

Ze worden hierna gedetailleerd weergegeven, zoals vastgesteld in 2009.

Nog andere bepalingen kunnen een ecologische impact hebben, zonder dat dit hun hoofddoelstelling is. Dat is met name het geval voor het fiscaal regime voor de verplaatsingskosten. Omwille van de complexiteit van het onderwerp komt het niet aan bod in dit verslag. Het werd behandeld in het verslag van de Hoge raad van Financiën³⁶.

Definitie van het beleid

De ultieme doelstelling van de hierna onderzochte bepalingen is om energie-economieën te bevorderen door middel van verschillende aansporingen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Belastingvermindering voor energiebesparende uitgaven

Het voordeel wordt toegekend onder de vorm van een belastingmindering van 40%. De in aanmerking komende uitgaven zijn de volgende:

- energie-audit;
- onderhoud van een verwarmingsketen;
- vervanging van oude verwarmingsketens;
- waterketel met zonne-energie;
- installatie van fotovoltaïsche panelen en iedere andere installatie voor geothermische energieopwekking;
- installatie van dubbele ramen;
- isolering van het dak;
- installatie van thermostatische kranen of van een klokthermostaat.

³⁶ HOGE RAAD VAN FINANCIËN (2009), *op.cit.*, p. 113-127.

De aftrek geldt voor iedere woonruimte waarvan de belastingplichtige eigenaar of huurder is. De in aanmerking komende uitgaven worden gelimiteerd tot 2 770 euro per woonruimte (Belastingjaar 2009). Dit bedrag wordt opgevoerd tot 3 600 euro voor de uitgaven voor het installeren van fotonvoltaïsche panelen en van waterverwarmers met zonne-energie.

Er werden wijzigingen ingevoerd via het herstelplan:

- Voor uitgaven in bestaande woonruimten is het voortaan mogelijk om de belastingvermindering te verdelen over drie jaar wanneer de jaarlijkse limiet overschreden is. Concreet wil dit zeggen dat, op basis van de cijfers van 2009, het plafond wordt opgetrokken naar 8 310€ en 10 800€ voor het installeren van fotonvoltaïsche panelen, waarbij het overeenstemmende voordeel aan derden wordt toegekend op drie jaar.
- De lijst van de in aanmerking komende uitgaven wordt in 2009 en 2010 uitgebreid naar isolatiewerken aan muren en vloeren.
- Voor de isolatiewerken aan het dak, de muren en de vloeren kan het voordeel worden omgezet in een belastingkrediet indien de belastingvermindering de verschuldigde belasting overstijgt.

De beschikbare statistische gegevens zijn jammer genoeg beperkt: we beschikken enkel over het bedrag van de effectief toegekende belastingvermindering, zonder indicatie over het reële bedrag van de uitgaven noch over de uitsplitsing tussen de verschillende hier opgesomde categorieën. We kunnen enkel de evolutie van de fiscale uitgave volgen en de verdeling tussen de verschillende soorten gezinnen die eigenaar zijn.

Het bedrag van de toegekende belastingverminderingen zit in de lift: het stijgt van 40 miljoen euro in 2003 naar 185 miljoen euro in 2006, ofwel een stijging van 358% in drie jaar, wat neerkomt op een gemiddelde jaarlijkse stijging van 66%. Rekening houdend met het feit dat de van toepassing zijnde uitgaven gelimiteerd zijn, is de belangrijkste reden voor deze groei het aantal belastingplichtigen die gebruik maken van het fiscaal voordeel, dat met name groeit met 245% in drie jaar (56% gemiddelde jaarlijkse groei). Op basis van voorlopige informatie voor het jaar 2007 kunnen we zien dat het aantal toegekende belastingverminderingen met 40% gestegen is en een verdubbeling van het totale bedrag. De verdubbeling van de plafonds vertaalt zich niet proportioneel met de gemiddelde belastingverlaging.

We kunnen ook een sterke stijging van het aantal gebruikers waarnemen in 2006, wanneer het onderhoud van de verwarmingsketels ook wordt opgenomen in de lijst uitgaven die recht geven op een belastingvermindering: in 2005 steeg het aantal begunstigden met ongeveer 66 000 eenheden, en in 2006 met ongeveer 145 000 eenheden.

Belastingvermindering voor passiefhuizen

Deze bepaling is van toepassing sinds 2007 (Aanslagjaar 2008). Passiefhuizen zijn uiterst goed geïsoleerde huizen, wat het energieverbruik sterk vermindert. Om een belastingvermindering te verkrijgen, moet de eigenaar een certificaat voor "passiefhuizen" voorleggen. De belastingplichtige moet investeren in de bouw, in de aankoop van een nieuw passiefhuis of in de renovatie van een vastgoed om het te kunnen omvormen tot een passiefhuis.

De belastingvermindering loopt op tot 600 euro (te indexeren basisbedrag) per belastbare periode en per woning. Die wordt toegekend gedurende tien opeenvolgende belastbare periodes. Voor 2009 loopt de belastingvermindering op tot 830 euro.

Fiscaal regime voor zuinige voertuigen

Vanaf 1 januari 2005 werd er een belastingvermindering ingevoerd wanneer een particulier een nieuw voertuig aankoopt dat maximum 115 gram CO₂ per kilometer uitstoot. Sinds 1 juli 2007 wordt de belastingvermindering vervangen door een verlaging van het factuurbedrag.

Voor aanslagjaar 2008 was de belastingvermindering gelijk aan 15% van de aankoopwaarde met een maximum van 4 270 euro (na indexering) wanneer de emissies lager zijn 105 gr CO₂/km (de "eerste categorie"). Dit bedraagt 3% (maximum 800 euro) wanneer de emissies liggen tussen 105 en 115 gr CO₂/km (de "tweede categorie").

Anderzijds wordt er sinds 1 januari 2007 een belastingvermindering toegekend voor de aankoop van een nieuwe personenauto, auto's voor dubbel gebruik en de minibussen waarvan de motor met diesel rijdt, voor zover hij oorspronkelijk is uitgerust met een stoffilter en minder dan 130 gr CO₂/km uitstoot. De belastingvermindering bedraagt 200 euro (aanslagjaar 2008). Deze belastingvermindering werd eveneens vervangen door een korting op de factuur.

De onderstaande tabel geeft de evolutie weer van de inschrijvingen van zuinige voertuigen sinds de inwerkingtreding van de stimulans. Het jaarlijks aantal inschrijvingen kent sinds 2007 een grote stijging voor de eerste categorie. We kunnen eveneens een stijging vaststellen voor de tweede categorie, met name van 5,5% naar 7,3% van de inschrijvingen van nieuwe voertuigen in vijf jaar.

Tabel 11: Inschrijvingen zuinige voertuigen.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Aantal inschrijvingen van nieuwe zuinige voertuigen						
< 105 g/km	89	140	414	392	2.063	10.146
105-115 g/km	13.516	14.358	15.500	17.250	14.968	21.379
Totaal	13.605	14.498	15.914	17642	17.031	31.525
Idem, in % van het totaal van de inschrijvingen						
< 105 g/km	0,04%	0,05%	0,15%	0,13%	0,71%	3,45%
105-115 g/km	5,48%	5,39%	5,80%	5,71%	5,13%	7,27%

Bron: SPF Transport en Mobiliteit

Aftrek voor energiebesparende investeringen

Via de aftrek op investeringen kan men van de belastinggrondslag een bepaalde hoeveelheid aftrekken van het bedrag van de gedane investeringen tijdens de belastbare periode. Dit is een gemeenschappelijke bepaling voor de personenbelastingen en voor de vennootschapsbelastingen.

De vermindering bedraagt 13,5% van het bedrag van de energiebesparende investeringen, tegen 3,5% in het geval van gewone investeringen.

Sinds aanslagjaar 2007 kunnen de vennootschappen kiezen voor een belastingkrediet, in plaats van de investeringsaftrek.

Voor de meest recente aanslagjaren zijn de bedragen van de betreffende investeringen en de fiscale aftrek of de belastingkredieten de volgende (enkel vennootschapsbelastingen):

Tabel 12: Energiebesparende investeringen (miljoenen euro).

<i>Aftrek voor investering</i>		
	Investeringen	Aftrek
2003	41,7	5,6
2004	41,2	5,6
2005	180,9	24,4
2006	98,6	13,3
2007	n. d.	n. d.
2008	387,7	52,3
<i>Belastingkrediet</i>		
	Investeringen	Kredieten
2007	12,9	1,9
2008	8,7	1,2

We merken op dat dezelfde stimulansen ook gebruikt worden voor investeringen die het hergebruik van recipiënten voor drank en industriële producten bevorderen. In dat geval zijn de betrokken bedragen de volgende:

Tabel 13: Investeringen die het hergebruik van recipiënten voor drank en industriële producten bevorderen (miljoenen euro).

<i>Aftrek voor investering</i>		
	Investeringen	Aftrek
2003	95,1	2,9
2004	102,1	3,1
2005	111,7	3,3
2006	130,4	3,9
2007	n. d.	n. d.
2008	38,2	1,1
<i>Belastingkrediet</i>		
	Investeringen	Kredieten
2007	0,7	0,0
2008	0,7	0,0

Evaluatie van het beleid

Bij gebrek aan relevante gegevens is het niet de effectiviteit van het opgevolgde beleid dat hier onderzocht wordt, maar enkel de doeltreffendheid.

Doeltreffendheid van de belastingvermindering voor energiebesparende uitgaven

Het onderzoek van de huidige bepalingen maakt duidelijk dat er een probleem bestaat in de samenhang en in de hiërarchisering³⁷.

De samenhang blijkt problematisch omwille van het verband tussen enerzijds andere fiscale uitgaven met betrekking tot de vastgoedsector en anderzijds de energieprijsbepaling. De wetgever heeft ervoor gekozen één laag fiscale uitgaven boven de andere te leggen, terwijl het doel ook bereikt zou kunnen worden door een betere integratie: men moedigt het aankopen aan, onafhankelijk van de energetische doeltreffendheid van de woning, de externe kosten zijn weinig geïntegreerd in de stookolie-, gas- en elektriciteitsprijzen en daarna moedigt men aan om energie te besparen.

Een doeltreffend beleid op milieuvlak vereist dat het tarief van de steun die uit fiscale stimulansen voortkomt – meer bepaald het geheel van de openbare hulp – zou overeenstemmen met de effecten die de betreffende investeringen opleveren voor de technische performantie van de gebouwen. Nu blijkt echter dat de belastingverminderingstarieven niet gehiërarchiseerd zijn volgens de impact van de verschillende soorten investeringen op de verbetering van de energieprestatie van gebouwen.

Een ander hiërarchisch probleem betreft het gebrek aan differentiatie tussen de nieuwe constructies en de vernieuwingswerken. Het is inderdaad zo dat verschillende elementen zoals de technische verbeteringen van het isolatieniveau van het raamwerk gedurende de laatste jaren, de toepassing van de Richtlijn inzake de energieprestatie van gebouwen, duidelijk maken dat iedere nieuwe woning vandaag uitgerust moet zijn met stevige ramen, een goede isolatie en een goede verwarmingsregeling.

Doeltreffendheid van de belastingvermindering voor passiefhuizen

Het aantal toegekende belastingverminderingen is te verwaarlozen: volgens de informatie verkregen bij de budgettaire kostenevaluatie van de maatregel in het kader van de budgetvoorbereidingen voor 2009, zouden er slechts een tiental passiefhuizen zijn in heel België. Onder die voorwaarden is het buitenkans-effect waarschijnlijk heel beperkt. Het is echter nog te vroeg om een oordeel te vellen over de doeltreffendheid van deze maatregel, want het gaat om investeringsprojecten van grotere omvang dan de werken die recht geven op een belastingvermindering voor energiebesparende uitgaven.

Doeltreffendheid van het belastingsregime voor zuinige voertuigen

We kunnen enkel de waardering die de Hoge Raad van Financiën in haar verslag inzake de milieubelasting³⁸ gegeven heeft overnemen:

“Het belastingvoordeel bij de aankoop van zuinige wagens gaat in de richting van een meer milieuvriendelijke fiscaliteit: zelfs al is er geen integratie van de externe kosten, dan is er toch een aansporing tot minder milieuschadelijk gedrag. Het belastingvoordeel is herverdelend, wat vrij uitzonderlijk is, en de verdeling van de huishoudens die een zuinige wagen aangekocht hebben, is duidelijk minder ongelijk dan die van de begunstigden van andere

³⁷ Cf. Hoge Raad van Financiën (2009), *op. cit.*, p. 157-160.

³⁸ Hoge Raad van Financiën (2009), *op. cit.*, p. 129-130. We kunnen opmerken dat de gebruikte methodologie in samenhang is met de studie van Vito/Econotec (July 2009), *Reduction of emissions resulting from policies and measures taken by the Federal Government for the period 2008-2012*, Final report, 68 p.

fiscale uitgaven. De vervanging van een belastingvoordeel – dat met ongeveer twee jaar vertraging ten opzichte van de aankoop werkt – door een korting op factuur zou de aantrekkelijkheid van de maatregel, met inbegrip voor de lage en middelmatige inkomens, moeten verhogen.

Om de doeltreffendheid van deze maatregel te beoordelen, zou eerst het buitenkansseffect van het bijkomend effect onderscheiden moeten worden. Het buitenkansseffect komt overeen met de kopers die zelfs zonder belastingvermindering een schone auto gekocht zouden hebben. Hun aantal is uiteraard niet gekend. Op basis van de beschikbare gegevens is het nochtans mogelijk, zich er een idee van te vormen. Met enkele veronderstellingen is het eveneens mogelijk het effect van de maatregel op de CO₂-uitstoot te ramen en samenhangend daarmee de doeltreffendheid ervan die gemeten wordt door de verhouding tussen de resultaten en de ingezette middelen.

Het buitenkansseffect kan worden geraamd door de verkopen van de voertuigen van de twee categorieën te vergelijken met een verondersteld referentiescenario dat geacht wordt overeen te komen met het ontbreken van de maatregel. In laatstgenoemd scenario zouden de verkopen blijven op hun gemiddelde peil van 2003-2004. Omdat echter het aandeel van de verkopen van de categorie van 105-115 g/km in het totaal geen duidelijke trend vertoont vóór de stijging in 2008, kan men aannemen dat voor de jaren 2005-2007 enkel het buitenkansseffect gold. Voor het overige wordt de ontwikkeling van de verkopen van de twee categorieën volledig toegeschreven aan de invloed van de maatregel, met uitsluiting van alle andere factoren (daaronder begrepen het eventuele effect van de Waalse bonus-malus).

Nadat het bijkomende effect aldus afgezonderd is, kan men de hoeveelheid vermeden CO₂-uitstoot ramen en de kost van een vermeden ton CO₂, rekening houdend met het bedrag van de fiscale uitgave. Volgens deze berekeningen zou de toepassing van deze maatregel van 2005 tot 2008 een daling van de CO₂-uitstoot van zowat 100 000 ton opgeleverd hebben. Om een idee te geven, vermelden wij dat deze daling, die zich spreidt van 2005 tot 2016, nauwelijks 1% voorstelt van de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen waartoe België zich verbonden heeft voor de periode 2008-2012. Deze vermindering is voornamelijk toe te schrijven aan de auto's van de eerste categorie. De begrotingskosten van een ton vermeden CO₂ zou dan gemiddeld 518 euro bedragen, wat een zeer aanzienlijke orde van grootte is [...]. Er is een zeer duidelijk verschil tussen de begrotingskosten van een vermeden ton CO₂ volgens de categorie van schone auto's: zij bedragen 446 euro/tCO₂ voor de eerste categorie en 817 euro/tCO₂ voor de tweede. Dat weerspiegelt de omvang van het veronderstelde buitenkansseffect voor de tweede categorie.

Het past bij dit betrekkelijk negatieve beeld bepaalde nuances aan te brengen. Zoals enerzijds het Rekenhof in zijn recente verslag over het federale klimaatbeleid heeft erkend (Rekenhof (2009), hypothekeert het beperkte aanbod van auto's die weinig CO₂ uitstoten, bepaalde maatregelen die erop gericht zijn de vraag naar schone auto's te stimuleren. *“Dit hangt samen met het mislukken van het Europese beleid en valt buiten de macht van de federale overheid. Wat betreft de fiscale korting voor CO₂-zuinige wagens zijn er, van de 7 958 beschikbare modellen op de markt in juni 2008, slechts 41 die in aanmerking komen voor de korting van 15% (deze modellen zijn bovendien geconcentreerd bij een beperkt aantal merken) en slechts 110 die in aanmerking komen voor de korting van 3%.”*³⁹. Deze schaarste doet het risico toenemen dat de producent zich het belastingvoordeel toe-eigent in de vorm van een stijging van de prijs zonder belasting. Men beschikt echter niet over elementen die het mogelijk maken dat na te gaan.

³⁹ Cf. Rekenhof (2009), *Federaal klimaatbeleid. Uitvoering van het Kyoto-protocol*, Verslag van het Rekenhof aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers, p.32. http://www.ccrek.be/docs/reports/2009/2009_12_kyoto_nl.pdf

Wat er ook van zij, de statistieken geven aan dat de maatregel ondanks alles een stijgend succes kent. Het relatieve belang van het buitenkanseffect zou dus moeten afnemen, wat de kost van een vermeden ton CO₂ zal verminderen. Dat neemt niet weg dat stijgende middelen worden besteed aan een maatregel die vanuit milieuoogpunt te wensen overlaat inzake effectiviteit en efficiëntie.”

Doeltreffendheid van de aftrek voor energiebesparende investeringen

Doordat er geen relevante gegevens aanwezig zijn, is het nauwelijks mogelijk om ons een idee te vormen over de doeltreffendheid van deze bepaling. Een recente studie over de impact van dit federale beleid en de doelstellingen inzake de broeikasgasemissiereductie geeft het volgende besluit: *“The impact of the increased tax deduction is considered to be low. The pay-back time of an investment with tax advantage is only 4,6% shorter than without tax advantage. We assume that this PAM is not sufficient to invoke an investment and that all applications can be considered free riders”*⁴⁰.

⁴⁰ Vito/Econotec, *op. cit.*, p. 46.

Hoofdstuk 13: Mobiliteit

Betrokken dienst:

FOD Mobiliteit en Vervoer

Juridische basis:

- Bijzondere wet tot hervorming der instellingen van 8/8/1980;
- Samenwerkingsakkoord van 15/9/1993 tussen de Federale Staat en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot bepaalde initiatieven bestemd om de internationale rol en de functie van hoofdstad van Brussel te bevorderen;
- Beheerscontracten afgesloten tussen de Belgische Staat en de NMBS Holding / de NMBS / Infrabel van 29/6/2008;
- Homologatie:
KB van 15/03/1968 en zijn latere wijzigingen houdende algemeen reglement op de technische eisen waaraan de auto's, hun aanhangwagens, hun onderdelen en hun veiligheidstoebehoren moeten voldoen;
- Uitstoot van vervuulende stoffen:
 - EURO-normen (in de homologatie-kaderrichtlijn):
 - Auto's:
 - Verordening (EG) 715/2007 van 20 juni 2007 betreffende de typegoedkeuring van motorvoertuigen met betrekking tot emissies van lichte personen- en bedrijfsvoertuigen (Euro 5 en Euro 6) en de toegang tot reparatie- en onderhoudsinformatie.
 - Vrachtwagens:
 - Verordening (EG) 595/2009 van 18 juni 2009 betreffende de typegoedkeuring van motorvoertuigen en motoren met betrekking tot emissies van zware bedrijfsvoertuigen (Euro VI) en de toegang tot reparatie- en onderhoudsinformatie, tot wijziging van Verordening (EG) nr. 715/2007 en Richtlijn 2007/46/EG en tot intrekking van de Richtlijnen 80/1269/EEG, 2005/55/EG en 2005/78/EG.
 - Geluidsoverlast op de luchthaven van Brussel-Nationaal:
 - koninklijk besluit van 25 september 2003 tot vaststelling van regels en procedures met betrekking tot de invoering van exploitatiebeperkingen op de luchthaven Brussel-Nationaal;
 - ministerieel besluit van 3 mei 2004 en zijn wijzigingen betreffende het beheer van de lawaaihinder op de luchthaven Brussel-Nationaal.

Inleiding

De mobiliteit blijft maar toenemen. De economische, sociale en ecologische uitdagingen verplichten de overheid om acties te ondernemen die afgestemd zijn op de noodzaak om het vervoer van personen en goederenvervoer te organiseren volgens een visie die zowel rekening houdt met de nationale bekommernissen, als met die op Europees en wereldniveau.

Uit een analyse van onze statistieken blijkt dat voor de periode 2000-2005 het aantal personenkilometers met meer dan 2% per jaar is toegenomen. De auto is het meest gebruikte vervoermiddel (80% van alle gemotoriseerde verplaatsingen). Van de werkgebonden trajecten gebeurt slechts 3% gemeenschappelijk (carpooling). De gemiddelde woon-werkafstand is toegenomen van 16 km in 1981 tot 23 km in 1999.

Uit een enquête van de FOD Economie uit 2006 blijkt dat één Belg op tien in een ander gewest, en 1 op 5 in een andere provincie werkt. Elke dag komen 300 000 mensen uit Vlaanderen en Wallonië in Brussel werken.

Een recente modelberekening, bemaakt door het Federaal Planbureau voor de FOD M&T, schat dat het aantal personenverplaatsingen Woon-werk en Woon-school tussen 2005 en 2030 met 18% en 29% zal toenemen. Tegelijk zal de bezettingsgraad van de voertuigen zowel in piek- als daluren afnemen. Bij ongewijzigd zal de gemiddelde snelheid op de weg tijdens de spitsuren in 2030 31% lager zijn dan in 2005. Voor wat betreft daluren zal de gemiddelde snelheid 17% lager zijn dan in 2005.

De FOD Mobiliteit en Transport stelt zichzelf tot doel om een duurzame mobiliteit te bevorderen en te sterven naar het voldoen aan de mobiliteitsnoden waarbij op een gelijke manier in rekening economische, sociale en ecologische criteria brengt.

Hiervoor werkt de FOD ook mee aan de inzameling van gegevens en aan opmaak van statistieken die de grondslag vormen van de verspreiding van informatie over het leefmilieu, net als van de uitwerking van beleidlijnen en de bepaling van straffen in het geval van inbreuken op de wet inzake leefmilieu en vervoer. In het beleid zitten verschillende aspecten verrat, zoals veiligheid, concurrentie, sociale aspecten, wegtransport, scheeps- en luchttransport en leefmilieu.

Definitie van het beleid

Op klimatologisch en milieuvlak werkt de FOD M&V aan de toepassing van de bestaande normen en van deze die uitgewerkt worden op Europees niveau, om bij te dragen aan de verbetering van de energieprestaties van voertuigen. Ze tracht de doelstellingen waartoe België zich verbond voor de vermindering van de impact van vervoersactiviteiten op het klimaat te bereiken.

De voornaamste daarbij doelstellingen van het beleid zijn:

- bij te dragen aan de strijd tegen de klimaatopwarming;
- bij te dragen tot de oplossing van toegangs- en fileproblemen waar de burgers en de economie het slachtoffer van zijn;
- de transportsector laten bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen van het Kyoto-protocol; de CO₂-uitstoot van de transportsector (nu 27 miljoen ton/jaar) proberen terug te brengen tot het niveau van 1990. Ook al slaagde België er in 2009, onder meer door de crisis in om zijn globale BKG-emissies te verminderen in vergelijking met 1990, moeten we toch de stijgende negatieve impact van het vervoer opmerken⁴¹;
- te voldoen aan de nieuwe Europese verbintenissen met betrekking tot energiebesparingen en de vermindering van de BKG-uitstoot.

De FOD verbond zich er meer bepaald toe om:

- de indirecte negatieve effecten van het vervoer op het leefmilieu te beperken via een maximale integratie van preventie en milieubescherming in wetteksten en verordeningen die ze moet uitwerken of toepassen;
- de klemtoon niet enkel te leggen op de controle van de impact van het vervoer of op de kostenvermindering die daaruit voortvloeit, maar ook op de naleving van de bepalingen, op de communicatie met de partners en op de voortdurende verbetering van de ecologische prestaties.

⁴¹ De CO₂-uitstoot door het vervoer is in België sinds 1990 met meer dan 30% toegenomen.

Op het vlak van binnenlands reizigersvervoer streeft de NMBS naar een gemiddelde jaarlijkse stijging van 3,8% van het aantal vervoerde reizigers.

De realisatie van dit streefdoel zal het mogelijk maken om het aantal reizigers tegen 2012 met 25% te verhogen in vergelijking met 2006.

Uitvoering en evaluatie

Studies en enquêtes

Er worden aanzienlijke inspanningen geleverd om de kennis over vervoersgegevens te kunnen verbeteren en versterken. De verbetering van de interne statistieken werden meer dan 200 vervoersindicatoren ontwikkeld in het kader van het verdrag tussen de FOD M&V en het Federaal Planbureau.

Om te beantwoorden aan de wil van de regering om de meest duurzame manieren voor het personenvervoer zo veel mogelijk te ondersteunen, werden de inspanningen vooral toegespitst op de Woon-werk verplaatsingen van werknemers. De FOD voerde de wet van 08 april 2003 in om ondernemingen met meer dan 100 werknemers te verplichten om gegevens in te zamelen over de verplaatsingen die ze tussen hun woning en werkplaats doen (ondernemingen en overheidsinstellingen). Een eerste enquête werd georganiseerd in 2005 en de volgende in 2008. Die enquête wordt om de 3 jaar herhaald.

Op basis van die diagnose onderzoekt de regering in overleg met de sociale partners hoe de genomen maatregelen kunnen worden versterkt terwijl de uitwerking van ondernemingsplannen wordt aangemoedigd. De FOD M&V publiceerde op haar website een gids met goede praktijken die andere ondernemingen en overheidsinstellingen dan kunnen volgen.

De tweede grote nationale enquête over de mobiliteit van de Belgen, BELDAM genaamd, werd net gelanceerd. Ze volgt tien jaar later MOBEL op en zal volgens dezelfde methodologie worden uitgevoerd teneinde duidelijkheid te krijgen over de evolutie van de mobiliteit in de loop van het laatste decennium aan het licht te brengen.

In totaal zal tussen 1 december 2009 en 31 januari 2011 contact worden opgenomen met meer dan 31 200 gezinnen. Een eerste analyse van de verzamelde gegevens is voorzien in de loop van 2011.

De analyse van de resultaten van een enquête over woon-werkverkeer door onze FOD voor de spoorwegen toont aan dat de nieuwe beheerscontracten die in 2008 tussen de Staat en de drie ondernemingen van de NMBS Groep werden afgesloten, alsook het meerjarig investeringsplan voor de periode 2008-2012, de duurzame mobiliteit een grote impuls zullen geven.

Planning op het vlak van vervoer

Het KYOTO-transportplan, uitgewerkt door het Directoraat Mobiliteit, vat de toepassingsmodaliteiten van het beleid samen. Het richt zich tot de federale overheid. Dit plan werd niet bekrachtigd door de regering, maar vormt wel een leidraad voor het beleid dat moet worden gevolgd op ecologisch vlak om te beantwoorden aan de eisen van het Kyoto-protocol en om de CO₂-uitstoot van de transportsector (nu 27 miljoen ton per jaar) terug te brengen tot het niveau van 1990. Om die doelstellingen ter realiseren, maakt het Plan gebruik van verschillende soorten acties op federaal niveau: de reglementering en normen, stimuleren en ontraden (via de fiscaliteit of communicatie en sensibiliseringscampagnes), en het aanbod van het openbaar vervoer. Het omvat 22 maatregelen.

Voor de toepassing van haar beleid – hoofdzakelijk een geïntegreerd beleid dat aansluit op de planningsprocessen van de andere federale departementen – werkte de FOD bovendien op een transversale manier (mee) aan de opstelling van de volgende plannen:

- Belgisch actieplan voor energie-efficiëntie 2008-2012;
- Nationaal Klimaatplan;
- De drie Nationale Plannen voor Duurzame Ontwikkeling 2000-2004, 2004-2008, 2008-2012;
- Plan en structurele maatregelen voor de strijd tegen de verzuring en troposferische ozon 2004-2007;
- “Operationeel” Ozonplan (noodsituatie).

Planning op het vlak van mobiliteit

Al verschillende jaren voert het departement een mobiliteitsbeleid dat pendelaars moet aanmelden voor een verschuiving van het autogebruik naar meer duurzame vervoersmiddelen en dat de strijd aanbindt tegen verkeersopstoppingen die nefaste gevolgen voor ondernemingen en de werknemers meebrengen.

Maatregelen op het vlak van het vervoersaanbod via de spoorwegen

De investeringsprojecten van de NMBS Groep worden opgevolgd en dossiers over de verschillende projecten worden elk trimester door de drie ondernemingen van de groep overgemaakt.

De beheerscontracten voor 2005-2008 bevatten eisen met betrekking tot de veiligheid, de kwaliteit van de dienstverlening en het respect voor het leefmilieu die werden versterkt in de contracten voor 2008-2011.

Het respect voor het leefmilieu omvat de aspecten die verband houden met het milieubeleid en duurzame ontwikkeling: energieverbruik, CO₂-uitstoot, het gebruik van alternatieve energiebronnen, de beperking van geluid en trillingen, bodemsanering, respect voor de natuur en het landschap langs de infrastructuren, het afvalbeheer in de stations enz. In het geval van werken of de aankoop van materiaal worden criteria opgelegd voor het respect en de bescherming van het leefmilieu en voor de impact op de omwonenden, en dan vooral voor wat geluidsoverlast betreft.

Om de goede opvolging van deze maatregelen te garanderen, werd een commissie voor begeleiding op het vlak van milieukwesties opgericht en wordt een jaarlijks rapport over het leefmilieu en duurzame ontwikkeling overgemaakt aan de FOD M&V.

Op 31 mei 2006 ondertekenden de verschillende ministers van Mobiliteit en de Staatssecretaris voor Overheidsbedrijven een ontwerpakkoord over een interoperationeel biljet in 2010. Eén biljet moet de reiziger toelaten om op het netwerk van andere openbare vervoersmaatschappijen moeten kunnen reizen.

Maatregelen op het vlak van spoorlawaai

Wat spoorlawaai betreft, bestaan er twee soorten maatregelen:

1. de maatregelen die de geluidsemisatie moeten beperken, vallen onder een Europese bevoegdheid (productnorm);
2. de maatregelen die de geluidsimmissie moeten beperken, vallen onder een regionale bevoegdheid (lokale milieunorm).

1. De geluidsemissie

De Europese Commissie nam een wetgevend initiatief om het lawaai aan de bron te verminderen met de beslissing van de Europese Commissie van 23 december 2005 (gepubliceerd op 08 februari 2006) met betrekking tot de *Technische Specificatie Interoperabiliteit* (TSI) inzake het subsysteem “rollend materieel – lawaai” van het conventionele trans-Europese spoorstelsel, dat normen voor geluidsemissie oplegt.

Deze geluidsnormen zijn enkel geldig voor het nieuwe rollend materieel of het bestaande materieel als het wordt getransformeerd waarbij een nieuwe certificering nodig is.

Die TSI beperkt het lawaai van locomotieven, elektrische treinstellen, met diesel aangedreven treinstellen, goederenwagens en -stellen. Er zijn geluidslimieten gespecificeerd voor het lawaai bij het stoppen, het vertrekken, tijdens het rijden en in de stuurcabine. De geleidelijke vernieuwing van het rollend materieel en de spoorweginfrastructuur zal het treinverkeer op termijn stiller maken.

In 2008 werd het wagenpark van de NMBS uitgebreid met 53 wagons met twee verdiepingen van het type M6. Hoewel de bestelling en de eerste ingebruikname van dit type van wagons voorafgaan aan de invoering van de nieuwe anti-geluidsnormen, is het rijgeluid conform aan de voorziene waarde. Dankzij de geleidelijke vernieuwing van het rollend materieel kan de geluidsemissie (op gelijke snelheid) worden verminderd. In 2006 was ongeveer 12% van het spoorwagenaanbod van de NMBS voor het vervoer van reizigers van het stille type. Met de injectie van de 305 bestelde treinstellen van de serie 08, die zullen worden gebruikt voor het GEN (“Gewestelijk ExpresNet” rond Brussel), en het verdere gebruik van wagons met twee verdiepingen van het type M6, zal dit percentage in 2015 bijna 40% bedragen.

2. De geluidsimmissie

Met betrekking tot het lawaai veroorzaakt door de infrastructuur, waar Infrabel overgaat tot een uitbreiding van het spoorwegnet en waar een onderzoek naar de milieu-impact nodig is, zal een onderzoeksbureau de geluidsimpact van projecten beoordelen. Als ze gerechtvaardigd zijn, worden er maatregelen voor een reductie van het lawaai voorgesteld en officieel bekrachtigd met de stedenbouwkundige vergunning die wordt afgeleverd door de gewestelijke autoriteit (bouw van wegen uitgerust met anti-geluidsschermen en bermen). Er zijn nog twee andere maatregelen die een vermindering van de geluidsoverlast mogelijk maken: de bouw van betonnen bruggen die een grotere stabiliteit bieden en lange, gesoldeerde sporen die de trillingen van het spoorwagenaanbod verminderen (meer dan 90% van de belangrijkste spoorwegen van het netwerk van Infrabel bestaat hieruit). De Europese studie STAIRRS (Strategies and Tools to Assess and Implement noise Reducing measures for Railway Systems) toonde trouwens aan dat het veel rendabeler is om het lawaai aan de bron te verminderen dan geluidswerende muren en bermen te bouwen op plaatsen waar de spoorwegen woongebieden doorkruisen.

De NMBS Groep verschaft gegevens over de toestand van haar spoorwegen, over de kenmerken van de spoorweginfrastructuur en het aantal en type van treinen per periode van vierentwintig uur⁴².

⁴² kaarten raadpleegbaar voor Vlaanderen [http://www.lne.be/themas/hinder-en-risicos/geluidshinder/](http://www.lne.be/themas/hinder-en-risicos/geluidshinder/beleid) beleid, voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest <http://www.ibgebim.be>, voor Wallonië <http://cartographie.wallonie.be/NewPortailCarto>

Maatregelen op het vlak van het luchtvervoer

De omzetting van de Europese richtlijn over de integratie van de luchtvaart in het emissiehandelssysteem vormde het voorwerp van discussies met de Gewesten.

Met betrekking tot de geluidsoverlast door luchtvaartactiviteiten op de luchthaven van Brussel-Nationaal werden er opeenvolgende maatregelen genomen om de rol van de luchthaven als economische groeimotor en het respect voor het leefklimaat van de omwonenden van de luchthaven met elkaar te verzoenen. De aanpak bestond in de toepassing van relatief coherente maatregelen voor de vermindering van lawaai aan de bron, in de toepassing van stillere exploitatieprocedures en van exploitatiebeperkingen.

Vermindering van het aantal nachtvluchten:

Het ministerieel besluit van 21 januari 2009 bepaalde een maximumaantal van 16 000 start- en landingstijden (slots) per jaar tussen 23.00 u en 05.59 u, waarvan maximaal 5 000 starttijden.

Nachten waarin geen vliegtuigen mogen opstijgen:

Het ministerieel besluit van 27 juli 2009 bepaalde een opstijgverbod gedurende:

- de nacht van vrijdag op zaterdag tussen 01.00 u en 05.59 u;
- de nacht van zaterdag op zondag tussen 00.00 u en 05.59 u;
- de nacht van zondag op maandag tussen 00.00 u en 05.59 u.

Geluidsquota

Het ministerieel besluit van 27 juli 2009 voorziet:

- Een uitbreiding van de maxima van de huidige geluidsquota's voor de nacht naar de periode 06.00 u-06.59 u;
- Een versterking van de nachtbeperkingen;
- De invoering van beperkingen voor overdag en 's avonds.

De regering bepaalde bovendien een nieuw voorkeurssysteem voor het gebruik van de banen.

Maatregelen op het vlak van zeevervoer

Het beleid berust op drie pijlers die verband houden met respectievelijk de bevordering van het zeevervoer, de versterking van maatregelen voor de vermindering van de vervuiling en CO₂-uitstoot op zee, en het toezicht op onderwijsinstellingen en opleidingen over zeevaartberoepen.

Maatregelen voor de fiets

Er werd een "Fietsambtenaar" aangesteld. Hij luistert naar fietsers en hun bonden, probeert hun problemen op te lossen en treedt op als contactpunt wat betreft het federale fietsbeleid.

De wegcode werd herzien om de veiligheid van de zwakke weggebruikers te verbeteren. Sinds 1997 krijgen federale ambtenaren die hun woon-werkverplaatsingen met de fiets afleggen een vergoeding van 0,15 euro/km. Naar aanleiding van de Lente van het Leefmilieu bestudeert men momenteel de verhoging van zowel die fietspremie als het fiscale plafond voor die vergoeding. De federale Staat vervult een voorbeeldrol in dit domein, net als voor het gebruik van "bedrijfsfietsen". De Gewesten en veel grote ondernemingen volgden dit voorbeeld.

Op fiscaal vlak zijn de investeringen van werkgevers in elke infrastructuur voor werknemers die zich met de fiets verplaatsen voor 100% aftrekbaar: fietsparkings, douches, bedrijfsfietsen, veiligheidsuitrustingen enz. De lancering van een nationale "fietscampagne" wordt in ons kabinet bestudeerd.

Tussenkomst van het openbaar vervoer

In toepassing van het KB van 3 mei 2007 is het systeem van volledig gratis openbaar vervoer in het kader van woon-werkverplaatsingen voor de federale ambtenaars sinds 1 juni 2007 definitief geworden.

Voor de privésector werd het gratis systeem via Overeenkomsten Derde Betaler, voorzien in het beheerscontract tussen de staat en de NMBS, voor onbepaalde duur behouden.

Gecombineerd weg-spoorvervoer

De subsidiëring van de operatoren moet, dankzij een scherp prijsbeleid, transporteurs ertoe aanzetten de spoorwegen te kiezen voor het vervoer van hun goederen.

Die maatregelen beogen niet alleen een handhaving van het bestaande transportvolume via de spoorwegen op 300 000 intermodale transporteenheden (ITU) 112, maar ook een verhoging van dit volume met 20% over een periode van drie jaar. Ze moeten een besparing van 11 000 ton CO₂ mogelijk maken.

Spoorwegvervoer

Met het oog op een verhoging van het aandeel hernieuwbare energie in de energievoorziening van Infrabel werd een haalbaarheidsstudie uitbesteed over energieproductie via warmtekrachtkoppeling. Het KB van 10 mei 2007 keurt de twee bijlagen van het beheerscontract tussen de staat en de NMBS Holding, Infrabel en de NMBS goed voor wat betreft de selectieve afvalophaling in een bepaald aantal grote stations. Verschillende systemen zullen worden getest in drie proefstations: Oostende, Charleroi en Brussel-Zuid.

Binnenvaart en zeevervoer

Het KB van 10 december 2003 legt de juridische en financiële verantwoordelijkheid voor de verwijdering van vrachtafval bij de lader en/of bestemming. Dit geldt ook voor andere aspecten van de exploitatie van schepen, zoals afvalwater, chemisch afval...

De bevordering van groenere wagens

Op Europees niveau moet de CO₂-strategie⁴³ de gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuwe voertuigen beperken. Het aanvankelijke streefdoel was 120 g CO₂/km in 2012. Om dit doel te bereiken werden vrijwillige overeenkomsten⁴⁴ afgesloten met de sector opdat de gemiddelde uitstoot van nieuwe voertuigen 120 g CO₂/km zou bedragen. Bovendien moesten fiscale maatregelen⁴⁵ en maatregelen voor de voorlichting van consumenten⁴⁶, beslist op Europees niveau, worden genomen. Enkel de voorlichtingsmaatregelen werden genomen. Uit een evaluatie in 2008 van de vooruitgang in de richting van dit streefdoel bleek dat het niet zou worden ingelost.

⁴³ Mededeling van de Commissie aan het Europese Parlement en de Raad van 7 februari 2007 – Resultaten van het nieuwe onderzoek van de communautaire strategie voor de vermindering van de CO₂-uitstoot van auto's en lichte bedrijfsvoertuigen, COM(2007) 19 final.

⁴⁴ COMMISSION RECOMMENDATION of 5 February 1999 on the reduction of CO₂ emissions from passenger cars C(1999) 107, C(2000) 803 et C(2000) 801.

⁴⁵ Proposal for a COUNCIL DIRECTIVE on passenger car related taxes SEC(2005) 809.

⁴⁶ Richtlijn 1999/94.

De vrijwillige overeenkomsten om de gemiddelde uitstoot te verminderen, krijgen de vorm van een verordening, maar het te bereiken gemiddelde verschuift naar 130 g CO₂/km⁴⁷. De 10 g CO₂/km die ontbreekt voor de verwezenlijking van het streefdoel moeten mogelijk worden met bijkomende maatregelen.

De gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuwe wagens neemt af, maar dan wel tegen een lager tempo dan wat nodig is voor de realisatie van het Europese streefdoel dat aanvankelijk werd vastgelegd op 120 g CO₂/km in 2012. We moeten er evenwel bij zeggen dat de Europese strategie fiscale maatregelen voorzag die op Europees niveau niet konden worden genomen. We zien dat de maatregelen voor fiscale/financiële stimulansen genomen in de lidstaten aanzienlijke veranderingen meebrengen. Die veranderingen zijn evenwel onvoldoende veralgemeend of niet coherent genoeg om de koers van de fabrikanten doeltreffend te kunnen beïnvloeden.

Men kan fabrikanten verwijten dat ze voertuigen aanbieden met eigenschappen en prestaties die soms in weinig nuttige verhoudingen toenemen, ten nadele van het potentieel voor de reductie van de CO₂-uitstoot. Maar als het aankoopgedrag dergelijke afwijkingen blijft rechtvaardigen, dan zal het aanbod altijd een achterstand ten opzichte van de reductieobjectieven vertonen.

Naast het aanbod moeten dus ook zowel de positieve als negatieve incentivemaatregelen worden nagestreefd.

Om de veiligheid maar ook het comfort te verbeteren, nam het volume en het vermogen van de wagens toe, met als gevolg een toenemend brandstofverbruik en dus meer CO₂-uitstoot. De maatregelen gericht op voertuigen die minder CO₂ uitstoten, ondersteunen de facto de dieselwagens. Die stoten immers minder CO₂/km uit. Er is dus een stijgende verhouding dieselwagens onder de nieuwe voertuigen.

Naast de toepassing van maatregelen die op Europees niveau werden beslist, voerde België financiële stimulansen in. Voor particulieren ging het om een belastingvermindering, die vervolgens een korting op de factuur werd. Voor ondernemingen werd de aftrekbaarheid van kosten met betrekking tot voertuigen dan weer gekoppeld aan de CO₂-uitstoot. Als de voertuigen bovendien ter beschikking van het personeel worden gesteld voor een ander dan strikt professioneel gebruik moet de onderneming een solidariteitsbijdrage betalen die eveneens wordt berekend op basis van de CO₂-uitstoot (zie deel 3, hoofdstuk 12.2 Financiën). Praktisch gezien is het voordeel onmiddellijk beschikbaar. Er zit geen termijn meer tussen de aankoop en de belastingvermindering. Het voordeel is niet langer gekoppeld aan het verschuldigde belastingbedrag, maar enkel aan de daadwerkelijk betaalde prijs.

Het succes van financiële stimulansmaatregelen in België en het buitenland bewijzen dat we die weg verder moeten bewandelen. Onder financiële incentives verstaan we kortingen op de factuur, maar ook de bonus malus (in Wallonië en Frankrijk) en de autobelasting (belasting op inverkeersstelling en verkeersbelasting).

De vermindering van de uitstoot van vervuilende stoffen

Het gaat om onverbrande koolwaterstoffen, stikstofdioxide, koolstofmonoxide en fijn stof. Koolwaterstoffen en stikstofdioxide hebben een impact op de verzuring. Stikstofmonoxide, fijn stof en stikstofdioxide hebben een impact op de gezondheid.

⁴⁷ Verordening 2009/443

De normen – Europees, zoals hierboven uitgelegd – worden regelmatig herzien naargelang de technische vooruitgang. Ze bepalen de maximale uitstootlimieten die voertuigen moeten respecteren voor ze op de Europese markt mogen worden gebracht. Die logica om maximumlimieten voor de uitstoot per voertuig te bepalen, werd toegepast voor privévoertuigen, vrachtwagens, “offroad” voertuigen en voertuigen op twee of drie wielen. Voor diesellootvoertuigen werd op Belgisch niveau een stimulansmaatregel aangenomen voor de aankoop van voertuigen die strengere limieten naleven. Wagens met een uitstoot van fijn stof die onder de limiet bepaald door de vijfde herziening ligt, hebben recht op een korting op de factuur.

De vervuilende uitstoot van de transportsector vermindert naargelang de herzieningen van de EURO-normen van kracht worden. De vankrachtwording van een nieuwe EURO-norm en de bijbehorende strengere uitstootlimieten brengen doorgaans een verhoogde CO₂-uitstoot mee. De bijkomende behandelingssystemen verbruiken immers energie en dus brandstof en verhogen zo de uitstoot van CO₂. Zo brengt ook de behandeling van fijn stof een verhoogde uitstoot van stikstofdioxide mee.

De uitstoot van vervuilende stoffen zou ook in aanmerking moeten worden genomen in het kader van een incentivesysteem, en dat niet enkel om de toevlucht tot diesel te voorkomen, maar ook om een lans te breken voor voertuigen die de minste vervuilende stoffen uitstoten. De CO₂-uitstoot van de transportsector stagneert terwijl die van andere sectoren sinds 2004 afneemt (tabel 14). De uitstoot van vervuilende stoffen door de transportsector vertoont daarentegen een dalende lijn. De mogelijkheden voor de behandeling van uitstoot overtreffen de toename van de afgelegde kilometers.

Fiscale maatregelen voor de aankoop van nieuwe wagens

De in deze context genomen maatregelen worden onder meer gerealiseerd door de Federale Regering.

Voor wat privévoertuigen betreft, wordt sinds aanslagjaar 2006 een fiscaal voordeel toegepast bij aankoop van milieuvriendelijke wagens. Voor auto's met een uitstoot lager dan 115 gram CO₂ per km kunnen de eigenaars genieten van een fiscale korting van 3% van de aankoopprijs. Voor auto's met een uitstoot lager dan 105 gram CO₂ per km bedraagt dit voordeel 15%, met een maximumbedrag van € 3 280 (te indexeren). Sinds 1 juli 2007 werd die maatregel aangepast door een onmiddellijke korting op de aankoopfactuur. Men krijgt een korting van 15% op de aankoopprijs (inclusief btw) bij aankoop van een auto die minder dan 105 gram CO₂ per km uitstoot. Voor kalenderjaar 2009 werd de korting beperkt tot een maximumbedrag van 4 540 euro (geïndexeerd nettobedrag).

Voor auto's die tussen 105 en 115 gram CO₂ per km uitstoten, geldt een korting van 3% van de aankoopprijs (inclusief btw). Voor kalenderjaar 2009 werd de korting beperkt tot een maximumbedrag van 850 euro (geïndexeerd nettobedrag).

Voor bedrijfswagens wordt de solidariteitsbijdrage sinds 1 januari 2005 berekend op basis de CO₂ uitstoot van die bedrijfswagens. Werkgevers betalen maandelijks immers een zogenaamde solidariteitsbijdrage voor de terbeschikkingstelling van een bedrijfswagen.

Voor de aankoop van een nieuwe dieselwagen die is uitgerust met een roetfilter en waarvan de uitstoot niet meer dan 130 gram CO₂ per km bedraagt en maximum 0,005 g/km roetdeeltjes kan sinds aanslagjaar 2007 een fiscale korting van € 150 (niet-geïndexeerd) worden verkregen. Voor kalenderjaar 2009 krijgt men een korting van 210 euro (geïndexeerd nettobedrag) via een rechtstreekse korting op de aankoopfactuur. Die maatregel zal waarschijnlijk nog van kracht blijven tot 2010. Vanaf 2011 zou de Europese

Commissie de verplichting moeten invoeren om alle dieselmotoren bij constructie uit te rusten met een dergelijke filter.

Ook voor bedrijfswagens werden specifieke maatregelen genomen. Voor bedrijfswagens die sinds 1 april 2007 werden aangekocht, werd besloten dat de aftrekbaarheid op de bedrijfsbelasting van andere kosten dan brandstofkosten, die momenteel 75% bedragen, zullen schommelen tussen 60% en 90%, afhankelijk van de CO₂-uitstoot. Er werden trouwens maatregelen getroffen voor een versterkte controle op de uitstoot van zowel privé- als bedrijfsvoertuigen.

Vooruitzichten

- Er worden op federaal, Europees en internationaal niveau onderhandelingen gevoerd over verschillende onderwerpen met betrekking tot de transportsector;
- De Europese Milieuraad bereikte op 20 december 2007 een akkoord om het luchtverkeer op te nemen in het emissiehandelssysteem voor broeikasgassen. Er moet nog overeenstemming worden bereikt over de toepassing van dit akkoord en het te voorzien aantal fases, de budgettaire toekenning van de inkomsten, de toekenningsprocedure – met inbegrip van de speciale reserve voor de nieuwe lidstaten – voor de minimumclausule en vluchten naar de buurlanden;
- De EURO 6-norm voor de vermindering van de uitstoot van zware voertuigen staat op het punt uitgevaardigd te worden;
- De vrijwillige overeenkomsten met de autosector leiden niet altijd tot de verwachte resultaten op het vlak van de vermindering van de CO₂-uitstoot van privévoertuigen. De Europese Commissie wil dwingende normen opleggen en verspreidde een mededeling met het oog op een herziening van de strategie voor de uitstootvermindering, met maatregelen voor wat zowel het aanbod van als de vraag naar privévoertuigen betreft. Voor het aanbod wordt voorgesteld om een norm van 130 g CO₂/km aan te nemen voor de gemiddelde CO₂-uitstoot van een wagen, net als een bijkomende vermindering van 10 g/km via bijkomende maatregelen. Voor de vraag wordt voorgesteld om de aankoop van zuinige wagens te stimuleren, en dan vooral via een herziening van de “labelrichtlijn” en door de lidstaten aan te moedigen hun systeem voor de heffing op voertuigen overeenkomstig aan te passen;
- De FOD M&V ontwikkelt een project met de naam “Kyoto Transport” dat het tegen 2012 voor België mogelijk zou moeten maken om zijn verbintenissen met betrekking tot de uitstoot van broeikasgassen na te komen.

Bijlage

Tabel 14: Evolutie van de CO₂-uitstoot door nieuwe voertuigen in België.

CO ₂ (g/km)	Benzine	Diesel	Gemiddelde
1995	192	180	186
1996	188	178	183
1997	185	176	180
1998	183	172	177
1999	179	167	173
2000	175	161	167
2001	173	159	164
2002	170	156	161
2003	167	154	158
2004	165	152	156
2005	163	152	155
2006	159	152	153.8
2007	157	151	152
2008	153	147	148

De gemiddelde CO₂-uitstoot van nieuwe wagens is sinds het begin van de CO₂-strategie blijven dalen, maar aan een te traag tempo.

Tabel 15: Evolutie van de inschrijving van nieuwe wagens ≤ 115 g CO₂/km

	2005		2006		2007		2008	
	< 105 g	105g tot 115g	< 105 g	105g tot 115g	< 105 g	105g tot 115g	< 105 g	105g tot 115g
Particulier	350	13 914	340	15 641	1 742	13 357	9 665	21 451
	14 264		15 981		15 099		31 116	
Alle eigenaars	802	26 700	883	27 668	2 895	21 450	13 923	30 184
	27 502		28 551		24 345		44 107	
MARCHE TOTAL	480 088		526 141		524 795		535 946	
≤ 115 g op de hele markt	3,0%		3,0%		2,9%		5,8%	

Bron: FEBIAC.

Voertuigen met de laagste uitstoot vertegenwoordigen een steeds groter aandeel van de verkoop. Het aandeel van de bedrijfswagens blijft evenwel kleiner dan dat van de privévoertuigen.

Tabel 16: Verdeling van het Belgische wagenpark per milieuklasse (op 31/12/2008).

	Benzine	%	Diesel	%	LPG	%	Andere of onbeke nd	%	Totaal	%
Euro 0	333 890	15,7	72 912	2,5	3 589	9,2	18 870	99,7	429 260	8,4
Euro 1	247 347	11,6	155 750	5,4	5 779	14,8	0	0,0	408 875	8,0
Euro 2	558 537	26,2	444 182	15,3	14 606	37,3	2	0,0	1 017 327	20,0
Euro 3	279 627	13,1	985 848	34,0	7 438	19,0	2	0,0	1 272 915	25,0
Euro 4	710 946	33,4	1 223 849	42,2	7 709	19,7	46	0,2	1 942 550	38,2
Euro 5	427	0,0	15 807	0,5	1	0,0	0	0,0	16 235	0,3
Total	2 130 774	100,0	2 898 347	100,0	39 121	100,0	18 920	100,0	5 087 162	100,0

Bron: FEBIAC – Schatting op basis van het park.

Hoofdstuk 14: Binnenlandse Zaken

14.1 Crisisbeleid

Betrokken dienst:

FOD Binnenlandse Zaken – Algemene Directie van het Crisiscentrum

Juridische basis:

- Wet van 31 december 1963 inzake burgerlijke bescherming;
- Koninklijk Besluit van 31 januari 2003 tot vaststelling van het noodplan voor de crisisgebeurtenissen en –situaties die een coördinatie of een beheer op nationaal niveau vereisen;
- Koninklijk Besluit van 16 februari 2006 betreffende de nood- en interventieplannen.

Onder noodsituatie verstaat men *“Elke gebeurtenis die schadelijke gevolgen voor het maatschappelijk leven veroorzaakt of veroorzaken kan, zoals een ernstige verstoring van de openbare veiligheid, een ernstige bedreiging ten opzichte van het leven of de gezondheid van personen en/of ten opzichte van belangrijke materiële belangen, en waarbij de coördinatie van de disciplines is vereist om de dreiging weg te nemen of om de schadelijke gevolgen te beperken”* (koninklijk besluit van 16 februari 2006 inzake nood- en interventieplannen).

Ter bescherming van mens en milieu in geval van een noodsituatie zijn er noodplannen opgemaakt, en dit op het niveau van de burgemeester, de gouverneur en de minister van Binnenlandse Zaken, in overeenstemming met de wet van 31 december 1963 betreffende de civiele bescherming. Een nood- en interventieplan is een beheersinstrument waarmee men snel een beroep kan doen op de beschikbare hulpmiddelen, en waarmee een optimale coördinatie van deze hulpmiddelen in noodsituaties kan worden uitgevoerd.

De noodsituatie kan naargelang de omstandigheden beheerd worden door de burgemeester (gemeentelijke fase), door de gouverneur (provinciale fase) of door de minister van Binnenlandse Zaken.

De burgemeesters en gouverneurs hebben de opdracht om een algemeen nood- en interventieplan (ANIP) op te maken. Voor een betere voorbereiding kunnen deze algemene plannen worden aangevuld met kenmerkende delen die worden opgenomen in de specifieke nood- en interventieplannen (ANIP), voor risico's waarbij men rekening moet houden met bijzondere kenmerken. De ANIP's zijn verplicht voor kerninstallaties, Seveso-hogedrempelbedrijven, vormen van ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen of nog voor installaties voor het beheer van afval van de winningsindustrieën. De minister van Binnenlandse zaken is belast met het uitwerken van nationale noodplannen.

Iedere noodsituatie wordt bestreden met interventiediensten. Hun opdrachten zijn onderverdeeld in vijf disciplines en elk van hen maakt een monodisciplinair interventieplan op. Een discipline is *“een functioneel geheel van opdrachten die door verschillende tussenkomenende diensten worden uitgevoerd”*. De 5 disciplines zijn de hulpverleningsoperaties (discipline 1), de medische, sanitaire en psychosociale hulpverlening (discipline 2), de politie van de plaats van de noodsituatie (discipline 3), de logistieke steun (discipline 4) en de informatie (discipline 5).

Bij het afkondigen van een gemeentelijk of provinciaal nood- en interventieplan, brengt de bevoegde administratieve autoriteit een Coördinatiecomité bijeen, waar de strategische coördinatie wordt uitgevoerd. De operationele coördinatie vindt plaats op de operationele commandopost (CP-Ops).

In de federale fase vindt de strategische coördinatie plaats bij het Coördinatie- en crisiscentrum van de Regering (CGCCR) die de verschillende cellen samenbrengt (beheerscel, evaluatiecel, informatiecel). De operationele coördinatie blijft op het terrein van de interventiediensten.

Tijdens de referentieperiode van dit verslag, is er slechts één maal een nationaal nucleair urgentieplan afgekondigd (koninklijk besluit van 17 oktober 2003 tot vaststelling van het nucleair en radiologisch noodplan voor het Belgisch grondgebied) op 28 augustus 2008 ingevolge een incident in het Institut des Radioéléments (IRE) te Fleurus (provincie Henegouwen).

14.2 SEVESO risico's verbonden aan zware industriële ongevallen

Betrokken diensten:

FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Afdeling van het toezicht op de chemische risico's
FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, Algemene Directie Kwaliteit en veiligheid

Juridische basis:

- Samenwerkingsakkoord van 21 juni 1999 tussen de Federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken, gewijzigd bij het samenwerkingakkoord van 1 juni 2006;
- Wet van 31 december 1963 betreffende de civiele bescherming;
- Koninklijk besluit van 16 februari 2006 betreffende de nood- en interventieplannen.

Definitie van het beleid

Bijzondere nood- en interventieplannen (BNIP) opstellen voor de Seveso-hogedrempelbedrijven; de doelstellingen zijn:

- preventie van zware ongevallen met gevaarlijke stoffen;
- de gevolgen van een zwaar ongeval met gevaarlijke stoffen in een Seveso-hogedrempelbedrijf beperken voor mens en milieu.

De BNIP's dienen te worden opgesteld om:

- incidenten te bedwingen en te beheersen, de effecten ervan tot een minimum te herleiden en de schade aan mens, milieu en goederen te beperken;
- maatregelen ten uitvoer te leggen voor de bescherming van mens en milieu tegen de gevolgen van zware ongevallen;
- aan de bevolking en aan de diensten of autoriteiten in het gebied in kwestie relevante informatie te verstrekken;
- na een zwaar ongeval voor herstel en schoonmaak van het milieu te zorgen.

Uitvoering en behaalde resultaten

De BNIP'S van de hogedrempelbedrijven werden gefinaliseerd in de eerste helft van 2010 en zullen de nodige informatie bevatten die moet toelaten om te voldoen aan de strategische doelstellingen zoals hierboven bepaald.

De bevolking die door de gevolgen van een zwaar ongeval kan getroffen worden, zal worden geïnformeerd over de maatregelen die in het betreffende BNIP zijn opgenomen.

De minister van Binnenlandse Zaken dient de door de provinciale veiligheidscellen opgestelde BNIP's goed te keuren. Aldus wordt geverifieerd of alle vermelde strategische (milieu)doelstellingen in het BNIP zijn opgenomen.

De verificatie van de BNIP's gebeurt op basis van een intern vastgelegde methodologie, gestoeld op wettelijke en andere criteria.

De BNIP's dienen om de drie jaar te worden uitgetest en zo nodig herzien en bijgewerkt.

De informatie aan de bevolking dient om de drie jaar opnieuw bekeken en zo nodig herhaald en bijgewerkt. De informatie dient sowieso met tussenpozen van maximaal vijf jaar herhaald.

De exploitanten van een hogedrempelbedrijf dienen de bevoegde overheidsdiensten te verwittigen wanneer er zich een zwaar ongeval in zijn bedrijf voordoet.

Het lokale, provinciale of federale niveau activeert het betrokken BNIP wanneer er zich een zwaar ongeval in een hogedrempelbedrijf voordoet.

De informatie voortvloeiende uit de interventieverslagen van de betrokken hulpdiensten.

Evaluatie van het beleid

Het actieplan is nog in uitvoering. Een concrete evaluatie is dus nog niet aan de orde.

Hoofdstuk 15: Defensie

Betrokken dienst:

Ministerie van Defensie

Juridische basis:

- Milieucharter Defensie ondertekend op 7 september 2000;
- Strategisch Plan Defensie 2000-2015 en de sectorale plannen;
- Federaal Milieucharter ondertekend op 12 december 2001;
- MC 469 NATO Military Principles and Policies for Environmental Protection;
- STANAG 7141 Joint NATO doctrine for environmental protection during NATO led operations and exercises;
- De Europese, Federale, Gewestelijke Milieuregelgeving.

Inleiding

Defensie heeft als ministerie een voorbeeldfunctie en wenst deze eveneens op te nemen voor milieuaangelegenheden. In tegenstelling tot de andere FOD's en POD's heeft Defensie geen specifieke bevoegdheid of verantwoordelijkheid op het politieke of conceptuele vlak met betrekking tot milieu. In die zin kon Defensie, in het kader van het Federale Milieurapport, geen specifiek milieuthema als beleidsmaker toelichten.

Defensie is eerder een uitvoerder. Vandaar dat beslist werd te rapporteren omtrent de bedrijfsinterne milieuzorg.

In uitvoering van het Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling 2000-2004 dienden de Federale Overheidsdiensten en Ministeries een milieuzorgsysteem "EMAS" te implementeren. Defensie opteerde voor een eigen Bedrijfsintern Milieuzorgsysteem volgens de systeemelementen van ISO 14001 om reden van een betere perceptie en aansluiting bij de NAVO-richtlijnen.

Definitie van het beleid

Een milieubeleid dat rekening houdt met de operationele opdracht definiëren voor een organisatie die specifieke activiteiten uitvoert binnen de budgettaire realiteit is niet eenvoudig maar ontslaat Defensie niet van haar milieuverplichtingen. Om het milieubeleid te verankeren in de organisatie werd een intern milieuzorgsysteem uitgewerkt dat aansluit op de principes van de ISO 14001-reeks.

Alhoewel het milieubeleid alle domeinen uit de milieuwetgeving herneemt, heeft Defensie duidelijk afval, bodem, lucht, energie en mobiliteit als prioriteit hernomen. Het is dan ook logisch dat hier de grootste investeringen zullen gepland worden en hier de meeste sensibilisering aan zal besteed worden. De geplande bodemsaneringen in de periode 2008-2012 ten belopen van 2 miljoen Euro per jaar zijn hiervan een goed voorbeeld maar ook andere investerings- en werkingsbudgetten dragen een zichtbare milieustempel. Om de uitvoering van het beleid in goede banen te leiden werden in 2008 twee grote doelstellingen geformuleerd:

- Als eerste werd de milieustructuur (zie verder) belast met de uitvoering van een compliance-audit om zo alle non-conformiteiten met betrekking tot de wet- en regelgeving op te lijsten. Deze resultaten bezorgden de Defensiestaf de noodzakelijke

gegevens om een planning naar conformiteit op te maken. Dit conformiseringsproces zal niet enkel door grote projecten worden geïnitieerd maar zal bovendien gestuurd worden via milieuvergunningen.

- De tweede doelstelling was dat 20 kazernes een milieuvergunningsaanvraag zouden opstellen. Het naleven van de milieuvergunningsvoorwaarden zal geverifieerd worden door een interne milieu-inspectiedienst. Om de principes van ISO 14001-norm te integreren in de organisatie worden de Korpsen en Milieutechnische Eenheden (zie verder) onderworpen aan respectievelijk milieu-inspecties en systeemaudits. De cyclus waarbij alle milieuhinderlijke installaties en activiteiten van Defensie vergund zullen zijn moet beëindigd zijn in 2012.

Defensie wenst af te sluiten ook samenwerkingsprotocollen met de gewestelijke milieuadministraties om nog beter tegemoet te komen aan de toepassing van de vigerende regelgeving gezien de eigenheid van de opdrachten en installaties van Defensie. Vooral het vergunningsstelsel maakt deel uit van gedeelde bevoegdheden met de gewesten.

Visie en opdrachten

Defensie past de wet- en regelgeving Milieu en Duurzame Ontwikkeling (ecologische peiler) toe door een milieuverantwoorde bedrijfsvoering er op na te houden die rekening houdt met de operationele implicaties en ingeschreven is in de budgettaire plannen.

Daar waar de wet- en regelgeving de paraatstelling van Defensie verhindert zal Defensie door middel van protocollen en overeenkomsten met de bevoegde administraties tot een vergelijk komen en dit zonder afbreuk te doen:

- aan de eigen doelstellingen;
- aan de resultaatsverbintenis(sen) van de betreffende wet- en regelgeving.

Het Bedrijfsintern Milieuzorgsysteem Defensie bestaat uit volgende elementen:

- Het milieucharter Defensie: verwoordt de visie, missie en waarden van Defensie met betrekking tot Milieu en de ecologische pijler van Duurzame Ontwikkeling;
- De milieubeleidsverklaring van Defensie: is de politieke verankering van het milieucharter, wordt goedgekeurd door de MOD en zal opgenomen worden in de strategische plannen;
- Een eigen milieuvergunningsstelsel;
- Een uitgebalanceerde milieustructuur;
- Het vijfjaarlijkse milieubeleidsplan dat:
 - aansluit op het Plan voor Investerings in Defensie en veiligheid (PIDV);
 - aansluit op het Actieplan Duurzame Ontwikkeling Defensie wat de "ecologische" acties betreft;
 - de doelstellingen, milieuprestaties en termijnen bepaalt voor de onderliggende beheersplannen per milieudomein (bodem, energie, water, geluid, lucht, enz.)
- Ondersteunende Specifieke (systeem) Procedures (SPS);
- De "Management Review" van de "Interne Milieuzorg" door DGMR.

De "Interne Milieuzorg" is een uitdaging voor iedereen; de milieustructuur Defensie (+/- 60 exclusieve functies milieucoördinatie) fungeert sinds 2005 als steunpunt.

Doelstellingen

De vooropgestelde doelstellingen zijn de volgende:

- Defensie in staat te stellen de milieuaspecten en milieueffecten, inherent aan de gebruikte inrichtingen en de specifiek militaire opdrachten, te visualiseren, haar processen te controleren, de milieudoelstellingen te formuleren en te verwezenlijken;
- als deelnemer aan operaties met internationaal karakter, de van toepassing zijnde orders en principes van een verantwoorde milieuzorg toe te passen, rekening houdend met de omstandigheden en de aard van de opdrachten;
- als domeinbeheerder:
 - in het bijzonder als beheerder van natuurgebieden, een actieve rol te spelen betreffende natuurbeheer en -herstel;
 - milieudata in te voeren in het Geografisch Informatie Systeem en in de eigen beheertool ILIAS.

Hoewel Defensie zich sinds meerdere jaren inzet voor het milieu kan gesteld worden dat vanaf 2007 een andere koers gevaren werd. Tot dan sprongen alle acties niet voort uit een als dusdanig omschreven milieuprogramma doch waren louter het gevolg van initiatieven genomen in het kader van een opdracht of een incident. De transfer van de milieucompetentie naar Algemene Directie Material Resources (DGMR) zorgde voor een "boost" in de milieubeleving. Deze herstructurering heeft als gevolg dat de investeringen en verwerving van de materiële en materialen beter getoetst zullen worden aan duurzaamheidscriteria en ecologische parameters en dit voor zover verenigbaar met de wet op de overheidsopdrachten (zie werkgroep binnen ICDO).

Een milieubeleidsplan 2008-2012 werd opgesteld. Dit plan bepaalt de doelstellingen van het milieubeleid en is gebaseerd op de dynamische milieuanalyses die door de milieustructuur worden opgesteld. Het milieubeleidsplan Defensie bepaalt onder meer de milieuprestaties die verwacht worden en accentueert de onderliggende beheersplannen en dit per milieudomein (bodem, water, lucht..). Deze beheersplannen vermelden het tijdspad, de middelen, het personeel, de budgetten om de doelstellingen per milieudomein te halen en worden jaarlijks herzien door de verantwoordelijken van het betrokken materieel of infrastructuur.

Het milieubeleidsplan Defensie wordt opgesteld voor een termijn van vijf jaar en wordt verwerkt in de jaarlijkse budgettaire plannen van Defensie. Het milieubeleidsplan 2008-2012 formaliseert de wil van Defensie om zich aan te sluiten bij de dynamiek van de hele Belgische samenleving in het belang van milieu in al haar aspecten. Op die manier draagt Defensie bij tot de naleving van de door België aangegane verbintenissen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het dynamische risico-analyseproces wordt uitgevoerd door het personeel van de milieustructuur voor opdrachten, activiteiten en inrichtingen en gaat de initiële aanvraag, de vernieuwing of aanpassing van een milieuvergunning steeds vooraf.

De resultaten van de milieuanalyses worden opgelijst in een gestandaardiseerd milieuaspectenregister en zijn consulteerbaar voor het betrokken personeel. De kwantificering van de milieuaspecten gebeurt volgens een specifieke systeemprocedure.

In 2008 werd in ongeveer 80% van de kwartieren een compliance-audit uitgevoerd. De non-conformiteiten werden verzameld in een database die als basis dient voor planning van

budgetten en uitvoering van aanpassingen. De database vormde ook de basis in de opmaak van de planning van de milieuvergunningsaanvragen

Beleidsinstrumenten

Intern Defensie:

- Reglementen, systeemprocedures, plannen en programma's, beheertools, ILIAS;
- Milieuvergunningen: DGMR is verantwoordelijk voor het aansturen van de Milieutechnische Eenheden tot het opmaken van de vergunningsaanvraag alsook voor het verlenen van de vergunning in consultatie met de gewestelijke overheden. Eind 2009 werden reeds 45 milieuvergunningen verleend.

Extern Defensie:

- NATO principles/Standardisation Agreements;
- Samenwerkingsprotocollen met de gewestelijke milieuadministraties.

Financiering(en)

Mogelijk worden bepaalde projecten mede ondersteund door enige subsidiering (zoals hier boven LIFE project).

Partners

Defensie heeft de wil om het beleid van openheid die al enkele jaren gangbaar is voort te zetten. Ervaringen van Defensie op vlak van samenwerkingsakkoorden situeren zich op verschillende niveaus, van het internationale tot het lokale niveau en op tal van gebieden die betrekking hebben op milieubeheer:

- de actieve deelname aan de NAVO - Environmental Protection Working Group (EPWG) waar milieugerelateerde kwesties op beleidsmatig niveau worden besproken;
- de actieve deelname aan de NAVO - Environmental Training Working Group (ETWG) waar onder meer de milieuvormingen in NAVO-School te Oberammergau gescreend worden;
- in de schoot van het Science for Peace and Security Committee (SPSC) zetelt Defensie in de DEEG (Defense Environmental Expert Group), een wetenschappelijk politiek gericht Comité waar alle landen mogen voorstellen doen inzake wetenschappelijke studies met enige interferentie met Defensie-opdrachten;
- de actieve deelname aan het Maritime Capability Group on Maritime Environmental Protection (MCG 7) waar maritieme milieuaangelegenheden het hoofdonderwerp vormen;
- Defensie zetelt in de DEFNET EU (Defence Environmental Network) waarin de Defensiestaven van alle Europese lidstaten vertegenwoordigd zijn met als opdracht de nieuwe Europese richtlijnen te toetsen aan de militaire noodwendigheden (informeel netwerk);
- de medewerking aan de werkzaamheden van de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (ICDO) en haar subwerkgroepen;
- de medewerking aan de werkzaamheden van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling en haar subwerkgroepen;
- de deelname aan "de Lente van het Leefmilieu" in 2008 - werkgroep "voorbeeldfunctie van de overheid";

- de opdrachten van de mijnopruimingsdienst- de dienst voor Opruiming en Vernietiging van Ontploffingstuigen (DOVO)- bijna dagelijks in het kader van de veiligheid van de burgers en ter “sanering van de slagvelden”;
- de naleving van het MARPOL-verdrag: de internationale conventie inzake de Preventie van de Vervuiling door Schepen die ondertekend werd in London 1973, heeft als doel het voorkomen van zeevervuiling door het lozen van koolwaterstoffen en andere substanties tijdens de normale scheepsactiviteiten alsook het minimaliseren van de accidentele lozingen van deze producten. Zonder hierbij de operationele waarde van haar vaartuigen in gevaar te brengen neemt de Marine de nodige maatregelen om naar best vermogen de voornoemde conventie en de internationale wetgevingen aangaande de bescherming van het maritieme milieu na te leven;
- de inzet van het oceanografisch schip de BELGICA: de Marine verzekert de operationele en logistieke inwerkingstelling van de BELGICA dat eigendom is van de FOD wetenschappen. In samenwerking met verschillende universiteiten en publieke onderzoeksinstellingen voert dit schip allerlei opdrachten uit in het kader van de fysische en hydrodynamische oceanografie, de chemie en biologie, de geologie en de geofysica, het onderzoek van de zeebodem en opzoeken ten voordele van de zeevisserij;
- in uitvoering van het protocolakkoord van 2008 tussen het ministerie van Defensie en de federale overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu afgesloten in het kader van de strijd tegen vervuiling van de Noordzee zet Defensie onbemande vliegtuigen in van het type B-Hunter langdurige verkenningvluchten boven de Noordzee waarbij ze discreet foto's en filmopnames van grote zones maken. In totaal werden er ongeveer 70 uren gevlogen in 2008;
- Antarctica-Station Prinses Elisabeth: Defensie heeft materiaal, personeel en vakkennis ter beschikking gesteld om de Belgische poolbasis af te werken en het nodige materiaal te verschepen. Ook in de toekomst wil Defensie aan het project blijven meewerken. Het zetelt voortaan in het poolsecretariaat dat de basis vanuit België bestuurt;
- gezien het biologisch belang van tal van militaire domeinen werden er met de hiervoor bevoegde gewestelijke milieu-instanties akkoorden afgesloten die resulteerden in het LIFE Project DANAH voor Vlaanderen en het LIFE Project NATURA2MIL voor Wallonië;
- op lokaal vlak werden in Wallonië riviercontracten afgesloten: wanneer militaire domeinen gesitueerd zijn in stroomgebieden, betrokken in één of andere Riviercontract, en wanneer de promotoren van dit contract het wensen, kan Defensie in overweging nemen dit domein te laten opnemen in een Riviercontract. Zo sloot Defensie in 1996 aan bij het Riviercontract van de Semois. Ondertussen volgden deze van de Haute Meuse, Ourthe, Vesdre, Amblève...;
- er werden lokaal tevens akkoorden van goed nabuurschap afgesloten: zo is er bijvoorbeeld een akkoord dat in 1994 werd afgesloten tussen het militaire kamp van Elsenborn en de gemeenten van Waimes en Butgenbach;
- wanneer het gebruik van het militaire domeinen en de veiligheid dit toelaten kan DGMR, na eventueel overleg met de lokale Commissie Ruimtelijke Ordening, de toelating geven aan erkende wetenschappelijke instellingen om studies of waarnemingen uit te voeren op militaire terreinen. Soortgelijke akkoorden resulteerden in het verleden tot de studie van de vleermuispopulatie in het Fort van Dave en het Fort van Steendorp.

Opmenging en controle

De Interne Milieu Audits (IMA) Defensie maken een essentieel deel uit van de evaluatieactiviteiten binnen DGMR en vormen een doeltreffend instrument om het milieubeleid Defensie te ondersteunen en om informatie te verstrekken waardoor de milieuprestaties van Defensie kunnen verbeteren.

De IMA's zullen dus in dit kader uitgevoerd worden, vertrekkend van bij de milieustructuur (eerste en tweede structuurniveau) tot in de eenheden. Het zwaartepunt van de IMA ligt bij het tweede structuurniveau, de MilieuTechnische Eenheden (MTE's).

DGMR maakt per milieuauditcyclus een milieuauditprogramma en een planning: de milieuauditkalender. Per milieuaudit wordt een milieuauditplan opgesteld.

Evaluatie van het beleid

Gezien de premature toestand van het BIMZS is een doorgedreven evaluatie pas in 2012 aan de orde. Bepaalde onderdelen of voorbereidende acties (voorbeeld de installatie van de milieustructuur, de eerste resultaten van milieuanalyses, het oplijsten van de non-conformiteiten) worden apart geëvalueerd aan de hand van audits, inspecties en enquêtes.

Het systematisch verzamelen van alle milieuaspecten en milieu-effecten volgens een internationale norm (ISO 14001) laat een effectief en efficiënt gebruik van de beschikbare middelen toe en heeft ondertussen geresulteerd in een vijfjaarlijks milieubeleidsplan dat op dynamische wijze kan worden bijgestuurd.

Hoofdstuk 16: Volksgezondheid en Voeding

Inleiding

Het federale niveau (de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van Voedselketen en Leefmilieu, FAVV, ...) heeft directe bevoegdheden op gebied van leefmilieu en gezondheid. Een groot deel van deze bevoegdheden zijn opgenomen in deel 2 van het rapport omdat zijn specifiek deel uitmaken van het milieubeleid op zich. Echter, ook in zijn andere bevoegdheden van Volksgezondheid en Veiligheid van Voedselketen heeft het federale niveau een impact op het leefmilieu.

In een eerste deel van dit hoofdstuk worden de bevoegdheden vermeld aangaande volksgezondheid. Hierbij worden de accenten gelegd op de directe impact van hittegolven en ozonpieken op de volksgezondheid, alsook de afstemming van het productbeleid op de volksgezondheid en zijn impact hiervan op het leefmilieu. Drie producten worden hier nader bekeken, met name tabak, cosmeticaproducten en geneesmiddelen. Alle 3 deze beleidsdomeinen hebben hun eigen specifieke juridische basis (met uitzondering van geneesmiddelen) en hebben als eerste doelstelling de bescherming van de gebruiker en zijn gezondheid. Deze doelstelling resulteert ook indirect tot de bescherming van het leefmilieu of wordt in een latere fase als tweede doelstelling opgenomen in het beleid.

Het tweede deel van dit hoofdstuk richt zich tot het beleid met betrekking tot de Veiligheid van de Voedselketen en zijn impact op het leefmilieu. Zoals elke menselijke activiteit heeft ook voedselproductie een enorme impact op het leefmilieu. Het omgekeerde is echter ook waar: het leefmilieu heeft een impact op onze voedselproductie. Voeding voldoet echter niet aan alle criteria van een consumptieproduct, het is ook een basisrecht. Daarmee dat het beleid omtrent voeding op een gans andere manier benaderd wordt, zowel qua de impact op het leefmilieu (lucht, klimaat, bodem, biodiversiteit, etc) als de impact van leefmilieu op de voeding (en de besmetting van de voedselketen). Na een specifieke toelichting over meststoffen, die een directe impact hebben op het leefmilieu, wordt de voedselproductie op zich bekeken, alsook de problematiek van contaminanten in het leefmilieu die terechtkomen in de voedselketen.

16.1 Volksgezondheid

16.1.1 Gezondheidswaarschuwingen voor ozon en hittegolven

Betrokken diensten:

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu
DG basisgezondheidszorg en crisisbeheer

Juridische basis:

Richtlijn 2001/81/EG van 23 oktober 2001 inzake nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen.

Inleiding

Een hittegolf is een belangrijke opwarming van de lucht of een verspreiding van een hete luchtlag over een bepaald gebied en dit gedurende enkele dagen of weken. De definitie ervan verschilt van land tot land. In België wordt een hittegolf gedefinieerd als een periode van minstens drie opeenvolgende dagen met een gemiddelde minimumtemperatuur (gemiddelde over de drie dagen en niet per dag) hoger dan 18,2 °C en een gemiddelde maximumtemperatuur hoger dan 29,6 °C, waarden gemeten in Ukkel.

Ozon in de omgevingslucht is een vervuilend gas dat ernstige risico's inhoudt voor de gezondheid. Een ozonpiek treedt op als een bepaalde ozonconcentratiedrempelwaarde overschreden wordt. De Europese Unie heeft een richtlijn uitgewerkt waarbij streefwaarden opgesteld werden voor de bescherming van de volksgezondheid. De EU-drempelwaarde voor het inlichten van de bevolking is vastgelegd op een uurgemiddelde concentratie van 180 microgram ozon per kubieke meter lucht. De alarmdrempel wordt overschreden vanaf een uurgemiddelde concentratie van 240 microgram ozon per kubieke meter lucht.

In de zomer van 2003 teisterde een hittegolf gedurende 2 weken heel Europa. Door de warme zomermaanden werd een verhoogde sterfte opgetekend van zo'n 70 000 personen voor de periode 1 juni t.e.m. 30 september. In België werd voor dezelfde periode een extra sterfte berekend van ongeveer 1 200 personen. Tijdens deze periode werden ook zeer hoge concentraties ozon gemeten.

Definitie van het beleid

Na de hittegolf van 2003 werd besloten dat het noodzakelijk is om te beschikken over een duidelijk plan dat toelaat onmiddellijk te reageren wanneer een dergelijke situatie zich voordoet. Het plan dient de bevolking in te lichten over de voorzorgen die men moet nemen en de risico's die men loopt om bijkomende morbiditeit en mortaliteit ten gevolge van hittegolven en ozonpieken maximaal te voorkomen. De doelstellingen ervan zijn:

- Informeren en waarschuwen van de zorginstellingen en professionele zorgverleners, en dan vooral de instellingen waar veel "risicovolle" personen worden verzorgd, door concrete richtlijnen te geven ter preventie van symptomen.
- Informeren van de bevolking met algemene regels om hitesymptomen te voorkomen en meer specifiek om hitesymptomen te voorkomen bij specifieke doelgroepen zoals (jonge) kinderen, bejaarden, sociaal geïsoleerde mensen en mensen die grote inspanningen doen in het kader van hun werk of van een sportactiviteit.

Uitvoering en behaalde resultaten

Het hitteplan is opgebouwd uit verschillende fasen en aan elke fase van het plan zijn de gepaste actiemaatregelen verbonden.

1. Waakzaamheidsperiode: loopt van 15 mei tot 30 september, acties worden systematisch opgestart:
 - Sensibilisering van het groot publiek over de hitte- en ozonrisico's, aanmoediging tot een versterkte solidariteit met familie, burens en bekenden speciaal naar de personen die een risico lopen;
 - Algemene informatie van beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg, de sociale partners en organisaties, de mutualiteiten via de bevoegdheidskanalen van onze instellingen;
 - Ruime verspreiding van de folder "hittegolf en ozonpieken".

2. Waarschuwingfase:

Niveau 1: alleen op basis van meteorologische voorspellingen: gemiddelde T°min hoger dan 18 C° + gemiddelde T°max hoger dan 30 C° (2 dagen).

Niveau 2: op basis van meteorologische voorspellingen en/of ozoncriteria: gemiddelde T°min hoger dan 18 C° + gemiddelde T°max hoger dan 30 C° (3 dagen) EN/OF Ozon de vorige dag op minstens 1 plaats > 240µg/m³ EN Ozon de dag zelf op minstens 1 plaats > 180µg/m³.

Acties:

Wanneer in de waakzaamheidsfase een hittegolf gedurende een periode van twee dagen wordt voorspeld, wordt overgeschakeld naar de waarschuwingfase niveau 1 en worden o.a. waarschuwings- en alarmberichten opgesteld.

Wanneer in de waakzaamheidsfase een hittegolf van drie dagen of meer voorspeld wordt, dan gaat de waarschuwingfase niveau 2 in en wordt gestart met o.a. een mediacampagne met duidelijke preventieve en curatieve boodschappen bestemd voor de verzorgers. Alle bevoegde instanties worden ook onmiddellijk verwittigd (de Minister van Volksgezondheid en zijn administratie, de gezondheidsbeoefenaars en de diensten van de gezondheidszorg

3. Alarmfase: op basis van meteorologische voorspellingen EN ozoncriteria.

In deze fase wordt een risico-evaluatiecel bijeengeroepen met vertegenwoordigers van het KMI, IRCEL, de FOD VVVL, de gemeenschappen en gewesten. In functie van de beschikbare informatie en de voorspellingen voor de volgende dagen zal bij consensus beslist worden of verdere informatie campagnes noodzakelijk zijn en of het noodzakelijk is een alarmfase af te kondigen.

Elke week ontvangt het WIV gegevens van het Rijksregister over alle sterfgevallen die tijdens de voorgaande week geregistreerd werden door de 589 Belgische gemeenten. Tijdens de zomerperiode (1 april tot 30 september) gebeurt er een surveillance van de mortaliteit in relatie tot de dagelijkse minimum- en maximumtemperaturen en de dagelijkse ozonconcentraties. Over- (of onder-) sterfte wordt vervolgens geschat als het verschil tussen de geobserveerde en verwachte mortaliteit. Sinds 2003 is er geen hittegolf meer geweest en zijn hierover dus geen resultaten te vermelden.

Evaluatie van het beleid

Gezien er geen hittegolven geweest zijn sinds 2003 is het moeilijk om op heden een evaluatie te maken. Het plan zelf wordt geëvalueerd in de loop van 2010.

16.1.2 Roken

Betrokken dienst:

FOD VVVL – DG Dier, Plant en Voeding

Juridische basis:

- Wet van 22 december 2009 betreffende een algemene regeling voor rookvrije gesloten plaatsen toegankelijk voor het publiek en ter bescherming van werknemers tegen tabaksrook;
- Wet van 10 december 1997 en wijzigingen houdende verbod op de reclame voor tabaksproducten;
- Wet van 24 januari 1977 betreffende de bescherming van de gezondheid van de gebruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere producten.

Inleiding

Tabak vormt een groot probleem voor de volksgezondheid, met een enorme milieu-impact. Het is een van de grootste, te vermijden oorzaken van ziekte en sterfte in de wereld. In België wordt het aantal overlijdens als gevolg van tabak geschat op meer dan 20 000. Rokers brengen hun gezondheid dag na dag in gevaar, maar ook die van drie kwart van de niet-rokers die zich in hun omgeving bevinden, door de enorme impact op de kwaliteit van de binnenlucht.

De laatste jaren heeft de strijd tegen het roken zich gericht op de bescherming van de niet-rokers tegen secundaire rook in gesloten openbare plaatsen. Hierdoor is de kwaliteit van de binnenlucht in talrijke plaatsen aanzienlijk verbeterd.

Definitie van het beleid

De DG4 is verantwoordelijk, inzake het beleid betreffende de tabaksbestrijding, voor het rookverbod in publieke ruimten, het verbod op de reclame, de regels inzake etikettering, de kennisgeving over tabaksproducten, het verkoopverbod aan minderjarigen onder de 16 jaar en het beheer van een deel van het fonds voor de bestrijding van verslavingen, gewijd aan tabak. Het hoofddoel van deze maatregelen is het verminderen van de impact van het tabaksverbruik op de volksgezondheid. Men moet dus:

- De niet-rokers beschermen tegen de schadelijke gevolgen van passief roken;
- Het aantal rokers door verschillende maatregelen verminderen.

Uitvoering en behaalde resultaten

Tabel 17: Strijd tegen het roken: algemene gegevens.

Jaar	2005	2006	2007	2008
Totaal aantal gecontroleerde plaatsen	8133	10000	18500	18600
Totaal aantal controles	-	18300	42500	42500
Totaal aantal processen-verbaal	-	160	200	360

Tabel 18: Controle van de rookverbodtekens in publieke ruimten.

Jaar	2005	2006	2007	2008
Aantal controles	3656	6569	14000	10450
Conform – Niet-conform (%)	66-34	65-35	67-33	67-33
Aantal PV's	1	11	42	-

Tabel 19: Controle op het roken in publieke ruimten.

Jaar	2005	2006	2007	2008
Aantal controles	3472	6183	6600	7750
Conform – Niet-conform (%)	91-09	88-12	94-06	93-07
Aantal PV's	-	24	53	-

Tabel 20: Controle op het roken in horecazaken binnen publieke ruimten.

Jaar	2005	2006	2007	2008
Aantal controles			4500	2850
Conform – Niet-conform (%)			88-12	90-10
Aantal PV's			24	

Evaluatie van het beleid

De verschillende maatregelen worden afzonderlijk beoordeeld, meer bepaald via de statistieken van de inspectiediensten (roken in publieke ruimten, alcoholverkoop aan minderjarigen, verbod op de reclame, ...) of via verschillende onderzoeken gericht op een bepaald aspect (gezondheidswaarschuwingen met onder meer foto's, hoeveelheid fijn stof in publieke ruimten). Globaal gezien kan het aantal rokers een goede indicator vormen van de algemene doeltreffendheid van het beleid inzake tabaksbestrijding. De meest recente gegevens lijken erop te wijzen dat het aantal rokers aanzienlijk zou zijn toegenomen.

16.1.3 Geneesmiddelen

Betrokken dienst:

Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, DG Gezondheidszorgvoorzieningen

De stijgende incidentie van antibioticaresistente bacteriën wordt wereldwijd erkend als een belangrijk maatschappelijk probleem dat steeds duidelijker een bedreiging vormt voor de volksgezondheid. In België werd in 1999 de Belgian Antibiotic Policy Coordination Committee (BAPCOC) opgericht met als primaire doelstelling het stimuleren van het verantwoord antibioticagebruik en dit zowel in de humane (zowel in de zorginstellingen als daarbuiten) als in de veterinaire sector.

Sindsdien werden heel wat initiatieven genomen, zoals jaarlijkse grootschalige multimediacampagnes voor het verantwoord gebruik van antibiotica, de oprichting van antibioticabeleidsgroepen in alle Belgische acute ziekenhuizen en de publicatie van klinische praktijkrichtlijnen voor artsen en een handige antibioticagids voor de ambulante praktijk.

En met resultaat want de antibioticumconsumptie in de ambulante praktijk is met maar liefst 32% gedaald in de periode van 2000 tot 2006. En wat nog belangrijker is, de prevalentie van resistente pneumokokken (oorzaak van onder andere longontstekingen) en keelstreptokokken vertoont sinds 2000 – na een jarenlange sterke toename – een opmerkelijke daling.

België speelt een voortrekkersrol in het antibioticumbeleid en met de organisatie van een driedaags wetenschappelijk symposium in het kader van het Belgische EU voorzitterschap zetten we onze ambitie kracht om deze rol ook in de toekomst te behouden.

16.1.4 Cosmetica

Betrokken dienst:

FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- EG-Verordening 1223/2009 van 30 november 2009 betreffende cosmetische producten;
- EG-Verordening 1907/2006 inzake de registratie en beoordeling van en de autorisatie en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH).

Belgische regelgeving:

- Koninklijk Besluit van 15 oktober 1997 betreffende cosmetische producten (zoals gewijzigd).

Definitie van het beleid

Naast de wetgeving op de industriële chemische producten, verzekert een specifieke Europese wetgeving inzake cosmetische producten de gebruiksveiligheid met betrekking tot de gezondheid van de gebruikers. Er wordt voor deze cosmetische producten een hoog niveau van gebruiksveiligheid voorzien, meer bepaald door twee mechanismen: de beperkingen verbonden aan bepaalde ingrediënten en de beoordeling van de veiligheid voor de menselijke gezondheid van het afgewerkte product.

De EG-Verordening 1223/2009 versterkt de bepalingen inzake de beoordeling van de veiligheid van de afgewerkte producten. De beoordeling van de veiligheid moet worden uitgevoerd door een ter zake bevoegde persoon, afgevaardigd door de verantwoordelijke die het product op de markt brengt, en maakt het voorwerp uit van controles door de bevoegde overheid.

Voor de milieu-impact van de cosmetische producten geldt de REACH-verordening inzake de chemische stoffen. De ingrediënten van cosmetische producten worden dus geregistreerd en beoordeeld in het kader van REACH op het vlak van milieuaangelegenheden (zie H. 2.10.).

Uitvoering en behaalde resultaten

De resultaten van de controles uitgevoerd van 2005 tot 2008 worden in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 21: Overzicht cosmeticacontroles 2005-2008

Soort controle	2005	2006	2007	2008
Geprogrammeerde staalnames: kwaliteit van producten op de markt	Totaal: 116 Niet-conform: 9 (8%) NC: verboden ingrediënten (hydrochinon, ppd); te hoge concentratie bewaarmiddel (made in US), onterecht statuut als medisch hulpmiddel	Totaal: 139 Niet-conform: 4 (3%) NC: verboden ingrediënten	Totaal: 93 Niet-conform: 5 (5%) NC: metalen en verboden ingrediënten	Totaal: 92 Niet-conform: 6 NC: metalen en verboden ingrediënten Bijkomend: 35 staalnames van juwelen voor vrijgave van nikkel, 13 niet conform
Inbeslagnames/vernietiging gevaarlijke producten	- Producten met hydrochinon: 2 ton (vnl via douane Zaventem) - 2 Producten met schimmel - producten met nitrosamines - zwarte henna	- Producten met hydrochinon: 2 ton (vnl via douane Zaventem) - producten met nitrosamines - zwarte henna - partij oude zonneproducten (vervallen) - nagellak remover - badproduct voor kinderen (sporen van dioxaan)	- Producten met hydrochinon - tandpasta met antivries (DEG) - kindergrime met te veel metaal - oude nagellak met ftalaat (DBP) - Baby balsem met Pseudomonas	- producten met hydrochinon en kwik - nagellakken met niet-conforme verpakken (geen gevaar)
Klachten over producten met mogelijke gezondheidsschade	- grimeerproduct kinderen (20 gevallen van huidirritatie) - 2 klachten over gebruik zwarte henna	- nagellak remover met te lage pH (7 gevallen van irritatie tot brandwonden)	- baby balsem met terpenoiden (eucalyptusolie), maar causaal verband is niet heel zeker - klacht over shampoo, maar geen causaal verband met oogklacht (probleem bestond voor het gebruik van product)	- allergische reactie op tandpasta, en verwarring over samenstelling door veranderde formule

Soort controle	2005	2006	2007	2008
GMP inspecties fabrikanten en importeurs	8 bedrijven bezocht	19	13 fabrikanten, 6 distributeurs	7 fabrikanten
Administratieve verplichtingen: kennisgeving en etikettering van cosmetica	Kennisgeving: 47 controles, waarvan 36 (76%) niet conform Etikettering: 510 controles, waarvan 63 (12%) niet conform	Kennisgeving: 105 controles, waarvan 70 (67%) niet conform Etikettering: 417 controles, waarvan 107 (26%) niet conform	Kennisgeving: +500 controles, Etikettering: +2000 controles, waarvan overgrote deel conform	Kennisgeving: +250 controles, Etikettering: +750 controles, waarvan overgrote deel conform

Evaluatie van het beleid

Er is geen evaluatie beschikbaar.

16.1.5 Wetenschappelijke ondersteuning inzake Gezondheid

Zie hoofdstuk 3.1 – bijlage 2 “Activiteiten van het WIV”.

16.2 Voeding

16.2.1 Meststoffen en bodemverbeteraars

Betrokken dienst:

FOD VVVL - DG Dier, Plant en Voeding, Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV)

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- EG-Verordening 2003/2003 van 13 oktober 2003 inzake meststoffen.

Belgische regelgeving:

- Wet van 11 juli 1969 betreffende de bestrijdingsmiddelen en de grondstoffen voor de landbouw, tuinbouw, bosbouw en veeteelt (zoals gewijzigd);
- Koninklijk Besluit van 7 januari 1998 betreffende de handel in meststoffen, bodemverbeterende middelen en teeltsubstraten (zoals gewijzigd);
- Ministerieel Besluit van 14 februari 2006 betreffende de handel in meststoffen, bodemverbeterende middelen en teeltsubstraten.

Inleiding

De belangrijkste functie van meststoffen is het toedienen van voedingsstoffen aan planten, technisch onderverdeeld als hoofdelementen, secundaire elementen en oligo-elementen. Naast meststoffen bestaan er ook bodemverbeterende middelen (om de staat van de bodem te verbeteren voor een goede ontwikkeling van de planten), de teeltsubstraten (laag waarop de planten rechtstreeks worden gezaaid en geteeld), de voedingsoplossingen (voor de hydrocultuur), de zuiveringsslibben en alle producten met een specifieke werking tot stimulering van de productie van gewassen. Al deze producten worden op federaal niveau gereguleerd en kunnen een impact hebben op het milieu door de blootstelling aan stoffen/metalen en door verontreiniging van de ecosystemen.

Definitie van het beleid

De federale overheid is bevoegd op het gebied van meststoffen inzake de productnormen en heeft een restbevoegdheid inzake landbouw in het kader van de bescherming van de voedselketen en volksgezondheid.

Op het vlak van de meststoffen is het FAVV belast met de controle van de kwaliteit en de onschadelijkheid van de producten op het terrein. Het FAVV registreert en erkent de producenten en de invoerders van meststoffen.

Het hoofddoel is het beoordelen van de impact van een nieuw product op de gezondheid van de mensen, de dieren, de planten en het milieu, evenals van het belang voor de landbouw wanneer dit op de markt wordt gebracht. Op lange termijn zullen de veilig geachte producten worden toegevoegd aan de bijlage I van het koninklijk besluit van 1998. De producten die moeten worden opgevolgd om hun blijvende onschadelijkheid te verzekeren, moeten genieten van een afwijking om op de markt te worden gebracht (zuiveringsslibben, biomethaniseringsdigestaten, compostmiddelen, ...).

Het normaliseringsbeleid bestaat in het definiëren van kwaliteitscriteria voor meststoffen in ruime zin (d.w.z. met inbegrip van verbeteraars, teeltsubstraten, ...).

Om een meststof in de handel te brengen, moet de fabrikant voldoen aan de nationale wetgeving (voor alle meststoffen, in ruime zin) of aan de Europese wetgeving.

De bijlagen van deze wetgevingen omvatten een positieve lijst van producten die aan bepaalde criteria voldoen.

Wanneer een product niet op deze bijlagen voorkomt, moet de fabrikant een vergunning (genoemd afwijking) vragen om zijn product in de handel te brengen.

Tabel 22: Evolutie van het aantal (door de Federale overheid) verleende afwijkingen voor producten op basis van afvalstoffen.

	01/09/2006	01/09/2009
Compost van afval	49	63
Zuiveringsslibben	158	173
Digestaten (biomethanisering)	0	27

(nota: 1 afwijking = 1 product per productie-eenheid)

De evolutie van het aantal lopende afwijkingen over 3 jaar toont aan dat het aantal ondernemingen (en dus de totale hoeveelheid stoffen) die organische stoffen recycleren in bodemverbeteraars, toeneemt. Meer bepaald wordt de opkomst van een nieuw type product waargenomen: het digestaat is het residu van biomethanisering dat tot doel heeft via hernieuwbare bronnen elektriciteit en warmte te produceren. Deze cijfers zijn een concrete vertaling van de huidige trend om afvalstoffen maximaal te benutten en hernieuwbare energie te produceren.

Het afwijkingsaantal wordt bepaald door het beleid van de gewesten inzake de afvalstoffen die al of niet kunnen worden benut in de landbouw evenals door de gebruiksbeperkingen in het kader van het beheer van verontreinigende stoffen in de bodem.

Evaluatie van het beleid

De toenemende benutting van organische afvalstoffen in de landbouw heeft onrechtstreeks een eerste impact, nl. enerzijds, de vermindering van de afvalverwerking of -verbranding, en anderzijds, de productie van hernieuwbare energie (elektriciteit en warmte) als gevolg van de biomethanisering.

De tweede impact is een vermindering van het gebruik van minerale of chemische meststoffen.

De Federale en de Gewestelijke overheden plegen voortdurend overleg om ervoor te zorgen dat de definiëring van de normen voor verontreinigende stoffen of landbouwcriteria tegemoet komt aan de bescherming van het milieu (Gewest) en aan de veiligheid van de voedselketen, en dat ook de kwaliteit van het product voldoende op pijl blijft (Federale). Er werd onder andere een Comité meststoffen opgericht, dat als (officieuze) overlegplaats zou dienen tussen de verschillende bevoegde Belgische administraties ter zake. Bij de behandeling van de dossiers wordt regelmatig informatie van specifieke gevallen tussen de gewesten en de federale overheid uitgewisseld.

16.2.2 De milieu-impact van voeding

Betrokken dienst:

FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding en DG Leefmilieu.

Inleiding

De voedselproductie werd geïdentificeerd als de activiteit met de meeste impact op het milieu⁴⁸. De EIPRO-studie toont aan dat van de voedingsmiddelen, het vlees veruit de meeste impact heeft. Ook de impact van ingevoerde voedingswaren lijkt groot te zijn, omwille van het transport. Verder zal ook de binnenlandse productie in de winter, onder verwarmde en verlichte serres, moeten worden beoordeeld en vergeleken.

Definitie van het beleid

Er blijven twee prangende vragen op het niveau van het federale overheidsbeleid:

1. hoe zit het met de impact van de ingevoerde voedingsproducten?
2. hoe ver staat het met de beoordeling en de affichering van deze impact?

Het antwoord op deze twee vragen, zal een derde, vrij delicate vraag met zich meebrengen: moet er een reglementering komen voor de impact van de voedingsproducten, zoals dit het geval is voor een hele reeks andere producten?

Er dient op te worden gewezen dat er reeds een reeks labels en logo's bestaan, maar tot op heden was het aspect gezondheid (en smaak) van doorslaggevende aard bij de aanvaarding van deze logo's. In België zijn er te weinig inspanningen gedaan om te benadrukken dat een biolabel ook als een milieulabel moet worden beschouwd.

Maar de labels van het type "Bio" dekken alleen de impact verbonden aan de productie, en de impact als gevolg van het transport, de omvorming en de distributie wordt nog te weinig beoordeeld en in overweging genomen. De aspecten transport en verpakking voor deze producten vormen een geval apart, in die zin dat het gaat om snel verbruikte producten.

Tot op heden is er geen duidelijk beleid op federaal niveau omtrent de impact van voeding op het leefmilieu. De belangrijkste actoren, met name de dienst productbeleid en de dienst Voedingsmiddelen, Dierenvoeders en Andere Consumptieproducten, van de FOD VVVL namen beiden wel een strategische doelstelling op die in de toekomst resultaten zal moeten opleveren. Het spreekt voor zich dat de gewestelijke en federale actoren voor landbouw, voedselveiligheid en de voedingsaspecten hun belangen in dit debat zullen kunnen verdedigen.

Het Productplan 2009-2012 wou met de voedingsproducten rekening houden omwille van hun aanzienlijke impact en gaat uit van volgende vaststelling: *"...ondanks het belang van dit thema, zou het voorbarig zijn om al concrete acties voor te stellen gebaseerd op een strategische visie. In dit stadium is het wenselijk om geen precieze doelstellingen te bepalen aangezien deze problematiek nog verder moet worden geanalyseerd."* Om voor een helder debat te zorgen en

⁴⁸ EIPRO – Environmental Impacts of Products – EU Commission - JRC – May 2006 , pg 15; "Taken in combination, the results of the studies reviewed and the new CEDA EU-25 model exercise are strikingly robust at the level of functional areas of consumption, irrespective of the impact categories considered. In the studies that included them systematically, food and drink, transport and housing are consistently the most important areas – across both different studies and the different impact categories compared (global warming, acidification, photochemical ozone formation, and eutrophication). Together they account for 70 to 80 per cent of the whole life cycle impact of products."

een balans op te maken van de situatie in België, heeft de Federale Minister van Leefmilieu, Klimaat en Energie begin 2009 een verzoek om advies ingediend over “Milieuvriendelijke voeding” bij de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO). De Raad gaf zijn advies op 26 maart 2010 en kondigde eveneens een advies aan op het importeren van plantaardige eiwitten en de productie van dierlijke eiwitten.

Ondanks deze context, stipt het Productplan toch al verschillende acties aan die kunnen worden aangevat, meer bepaald de acties 29 tot 31⁴⁹.

Een andere strategische benadering zal er komen door het **Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan**. Het eerste plan (2005-2010) wordt in 2010 geëvalueerd en op basis van deze evaluatie wordt het tweede NVGP opgesteld in communicatie met de belangrijkste maatschappelijke actoren en de gefedereerde entiteiten. Het plan zal in haar 2de termijn een duurzame dimensie integreren. De concrete objectieven en doelstellingen zullen later vastgelegd worden.

Het plan blijft gezondheidsaspecten als prioritair beschouwen, maar ziet opportuniteiten voor het pleiten van het verminderen van de impact op het leefmilieu in combinatie met een nutritioneel en sociaal argumentarium.

Uitvoering en behaalde resultaten

Geen enkele van bovenvermelde acties werd aangevat. Bovendien komt de publicatie van het Productplan na de beoordelingsperiode van onderhavig rapport.

16.2.3 Veiligheid van de voedselketen-milieucontaminanten

Betrokken diensten:

FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding, Coördinatie wetenschappelijk onderzoek en Hoge Gezondheidsraad
 Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV)
 Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten (FAGG)

Juridische basis:

Europese regelgeving:

- Verordening (EG) 1881/2006 tot vaststelling van de maximumgehalten aan bepaalde verontreinigingen in levensmiddelen. (lood, cadmium, kwik, nitraat, dioxines en dioxineachtige PCB's en voor polycyclische aromatische koolwaterstoffen (benzo-a-pyreen);
- Verordening (EG) Nr. 396/2005 tot vaststelling van maximumgehalten aan bestrijdingsmiddelenresiduen in of op levensmiddelen en diervoeders van plantaardige en dierlijke oorsprong (organochloorpesticiden, kwik, koper);

Belgische regelgeving:

- Wet van 11 juli 1969 betreffende de grondstoffen voor de landbouw, tuinbouw, bosbouw en veeteelt (zoals gewijzigd);
- Wet van 24 januari 1977 betreffende de bescherming van de gezondheid van de gebruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere producten;
- Wet van 4 februari 2000 houdende oprichting van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (zoals gewijzigd);

⁴⁹ Actie nr. 29: Een nationale coördinatie organiseren over het thema milieu/voeding.

Actie nr. 30: Naar een omkadering van de milieu-informatie in verband met voedingsproducten.

Actie nr. 31: Invoering van pilootprojecten om een milieuvriendelijke voeding voor de grootkeuken te bevorderen.

- Koninklijk Besluit van 22 februari 2001 houdende organisatie van de controles die worden verricht door het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen en tot wijziging van diverse bepalingen (zoals gewijzigd);
- Koninklijk Besluit van 22 december 2005 betreffende levensmiddelenhygiëne;
- Koninklijk Besluit van 22 december 2005 betreffende de hygiëne van levensmiddelen van dierlijke oorsprong;
- Koninklijk Besluit van 22 december 2005 tot vaststelling van aanvullende maatregelen voor de organisatie van de officiële controles van voor menselijke consumptie bestemde producten van dierlijke oorsprong;
- Koninklijk Besluit van 14 november 2003 betreffende autocontrole, meldingsplicht en traceerbaarheid in de voedselketen;
- Koninklijk Besluit van 13 maart 2000 tot vaststelling van de maximumgehalten aan residuen van bestrijdingsmiddelen toegelaten in en op voedingsmiddelen;
- Koninklijk Besluit van 8 februari 1999 betreffende de handel en het gebruik van producten die bestemd zijn voor het voederen van dieren + wijzigingen.

Inleiding

De veiligheid en kwaliteit van voeder en voedsel worden door diverse factoren beïnvloed. Milieuverontreiniging kan leiden tot een product dat potentieel gevaarlijk is voor mens, dier en plant. De eerste verantwoordelijkheid in de waarborging van een hoog beschermingsniveau van de voedselveiligheid ligt bij de respectieve schakels in voedselketen: de producenten, verwerkers en toeleveranciers (diervoederfabrikanten, landbouwers, levensmiddelenbedrijven, horeca, etc.). Een principe dat reeds in Verordening (EG) nr. 178/2002 (de "General Food Law") werd vastgelegd. Zo moet elke exploitant, uitgezonderd voor primaire productie, een systeem van autocontrole instellen, toepassen en handhaven dat de veiligheid van zijn producten omvat. Dit autocontrolesysteem moet gebaseerd zijn op de HACCP-beginselen (Hazard Analysis and Critical Control Points). Binnen de primaire productie moet elke exploitant regelmatige controles uitvoeren op voorgeschreven hygiënevoorschriften.

De overheid heeft een wetgevende functie en staat in voor de regels en normen inzake gezondheids- en kwaliteitsaspecten van al de producten die in de verschillende stappen in de voedselketen voorkomen.

Definitie van het beleid

DG Dier, Plant en Voeding van de FOD VVVL verzorgt de wetgeving voor de veiligheid van de voedselketen (zowel voedingsmiddelen als dierenvoerders).

Het FAVV ontwerpt de operationele reglementering (procesnormen voor operatoren), ontwerpt een meerjarig nationaal controleprogramma voor de voedselketen en voert dit uit.

De opdracht van het FAVV is te waken over de veiligheid van de voedselketen en de kwaliteit van ons voedsel, ter bescherming van de gezondheid van mens, dier en plant.

De bevoegdheden van het FAGG liggen op het vlak van geneesmiddelen voor veterinair en humaan gebruik: onderzoek en ontwikkeling, registratie, waakzaamheid, productie en distributie, en goed gebruik. Er moet opgemerkt worden dat voor het beleid en het toezicht op bijzondere productiemethodes zoals de biologische productie, de Gewesten bevoegd zijn. Indien het FAVV geconfronteerd wordt met gecontamineerde levensmiddelen van eigen bodem waarvan de verontreiniging is terug te brengen tot een milieu-incident worden de gewestelijke milieu-instanties geïnformeerd. Omgekeerd, indien er vanuit de gewestelijke milieu-instanties informatie wordt toegezonden aan het FAVV die een bedreiging kunnen vormen voor de voedselveiligheid, neemt het FAVV de nodige maatregelen (zie ook paragraaf "Toestandsbeschrijving").

Voor een optimale samenwerking tussen de verschillende actoren en coördinatie van de controles bestaan er diverse formele en informele samenwerkingsverbanden.

Uitvoering en resultaten

De overheid in zijn wetgevende functie

De overheid staat in voor het opvolgen van de Europese wetgeving in dit kader en past indien nodig de Belgische wetgeving aan. (zie juridische basis). Hierbij houdt zij rekening met de specifieke situatie van de Belgische consument (consumptiegegevens en schatting van de blootstelling aan de contaminant) en met de haalbaarheid van de normen voor producten op de Belgische markt (ALARA-principe= as low as reasonably achievable). De experts zijn alert voor opkomende risico's en volgen onderzoek over milieucontaminanten waarvoor we nog niet weten of normen nodig zijn. Op nationaal vlak zijn er normen voor niet-dioxineachtige PCB's in voedingsmiddelen en dierenvoeders, en voor arseen in sommige voedingsmiddelen.

De overheid in zijn handhavingsbeleid

In het kader van zijn controleopdrachten wordt het FAVV soms geconfronteerd met contaminanten in de voedselketen die hun oorsprong vinden in een mogelijke verontreiniging van het milieu (bv. zware metalen, dioxines, etc.). Vanuit het oogpunt van voedselveiligheid en bewaking van de voedselketen houdt het Agentschap zowel proactief als reactief rekening met dit fenomeen.

Actief

Het FAVV stelt een op risicoanalyse gebaseerd meerjarig nationaal controleprogramma op, bestaande uit een inspectie- en analyseprogramma. In het analyseprogramma, dat jaarlijks wordt herzien, zijn contaminanten opgenomen die mogelijk in de voedselketen kunnen opduiken door verontreiniging van het milieu. Typische voorbeelden hiervan zijn zware metalen, dioxines en PCB's.

Het controleprogramma steunt op zowel nationale als internationale (voornamelijk Europese) wetgevingen en aanbevelingen, aangevuld met de controleresultaten van de voorgaande jaren, de resultaten van de onderzoeken naar uitbraken van voedselvergiftigingen, de problemen i.v.m. contaminatie in het buitenland die gemeld worden via het RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed), de gegevens betreffende de epidemiologische bewaking van dierziekten en zoonosen, de bijzonderheden en het gedrag van bepaalde contaminanten, de adviezen van de wetenschappelijke comités van het Agentschap, van de Europese Commissie of van andere lidstaten, de informatie die wordt vergaard naar aanleiding van internationale vergaderingen, de consumptiegegevens, de klachten van consumenten, en de resultaten van onderzoeken door andere nationale en internationale instellingen.

Het doel van deze controles bestaat erin te waken over de veiligheid van de voedselketen, en dit:

- zowel door een algemeen toezicht op een representatieve selectie van voedingsmiddelen voor een zo groot mogelijk aantal (chemische, microbiologische, fysische) contaminanten, waarbij rekening wordt gehouden met de mogelijkheden van de analysemethoden en, in bijkomende orde, met de beperkingen die inherent zijn aan de budgettaire eisen en de beschikbaarheid van het personeel;
- als door een gerichte bemonstering van de meest risicovolle producten en contaminanten.

Het controleprogramma zorgt aldus voor een monitoring van de gevaren in de voedselketen. Daarnaast worden ook een aantal gerichte controles uitgevoerd, bijvoorbeeld naar aanleiding van een klacht of van een melding van de gewestelijke milieuautoriteiten.

Reactief (zie Box 1)

Gedurende de uitvoering van het controleprogramma of naar aanleiding van onderzoek van specifieke informatie die het Agentschap bereikt (zoals in de vorm van een klacht), stuit het FAVV soms op gecontamineerde levensmiddelen van eigen bodem waarvan de verontreiniging terug te brengen is tot een milieu-incident. Indien er redenen zijn om aan te nemen dat er inderdaad sprake kan zijn van een milieuverontreiniging worden de betrokken milieu instanties op de hoogte gebracht. Gecontamineerde producten worden uiteraard niet op de markt gebracht.

Incidenteel is het noodzakelijk dat een milieu-incident een nadere opvolging vereist omdat het vermoeden bestaat dat de contaminatie van de voedselketen groter is dan tot dan toe bekend. Indien nodig worden zo de Crisiscel en het Wetenschappelijk Comité van het FAVV ingeschakeld. In nauwe samenwerking met de bevoegde gewestelijke milieu instanties wordt getracht de oorzaak en omvang van de verontreiniging vast te stellen.

Box 1: Voorvallen van contaminatie in de voedselketen.

De historische bodemverontreiniging van zware metalen in de Kempen

Grote delen van de Nederlandse provincies Noord-Brabant en Limburg, het noorden van de Vlaamse provincie Limburg en het oosten van de provincie Antwerpen raakten vanaf het einde van de negentiende eeuw tot het midden van de jaren 1970 verontreinigd met cadmium en andere zware metalen. Deze werden verspreid via lucht, oppervlaktewater en zinkassen. Tot op heden worden het milieu, mens en dier in deze regio blootgesteld aan zware metalen afkomstig van deze historische bodemverontreiniging. Het onderzoeksproject BeNeKempen werd opgestart, gecoördineerd door het Nederlandse projectbureau Actief Bodembeheer de Kempen (AbdK) en de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM). Er werden verschillende werkgroepen opgericht, waaronder één zich bezighield met de problemen van de landbouw in deze regio. Deze werkgroep bestond uit experts van OVAM, CODA (Centrum voor Onderzoek in Diergeneeskunde en Agrochemie), FAVV, gewestelijke, provinciale en gemeentelijke administraties en universiteiten.

In 2003 en vooral in 2004 werd door het FAVV een intensieve monitoring gevoerd naar de aanwezigheid van Cd in de voedselketen. Hierbij lag het accent vooral op het onderzoek van de organen van runderen. Als gevolg van een advies van het Wetenschappelijk Comité werd in de monitoring van 2005 het aantal bemonsteringen in de plantaardige productie verhoogd en toegespitst op verontreinigde gebieden. Op basis hiervan werden in 2005 een perceel wortelen en twee percelen schorseneren aan de voedselketen onttrokken.

In eerste instantie werd ook beslist de nieren van runderen die minstens 18 maanden in een van de risicogebieden verbleven, aan de menselijke voedselketen te onttrekken. Naar aanleiding van een incident met een voedersupplement voor runderen besliste het Agentschap op basis van de resultaten van 2003, 2004 en 2005 dit verbod tot het in de handel brengen voor menselijke consumptie uit te breiden tot de nieren van alle runderen ouder dan 1 jaar, welke ook hun herkomst is.

Een tijdelijke luchtverontreiniging in de omgeving van de Antwerpse haven

In 2007 werd door het FAVV vastgesteld dat het vet van een rund van een gemengd veebedrijf uit de omgeving van de Antwerpse haven te grote hoeveelheden dioxines en PCB's bevatte. Deze monsternamen gebeurde in een slachthuis in het kader van het FAVV-controleplan. Uit gezamenlijk onderzoek met de Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) werd

door het Wetenschappelijk Comité van het FAVV besloten dat een tijdelijke luchtverontreiniging gewassen had gecontamineerd die nadien als kuilvoer aan de dieren werden gevoederd. Hoewel dergelijke milieuverontreiniging niet vaak wordt vastgesteld, is een soortgelijk incident steeds mogelijk in de omgeving van sterk geïndustrialiseerde gebieden. Dit maakt de controleprogramma's van het FAVV bijzonder relevant.

Een radioactief incident in Fleurus

In de zomer van 2008 vond er in het Nationaal Instituut voor Radio-elementen IRE te Fleurus een nucleair incident plaats waarbij radioactief jodium werd geloosd via de schouwen van het instituut. Daags nadat de lozing was opgemerkt, werd de installatie stilgelegd door het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC). De hoeveelheid geloosde radioactief jodium werd als alarmerend beschouwd en het incident werd op basis van de gangbare meetschalen als ernstig beoordeeld. Zoals voorgeschreven in dergelijke gevallen, werd het federale noodplan voor nucleaire incidenten op gang gebracht. Daarbij werden op het Crisis- en Coördinatiecentrum van de Regering (CGCCR) de 3 in het noodplan voorziene cellen gealarmeerd, waaronder het FAVV. In de daaropvolgende twee weken werd het incident vanuit het CGCCR beheerd: de verschillende betrokken overheden werden dagelijks bijeengeroepen om de situatie te beoordelen en de gepaste maatregelen af te spreken.

Op basis van meteorologische gegevens en analyses van grasmonsters in de onmiddellijke omgeving van het IRE, kon het risicogebied snel worden beperkt tot een smal gebied ten noordoosten van de site. Het FAVV reageerde onmiddellijk en nam melkmonsters op melkveebedrijven, alsook monsters van bladgroenten en fruit op percelen van professionele groentetelers en in particuliere tuinen. Deze monsters werden geanalyseerd door het Studiecentrum voor Kernenergie (SCK) en het Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid (WIV). Alle resultaten waren conform. Op basis van deze analyses en andere meetresultaten uit de omgeving van het IRE werden de maatregelen uiteindelijk snel beperkt tot een advies aan de bevolking om geen eigen gekweekte groenten en fruit te consumeren. Door het snelle optreden van alle betrokken partijen kon het nucleair noodplan en alle maatregelen slechts enkele weken na vaststelling van het incident reeds opgeheven worden. Hierbij moet vermeld worden dat door de uiterst grote reactiviteit van het FAVV nauwelijks 24 uur na het alarm reeds kon besloten worden dat er geen gevaar was voor de voedselveiligheid.

Een tijdelijke luchtverontreiniging in de omgeving van Zelzate

Nadat het FAVV door de Vlaamse Milieumaatschappij op de hoogte werd gesteld van een uitzonderlijk hoge dioxinedepositie eind 2008 in de omgeving van Zelzate werd door het Agentschap in 2009 een staalnamecampagne uitgevoerd van het ter plaatse geproduceerde diervoeder. Hierbij werden zowel kuilvoerders als weidegras bemonsterd op de aanwezigheid van dioxines en dioxineachtige PCB's. Er werden geen onrustwekkende resultaten aangetoond. Nader onderzoek gecoördineerd door de Milieu-inspectie wees uit dat de uitzonderlijk hoge dioxinedepositie eind 2008 te wijten was aan de op dat moment heersende weersomstandigheden en niet aan een verhoogde dioxine-emissie van een industriële inrichting.

Rapportering

Elk jaar wordt door het FAVV een jaarverslag/activiteitenverslag opgemaakt die publiek beschikbaar is via de FAVV-website. Sinds het activiteitenverslag 2002 bevatten deze verslagen ook resultaten van de uitgevoerde controles (inspecties en monsternames). In het deel "Controleactiviteiten" wordt een overzicht gegeven van de resultaten van de analyses op residuen en contaminanten in diervoeders en levensmiddelen. Het betreft hier o.a. residuen van bestrijdingsmiddelen, PCB's en dioxinen, en zware metalen (zie Box 2). Significante

incidenten met een mogelijke impact op voedselveiligheid worden eveneens beschreven, in het deel "Crisispreventie en crisisbeheer".

Tevens moet het FAVV vanaf 2008 in het kader van het geïntegreerde meerjarige nationale controleplan jaarlijks een overzicht van de controleresultaten overmaken aan de Europese Commissie. Het activiteitenverslag van het FAVV vormt hiervoor de basis. Daarnaast bestaan er specifieke Europese monitoringsprogramma's waar eveneens periodiek over moet gerapporteerd worden zoals bv. voor residuen van pesticiden.

Box 2: Voorbeeld overzicht controleresultaten.

Analyses op residuen van bestrijdingsmiddelen in fruit, groenten en graan (FAVV-activiteitenverslag 2008)

	FRUITEN	GROETEN	GRAAN	TOTAAL
Monsters (stuk)	598	815	19	1432
Zonder aantoonbare residuen (conform) %	19.9	34.2	31.6	28.2
Met residuen ≤ MRL ⁵⁰ (conform) %	75.4	58.7	68.4	65.8
Met residuen > MRL (niet-conform) %	4.7	7.1	0	6

Residuen van bestrijdingsmiddelen in fruit, groenten en granen en de oorsprong van de monsters (FAVV-activiteitenverslag 2008)

Oorsprong	monsters (%)	Niet-conform (> MRL) (%)
België	38,1	3,7
EU-landen	23,4	3
Derde landen	37,6	10,4
Onbekend	0,9	0

Overzicht controleresultaten van residuen van bestrijdingsmiddelen in groenten en fruit in de periode 2004-2008: aantal monsters en % conform (monsters zonder aantoonbare residuen en met residuen ≤ MRL)⁵¹

	2004	2005	2006	2007	2008
Fruit & groenten (inclusief granen)	1.602 (95,2%)	1.346 (92,3%)	1.398 (91,4%)	1.807 (93,2%)	1.432 (94,0%)

Box 3: Lood en cadmium in groenten en fruit (FAVV-activiteitenverslag 2008).

De aanwezigheid van lood en cadmium in groenten en fruit is vooral een gevolg van de milieuverontreiniging. Er werden in 2008, 177 monsters van groenten en fruit (aardappelen inbegrepen) genomen op de Belgische markt en onderzocht op de aanwezigheid van lood en cadmium; 99,5 % van de genomen monsters voldeden aan de in de Europese of de Belgische wetgeving vastgelegde normen, rekening houdend met de analyseonzekerheid op het resultaat. Het niet-conforme monster (van selderij) gaf aanleiding tot een RASFF (Rapid Alert System for Food and Feed, zie boven).

⁵⁰ MRL: Maximum Residue Limit: de wettelijke toegestane maximale residugehalten van stoffen in of op levensmiddelen. De hoogte van de MRL's wordt bepaald door wat er maximaal aan residu verwacht wordt wanneer een middel volgens "goed landbouwkundig gebruik" is toegepast. Voordat een MRL definitief wordt vastgelegd, wordt ene risicobeoordeling voor de volksgezondheid opgesteld. Dit heeft tot gevolg dat een overschrijding van een MRL-waarde in de meeste gevallen de veiligheid van de consument niet in het gedrang brengt.

⁵¹ Voor een vergelijking van de controleresultaten moet o.a. rekening gehouden worden met de toepassing van de op risicoanalyse gebaseerde methodologie voor de opmaak van het controleprogramma, de vertering van de analysemethodes en de evolutie van de MRL's in de loop der jaren.

Evaluatie van het beleid

De algemene doelstelling, veilig voedsel, wordt gewaarborgd door de huidige beleidsinstrumenten.

Om een globaal en beter beeld te krijgen van de toestand van de veiligheid van de volledige voedselketen wordt in samenwerking met het Wetenschappelijk Comité van het FAVV, gewerkt aan een "barometer van de voedselveiligheid", eveneens een strategische doelstelling van het FAVV in de periode 2009-2011.

Inzake transparantie werden door het FAVV de nodige inspanningen geleverd om de betrokken sectoren én de consumenten voldoende te informeren. Voorbeelden hiervan zijn het Raadgevend Comité van het FAVV waarin consumentenorganisaties zetelen, en het openbaar maken van controleresultaten d.m.v. de activiteitenverslagen die publiek beschikbaar zijn via de FAVV-website.

Bij de planning van de controles wordt o.a. rekening gehouden met het risico van de activiteitensector, de voorgeschiedenis van de operator (niet-conformiteiten), de inspanningen die door de operator worden geleverd om te voldoen aan de eisen inzake autocontrole (zo zal een operator met een gevalideerd autocontrolesysteem minder gecontroleerd worden door het FAVV en van een financiële bonus genieten), en de eigenschappen van de contaminanten.

Daarnaast worden de controles zelf rationeel verdeeld over het ganse grondgebied rekening houdend met het aantal operatoren in de diverse sectoren.

Elk jaar worden de controleresultaten geëvalueerd en in rekening gebracht bij de programmering van de controles voor het volgende jaar. Indien noodzakelijk worden de middelen herverdeeld om tegemoet te komen aan bepaalde negatieve trends. Zo kan beslist worden om in een bepaald jaar meer controles in een bepaalde sector uit te voeren.

Vanuit het streven naar een voedselveilig product en gelet op het leggen van de primaire verantwoordelijkheid bij de respectieve schakels in de voedselketen conform het huidige beleid, wordt bijgedragen tot de bewustwording bij de operatoren dat milieuzorg tevens bijdraagt tot voedselveiligheid. Hierbij wordt verondersteld dat operatoren meer aandacht zullen schenken aan het voorkómen en verwijderen van milieuverontreiniging, aangezien dit een direct financieel voordeel oplevert, namelijk het op de markt kunnen brengen van producten die conform de voedselveiligheidsvoorschriften zijn.

Het huidige regionale milieubeleid (bodem, water, lucht, afval) legt de verantwoordelijkheid bij deze die contaminatie heeft veroorzaakt of de houder van gecontamineerde producten. In dit opzicht worden dezelfde principes gehanteerd als bij het voedselveiligheidsbeleid. Bovendien hebben de instrumenten, aangereikt door het communautaire en regionale wet- en regelgevend kader, eveneens een positief effect op de voedselveiligheid.

Het huidige voedselveiligheidsbeleid is pertinent. Na de dioxinecrisis in 1999 werd het voedselveiligheidsbeleid grondig hervormd. Alle controle- en inspectiediensten werden gereorganiseerd om de efficiëntie ervan te verbeteren. Deze reorganisatie gebeurde in de periode waarin op Europees niveau reeds de krijtlijnen van een gemeenschappelijk beleid werden vastgelegd middels het Groenboek over de algemene beginselen van levensmiddelenwet en -regelgeving, het Witboek over voedselveiligheid, en de General Food Law (verordening (EG) nr. 178/2002). Met de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie werd rekening gehouden door, onder meer, groot belang te hechten aan communicatie, overleg met alle betrokken maatschappelijke geledingen (beroepssectoren en consumenten), en een transparante werking. Eén eerste en belangrijke aanzet in de hervorming was de oprichting van het FAVV die op risicoanalyse gebaseerde controles uitvoert in de ganse voedselketen, "van boer tot bord".

Hoofdstuk 17: Buitenlandse zaken

17.1 Milieudiplomatie

Betrokken diensten:

FOD Buitenlandse Zaken, Directie-generaal Multilaterale Zaken, Directie Duurzame Ontwikkeling en Leefmilieu

Juridische basis:

- Samenwerkingsakkoord van 8 maart 1994 tussen de Federale Staat, de Gemeenschappen en Gewesten, met betrekking tot de vertegenwoordiging van het Koninkrijk België in de Ministerraad van de Europese Unie.
- Kaderakkoord van 30 juni 1994 tot samenwerking tussen de Federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten over de vertegenwoordiging van het Koninkrijk België bij de Internationale Organisaties waarvan de werkzaamheden betrekking hebben op gemengde bevoegdheden.
- Samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 tussen de federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot het internationaal milieubeleid.

De activiteiten van de Belgische milieudiplomatie volgen twee verschillende aanpakken: de Europese aanpak en de multilaterale aanpak. Ze worden hierna afzonderlijk behandeld. Op het einde van het hoofdstuk worden de milieuaspecten van de buitenlandse handel bestudeerd.

17.1.1 Europees Milieubeleid, doelstellingen en uitvoeringsprocedures

(Zie ook Deel 2, Hoofdstuk 1)

Het Europese milieubeleid heeft sinds de jaren '70 een gestage maar belangrijke opmars gekend. Belangrijke internationale milieuconferenties, zoals deze van Stockholm (1972), Rio (1992) en de Klimaatconferentie van Kyoto, hebben het thema milieu helemaal mee op de Europese agenda geplaatst. De Europese Unie heeft zich in de afgelopen jaren op het multilaterale vlak meer en meer ontpopt als een voortrekker inzake milieubeleid.

Definitie van het beleid

De Unie is uiteraard de belangrijkste speler op het vlak van milieubeleid, en heeft intussen een indrukwekkend acquis opgebouwd. De verdragrechtelijke basis van de Unie om maatregelen uit te werken inzake Leefmilieu is meervoudig.

Sinds 1972 heeft de Unie, via de Europese Commissie, reeds verschillende meerjarige beleidsplannen uitgebracht die de basis vormen voor het Europese beleid. Het huidige meerjarenplan, het Zesde Milieuactieprogramma, loopt van 2002 tot 2012 en kiest naast een evidente communautaire en grensoverschrijdende aanpak van milieubescherming voor een meer gerichte thematische aanpak via verschillende clusters en subthema's.

In het kader van deze multilaterale en Europese politieke context tracht België zoveel mogelijk invloed uit te oefenen op het besluitvormingsproces en haar nationale belangen te verdedigen. Daarbij moet rekening worden gehouden met de geldende verdeling van

bevoegdheden tussen de Gewesten/Gemeenschappen en de federale overheid. In dat opzicht kunnen verschillende mechanismen en instrumenten worden ingezet om de positie van ons land in Europa te definiëren of verschillende gezichtspunten in België op elkaar af te stemmen.

Het basisinstrument voor de coördinatie is het samenwerkingsakkoord van 8 maart 1994 tussen de Federale Staat, de Gemeenschappen en de Gewesten met betrekking tot de vertegenwoordiging van het Koninkrijk België in de Ministerraad van de Europese Unie. Volgens dit akkoord wordt de coördinatie van de Belgische positie toegekend aan de Directie-generaal Europese Zaken en Coördinatie (DGE) van de Federale Overheidsdienst (FOD) Buitenlandse Zaken voor elk agendapunt van de Raden van de Europese Unie. Dit geldt dus ook voor de Leefmilieuraad.

Uitvoering en behaalde resultaten

Vertegenwoordigers van de Eerste Minister, de vicepremiers, Europese Zaken, ministers-presidenten van Gewesten en Gemeenschappen, leden van die regeringen, de Permanente vertegenwoordiging, en hun attachés van Gemeenschappen en gewesten overleggen samen met vertegenwoordigers van de federale, gewestelijke en gemeenschapsadministraties, om in een geest van consensus en met het oog op coherentie, het Belgische standpunt te bepalen. Deze Europese coördinatie gebeurt vóór elke zitting van de Raad op een horizontale en systematische wijze, wat ook het betrokken bevoegdheidsdomein is. Indien binnen deze coördinatie geen consensus kan gevonden worden dient de knoop op een hoger niveau te worden doorgemaakt, namelijk binnen de Interministeriële Conferentie Buitenlands Beleid (CIPE). Indien ook daar geen consensus kan worden gevonden m.b.t. een bepaald punt of thema, wordt dit doorgeschoven naar het Overlegcomité.

Voor meer technische of belangrijke nieuwe initiatieven, die toch een politieke arbitrage of snel een eerste gecoördineerde beleidslijn vereisen, kan eveneens een coördinatie worden bijeengeroepen, op initiatief van de DGE of andere instanties. Voor informele Ministerraden zijn geen bepalingen vastgelegd en wordt in principe niet voorzien in een voorbereidende coördinatie. Er wordt enkel voorzien in een voorbereidend overleg.

Binnen de schoot van de Interministeriële Conferenties zijn verschillende andere mechanismen van overleg en coördinatie opgericht, die er voor kunnen zorgen dat de Europese coördinaties binnen de DGE vlotter en efficiënter kunnen verlopen. Meest relevant "parallel" orgaan voor wat betreft coördinatie van (Europees) milieubeleid is het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM). Het comité werd opgericht als een soort permanent orgaan binnen de Interministeriële Conferentie Leefmilieu en vindt zijn juridische basis in het Samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 tussen de federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met betrekking tot het internationaal milieubeleid.

Het CCIM is voornamelijk belast met:

- het voorbereiden van de standpunten die dienen te worden ingenomen door de Belgische delegaties in de internationale organisaties (de Raad van de EU uitgezonderd), in de verdragsorganen en in de internationale conferenties;
- het bepalen van de samenstelling van de Belgische delegatie en de aanduiding van de woordvoerder;
- het plegen van overleg om te komen tot een gecoördineerde uitvoering van de aanbevelingen en beslissingen van internationale organisaties;
- het voorbereiden van de Interministeriële Conferentie Leefmilieu;

- het toezicht op het verzamelen van de nodige gegevens en het gemeenschappelijk rapporteren ten behoeve van informatievragen van internationale organisaties.

Het CCIM wordt voorgezeten door de Directeur-generaal van DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. Beslissingen worden genomen op basis van consensus. Het comité vergadert eenmaal per maand en wordt voorbereid door een beperkt bureau. Er zijn een 20-tal thematische stuurgroepen.

17.1.2 Multilaterale aanpak: een nieuwe leefmilieudiplomatie voor globale vraagstukken

De focus van de klassieke diplomatie lag bij het verdedigen van de belangen van een land en van zijn onderdanen. Haar actierrein lag in het beschermen van de nationale grenzen en het verdedigen van handelsbelangen. Verdragen hadden betrekking op het afbakenen van nationale grenzen, afspraken op militair gebied, over de bescherming van onderdanen of de eigen bedrijven in het buitenland.

De nieuwe diplomatie overstijgt de strikt nationale belangen en neemt het op voor waarden en gemeenschappelijke natuurlijke hulpbronnen die door de mensheid gedeeld worden. Zij tracht aan antwoord te bieden aan een aantal globale uitdagingen zoals armoede, de opwarming van de aarde, grensoverschrijdende criminaliteit... , etc. Thema's die hierbij aan bod komen zijn o.m. mensenrechten en leefmilieuproblemen.

Definitie van het beleid

Eén van de kenmerken van leefmilieuproblemen is hun grensoverschrijdend karakter. Schadelijke stoffen die via een fabrieksschouw worden uitgestoten kunnen via de lucht duizenden kilometers worden meegevoerd. Via rivieren komen stoffen die in één land in het water geloosd werden terecht in een ander land. De gevolgen van een industrieel ongeval zijn dikwijls ver buiten de landsgrenzen meetbaar. De opwarming van de aarde is een globale uitdaging waarvan de gevolgen in vele gevallen gevoeld worden in die landen die er het minst tot toe bijgedragen hebben. De rijke biodiversiteit in de tropische wouden herbergt en potentieel aan geneeskundige planten die de mogelijk tot de ontwikkeling van revolutionaire geneesmiddelen voor heel de wereld zullen leiden.

De Internationale Milieu Architectuur

Van Stockholm tot Johannesburg

De VN Conferentie over het Menselijk milieu in Stockholm in 1972 was een belangrijk mijlpaal van het op de internationale agenda plaatsen van de milieuproblematiek en legde de basis voor een mondiale samenwerking op milieugebied. Eén van de resultaten van deze conferentie was de oprichting van het VN-milieuprogramma UNEP. Twintig jaar na de VN-conferentie in Stockholm vond in 1992 in Rio de "Top van de aarde" plaats. Op deze conferentie kwam duidelijk naar voren dat milieu een onmisbare pijler is voor een duurzame ontwikkeling. Op deze Conferentie werd met Agenda 21 een globaal actieplan voor duurzame ontwikkeling aangenomen alsook het kader uitgetekend voor wat men later de Rio-verdragen is gaan noemen (Klimaatverdrag, biodiversiteitsverdrag, desertificatie-verdrag). De opvolgingsconferentie Rio + 10 die in 2010 te Johannesburg doorging stelde zich tot taak de vooruitgang met Agenda 21 te evalueren. Het Johannesburg Plan of Implementation werkte Agenda 21 verder uit. Een belangrijk element van de top van Johannesburg was de nadruk op partnerschappen tussen overheden, NGO's en de bedrijfswereld.

Internationaal Institutioneel Kader voor Milieubeleid

Mondiaal

Binnen de VN systeem wordt de milieuproblematiek opgevolgd door het VN-milieuprogramma (UNEP) met zetel te Nairobi. Het beleidsorgaan van UNEP is het UNEP Governing Council dat 58 leden telt en waarvan België deel uitmaakt. De jaarlijkse vergaderingen van het UNEP GC geven belangrijke impulsen aan het mondiale milieubeleid door o.m. problemen onder de aandacht te brengen of onderhandelingen over nieuwe multilaterale milieuverdragen in te leiden. UNEP is een bevoorrechte partner van de Belgische ontwikkelingssamenwerking. BE is een belangrijke donor voor UNEP.

Regionaal

Op regionaal vlak dienen de pan-Europese milieuverdragen in het kader van het "Environment for Europe" proces vermeld te worden met verdragen inzake grensoverschrijdende luchtvervuiling, grensoverschrijdende waterlopen en meren, industriële ongevallen, milieurapportering in een grensoverschrijdend kader en toegang van de burger tot milieu-informatie en het gerecht in milieuzaken.

De laatste vergadering was te Belgrado in 2007, de volgende vergadering vindt plaats in Kazachstan in september 2011.

Multilaterale Verdragen

Om een antwoord te bieden aan een aantal de hierboven vermelde uitdagingen wordt gestreefd naar een internationaal regelgevend kader. Dit wordt gevormd door de Multilaterale Milieuverdragen (MEA's). De belangrijkste hiervan zijn de zgn. mondiale Rio-verdragen die teruggaan op de top van de aarde in Rio in 1992 die o.m. biodiversiteit en de opwarming van de aarde tot voorwerp hadden.

Het debat over International Environmental Governance

Op dit ogenblik zijn er discussies aan de gang om tot een beter internationaal milieubeleid te komen (International Environmental Governance). In deze context wordt ook gepleit voor het upgraden van UNEP tot een VN milieuoorganisatie. Daarnaast dient er ook een betere samenwerking te komen tussen de multilaterale milieu-akkoorden. Dit is nu al het geval met o.m. de chemische verdragen waarbij het Verdrag van Basel inzake afval, het Verdrag van Stockholm inzake persistente organische pollutanten (POP's) en het Verdrag van Rotterdam inzake voorafgaande geïnformeerde toestemming inzake bepaalde gevaarlijke chemicaliën in de internationale handel (PIC) tot een verregaande samenwerking hebben besloten.

Op de speciale zitting van het UNEP GC te Cartagena in 2002 werden een aantal aanbevelingen aangenomen om het internationaal milieubeleid te versterken. Deze aanbevelingen die ook wel eens het Cartagena pakket worden betreffen:

- een versterking van de rol van UNEP en zijn financiële toestand;
- universeel lidmaatschap van de Governing Council;
- het versterken van de wetenschappelijke basis van UNEP;
- een verbetering van de coördinatie en coherentie tussen multilaterale milieuakkoorden (MEA's);
- steun voor capacity building, technologietransfer en coördinatie op landenniveau;
- het bevorderen van coördinatie binnen het VN-systeem alsook een versterking van de rol van de Environment Management Group.

Op een Ministeriële vergadering te Rome in oktober 2009 over het versterken van de mondiale milieustructuren werd een tekst aanvaard waarin de nadruk gelegd wordt op korte termijn incrementele stappen zoals een jaarlijkse rapportering over de samenwerking tussen UNDP en UNEP, het lanceren van een proces voor synergieën tussen biodiversiteitsverdragen. De weg ligt nu open voor een politiek debat over broader transformation die o.m. de vorm kan aannemen van een UN Environmental Organisation, een overkoepelende organisatie voor duurzame ontwikkeling of een versterkte UNEP.

Uitvoering en behaalde resultaten

Binnen de FOD Buitenlandse Zaken is er binnen de Directie-generaal Multilaterale Zaken en Directie Duurzame Ontwikkeling en Leefmilieu die o.m. de multilaterale milieudossiers op volgt en ook deelneemt aan de werkzaamheden van de CCIM.

Standpuntbepaling in multilaterale fora

In het kader van de staatshervorming werd een groot deel van de bevoegdheden inzake milieubeleid overgeheveld naar de gewesten. Ten einde tot een betere coördinatie en transparantie te komen van de Belgische standpuntbepaling in internationale fora werd het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM) opgericht. Binnen de CCIM zijn verschillende stuurgroepen actief. Voor de technische milieudossiers zal het standpunt Belgische standpunt voorbereid worden door de bevoegde CCIM-groep. Voor dossiers waarbij institutionele aspecten een belangrijke rol spelen of die de milieudimensie overstijgen, zal het Belgische standpunt voorbereid worden door een COORMULTI vergadering georganiseerd en voorgezeten door de dienst multilaterale coördinatie van Buitenlandse Zaken. Voor Europese dossiers wordt de coördinatie verzekerd door de Directie Generaal Europese Zaken van de FOD Buitenlandse Zaken.

Outreach- doorstroming van informatie

In een aantal milieudossiers speelt België een voortrekkersrol. Om in dergelijke dossiers voortgang te boeken is het belangrijk te komen tot coalities van gelijkgezinden en het standpunt van België uit te dragen. Ons netwerk van diplomatieke posten kan hierbij een nuttige rol spelen. Binnen de EU werd het Green Diplomacy Network opgericht bestaande uit contactpersonen binnen de Ministeries van Buitenlandse Zaken van de 27. Bedoeling is om rond een aantal milieudossiers in de verschillende hoofdsteden wereldwijd demarches uit te voeren om de EU posities kracht bij te zetten alsook om via het netwerk van de Ambassades van de EU-lidstaten informatie bijeen te brengen rond een aantal actuele milieuthema's.

Cohesie en mainstreaming

Milieuthema's komen aan bod in verschillende internationale fora, ook deze die zich niet uitsluitend met milieu-aangelegenheden inlaten. Het is belangrijk dat er over gewaakt wordt dat het standpunt dat België in al deze fora verkondigt het zelfde is. Ook is het belangrijk dat milieu geïntegreerd wordt in andere beleidsdomeinen zoals energie, landbouw, handel, mobiliteit, ontwikkelingssamenwerking, en dat men bij beleidsbeslissingen rekening houdt met eventuele milieueffecten.

Synergieën en vorming van clusters

Milieuproblemen kunnen niet losgekoppeld worden van andere beleidsdomeinen. Zo is de problematiek van de opwarming van de aarde verwant met deze van energie en mobiliteit.

Discussies in het kader van biodiversiteit over wie kan delen in de winsten van toepassingen van traditionele kennis van planten kunnen niet losgezien worden van discussies die gaan over intellectuele eigendom. Milieucriminaliteit zoals illegale boskap of illegale transfers van giftig afval hebben dikwijls en band met andere vormen van criminaliteit en dienen in sommige gevallen voor de financiering van militaire conflicten.

Ratificatie en uitvoering van milieuverdragen

Vooraleer België partij kan worden van een milieuverdrag, dient men eerst na gegaan wie bevoegd is voor de materies die door het verdrag behandeld worden. Het bepalen van het karakter van een verdrag gebeurt door de Werkgroep Gemengde Verdragen in de schoot van de FOD Buitenlandse Zaken, bij voorkeur reeds in de fase van onderhandelingen. In deze werkgroep zitten vertegenwoordigers van de Federale overheid als van de gefedereerde entiteiten. Een verdrag kan exclusief federaal zijn, exclusief regionaal, gemengd (federaal/gewesten) of dubbel gemengd (federaal/gewesten/gemeenschappen) zijn. Gemengde verdragen dienen niet alleen de goedkeuring te krijgen van het Federale Parlement, maar ook van de bevoegde deelparlementen.

Bereikte resultaten: verdragen die geratificeerd werden de laatste vier jaar

1. Protocol van 1996 bij het Verdrag van 1972 inzake de voorkoming van verontreiniging van de zee ten gevolge van het storten van afvalstoffen, en Bijlagen 1, 2, en 3, gedaan te Londen op 7 november 1996. Ondertekend op 27 maart 1998. in Londen. Gemengd Geratificeerd door België op 13 februari 2006;
2. Protocol van 1997 tot wijziging van het Internationaal Verdrag ter voorkoming van verontreiniging door schepen, 1973, zoals gewijzigd door het Protocol van 1978, en met de Bijlage 6, gedaan te Londen op 26 september 1997. Geratificeerd 27 februari 2006;
3. Amendement (Beijing) aan het protocol van Montreal betreffende stoffen die de ozonlaag afbreken Ondertekend op 3 december 1999. Exclusief federaal. Ratificatie-oorkonde neergelegd op 06 april 2006;
4. Akkoord inzake de bescherming van Afrikaans-Euraziatische trekvogels, Den Haag, 15 augustus 1996.(AEWA) Ratificatie-oorkonde neergelegd april 2006;
5. Verdrag van Helsinki 17 maart 1992 inzake grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen. Ratificatie-oorkonde neergelegd op 06 april 2006;
6. Verdrag van Stockholm inzake persistente organische verontreinigende stoffen, met bijlagen, ondertekend in Stockholm op 22 mei 2001. Ratificatie-oorkonde neergelegd op 25 mei 2006;
7. Protocol bij het Verdrag van 1979 betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand inzake persistente organische luchtverontreinigende stoffen, en Bijlagen, gedaan te Aarhus op 24 juni 1998. Ratificatie-oorkonde neergelegd op 25 mei 2006;
8. Protocol bij het Verdrag van 1979 betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand, ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon op leefmilieu, gedaan te Göteborg op 30 november 1999. Ratificatie-oorkonde neergelegd op 13 september 2007;
9. Internationaal Verdrag aangaande plantgenetische hulpbronnen voor voeding en landbouw gedaan te Rome op 3 november 2001. Ratificatie op 02 oktober 2007;
10. Protocol van het Verdrag van 1998 betreffende toegang tot informatie, inspraak bij de besluitvorming en toegang tot de rechtspraak inzake milieuaangelegenheden, betreffende de registers inzake de uitstoot en overbrenging van verontreinigende stoffen, ondertekend in Kiev op 21 mei 2003. Ratificatie-oorkonde neergelegd op 12 maart 2009;
11. Internationaal Verdrag van 2001 betreffende de controle op schadelijke aangroeiwerende systemen op schepen, en met de Bijlagen, gedaan te Londen op 5 oktober 2001. Ratificatie-instrument neergelegd 15 april 2009;

12. Internationaal Verdrag van 2001 inzake de burgerlijke aansprakelijkheid voor schade door verontreiniging door bunkerolie, en met de Bijlage, gedaan te Londen op 23 maart 2001. Ratificatie-instrument neergelegd op 11 augustus 2009;
13. Wijziging aan het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak bij besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (GGO's), aangenomen te Almaty op 27 mei 2005. Ratificatie-oorkonde neergelegd op 16 juni 2009;
14. Verdrag inzake de verzameling, afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart, gedaan te Straatsburg op 9 september 1996. Neerlegging ratificatie-instrument 22 september 2009.

Het implementeren van milieuverdragen

In vele verdragen wordt voorzien in een nationaal contactpunt. De CCIM bepaalt wie zal fungeren als nationaal contactpunt en hoe de bepalingen van het verdrag in België dienen omgezet te worden.

Voor vele verdragen dient er een verplichte bijdrage betaald te worden. In het kader van het Financieel Protocol van 4 oktober 2002 bij het samenwerkingsakkoord van 5 april 1995 tussen de Federale Staat, het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest inzake internationaal milieubeleid werd besloten dat zowel het federale niveau als de gewesten tussenkomen in de betaling van verplichte bijdragen voor gemengd verklaarde multilaterale milieuverdragen. De betaling van deze bijdragen gebeurt via een orderrekening van de FOD Buitenlandse Zaken.

Box 1: Verdragen onder Fin Protocol

- 1° Protocol van Genève van 1984 bij het Verdrag van 1979 betreffende grensoverschrijdende luchtverontreiniging over lange afstand aangaande de langlopende financiering van het programma voor samenwerking inzake de bewaking en evaluatie van het transport van luchtverontreinigende stoffen over lange afstand in Europa (EMEP);
- 2° Overeenkomst van Ramsar van 1971 inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels;
- 3° Verdrag van Wenen van 1985 ter bescherming van de ozonlaag;
- 4° Protocol van Montreal van 1987 betreffende stoffen die de ozonlaag afbreken (1);
- 5° Raamverdrag van de Verenigde Naties van 1992 inzake klimaatverandering;
- 6° Verdrag van Bazel van 1989 inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan;
- 7° Verdrag van Parijs van 1992 inzake de bescherming van het marien milieu van de Noordoostelijke Atlantische Oceaan (OSPAR);
- 8° Verdrag van Rio van 1992 inzake biologische diversiteit (3);
- 9° Verdrag van Stockholm van 2001 van inzake Persistenten Organische Polluenten (POP's);
- 10° Protocol van Cartagena van 2000 inzake bioveiligheid.

Evaluatie van het beleid

Het meten van de resultaten van milieudiplomatie is niet altijd eenvoudig en hangt af van wat men beoogt. In sommige gevallen is men tevreden als men er in slaagt een probleem op de internationale agenda te zetten, in andere gevallen beperkt men zich tot het uitwisselen van "best practices" voor het aanpakken van een probleem, soms gaat men voor een juridisch bindend mondiaal verdrag.

Een groot deel van de engagementen die landen rond milieu nemen hebben het statuut van "soft law": politieke verbintenissen die echter juridisch niet afdwingbaar zijn. Om te vermijden dat dergelijke verbintenissen volledig vrijblijvend zijn, zal België er tijdens onderhandelingen steeds naar streven dat dergelijke engagementen tijdsgebonden en meetbare doelstellingen omvatten en dat er middelen worden vrijgemaakt om deze doelstellingen te bereiken ("means of implementation"). Bij "measurable time bound targets" is het belangrijk indicatoren te voorzien die gebruikt kunnen worden voor monitoring, rapportering en verificatie (MRV). Een voorbeeld van dergelijke time bound target is target 10 van de Millennium Development Goals om tegen 2015 het aandeel te halveren van mensen die geen toegang hebben tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen.

Het beschikken over wetenschappelijke gegevens om een internationaal milieubeleid uit te stippelen en te evalueren is een belangrijk element voor goed internationaal milieubeheer. Het versterken van de wetenschappelijke basis van het internationaal milieubeleid en het uit bouwen van capaciteiten op dit gebied vormen daarom één van de pijlers om tot een doeltreffender mondiaal milieubeleid te komen.

Bij het beoordelen van de resultaten van milieudiplomatie dient men er ook van bewust te zijn dat onderhandelingsprocessen traag evolueren en dat het dikwijls 10 jaar duurt voor men er in slaagt om tot een verdrag te komen. Wat men echter tijdens dergelijk onderhandelingsproces ziet is dat steeds meer landen reeds eenzijdig maatregelen nemen en dat ook het bedrijfsleven zich reeds voorbereid op normen die door een toekomstig verdrag zouden kunnen worden opgelegd. Onderhandelingen die jaren vast zaten, kunnen soms ook van de ene dag op de andere in een stroomversnelling komen wanneer in een aantal sleutellanden er een nieuwe politieke situatie ontstaat (bvb nieuwe regering).

17.2 Multilaterale aanpak: Buitenlandse Handel

Betrokken diensten:

FOD Buitenlandse Zaken
Agentschap voor Buitenlandse Handel
Nationale Delcrederedienst

De bevoegdheden voor handelspolitiek liggen vooral bij de EU Commissie die de EU lidstaten vertegenwoordigt in internationale fora en handelsorganisaties als de WTO. Daarnaast beschikken de gewesten over een aantal bevoegdheden op het gebied van buitenlandse handel o.m. op het vlak van exportbevordering. Dit neemt niet weg dat het federale niveau een belangrijke rol kan spelen daar waar er raakvlakken zijn tussen buitenlandse handel en milieu. Dit is o.m. het geval voor de tenuitvoerlegging van een aantal milieuverdragen waarbij de douane een belangrijke rol kan spelen.

In een aantal milieuverdragen is er een duidelijke band tussen milieu en buitenlandse handel. Dit is o.m. het geval met het CITES verdrag inzake de handel in bedreigde diersoorten, het Verdrag van Bazel inzake afvaltransfers, het Verdrag Van Rotterdam (PIC) inzake het voorafgaand informeren inzake de transfers van bepaalde chemische producten, het Cartagenaprotocol inzake bioveiligheid (genetisch gemanipuleerde organismes), ... Met als doel de illegale handel in milieugevoelige producten tegen te gaan werd enkele jaren terug het "Green customs initiative" in het leven geroepen, een samenwerkingsverband tussen een aantal milieuverdragen, Interpol en de Wereld Douane Unie.

Andere dossiers waar milieu- en handelsaspecten samenkomen zijn o.m. het EU FLEGT (Forest Law Enforcement and Trade) initiatief tegen de illegale houtkap of het EU-debat rond criteria voor biofuels. Binnen het klimaatdossier is er een discussie over "carbon leakage" of de vrees van de ontwikkelde landen dat maatregelen om de uitstoot broeikasgassen te beperken kunnen leiden dat de delocalisatie van energie-intensieve bedrijven naar landen waar er minder verplichtingen gelden. Een andere discussie in deze context is de bijdrage die het afschaffen van milieuonvriendelijke subsidies op fossiele brandstoffen kan leveren tot het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen of omgekeerd de toelaatbaarheid van subsidies voor landbouw die de biodiversiteit respecteert of die het dierenwelzijn of duurzame visserij ten goede komen. Een laatste dossier is dat van certificering en labels en in hoe ver men bij openbare aanbestedingen voorrang aan een bepaald label (bvb FSC voor hout) mag geven.

Buitenlandse handel en milieu gaat niet alleen over handel in materiële goederen. In de klimaatdiscussies speelt overdracht van technologie en belangrijke rol. Binnen het biodiversiteitsverdrag is er de discussie over access and benefit sharing waarbij het o.m. gaat over het commercialiseren van de traditionele kennis over de geneeskrachtige eigenschappen van planten en waarbij de ontwikkelingslanden hun rechtmatig deel in de opbrengsten hiervan opeisen.

Een deel van hoger vermelde problemen worden opgenomen in een werkgroep handel en milieu binnen de Wereldhandelsorganisatie (WTO) die gevolgd wordt door de Belgische Vertegenwoordiging bij de VN te Genève. In het kader van de onderhandelingen die betrekking hebben tot de Doha Development Agenda (DDA) van de WTO, heeft de onderhandelingsgroep Handel en Milieu een mandaat om o.a. de handel in milieu goederen en diensten te liberaliseren. De inspanningen om tot een resultaat te komen worden voortgezet maar hangen af van ontwikkelingen in andere sectoren van de DDA (waaronder landbouw en industriële producten). België en alle andere lidstaten van de EU hebben zich steeds ingespannen om deze liberalisering te promoten.

België is een actief pleitbezorger van maatschappelijk verantwoord ondernemen waarvan respect voor het milieu één van de pijlers is. Bij het behandelen van de dossiers voor exportverzekering door de Delcrederedienst is de impact op het milieu één van de criteria die in de evaluatie wordt opgenomen (zie kader). In de bilaterale investeringsverdragen die België met derde landen afsluit wordt een milieuclausule opgenomen. België steunt stakeholder initiatieven rond maatschappelijk verantwoord ondernemen zoals Global Compact of de OESO-gedragscode voor multinationale ondernemingen.

De know-how die het Belgische bedrijfsleven op het gebied van milieutechnologie ontwikkeld heeft vormt ook een troef op de exportmarkten. Bij de Belgische economische missies wordt de Belgische eco-business (alternatieve energie, transport, bouw, enz) naar voor gebracht. Dit was o.a. het geval in Canada (2008) en in Egypte (2008).

Transport speelt een belangrijke rol in de buitenlandse handel. De milieu-impact van transport beperkt zich niet tot de broeikasgassen of de luchtverontreiniging die hierbij vrijkomt. Via ballastwater van schepen of in containers kunnen voortwoekerende vreemde soorten meekomen die de biodiversiteit van een land kunnen bedreigen. Het toevoegen van biociden aan ballastwater of het vergassen van containers met methylbromide dat de ozonlaag aantast vormen oplossingen hiervoor die niet kaderen in een coherent milieubeleid. De oproep om teneinde het klimaat te sparen zoveel mogelijk regionale producten te gebruiken, roept weerstand op van vele landen die vrezen markten te verliezen. In sommige gevallen is de impact van een product dat van ver komt ook niet automatisch groter dan dat van lokaal geproduceerde producten. Zo is de impact op het klimaat van bonen of bloemen die uit Kenya ingevoerd worden niet groter als deze die hier gekweekt worden in een met fuel gestookte serre.

Box 2: Milieubeoordeling van projecten bij de Nationale Delcrederedienst

De Nationale Delcrederedienst (ONDD) is de Belgische openbare kredietverzekeraar. ONDD verzekert bedrijven en banken tegen politieke en commerciële risico's van internationale handelstransactie. Vooraleer aan projecten een exportverzekering wordt toegekend, worden de projecten worden gescreend op de milieuvorwaarden van de OESO (de zogenaamde "common approaches"). Het project in kwestie wordt opgedeeld in een van volgende drie categorieën: A. aanzienlijke schadelijke milieu-impact; B. potentiële schadelijke impact; C. geen schadelijke impact. Indien een project in categorie A belandt, moet er een externe Environmental Impact Analysis (EIA) gedaan worden die binnen ONDD wordt gecontroleerd op haar kwaliteit. Dit kan leiden tot een afwijzing van het project op milieugronden of een aanvaarding van het project (vaak nadat de exporteur aanpassingen heeft uitgewerkt). Indien een project in categorie B belandt, is een EIA nuttig, maar niet verplicht. Binnen ONDD wordt ook hier de afweging gemaakt of de milieu-impact reëel en aanvaardbaar is. Een officiële afwijzing van projecten met een verhoogde kans op een blijvende, negatieve milieu-impact komt niet zo vaak voor, omdat deze projecten enerzijds worden afgewezen nog voor er een beslissing tot exportdekking wordt genomen; of omdat deze projecten anderzijds in een vroeg stadium grondig worden aangepast zodat de negatieve impact van het project wordt afgewend.

Hoofdstuk 18: Ontwikkelingssamenwerking

Betrokken dienst:

FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (FOD BZ),
Directoraat-generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGOS)

Juridische basis:

- Wet van 25 mei 1999 betreffende de Belgische Internationale Samenwerking;
- Bijzondere wet van 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gefedereerde entiteiten, en werd bovendien bevestigd in een Regeerakkoord van juli 2003.

Inleiding

De wet van 25 mei 1999 betreffende de Belgische Internationale Samenwerking is de referentie voor het Belgische ontwikkelingssamenwerkingbeleid. De belangrijkste doelstelling is een duurzame menselijke ontwikkeling, die kan worden bereikt door het bestrijden van armoede op basis van partnerschap en overeenkomstig de criteria die relevant zijn voor ontwikkeling, zoals gedefinieerd door het Ontwikkelingscomité (DAC) van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). De wet voerde het beginsel in van geografische en sectorale concentratie van de hulp.

In uitvoering van de coalitieovereenkomst van de federale regering van 2003 is de rechtstreekse bilaterale officiële ontwikkelingshulp gericht op 18 landen, waarvan 13 in Afrika gelegen zijn. Tien van deze landen behoren tot de groep van minst ontwikkelde landen (MOL). Er wordt voorrang gegeven aan vijf sectoren: i) basisgezondheidszorg; ii) onderwijs en opleiding; iii) landbouw en voedselveiligheid; iv) basisinfrastructuur; en v) conflictpreventie en maatschappijopbouw. Bovenop deze prioriteiten prijken vier sectoroverschrijdende thema's die betrekking hebben op gender, het milieu, kinderrechten en de welzijnseconomie. Bovendien werd de consensus van Monterrey om de officiële ontwikkelingshulp van België (ODA) tegen 2010 te verhogen tot 0,7% van het bruto nationaal product (BNP), in 2002 bij wet bevestigd. De creatie van een ministerpost voor ontwikkelingssamenwerking in 2003 is een duidelijke indicatie van het belang ervan in het regeringsbeleid.

In de beleidsnota van november 2008 van de Minister van Ontwikkelingssamenwerking werd bevestigd dat België zich voluit zal scharen achter de doelstellingen van de internationale gemeenschap om de Millenniumdoelstellingen (MDG's) te realiseren met een inhaalbeweging voor Afrika en speciale aandacht voor de fragiele staten. Hierbij is de strijd tegen klimaatverandering met een focus op de aanpassing aan klimaatverandering van de MOL één van de prioriteiten.

Na de hervorming van de federale administratie in 1999 consolideerde België nieuwe institutionele structuren en nam het maatregelen om deze aan te passen aan de nieuwe internationale context van ontwikkelingssamenwerking. Als resultaat van deze hervorming werd ontwikkelingssamenwerking in 2003 toegevoegd aan de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (FOD BZ) als het Directoraat-generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGOS). Ontwikkelingssamenwerking is tot op vandaag voornamelijk de verantwoordelijkheid van de federale regering. Het beginsel van de overdracht van bepaalde aspecten van de ontwikkelingssamenwerking aan de

gefedereerde entiteiten (gewesten en de gemeenschappen), op basis van de verantwoordelijkheden die intern aan deze entiteiten zijn toegekend, werd echter opgenomen in de bijzondere wet van 13 juli 2001 houdende overdracht van diverse bevoegdheden aan de gefedereerde entiteiten, en werd bovendien bevestigd in een regeerakkoord van juli 2003. Hierdoor nam het aandeel van de budgetten voor de gewesten en gemeenschappen toe. De algemene budgetdoelstelling van 0,7% kon worden behouden.

Daarnaast spelen ook de organisaties die betrokken zijn bij indirecte samenwerking, met name de niet-gouvernementele organisaties (NGO's), de Association pour la Promotion de l'Éducation et de la Formation à l'étranger (APEFE), de Vlaamse Vereniging voor Ontwikkelingssamenwerking en Technische Bijstand (VVOB), de universiteiten en andere wetenschappelijke instellingen een belangrijke rol op het vlak van specifieke ontwikkelingstypes en ondersteuning van informatie en mobilisatie. Ook zij genieten aanzienlijke steun van DGOS.

Het Belgisch Overlevingsfonds (BOF) werd op initiatief van het Belgische Parlement bij de wet van 9 februari 1999 opgericht en ligt in het verlengde van het Overlevingsfonds Derde Wereld dat op dezelfde manier in 1983 werd opgericht. Het Fonds wil de voedselzekerheid verbeteren van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen in de landen van Sub-Sahara-Afrika die lijden onder een chronische voedselonzekerheid. De middelen van het Fonds zijn afkomstig van een extra-budgettaire dotatie van de Nationale Loterij (300 miljoen euro voor de periode 1999-2009). Een nieuwe wet voor het "Belgisch Fonds voor Voedselzekerheid" is in voorbereiding en zal waarschijnlijk in 2009 gestemd worden.

De Belgische investeringsmaatschappij voor ontwikkelingslanden (BIO) tenslotte werd opgericht door de wet van 3 november 2001 op initiatief van de minister van ontwikkelingssamenwerking. BIO heeft als opdracht de uitbouw van een sterke privésector te bevorderen in de ontwikkelingslanden en/of de opkomende landen om hen in staat te stellen toegang te krijgen tot een duurzame ontwikkeling en sociale welvaart en aldus de armoede te verminderen

De belofte van België om de norm van de Verenigde Naties inzake ontwikkelingssamenwerking te halen tegen 2010 dateert van 2000. Deze norm bepaalt dat industrielanden 0,7% van hun bruto nationaal inkomen (BNI) moeten besteden aan ontwikkelingssamenwerking.

Naar het voorbeeld van andere donoren uit het koppelton heeft België toen beslist verder te gaan dan de EU-lidstaten die 2015 als streefdatum hebben vooropgesteld voor deze doelstelling. Een groeipad werd bij wet vastgelegd in 2002, België stelt voorop om de 0,7% te bereiken in 2010.

In 2008 diende het groeipad te worden bijgestuurd nadat de officiële ontwikkelingshulp in de jaren 2006-2007 gedaald was tot nauwelijks 0,43% van het BNI, d.i. precies evenveel als in 2002 toen het groeipad in de wet werd opgenomen. Bij de opmaak van het budget 2008 is de regering uitgegaan van een totale ODA-inspanning van 0,5%. In tegenstelling tot 2006 en 2007, toen de werkelijke uitgaven slechts ongeveer 90% van de goedgekeurde begroting bedroegen, is de begroting voor 2008 quasi volledig uitgevoerd. Nochtans werd het streefcijfer van 0,5% voor 2008 niet behaald. De begroting DGOS vertegenwoordigt 60% van de totale Officiële Belgische Ontwikkelingshulp inspanning, terwijl de overige 40% voor rekening vallen van andere overheidsdepartementen en besturen.

In een moeilijke economische context heeft de regering bij de opmaak van de begroting 2009 beslist bij haar engagement te blijven om 0,7% van het bruto nationaal inkomen aan ontwikkelingssamenwerking te besteden. De regering zal daartoe, in lijn met het afgesproken

groeipad, in 2009 al 0,6% realiseren. Concreet voorziet ze hiertoe een stijging van de begroting ontwikkelingssamenwerking in 2009 met 252 miljoen euro, hetzij een toename van de begroting met 23% tegenover 2008. Deze stijging komt bovenop degene die vroeger gerealiseerd werd in de begroting 2008 en betekent in totaal een stijging met 42% tegenover de begroting 2007 en met 57% tegenover de realisaties 2007.

Ook de Federale Overheidsdienst Financiën speelt hierin een belangrijke rol, en beheert leningen tussen landen onderling en bijdragen aan internationale organisaties, goed voor 10% van de ODA. Behalve het DGOS zijn ook andere directoraten-generaal van de FOD Buitenlandse Zaken in grote mate bij ontwikkelingshulp betrokken: het ministerie van Buitenlandse Zaken is belast met conflictpreventie en een gedeelte van de humanitaire hulp (5% van het ODA-budget). Er worden eveneens maatregelen genomen door de gemeenschappen en gewesten, de provincies en een groot aantal gemeenten (5% van de ODA), en daarnaast wordt er jaarlijks door de Nationale Delcredere-dienst (de belangrijkste Belgische verzekeraar voor uitvoerkrediet) een variabel gedeelte van de schuldkwijtschelding beheerd.

Definitie van het beleid

Zorg voor het leefmilieu als transversaal thema binnen ontwikkelingssamenwerking.

In de wet op de internationale samenwerking van 25 mei 1999 wordt “zorg voor het leefmilieu” als een sectoroverschrijdend thema bepaald. Bovendien wordt met deze wet erkend dat “respect voor bescherming of vrijwaring van het leefmilieu” een criterium is voor de ontwikkelingsrelevantie van de activiteiten uitgevoerd in het kader van internationale samenwerking.

De OECD-DAC (comité voor ontwikkelingssamenwerking van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) heeft markers ontwikkeld die gebruikt worden om een aanduiding te geven van de mate waarin programma's en projecten bijdragen aan de doelstellingen van de Rio-conventies (strijd tegen en aanpassing aan klimaatverandering, bescherming van de biodiversiteit, strijd tegen woestijnvorming). Tot hiertoe is het gebruik van de markers nog niet optimaal en onvoldoende voor een volledige rapportering.

Om een overzicht te geven van de uitgaven die besteed worden aan de zorg voor het leefmilieu werd een sectorale analyse gemaakt, aan de hand van de gegevens uit de ODA-gegevensbank⁵² van DGOS. Volgende sectoren werden in hun totaliteit behandeld: milieubescherming, watervoorziening en -sanering, landbouw en veeteelt, bosbouw, energie en visvangst/aquacultuur. Andere sectoren werden gedeeltelijk opgenomen: humanitaire hulp (subsectoren: coördinatie, preventie en reconstructie), industrie (subsectoren: administratie, onderzoek, landbouwindustrie, houtindustrie) en multisectoraal (subsectoren: algemeen, alternatieve ontwikkeling, onderzoek, stedelijke ontwikkeling, opleiding en rurale ontwikkeling). Per subsector werd een weegfactor toegepast om te bepalen welk aandeel een activiteit heeft in de strijd tegen klimaatverandering, bescherming van biodiversiteit en strijd tegen woestijnvorming.

⁵² ODA= Official Development Aid (officiële ontwikkelingshulp)

Uitvoering en behaalde resultaten

In bijlage zijn een aantal diagrammen en tabellen met een overzicht van de Belgische inspanningen terug te vinden.

Multilaterale samenwerking

België kiest vanaf 2009 resoluut voor een vereenvoudiging van de samenwerking met de multilaterale organisaties, in de lijn van de Verklaring van Parijs en van de principes van "Good multilateral donorship". In deze context zal België ernaar streven zijn multilaterale bijdragen vanaf 2009 maximaal te ontbinden, en geormerkte bijdragen te beperken tot die programma's die op regionaal of landenniveau op vraag van het partnerland worden uitgevoerd door een multilaterale partnerorganisatie.

Via de multilaterale begroting financiert het DGOS verschillende milieugerelateerde programma's die gericht zijn op klimaatverandering, biodiversiteit en de strijd tegen woestijnvorming (Rio-verdragen), naast deelname aan het Multilateraal fonds voor de Ozonbestrijding (MLF). De belangrijkste bijdragen aan multilaterale instellingen en programma's worden hieronder opgesomd.

1. Global Environment Facility

Het Global Environment Facility (GEF), opgericht in 1991, helpt ontwikkelingslanden projecten en programma's ter bescherming van het wereldmilieu te financieren. Dit internationale samenwerkingsmechanisme werft nieuwe en bijkomende fondsen, waaronder subsidies of zachte leningen, om de algemene verloedering van het milieu tegen te gaan. De opsplitsing van het GEF in de verschillende actiegebieden wordt weergegeven in tabel 23.

Tabel 23: Verdeling van de GEF-middelen over de verschillende activiteitendomeinen.

Jaar/milj. US\$	1991-2007		2006-2007	
Biodiversiteit	2 444,27	33 %	384,80	24 %
Klimaat	2 413,15	33 %	432,05	27 %
Internationale Wateren	933,71	13 %	126,28	8 %
Ozon	182,73	2 %	0,84	0 %
POP's	215,34	3 %	68,51	4 %
Desertificatie	352,74	5 %	259,31	16 %
Intersectoraal	819,86	11 %	347,87	21 %
Totaal	7 361,80	100 %	1 619,66	100%

In België draagt enkel DGOS bij aan GEF. Bij de onderhandelingen over fondsen voor de periode 2003-2006 pleitte België voor een aanzienlijke vermeerdering van de GEF-middelen. Sinds 2003 werd de Belgische bijdrage aanzienlijk opgevoerd, tot meer dan 10 miljoen EUR per jaar (tabel 24). De onderhandelingen over de wedersamenstelling van de middelen voor de periode 2006 - 2010, gebaseerd op de "Overall Performance Study" (OPS-3) werden afgerond in augustus 2006.

GEF-4 is, met 3,10 miljard US\$, weliswaar de hoogste wedersamenstelling ooit, de V.S.A. verminderde echter zijn aandeel met 26%, Japan met 31%. Om de wedersamenstelling te

redde beslisten de meeste andere donoren om hun bijdragen te verhogen, hierbij geholpen door een gunstige wisselkoers t.o.v. 4 jaar geleden. Zo ook België dat zich verbond tot 46,18 miljoen EUR voor de periode, te betalen in jaarlijkse schijven van 11,545 miljoen EUR en hiermee zijn aandeel optrok van 1,55% naar 2,71%.

Tabel 24: Bijdragen van DGOS aan GEF.

GEF (€)	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Multilaterale en Europese programma's (D4)	10.495.000	10.495.000	10.495.000	10.495.004	11.545.000	11.545.000
Verplichte bijdragen	10.495.000	10.495.000	10.495.000	10.495.004	11.545.000	11.545.000
Vrijwillige bijdragen	-	-	-		-	-
Algemene middelen	-	-	-		-	-
Toegewezen middelen	-	-	-		-	-
Speciale programma's (D2)	-	-	-		-	-
Totaal (D4 + D2)	10.495.000	10.495.000	10.495.000	10.495.004	11.545.000	11.545.000

Voor de periode 2004-2005 was België opnieuw Raadslid voor zijn landengroep. In 2006-2007 was België adviserend lid en werd terug Raadslid voor twee jaar in 2008. Het is van belang dat de GEF-raadsleden deelnemen aan de COP's van de verdragen waarvoor de GEF het financieel mechanisme is, teneinde optimaal in te spelen op het tot stand komen van gestuurde richtlijnen naar de GEF toe.

2. UN Environmental programme (UNEP)

Het financiële engagement van DGOS in het VN-Milieuprogramma voor 2004-2008 bedroeg 14,5 miljoen EUR. De bijdragen zijn bestemd voor drie prioritaire beleidsacties: behoud en beheer van de waterkwaliteit, evaluatie van de toestand van het milieu en integratie van een duurzaam milieu in de nationale actieplannen ter bestrijding van armoede (als voorbeeld zie in bijlage het project TEMATEA, opgestart door UNEP in 2005 en gefinancierd door België). Vanaf 2009 zullen de Belgische bijdragen aan UNEP bestemd zijn voor het algemeen budget van de organisatie en niet meer voor specifieke programma's en projecten. Deze core-financiering is bedoeld om de efficiëntie van de multilaterale organisaties te verhogen en om meer voorspelbaarheid van de hulp te voorzien. Daartegenover staat een actievere deelname van DGOS bij het bepalen van het beleid en de opvolging ervan. UNEP is één van de 10 uitvoerende agentschappen van de GEF.

3. Wereldbank

De Wereldbankgroep is een belangrijke partner van de Belgische ontwikkelingsamenwerking, gelet op het volume van de Belgische verplichte bijdrage die in 2009 ruim 98,4 miljoen EUR bedroeg. Het DGOS werkt ook op vrijwillige basis nauw samen

met de Wereldbank. De Wereldbank is ook één van de 10 uitvoerende agentschappen van de GEF.

Tabel 25: ODA-bijdragen van België tot de internationale financiële instellingen (IFI's) (2004-2008 in miljoen euro – afgeronde cijfers).

	2004	2005	2006	2007	2008
Internationale Ontwikkeling Associatie (IDA)	74	148	74	74	171
Andere bijdragen tot Wereldbank	10	8	9	8	6
Regionale & subregionale ontwikkelingsbudget	21	19	31	29	31
Multilaterale schuldkwijtschelding			7	12	19
Internationaal Monetair Fonds (IMF)	5				
TOTAAL IFI's	110	175	121	123	237

Er dient op gewezen dat de hogere bedragen in 2005 en 2008 te verklaren zijn door tweevoudige betalingen waarmee België in beide jaren een achterstand op de normale betalingsperiodes heeft ingelopen.

In de geest van het concentratiebeleid werd in 2004 overigens beslist de vrijwillige bijdragen toe te wijzen aan slechts drie programma's, die gericht zijn op de Millenniumdoelstellingen. Zo werd voor de periode 2004-2006 in totaal 6 miljoen EUR toegewezen voor de nieuwe fase van het zogenaamde Belgische Partnerschap voor armoedebestrijding. Via dit Wereldbankprogramma ondersteunt België de voorbereiding en uitvoering van armoedebestrijdingplannen in de zes Afrikaanse partnerlanden Mali, Niger, Mozambique, Rwanda, Burundi en DR Congo. België neemt tevens deel aan het "Clean Air Initiative" (CAI), een luik van het Vervoersbeleidprogramma voor Afrika ten zuiden van de Sahara (SSATP), dat zich toelegt op luchtvervuilingsproblemen in stedelijke gebieden in Afrika (Cotonou en Ouagadougou). Ook het Water- en sanitatieprogramma (WSP), meer specifiek de samenwerking met de Regional Water Sanitation Group in Oostelijk en Zuidelijk Afrika, werd door de Belgische regering gesteund. In 2004 werden alle inspanningen onder dit programma geconcentreerd in DR Congo.

4. Europese Ontwikkelingshulp

De Europese Ontwikkelingshulp valt onder de Akkoorden van Cotonou uit 2000 tussen 77 ACP-landen (landen uit Afrika, de Caraïben en de Stille Oceaan) en de EU. De financiën ervan zijn opgenomen in het Protocol van het Negende Europese Ontwikkelingsfonds (EOF) voor de periode 2000-2007 en bedragen 13,5 miljard EUR. Het tiende Europese ontwikkelingsfonds dat loopt van 2008-2013 bevat 22,682 miljard EUR. 90% van deze middelen wordt gebruikt om de armoede in de MOL (minst ontwikkelde landen) te bestrijden. De hoofddoelstelling van de Europese ontwikkelingshulp bestaat in een duurzame economische ontwikkeling op lange termijn met behulp van de Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP's) van de partnerlanden. De Belgische bijdrage aan het EOF en aan de Europese Ontwikkelingsbank (EBRD) zijn te vinden in tabel 26. Het is op dit moment niet mogelijk een analyse te maken van de toewijzing van deze fondsen aan milieurelevante activiteiten.

Tabel 26: Belgische ODA aanrekenbare bijdragen tot de Europese instellingen (2004-2008 in miljoen euro- Afgeronde cijfers).

	2004	2005	2006	2007	2008
EU begroting (excl. EOF)	184	202	221	226	248
Europees Ontwikkelings Fonds (EOF)	87	91	98	97	123
Europese Investerings Bank (EIB)	6	13	7	10	10
Andere bijdragen		1			
TOTAAL EUROPESE INSTELLINGEN	276	307	326	333	381

5. Multilateraal Fonds van het Protocol van Montreal

Het Protocol van Montréal voorziet in maatregelen voor de bescherming van de ozonlaag, door de geleidelijke afbouw van de productie en het gebruik van ozonafbrekende stoffen volgens een bepaald tijdschema. Voor de ontwikkelingslanden is een speciaal regime ingebouwd. Het Multilateraal Fonds (MLF) voor financiële en technische samenwerking heeft als doel het elimineren van ozonafbrekende stoffen volgens een vastgelegd tijdschema mogelijk te maken voor ontwikkelingslanden. De bijdragen van de Belgische federale regering aan de huidige bijstortingsperiode van het Multilateraal Fonds van het Protocol van Montréal bedroegen 2,03 miljoen EUR in 2003 en 1,7 miljoen euro in 2004. Dit bedrag bleef ongewijzigd voor de bijstortingsperiode 2006-2008 en nam af tot 1,5 miljoen euro voor de volgende periode (2009-2010).

6. Speciaal programma voor Afrika- IFAD

De voorbije jaren ondersteunde de Belgische federale regering het Speciale Programma voor Afrika onder het Internationaal Fonds voor Landbouwonwikkeling (IFAD). Tot de veldprojecten behoren onder meer plattelandsonwikkeling, waterbeheer, bebossing en bodemaantasting in gebieden in Afrika ten zuiden van de Sahara die bijzonder kwetsbaar zijn voor klimaatverandering. Deze programma's, die werden geïmplementeerd door het Belgisch Overlevingsfonds (BOF), werden teruggebracht tot 727 587 EUR in 2003 en 1 467 600 EUR in 2004. In de periode 2005-2008 bedroeg de bijdrage van BOF aan IFAD 25,4 miljoen EUR.

7. Rio-verdragen

De Belgische bijdragen aan het VN-Verdrag ter Bestrijding van Woestijnvorming (UNCCD) bedragen jaarlijks ongeveer 70 000 EUR.

De bijdrage aan het hoofdbudget van UNCBD (de VN-Conventie voor Biologische diversiteit) en het Protocol van Cartagena inzake bio-veiligheid bedroeg 190 175 EUR in 2003 en werd in 2004 opgesplitst tussen het federale niveau (30% voor DGOS) en de gefedereerde entiteiten (70%). In de periode 2005-2008 bedroeg de DGOS-bijdrage aan UNCBD 146 165 EUR.

In 2003 droeg België 273 371 EUR bij aan de hoofdbegroting van het VN-Raamverdrag inzake Klimaatverandering en het Protocol van Kyoto. In 2004 werd het totaalbedrag van 212 234 EUR verdeeld tussen het federale niveau (30% voor DGOS) en de ge-westen en gemeenschappen (70%). In de periode 2004-2008 droeg DGOS 238 788 EUR bij aan het budget van het UNFCCC-secretariaat en 97 031 EUR aan het Kyotoprotocol. De Vlaamse regering betaalde in 2008 een vrijwillige bijdrage van 68 000 EUR aan "Trust Fund for Supplementary Activities" en het "Trust Fund for Facilitating Participation of Parties".

8. Andere programma's

De bescherming van het leefmilieu is niet alleen een zorg van gespecialiseerde instellingen zoals de GEF en UNEP, maar ook andere organisaties dragen hieraan bij doorheen hun verschillende activiteiten.

Het United Nations Development Programme (UNDP), die eveneens een core-bijdrage ontvangen van DGOS is één van de uitvoerende agentschappen van de GEF.

De hoofddoelstelling van de voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties (FAO) is het verhogen van de voedselzekerheid in de wereld. Hieraan draagt de instelling bij door uitwisselen van kennis, informatie en technische capaciteit en via projecten op het terrein. Een goed beheer van de natuurlijke rijkdommen is onontbeerlijk om deze doelstelling te bereiken.

Een aantal van de acties van de Adviesgroep Internationaal Landbouwonderzoek (CGIAR) houdt rechtstreeks verband met duurzame landbouw en zijn bijvoorbeeld gericht op aanpassing aan klimaatverandering. Hiertoe behoren onder meer acties van het International Livestock Research Institute (ILRI) voor een beter graslandbeheer en de invoering van nieuwe landbouwproducten door het Internationaal Instituut voor Tropische Landbouw (IITA). België geeft jaarlijks meer dan 6 miljoen euro aan de centra van de CGIAR.

Bilaterale samenwerking

De Belgische bilaterale ODA wordt via twee kanalen verleend. Er is de directe bilaterale samenwerking (of regeringssamenwerking), bestaande uit de verschillende vormen van steun die op federaal niveau of door gewesten en gemeenschappen worden beheerd. Daarnaast is er de indirecte bilaterale samenwerking, bestaande uit programma's die door het DGOS worden medegefinancierd, maar worden voorbereid en geïmplementeerd door zogenoemde indirecte spelers, zoals erkende NGO's, Belgische universiteiten en wetenschappelijke instellingen en verenigingen, gespecialiseerd in het opleiden van human resources in ontwikkelingslanden. Er bestaan eveneens speciale programma's voor humanitaire hulp en conflictpreventie, en ook het Belgisch Overlevingsfonds (BOF) speelt hierin een belangrijke rol. De indirecte samenwerking neemt gestaag toe en was in 2008 goed voor 193 miljoen EUR. Een stijging naar 244 miljoen EUR wordt voorzien in 2009, hetzij 18% van de algemene Belgische ODA. De geografische concentratie van de bilaterale samenwerking neemt aanzienlijk toe: de drie belangrijkste ontvangers van bilaterale steun (Congo DR, Rwanda en Burundi) vertegenwoordigden in 2008 een gemiddelde van 51% van de totale bilaterale steun. Uit dit cijfer blijkt een duidelijke prioriteit voor MOL en Centraal-Afrika.

De totale ODA voor de periode 2005-2008 die uitgegeven werd via directe en indirecte samenwerking was ongeveer 1,6 miljard euro.

In de periode 2005-2008 werd in totaal 5,8 miljoen euro besteed aan de sector milieubescherming via *directe samenwerking*. Daarvan werd 43% gebruikt voor activiteiten ter bescherming van de biodiversiteit, 36% in de strijd tegen klimaatverandering en 21% in de strijd tegen woestijnvorming en landdegradatie. Er werd in de onderzochte periode ongeveer 4,4 miljoen euro besteed aan milieubescherming via de *indirecte samenwerking*. Uit de cijfers blijkt dat NGO's, universiteiten en andere indirecte actoren vooral gesteund worden in hun werk rond bescherming van de biodiversiteit (48%).

Aangezien "de zorg voor het leefmilieu" een sectoroverschrijdend thema is en dus in alle projecten en programma's in overweging moet genomen worden geven we hieronder een

overzicht van het aandeel "leefmilieu" in een aantal sectoren. De belangrijkste bilaterale hulpprogramma's die rechtstreeks of onrechtstreeks verband houden met leefmilieu (klimaatverandering, biodiversiteit, woestijnvorming) worden hieronder opgesomd. Deze programma's of projecten hebben betrekking op de sectoren bosbouw, landbouw, visserij, water (bevoorrading en behandeling van afvalwater), energie, milieubescherming, industrie en geïntegreerde ontwikkeling (multisectoreel). Aan deze sectoren werd in 2005-2008 ongeveer 584 miljoen euro uitgegeven via de bilaterale kanalen. Alle in beschouwing genomen acties zijn officiële ontwikkelingshulp (ODA) en werden door België gemeld aan het Ontwikkelingscomité (DAC) van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). In totaal kan men stellen dat er in de periode 2005-2008 voor klimaatverandering via de bilaterale samenwerking 105,7 miljoen EUR werd toegekend in de onderzochte sectoren, 50 miljoen euro voor bescherming van de biodiversiteit, en 55,8 miljoen euro voor de strijd tegen woestijnvorming.

Bilaterale directe samenwerking

Landbouw

Voor de sector landbouw bedroeg de totale bilaterale ODA via directe samenwerking in de periode 2005-2008 bijna 49 miljoen euro. Geschat wordt dat ongeveer 9,4% hiervan rechtstreeks of onrechtstreeks wordt ingezet in de strijd tegen en aanpassing aan klimaatverandering. Ongeveer 5% draagt bij aan de bescherming van de biodiversiteit en ongeveer 9% aan de strijd tegen woestijnvorming. De programma's en projecten van watervoorziening voor landbouw nemen hier een aanzienlijk aandeel in.

Energie

In de periode 2005-2008 werd ongeveer 7,8 miljoen euro (56%) besteed in de sector energie aan activiteiten die gerelateerd zijn aan de strijd tegen klimaatverandering. Ongeveer 3% van de projecten en programma, vooral gericht op beleidsondersteuning en beheer, draagt bij aan de strijd tegen woestijnvorming. Deze activiteiten hebben onder meer als doel door maatregelen voor energiedistributie en energie-efficiëntie de druk op het bosbestand te verminderen.

Watervoorziening

In de periode 2005-2008 besteedde DGOS 34,2 miljoen euro in deze sector voor watervoorziening die bijdraagt aan de aanpassing aan klimaatverandering. We moeten hierbij vooral denken aan kleinschalige drinkwatervoorziening. De bijdrage van programma's en projecten die helpen om de biodiversiteit te beschermen wordt geschat op 11,6 miljoen euro. Hier gaat het vooral om activiteiten voor afvalverwerking en bescherming van rivieren. Het aandeel van de programma's en projecten in de strijd tegen woestijnvorming wordt geschat op 9 miljoen euro.

Bosbouw

In de bosbouwsector zijn de projecten en programma's, uitgevoerd in de periode 2005-2008, zeer belangrijk voor de bescherming van het leefmilieu in de partnerlanden. Er werd via de directe samenwerking in totaal 3,2 miljoen euro besteed, voornamelijk aan beleidsondersteunende maatregelen. De bijdrage aan deze activiteiten werd evenredig verdeeld voor wat betreft het aandeel in de strijd tegen klimaatverandering, de bescherming van de biodiversiteit en de strijd tegen woestijnvorming en landdegradatie.

Visserij

De uitgaven voor de visserijsector via directe samenwerking zijn minimaal in de periode 2005-2008 (1,7 miljoen euro). De projecten en programma's die zich richten op beleidsondersteuning en beheer dragen in beperkte mate bij tot de aanpassing aan klimaatverandering en bescherming van de biodiversiteit.

Industrie

In deze sector vinden we een aantal projecten en programma's die klimaatgerelateerd zijn. Er werd voor 443 000 euro gerealiseerd aan projecten en programma's in de periode 2005-2008 in de industriële sector via de bilaterale samenwerking, via het directe kanaal. Volgende activiteiten werden in aanmerking genomen: activiteiten in de houtverwerkende nijverheid, projecten en programma's in de agro-industrie, beleidsmatige activiteiten en investeringen in onderzoek voor industriële toepassingen. We beschouwen daarvan ongeveer 10% als klimaatgerelateerd (mitigatie).

Multisectoreel

De subsectoren algemeen, alternatieve ontwikkeling, onderzoek, stedelijke ontwikkeling, opleiding en rurale ontwikkeling worden in aanmerking genomen. In het totaal werd aan deze subsectoren in 2005-2008 121 miljoen euro besteed via directe samenwerking. Hiervan beschouwen we ongeveer 10% als een klimaatgerelateerde bijdrage, 10% als een bijdrage aan de bescherming van de biodiversiteit en 10% als bijdrage aan de strijd tegen woestijnvorming.

De belangrijkste programma's en projecten die gerelateerd zijn aan milieubescherming en duurzaam beheer van natuurlijke rijkdommen richten zich op rurale ontwikkeling. In de periode 2005-2008 werd 39 miljoen euro besteed aan rurale ontwikkeling via directe samenwerking.

Bilaterale indirecte samenwerking

Landbouw

Voor de sector landbouw bedroeg de totale bilaterale ODA via indirecte samenwerking in de periode 2005-2008 ongeveer 100,4 miljoen euro. Geschat wordt dat ongeveer 10% hiervan rechtstreeks of onrechtstreeks wordt ingezet in de strijd tegen en aanpassing aan klimaatverandering. Ongeveer 7% draagt bij aan de bescherming van de biodiversiteit en ongeveer 9,6% aan de strijd tegen woestijnvorming. De programma's en projecten van watervoorziening voor landbouw nemen hier, net zoals bij de gouvernementele samenwerking, een aanzienlijk aandeel in.

Energie

We vinden een minieme bijdrage aan de energiesector (zonne-energie en distributie) terug in onze portfolio van de indirecte samenwerking (6 900 euro).

Watervoorziening

In het totaal besteedde de Belgische ontwikkelingssamenwerking 16,8 miljoen euro aan de watersector via indirecte samenwerking. Hiervan beschouwen we 28,8% als een bijdrage aan de strijd tegen klimaatverandering, bijna 7% draagt bij aan de bescherming van de biodiversiteit en 12,8% aan de strijd tegen woestijnvorming.

Het grootste aandeel van projecten en programma's die een component "milieubescherming" meedragen hebben te maken met kleinschalige drinkwatervoorziening en beleidsondersteuning voor de watersector.

Bosbouw

De bijdrage aan bosbouw via indirecte samenwerking bedroeg in 2005-2008 ongeveer 3,2 miljoen euro. Het aandeel ervan in de strijd tegen klimaatverandering en woestijnvorming en de bescherming van de biodiversiteit beschouwen we als evenredig.

Industrie

Er werd voor industriële projecten en programma's van de indirecte actoren 5,1 miljoen euro gegeven in de periode 2005-2008 in de industriële sector. Volgende activiteiten werden in aanmerking genomen: activiteiten in de houtverwerkende nijverheid, projecten en programma's in de agro-industrie, beleidsmatige activiteiten en investeringen in onderzoek voor industriële toepassingen. We beschouwen daarvan ongeveer 10% als klimaatgerelateerd (mitigatie en adaptatie).

Multisectoreel

Net zoals bij de directe samenwerking is in de periode 2005-2008 heeft de bijdrage aan rurale ontwikkeling een belangrijke aandeel. In het totaal werd aan de projecten en programma's in de categorie "multisectoreel" 81 miljoen euro bijgedragen via samenwerking met NGO's en universiteiten. Hiervan beschouwen we ongeveer 10% als klimaatgerelateerd, 10% als een bijdrage aan de bescherming van de biodiversiteit en 10% als een bijdrage aan de strijd tegen woestijnvorming. Het totale aandeel aan zorg voor het leefmilieu bedraagt dus ongeveer 25 miljoen euro.

Evaluatie van het beleid

Rio-markers

OESO-DAC hanteert sedert 1997 een rapporteringssysteem voor de 3 Rio-verdragen en voor leefmilieu in het algemeen, gestoeld op "policy markers" met drie mogelijke scores:

- score "2" (twee): als het project of programma als hoofddoelstelling leefmilieu of één van de doelstellingen van de Rio-verdragen beoogt (klimaat, biodiversiteit of woestijnvorming);
- score "1" (één): als het project of programma als secundaire doelstelling een of meer van de voornoemde doelstellingen nastreeft;
- score "0" (nul): als het project of programma géén van voornoemde doelstellingen voor ogen heeft;
- "zonder score" betekent dat nog geen evaluatie hieromtrent is doorgevoerd.

Deze Rio-markers en leefmilieumarker zijn in de ODA-gegevensbank van DGOS ingevoerd sedert 2003. Er dient hierbij opgemerkt dat de marker voor klimaatverandering enkel "mitigation" (activiteiten die de verlaging van de uitstoot van broeikasgas tegengaan) aanwijst. Daarom heeft ENVIRONET (netwerk van leefmilieu en ontwikkelingshulp van OESO-DAC) in 2008 een nieuwe marker voor "adaptation" (aanpassing aan de gewijzigde omstandigheden door klimaatverandering) ontwikkeld. Deze marker wordt momenteel intern in OESO geëvalueerd en zal tijdens de Klimaatconferentie in Kopenhagen (december 2009) worden voorgesteld.

Deze Rio-markers hebben hun nut, doch zijn weinig bruikbaar voor kwantitatieve doeleinden, zoals de bepaling van het aandeel van één van de leefmilieucomponenten in een project of programma. Verder zijn overlappingsen aantoonbaar tussen de drie Rio-markers onderling (inherent aan het systeem) en met de algemene marker voor leefmilieu.

Daartoe heeft DGOS, ten behoeve van de rapportering naar de Bonn-verklaring toe (verklaring van de EU, Canada, IJsland, Nieuw Zeeland, Noorwegen en Zwitserland om collectief 450 miljoen euro/410 miljoen US\$ per jaar vrij te maken vanaf 2005 – herzienbaar in 2008, COP7/CP.7 van het Klimaatverdrag) een eigen wegingsstelsel uitgewerkt, gebaseerd op de CRS (Creditor Reporting System) van OESO-DAC. Daarbij werd een overschatting gemaakt van de klimaatgerelateerde projecten/programma's. In 2009 werden de weegfactoren aangepast en werden de aandelen voor biodiversiteit en desertificatie beter ingeschat. De som van de 3 wegingen leveren dan ook de leefmilieu-weging op. Deze gedetailleerde analyse kon doorgevoerd worden door gebruik te maken van de ODA-gegevensbank.

België zal samen met andere donoren en OESO gedurende 2010-2011 een oefening doorvoeren, waarbij de bestaande Rio-markers verfijnd worden (scoregebied van "1" tot "5"), met als doelstelling te komen tot een meer kwantificeerbaar marker-systeem.

Indicatoren voor leefmilieu en ontwikkeling

DGOS hanteert indicatoren voor ontwikkeling, die niet steeds overeenkomen met leefmilieu-indicatoren. Projecten en programma's worden ingeleid en gevolgd met een logisch kader, waarin de indicatoren hun plaats vinden.

Als een project/programma als hoofddoelstelling het behoud van het leefmilieu aangaat (cf. score "2" van de markers) zullen de gehanteerde indicatoren voor grote delen leefmilieu-indicatoren zijn. Wanneer leefmilieu als secundaire doelstelling wordt gesteld (score "2") zal het al heel wat problematischer zijn om een pure leefmilieu-indicator te gaan vastleggen. Verder is het informaticasysteem (ODA-gegevensbank) nog niet ingericht om de indicatoren op te nemen.

Hoe planmatig ontwikkelingssamenwerking ook te werk gaat, is het nog niet de gewoonte om indicatoren voor horizontale thema's (gender, leefmilieu, sociale economie...) op te nemen. Een vervolg van het werk rond de "markers" zou kunnen zijn dat de indicatoren ook hun plaats krijgen in het debat. BTC (Belgische Technische Coöperatie) werkt onafhankelijk van DGOS aan kwaliteitsindicatoren voor leefmilieu – zowel in België als op terrein.

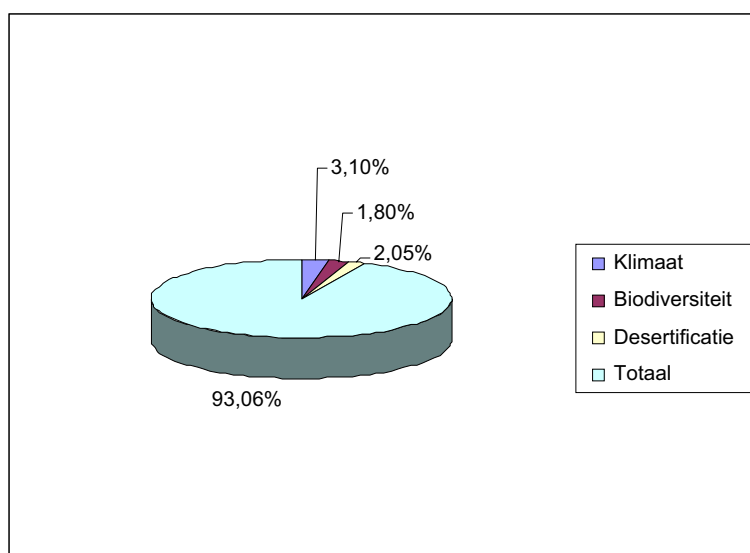
Er was een antwoordgrille voorzien waarin gevraagd werd om te antwoorden op een aantal indicatoren voor "duurzame ontwikkeling". OS werkt echter volgens een volledig ander stamien en hanteert deze indicatoren niet. De rapportering via de "Rio-markers" werd kort toegelicht, als reden om niet volgens het gevraagde stamien te werken. De VUB, als onafhankelijke consultant heeft hierover een opmerking gegeven. Er werd gevraagd om het voorgelegde stamien aan te passen aan de indicatoren zoals voorzien. Dit is in de huidige vorm van rapportering niet mogelijk.

DGOS heeft nog geen volledige studie gemaakt van het al dan niet gebruiken van de indicatoren. OESO/DAC heeft voor zijn leden van ENVIRONET een verkennende studie gemaakt over de kwaliteit van de Rio-markers: "Review of the Quality of DAC-members' reporting on Rio-markers" (DCD/DAC/STAT(2010)1). Daaruit blijkt dat België vrij zwak scoort inzake het gebruik van de markers (30% coverage). Verder blijkt uit de studie dat qua consistentie België vrij goed scoort. De vergelijkbaarheid van de resultaten tussen leden van OESO/DAC is echter zeer laag. Het is o.a. om die reden dat er een oefening is opgezet om de

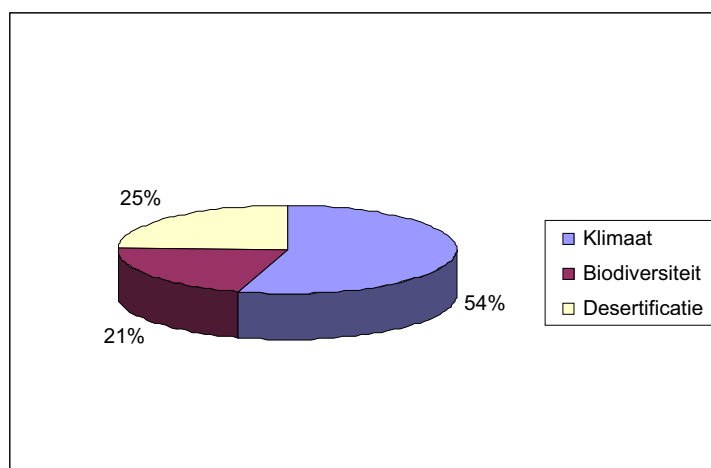
markers te verfijnen en de interne vergelijkbaarheid te vergroten. Deze oefening wordt begeleid door korte vormingsessies omtrent het markergebruik, zeker nu er een nieuwe "adaptation"-marker is bijgekomen.

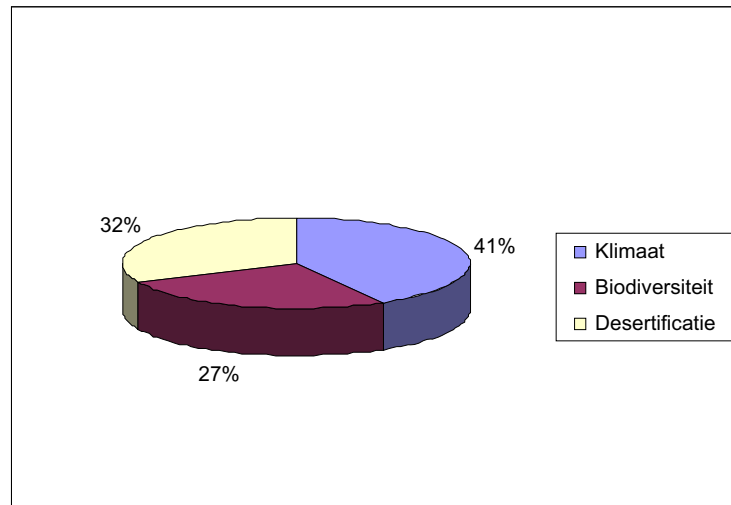
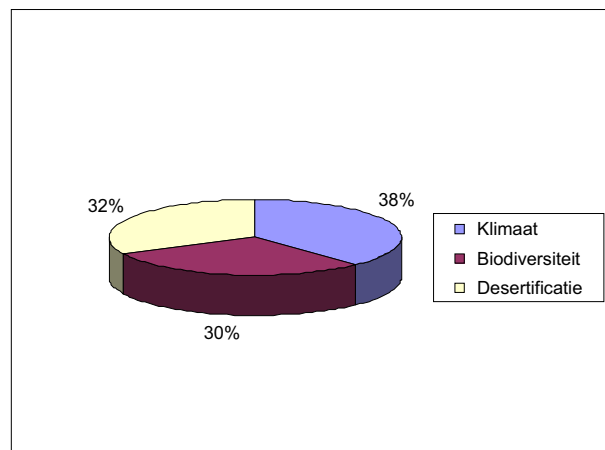
Bijlage

Figuur 4: Leefmilieugerelateerde projecten/programma's.

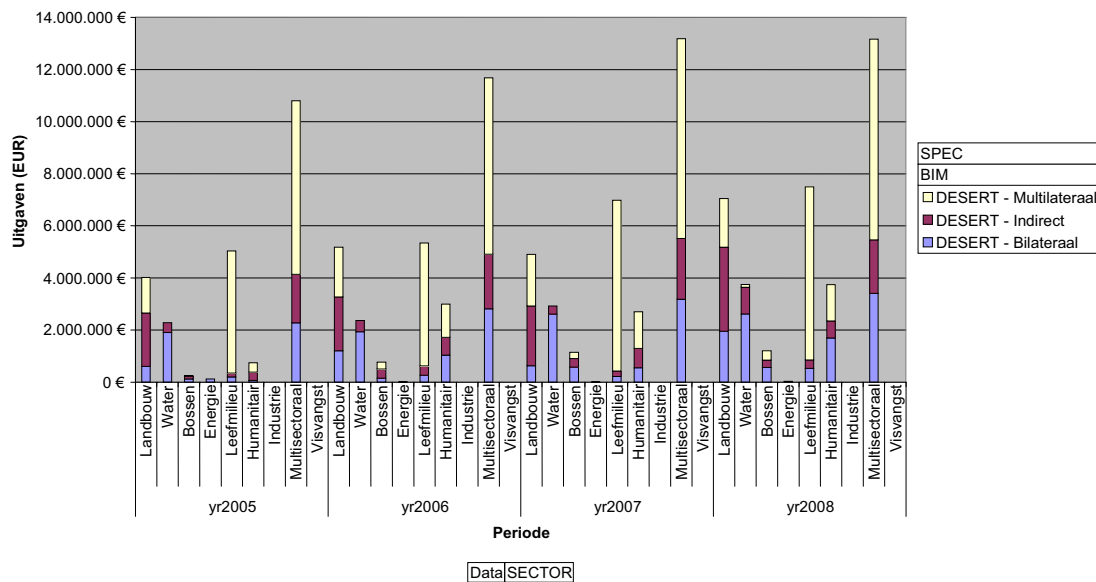

Figuur 5: Bilaterale Samenwerking.

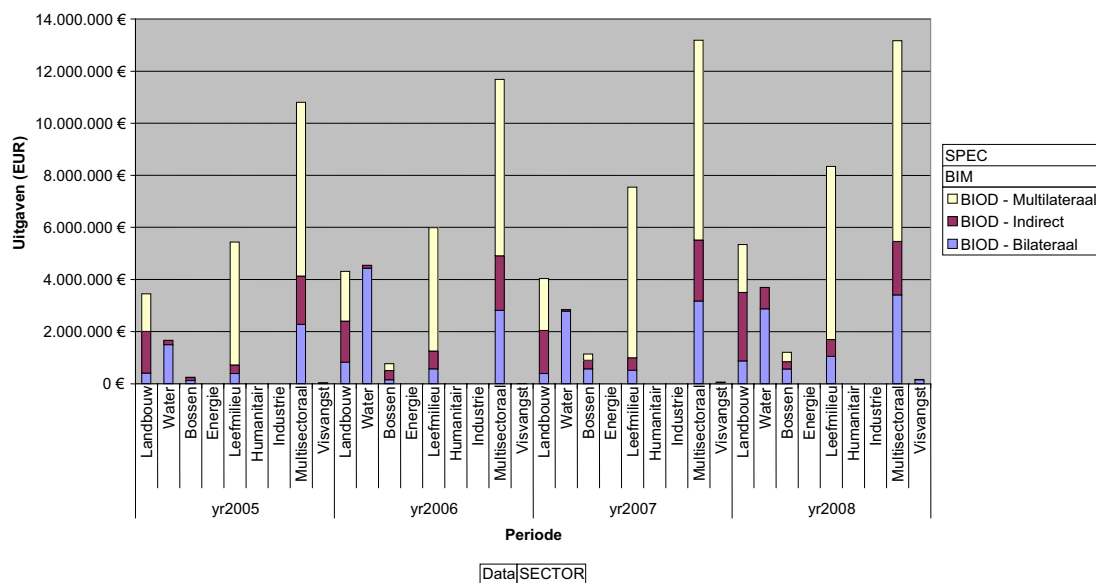

Figuur 6: Indirecte samenwerking.*Figuur 7: Multilaterale samenwerking.*

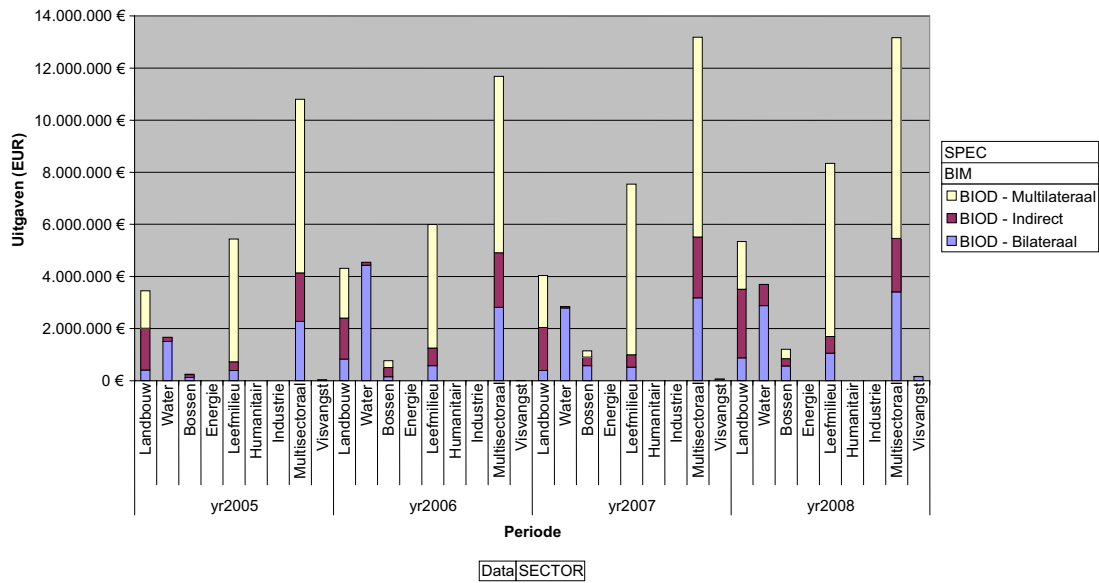
Figuur 8: Desertificatie.

Figuur 9: Biodiversiteit.

Figuur 10: Klimaatverandering.

Hoofdstuk 19: Duurzame Ontwikkeling

De federale activiteiten geklasseerd onder de titel “Duurzame Ontwikkeling” zijn heel gevarieerd. Degene in dit rapport overgenomen omvatten zowel algemene als meer punctuele acties. Het gaat met name om:

- het Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling (FPDO);
- Duurzame overheidsopdrachten;
- de Duurzaamheidstest (DOEB);
- Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO).

19.1 Federaal Plan van Duurzame Ontwikkeling

Betrokken diensten:

POD Duurzame Ontwikkeling (POD DO)
Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling (ICDO)

Juridische basis:

Wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling.

Inleiding

Het tweede Federaal Plan voor Duurzame Ontwikkeling (FPDO) 2004-2008 dekt de 6 thema's van de Europese strategie duurzame ontwikkeling:

1. de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting;
2. het hoofd bieden aan de vergrijzing van de bevolking;
3. de bestrijding van de gevaren voor de volksgezondheid;
4. het op een verantwoordelijker beheer van natuurlijke hulpbronnen;
5. het bestrijden van klimaatverandering en het gebruik van schonere energiebronnen;
6. het verbeteren van het transportsysteem.

Alle FOD's en POD's zijn betrokken en zowel de gewesten als de federale overheid zijn bevoegd.

De ICDO bereidt het Plan voor en legt het ter goedkeuring voor aan de regering. Het federaal plan voor duurzame ontwikkeling 2004-2008 werd goedgekeurd door de Ministerraad van 24 september 2004 en werd op 15 mei 2009 verlengd. Het FPDO bepaalt welke maatregelen genomen moeten worden om duurzame ontwikkelingsdoelstellingen te bereiken. Het plan bevat zowel normatieve als indicatieve maatregelen. Hoewel het plan wordt vastgesteld bij koninklijk besluit, heeft het geen dwingend karakter en heeft het geen rechtstreekse gevolgen voor de burger. Het heeft dus geen reglementaire kracht, maar het geeft de beleidslijnen aan die de regering wil uitvoeren. De maatregelen van het plan worden uitgewerkt en uitgevoerd volgens de gebruikelijke besluitvormingsprocedures en worden in voorkomend geval ter goedkeuring voorgelegd aan het Parlement.

Definitie van het beleid

Aangezien de algemene doelstelling van het plan het realiseren van duurzame ontwikkeling is, zijn de doelstellingen met betrekking tot leefmilieu (enkel deze worden hier vermeld):

- op duurzame wijze de consumptie- en productiepatronen zowel op Belgisch als op internationaal niveau wijzigen;
- het leefmilieu zowel op Belgisch als op internationaal niveau verbeteren;
- het leefmilieubeheer bij ondernemingen en openbare diensten verbeteren.

Om dit te realiseren zijn de operationele doelstellingen:

- het verminderen van het gebruik van natuurlijke hulpbronnen;
- het verbeteren van het transportbeleid om milieuhinder te verminderen;
- het invoeren van een milieubeheersysteem bij de openbare diensten.

De verwachte resultaten voor het plan zijn:

- het verbeteren van de levensomstandigheden, met het inachtnemen van de 3 pijlers van duurzame ontwikkeling en op basis van de 6 thema's van de Europese strategie;
- het wijzigen van de productie- en consumptiepatronen;
- het realiseren van de voorbeeldrol van de federale administratie met betrekking tot duurzame ontwikkeling; het wagenpark verbeteren, het aanbod in kantines en de gezondheid van het personeel verbeteren, telewerken mogelijk maken, mobiliteitsplannen realiseren, duurzaamheidstesten uitvoeren vanaf de ontwerpfase van het beleid).

Uitvoering en behaalde resultaten

De ICDO maakt jaarlijks een verslag op over de genomen maatregelen (monitoring) en het Federaal Planbureau publiceert een rapport over duurzame ontwikkeling ter evaluatie van de uitvoering. Bovendien is er een continue verslaggeving van de maatregelen via een online databank; beschikbaar via volgende link: <http://www.icdo.be/NL/index.php?page=50>

De maatregelen waarvoor de POD DO rechtstreeks verantwoordelijk is en waarover zij informatie kan verstrekken, zijn in het bijzonder:

- Actie 16 Strategie voor duurzame producten (zie MPD en MVO)
- Actie 17 De voorbeeldrol van de overheid (zie Emas en DPCP)
- Actie 31 De maatschappelijke verantwoordelijkheid van ondernemingen: een noodzaak (zie MVO)

Evaluatie van het beleid

Het is niet echt mogelijk om de realisatie van de doelstellingen van een kaderbeleid zoals het FPDO te meten. Toch kunnen we benadrukken dat er linken werden gelegd in het FPDO met andere federale en nationale thematische plannen (zie BfP, 2007, pp224-241). Aangezien duurzame ontwikkeling transversaal door het geheel van de beleidsdomeinen loopt, betreft het FPDO het geheel van de beleidsvlakken. Het federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling, belast met de evaluatie van de tenuitvoerlegging, toont echter aan dat heel wat acties al werden uitgevoerd of momenteel uitgevoerd worden. Nadien is het aan elke administratie om zelf de impact van de genomen maatregelen te evalueren.

Voor leefmilieu en ook voor landbouw en woningbeleid, is er in het FPDO een sterke interactie met de gewesten. Het schrijft zich ook in in het Europees ecologisch, sociaal en landbouwbeleid.

19.2 Duurzame Overheidsopdrachten

Betrokken dienst:

POD Duurzame ontwikkeling. Het betreft zowel gewestelijke als de federale bevoegdheden.

Juridische basis:

Wet van 24 december 1993 betreffende de overheidsopdrachten en sommige opdrachten voor aanneming van werken, leveringen en diensten met zijn uitvoeringbesluiten.

Inleiding

Het gaat om een integratie van de duurzame ontwikkelingscriteria in de overheidsopdrachten.

Er is een werkgroep "Duurzame Overheidsopdrachten" opgericht onder het gemeenschappelijk beleid van de Interdepartementale Commissie Duurzame Overheidsopdrachten en het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid. Deze werkgroep heeft naar aanleiding van de mededeling van de Europese Commissie (COM(2003)302) inzake geïntegreerd productbeleid begin 2007 een voorontwerp nationaal actieplan duurzame overheidsopdrachten opgesteld. In het kader van het stakeholderoverleg "Lente van het leefmilieu" werd ervoor gekozen om het Belgisch beleid inzake duurzame overheidsopdrachten eerst binnen de eigen Belgische entiteiten (gemeenschappen, gewesten en het federale niveau) te onderzoeken, maar tevens de gemeenschappelijke coördinatie tussen de entiteiten niet uit het oog te verliezen.

Het federaal actieplan duurzame overheidsopdrachten (2009-2011) goedgekeurd door de Ministerraad op 3 juli 2009⁵³ geeft invulling aan de vraag van de Europese Commissie m.b.t. de opmaak van actieplannen duurzame overheidsopdrachten door de lidstaten. Het formuleert de maatregelen die de federale overheid zal nemen om de integratie van duurzame criteria in overheidsopdrachten te versnellen in de komende jaren.

In de lente - zomer van 2009 werd ook een Vlaams actieplan duurzame overheidsopdrachten goedgekeurd door de bevoegde regering. Ook de andere gewesten en gemeenschappen zijn bezig met een eigen beleid rond deze materie. In afwachting van een breder nationaal kader zal de ICDO-CCIM werkgroep duurzame overheidsopdrachten de rol van gemeenschappelijke coördinator vervullen.

Definitie van het beleid

Voor de looptijd van het federaal actieplan duurzame overheidsopdrachten stelt de Belgische federale overheid zich achter de doelstelling van de Europese Raad en de Europese Commissie om 50% duurzame aankoopprocedures te realiseren op alle federale overheidsopdrachten. Duurzame aankoopprocedures dienen conform te zijn aan de instructies in de federale omzendbrieven.

Het actieplan duurzame overheidsopdrachten bevat 7 strategische doelstellingen en 16 operationele milieudoelstellingen die een gemengd juridisch, sociaal of leefmilieukarakter kunnen hebben.

Een evaluatie van het actieplan duurzame overheidsopdrachten is gepland in 2011. Op basis hiervan kan het beleid eventueel worden aangepast.

⁵³ www.presscenter.org/repository/news/f0f/nl/f0f159fdcdb445c1929616ff34d926c4-nl.pdf.

Uitvoering en behaalde resultaten

Een DOEB werd opgesteld in de fase van beleidsvoorbereiding van het actieplan duurzame overheidsopdrachten.

Het voorontwerp van actieplan werd voorgelegd aan: (1) alle federale aankopers, (2) de vertegenwoordigers van regeringsleden en experts uit de federale overheidsdiensten via de ICDO en (3) vier adviesraden, met name de Federale raad Duurzame Ontwikkeling, de Hoge Raad voor Zelfstandigen en de KMO, de Raad voor het Verbruik en de Centrale raad voor het Bedrijfsleven, die allen, behalve de Raad voor het Verbruik een advies uitbrachten).

De opvolging van de uitvoering van het actieplan is uitgewerkt in hoofdstuk 7 van het plan: de ICDO/CCIM werkgroep zal jaarlijks rapporteren over de uitvoering van de acties. Een eerste rapport over de activiteiten van 2009 van de ICDO is beschikbaar⁵⁴.

Evaluatie van het beleid

Het actieplan is in uitvoering. Het is nog te vroeg om over resultaten te spreken.

⁵⁴ <http://www.icdo.be/NL/index.php?page=56>.

19.3 Duurzaamheidstest (DOEB)

Betrokken dienst:

POD Duurzame ontwikkeling

Juridische basis:

Koninklijk Besluit van 22 september 2004 houdende oprichting van cellen duurzame ontwikkeling en de federale overheidsdiensten, de programmatorische federale overheidsdiensten en het Ministerie van Landsverdediging.

Inleiding

Art. 4 van het Koninklijk Besluit van 22 september 2004 definieert de duurzame ontwikkelingseffectbeoordeling (DOEB) als “het geheel van de methodes gebruikt om te bestuderen wat de mogelijke sociale, economische en ecologische gevolgen zijn van een beleid dat wordt voorgesteld door de betreffende diensten, alvorens er een eindbeslissing hieromtrent genomen wordt”.

De “duurzaamheidstest” werd ingevoerd bij beslissing van de Ministerraad van 19 januari 2007⁵⁵ en is van toepassing op elke nieuwe beleidsmaatregel of –beslissing onderworpen aan de federale Ministerraad. Met behulp van de test kan de federale regering duurzame ontwikkeling beter en systematischer integreren in de voorbereiding van een beleid, en kan ze ook betere beleidsbeslissingen nemen. Op basis van de conclusies van de “duurzaamheidstest” kan een maatregel immers al verbeterd worden tijdens de voorbereidingsfase van de maatregel.

Een ander voordeel van deze test is dat de administratie die de maatregel voorbereidt haar visie verbreedt door informatie in te winnen bij andere diensten. Bestaande kennis wordt bijgevolg breder verspreid en ervaringen tussen openbare diensten uitgewisseld.

Definitie van het beleid

De duurzaamheidstest omvat de volgende etappes:

1. screening (1-3): bepalen of de realisatie van een effectbeoordeling nuttig is of niet. De DOEB heeft immers enkel zin voor beleidsprojecten met een sociale, economische of ecologische impact ofwel op de betrokken autoriteit, op korte of lange termijn, in België ofwel op andere landen van de wereld. Voor de maatregelen die weinig kans op effect hebben, moet geen DOEB gerealiseerd worden.
2. scoping (4-5): Als de screening duidelijk maakte dat een effectbeoordeling nuttig is, moet de te realiseren effectenbeoordeling afgebakend worden qua inhoud, diepte en methode, opdat de beoordeling proportioneel is met de verwachte impact en een zoom kan maken op de belangrijkste effecten. Hier volgen enkele scopingvragen: welke zijn de alternatieve beleidsmaatregelen die grondig geanalyseerd moeten worden? welke effecten? met welke methodes? door wie? wie moet deelnemen? enz.
3. assessment (6-7): Ten gevolge van de scoping de belangrijkste effecten van de geplande beleidsmaatregel en van de eventuele alternatieven identificeren, en ze in het voorkomende geval vergelijken.
4. eventuele begeleidende maatregelen (8): deze maatregelen moeten worden voorgesteld indien nodig, om de ongewenste effecten van de gekozen beleidsmaatregel te beperken en om de gewenste effecten ervan te versterken.

⁵⁵ www.presscenter.org/repository/news/b16/fr/b1631bb5e65c2fd27b0750b9b92fa89f-fr.pdf

Bij het inschrijven van een voorgestelde maatregel op de agenda van de Ministerraad, moet deze vergezeld zijn van ofwel een formulier inzake niet-toepassing of inzake vrijstelling van de DOEB ofwel van een correct ingevuld DOEB formulier ingeval van een screening ofwel tenslotte door een DOEB zelf.

- De categorie vrijstelling, of meer bepaald niet-toepassing of vrijstelling, moet vermeld of (in geval van vrijstelling) gemotiveerd worden in een nota voor de Ministerraad, indien vooraf bepaald wordt dat een DOEB niet nodig noch nuttig is.
- Het DOEB screeningformulier ("Formulier B: de maatregel heeft geen grote impact op de ontwikkeling") wordt toegevoegd aan de door de overheden overwogen maatregel, indien een randcontrole ("quick scan") duidelijk maakte dat men zich niet moet verwachten aan een sociale, economische of ecologische impact, of aan een impact op de autoriteit, in België of in andere landen van de wereld.

Uitvoering en behaalde resultaten

De POD Duurzame Ontwikkeling heeft de DOEB-methode operationeel gemaakt en stelt ze ter beschikking van alle diensten. Ze wordt sinds maart 2007 toegepast. De POD DO is belast met het uitvoeren van een kwaliteitscontrole op de uitvoering van de DOEB in iedere dienst. Ook maakt de POD DO een kwantitatieve analyse van de DOEB's op.

De effectbeoordelingen dragen bij tot de kwaliteit van het beleid, door de politieke besluitvormers beter te informeren over de mogelijke effecten van een voorgenomen beleidsbeslissing. De DOEB gaat in op alle belangrijke aspecten en doelstellingen. Ze is er met name op gericht om de impact van een voorgenomen beleidsmaatregel te bekijken (1) voor de huidige en toekomstige generaties, (2) in België en in alle andere landen ter wereld, (3) op sociaal, economisch en milieuvlak.

De DOEB is een werkwijze die de federale overheid in staat stelt om bij de beleidsvoorbereiding beter en systematischer duurzame ontwikkeling te integreren, zodat op basis van de verkregen inzichten het voorgenomen beleid indien nodig kan worden bijgestuurd of de voorziene maatregel kan worden aangepast of aangevuld.

De DOEB wordt beschouwd als een hulpmiddel bij het besluitprocessen kan de beleidsevaluatie niet vervangen.

Evaluatie van het beleid

Het instrument wordt sinds maart 2007 gebruikt maar omvat geen cijferdoelstellingen. Er wordt gezorgd voor opvolging binnen de activiteitenverslagen van de ICDO.

Om te weten of de effecten op duurzame ontwikkeling mogelijkerwijs groot zijn, wordt in de DOEB de matrix betreffende de impact van de economische, sociale en ecologische effecten aangevuld met een noteringssysteem dat enerzijds een nuance toekent, en anderzijds eenvoudig en coherent kan worden gebruikt. De scores "++, +, 0, -, --" dienen om aan te merken of de impact positief, negatief of neutraal is en of die betekenisvol is (++ of --). Ook het ruimtelijke aspect van de impact kan worden vermeld, meer bepaald of het lokaal, regionaal, nationaal, Europees of mondiaal is. Tenslotte wordt het niveau van zekerheid van de informatie vermeld, om te helpen bij het interpreteren van de scores.

Tot op heden kon de duurzaamheidstest niet gedurende een lange periode worden uitgevoerd, aangezien de duurzaamheidstest werd opgestart aan het einde van de legislatuur in maart 2007 en opnieuw werd opgestart toen de nieuwe regering er kwam in december 2008. Op basis van de eerste maanden van continue toepassing zullen we een evaluatie kunnen uitvoeren van de lopende procedure om de efficiëntie te verbeteren.

Aangezien het gaat om een instrument voor ex-ante-evaluatie, is het niet de bedoeling om de effecten van het beleid te evalueren, maar om een aantal gevolgen te voorkomen door corrigerende of begeleidende maatregelen te voorzien.

19.4 Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)

Betrokken dienst:

POD Duurzame ontwikkeling

Afhankelijk van de behandelde thema's betreft het zowel gewestelijke als federale bevoegdheden, gelet op het brede spectrum dat het MVO dekt.

Inleiding

Het actieplan Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen werd door de federale overheid aangenomen op 21 december 2006⁵⁶. Het valt onder de uitvoering van acties 8 en 31 van het tweede Federaal Plan van Duurzame Ontwikkeling (FPDO 2004-2008). Deze acties zijn bedoeld ter ondersteuning van de maatschappelijke verantwoordelijkheid van ondernemingen (MVO) en van de ethische beleggingen en investeringen in België.

De hoofddoelstelling van het actieplan is om MVO in België te stimuleren en te faciliteren, en om de kwaliteit te bevorderen, met name door middel van een reeks opgestarte overheidsacties. Het maatschappelijk beoogd effect is niet alleen dat meer en meer ondernemingen MVO opnemen in hun beleid, maar ook dat er in het debat over MVO een ruimere plaats gegeven wordt aan een essentieel element, met name de dialoog tussen alle deelnemende partijen. Deze hoofddoelstelling moet beschouwd worden als een doelstelling op middellange of lange termijn.

Definitie van het beleid

Het MVO-actieplan is niet specifiek gebaseerd op het "leefmilieu", maar wel op een geheel van pijlers van duurzame ontwikkeling. De hoofddoelstelling in dit actieplan wordt beschreven in een aantal concrete operationele doelstellingen op korte of middellange termijn.

De belangrijkste doelen zijn:

1. het inventariseren van de verschillende openbare initiatieven op federaal en regionaal niveau ter ondersteuning en bevordering van MVO
2. het inventariseren van de verschillende verwachtingen van de betrokken partijen van de acties die volgens hen door de overheid geleid moeten worden;
3. het uitwerken van concrete wenselijke en/of nodige acties door de ICDO, om een algemeen doel te bereiken;

Iedere actie van het MVO-actieplan beschikt over eigen modaliteiten. Zoals al bepaald werd in het referentiekader: "Maatschappelijk verantwoord ondernemen is een verbeteringsproces waarmee ondernemingen op een vrijwillige, systematische en samenhangende manier sociale, ecologische en economische overwegingen integreren in hun beheer, in samenspraak met de betrokken partijen.", betekent MVO een vrijwillig engagement van de onderneming, dat reglementaire voorschriften overstijgt. Dat betekent uiteraard niet dat de lokale, regionale, nationale of internationale overheden hun rol als wetgever en regelend orgaan moeten opgeven, want ze ondersteunen het maatschappelijk verantwoorde ondernemerschap. De overheid moet als wetgever en regelend orgaan immers een regelgevende rol vervullen wanneer activiteiten van ondernemingen de belangen van de maatschappij schaden. De overheid beschikt hiervoor over verschillende instrumenten, van het verbod om sommige praktijken of activiteiten uit te voeren tot het opleggen van specifieke minimumnormen (bv. met betrekking tot uitstoot, lozingen, arbeidsvoorwaarden),

⁵⁶ www.presscenter.org/repository/news/5a0/fr/5a07bb5b2cd924ab023d621f392da6ae-fr.pdf

bestemd om het gedrag van ondernemingen te regelen. Bovendien kan de wetgever soms weinig legitieme gedragingen verbieden en de voorschriften –opnieuw- aan iedereen opleggen. In dat geval staat MVO voor proactief en vooruitziend ondernemen. MVO vervangt dus niet de rol van wetgever en regelgevend overheidsorgaan, maar de overheden kunnen instrumenten creëren die MVO bevorderen, welke dan weer aanleiding kunnen geven tot wetteksten en reglementaire teksten.

Er bestaan verschillende instrumenten om een MVO-beleid uit te voeren. Er werden in het MVO-referentiekader zes verschillende mogelijkheden ter beschikking gesteld van een organisatie bij het uitwerken van een MVO-beleid:

1. Gedragscodes: formele verklaringen inzake waarden en commerciële praktijken die worden toegepast door een onderneming en eventueel door onderaannemers en/of leveranciers;
2. Normen inzake management: een geheel van procedures, praktijken en gedetailleerde bepalingen die door een organisatie worden toegepast in het kader van haar beheer;
3. Rapportage: publicatie van een rapport waarin de MVO-activiteiten, -resultaten en -doelstellingen worden toegelicht;
4. "Social audit": audit van de sociale, ecologische en economische resultaten van de organisatie;
5. Labels: informatie bestemd voor de consumenten/gebruikers betreffende de eigenschappen van een product of van een organisatie;
6. Maatschappelijk verantwoorde investeringen: naast de financiële criteria ook rekening houden met sociale, ecologische en ethische criteria.

Meer informatie hierover is beschikbaar in bijlage 2 van het MVO-referentiekader.

Er bestaat een specifieke financiering voor iedere actie van het MVO-actieplan.

Gezien de stand van de kennis ter zake, voorziet actie 10 van het actieplan MVO specifieke maatregelen om de gegevensinzameling te verbeteren:

- het identificeren van bestaande studies instrumenten en initiatieven op het gebied van MVO en kenniscentra die zich toelagen op MVO in België, in Europa en internationaal;
- het identificeren van de voornaamste hiaten op het gebied van kennis, instrumenten en communicatiemechanismen, vertrekkend vanuit een analyse van de betrokken partijen. Er zal bijzondere aandacht gegeven worden aan de concrete toepassing van MVO in KMO's;
- het formuleren van voorstellen voor specifieke onderzoeks- en ontwikkelingsopdrachten vertrekkende vanuit de bovenvermelde analyses.

Dit zal worden uitgevoerd in het kader van een onderzoeksproject voorgesteld aan het wetenschappelijk beleid. De resultaten werden verwacht voor 2009.

In het kader van een project inzake duurzame ontwikkeling is het uiterst moeilijk om er ecologische informatie uit te trekken.

Uitvoering en behaalde resultaten

Realisatie van actie 31 van het federaal plan voor duurzame ontwikkeling 2004-2008:

- Oprichting van de MVO-werkgroep begin 2005. Definitie van een ontwerp van referentiekader en goedkeuring, na raadpleging van de stakeholders, door de Ministerraad in april 2006. De werkgroep levert ook haar bijdrage bij het uitwerken van een nationaal MVO-actieplan. Dit actieplan werd opgemaakt en na raadpleging aangenomen door de Ministerraad (het is beschikbaar op NEDERLANDSE VERSIE VAN WEBPAGINA OPNEMEN).

- Een evaluatieverslag van de uitvoering van het MVO-actieplan werd gepubliceerd in bijlage 2 van het jaarlijkse verslag van de ICDO 2008 en 2009 (www.icdo.be).
- Een onderzoeksproject betreffende de evaluatie van het huidige transparantiereglement is lopende. De resultaten van dit onderzoek dienen als basis voor later onderzoek over de uitbreiding van deze transparantiemaatregelen.

Meer informatie is beschikbaar op de databank met de realisaties van het FPDO op <http://www.icdo.be/NL/index.php?page=50> (acties 8 en 31).

Realisaties inzake het MVO-actieplan: zie « *État des lieux de la mise en œuvre des actions RSE* » (“Stand van zaken van de uitvoering van de MVO-acties” (deze bijlage maakt geen deel uit van deze evaluatie. Ze is ter indicatie beschikbaar).

Evaluatie van het beleid

De stand van zaken van de uitvoering toont aan dat een deel van de acties is uitgevoerd. Sommige acties, meestal de politiek en budgettair gevoeligste, zijn nog niet in concreto gerealiseerd. Er werden echter wel voorstellen gelanceerd voor de meeste acties, maar die werden niet altijd afgewerkt tijdens de vorige legislatuur en de bespreking werd opnieuw opgestart tijdens een Forum met de stakeholders in november 2009. Er werden nieuwe actiepistes geïdentificeerd.

Het is belangrijk om de politieke wil te verduidelijken om een aantal acties van het MVO-actieplan te ontwikkelen en uit te voeren.

Het federaal plan inzake duurzame ontwikkeling en het MVO-actieplan versterken elkaar, net als het MVO-actieplan en de acties inzake duurzame overheidsopdrachten. Bijlage I van het MVO-actieplan vermeldt een overzicht van de belangrijkste MVO-acties op regionaal en federaal niveau, en een gedeelte “gemeenschappelijke acties”.

Lijst van figuren

Figuur 1: Toepassingsgebied van de wet.....	348
Figuur 2: Schematische voorstelling van de grensoverschrijdende procedure.....	349
Figuur 3: Schematische voorstelling van de procedure SEA.....	351
Figuur 4: Leefmilieugerelateerde projecten/programma's.....	509
Figuur 5: Bilaterale Samenwerking.....	509
Figuur 6: Indirecte samenwerking.....	510
Figuur 7: Multilaterale samenwerking.....	510
Figuur 8: Desertificatie.....	511
Figuur 9: Biodiversiteit.....	511
Figuur 10: Klimaatverandering.....	512

Lijst van tabellen

Tabel 1: De concrete toepassingen: de beslissingen uitgesproken door het SEA Adviescomité (chronologisch).....	352
Tabel 2: Aantal FOD's, POD's of andere instellingen die het proces zijn opgestart om EMAS te bereiken.....	358
Tabel 3: Aantal FOD's die de EMAS certificatie voor het eerst verkregen hebben.....	359
Tabel 4: Milieumaatregelen 2005-2008 opgenomen in de Nationale hervormingsprogramma's en hun vooruitgangsrapporten.....	361
Tabel 5: Aantal en percentage zaken betreffende milieuovertredingen die op het parket kwamen tussen 1 januari 2004 en 31 december 2008, naargelang er al dan niet ten minste een verdachte gekend is en naargelang het jaar van instroom (n & % in kolom).....	375
Tabel 6: Aantal en percentage van zaken betreffende milieuovertredingen volgens het overzicht van deze zaken op 10 juli 2009 en naargelang hun jaar van instroom in de parketten (n & % in kolom).....	376
Tabel 7: Statistieken voor de twee voorgenoemde categorieën, in het Rapex-systeem sinds 2005.....	417
Tabel 8: Opbrengst van de ecotaksen (in miljoenen euro).....	432
Tabel 9: Ontvangsten (miljoenen euro).....	435
Tabel 10: Ontvangsten (in miljoenen euro).....	438
Tabel 11: Inschrijvingen zuinige voertuigen.....	441
Tabel 12: Energiebesparende investeringen (miljoenen euro).....	442
Tabel 13: Investerings die het hergebruik van recipiënten voor drank en industriële producten bevorderen (miljoenen euro).....	442
Tabel 14: Evolutie van de CO ₂ -uitstoot door nieuwe voertuigen in België.....	457
Tabel 15: Evolutie van de inschrijving van nieuwe wagens ≤ 115 g CO ₂ /km.....	457
Tabel 16: Verdeling van het Belgische wagenpark per milieuklasse (op 31/12/2008).....	458
Tabel 17: Strijd tegen het roken: algemene gegevens.....	472
Tabel 18: Controle van de rookverbodtekens in publieke ruimten.....	473
Tabel 19: Controle op het roken in publieke ruimten.....	473
Tabel 20: Controle op het roken in horecazaken binnen publieke ruimten.....	473
Tabel 21: Overzicht cosmeticacontroles 2005-2008.....	475
Tabel 22: Evolutie van het aantal (door de Federale overheid) verleende afwijkingen voor producten op basis van afvalstoffen.....	478
Tabel 23: Verdeling van de GEF-middelen over de verschillende activiteitendomeinen.....	500
Tabel 24: Bijdragen van DGOS aan GEF.....	501
Tabel 25: ODA-bijdragen van België tot de internationale financiële instellingen (IFI's) (2004-2008 in miljoen euro - afgeronde cijfers).....	502
Tabel 26: Belgische ODA aanrekenbare bijdragen tot de Europese instellingen (2004-2008 in miljoen euro- Afgeronde cijfers).....	503

ALGEMENE CONCLUSIES

1. Bijdrage van de federale overheid aan de verbetering van het milieu

De milieubevoegdheden van de federale overheid zijn een belangrijk element in het nationale beleid hieromtrent. Het gaat zowel om specifieke bevoegdheden, zoals het beleid voor producten en stoffen waarvan men het groeiende belang kent in het kader van duurzame productie en verbruik, als om de cruciale rol van coördinatie en coherentie van de gewestelijke en federale activiteiten, zoals bijvoorbeeld voor het klimaat- en biodiversiteitsbeleid. Dergelijke inspanningen bestaan nog niet voldoende voor onderwerpen als milieugerelateerde gezondheid, meer bepaald de federale bijdrage om de luchtkwaliteit op een structurele manier te verbeteren. Dit laatste is een gewestelijke bevoegdheid waarbij men zelfs bij een maximaal gebruik van de hefboomen nog niet het probleem kan oplossen zonder een betekenisvolle federale bijdrage op het gebied van de producten in de brede zin van het woord, inclusief brandstoffen en voertuigen.

In 2007 bepaalde de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling in de publicatie van haar verslag ingevolge een tweede onderzoek van Belgische milieuprestaties (www.oecd.org/document/20/0,3343,fr_2649_34307_38173460_1_1_1_1,00.html) dat: *"België echter nog steeds de achterstand aan het inhalen is die het in het verleden had opgelopen op milieuvlak. De uitdaging zal er nu in bestaan om: i) inspanningen te leveren om het milieubeleid effectief en efficiënt toe te passen; ii) milieuaspecten verder te integreren in economische en sociale beslissingen; en iii) de internationale verbintenissen na te komen die België op het gebied van milieu is aangegaan."*

Deze diagnostiek is nog altijd relevant. Dit rapport toont inderdaad aan dat de federale diensten die verantwoordelijk zijn voor het milieu, en degene die instaan voor de beleidslijnen die een impact hebben op het milieu, hun respectievelijke taken algemeen gezien ruimschoots bevredigend hebben volbracht. Er zijn echter verbeteringen mogelijk, ofwel omdat de doelstellingen niet duidelijk of objectief genoeg werden vastgelegd, ofwel omdat sommige van de maatregelen hun beoogde doelen niet volledig konden bereiken, ofwel omdat de situatie sinds de referentieperiode geëvolueerd is, wat een wijziging van de uit te voeren politiek met zich meebrengt.

Het milieubeleid, zoals het zich sinds de jaren 60 ontwikkeld heeft, was vooral gericht op de belangrijkste milieuelementen (water, lucht, natuur, afval, enz.) en was bedoeld om de aantasting van het milieu te stoppen. Sinds een twintigtal jaren worden meer en meer transversale thema's van duurzame ontwikkeling beoogd (klimaat, biodiversiteit, milieu/gezondheid) waarvoor verschillende bevoegdheden, instrumenten en initiatieven nodig zijn, die ervoor moeten zorgen dat de aantasting van het milieu voorkomen, verminderd of uitgeschakeld wordt of deze te herstellen. Zoals al werd aangehaald, vallen cruciale instrumenten en initiatieven momenteel grotendeels onder de bevoegdheid van de federale overheid; het gaat hierbij vooral om fiscale instrumenten (taksen en stimulansen) of normen voor het op de markt brengen, als een sleutelinstrument van regulering.

We kunnen dus besluiten dat zelfs indien de milieubevoegdheden en de vastlegging van de milieudoelstelling grotendeels onder de gewesten vallen, de federale overheid momenteel ook een belangrijke speler is op dit gebied.

Uit het rapport komen drie sleutelbeleidslijnen naar voren, die integratie, coherentie en verregaande coördinatie vereisen en bruggen leggen tussen de delen 2 en 3 van het rapport:

Het beleid omtrent de strijd tegen klimaatverandering

Coherentie en coördinatie zijn van essentieel belang gezien het grensoverschrijdende en transdisciplinaire karakter van de klimaatveranderingen. De doeltreffendheid van de belangrijkste initiatieven van dit beleid hangen sterk af van het niveau van interactie met andere beleidsterreinen (vooral energie, mobiliteit, fiscaliteit). Bovendien geeft het federale niveau door haar aankoopbeleid van emissierechten blijk van een groot engagement en bijdrage voor de inspanning en van solidariteit op nationaal niveau, en is haar gecentraliseerde register ter vergemakkelijking van het quota-uitwisselingssysteem één van de meest succesvolle en beveiligde ter wereld.

Buiten haar eigen initiatieven binnen dit domein, versterkt het federale niveau door haar coördinatie van maatregelen ter bescherming van de ozonlaag haar expertise in klimatologische mechanismen in de brede zin van het woord.

De op dit niveau ontwikkelde communicatie-instrumenten naar het publiek toe zijn vandaag een bekende en erkende referentie.

Een ander aspect dat niet aan bod kwam in het rapport omdat deze moeilijk te evalueren zijn op dit moment, zijn de internationale milieuacties. De Dienst Klimaatveranderingen is zeer actief en heeft een zeer specifieke kennis op het gebied van internationale onderhandelingen, waar heel wat inspanningen geleverd worden om een ambitieus engagementskader te versterken na Kyoto, en om ervoor te zorgen dat geen enkel nuttig instrument over het hoofd gezien wordt bij het nastreven van deze doelstellingen.

Het geïntegreerd productbeleid en stoffenbeleid

Dit geïntegreerd productbeleid moet het hele milieuspectrum dekken en van de levenscyclus van het product vanaf het ontwerp, de vervaardiging, het op de markt brengen en het gebruik om te eindigen met de recyclage of transformatie tot afval op het einde van zijn leven, waarbij de andere wettelijke bepalingen van de producten bovendien nog altijd moeten nageleefd worden: kwaliteit en veiligheid, bescherming van de consument, specifieke "veiligheden" (bijvoorbeeld m.b.t. voeding).

Dit beleid zal op meer samenhangende wijze de problematiek van stoffen moeten integreren, met name de dimensie van milieugerelateerde gezondheid binnen het produktbeleid, waar het federale niveau een reële en aangetoonde toegevoegde waarde heeft. In deze optiek is de vraag van voorafgaande evaluatie bij het afleveren van goedkeuringen of het formuleren van beperkingen of verboden zou systematisch moeten zijn en de capaciteit van expertise zou versterkt moeten worden, met inbegrip van de evaluatie van producten en stoffen op Europees niveau.

Bepaalde categorieën van producten waren niet het onderwerp van maatregelen tijdens de periode, alsook zo verdienen de voedingsproducten en de bouwmaterialen, bronnen met een significatieve impact op het leefmilieu meer aandacht.

Bij wijze van voorbeeld: Zo zou de voertuigmarkt, die momenteel uitsluitend valt onder homologatie (uitstoot en milieu-, atmosfeer- en geluidsvervuiling), veiligheid of beheer van toekomstig afval, ook deel moeten uitmaken van een ruimer kader, met name van milieu- en energiebeleid en bescherming van de volksgezondheid en de ecosystemen. Men zou de toegang moeten hebben tot een mix van instrumenten zoals consumenteninformatie, klachten, premies of bonusmalus die de aankoop van minder vervuilende voertuigen stimuleren, zowel vanuit het oogpunt van de uitstoot als afval en geluidshinder.

Op termijn zou men moeten gaan tot een beleid niet "van wieg tot graf" maar van "wieg tot wieg" teneinde te beantwoorden aan de noden van toekomstige generaties.

Het behoud van de biodiversiteit

Dit omvat verschillende te bereiken doelstellingen en te ondernemen initiatieven ter behoud van de "federale" natuur: de Noordzee en de import/export/doorvoer van niet-Belgische soorten, het duurzame gebruik van de biodiversiteit. Bovendien moet een specifieke aandacht besteed worden aan het behoud van de ecosysteemdiensten en aan een meer rechtvaardige verdeling van de winst die voortvloeit uit de genetische rijkdommen (de doelstellingen van de CBD en van de VN). De uitvoering van een dergelijk beleid om deze doelen te bereiken zal gebeuren via een optimale mix van federale instrumenten en een set van beleidsmaatregelen aangaande de sensibilisatie en communicatie naar de burger/consument en de bedrijven toe, de preventienormen op het gebied van handel in bedreigde soorten, de vermindering van de bedreiging van de plaatselijke biodiversiteit ingevolge biologische invasies, de bescherming van het mariene milieu, de ontwikkelingsamenwerkingsprojecten, duurzame mobiliteit en transport, enz. Het potentieel van de wet op het marien milieu moet verder zo goed mogelijk benut worden en van de wet op bescherming van de natuur gemoderniseerd worden teneinde op federaal niveau te beantwoorden aan de uitdagingen van vandaag binnen dit domein.

Een andere belangrijke conclusie: het milieubeleid gaat veel verder dan het nationale of regionale kader; lucht, water en andere milieuelementen hebben geen grenzen. Bovendien blijven menselijke activiteiten die het milieu grondig aantasten, zoals bijvoorbeeld transport of energie, ook niet binnen de grenzen van een land. Sommige beleidsmaatregelen blijken dus alleen maar echt doeltreffend wanneer ze op supragewestelijk of supranationaal niveau genomen worden. In de context van een groeiende mondialisering is een internationale aanpak van de milieukwesties bovendien onvermijdelijk geworden in de strijd tegen de wereldproblemen die van mondiale orde zijn, zoals de klimaatveranderingen, de biodiversiteit en de producten en stoffen. Men moet dus vaststellen en herinneren dat het nationale/gewestelijke kader grotendeels afhangt van internationale initiatieven, of op het niveau van de Europese Unie, en dat het dus op die niveaus is dat de verschillende entiteiten van België zich op een gecoördineerde, samenhangende en actieve manier moeten laten vertegenwoordigen, zodat een milieubeleid gevoerd kan worden dat ook efficiënt is op nationaal/ regionaal niveau. Een overleg- en coördinatieorganisme zoals de CCIM is dus van essentieel belang om tot dit doel te komen, want het is inderdaad op die manier dat België het huidige en toekomstige milieubeleid kan beïnvloeden. Ook de coherentie van het structurele milieubeleid tussen de Federale Staat en de Gewesten zou op meer systematische wijze onderzocht moeten worden door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu.

We moeten ook erkennen dat het milieu al beter is opgenomen in de definitie en de uitvoering van het economische en energiebeleid, maar dat het nog maar weinig geïntegreerd is op het gebied van het sociale beleid. De billijkheid en toegang tot de federale instrumenten ter bevordering van zekere, gezonde, duurzame producten en ter vermijding van degene die een onaanvaardbaar risico vertonen, blijven een uitdaging. Een echte alliantie arbeid-milieu moet nog gecreëerd worden om duurzame en kwalitatieve milieu-, volksgezondheids- en werkgelegenheidsdoelstellingen te kunnen combineren. Het feit dat het werkgelegenheidsbeleid niet is overgenomen in het toepassingsgebied van het koninklijk besluit van 2007 is vrij typerend.

In termen van de openbare actoren moet men zich ten slotte duidelijk vragen stellen over de inspraak van de autonome overheidsbedrijven en van de verschillende para-openbare of semi-openbare organen. De fragmentering van het milieubeleid is inderdaad niet alleen te wijten aan de verdeling tussen verschillende FOD's. Deze laatste, hoewel nog steeds van cruciaal belang, zijn in feite niet langer de enige actoren in de openbare actie. Wij voegen er zelfs aan toe dat men zich in een mondiale context van lagere overheidsuitgaven de vraag kan stellen of de Staat wel in staat is om volledig in te staan voor de kosten van het milieubeleid

en van de “compensaties” via federale solidariteit van sommige kosten die de Gewesten moeten betalen, zoals op het gebied van het milieu (beleid aankoopkredieten).

De inspraak van de belanghebbenden is, naar voorbeeld van de Lente van het Leefmilieu, van essentieel en groeiend belang in de uitwerking van beleidsprocessen op tal van terreinen. Dit geldt voor het milieu dat fungeert als model voor andere sectoren. Men kan zich echter afvragen of de huidige mechanismen voldoende beantwoorden aan deze doelstellingen, en voldoende “doeltreffend” zijn: zorgen ze voor een daadwerkelijke deelname? Worden de voorstellen werkelijk verbeterd? Hebben ze voldoende toegevoegde waarde ten opzichte van de inspanningen (kosten, termijnen, ...)? Als het zo is dat de burgers op federaal niveau verzekerd zijn (toegang tot de informatie, inspraak, openbare toegang tot de rechter), moet enkel de doeltreffendheid voor iedereen nog versterkt worden.

2. Bijdrage van de milieudimensie van het Belgische federale beleid aan de duurzame ontwikkeling

Dit Federale milieurapport analyseert het volledige milieubeleid (Deel 1), en al het andere beleid dat een impact heeft op het milieu (Deel 2). Het beleid inzake duurzame ontwikkeling maakt hiervan deel uit. Hoofdstuk 19 belicht enkele van de belangrijkste maatregelen daarvan, in het bijzonder het Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling (FPDO). Het recentste plan dat van kracht is voor de in dit rapport onderzochte periode loopt van 2004 tot 2009. Het omvat 395 maatregelen, een groot aantal daarvan met een impact op het milieu.

Voor een systematische inventarisering en evaluatie van die maatregelen uit het FPDO beschikte de lezer al over de Rapporten van de Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling en over de Federale rapporten inzake duurzame ontwikkeling die gepubliceerd worden in het federale kader van de wet van 5 mei 1997. Veel van de maatregelen uit het FPDO komen aan bod in de verschillende hoofdstukken van dit Federale milieurapport, hoewel zelden verduidelijkt wordt dat ze uit het FPDO komen. Deze maatregelen uit het FPDO komen zowel voor in het deel over het milieubeleid (bv. voor hoofdstuk 5 Mariene milieubeleid, zie FPDO 2004-2009, Actie 20 Geïntegreerd beheer van de Noordzee) als in het deel over het beleid met een impact op het milieu (bv. voor hoofdstuk 18 Ontwikkelingssamenwerking, bijlage Ternetea, zie FPDO 2004-2009, actie 18 Biodiversiteit beschermen).

Het beleid inzake duurzame ontwikkeling dat hierboven vermeld werd, heeft dan ook een positieve impact op het milieu. Maar ook: het omgekeerde is waar: het milieubeleid dat in het Federale milieurapport behandeld wordt, heeft ook een positief effect op andere duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen dan de milieubescherming.

In de internationale gemeenschap bestaat een consensus over de overkoepelende doelstellingen van duurzame ontwikkeling van het Implementatieplan van de wereldtop over duurzame ontwikkeling van Johannesburg in 2002:

- de armoede uitroeien;
- het milieu beschermen en beheren als basis voor de economische en sociale ontwikkeling;
- de niet-duurzame productie- en consumptiepatronen wijzigen.

Het Federale milieurapport gaat over het beleid dat de tweede van deze drie doelstellingen nastreeft. Maar datzelfde beleid kan in het kader van een “win-win”-proces, ook bijdragen aan de realisatie van de andere twee doelstellingen van duurzame ontwikkeling, met name de uitroeiing van de armoede en de wijziging van de niet-duurzame productie- en consumptiepatronen. De volgende voorbeelden van milieubeleid tonen dit goed aan.

Zo draagt de creatie van arbeidsplaatsen door de vaststelling van een milieumaatregel zoals de bevordering van hernieuwbare energie (hoofdstuk 2.3) bij tot de doelstelling om de armoede uit te roeien. De doelstelling om de niet-duurzame productie- en consumptiepatronen te wijzigen, wordt gerealiseerd door de maatregelen voor product- en stoffenbeleid (hoofdstuk 2) die de aard en het ontwerp van producten en onrechtstreeks hun productiewijze veranderen om de impact op het milieu en/of de gezondheid.

Het gebeurt ook dat het milieubeleid tegelijkertijd bijdraagt aan de drie overkoepelende doelstellingen van Johannesburg, zoals in het geval van de handel in duurzame bosproducten (hoofdstuk 4.5) en de omzendbrief daarover (Omsendbrief P&O/DO/2 van 18 november 2005 betreffende het aankoopbeleid van de federale overheid ter bevordering van het gebruik van duurzaam geëxploiteerd hout). Deze omzendbrief definieert de

milieubeschermingscriteria, inclusief de biologische diversiteit, waarbij het respect voor de rechten van de inheemse volkeren gegarandeerd wordt (respect voor de verdragen van de Internationale Arbeidsorganisatie, billijke verdeling van de opbrengsten...).

Het Federale milieurapport herinnert er dus aan dat het beleid inzake duurzame ontwikkeling een impact heeft op het milieu en toont aan hoe beleid dat als milieubeleid bestempeld wordt, bijdraagt aan de synergieën tussen de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen. Het zijn de eerste gekruiste antwoorden op de nood aan een geïntegreerd beleid om de overgang naar een koolstof-zuinige economie te verzekeren, ook rekening houdend met de andere grote uitdagingen van de 21ste eeuw. Het zijn eerste stappen in de richting van met elkaar verbonden antwoorden op de belangrijkste uitdagingen van de XXIe eeuw: de nood aan coherente langetermijnvisies (horizon 2050), aan duurzaam en rechtvaardig beheer van de transitie naar een koolstofarme economie en aan een geïntegreerd beleid om dit te bereiken. Het toegenomen aantal en de toegenomen diversiteit van de processen, van de actoren en van de instellingen doet in feite de vraag rijzen over de coherentie en de synergieën tussen deze beleidsdomeinen.

Het Federale milieurapport toont met de aangehaalde voorbeelden dat die coherentie en synergieën tussen het milieubeleid en het beleid voor duurzame ontwikkeling al bestaan, maar deze voorbeelden zijn nog te zeldzaam en hun aantal moet toenemen in de toekomst. Vooral de synergie op federaal niveau tussen de uitroeiing van de armoede en de bescherming en het beheer van het milieu is minder aanwezig. Deze leemte wordt slechts gedeeltelijk gevuld door de initiatieven in verband met groene jobs die zouden kunnen bijdragen aan een groei die voor zoveel mogelijk mensen voordelig is, terwijl de emissies verminderen en constructieve verbanden worden opgebouwd tussen klimaatverandering, werkgelegenheid, inkomens en uitroeiing van de armoede. Deze onderwerpen komen echter niet voor in dit rapport, met name omdat dit niet vastgelegd is in de wettelijke bepalingen over de uitwerking ervan, en omdat dit gebeurt in de Federale rapporten van het Federaal Planbureau gepubliceerd in het kader van de wet van 5 mei 1997 over duurzame ontwikkeling. Zo wordt de nadruk gelegd op de noodzakelijke complementariteit van alle federale rapportagewerkzaamheden, om een goede opvolging van al het beleid dat direct of indirect betrekking heeft op het milieu te garanderen.

3. Specifieke conclusies

Zonder voor de verschillende thema's in details te treden, die de geïnteresseerde lezer kan terugvinden in de verschillende hoofdstukken, geven we hier enkele overwegingen met een operationeel karakter.

Voor deel 1 van het rapport

De beoordeling van de toestand van het mariene milieu is gesteund op een goed uitgewerkte wetenschappelijke basis; die echter nog verder moet uitgewerkt worden, vooral in de zoektocht naar krachtige en internationaal aanvaarde indicatoren die gebruikt moeten worden bij de uitwerking van een mariene strategie van de EU.

Voor deel 2 van het rapport

- De omzetting en de correcte toepassing ervan en de conformiteit met het gemeenschapsrecht van de EU-richtlijnen is heel wat sneller tot stand gekomen dan in het verleden, maar we moeten nog waakzaam blijven om altijd pijnlijke procedures bij het Hof van Justitie van de Europese Unie te vermijden. De vraag met betrekking tot de samenhang tussen het Milieu en de interne markt en het Mededingingsrecht zouden centraal moeten staan in de federale actie: verenigbaarheid van de maatregelen om de handel aan banden te leggen en de naleving van de technische richtsnoeren zijn hier twee grote concrete voorbeelden van.
- Voor de producten en stoffen is een meer geïntegreerd beleid wenselijk, opdat de impact op het milieu tegelijkertijd in rekening genomen zou worden en opdat deze criteria ook zouden worden opgenomen in de ecolabels en in de voedingsproducten. Er moet voorkeur gegeven worden aan de piste van sectorale akkoorden per categorie van producten (detergente, ecolabels, houtproducten, enz) teneinde de benadering van regulerende normering te vervolledigen. de uitwerking van de "Ecodesign"-reglementering zou de energieverbruikende apparaten moeten verbeteren en zou geleidelijk aan uitgebreid moeten worden naar de andere milieuparameters, en ze zouden beter moeten samengaan met de andere wetgevingen die worden aangemoedigd op het Europees communautair niveau en die verbonden zijn aan de voorwaarden voor het op de markt brengen van producten. Het federaal agentschap Leefmilieu-Producten, recent opgericht, zou het instrument moeten zijn om een impuls te geven aan dit beleid. Algemeen kan gesteld worden dat het luik evaluatie van stoffen en producten zou moeten versterkt worden, meer bepaald voor GMO's en nanomaterialen. Voor de controle van de producten moeten we verder gaan dan het vermoeden van conformiteit, en moeten er toezicht en controles op de markt worden uitgevoerd.
- De verschillende milieu-inspecties gebeuren correct, maar er volgt zelden een strafrechtelijke vervolging op (zelfs al is de kans op veroordeling bij vervolging hoog). Men kan zich daarom de vraag stellen over de mogelijkheid om meer systematisch beroep te doen op administratieve boetesystemen teneinde de rechtbanken te onlasten. In parallel zou een systeem voor rechtspraak verbonden aan producten en stoffen (REACH), onbestaande tot op heden, moeten verdedigd worden. Er zou op federaal niveau een financieel regime voor milieuverantwoordelijkheid moeten worden opgericht, om het beginsel "de vervuiler betaalt" toe te passen op basis van een billijke en correcte verdeling van de kosten. Momenteel staat de Europese Unie het opmaken van zulk systeem toe, maar de federale regering heeft hier nog geen gebruik van gemaakt.
- Met betrekking tot volksgezondheid, voeding en milieu is een grotere inspanning nodig om de federale bijdrage tot de naleving van de toekomstige nationale emissieplafonds voor de uitstoot van luchtvervuilende stoffen te versterken na 2010. De demonstratie van de operationele programma's van het Nationale Actie Plan Milieu/ gezondheid (NEHAP)

zouden beter gefinancierd moeten worden en beter voorbereid moeten worden en een meer structurele opvolging moeten krijgen om de doeltreffendheid ervan te evalueren en ze in functie hiervan aan te passen. Het ISP zou haar taken met betrekking tot het onderhoud, de wetenschap moeten uitbreiden naar gezondheid-milieu.

- Met betrekking tot het behoud van de biodiversiteit, zou de federale regering haar bevoegdheden inzake natuurbehoud zo goed mogelijk moeten benutten, meer bepaald bij de import en export en doorvoer van niet-inheemse dier- en plantensoorten, om het hele spectrum van deze bevoegdheid te dekken. Hoewel het onderwerp van cruciaal belang is, beperkt men zich momenteel tot de internationale handel in bedreigde diersoorten. Dit zou echter uitgebreid moeten worden naar de preventie van invasieve uitheemse soorten. Het probleem is vergelijkbaar met dat van de producten, hoewel het meer is afgebakend gelet op de samenhang met de marktlogica en -beperkingen, en het zou dus op dezelfde manier aangepakt moeten worden. De federale overheid moet meer aandacht besteden aan de instrumenten waarover zij beschikt om een duurzamer gebruik van de biodiversiteit te ondersteunen en om bij te dragen tot een billijke verdeling van de winsten die voortvloeien uit de bioproductie. Wat betreft integratie zou het huidige federale plan uitgebreid moeten worden tot andere beleidsdomein, buiten de 4 die momenteel geïntegreerd worden (economie, wetenschappen, ontwikkelingssamenwerking en mobiliteit). De communicatie en het sensibiliseren van het publiek en van socio-economische sleutelfiguren moet versterkt worden. De (federale en gewestelijke) actieplannen zouden beter moeten gecoördineerd worden, terwijl de doeltreffendheid van de nationale strategie periodiek geëvalueerd moet worden ten opzichte van de doelstellingen na 2010, zodat er eventueel wijzigingen kunnen worden aangebracht.
- De integratie van de verschillende activiteiten inzake het mariene milieu zou nog versterkt kunnen worden om de negatieve effecten te minimaliseren, en dit in het kader van de mariene strategie van de EU (zie Deel 1) en van de logica van een "masterplan" voor de Noordzee zoals geleidelijk aan toegepast. Het potentieel van de Wet marien milieu moet ook ten volle benut worden.
- Een nieuw nationaal klimaatplan zou de verschillende acties beter moeten integreren om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, hoofdzakelijk rekening houdend met de doelstellingen van 2020. Dit Nationaal Klimaatplan zal uitvoering geven aan het samenwerkingsakkoord tussen de federale staat en de gewesten voor de implementatie van de Belgische doelstellingen die voortvloeien uit het EU Klimaat en Energiepakket. Rekening houdend met de belangrijke hefboomen en instrumenten waarover de federale overheid beschikt zal de federale overheid ook een belangrijke sturende rol spelen voor de ontwikkeling van een middellange en langetermijn klimaatvisie voor ons land. Deze strategische visie moet in samenwerking met de gewesten neergelegd worden in een klimaatwet, die op zijn beurt een essentieel beleidskader vormt voor het Nationaal Klimaatplan.

Voor deel 3 van het rapport

- De diensten die bij het milieu betrokken zijn, zouden hun onderzoeksbehoeften moeten identificeren en ze ter financiering moeten overhandigen aan de POD Wetenschapsbeleid, en in het voorkomende geval aan andere federale wetenschappelijke instanties.
- Het belastingstelsel, de belastingverlagingen en andere stimulaties voor energiebesparing (inclusief voor auto's) zouden herzien en gerationaliseerd moeten worden; de vraag van directe en indirecte belastingen op producten en natuurlijke hulpbronnen zouden meer systematisch in rekening moeten gebracht worden, meer bepaald in een context van fiscale neutraliteit en van een rechtvaardige en gerechtvaardigde transfert van de fiscale last van werk naar leefmilieu
- Wat Economie betreft, moet de Federale regering, zolang de EU geen regels opstelt voor een aantal artikels waarvan bewezen is dat ze chemische risico's inhouden, haar beleid inzake het intrekken van producten die chemische risico's inhouden voor de

consumenten en van daar dus ook voor de volksgezondheid en het milieu verder zetten. Maatregelen ter intensivering van de informatie aan de consument over het duurzaam gebruik van producten onder de vorm van een aangepaste etikettering in de verkooppunten zouden systematisch moeten worden aanbevolen met het oog op het vervolledigen van de regelgeving in verband met de voorwaarden voor het op de markt brengen

- Met betrekking tot transport en mobiliteit, moeten de groei van de BKG-emissies en van gasvormige; geluids- en atmosferische vervuiling in de transportsector worden aangepakt door een reeks maatregelen die gebaseerd zijn op betrouwbare statistieken en gegevens; anderzijds zou België zich op Europees en op internationaal niveau moeten blijven inspannen voor een belasting op kerosine voor het luchttransport. Een bijzondere inspanning is vereist voor de normen voor voertuigen met betrekking tot de vermindering van de verontreiniging en de energiebesparing. Net als in vele andere gebieden is in veel gevallen waar de beslissingen genomen zijn door middel van regelgevingen op EU-niveau een actieve en comitologische deelname met inspraak van Belgische experts zeer wenselijk bij het definiëren van het beleid.
- Voor buitenlandse zaken en ontwikkelingssamenwerking heeft België een actieve rol gespeeld in het milieu, en doet dit nog steeds, met name door haar financiële deelname aan UNEP en aan GEF, het opnemen van de milieucriteria in de bilaterale hulp, enz.
- De bijdrage van het federale milieubeleid tot duurzame ontwikkeling wordt hierboven uitgebreider verklaard. Hier kunnen we als eenmalige maatregel het belang aanhalen van de duurzaamheidstesten die worden toegepast op de ontwerp-beslissingen van de federale overheid; dit systeem zou verbeterd moeten worden, onder andere door middel van een scoringsmethode.

Bedanken

Verantwoordelijke uitgever

CUYPERS Dirk, Voorzitter van het directiecomité, Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL)

Uitvoeringsteam

Algemene coördinatie

VANHOUTTE Herlinde, Attaché, FOD VVVL, DG Leefmilieu
ANDRE François, Attaché, FOD VVVL, DG Leefmilieu

Hulp bij de coördinatie

D'IETEREN Emmanuel, Groupe One
BOUHLAL Radouane, Groupe One
DE VREESE Rik, VUB, Vakgroep Menselijke Ecologie

Hulp bij de redactie

BOURDEAU Philippe, Ereprofessor, ULB, IGEAT
HENS Luc, professor, VUB, Vakgroep Menselijke Ecologie

Redactiecomité

ANDRE François, FOD VVVL, DG Leefmilieu
BOURDEAU Philippe, Ereprofessor, ULB, IGEAT
CHEMAY Frédéric, Adviseur Generaal, FOD VVVL, DG Leefmilieu gedetacheerd bij het kabinet van de Federale Minister belast met Leefmilieu
DE VREESE Rik, VUB, Vakgroep Menselijke Ecologie
D'IETEREN Emmanuel, Groupe One
HENS Luc, Professor, VUB, Vakgroep Menselijke Ecologie
MOREAU Roland, Directeur generaal, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VANHOUTTE Herlinde, FOD VVVL, DG Leefmilieu

Wetenschappelijk comité

Leden:

BOURDEAU Philippe, Ereprofessor, ULB, IGEAT
CHEMAY Frédéric, Adviseur Generaal, FOD VVVL, DG Leefmilieu gedetacheerd bij het kabinet van de Federale Minister belast met Leefmilieu
DELBAERE Patricia, TF Duurzame ontwikkeling, Federaal Planbureau
DE SCHAMPELAERE Karel, doctor, Faculteit Bio-ingenieurswetenschappen, Vakgroep Toegepaste Ecologie en Milieubiologie, UGent
EYCKMANS Johan, professor economie, Hogeschool-Universiteit Brussel HUB en onderzoeker bij KULeuven
JAMART Georges, beleidsmedewerker, Dienst van de Onderzoeksprogramma's, POD Wetenschapsbeleid
KESTEMONT Bruno, FOD Economie, KMO, Middenklassen en Energie, Algemene Statistiek en Economische Informatie
PALLEMAERTS Marc, professor, VUB, ULB

Waarnemers:

BRAHY Vincent, 1e Attaché, Service public de Wallonie, Direction générale opérationnelle Agriculture, Ressources naturelles et Environnement (Dgo3)
 MEURRENS Annick, Leefmilieu Brussel, Onderafdeling labo, gezondheid en indicatoren
 VAN STEERTEGEM Marleen, projectleider MIRA-team, Vlaamse Milieu Maatschappij

Begeleidingscomité

BAVEYE Jacques; FOD Financiën
 DE PRETER Peter, Nationale Instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen (NIRAS)
 DE SMEDT Jan, Federale Raad Duurzame Ontwikkeling
 DEPREZ Marc, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Energie
 HOLLEBOSCH Patrick, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Directoraat-generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGOS)
 JAMART Georges, POD Wetenschapsbeleid
 LAUDES Jozef, Ministerie van Defensie, Algemene Inspectiedienst
 LEES Jeanine, FOD Mobiliteit en Vervoer, DG Mobiliteit
 MICHIELS Jan, Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle
 MOREAU Roland, Directeur generaal, FOD VVVL, DG Leefmilieu
 NAVEZ Yseult, FOD VVVL, Dienst van de Voorzitter
 PICHEL Joëlle, POD Duurzame Ontwikkeling
 RENARD Cindy, FOD Justitie, Cel Duurzame Ontwikkeling
 VANSTRAELEN Colette, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Economisch Potentieel
 VERHEYEN Koen, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, DG Multilaterale Zaken en Mondialisering (DGM)
 VOLCKAERT Jurgen, FOD Binnenlandse Zaken, Crisiscentrum, Noodplanning

Secretariaat

MASUY Carole, FOD VVVL, DG Leefmilieu
 MATTHIJS Kristof, FOD VVVL, DG Leefmilieu

Vertaling Frans-Nederlands

Wilkens c.s.

Herzienning van de vertaling

BESNARD Chloé, BEST Beatrice, CLUYTS Ivo, COLLIN Claire, DE CLOCK Laurence
 DRIES Luc, GROBBEN Patricia, GROGNA Sébastien, HUGELIER Stefanie, ISTASSE Maud,
 LAHAYE Marie-Christine, NAVEZ Yseult, PAUWELS Anne, PIENS Claire, RUELLE Philippe, VAN
 ACKER Mireille, VANHERCK Jeroen, VERHEYEN Bart

Hebben meegewerkt aan de samenstelling van het rapport

ANDRE François, FOD VVVL, DG Leefmilieu
 BAVEYE Jacques; FOD Financiën
 BERTHAULT Florence, FOD VVVL, DG Leefmilieu
 BRISAERT Ivo, FOD Binnenlandse Zaken, DG Civiele Bescherming
 BRITS Ethel, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (WIV)
 BRUYNSEELS Erik, FOD VVVL, DG Basisgezondheidszorg en Crisisbeheer
 CAPOUET Matthieu, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
 COLLIN Claire, FOD VVVL, DG Leefmilieu
 COSTERS Michiel, FOD VVVL, DG Organisatie van de gezondheidszorgvoorzieningen

CREVECOEUR Guibert, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Energie
DANTINNE Catheline, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DE CLOCK Laurence, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DEGAILLIER Michel, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DELANOY Martine, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
DE LATHAUWER Dieter, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DELBAERE Patricia, TF Duurzame Ontwikkeling, Federaal Planbureau
DE LICHTERVELDE Alexandre, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DENAUV Frédéric, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DE PRETER Peter, Nationale Instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen (NIRAS)
DE RAEYMAECKER Bart, Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
DEVAERE Stijn
DONNAY Eric, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DOUGHAN Laurence, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
DREZE Jean-Roger, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DRIES Luc, FOD VVVL, DG Leefmilieu
DUSSART Aurélie, FOD VVVL, DG Leefmilieu
EVRARD Georges, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
FLANDROY Lucette, FOD VVVL, DG Leefmilieu
FRANKLIN Anne, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)
GENERET Alfred, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
GERARD Angélique, FOD Binnenlandse Zaken, Crisiscentrum
GODIN Fabienne, FOD VVVL, DG Leefmilieu
GROGNA Sébastien, FOD VVVL, DG Leefmilieu
GUELTON Olivier, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
HANNON Etienne, FOD VVVL, DG Leefmilieu
HOLLEBOSCH Patrick, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking, Directoraat-generaal Ontwikkelingssamenwerking (DGOS)
HUYSMAN Robert, FOD VVVL, DG Leefmilieu
ISTASSE Maud, FOD VVVL, DG Leefmilieu
JAMART Georges, POD Wetenschapsbeleid
KYRAMARIOS Michael, FOD VVVL, DG Leefmilieu
LAUDES Jozef, Ministerie van Defensie, Algemene Inspectiedienst
LEES Jeanine, FOD Mobiliteit en Vervoer, DG Mobiliteit
LEJEUNE Alice, FOD VVVL, DG Leefmilieu
LUKOVNIKOVA Marina, FOD VVVL, DG Leefmilieu
MAES Leen, FOD VVVL, DG Leefmilieu
MEULEMANS Jan, FOD VVVL, DG Leefmilieu
MEUNIER Joëlle, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
MICHIELS Jan, Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle
MONTFORT Donatienne, FOD VVVL, DG Leefmilieu
MOUFFE Ludovic, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Energie
NAVEZ Yseult, FOD VVVL, Dienst van de Voorzitter
NOTI Izay, FOD Mobiliteit en Vervoer, DG Mobiliteit
NOVAK Marie, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Energie
PENSAERT Jeannine, FOD VVVL, DG Leefmilieu
PIENS Claire, FOD VVVL, DG Leefmilieu
PICHEL Joëlle, POD Duurzame Ontwikkeling
PICHOT Georges, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, afdeling Beheer
van het Mariene Ecosysteem
PINEROS-GARCET Juan David, FOD VVVL, DG Leefmilieu
POHL Denis, FOD VVVL, DG Leefmilieu
RADEMAKERS Eline, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
RENARD Cindy, FOD Justitie, Cel Duurzame Ontwikkeling

SCHLESSER Marianne, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN)
SCHYNS Jean-Christophe, POD Wetenschapsbeleid
SCIANNAMEA Valérie, FOD VVVL, DG Leefmilieu
SMEETS Joëlle, FOD VVVL, DG Leefmilieu
STANDAERT Diederik, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
THIELEN Fabrice, FOD VVVL, DG Leefmilieu
THOMAS Evert, FOD VVVL, DG Leefmilieu
THYS Luc, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, DG Energie
VAN BOL Vincent, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
VANDEN BLOOCK Laurence, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
VANDENBORRE Steven, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VAN DER WERF Aline, POD Wetenschapsbeleid
VAN ELSACKER Paul, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VAN HOUTTE Herlinde, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VAN MALDEREN Karen, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VAN NIEUWENHUYSE An, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (WIV)
VAN ORSHOVEN Christophe, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VAN POUCKE Ann, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VANSTRAELEN Lieven, FEDESCO
VERHAGEN Bart, FOD VVVL, Dienst van de Voorzitter
VERHEYEN Koen, FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en
Ontwikkelingssamenwerking, DG Multilaterale Zaken en Mondialisering (DGM)
VERLEYE Ines, FOD VVVL, DG Leefmilieu
VERLINDEN Joost, Federaal Planbureau
VINKX Christine, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
VOLCKAERT Jurgen, FOD Binnenlandse Zaken, Crisiscentrum, Noodplanning
VRINDT Els, FOD VVVL, DG Dier, Plant en Voeding
WILMART Alain, FOD VVVL, DG Leefmilieu

Met de medewerking van:

1. De federale overheidsdiensten (FOD) en de programmatorische federale overheidsdiensten (POD):

- FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
- FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie
- FOD Financiën
- FOD Binnenlandse Zaken
- FOD Justitie
- FOD Mobiliteit en Vervoer
- Ministerie van Defensie
- POD Duurzame Ontwikkeling
- POD Wetenschapsbeleid

2. *Instellingen van openbaar nut, parastatalen, federale wetenschappelijke instellingen en naamloze vennootschap van publiek recht:*

- Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV)
- Het Federaal Agentschap voor Nucleaire Controle (FANC)
- Nationale Instelling voor radioactief afval en verrijkte splijtstoffen (NIRAS)
- Het Federaal Planbureau
- Het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen, in het bijzonder de afdeling Beheer van het Mariene Ecosysteem en het Belgisch nationaal knooppunt voor de Conventie inzake biodiversiteit
- Het Instituut voor Ruimte-Aëronomie
- Het Koninklijk Meteorologisch Instituut
- Het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika
- De Nationale Plantentuin
- Het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid (WIV)
- FEDESCO
- Het Fonds ter reductie van de globale energiekost (FRGE)

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:
Dirk Cuypers

federale overheid
**VOLKSGEZONDHEID,
VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN
EN LEEFMILIEU**

Gedrukt op gerecycleerd papier